

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

3 6105 117 370 119

LIBRARIES

GNI
E92

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ

ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. IX.

ЕТНОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ З УГОРСЬКОЇ РІВНИ.

ЗБІРАВ

Володимир Гнатюк.

ТОМ III.

I Західні угорсько-руські ковітати. II Бач-Бодрогський ковітат.

У ЛЬВОВІ. 1900.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під надзором Я. Бетнарського.

Друкуючи отсей том етнографічних материялів, мав я намір додати до нього на вступі статью, де розбирало ся питанє послова-чення Русинів тих комітатів, в яких пороблені записи до отсього тому. Коли одначе обем книжки перейшов визначені їй первістно межі, постановив я сю статью відложити до 42 т. „Записок Наук. Тов. ім. Шевченка“, який вийде 1901 р., куди й відсилаю тих, що цікавлять ся отсєм питанєм. Статя та викликана головно рецензіями проф. Пастрика (Прага), проф. Соболевского (Петербург) та проф. Броха (Христіянія) на мої „Руські оселі в Бачці“. В ній подам я між иньшим цікаві листи Бачванських Русинів, в яких вони поясняють докладно своє національне становище та відносини до иньших націй, посеред яких приходять ся їм жити. По прочитаню тих листів, здасть ся мені, не буде ніхто зачислювати Бачванських Русинів до Словаків, як то зроблено в останніх часах, бо найде в них рішучий і енергічний протест проти такого поступованя.

Що до способу угрупованя материялів сього тому, то вони мають двоякий характер. Перша часть угрупована по селам, так як була записана. Такий порядок уважав я конечним тому, що хотів виразно представити читачам поступенний перехід словаченя руських діялектів відповідно до того, як вони посувають ся зі сходу на захід. Хто бажав би мати докладний образ угро-руських діялектів, повинен крім сього тому Етн. Збірника порівняти ще III і IV т., де зібрані материяли зі східних комітатів, що входять у склад теперішньої Мункачівської епархії. — Друга частина сього тому, що містить бачванські пісні, угрупована відповідно до вимогів теперішньої етнографії. При групованю сеї части хіснував ся я в великій мірі вказівками і помічю дра Ів. Франка, за що й складаю йому на сьому місци щирю подяку.

Опублікованєм бачванських пісень розпочав я друк материялів записаних мною в Бачці 1897 р. Усеїх тих материялів сталоб ще на три томи, кождий по 15 аркушів друку. Між ними є казки, легенд-

новелі, анекдоти, байки, історичні спомини і докладний опис весілля. Гарну збірку будуть становити особливо казки, до яких я мав незвичайно добрих оповідачів; інтересні будуть легенди та історичні спомини, до котрих увійдуть такі мотиви, які не мають паралель у дотеперішних наших етнографічних збірках. На байках проявляється великий вплив сербського звіринного епоса; на них отже можна буде докладно пізнати, як народні оповідання переходять від одного народу до другого та як при тому змінюють ся. Весільний образ буде цікавий тим, що він уже тепер належить до пережитків і більше не уживається між Бачванськими Русинами в такому виді, в якому записаний. Оповіли його мені старші люди на підставі споминів із своїх молодих літ.

З уваги на те, що материяльні засоби Науков. Тов. ім. Шевченка, призначені на етнографічні видання дуже скупі та що на разі є важніші етнографічні збірки для видання, будуть відложені дальші томи материялів із Бачки до відповіднійшої пори, в якій зможуть появити ся друком. Покажчик і словарець менше зрозумілих слів буде поданий при кінці останнього тому.

Що до графіки, то мушу замітити, що знак „ѣ“ належить читати так, як наше літературне „я“, (а не як е), в. пр. йѣй = йий, кѣд = кид, йѣден = йіден, злѣдѣй = злѣдѣий, джѣті = джїті і т. д. Співзвуки ж, дж, ш, ч, належить усе читати мягко: дождж = дожджь, час = чъас, ша = шъа, качмар = качьмар і т. д. З практичних причин я уважав невідповідним давати по тих співзвуках значок змягчення ь.

Тих, що бажали-б більше дізнати ся про Бачванських та сусідуючих із Словаками Русинів, відсилаю до своїх статій: „Руські оселі в Бачці“ (Записки, т. XXII) та „Русини Пряшівської епархії і їх говори“ (Записки, т. XXXV—XXXVI).

У Львові, дня 28 вересня 1900.

Володимир Гнатюк.

I.

ЗАХІДНІ УГОРСЬКО - РУСЬКІ КОМІТАТИ.

I. Материяли із села Чертежа, Земплинської стол.

1. Сьв. Петро і Павло при перевозі.

Коли суйятий Петро із своїм братом Паўлом ходиў по нискости, по зємли, прійшли гу йєдної вóды, не мóгли перейти. Ишоў йєден гáвда з вóзом зо штíрма вóлами. Они йóго просили, жеби йих перевіз чєрес вóду. Він йим так отпóвиў, же він не мат вóли жебракiў возити. Але ишоў йєден худóбний члòвек із вóзом і з двóма мáлими бичатáми. Так він йих ўвãў і перевіз обидвох. На дрúгий сторóны вóди брат Пáвел гóвóрит Петрóви: Штó мi тóму члòвєку зá то дáме? — Петро ано́стол гóвóрит: Йак тот члòвек дóму прiйде, та йóму обидва бичáта здóхнут. — Пáвел йóму гóвóрит, же так недóбри. Дáйме йóму и́ще зá то два. — Петро гóвóрит: Брáте, нýт, бо тот наш, а тãтóму, што мат штíри вóли та и́ще му дáме штíри, бо тóт не наш!

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

Паралелі: Етногр. Збiрник, III. Ст. 62 - 63. — Archiv f. sl. Phil. XXI, ст. 293. — Русини Пряшiв. єпархii і Їх гóворц. ст. 51. — Národopisný Sborník, III. ст. 109. ч. 25.

2. Сьв. Петро з Павлом на свєтлю.

Петро іс Паўлом, з брáтом, йак апостóли Христóви ходили по зємкi. Зáшли до йєдногò сєла і там бiла свáдьба. І Пáвел гóвóрит Петрóви: Брáте, там музикá. Йа и́ще тóто не видiў нiгдá. Йа дáкус пiду посмóтрити. Але брат Петро йóму гóвóрит: Ти там не прошєний. Нє хóть ти там, бо бóдєш бiтий, бо там пiяни лўди суг. Але Пáвел гвáрит: Зá што би мєне дáхто биў, кєд йа нiкому нич не дóўжен? — Але прийшоў Павел до хiжи на свáдьбу. — Він биў молóдий і крáсний

члoвек а йoгo хотьїли ўзьяти до тaнцьу, жeби тaнцьуваў с тїма, што бїли на свaдьбї. Він не хотьїў пїти тaнцьува́ти с пїанїма. Онї йoгo ўзьяли жeжи сeбe і почaли йoгo бїти. Але Пeтрoвї за свoйoгo брaтa жaль бїло, жe йoгo бїут тaм. Пїшoў йoгo боронїтї. Пaўлa пустїли, а Пeтpa обїли дoбрї, ай нaкoпaли до ньoгo. Вїшли нa дрaгy обїдвa. Пeтpo гoвoрїт Пaўлoвї: Вїдїш, брaтe, дe тeбe нe прoсьят, тa тaм нe хoдь нїгдa. І йa обїтїй і тї обїтїй. — Штo йїм зa тo дaмe? — Дaмe йїм зa тo тaкїй рoзўм, жeби бїли ўсe глўнї лўдe. І тaк oдoшлї зaсь нa дрyгy стрaнy дрaгї.

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

Пaрaлeлї: Етногр. Збір. III. ч. 28 і 29. — Archiv f. sl. Phil. XXI. ст. 293. Národopisný Shorník, III. ст. 109 - 110. ч. 28—29.

3. Вірний слуга.

Бїў йeдeн стaрїй члoвек, маў жeнy і трьox сїньїў. Ореку нe маў, лeм йeднy хїшкy мaлy. Стaршїй сїн гoвoрїт: Мї трїoмї брaтьa нa кўнї нe гoднї бїтї; йa пїду служїтї, бо нaм трeбa стaрoгo oтцa а й стaрy мaткy гoдoвaтї. Зaбрaў сьa їз дoмy. Прїшoў до йeднoгo сeлa і стрїтїў сьa з нїм йeдeн пaн. Прoсїт сьa йoгo, цїбї нe пїшoў до слўжбї. Він гoвoрїт жe нa слўжбy їдe. І тoт пaн йoмy гoвoрїт, жe нe бўдe рoбїтї нїч, лeм oўцї пaстї. І тaк мy гoвoрїў, жe дe тoтї oўцї бўдут їтї, жeбї і він зa нїмa тaм їшoў і штo тoтї oўцї бўдут їстї, жeбї і він їїў, а і штo бўдут пїтї, жeбї і він пїў. A дaў йoмy мaлeнькy хустoчкy, жeбї він їe тoгo прїнїс, штo бўдут oўцї їстї і мaлy флaшoчкy йoмy дaў, жeбї с тoгo прїнїс, штo oўцї бўдут пїтї, а зa тo дoстaнe трї стo злaтї. Але він пїшoў з oўцaмї, прїшoў гy йeднoй вoдї — бо тo нe бїли oўцї, aлe бїли дўшї, а тoт пaн бїў Бoг нeбeснїй — oўцї пeрeшлї чeрeз вoдy, а він сьa бoїмaў пїтї до вoдї, жe сьa утoпїт. Вeрнўў сьa нaзaд до пaнa. Дaў мy нaзaд хустoчкy і тoтy флaшoчкy і гoвoрїт йoмy, жe він до тaкoї вoдї нe пїдe, бо він плaвaтї нe знaт. Пaн мy пoвїдaт: Тї нe мїй слўгa; нa тoбї трї стo злaтї, їть тї сoбї, дe хoчeш! — Тoт пїшoў до кoрчмї, грoшї мaт, їст і пїє. Але дрyгїй брaт йoгo зaбрaў сьa їз дoмy і тaкжe їдe нa слўжбy. Тaкжe сьa с тїм пaнoм стрїтїў у тoм сeлї. І тaк зрoбїў, їк йoгo стaршїй брaт і з oўцaмї і зo ўшїткїм. І зaсь дoстaў трї стo злaтїх oт пaнa. І пїшoў до кoрчмї тaм, дe йoгo брaт; обїдвa їїдят і пїут і бїут сьa. Трeтїй брaт їз дoмy тaкжe ўзьяў сьa до слўжбї. Прїїшoў дeсь до тoгo сeлa і тoт пaн йoгo ўзьяў нa слўжбy. Дaў йoмy тoтy хустoчкy і тoтy флaшoчкy і пїшoў з oўцaмї. Пeрeшoў нa дрyгy стoрoнy

вѣдн. Вѣдн на пѣли, жѣ там два гарвѣни кусаут йѣден другого, аж ѡчи сѡбѣ повидзьобувѣли. А то бѣли йѡго ўласни брѣтѣя ў кѡрчмѣ. Напѣли сѣа і бѣли сѣа йѣден з другим. — Іде дѣлѣй за ѡўцами. Вѣдн, жѣ йѣдна собѣака із валѡўа хлѣпчет кроў. Ібо то така жѣна, што дѣти не рѡдн, та по смѣрти свѡйу кроў хлѣптѣти мѡснт. — Іде дѣлѣй, вѣдн йѣдну красну загорѡду. Так пѣашки пискаут, ѡўци їдт на пѣред нѡмѡ, вѣн сѣа лѣвнт, смѡтрнт, на ўшѣтко. І сѣрет той загорѡди бѣла йѣдна цѣркоў і там бѣў йѣден сѣвашчѣник. Тѡти ѡўци дѡрас стѣли сѣа дѡши і їшли до цѣркви ку сѣвашчѣнику спѡвѣдѣти сѣа. І вѣн такжѣ пѣшоў до цѣркви з нѣма. Йак прѣймѣли бѡжѣ тѣло тѡти дѡши, а йѡму недѡстѡйно бѣло, лѣм до хустѡчки ўзяў сѡбѣ прѡскѡрки, а до флѣашѡчки вѣна, до той, што му пан даў. І прѣшоў до свѡйого пѣана, ѡддаў йѡму тѡто, што прѣнѣс. Барз йѡго за то пан похвалиў, жѣ вѣн вѣрнѣй слѡўга. І даў йѡму три сто влѣти. І так йѡму наказѡў: Пѡкльѣ прѣїде дѡмѣў ту свѡйѡму ѡтцу і матѣри, жѣбѣ вѣн на кѣжду цѣркоў даў на слѡўжбу. А йак дѡмѣ прѣїде, та йѡго ѡтец і йѡго матѣ і он нараз пѡмрут. І так Бох небѣснѣй ўзяў нѣх до слѣви свѡйѣй, а йѡго брѣтѣя ў тѣмтѣ кѡрчмѣ помѣрли пѣла пѣлѣнки.

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

4. Злодій Штефанко.

Бѣў йѣден гѣзда, маў трѣох сѣнѣй. Наїстаршѣй бѣў до гѣздыўства, а середѡшнѣй до ремѣсла, а трѣтѣй, наймѡлѡгшнѣй не хѡтыў робѣти нѣч, ѡнѣ не робѣў, лѣм ўсѣ так хѡдѣў, а мѣно му бѣло Штефанко. Брѣтѣя сѣа гнѣвѣли на нѡго, жѣ вѣн не робѣт нѣч, а вѣн повѣдат: Кѣт сѣа на мѣне гнѣвѣате, дѣйте вѣ ми мѡйу чѣстку, штѡ ми прѣхѡднт, бо йѣа тѡго вѣца снѣ, што і вѣ. Не робѣўїѣм нѣгѣда нѣч, ѡнѣ не бѡду! — Онѣ сѣа го хѡтылі вѣбѣти, бо лѣм з нѣм мѣли згрѣвѡту. Дѣли йѡму йѡго чѣстку, вѣн сѡбѣ ўзяў йѣден кѣй, їде за драгоў. Натрафѣла го нѣч, зашѡў до йѣдного лыса, там бѣло двѣнацѣть вѣїїнѣкѣй. Зарѣзѣли вѡла, мѣли бѡчку вѣна, наклѣли сѡбѣ там ѡгѣнь, варѣли сѡбѣ мнѣасѡ, їли, пѣли. Вѣн прѣшоў і нѣм, тог Штефанко, рѣк їм шчѣстья, йак звѣчай. Онѣ го прѣвѣтали, дѣли му їсти і пѣти і гварѣят му: Штефанку, бѡдѣш наш товѣрш! Але той нѡчѣ пѣдѣш до мѣста, там бѣват крѣль. Ў йѣднѣ маштѣльнѣ сѡт там три парѣднѣ кѡнѣ, йѣдного пѣм прѣвѣдѣш ту. — Вѣн повѣдат: Дѡбрѣ, йѣа прѣвѣду. Вѣчѣром зѣў мнѣаса, напѣў сѣа вѣна, пѣшѡў до мѣста там, де крѣль бѣваў. Прѣшѡў до мѣста, пѣшѡў там де сѣа пѣльнѣка пѣлѣнт, до машѣни, кѡпѣў сѡбѣ йѣден кѡршоў ѡ шѣсть гаў. Узяў сѡбѣ спѣрѣтѣсу і їдѣ до крѣльїўскѡго двѡра. Прѣшѡў ку маштѣльнѣ там,

де парáдни кóньи бiли. Трiо́ме войáци бiли там на вáрти при тих кóньох. Але він іде і закашлáў. Вáрта кричiт: Гáльтверда! — Він повідат: Гут фрайнд. — Пришоў гу ним, óни сьа го звiдúють: Што йе́ст за йе́ден? — Він повідат, же йóму жéна х поло́зы, прiшоў до мiста, ўзьаў сóби кус палiнки, ныч го зарвáла, не гóден пiти дóмiў, жеби го переночувáли. — Але войáци йе́ден з дрúгим побесьiдовáли сóби по мадья́рски, жеби сóби да́где там лыг, а óни вóзьмут палiнку, та вишúют. Але він сóби лых там пiд жóлоп і хáрчит, же спит. Йе́ден другóму повідат: И́д ле' покóштуй, ци дóбра! по мадья́рски. Повiдат другóму: Ей, дóбра, подь і ти пий! Напиў сьа і дрúгий. Дрúгий кли́че трéтьото: Подь і ти! Понапивáли сьа дóбри, кóтрий де сто́яў і там тáкой ўпаў. Штефа́нко йак видыў, же óни уж лéжат, ўкрúтвi сóби поверéсло зо солóми, висадиў йе́дного войáка на кóньа, приўзааў му нóги пóпiд брiх, рúки до драбiни, йе́дного кóньа сóби ўзьаў iз маштáльни, пiшоў iз ним і го даў збiйникiм. На дрúгий вéчур повiдаў му: Штефа́нку, мат нáша кральóуна на нáльцу бара дорогiй пéрстынь. Кéт ти йóго ў той нóчi укрáдеш і привéсеш го ту, та бóдеш наш товáриш! — Штефа́нко зиў мiньáса, напиў сьа вiна, іде до мiста, там де краль бiват. Пришоў до кúхны, дáшто там помагáў, але на час одишоў. Пiшоў до пивовáрны, дé сьа пiво вáрит, кúпиў сóби йе́дну фля́шку дрóжджий. Пришоў зась нáзад до бúрку, с кúхны на йе́дни двéри і на дрúги і він сьа там зостаў потiхки, де краль і с кральóуноў спит. Йак уж знаў, же óни спiят, откриў па́план і польаў тóти дрiжджи пóмежи ны. I стаў сóби кóло постéлы. Рас сьа пробúдит кральóуна ў нóчi, обабрáла сóби рúки, дрiжджи смéрдьят, почáли сьа обидвóйе вадiти. Але сьа здогадáла, же мат на нáльцу тот дорогiй пéрстень і кричит на фрайцимiрку, жеби ўзьáла óд ней пéрстынь і жеби привéсла чiсту пла́хту і па́план. Але він сьа наголосiў тóнким голóсом; дáла му пéрстень до рúки і пла́хту і забрáў сьа і пiшоў, оддаў абiйникiм. На рáно кральóуна сьа звiдúйе о перстéньу, перстéньа ныт, áнi параднóго кóньа ныт. Алé то сьа пóкус мерковáло, хтó то тóму мáйстер. Так даў краль закликáти Штефа́нка і гвáрит му: Штефа́нку, йак ти той нóчi мóйу кáсу не ўкрáдеш, та йа тéбе без жадного прáва обiсiти дам! — Він повідат, же ўкрáде. — Але краль дав кáсу винéсти на остáтний шток, на сáмий вишньiй. I двóме гусáре зо шаблями стоiáli на вáрти пiльа кáси. Але драбiна бiла зо зéмлы аш там на верх, де вáрта бiла. Ў нóчi йак били льóде на покóйi та за мiстом биў йе́ден члóвек обiшений на шибéны. I він пiшоў, Штефа́нко, одрiзáў тóго члóвэка, ўзьаў на плéчi і прини́с до бúрку і пхаў уперет сéбе гóри драбiноў. Йак вáрта видiла, же уж іде по кáсу, так йе́ден другóму гвáрит: Уж йе́ ту, тримáйме сьа дóбри, лeж кéбiсме му голóву достáли! А Штефа́нко попхáў

неживого перет себе, одрубали му голову, труп хпаў на зямлю, бо го пустиў, а голову войяци ўзялі і зішли долоў гарадчымі. А Штефанко вишоў собі на під, ўзяў собі касу, вишоў долоў драбіноў, пішоў до кóрчми, положиў касу на стіл, отвориў, роскавуїць собі йісти і піти, не боїт ся нич. На ráно ў царскім двóрі не скóро ся ўстават; войяци прывіесли голову кральóви — то голова обішэного чловека. Роабігли ся по варóшу войяци, нашли Штефанка ў кóрчмі: Йіст, пїць і співат. Привіели го т кральóви, о касу бесьїди уж выт. Повідат му краль: Штефанку, ти пїдеш до пекла, жебис видиў, йака там моїа постыль і моїей паны. А на тобі тогу палиць, та йак там прїйдеш, та жебис тоў палицьоў махнуў пóнад моїу постыль. — Найяснышый кральу, йа пїду до пекла, але трéба мéне до дванацеть баволóвих скор опшїти! — На кральўскый рóсказ опшїли його дóраз. Йак ішоў, ўзяў собі кропїло і сьачэной вóди. Іде за драгоў, стрїтвў ся з ним чорт. Звілўїць ся го: Дé ти ідеш, Штефанку? — Повідат му: До пекла. — Та чóго? — Кральўску постыль видиўти. — Бо йа тья, гварит, не пўшчу. — Та ти ми, гварит, до рóзказу? — Чóрт ся погнываў, од ráзу на ным три баволови скóри рóздер. — Іде дáleй, стрїтит ся з ним дрўгый, зась ся го звїдўїць, де іде. Повідат му: Іду до пекла нашої кральїўни постыль видиўти. — Не хотыў го пустиўти. — Але ўзяў кропїло, лем му ўказаў, нараз ўтык од ньóго. Прїшоў до пекла, йак почаў йїх кропїти, ўшїтки до йеднóго кўта зóгнаў. Пішоў там, де постыль, йак махнуў пóнат постыль, тїлько му зостало, што трїмаў ў рўцї, а дрўге згорїло. Не мóгли óни му там дати рáди, ўшїтки го ся бойали. Обїцали му грóши, што хóче, лем жебн пішоў гет. Вїп не хотыў піти. Бїў там йеден покрóвец тáкий старый, жебн му дали помачати тот покрóвец, до того кóтла, де дўши сут. Не хотыли дати, але мусїли. Йак помачаў тот покрóвец, ўшїтки дўши ся похапали на кóждий волóсок так, йак ся пчóби вироїят, йедна з дрўгоў. Вїшоў с пекла, іде на пéред, нич не вїдвт, лем сáми вїўци а барáнки за ним ідут. Вїшоў на йеден грўвок, лых собі і óўци кóло ньóго. І думат собі: Кóму йа тото мам дати? Йа тото дам пани Марїї. Она стáне пéред ним і прóсит. Вїн повідат: Йа бáбї нé дам, дам сьвато́му Петро́ві. Пётро стáне пéред ним і прóсит од ньóго. Повідат: Кéд маш дати, дай! — Штефанко повідат: Йа дам, але кет сам пїду, де óўци, бо пáстерь там мўсит бїти, де стáло. — І ўзяў го. Прїшли до нéба, дўши пїшли до царства, Штефанко востаў за дверьшми. Йóму там дóбрї бїло, а ўсе смотрїў з нéба на тот сьвіт. Раз видиў на тїм свїтї, же двї жéни прáли шмáти на йáрку і почáли ся бїти с праникáми. Вїн ся розгнываў і тот стóлец, на кóтрїм сидыў, пустиў на ны і обїдвї забїў. І так Пётро вогнаў го з нéба гет

та ту гмер; тыло му остало на зёмлі, а душа пішла, де собі у Бога заслужыла.

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

Паралелі: Етногр. Збірник. III. Ст. 195—214. ч. 30—32. — Archiv f. sl. Phil. XXI. ст. 294. — Národopisný Sbornik, III. ст. 112—113. ч. 30—32.

5. Невірна жінка. — Свобода.

Биў йёден худобний члове́к та́кий йак йа і жёну маў. Але йак пришло льіто, не ма́ли што їсти; а ма́ли дуже ды́ти. Та він жёны гва́рит: Жёно, што будэме робі́ти? Згине́ме з голо́ду! — Вёчур так йёй гва́риў. Але ра́но ўстаў так ско́ро, та не гва́риў а́ні жёны, а́ні ды́тьом нич, ў́зяў собі́ паньі́стру, же пі́де на по́ле на да́я́ки грі́би, по́кля́ жёна і льі́ти ўста́нут, же при́несе да́я́ки гу́би. Ходит по льі́сы ў́сьа́ди, не на́шоў ны́где нич. Ду́мат собі́: Бо́же мій! Ты́ўко йа́ сьа нахо́диў за да́рмо. Йак йа́ те́перь пі́ду до́міў? Ды́ти бу́дут плака́ти, жёна бу́де плака́ти, што́ йа́ бу́ду робі́ти? Іде до́лоў льі́сом, ви́диў на бу́ку гны́здо. А там би́ли со́ви. І поі́маў ста́ру со́ву. Не пішоў уж до́міў, лем пішоў там, де не зна́ли йё́го льу́де. Пришоў до йё́дно́го га́зди на́ ны́ч, але га́зди не би́ло до́ма, пішоў на фу́рманку, лем жёна му би́ла са́ма. А він сьа припрошаў до то́йі жёни на́ ны́ч, але о́на не хоты́ла го при́йати, же са́ма до́му. Але він так пові́лат, же він сьа не ўста́пит с хі́жй. А то́ту со́ву маў у ца́ны́стрі, та собі́ заві́сиў на клі́нец. Але то́та жёна льуби́ла сусі́ду, та рихтова́ла про ньо́го го́стину, же́ го погоб́стит. Тот члове́к льі́х собі́ за пе́ц і так, йа́кбы спаў. Она на́рихтува́ла там мнѣ́со, пирё́ги, йё́дно дру́ге, при́несла палы́нки фля́шку, але тот не пришоў сусі́д. Йё́ден час і́де йё́йі га́зда с фу́рманки до дво́ра. І о́на за тот час похова́ла, што мо́гла, йё́дно до пе́ца, дру́ге де мо́гла. Га́зда ви́прйах ко́ны, а не биў шты́ри тй́жны до́ма. Пришоў до хі́жй, а на сто́лы би́ло і́шче да́што. Жёна му пові́дат: Пові́дали ми льу́де, же і́деш с фу́рманки, та йё́м ўпе́кла хлы́ба, та йі́дж! — Але він при́ныс с фу́ри солоні́ни, хлы́ба і палы́нку. Та гва́рит сво́йей жёны, же́би пі́шла за́кликати́ ку́ма, сусі́ду. А о́на би́ла то́му ра́да. Пі́шла по сусі́ду, сусі́да пришоў, а о́ни би́ли кумо́ве і церкоу́ниці. Посі́дали собі́ обі́два за ста́л, тот сьа то́го звіду́йе: Ку́ме, што́ ту да́што чу́ти? — Не йе́ тако́го нич ново́го! — Бо́ йа́ не биў шты́ри тй́жны до́ма, та собі́ побесы́дуйё́ме. — І нали́ваўт собі́ палы́нку і на́пиваўт сьа. Дава́ут і жёны. Але тот члове́к ле́жит за пе́цом голо́дний. У́зяў собі́ то́ту со́ву із ца́ны́строў гу́ собі́, та йё́й так ўсе́ сті́сне, а со́ва грйа́ўчит. А о́ни сьа звіду́ут: Што́ то там за члове́к? жёни. — А жёна гово́рит: Подра́жний члове́к, пришоў на́ ны́ч. — А да́ла ти́ му да́што ї́сти? Бо́ йа́ хо́джу по сві́ты та́ йа́ знам, йа́ка бі́да,

кет чоловік голодний! Нó лем тї го ку стóлу за́клич! — Дáли йóму палы́нкі і хлы́ба. І він зась пішоў сóбі за пец та сóбі там сыў. І зась тóту сóву стїснуў. Сóва грїаўчыт зась. Тóти сьа звідүүт тóго члове́ка, штó то та́ке він мат? — Він повідат, жé то вїшчок, што знат повісти ўшїткó, штó де йєст. Та нó лем ньай дáшто пóвїст! — Стїснуў сóву, сóва зась грїаўчыт. — Гáвда гвáрит: Штó повідат? — Він повідат, же йєст ў пецу йєдна мїска мньáса печенóго. — Праўда, же йєст. Гавдїньа дáла на стїл. — Стїсне сóву, сóва грїаўчыт. Гáвда сьа прóсїт: Штó тэперь повідат? — Повїдат, же йєдна мїска пирóги намашчэні на поліци. — Праўда. Дáла жéна нá стїл. — Стїсне сóву, сóва зась грїаўчыт: Та штó тэперь повідат? — Же йєст у постэли йєдна фля́шка палы́нкі з мéдом. — Праўда, йєст. — Гáвда повідат до кúма потїхн: Кúне, кé'би нам продáў тот члове́к тóто, тá бисме му дóбрї запла́тили, бо нáм би сьа та́ке придáло, ўсé би нам повїло, дé штó йєст! За́кликáли тóго члове́ка за стїл, дáли му ішче палы́нкі, дáли му мньáса, дáли му пирóги, нáйїў сьа дóбрї і гóворїят му, же́би йїм тóто продáў. Тот члове́к гóворит: Йá тóто не мóжу продáти, бó ми іс тим барв дóбрї, бо йá за тим жїйў. Але так йóго присилóвали, же він йїм тóто продáў за трї сто алáти. І óни йóму грóши вираховáли на чїсто. Лы́х тот члове́к сóбі спáти вéчур — áле він спаў і нé спаў, ай гавдїньа леглá спáти. Кóло пїўнóчї тот члове́к ўстаў і іде гет. Перéшоў на фáлат. Рáно гáвда ўстáне, тóго члове́ка ньїт. Пішоў до кúма: Кúне, мáте вы сомáра? Бэрьте тóго сомáра, бїште за тим члове́ком, дáйте му, же́би не ішоў на піше, же́би сьа ньїс! — Здогáньят тóго члове́ка, сомáр не хóче бїжáти, бо сомáр лем помáле хóче їти. Крїчїт на ньóго: Чéкай, члове́че, чéкай! — Тот не хóче чéкáти, бо дúмат, же од ньóго грóши одбэре. Але го здогонїў, тá му дáват тóго сомáра, же́би не ішоў на піше, же́би сьа поньїс. Тот члове́к іде зо сомáром, перешоў дúже валáлыў, зашоў до тáкого валáлу іс тим сомáром, де нїгда сомáра не видїли. І запровадїли йóго до бирóва. Насходїли тáм сьа льóде і звідүүт сьа тóго члове́ка, штó то за створїньа. Він повідат, жé то слéбóда. Онї сьа порадїли, грóмада із бирóвом, же тóто кїньцьом трéба купїти от тóго члове́ка. І гóворит йєден з дрúгим, гáвдóве: Ми платїме велїку порцїю, ми робїме варметьшчїну, ми давáме дúже грóшїй за дáрмо до столїци, та йáк будэме мáти слéбóду, та не будэме платїти нич! Прóсьят сьа тóго члове́ка, штó він за тóто хóче? — Він повідат, же не прóдаст, бо він хóже їти, кáдї хóче, бо мат слéбóду! Але він продáў за трї сто алáги зась; уж мат шїсть сто. Выплатїли йóму статóшньї. І тот члове́к забрáў сьа, пішоў дóму гу жéны і дытьом і купїў сóбі, штó му трéба бїло. Але от столїцы прїхóдьят пїсьма, же́би робїли варметьшчїну. Онї повідáут, же онї мáут слéбóду, же робїти не бóдут. Прїхóдїт пор-

ціа, податок, жеби платили, они повідаут, же не бѹдут, же они маут слобѹду. Прішоў пан ноўтаріш на закуцію на йѣднѹм коньѹ. Говорит йім, жеби платили порцію. Они повідаут, же маут слобѹду. — Та ўкаште тѹту слобѹду! — Тот сомар стоѳаў на голім віўсі, лем ѳвесе йїў чїстий. Ноўтаріш сїдїт, нѳай пребачат, на кобілы, на двѳрі. Пустїли слобѹду во стайні, сомара, сомар скаче на кобілу, а ўсе ноўтаріша по плѣчих ногамї. Потѳўк добрі ноўтаріша. І отписаў ноўтаріш до столїци, жеби там нїѳакїй пан не йшоў на закуцію, бо таку слобѹду маут, же дѳрас чоловіка забїѳе. І от тѳго часу ані не роблят нич, ані не платят. Таке село, же саме ў собі; не гѳден йім нїхто росказати.

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

Паралелї: Етн. Збірник. III. ст. 151—155. ч. 11. — Archiv f. sl. Phil. XXI. ст. 295—296. — Етн. Збірник. VI. ст. 36—37. ч. 119. — Národopisný Sbornik, III. ст. 112. ч. 11.

6. Пїп і Іван.

Ў йѣднѹм селѹм бїў йѣден пїп старїй. Жѳни нѳ маў, лем йѣдну служнїцьѹ Кятку. А маў за дзвїнїка Івана, сусїду. А тот пїп, йакїй майѳток маў, Іван дозираў ўшїтко. А тот Іван худѳбнїй бїў і маў дўже дїти. А пїп маў велїки три свїны і тот Іван йїх кормїў. Йак уж бїлі добре тўшни, так Іван говорит свѳйѳей жѳны: Жѳно, йакби ми да з йѣдну зїли? — Жѳна му говорит: Та тї там хѳдиш ўсе, та ти знаш, што трѳба робїти! — Але Іван нашоў даѳакѳей отрѳви, даў свїнѹм йѣдною, свїнѳа здѳхла. Іван прїшоў до попа, повїдат поповї, же свїнѳа здѳхла. Пїп му гварит: Іване, та трѳба дати цїганѹм, нѳай зїдѳят! — Але Іван гварит: Пан превелѳбнїй! То шкѳда цїганѹм дати. Йа собі возму, та нѳай шѳї дїти зїдѳят! І Іван ўзаў. Йак тѳту свїнѹму зїли, посмакувала йїсму соловїна, бо масна бїла. Дўмат собі, йак то йше дўргу вїсти. Зась даў отрѳви і дўргї. Таї дўрга здѳхла. Повїдат поповї, же здѳхла свїнѳа. — Пїп повїдат: Або даї цїганѹм, або собі возь та зїдж! — Ўзаў собі і дўргу. Йак зїў і дўргу, дўмат собі на трѳтьѹ. Даў отрѳви і трѳтьѳой. І трѳтьѳа здѳхла. Але Кятка даѳак померкувала, же то Іван тѳму причїпа, так повїдат поповї, же то Іванѳва робѳта. Даў пїп справїти йѣдну ладѹ таку нѳву і набраў на йѣдну велїку мїску сїра, положиў до той ладї, а і Кятку там запѳр. Сїра йї даў, жеби мала што їсти ў ладѹ. І закликаў Івана до себе: Іване, пої лѳж ти геў! — А ладѹ замкнў. — Говорит Іванѳвї: Іване, йа пїду на цїлий тїждень з дому на собір, та йа ту напакѳваў до той ладї ўше-

льаки річи, таньри, погари, та ти вольми то́то до себе, покльа йа при́йду. — Ўзьаў Іван ла́ду до себе іс Кáткою і поста́виў до хіжи. Але йіли солонину ка́ждий день по поўних мiсках і бесы́довали собі, же за да́ржо три свiннi зiли. І Іван по́виў же́ны, йа́к йiх потрови́ў. А Кáтка ў ла́днi чу́ла, та гово́рит: Так Іва́не, так! Ке́би лем пан скóро прiшли! — Іван сьа настраши́ў, думат собі, што́ мат робiти? Але та́квi спóсiб собі нашóў, же́ він ла́ду отвори́ў і напха́ў Кáтцнi сiра до пiска так, же аш сьа задусiла. І зась ла́ду за́пер. На трéтiй день, прiшоў пiп, кличе Іва́на, же́би му ла́ду прiвiз до́миў. Йа́к прiйдут гóсты, то́му трéба таньри і погáр. Іван ла́ду прiвiз до по́на і охаби́ў ў хiжи, а сам пiшоў до́миў. Пiп отвори́в ла́ду, Кáтка нежiва. На́страши́ў сьа барз. Ўзьаў Кáтку, одньiс до шпáйву, там де би́ў сир iз бóчкоў і посла́ў по Іва́на на скóро. Іван прiшоў: Іва́не, зми́луй сьа, што бу́деме робiти? Пiсла́ў йе́м Кáтку на сир і задусiла сьа. Отпрiятай ти йi да́где, йа́ то́би дам сто злáти. — Іван ўзьаў Кáтку на плéчi і одньiс до пелéўнi. І повiдат поно́ви, же́ він йе́й на вéчур пiльа цéркви за́гребе. Пiп сьа барз бóйiт. Прiшоў вéчур, пiп ўзьаў кни́шку, мо́лит сьа кóло обла́ка Бóгу. Іван ўзьаў Кáтку, поста́виў кóло обла́ка на двóри. Пiп смóтрит на óблак, Кáтка сто́йiт пiльа му́ра нежiва. Пiсла́ў по Іва́на, гово́рит му: Іва́не, йа́ ти iпче дам сто злáти, але йе́й так схóвай, же́би уж нiгда не прiшла! — Даў му сто злáти, Іван ўзьаў Кáтку, одньiс до ста́йнi. Ра́но пiп за́кличе Іва́на, же́би му осьiдла́ў ко́бiлу. На дрóгим валáлы маў бра́та тот пiп, та же́ пiде до бра́та. Іван осьiдла́ў ко́бiлу, а то́та ко́била ма́ла гачу́ра. Посади́ў Кáтку на гачу́ра і при́йза́заў йе́й на гачу́ра мотузáми до́бри. Пiп сви́ў на ко́билу, ви́шоў з двóра на валáл — Іван гачу́ра випровадíў зо ста́йнi, пiп на ко́бильi ўты́кат, а гачур за́ ним бiжит iс Кáткою. Льóде сьа чуду́ут, пiп сьа перстраши́ў, лéдво жiвий прiшоў до свóйого бра́та і на дрóгий день за́горíў і ўжер. І тот май́е́ток ўши́ток на Іва́на зóстаў.

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

Паралелi: Етн. Збiрник. IV. ст. 143—146. ч. 29. — Archiv f. sl. Phil. XXI. ст. 301. — Кiнцевий епiзод нагадуе ко́нець попереднього оповiданя. — Národopisny Sborník, IV—V. ст. 135—136. ч. 29.

7. Га́зда і по́пи.

У йéднiм мiстi би́ли трiо́ме по́пове: рúский, като́лицкий, латiньский. А би́ў йéден худóбний члóвек, маў шу́мну же́ну. Га́зда пiшоў до робóти йi; прiшоў поп йéден, повiдат ты́ же́ны: Ке́би ти ме́не вéчур ту́ собі пу́сти́ла, йа́би то́би даў сто злáти! — Кóло óсмой годiни прiйде дрóгий пiп, гово́рит йi: Не́вiсто, ке́би ти ме́не ту́ собі пу́сти́ла ў но́чi

у осьмой години, йа би тобі даў сто злати! — Придзе трэтыі піп, го-
ворит йі: Невісто, кў'би ти мене вечур гу собі пустила о деўйагой го-
дині, йа би тобі даў сто злати! — Добраі. Прішоў гáзда з работи ве-
чур, она йому того повідат. Добраі. Але він на скóро за мотіку і ло-
пáту, пішоў до комóри, за дверйама викопáў йёдну велику йáму. Йак
пришла сэма годíна, він собі стаў під óблак і прішоў йёден піп, кóло
невíсти собі заграват ў хйжи. Гáзда почуў, отворіў помале двéрі. Жéна
повідат попові: — Сто злати дай! — Гáзда íде, де сьа схóваш пáне?
— До комóри за двéрі. — Двéрі отвориў, він не знаў, же там йáма,
ўпаў до йáми. О осьміи години приходит другий піп. Заграват собі
з невíстоў — а наперед йей даў сто злати — гáзда íде до хйжи, а він
не мат сьа де словáти, до комóри за двéрі. Хпаў до йáми, уш сўт там
два. Прийде трэтыі піп о деўйáты години. Зась собі заграват з не-
вістоў і даў йі сто злати. Гáзда отворйят двéрі, піп до комóри за двéрі,
зась хпаў до йáми. Уш ўшítки троме там сут. Говóрит жéны: Жéно,
дай ми дайáки грóши, бó йа пíду до кóрчми палы́нки принéсти! А ко-
мóру запер на рётгáз. Принйіс палы́нки, сáм сьа напіў і жéны даў.
Але дўмат собі: Што íс тíми попáми зробíти? Попи ўшítки трóме на
кўпí лéжат. Він пішоў до пелёўны, принйіс плáхту солóми, прикриў йіх
ў йáмі і пítпалиў солóму, пóки сьа ўшítки трóме подусíли, ані йёден
не óстаў жívий. Але биў там вáрош. Прішли войáци, йёдна компá-
ны́йа і дáли до того гáзди йедного войáка на квáртель. Вóйак прішоў,
ровобраў сьа, бо зогрítий биў, пішоў собі на двір на хóлод. А гáзда
пішоў до кóрчми, принйіс палы́нки, даў войáкови фля́шку до рук і по-
гар, жеби пиў, кíлко хóче, а зá тот час він, гáзда, пішоў до комóри,
ўзяў йедного по́на, принйіс йогó до сíнь і поставіў го під драбíну
до кўта. Вíшоў на двір гу войáкови — а то бíло уж дóбре вечур —
і повідат, же він там не гóден бўде спáти, бо там стра́шит. — Вóйак
повідат: Йá вам того стра́ха вижéну! Штóби йа за вóйак биў, штóби
йá сьа стра́ха бóйаў? — Гáзда закліче войáка до сíнь і ўказу́е му,
же уш там страх стóйít. Вóйак гвáрит гáздо́ви: Не бíйте сьа, гáздо,
нич, бо йа такóму стра́хови порáджу! Ўзяў по́на на плéчi і нéсе гет за
мíсто. На мíсты стрíтит сьа з ним вáрта і крй́чит: Хтó там íде? —
Вóйак повідат: Чорт. — Та што нéсеш? — Пóна. — Вáрта сьа бóйít
і фты́кат за ульцоў. Пóкльа вóйак по́на одны́с за мíсто, гáзда нарихто-
ваў другого по́на під драбíну. Вóйак прішоў, гáзда гвáрит: Та дес
по́на подыў, кед він ту? — Вóйак гвáрит, розгнывáў сьа на по́на:
Чекай, йа тéбе лы́ше спрй́ачу! Зась ўзяў другого по́на на плéчi.
Вíшоў на мíсто, вáрта сьа звíду́е: Хтó там íде? — Чорт. — Та што
нéсеш? — Пóна. — Зась вáрта ўтэ́кла. Пóкльа вóйак другого по́на
одны́с, тот гáзда нарихтуваў трэтього до сíнь під драбíну. Вóйак при-

ноў, гáзда гвáрит: Ёáк ти тóго пóпа нóсиш, кед вiн зáсь ту? — Вó-
 ёáк сáя погнiвáў, ўзвáў пóпа на плéчi, вiшоў на мiсто. Вáрта крiчат:
 Хтó там iде? — Вóёáк пóвiдат: Чорт. — Штo нéсеш? — Пóпа. —
 Штo тo тáке, с цiлого свiта чéрез нýч пóпiў понóсит, а на дрýгу нýч
 та i нас забéре! — На рáно дáли знáти, же уж ў мiстi бýли трóме
 пóпи, áнi йéдногo нýт. А вóёáк iз гáздом сáя погостiли за трiсто
 влáти.

Зап. в липни, 1899, вiд Максима Летоцького.

Парагелi: Етногр. Збiрник. т. VIII. ст. 69—72. ч. 25—26.

8. Як пан бiду пiзнав.

Та ў йéдным валáлы биў йéден тáкий грунтóўний пан, i маў
 йéдногo сiна, а од мадeнькóсти давáў гó до шкóли. Але вiн сáя так
 вiўчiў, же фiлосóфiю. Та прiшоў на вакáцiю до свóйгo óтца i прi-
 витáли сáя. Та сáя прóсит син óтца, ёáк сáя мат? Отец му пóвiдат:
 Йéй, сiну, бiда. — Син пóвiдат: Ёáка тo бiда? Ёá тiльки шкóли
 вiўчiў i тiльки кнiги ёá перечитáў i по свiтi хóджу, а ёá нiгдa бiду
 не вiдiў. — А óтец му пóвiдат: Сiну, ёáк нé маш, тóго бiда; ёáк не
 маш, тóго бiда; ёáк нé маш, тóго бiда! — Ёй, мýшу ёá знáти,
 де бiда i ёáка тo бiда! Зáбраў сóбi шўмни шмáти i до цаньiстри
 грóши i iде бiду глвáлати. I зашóў до мадьярскoгo крáйу; бiла
 блiско валáлу йéдна тóўа, штó сáя хóдiли там кáчки купáти. Але
 там блiско сусiда биў; зáшли му до той рiти кáчки, i вiн iде, тот
 гáзда, виганьáти кáчки, áле не мóже, бо вóда глубóка. Стрiтит сáя
 i с тим пáном на дрáзi. I йéден другóму гвáрит: Шщeстья! I тот пан
 сáя звiдiўё гáзди: Штo ту чýти ў сeлы? — Тóт му пóвiдат: Па-
 нóчку, бiда. — Тóт сáя гo прóсит: Ёáка бiда? — Гáзда пóвiдат: Дé
 би не бiда, кед ёá маў кáчки, пiшли ми до вóди, ёá йiх вигiяти не гó-
 ден i там i провáдут, а ёá худóбний члóвек! — Тот пан йóму пóвiдат:
 Дé ви, гáздо, бивáте? — Ту зáраз у той хiжи, недалeкo вóди. — Iтьте
 ви сóбi дóмiў, ёá вам вáши кáчки прiжéну. — Гáзда пiшоў так на фа-
 лáток i смотрит, штó тот пан бýде рóбiти. Пан зo сeбе звнáў цаньiстру
 з грóшáми i свóйi шмáти, до гóла. I пoложиў сóбi кóло вóди на берé-
 жок. А сам пiшоў до вóди кáчки наvertáти. I тот пан зашóў так за
 тiна кáчками далeкo до вóди, же не гóден биў áнi нáйти, áнi пoймáти
 áнi йéдну. Вiхóдит з вóди, уж нé мат áнi шмáти, áнi цаньiстри з грó-
 шáми. Вiшоў з вóди, нé мат шмáти, нé мат грóши, тáкий мýдрий члóвек,
 бiда: Штo тeпер рóбiти? Гóлий члóвек за дрáгоў iти не мóже. Iшоў
 вóльом i лýсом, áле прiшоў на йéден хóтарь, а там бiла на пáвськiм
 вóльу йéдна грўшка на тáблi. Вiшоў сóбi на тóту грўшку аж на сá-

ний верх і там сидит. Але ішли п'аньски бир'оши на та́блу до робо́ти, ай ур'я́дник з ни́жа на ко́нью. Відьят, же на гру́шці шт'оска сидит. І ур'я́дник см'отрит на ко́нью і за́раз побіх до сво́його па́на і гва́рит й'ому, же на на́ші грушці да́што сидят. Але пан прибраў с'я шўмні, ўзаў со́бі зла́ту годлінку до киш'єні, росказаў со́бі осьїдла́ти красно́го ко́н'я, же піде відьїти, шт'о то там на гру́шці й'єст. Пришоў там під гру́шку, см'отрит і звїдўїє с'я, хт'о там й'єст? — І тот чл'овек й'ому по-вїдат: Йа з не́ба посл'анїй і з кнїжок вичит'анїй, хт'о хо́че Бо́га відьїти, та най їде ту сьїсти, де йа, але го́лий, а н'яй см'отрит за два годїни фурт до не́ба, та б'уде відьїти Бо́га і ўшїтки сьва́ти. — Але мїй пан зїшоў із ко́н'я, зобраў зо се́бе шма́ти, ко́н'я приўйазаў до гру́шки і дра́пат с'я горі́ гру́шкоў там, де та́мтот сидит. Йак вїшоў там, тот філ'озоф по́вїдат й'ому, же́би с'я до́бри трїмаў на са́мїм ве́рху гру́шки, аж'е́би не см'отріў нїка́ди по сві́тї, лем пр'осто до не́ба. Тот пан так зробиў, й'ак му казаў. Але філ'озоф зїшоў на з'ємљу, прибраў с'я до пан'ових шма́т, сьїў со́бі на ко́н'я на пан'ового і пішоў со́бі до́мїў. Пан сидит на гру́шці, см'отрит за дві годїни до не́ба, не вїдїт нич. Зїхо́дит з гру́шки на з'ємљу, не́ мат а́ві шма́ти, а́ві ко́н'я. Прихо́дит до́мїў го́лий. Й'ого па́нї с'я звїдўїє, шт'о с'я то́бі ста́ло, де тво́її шма́ти? Пр'осит от па́нї, же́би й'ак найск'орей й'ому да́ла дру́ги шма́ти, а і й'єден фунт папі́р'я. По́чаў вїн пис'ати по ўшїтких вал'алох ай по ўшїтких мїстах, де с'я та́кий чл'овек найде, што й'ого так облазніў, же́би му с'я привізнаў, а вїн й'ому даст за́ то трї сто дук'атїў. Й'ак пришло́ пис'ьмо до то́го філ'озо́фа, вїн й'ому отпис'аў, же ў тым і ў тым мїсты бїват. Й'ак с'я пан дознаў, до́раз даў за́прїагнути до ко́ча і пришоў там до то́го філ'озо́фа. А тот пан у тїм мїсты маў бра́та за като́лицкого по́па. Пришоў там пе́ред веч'аром і онї с'я привїтали і потрактува́ли с'я, да́што йїли. А тот пан даў й'ому трї сто дук'атїў, што му обїцаў. Але му росповїў, же вїн мат ў тїм мїсцьтї бра́та, като́лицкого плеба́на, же́би вїн з ним дай'акїй смїх зробиў, та зась й'ому обїцаў трї сто дук'атїў. Але тот філ'озоф й'ому по́вїдат: Б'утьте ви ту ў мене, бо йа маў та́кий звїчай, піти до кост'єла, помолїти с'я Бо́гу. Але вїн пішоў до бодна́р'я кўпнї й'єден велїкий ша́фель, й'єдну шпа́рту, одьїс до кост'єла і приўйазаў на склепльїн'я го́рі, а ша́фель остаў на дїлях. Те́перь пішоў до вар'оша, кўпнї й'єдну ла́ду свїчок, даў прив'єсти до кост'єла, позапальваў ўшїтки свїчки по мўрах, а і то́ти, што бїли ў кост'єлы. І прибраў с'я до рїзїў і ўзаў со́бі кадильнїц'ьку до рук, ішоў дзвонїти на г'валт. Пришоў до кост'єла, за́пер з вўка дв'єрі, але орга́нїста видїў, же с'я бара у кост'єлы сьвїтит, пішоў до плеба́на по́вїсти му, же ко́стел го́рит. Плебан пришоў гу́ кост'єлу, а і тїўко лўдї бїло ў мїсты, відьїти чўдо. Але плебан см'отрит на кльїчо́ву ды́рку че́рез дв'єрі і вїдїт, же́ там

свѣтій отецъ Микóлай хóдит по костéльї іс кадильницéю і дуркат до двéри. Тот фíльзоф прóсит сѣ го : Хтó там ? — Він му отповідає, же плéбан. І отворіу му двéри і повідає му : Їа свѣтій отецъ Микóлай, ча првшоу од Бóга послáний по плéбáна, бо ча го хóчу ўзѣати до нéба. — Але плéбан барє сѣ на то зрадувау і прóсит чого, же кед чого вóзме до нéба, жеби ўзѣау аї чого гáздíньу. — Але він му повідає : Дóбри, дóбри, трéба піти по гáздíньу. — Льóде там ўшитки стóйат окóло костéла, плéбан пішоу по гáздíньу і чї повідає : Гáздíньо, в' óхап ўшитко, а пойде до костéла скóро, бо по нас прішоу свѣтій отецъ Микóлай, та нас вóзьме ! — Гáздíньа сѣ зобрáла, прішла до костéла, áле свѣтій отецъ Микóлай повідає, же там не гóден піти у шмáтох, лем сѣ трéба до гóла з'облéчи. Дóраз плéбан зо сéбе зóбрау шмáти до гóла а і гáздíньа до гóла і положіу чїх обидвóйє до тóго велíкого шáфльа. Але там нá тот час биу а і тот пан, плéбануї брат. Фíльзоф ўзѣау за шáргу, пítьáг чїх обидвóйє гóли зо шáфльом аш пít сáме склеплíньа і так повідає чїм, же пішли би до нéба, áле кет там склеплíньа гóри, та камíньа не пúстит ! — Спустиу чїх дóлоу, та нá то ўшитки льóде, штó там бíли, чудовáли сѣ. А фíльзоф положіу там рíзи, óткíль ўзѣау і пішоу с тим пáном до плéбáна, посыдáли на коч обíдва і дау чому, чак му обíцѣау, трí сто дукáтыу зá то, же із чого брáта тиш тáкий смíх зрóбиу, чак із ньóго. А с фíльзофом áбо мúдрим чловéком глúпний ньáй не мудруйє нíкда.

Зап. в липни, 1899, від Максима Легоцького.

Парацелі: Се оповіданє зложено в рíжних мотивів, які приходять в казках, повелях і т. д. Пор. чого з поодинокими епізодами: Етп. Збírник. III. ст. 130—133. — Archiv f. slav. Phil. ст. 295. — Етп. Збírник. VI. ст. 121—122. ч. 295.

9. За жінкою.

Буу ў чéднїм варóшу дакóли чéден стáрий кéртів у чéдного пáна. Мау жéну, а дьїти не мáли нíкда. У недьїльу рáно пішоу до кéрти квітки збирáти пáну до погáра до каштéля, áле мéжи тíма квіткамі пáшоу тáкого малéнького хлóпця. І він сѣ чому барз зрадувау. Прíвыє чого дóмиу і дават чого свóїї жéнї, же чому да на стáрость Бог шúвного сина. Він чого давау до шкóли. І тот хлóпец барє дóбри учіу сѣ. Але дрúги дьїти му повідає, же він нáйдух і він зá то ганьбóу сѣ барє, а барє шикóуний биу. Кет прішоу до шкóли, та сóбї ўзѣау кáлу пúшку і ішоу на пóле дайáки птáхи застрíлити, áбо дайáки звéри. Але раз повідає він тóму оцóві : Оче, ча пíду óд вас гет, бó мї дьїтцáй льóди повідаут, же ви ми не ўлáсний óтец ! — І дау чому на дрáг

шумни шмáти, а і тóту пúшку і пішоў по світы шчэ́ства гляда́ти. Пришоў до йёдно́го мiста, сыў собі́ пiльа йёдно́го склeпу на ка́мень. Але iшоў йёден пан на кóчу і видiў йёго. Льубиў мý сьа, же йё порiядний хло́пец і звiдуйё сьа йёго, дe вiн iде. Тот хло́пец му повіда́т: Йа сам не знам, де пiду, бо йа сирóта. Але тот пан ўзаў йёго на коч зо сóбоў і привiа го до свойо́го каштeльа і та́к го приiаў, йак за сво́його сiна. Але тот пан маў йёдну кúпиль на пóльу та вiн йо́му повіда́т: Сiну мiй, йа мау там йёдну кúпиль, йа там ка́ждий день iду сьа купа́ти, а йа не мо́жу нiколи натрафiти, же́би бiла чiста вóда. Хóдьят ми там три ка́чки. Iдь ле' ти там, кéбис го́ден, та мi дова́ртуй тóту вóду, йак йа приiду, же́би бiла чiста. — Вiн ра́но ўстаў, хло́пец, ўзаў собі́ пúшку, пришоў iу той купeльi, а там сьа купа́т три прiнцeзни зо злáтнн во́лом і ка́жда мат злáту гвiзду на чeльi. I вiн собі́ думаў: Йа стрiльáти не бóду, бó то льóде. Окупа́ли сьа, вишли з вóди, поправи́ли сьа качка́ми і пiшли гeт. На дрúгий день пішоў да́кус скóрей ра́но і справиў собі́ там та́кий пляц, йак тóти ка́чки прiдут. Ка́чки пришлi, поправи́ли сьа зась прiнцeзна́ми і пiшли до вóди купа́ти сьа. Але вiн помáле пішоў і забраў йёдно́й тóти злáти шмáти, што óна зо сeбе з'обeклa. Вишли з вóди ўшiтки трiйe, два шмáти маут, а трeтьа не мат, остáла гóла. Óна йо́му повіда́т: Да́й мi мóйi шмáти, йа бóду тво́йа жeна. — То бiли заклáти три прiнцeзни йёдно́го кра́льа. — Пришлa óна iз ним до́шiў до йёго óца, до тóго пáна, да́ли нá ньу дрúги шмáти, а ба́рс сьа тот пан а і пáны радовáли, же та́ку осóбу не видiли нiкда, iбо на світы та́кого чоловiка нiт, же́би маў злáте волóсьа а і злáту гвiзду. I óни бiли за па́ру ча́сiў ўйёдно. Але раа ў недiльу хло́пец ра́но ўзаў собі́ пúшку і пішоў на польова́чку. А тóта прiнцeзна повіда́т пáны, же́би йi да́ла йёйi злáти шмáти, же́би сьа прибра́ла, iбо злáти шмáти йi сьа згубля́т. Пан пішоў до костeла, хло́пец пішоў на польова́чку, пáны да́ла шмáти, óна сьа прибра́ла, лeм раа бóхла до обла́ка, справи́ла сьа качкоў, пiшла гeт. Але тот хло́пец ў лы́сi на йёдни́ польáны стóйiт і смóтрит, а тóта ка́чка пóнад ньóго лы́тат. I вiн собі́ думáт: Не бóду йа стрiльáти, бо то та́кий птах, йак тот, што сьа ў тiй купeли купаў. Пришлó йо́му до сeрцэ́а і дóрас пришоў до́мiў. I звiдуйё сьа: Ма́мко, де мóйа жeна? — Уж йeй нiт. — Ну, кeд мóйeй жeни нiт і йа ту не бóду, йа йeй мúшу нáйти. — Даў йо́му пан шумни шмáти, даў йо́му на кeльчиг грóши, зашоў далeко до світа. Уж не маў áни йёден гра́йцарь. Нóги го болы́ли, бо iшоў мо́же сто, а мо́же два́ сто миль на пiше. Пришоў на йёден мiст, а нá тiм мóсты сiдiт йёден старiй сiвнiй же́брак і звiдуйё сьа йёго, дe вiн iде. Тот му повіда́т: Iду до світа, Бог знáт де, áлeм не го́ден, бо мeнe нóги бо́лят. — А тот старiй члóвек повіда́т йо́му: Посмóтрiй на той лúцы, там йёден конь лeжит, а при

ним йєст кантарь. Збжєнь ти його, сьадный собі на нього, і їдь з Божом, де хочєш. Пришоў ку коньові, зогнаў його. Даў на нього кантарь, але же конь биў великий ай барс сұхий, а він повїдат тому жебракові: Татїку, йа слабий, а тот конь їшче слапший, йа на нього вийти не годєн. — Запровадь ти його до шанцу і сьадный на нього; а на тобі тот прўтик, поцьвікай його! — І с того коньа стаў сьа великий татюш: злати поткови, злата серсть на ным, златє сьїдло, а на тым хлопцу мўндур такий, же ані йєден принц такий нє мат. Так їде за драгоў, же аж зємля сьа трїасє! Пришоў до йєдного мїста, де краль биват, там дораз на бранї варты, войско, офїцїре му презентирўють і просьят го, жєби він такий добрий биў, жєби він пришоў до кральа на нїч, їбо они не видьїли такого коньа, ані такого принца. Пришоў до кральа, привїтали сьа дораз а і вечерїали ўйєдно. Звїдўїє сьа тот принц кральа, што ў тым крайу чўти нєве? — Краль му повїдат, жє йє бара засмучєний, же маў пїт свєйїм облаком йєдну грушку, што на ный бїли златї грушки, ай златє лїстья, а тот час му висохла. Та кєд би такий члєвєк биў, жєби тї грушцы порадиў, жєби сьа обновїла, та би даў пїў кральїўства і з мєжи трїох принцєвнох, кєтру собі вибєре, за жєну. Но, польїгали спати, рано ўстаў, сьїў собі на коньа і пїшоў дале. Але маў книжєчку, та собі написаў. Пришоў до дрўтого крайу, так йак би до Турка, зась натрафїў до такого мїста, де краль биваў. Зась його так прїїали, йак і опєред. Так ў того кральа такежє бесьїдовали собі, што йєст нєвого ў крайу. Краль му повїдат, же мў сьа так снїло, же йєст на свїтї такий йєден птах, на ным пїрїа йака фарба йєст на свїтї, таке пїрїа на ным. Та кєби годєн їс того птаха достати три пєра: двєленє, червєнє а і бїлє, та би маў великє шчастья на войну. Дє тєй книжєчки зась собі написаў. Переночўваў там, рано ўстаў пїшоў далєй. Але уж зашоў так далєко, же мєжє перєшоў сто або дві сто миль, а не видьїў ані мїста, ані сєла, лєж пустатїнї. Але їз далєка видьїў йєден великий бург. І думат собі: Божє, тў уж дашто будє, або живєт, або смєрть! Але прїшоў там, пєред вєчєром до двєра, не видно нїкдє нїкого. Самє пєрше пїшоў, нашоў собі пляц на свєйого коньа. Запровадлў го до машталїнї, уйїазаў і так вошоў до кўхнї. А там сидьїла йєдна старє бабє, што уж мала трї сто рєкїў. І она повїдат йому: Кральовїчу, дє ти тў сьа ўзьваў? Ту з їншого крайу ані птах не залєтит, бє мїї снї шаркань, він мат на собі дванацать гєлоў, він йєст над зьвїрїями і нат птахами найстарший, та він йак прїлєтит до мїў тї він тєбє лїтнє лєж так, йак мўху. Але йа тобі дам дашто їсти! Дала му їсти. І она просьит сьа го, што чўти по свїтї. Він повїдат, же ночуваў ў йєдного кральа, бара йє засмучєний, бє му грушка висохла; ў дрўтого кральа йєм ночуваў, такежє засмучєний, бє нє мат шчастья на

війну. Приснило му сьа, же йєст йєден птах на світы, та кє'би маў із нього три пєра, зелєне, червєне і біле! — Та то на мійім сїну тоти пєра сут; кєт тьа не зіст, та йа тобі тоти три пєра достарчу. — Тє перь прбшу вас, кєд ваш син хідит по світы, по повітрїу, з'охабила мєне мїа жєна, біла кáчка і принцєзна зо злáтима волосьами; мѳже він ó нїй дáгде знат. — Так óна му повїдат, жєби він пішоў на під, жєби сьа там сховаў і жєби там ночуваў. Раа ў нѳчи окóло йєдепацатой годїни шáркань прилєтыў дѳшіў і крїчит, жє ту дáгде грїшна дўша смєрдят. Йѳго мáти повїдат: Сїну мїй, дє би ту мѳгла грїшна дўша бити, кєт ту із дрўгого країу áні птах не залєтит! — Дáла му їсти, льїг він сѳбї спáти, витьáгла з нєго йєдно пєро. Він сьа пробудїў, так йї повїдат, мáтери, же нá што го рўшат? — Она повїдат, же йї сьа снит, же йєден краль маў грўшку, тá му висѳхла, а нє знат, што робїти. — Він нá то повїдат: Йа тѳгли і тѳгли йєдну бѳчку дукáти вьїс, та йєм пїт тѳту грўшку закопáў. Та кєт тѳти дукáти вїйме, а до свїжой зємльї тѳту грўшку посáдит, тá о стѳ раз крáша бўде, йак бїла.— Зась він льїг спáти. Витѳргла зась з нього дрўге пєро мáти. Він зась сьа зобудїў і гѳвѳрит йї: Нá што го абўджат? — А óна повїдат, же йєднѳму кральѳвї сьа снїло, же кє'би маў три пєра, зелєне, червєне і біле, тáби маў щáстыа на вѳйну. — А він повїдат: Гм, йа нам на сѳбї пєра, áле він тѳти пєра нїгда не маў і не бўде, бо йа зо сєбе мѳїй пєра нє дам. І зась уснўў. — Трєтьє пєро йак з нього витѳргла, він повїдат: Чѳм му спáти нє дасть? — Она повїдат, же йї сьа снит, же йєден молѳдий члѳвек маў йєдну жєну, бїла кáчка і йєдногѳ крáля принцєзна, мáла злáте волосьа і злáту звїзду, а йѳго з'охабїла. Він по свїты хідит, а не мѳже йєї нáйти. — А він повїдат, тот шáркань: Йа знам, де йє, бо йа і ўчєра там бїў. Але то барз далєко; то йє за скльáньáноў гѳроў і за червєним мѳрїом. Она там пїльа вїтцьа і пїльа мáтери і йєїї двї сєстри там, што сьа ходїли до той купєли купáти, бо то сут йєдногѳ крáля принцєзни закльáтї. Та він хѳцьби до сто рѳкїў хѳдїў, та він там дѳйти не гѳден, бо чєрес скльáньáну гѳру не перєйде. Але йєст там пот тоў гѳроў йєдна сльїпа велїка мурїянка; уш сїм рѳкїў йак зо свѳїей дьїрки вїшла, а не мѳже потрафїти нáзад. Та кєд би йєї на йєїї дьїрку положїў, тá би го чєрес тѳту гѳру перевєсла. Але йак перєйде чєрез гѳру, та йєст там червєне мѳре. Чєрез мѳре не мєрєйде. Але йєст там пїльа мѳрїа йєдна сльїпа голубїцьа; уш сїм рѳкїў йак зо свѳїого гвїзда вїшла, а не мѳже потрафїти. Та кєд йєї полѳжат на йєїї гвїздо, тá го чєрез мѳре перенєсе, бо дрўгий птах не гѳден перелєтїти, бо му жѳўч пўкне, а голубїцьа жѳўч не мат. — Уж му дáла пѳкя, спáти. О дрўгї годїны по пїўнѳчї шáркань стáват, їде на повітрїу по свїты. Стáра мáтї мáло спáла, пїшла на під, гльáдат тѳго члѳвєка.

Нашла го, збудила го, дала му фріштик, повідат му о тóту грушку, што висхнута біла, што в ньоу трéба робіти. Трéба виньати спід ней дукати і посадіти до свіжої зéмлі, кра́шша б́уде, йак біла. Дáват му тóти три пéра, жéби одда́у тóму кральóви. Тéперь му повідат, де йóго жéна : за червэним мóрйом і за скляньяноу гóроу. І повідат му, што ват робіти і в мурийанкоу і с тоу голубицьоу. Але він собі до книжочки написау. Подьакувау за вычлыу і за фріштик і пішоу до стáйны, вивіу свóйого кóня, сыу собі на ньóго, уж іде назад. Пришоу до йéдного крáля, оддау му тóти три пéра. Тот краль не хóче йóго пустити от себе. Дáват йóму циу кральіўства і с тріох прінцэвнох, кóтру собі вибэре, але він не хóче. Іде зась далей. — Пришоу до дрúгого крáля. Привитау сьа з ним і повідат му, жéби йак найскóрей тóту грушку викопати зо зéмлі. На кральіўскій рóсказ дóраз викопали і бóчку дукатиу спід ней виньали. І посадили до свіжої зéмлі. Йак лем йей посадили, дóрас почáла квiтнути. Бáрс сьа тот краль зрадувау, не хóче го от себе пустити. Дáват му циу кральіўства і жéби биу пiльа не́го до смéрти. Він не хóче нич. Забрау сьа отгáнтиль і іде гет. — Зашоу так далéко, же мусіу продати і тóго кóня, і во себе шкати, бо вóже двá сто áбо трі сто миль перешоу, уж лем на піше ішоу, зашоу до пúстого кра́йу, не видит никде нич, лем нéбо і гóри і льси. І думат собі. Бóже, што тéпер во мноу б́уде? Але видит в далéки йéдну гóру, же сьа блишчит, йак скло. Йак перейду черэв ньу? З рúкоу так зрóбит — ну, што зрóбит, по склы йак піде? Сыу собі на зéмлю і плаче. І думат собі: Йéст ту дáгде йéдна слына мурийанка. І нашоу тóту мурийанку. У́зау йей жéжи пáльци і полóжиу йей на йей дырку. Мурийанка пішла до свóйї дырки. І раз вихóдит: Сыдай на мéне, бо пiдэме чéрез гóру. — Він йї повiдат: Ти, хробáчку маленький! Йа на тебе сьáду, та тебе задушу. А кед йа згiну, та хоть лем ти жий. — Мурийанка йóму гвáрит: Не стáрай сьа нич, лем на мéне сыдай, а трiнай сьа дóбрі. — Сыу на мурийанку, мурийанка із ним чéрез гóру так іде, áні не знау, кóли перешоу. Йак перешоу на тáмтот бiк гóри, тák му мурийанка повiдат: Тéперь ти ідз в Бóгом, а йа за тоу драгоу, кáди йем ту прiшла, та назад потрáфйу, хоть йем слына. — Мурийанка пішла свóйоу драгоу назад на свóйе мiсце, а він іде на піше. Зась не видит нич, áні мiста, áні сéла, лем вóду а нéбо. Пришоу к вóды, сыу собі пiльа вóди і плаче. І думат собі: Чуу йем, же ту дáгде йéст йéдна слына голубицьа. Хóдит кóло вóди, нашоу йей. У́зау йей за крiла і положіу на йей гнiздо. Голубицьа голóву свóйу заухáла пiт крiло і сiдят. Рас стáне і гвáрит йóму: Сыдай на мéне, бо пiдэме чéрез мóре. Але йак сьáдеш на мéне, тá сьа обадвóма руками попод мóйу шйу дóбрі трiмай. — Перешли чéрез вóду шчаслiво. На сýхї зéмл

його в'охабила, а сама пішла назад на своїй тв'яздо. Він зась іде на піше далєко. Але видїуї із далєки зась йєден бурї. Пришоў там до двора, а його жєна ішла до стўднї на вѳду. Познїла го дѳраз і привитїла сьа з ним. І звїдїуїє сьа го, йїким спосѳбом він там знаў прїйти. І повїдат му, же йїї оѳец шїркань, же його збавит дїши і тїла. Але йа ти бїду на помѳчи, кѳд йєс уш ту. І нашла му тїкий мїлий плїацїк і дїла му дїшто їсти. Пришоў йїї оѳец ў шєстї годїни по польїднї. Повїдат: Йєст ту із далєкого крїйу дайїкий вїгяз. Но лем заклїчте мї го до хїжи! І смѳтрїт на нього і дїмат сѳбї: То не глїуїий члѳвек, кѳд він сьа ту достїуї. Тї му повїдат: Тепєрь пїдєме до робѳти. Дїуї му дереўїану сокїру, провїуї го к тїкому лїсѳви, лем сїми дїбї, а нїкде му не вїдно бїло крїйу. І кїже му, жєбї він тот лїс вирубїуї і до сьїх склїуї, і тѳго дрїбне конїрї до порїїткї на йїднїу громїду; а його в'охабїуї там, бо вєчур йак бїде їти, кѳд не бїде ў порїїткї, та жїтїа не його. Але на польїднє трєба му їсти. Йїдна сєстїра стїрша повїдат молѳтшї: Однесь тї му їсти. — Молѳтша повїдат: Йа не понєсу! — Наймолѳтша принєсла му їсти на польїднє, а він сїдїт і плїає. Она му повїдат: Та чѳм плїаєш? — А він гвїрїт: Йак бї йа не плакїуї, кѳт твїї оѳец дїуї мї дереўїану сокїру і казїуї мї до шєстѳї годїни по польїднї тот лїс вирубїти і поскїпїти і конїрї до порїїткї склїсти, бо жїтїа не мѳїє. — Она йїму повїдат: Не стїрай сьа нїч! Дїшто він вїуї і заснїуї, бо бїуї барз застарїїий. Але она свїснїла на пїльцу, посхѳдїли сьа влї дїхї, просїли сьа йїї, што кїже робїти. — Росказїла йїм, жєбї за йїднїу годїну тот лїс цїлком бїуї ў порїїткї. І за йїднїу годїну ўшїткѳ вирубїли і спорїйїли до порїїткї, і пїшли гет. А ѳна його зогнїла: Стань, бо уж лїс гѳтѳвїий. Вѳзмїй тѳту дереўїану сокїру і зазбїруї, дє што мѳжєш, бо йак бїде їти оѳец ѳ шєстїї годїни, жєбї тїа нїшоў ў робѳтї. ѳ шєстѳї годїни по польїднї їде шїркань пѳпѳд хїрї і з далєки вїдїт, же уж лїс ў порїїткї. Клїчє його дѳмїуї, до сѳвѳїї хїжи, кїже му дїти їсти, жєбї сѳбї лїх спїти. Але кѳло пїўнѳчи його жєна го збудїла і кїже сьїдїти на сєбе: Сьїдай на мєне, бо пїдєме до твѳїїго крїйу. І так їшли пѳпїт хїрї. Йак мїнїло двї годїни, уж бїли ў нїшїм крїйу. Спѳчївалї на йїднѳї гравїци; там бїла йїдна каплїцїа і йїден стїрїий жєбїрак там сїдїуї пїльа драгї. А йїї оѳец йак рїно ўстаў, йак не нашѳуї їнї йїдно, пустїуї сьа за нїма, же йїх догонїт. Йак прїшоў на гравїцїу, та сьа звїдовїуї тѳго жєбрїка, чї не вїдїуї, тїки і тїки двѳїє лїудє. Але він так му повїуї, же вїдїуї тѳгдї, кѳлї му бїло дванїцєть рѳкїуї, а пєршїий кїмєнь на тѳту каплїцїу нїс. А тѳта каплїцїа уж бїла мѳхом оброснїта. Шїркань сѳбї дїмат, же то

уж было даўно, кет ти такий сівий, а каплицьа мохом оброснута: Та йа йіх не здогону! І они пришли до своёго краіу і жійут і до днесь, кед не померли.

Зап. в липи, 1899, від Максима Легоцького.

Паралелі: Етногр. Збірник. IV. ст. 14—20. ч. 3. — Archiv f. sl. Phil. XXI. ст. 297. — Делкі епізоди диви також: Етногр. Збірник. IV. ст. 132—137. ч. 26. і Archiv f. sl. Phil. XXI, ст. 301. — Етн. Збірник. VII. ч. 62. — Národopísny Sborník, IV—V. ст. 131—132. ч. 3. і ст. 135. ч. 26.

II. Материяли із села Шамброна, Шаршської стол.

10. Як Газда продав Богови воли.

Бнў йѣден газда, маў штірі воўи, але пінъазыіў нѣ маў. Та жѣна му так гваріѣа: Возь два воўи на йармак, а два будѣме маті дѣма; прѣдай, та будѣме маті пінъазы і воўи! І він прішоў з двома воўами на йармак. І прішоў ку нѣму йѣден великий пан, та йіх купѣваў. Та так повідаў: Зборгий мѣ тѣти воўи, бо пінъазыі ту нѣ мам. Але прідеш о йѣден тѣждень до тѣго мѣста, де йа тѣбі поўйу, та тѣ дам. — А кѣд йа тѣбе нѣ знам, де твѣй дом йѣст там. — А пан повідаў: Лем ти ша звѣдай, де найвѣкший пан бѣват, та тѣ лѣудѣ повідѣят. — І пан зѣаў воўи і пішоў до свѣйѣго дѣму. А газда прішоў дѣму през пінъазыіў і през воўіў ку свѣйѣй жѣні. А жѣна му так повідаўа: Прѣдаў йѣс воўи? — Прѣдаў йѣм, але лем зборѣваў, пінъазыі мѣ нѣ даў. — Та кѣму ти тѣти воўи зборѣваў? — Найвѣкшѣму панѣві. — Жѣна му повіѣа: Хто то вѣкший пан йак Бог? Та ти Богѣві воўи зборѣваў. — Йак мѣнуў тѣждень, газда повідаў так жѣні: Хнѣч мѣ хлѣба на мерѣньдѣ, бо іду по пінъазыі! І зѣаў і ішоў. Прішоў до йѣдноѣго сѣѣа, та там го зашѣа нѣч, та ша прѣсіў йѣдноѣго худѣбноѣго чѣвѣка, жѣби го пренѣчѣваў. А тот худѣбний чѣвѣк так му повідаў: Йа тѣбе не мѣжу ночѣваті, бо йа худѣбний; ми такий мамѣ обѣчай, што кѣд пріде чѣвѣк ночѣваті подѣрѣжний, та му трѣба дѣті вечѣрѣу і фрѣштѣк. Бо кѣд йа тѣбі нѣ дам йѣсгѣ, та на рѣано бѣду штрѣфѣний од нашоѣ обѣпѣ. — Не бѣй ша, чѣвѣче, йа тѣбе не бѣду скаржѣті, бо йа мам свѣй хлѣб, та йа ѣшчѣ і тѣбі дам! І винѣаў хлѣб і йѣў вѣчур і рѣано і тѣму даў худѣбному зо свѣго хлѣба. — Та ша худѣбний зѣвідѣваў: Дѣ ти ідѣш? — Йа іду до найвѣкшѣго пѣана по грѣши за два воўи. — А худѣбний му так повіѣў: Та нѣт вѣкшѣго пѣана, йак Бѣх. Та зѣвѣдай ша о мѣне, ци йа бѣду дакѣди

богáтий, ци нý. — I тот гáзда íшоў за драгом дáле. I зáшўа го нýч ў другим сéлы. I прýшоў вiн до йéдного двóра паньскóго та ша так прóсiў: Жéбисте мiа преночовáли! I там ночóваў. Але там бiли два кiзасóнки старi, вéцей мáли, йак трiцáть рóкiў. Тá ша го так звьiдовáли: Дé ти, гáздо, iдеш? — Йа iду до найвекшóго пáна по грóши за вóўи, бо йéм му зборгóваў, тá мi кáзаў прiгi. — Кiзасóнки му так повiли: Та хто вéкший пан йак Бог? Та ти Богóви вóўи прóдаў. А звьiдай ша там i ó нас, бо нам чáси прехóдьят, та хцéме iтi зá муж, а не нáне чўóвéка ку сóби. — I зась гáзда íшоў дáле трéтьий дeнь. I там прi пýти йéден гáзда кóсiў свóйé зерно iво свoиmа льудmи. Гáзда лeм стóйáў, а льудi му робiли. Та прýшоў на путь ку тóму гáздóви, што íшоў по пiн'áзы, та ша го звьiдовáў: Дé ти, чўóўéчe iдеш? — Йа iду ку найвекшóму панóви, бо йéм му зборгóваў вóўи, та уж нам гнэськa ку вéму прiгi. — Та хтош то йé вéкший йак Бог пан? Та ша звьiдай тьш o мéне, бо мi ша барз дóбри ту вéде на зéмлы, ўшиткóго нам нáдоiст, ци мi Бог даст цáрство на другим свьiтi, ци нý. — I гáзда íшоў дáле ку панóви. Íшоў вiн прeз йéден лýс i х тим лýсi прi пýти нáшоў йéдного сiвого чўóвéка свiдiтi. I пóвiў му: Похвалéни Йéзус Крiстус! — A сiвий чўóвeк му пóвiў: На вiки áмiнь. Та дé ти, мiй л'убний сiну, iдеш? — Йа, дýду, iду до тóго мiста уш ту, бо мi йéден пан дóўжен пiн'áзы за вóўи, та мi йiх гнэськi мa дáтi. — Уж нé хоть там, бо твóйi пiн'áзы уж дóмa. Вéрний ша дóму нáзад. A йак прiдеш дóму, та гвóйдеш до свóей кoмóри, там нáйдеш кiтлiчок, ў кiтлiчку пiн'áзы. A iшчe вéцей, йак тi мaў дáтi! — I гáзда так повiдáў: Йа ночóваў ў йéдного гудобнóго чўóвéка пёршу нiч, йак йéм ту íшоў, тá мi кáзаў ша звьiдáтi: Ци бýдe богáтий, áбо нý? — A сiвий дзвáдок так му пóвiў: Вiн не бýдe вiгда богáтий, бо вiн Очéнаш не гвáрiт, áнi од Бóга сóби не прóсiт, лeм ўшe грiшит. Iшчe йéдно тельáтко мa, та i тóто му здóхнe. — A íшоў йéм дáле на другу нiч, та ша мiа прóсiли два кiзасонки, жéби рáдi зá муж iтi, áлe кeт кý ним нýт чўóвéка. — Та тим кiзасóнкам так пóвiч: Жe кeд бiли мoўóди, та кý ним прiшли мўаденци i прóсiли йiх зáмуж, а óнi йiм повiли: Вiстe худóбни, та мi зá вас не пiдéмe. Та уж йiм Бог вéцей мўжa не даст. — Але йéм íшоў дáле ў трéтьий дeнь. Так йéден гáзда кóсiў зерно прi пýтi, тá мiа прóсiў, жéби йéм ша звьiдáў, ци йóму даст Бог цáрство небéсне, áбо нý. — Та тóму гáздóви так пóвiдж же му Бог даст цáрство небéсне, бо з Бóгом лýгат i з Бóгом стáват. — Йак прýшоў ку тóму гáздóви, што зерно кóсiў, а гáзда прýшоў на стрiтi ку вéму, та му так повiдáў: A нéсeш пiн'áзы за вóўи? — Не нéсу, бо мi тот пан так пóвiў, же уж мóйi пiн'áзы дóмa х кoмóри ў кiтлiчку iшчe вéцей, йак мi мaў дáтi. — A o мéне йак пóвiў тот пан, кeд йeс ша звьiдáў? — Так повiдáў, же тm

лыгаш з Бóгом і стáваш, та тóбі і ту дóбри і на дрúгим свѣты Бóх ті даст цáрство небéсне. — І гáзда ша барá радóваў, ішче вéцей Бóгу слýжыў потóму. Пóтім ішоў ку ківасóнкам. Ківасóнки го ша так просілі: Ци йэс биў прі свойóму панóві? — Биў йэш. — А де ті піньáзы? — Мóйі піньáзы уш сут дóма. — А ми будéме мáті мýжыў? — Не бóдете мáті, бо вам Бог мýжыў дáваў, áле кéтете йіх не хтылі, та вáші мужóве забрáті дрúги жéни, та з дрúгíма жыйут. — Хтóўди ша ківасóнки засмутілі і росказáлі кочішóві запрйáчі кóні, же óні пйдут с тим чўóвеком, ци праўда, же ма піньáзы дóма, áбо ны. І посьідáлі на виз ўсы трóйе, а ішли до гáздовóго дóму. Йак ішли за дрáгом, прішли до тей дедíни, де х тóго чўóвэка пёршу ніч пчóваў. Та просіў ківасóнки, жебі стáлі прёт тим худóбным чўóвеком. І він вошоў, тот гáзда, до хйжи ку нému, та му так пóвіў: Же ти нігда не бóдеш богáтíй, най тóбі тот даст, кóго хвáліш. І тóго тельáтко ішче здóхне, што маш ў хйжи. — І тот худóбний чўóвек зьяў сокíру, та тельáтко забіў, жебі не здóхўо: Йа тебе во́льбу зысті, йак бис мi маўо здохну́ті. — І зась гáзда вíшоў на виз і сьяў ку ківасóнкам. І пóтім прішли аш пред гáздовí двэрі, áле гáздовí не дáлі во́йти до хйжи скóрей, йак óні, бо гáзду зьяті йéдна за йéдну рúку, а дрúга за дрúгу і гвóшли аж до комóри ўсы трóйе, та там нáшли йéден кítлiчок із грóшáмі. І хтóўди ківасóнки знáлі, же то йэст праўда. І гáзда зóстаў дóма, а ківасóнки пішли до свойóго дóму на во́зы.

Зап. в лiппи, 1899, від Петра Бобульскаго.

Паралелі: Більша часть сього оповідання зложена на основі звiсної назки „Подорож до сонца“. Пор. Етн. Збiрник. IV. ст. 132—138. ч. 26. — Archiv f. sl. Phil. XXI. ст. 301. ч. 26. — Národopisný Sborník. IV—V. ст. 135. ч. 26. — Руськии Пряшiв. епархiи. Ст. 52—55.

11. Як хлопець заслужив собі царство.

Йéдна гдóва маўа трйох сiнiв, а не маўа што йим давáті йiсті. А найстáрший йей син так повiдаў: Мáмо, хпéчте мi йéдну гáзвiмóчку, бо йа пиду сўужитi, а кед дáшто засўужу, та ша з вáми роздiльбу! І стрiтiў ша з ним йéден сiвий дьяáдок на пýті, йак ішоў, та ша го звьiдоваў: Дé ти, мiй сiну, идеш? — Йа iду сўужитi. — Та пóдже ти до мéне. Бóдеш мi пáлiў до пéца і во штiрйóма волáмі бóдеш мi хóдiў на во́ду, áле жебис мi не крiчаў на во́и гейс, леш потiхи! — І ішоў с тiма вiшi на во́ду. Прiшоў аж ку мóрiу. Тóти во́и во́шли до мóрiя, та пўавáли през во́ду. І він скрiчаў: Гейс, а тóти во́и ша цóфлi нáзад ку тóму сiвóму дзьáтковi; а во́ду не прiйўв. І сiвий дьяáдок тák му

Галицькі народні казки.

В Берліні пов. Бродського із уст народа списав
ОСИП РОЗДОЛЬСЬКИЙ.

(Впорядкував і порівняня додав др. ІВАН ФРАНКО.)

Отсе, що тут друкуєть ся, се тільки частина богатої збірки устної людової словесности, яку в остатніх роках згромадив молодий і вельми пильний та старанний збирач, д. Осип Роздольський. Дещо з тої збірки було вже напечатано в „Житю і Слові“: тут подаємо вибір казок, з гори зазначаючи, що навіть сеї категорії творів ми не вичерпали із сеї збірки, а зовсім лишили на боці новелли та гумористичні анекдоти, легенди, оповідання про особи і події історичні і т. и. Надіємось, що матимемо змогу в недовгій часі опублікувати й решту сеї збірки і хоч таким способом виявити признаня для праці шановного збирача.

Нехай нам буде вільно сказати тут кілька слів про резони нашого поділу устної прозової словесности людової. Лишаючи на боці всякі філософічні поділи сеї словесности після змісту (найширший поділ того рода, уложений М. Драгомановим, гл. в передмові до его збірки „Малорусскія народныя преданія и рассказы, Кієвъ, 1876“) ми держимось далеко скромнішого та zarazом простійшого поділу по формам літературним. Головними з таких форм ми вважаємо:

1) Казку, т. є. оповіданє, в якім дійсність перемішана з чудесним елементом, так що цілість являєть ся свобідним виплодом фантазії, без ніякої побічної, церковно-моралізуючої цілі. Оповіданя сего рода, невірні названі деким „оповіданнями мітичними“, майже всі завандрували до нас із далекої чужини, з Азії та Єгипту

і являють ся, як про се легко переконати ся з порівняного дослїду, калейдоскоповим пересипуванем та комбінованем досить нечисленних мотивів.

2) Легенду, т. в. оповіданє, в яким дійсність також перемішана з чудесним, але взятим з обсягу виображїнь і вірувань церковно-релїгійних. Цїлість має звичайно глибоку основу етичну, моралізуючу або фїлософїчно-релїгійну. І сї оповіданя, всї без виньма, виплodi не нашого національного ґрунту, а переняті нашим людом із лїтератури христїянської, бїблїйної, легендової та єретицько-апокрифїчної, хоча досить часто являють ся в переробках, доконаних на нашім національнїм ґрунтї під рїзнородними впливами культурно-історичними.

3) Новеллу, т. в. оповіданє без примїшки чудесного елемента, основане на тлї побутовім, часто переняте тенденцією соціальною, рїдше національно-полїтичною або церковно-конфесійною. І ті оповіданя в переважній частині — міжнародне добро, що разом з певними культурними течїями переходить від народа до народа і буває більш або менше докладно приноврлене до обичаїв, обставин і поглядів даного народа.

4) Фацецію (анекдот), т. в. коротеньке, звичайно гумористичне оповіданє, якого суть становить звичайно якесь одне спостереженє, часто гра слів, незвичайний оборот мови, прозвище і т. и. По своїм характеру і тенденціям сї твори близько підходять до новел, і хоча й між ними багато елемента міжнароднього, вандрівного, то все таки локальний колорит в них далеко сильнїший, нїж у новеллах і певно між ними найде ся далеко більше виплodiв нашого рідного поля, нїж між новеллами.

5) Оповіданя мїтичні, в яких говорять ся про явища і постаї фантастичні, та такі, що становили або й досї становлять предмет живого віруваня люду (чари і чарівники, злї духи і т. и.). Звісно, називаючи ті оповіданя мїтичними, ми мусимо з гори звернути увагу на те, що для питомої, прасловянської чи праруської, дохристїянської мїтологїї в них найде ся дуже не багато матерїалу; може бути, що якесь зерно такої мїтологїї в них і є, та не треба забувати, що воно вирросло на буйнїй нивї міжнародньої середньовічної, варварсько-христїянсько-сектярської мїтологїї, і видущити наше питома-національне зерно з тих чужих шкаралощ дуже часто буває майже зовсїм неможливо.

6) Оповіданя про особи, подїї та місцевости історичні, нїмецьким термінном звані заґами (Sagen). Їх вартість історична звичайно невелика або й зовсїм нїяка. Натомість часто до

звісних історичних осіб або подій причіпляють ся мотиви казкові, легендові, новелістичні та фацеційні (що до остатнього пригадаю популярні у нас оповідання про пана Канювського). Та інколи в тих оповіданнях кристалізують ся в беллетристичній формі погляди і осуди люду про певні історичні особи і явища і в таким разі ті оповідання мають дійсну вартість як причинки до характеристики вливу даних подій і осіб на народ (гляди нпр. оповідання про цесаря Йосифа II. або про копець Люблинської Унії у Львові, в Житю і Слові III, 223, 235.)

7) Байки звірячі, притчі і апологи, т. є. короткі оповідання, звичайно морального або загалом дідактичного змісту, в яких героями являють ся звірі або інші неодушевлені річи. Се твори також переважно чужого, книжного походження.

Коли до сего додамо ще такі твори, як приповідки та образіві обороти мови і такі твори, що стоять на границі між поезією і прозою, як різні апокрифічні молитви, примови та формули, то будемо мати вичерпаний увесь скарб усної прозової словесности людової.

Др. Іван Франко.

1. Подоріжжє до сонця.

Буў іідєн вандрóўний. „Хóчу йти ў сьвіт, прахтикувати, йак сонце хорóше схóди і йак спочивайи“. Али йде — вдибайи мєлника, стойит на вóсьтї. „Дє йдеш?“ — „Йду до сóньца, прахтикувати, йак воно фáйно схóдит“. — „Скажїть там за мєни: минї дўжи бїдá. Три каминї йде, а йа жадєн хлыба“. — Кáе: „Йа скажў“. — Али йде, йде, йде — вихóди лыўка, сьлыпá. — „Дє ви йдетє?“ Кáе: „Йа йду до сóньца“. — „Скажїть там за мєне, жи йа така сьлыпá“. — Кáе: „Йа скажў“. — Али йде, йде, йде — бйгїть сьа горá з горóўу. І не мóже перейти. — „Дє ти, — кáе — чоловїчи, йдеш?“ — „Йа йду до сóньца, йак ўоно хорóше схóдит і йак спочивайи“. — „Скажїть там за мєне: дóки ми бўдди сьа бйгї?“ — „А, йа скажў“. — Акурáт вїн приходит — хатїнка стойит. І вїн приходит до тєй хатїнки — нїмá нйкóўо, но-тїлько мати сóнцева. — „Слáва Бóу!“ — „Слáва на вїки!“ — „Шó ви скáжити, що-сьти прийшли?“ — „А йа хóчу знáти, йак то сóнце схóдит фáйно“. — „Али йак воно прйїде, йа вас ни маўу де подыти. Дє б йа вас сховáла? Али влысьти пїд пйцц“. — Пйцц так нйбї висóко стойит, нйбї па тих

лыгарах (на штимпальях) — і він собі там вліз, піт ту пійц. І акурат приходить сонце. — „Е, де-сь ту ўже шо-сь смердїт тут-ўо, душа йака-сь смердїт!“ — А ма́ти ка́же: „Ет, ти, сїну, напахаў сьа-сь цылий дєнь по сьвїты, то тїбі смердїт“. — Далá йїму повечєрати, він повечєраў і льягайї спáти (хто? питаюся. — Ны́би Сòнце). От він собі заснуў, і ма́ти льягла́ — і прокидайїть сьа ма́ти і ка́е: „Ти, сїну, спиш?“ — „Ны́, йа — ка́е — ви сплў“. — „А мины́ такїй сон, ны́би, приснїў сьа: вїйшоў мєлник і ка́е: три камины́ мєле — а він хлы́ба жадєн“. — А він ка́же: „А він такї б́удє жадєн. Бо він ма́йи три пси, — а він йїму хлы́ба ны́гди ни дасєть жадному зы́сти. То він такї б́уди жадєн“. — І вони́ постїшили сьа і зноў сплўть. І вона́ зноў йїгò приб́уджуї: — „Спиш ти, сїну?“ — Ка́е: „ны́“. — „А мины́ такїй сон приснїў сьа: вїйшла дыўка, сьлы́пá, і казáла: шчò ўона сьлы́пá?“ — А він ка́е: „Вона́ йї б́удє сьлы́пá. Вона́ ў неды́лбу до схода́ сòньця, йак йá маў сходїти, то вона́ мїла сьа, ў субòту вона́ ни мáла чáсу ўмїти сьа, ў б́удний дєнь. Вона́ ўбывáла сьа, йак йá но-тїлько маў сходїти, і вона́ мины́ зальбáла вòчи, вїльбáла мины́ тї помїї в вòчи.“ — Али вони́ постїшили сьа — і ма́ти приб́уджуї зноў — „спиш, сїну?“ — Ка́е: „ны́“. — „Горá з горòйу — мины́ приснїло сьа, такїй сон: — горá з горòйу бїить сьа“. — Він до неїї ка́же: „І б́удє сьа бїти, аш пòки вона́ кòго ни забїї“. — Али ўже, він ўже на-зàд йїде, до сьвòйо крайў. Йїде на-зàд і йї акурат прийшоў до тєїї горї. Бїуть сьа — перевертáйуть сьа! Він перейтї ни мòжи, бо дорòа йї — а вони́ бїуть сьа на дорòзы. — „Бўв-їсь там, у сòньця? дòки б́удим сьа бїти?“ — Ка́е: „буў“. — „Ну, скажї-ж мины́!“ — „Йа скажў, áли перєцусьтїть минє на тамтòй бїк“. — Вони́ перєстáли сьа бїги, і він перейшоў на тамтòй бїк. — „Ну, кажї, йак б́удє?“ — Кáн: „Б́удити сьа бїти, аш пòки кòгò ни забїитє“. — „Ко-б йá булá знáла, то-б йá і тибє булá забїла! Чикáй дупїру, йак хто будє йти зноў...“ — Приходїт — стоїт та дыўка сьлы́пá. — „Спомина́ли-сьти там за мєне?“ — „Спомина́ў. Б́удїєсь сьлы́пá, пòки ни ўмрєш. Нá шо-сь у неды́лбу мїла сьа і до схода́ сòньця вїльбáла-сь той кúпєль?“ — Але він йїдє — стоїт той мєлник на мòсьты. — „Ви ўже повєртáйтї на-зàд?“ — „Повєртáйу“. — А спомина́ли-сьти там за мєни, шо йá вас просїў?“ — „Спомина́ўїм. Али казáў: ма́йтї три пси — йак б́удити хлы́б пєчї, шо на сáмий перєд ўсáджáйтї сьа ў пїиц, і той хлы́б добу́ги і роскрòйтї йїгò на трòйї і тїм псам дáти, по пòрцийї. То хлы́ба б́уети ма́ти, шо не б́удєти ма́ти дє воды́ти“.

(Записано від госп. Гандруха Кравїцкого 1894 р.)

Основа сеї казки вийшла в казку про Марка Б-гатового, записану Ігнатієм з Никлович (Ігнатій зъ Никловичъ, Казки. Львовъ 1861, стор. 39—44, передруковано у М. Драгоманова, Малор. нар. преданія и разказы, стор. 329—332). Обширну літературу, що вяже ся з сею казкою і ріжними єї паростям, звів до купи і розібрав по майстерськи М. Драгоманов у своїй статі „Славянскитъ сказанія за рождението на Константина Великий (Сборникъ за народни умотворенія, наука и книжнина. кн. II, 132—184; III, 206—246). I. Фр.

2. Чоловік без страху і упир.

Буў собі такий ійдён хлоп на сьвітї, жи він ни знаў, шчо то йист біда і страх. І говори сам до сѣби: „Піду йа — каже — ў сьвіт, а бѣду шукаѣти, чи йи межи людьми біда йи страх“. — Взяў собі торбу на плѣчі, палку ў рѣки, і йде село вѣт селá і питаѣи страху. Прийде до селá, питаѣить сьа: „Чи нема шчо тут де новóго?“ — Так він идѣ далѣ. Прихóди до друо силá, зайшоў до корини, кае: „Дзѣнь добрий!“ — Тѣ вѣтказали: „Дóбре адорóўльа!“ там, йак то у жидѣ. Але жидѣ питаѣут йигó, звѣтки він (жид зара на сам перѣд питаѣи); шчо ви тут рóбите і за чим шукаѣите? — так жидѣ кажут до него. А він каже: „Йа ходжу по сьвітї і шукаѣу, шчо йист біда і страх“. — І жидѣ йиму росказуѣут, йакий тут йи ў силѣ страх“. „В нас ф силѣ ходи шчо-сь по нóчах і дѣси льуди і висисаѣи в них кроў. Теѣи нóчи перѣйшлоїи ў нас госпóдар маў йиднóго сина і шо-но бѣде тóму три недѣльи, йак йигó вжениў, і вони лежали вбѣи ў комóри і помѣрли“. — Він кае: „Дóбре, покажѣть мнѣ, дѣ тѣ господарѣ сидѣать“. — Зара йигó запровадѣли до тѣї хати, показали йиму тих двѣи молодѣт, жи помѣрли, він подивѣў сьа на них і каже до тих старѣх: „Ви йѣк ни ховаѣти, йа заўтра рано прийдѣу до вас, і ўни бѣдут живѣ“. — А сам пішоў далѣ. Прихóди на цвинтар ў нóчи, сьѣў собі на грóбі і силѣт і дѣмайи: „Кажут льуди, жи на цвинтарѣ йист страх, а йа ни маѣу жа́лноо страху“. — Але так в нóчи коло дѣсѣатóїи годѣни слѣхайи — хто-сь идѣ до него. Але він ни маѣи страху с тóго. Так дѣвить сьа — пішоў гет до селá. А він стаў та й идѣ далѣ на цвинтар. Пішоў межѣ грóбі і дѣвить сьа: йидна йама роствóрана йи. Влызайи до тѣї йама, роствораѣи трѣшну, ўлызайи до середѣни і лежѣт. А ўсе страху ни маѣи. Так прихóди так коло одивай-цѣатóїи тѣї зі смлá, жи вѣльиз в йама і пішоў на село дѣшѣти, стаў коло йама і питаѣи: „Хтó там йист ў йама?“ — А тамтѣи в йама вѣдзѣвайѣить сьа до него: „Шчо тѣбѣ до тóс, хто тут йист! Скажѣ мнѣ, де-сь ходѣў, то йа тѣбѣ скажу, хто тут йист, і пушчѣ тебе сьудѣ. Ну, йак ни хоч сказѣти, то не пушчѣ!“ — „Пусти!“ — „Ни пушчѣ, аш пóки не скá-

жеш, де-сь ходи́й!“ — А йи́мú ўже час приходи́, двана́йцята годи́на, тре хова́ти сьа, півень засьпи́вайи. — „Пусті́, тепе́р скажу́!“ — „Пе́рше скажи́, тупі́ру пушчу́“. — Їа ходи́й на село́, тамте́йї но́чи дво́йи моло́дба́т вдуши́й, а те́йї но́чи ходи́й — в них кроу́ смокта́у“. — „До́бри, ви-сь сказа́у, тепе́р не пушчу́. Їак мині́ ска́жеш, шчо́ йи́м зробі́ти, жи-б вони́ ўста́ли на-за́д живі́, то йа тибе́ пушчу́“. — „Ны́, не скажу́!“ — „Їак не хо́ц сказа́ти, то не пушчу́“. — Так то́й скрути́ сьа мо́цно, жи ўже час приходи́ йи́го — припада́йи до те́йї йа́ми, ни може йак увий́ти! — „Скажу́ тибе́ тепе́р ўсьу пра́уду, пусті́, то йа тибе́ скажу́!“ — „Ну, пе́рши мині́ скажи́!“ — Так він йи́мú роска́зуи: „Пі́деш, йа буду йти́ до йа́ми, до те́бе, а ти зла́пайиш мине́ за чупри́ну і ви́рвеш де́вїть воло́ски́у в мо́йї голо́ви і пі́деш до них, до тих дво́йи моло́дба́т, ци́палїш йїх під но́сом йи́м, і вони́ поўста́йут“. — „До́бре, жи-сь мині́ сказа́у, йа ти-пе́р тибе́ ни пушчу́! По́ки мині́ ни ска́жиш, шчо́ тибе́ зробі́ти, жи-би ти ни ходи́й по но́чах, не робї́й лью́дям страху́ і лью́ди́й не дуси́й і криві́ не висиса́у. Їак ни ска́жиш, ни пушчу́“. — „Пусті́ мине́, то йа тибе́ роска́жу!“ — „Роска́зуи!“ — Так зачина́йи він роска́зувати йи́му — „Заўтра ў полу́днї, одина́йцяти годи́ни, пі́деш до ксьо́ндза і ска́жеш ксьо́ндзови, жи-би йшо́у с тобо́ю на цвинта́р і мїй грї́б запеча́тува́у — то йа ни бу́ду ви́йнци ходи́й і лью́ди́й дуси́й. А ти во́зьмиш де́вїть ко́ли́у ўосї́кових і де́вїть раз по де́вїть зерен ма́ку і пси́пши*) мене́ доу́ко́ла ма́ком і забї́йиш тих де́вїть ко́ли́у коло мо́го гробу́ ўосї́кових“. — Так то́й хлоп ви́лизайи с тру́мла і ка́же до то́го: „Ходи́ сьуда́!“ Так то́й скок до йа́ми і хты́у сьа схова́ти ху́тко ў тру́млу — то́й зла́па́у йи́го за чупри́ну і ви́рва́у по́ўну жне́нью воло́сца (с то́го опї́ра). І заберайи́ть сьа і йде до села́. Приходи́ під ви́кно́ і пу́кайи, клі́чи. Так ви́ходи́ слуга́ і пита́йиць сьа йи́го: „Чо́о ви хо́чите?“ — Він ка́же слу́зы: „Йист йи́гомосьць у до́ма?“ — А слуга́ ка́же: „Йист, а́те спля́ть“. „Так йа хо́чу, жи-би іти́ до се́ре́дини“. — Так слуга́ ка́же: „Йа за́ра збуджу́, то йи́гомосьць ви́йдут на дві́р“. — Прийшо́у хлоп та́ки до по́ко́ю і ка́же: „Сла́ва Іе́су!“ — Ксьо́ндз ви́ткаа́ли: „Сла́ва на ві́ки!“ — і пита́йиць сьа: „Чо́го ви хо́чите?“ — „Йа прийшо́у до йи́гомосьцьа, майу́ ма́ти ўзаўтра по́грї́б хова́ти — похова́йи йи́го, а не бу́дем бра́ти за не́о гробі́ (ни бу́ди пла́тно)“. — Али ксьо́ндз ка́же: „Шчо́ за по́грї́б, жи-би ни було́ гробі́? Йа ни пі́ду хова́ти!“ — „Їак ни пі́дете хова́ти, так на дру́гу ні́ч бу́дети ма́ти ў силі́ та́кий страх, і витра́фля́йи ко́льїа са́ме до ва́шоо до́му“. — Так ксьо́ндз пита́ют: „А ў котрі́ годи́ни пі́дїм?“ — А він ка́же: „Пе́ред полу́днем, одина́йцяти А йа йду́ типе́р да́лы від ва́с“. — Приходи́ до то́го господа́ра, де тих дво́йи мо-

*) Обсиплеш.

ходьбят лежить, і зачинайи робити з ними той гішефт. Запальуйи тих дівить волоскіу волосьа на чиренку і ўпкнутіу до-кола три рази пальцем своїим, поставіу коло них, око́ло голови, і дмухайи, жи-би йшоу той диміи під ніс. І дівить сьа на них, чи ўони будут ўставати. Али дівить сьа: рұхайи рукоју, рұхайи ногоју, зачинайи дихати, підводи голову і — ўстайут. І йідно до друго говорит, кае: „То топіру-сьмо спали мо́чно, же ані разу не прикинули сьа! Блисько дивїата годїна, а ми спимо!“ — А той чоловік росказуи йім (жи ни звайи, шо то страх): „О, спали-сьте, али на віки!“ — Так ті старі обойи ўтышили сьа і приймайуть йиго за своо батька. І питають сьа йиго, шчо-б він хтїу за то, жи йїх дїти вітхоровіу. А він йім кажи: „Ныц не хочу від вас, тїлько два злітники (йак то були перши гроші), бо йду далї в доро́гу, робити кїнец“. — І приходи до ксьондза, каже: „Ходїм, підемо поховати того ўмерлого, другїй раз будем йиго ховати. Ві ховали йиго раз, али ни по праўды, а ми типер будем ўбїдва, поховайим йиго по праўды, жи-бї ни ходїу“. — Пішли до цєркви, звали кропіло, свьачєну воду, і йдут на цвинтар ховати той погріб. Так він іде ўперед, а ксьондз за ним. Приходьбать на цвинтар, до того гробу — і той грїб йист роствораний, роскїданий. Так берє ксьондз свьачєну воду, кропить і кїдайи штїри рази землі, а він лызе до йаи, бїи дєвїать восїкових колїу, і сїпле надоу-кола ма́ком. Йак він не зачау псипати ма́ком, так зачау тамтої до нео говорїти: „Так ти мины робиш!“ — „Так майу тїбї зробити, жи-би-сь по но́чах ни ходїу і льудїи ни дусїу — типер будиш тут лїжати і твої косги будут робакї смоктати!“ — І вилїзайи з йаи і закидайи йиго. Закидау і йдут с ксьондзом до до́му. Так ксьондз питають йиго: „Шо́ то йист за штїка, жи ўжи дєвїать лыт, йак йа йиго поховау, а він до тебе нїны говорїу?“ — Так той росповїдайи ксьондзови тїуу сторїйу. — Так ксьондз заклїкау йиго на сьнїданьа — йак посьнїдали, так ксьондз питають: „Шо́ ви хочити за ту услїгу?“ — А він каже: „Ныц не хочу, но-тїлько два злітники“. — Зьау два злітники та й пішбу далї ў доро́у, шукати страху. Іде доро́гоју і здїбайи — три музїки с цимбалами йдут нисут цимбали. Так він питають сьа йїх: „Де ви йдїтє?“ — А ўони йїму кажут: „Ми йдем нидалєко до сусїдноо сила (йак ўот сєло при силї, йак ўот Бєрлин - Йазлїучик — то ўже сусїдин) — на висїльа“. — А ті музїки питають сьа йиго: „Де ви йдетє?“ — А він каже: „Йа йду ў сьвіт, шукати страху“. — А ўони каут: „Ет, шо́ то страху найтї! От, нас йїде штїри (ўуже з ним рахуйут) — то мо́на дїстати страху ўот йак горїх роскусїти“. — І йдут далї гостїнцем і бєсїдуйут. Гостїнец буў висаджаний деревїноју — і йїден музїка каже до не́го, до того подорозьного: „Йа хочу йти на сторону, а ви потрїмайте мої цимбали“. Вьау подорозьний цимбали

в рúку і йде по-над деревиноу. Деревина мала галúзьє дúже нисько — торкнúли галúзьє цимбáли по струнах, струни затрúжали мóцно, — по-дорóзьний зльєкаў сьє і ўмер. І так закíнчíў свой житья зі страхóm.

Записано від господаря Юрка Соколовского в Берлині, в 1893 р.

Подібний мотив гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, N. 4. Не дуже численні варіанти сеї казки з європейських та азійських збірок заів у купу і порівнав Коскен (E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine II, 253—263). I. Ф.

3. Чудесна мошенка.

То буў сибí такíй хлóпец бідний, він у пана стаў овець пáсти, на слúжбу. Даў йму пан той погобідати, хлыба кавáлок і казàў наймитови дрúгому вíпровадити йго де, жи-б він знаў, де вíўцьє пáсти, на лан. І він ті вíўцьє пасé сибí на пóлы, áле дівить сьє так, далéко: хóдять дрúгі вíўцьє, чередá, і дúже далéко поросходíли сьє йдвó від дрúгого. Али приходит до нéго дыд, до тóўо хлóпця, і кáжи: „Жжинí мннй доўкóла ті вíўцьє до кúпи, бо йа — кáе — старíй, ни мóжу ййх доўкóла обíйтí“. Але той хлóпец з батогóm йак обíйшоў доўкóла них, збíў ййх до кúпи. Кáе: „Шó-б йа тибí, сíну, подаруваў за ту штúку?“ — А він кáе: „А йа знайу шó? шо дасьтé, то тé бúде“. — „Йа ти дам такú мошеночку — а дайу тибí порóзьньу — а йак схóчеш грóші, нéйу потрасéш, та й грóші зàра бúдут“. — Та й той хлóпец зрадуваў сьє, пíшоў до своййх овець, позавертáў, і пробúйи ту мошенку, чи бúдут грóші. Потрас нéйу — мáйи пóўно; виспáйи у шапку — сáмí червíньцьє. Але він не мáйи шо робíти: бúду трáсти кíлько... пóўну шапку шо-б натрас. — Трасé зноў натрас пóўну шапку і не мáйи де подытí. Найшоў кíньску гóлову, насíпаў тудí тих грóші і законáў пíд межейу. — Йак колí прíйдú, то йа ййх возьмú. — Аж він ті вíўцьє заньáў і прíгнаў до пана, повечераў і лыг сибí спáти. Али спит і дúшайи, кáе: „Йа ўже заўтра ни женú ўовець, йа ўже бúду повертáти до свóўо бáтька на-зàд, до дóму“. — Забраў сьє, рáно і вíбраў сьє, шо пан ни знаў нáвíгь, фтык. Пíшоў там на те пóле, де він сховаў ті грóші — не мáйи де подытí ййх; по кишеньáх пороскíдаў, за пáауху, забраў ўсьє грóші. Приходит до бáтька — бáтько бідний, хатíнка такá, йак та-ўó Мазéпова*). Але ймú ўже ўстíд робíть сьє, шо він мáйи дúжи ўобдérту хатíну. Кáе бáтько: „Ни мáйу хлыба“. — Він вíкíнуў грóші: „Идыть, купíть, а бí

*) Мияла Рыцар, з прозвищем Мазепа, господар у Берлині. О. Р.

буў хлыб. Уже хлыб майи, пе на приварок мукі пшенишної — вькинуў грóшн шчé на мукú. Те й він так сибí вийшоў на двір те й так думайи, і вьнбаў ту мошэнку і каже: Шо-би миньí такий палац стаў ма-льований, аш шо-б усьí здивувáли! — А палац стаў на тix мйá-стах такий, шо квiти рiвньи, на три пльóнтра (то ўже Гóспдь Бóг ў тi мошэньцьи буў, бо тó свьятий отéц Миколáй даў йму), вiкна доў-кóла стáли чiсто зальiвнi! А він зноў трасé мошáнкойу, трасé зноў: Шо-б миньí такi стáли коньi, коньi с карiтойу! — Так він ужé хóче йхати на зальóти — ўже майи мур, грóшн майи, ўже звичáйно Пáн-бiг йнмú ўже даў — пiд гiншого царá, до крульá, за вóду. Але він запраг тi коньi сибí i йiде. Тó він й'хаў до водi, а водою йак пойдé? Вьнбаў мошэнку, затрáс тóйу мошэнькойу: А-би миньí зальiвний мiст стаў! — I зальiвний мiст стаў на-дúх. Али він прий'хаў до тóю пáна, до тóю крульá. Али той круль вийшоў на двiр, дiвить сьá по коньзх: поўбiранi фáйно — запрóшуий йiгó до покóйу. От він там дайи йму пiги там, йiсти i ни-тáйить сьi йiгó: Вiтки пан йи? — Али він йнмú сказаў, вiтки він — але він каже: Йáг-же пан сьуди мiг зайхати, кóли тут дорóги нимá до мéни? — Но він кáе: Йáг-же нимá дорóги? А йак йá прий'хаў? 'бо йá пiз дорóги й'хаў? — Али він до нéго кáе: Но, йá ўже знáйу, шо тó йáкá-сь штúка йи. Звiцц с тóго бóку мóжи до мéни зайхати, хто хóче, але звiцци, звiтки пáн, тó ни мóже на жáден спóсiб. — Но, та й вонi там то роспитáли сьi там, чо він хóче, він йму сказаў. — От, каже — йи, йи, йá майу донькú. Анú тут йiйi закличте, нехáй пан подивить сьá, чи сподóбайи, чи ньi. — Прихóдит. Убрáна фáйно — варт подивити сьá. Но, йá дам свою дочкú за тéбе, али тák, йак до мéни йи тi мóри, шо-би-сь вiсадиў сáдовинú тiм бóком i тiм бóком, вiд мéни аж до сéби; i зáрас шо-би-сь вiсадиў i зáра шо-б зацвилá (багáцько вимагáйи) i зáра шо-б зродило, шо-би йá й'хаў, зáра йáблока булi! — Али він ўже с тим слóвом вiт пáна вiт тóю пойд'хаў. Прий'хаў до дóму i трéба ўже то... берé ту мошэнку, трасé: Абi миньí сáдовинá тiм i тiм бóком булá на-дúх, i зáра зацвилá i зáра зродiлá! — Але дiвить сьá — ўже йи! сá-довинá йи i ўже цвiтé i ўже зродiлá! Запрагáйи тi коньi ўже зноў до кар'яти i прий'хаў а-ж до тóго царá. — Праўда, йи! йáк-iм казáў, i тák стáло сьá! — Но, ўже тепér дам, ўже йá ни мóжу ломити слóво, коли тi постáвну сьá с тiм! Йá-би-ж сáм ни постарáў сьá так зробити! — I зáра на-дúх музiки, росписаў лiсти по мiстáх, по панáх, там де він знáў, по свойix (по фáмiльийi — додалá старá Гананьiнихá), та й вже висьiльá рóблять.

От по висьiльi він берé ту пáнну на пóязд на свiй i йiде до свою ўбiсьтá. Та пáнна так дiвить сьá на ту сáдовинú, йáблока рiвньи пáхнут, такi шо á! Прий'хаў сi до дóму — палáци сподóбали

... виступав, виступав... —

... Бердичів, в 1938 р.

... Не знаю чи... —

... части, на... —

... «Жили ми в містечку...» —

... «І в якому році?» — «Не знаю» —

... «І в якому році?» — «Не знаю» —

... «І в якому році?» — «Не знаю» —

... «І в якому році?» — «Не знаю» —

*) Назва Ришар, в прозвіщені Мазепа, господар у Бердичіві. О. Р.

буў хлыб. Уже хлыб маіи, ше на приварок мукі пшенишноі — викинуў гробі шчэ на муку. Те й він так собі вийшоў на двір те й так думайи, і вінбаў ту мошэнку і каже: Шо-би мины такой палац стаў малюваний, аш шо-б усё здивували! — А палац стаў на тых мйа-стах такой, шо квіти різныі, на три пльонтра (то ўже Господь Бог ў ті мошэньцы буў, бо то сьвятий отець Миколай даў йіму), вікна доў-кола стали чисто залызні! А він зноў трасэ мошанкоюу, трасэ зноў: Шо-б мины такі стали коны, коны с карытоюу! — Так він уже хоче йхати на зальоти — ўже маіи мур, гробі маіи, ўже звичайно Пан-біг йіму ўже даў — під гіншого царя, до крульа, за воду. Але він запраг ті коны собі і йіде. То він ййхаў до води, а водоюу йак пойдє? Вінбаў мошэнку, затрас тею мошэнкаюу: А-бі мины залызний міст стаў! — І залызний міст стаў на-дўх. Але він приййхаў до тою пана, до тою крульа. Аля той круль вийшоў на двір, дивить сьа по коньах: поўбірані файно — запрошуи йіго до покоюу. От він там дайй йіму піги там, йісти і питайить сьі йіго: Вітки пан йи? — Аля він йіму сказаў, вітки він — але він каже: Ййа-же пан сьуді миг зайхати, колы тут дорóги нима до мени? — Но він кае: Ййа-же нима дорóги? А йак йа приййхаў? 'оо йа піз дорóги ййхаў? — Аля він до него кае: Но, йа ўже знайу, шо то йака-сь шгўка йи. Звіци с того бóку мóжи до мени зайхати, хто хоче, але звіци, звітки пая, то ни мóже на жаден спóсіб. — Но, та й вони там то роспитали сьі там, чо він хоче, він йіму сказаў. — От, каже — йи, йи, йа маю доньку. Ану тут ййіі закличте, нехай пан подивить сьа, чи сподобайи, чи ны. — Приходит. Убрапа файно — варт подивити сьа. Но, йа дам свойу дочку за тебе, аля так, йак до мени йи ті морн, шо-би-сь висадиў садовинуу тйм бóком і тйм бóком, від мени аж до сьеби; і зарас шо-би-сь висадиў і зара шо-б зацвила (багацько вимагайи) і зара шо-б зродило, шо-би йа ййхаў, зара йяблока були! — Аля він ўже с тим слóвом вйг пана вйг тою поййхаў. Приййхаў до дому і трéба ўже то... берє ту мошэнку, трасэ: Абі мины садовина тйм і тйм бóком була на-дўх, і зара зацвила і зара зродила! — Але дивить сьа — ўже йи! са-довина йи і ўже цвите і ўже зродила! Запрагайи ті коны ўже зноў до карыти і приййхаў а-ж до того царя. — Праўда, йи! йак-ім казаў, і так стало сьа! — Но, ўже тепер дам, ўже йа ни могу лойти слóво, коли ти поставиу сьа с тйм! Йа-би-м сам ни постарай сьа так зобити! — І зара йа-дўх музыки, росписаў листи по мйстах, по панах, там де він знаў, по свойих (по фамілыі — додала стара Гананыніха), та й вже висыльа рóблять.

От по висылы він берє ту панну на поязд на свй і йіде до свою ўбийсьтя. Та панна так дивить сьа на ту садовинуу, йяблока різныі пахнут, такі шо а! Приййхаў си до дому — палаці сподобали

сьї йїї, ше мудріїші, йак у батька ў йїї! От она з ним була так можи два, три дньї, штїри, і вона йїго випїтуїи: Вітки ти жиїш? йакү ти маїш професїю? — Він кае: Минї так Пán-бі даў, йа ни знаїу ныц. — Али скажі минї так праўду, йак! Пán-біг так ни дасць, но трéба де-сь шо-сь робїти. — І він признаў сьа перед нёїу. Али вони нольгаїли спати ў ночі і ўона від нёго ту мошёнку фкράла (огó, будь вдорóу, с прázником! — сказала стара Гананїниха). Йак хутко ўкράла, і ше хутши фтыклá, до свóго батька. Али він прикидаїть сьа: та нема йїї! — і мацаїть сьа до мошёнки — і мошёнки ни ма! і палацїю ни ма уже тих! (берї батїжók, йдї ўовéц пасти зноў! — сказав молодїй Микола Кравїцкїй, а стара Гананїниха докїнула: То так! Йак колї-сь Пán-біг дасць йакé дóбре, то ни на дóўго!). — Али ўстайї рáно — йїго батько питаїть сьа: А де твої ті палаци подыли сьа? — Пán-бі минї даў, Пán-біг вьзаў! (Лéхко приїшлó — лéхко пїшлó! — додав парубок Антóшко Морóз) Ну, ви тату... йа вандруїу зноў, ўо-также, йак вандруваў. — Забраў сьї, пїшоў. Але пїшоў аж на те мїсце, де ті вїўцї він пас. Али дївить сьа: хóдять вїўцї, йїднá чередá і друга. Але він ті вїўцї пїзнаў, жи він йїх пас, али він пїшоў сибї до тамтїх ўовéць, шо він завертаў йїх. Прихóдит: сидїт дьїд той самїй. — А шо-ш ти, сїнку? Гарáс тибї з мошёнкоїу з мёїу? — Та гарáз, али ни на-дóўго. А нá-шо ти такїй дурнїй! нá-шо ти жїньцї праўду сказаў! Ну, ўже, нїбóжи, пропáло, ўже трóдно, шо-би-сь тейї мошёнки від нёїї вїдер... Али маїу надбїїу, шо ти йїї вїдбереш на-зáд. Тут пїдї до лыса, до тóўо лыскá вoзьди-вó, там над дорóгоїу стоїт йáблоньа, і то невелїчка йáблоньа, низёнька. Там на нїї йї йáблока, такї, шо нїгдé нїма — і ти тих йáблók сибї варївї, кїлько мóжиш донести. — Али він пїшоў. Прихóдит до тóўо лыскá — запахли йїмү. Али-ж дївить сьа: йї. Він тих йáблók зачаў рвáти — óджи такї йáблока йак грушкї дóбрї! Та й він йїх вїрваў вїсьїм і ни мї донести. А пахнут ше далéко, йак идеш. Али той дьїд йїму казаў: Йдї ти там до тóўо мїста, де ўона раз-ўў-раз йї. Али переберї сьа так на-бїдно дўжи, латун так чóрнїй, і с тим пїдиш, с тїми йáблоками. — Та й він прїйшоў там до мїста, сьї сибї пїд мўром, ті йáблока постаївїў, стоїать коло нёго. Али казаў: три дукати за йїднó йáблоко! — Али прихóдит вона самá — він йїї пїзнаў, шо то йїго жїнка, али вона не пїзнала йїго. — Шó ти, чоловїчи, хóчиш за ті йáблока? — Три дукати. — А мóе бóди мёньши? — То йїднá цїна, три дукати йїднó. — Та й вона вїньала ту мошёнку, вїньала три та й дала йїмү. Али вона вїньала, а він за мошёнку, вїдер від нёїї, хапнўў, тих йáблók вїдрїк сьа, йак пїшоў межи мўри, — пропáў. Она ўпáла посерїд мїста та й кричїт: Їваўт! — Він з мошёнкоїу прїйшоў аж до дóму — одже ше не вїрит сам сибї, шо він йї хапнўў... А мóжи дўрно

Можі вона пішла до інших рук, та й вже має ні буди?... І він віншає собі ту кошівку, вийшоє на двір, стає собі ў такім куточку і буде пробувати, чи вона буде давати гроші. Али потрає неїу — йи! поїна! викинує ті самі гроші, шо в разіу трас. От, хвалити Бóга, шо йа дїстає. Уже на-зад до неїи ни поїду і ни буду нїц казає навїть. Та на-шо инївї такі палаци! — йа собі.... хата прóста шо-б була добра, хлївївї добрі, товáру поїно шо-б було (то ўже по господарски, но паньски ўже нї — замїтив Микола Кравіцкїй), чéтверо конїй, возів два, і йа собі ўоженє сьа.... — І він собі пішоє до госпóдара, посвáтає і вьзає собі жінку. Мужик добрий.... і собі жили до смéрти, та й вже по цїлї справї. Та й помер — та й кошівка пропáла! (Пáны до часу була, а бїдá то до віку! — докинула стара Гананїнїха).

Від госп. Гандруха Кравіцкóго зап. в мартї 1894.

Паралелї гл. Аеанасьевъ, Народныя русскія сказки II, 118—138; IV, 236—248; Nahn, Griechische und albanesische Märcchen I, 109—114; Basile, Pentamerone, übers. von Liebrecht, II, 3—12; Шидди-Курь, гл. XIII (перекл. в Етнографическомъ сборникѣ, т. VI.) I. Ф.

4. Чудесні конї.

Має бáтько три синї; два мúдрих, а йїдєн дурнїй (та йак той Фрáнко Цегóлникїў). Під мóрем має поле, -- там на тїм пóльї посїйали пшеницьу, і ў дєнь та пшеницьа дúже була фáйна, а ў ночї шо-сь прїйди і скúси ту пшеницьу (нїби зисєть) чїсто. Та й кáжи бáтько до тоєо найстаршоє сїна, до тоєо мúдроє, кáе: Пішоў-би-сь, сїну, пішоў-би-сь, ва-нїч, мóи бї-сь шо злáпає. — Пішоў той син, трóха там посїдїє, посїдїє, сон йїго зморїє, заснóє; та й заснóє, та й пшеницьу зїло шо-сь, прїйшлó, та й він ни знає шчо. На дрóгу нїч пішоў дрóгїй син, той мúдрий ше. Тáе заснóє, та й тáе ни знає, шо зїло ту пшеницьу. А на трéтьє нїч кáе той дурнїй: Тáту, йá -- кáе — пїдú. Кáже: Йа лúшу злáпати, шо то зьїдáйи ту пшеницьу. -- А бáтько кáе: та дé, ти такїй дурнїй, дé ти там.... шó ти будиш вїдїти! — Пішоў той дурнїй, пішоў там до тоєо пóльа, там стоїáла такá йáблїнка коло тоєо пóльа. Він вьзає, вїльїз на ту йáблоньу, і ни спає, так сидїє, аш прїйшоє кїнь в мїсьацем. Прїйшоє пїт ту йáблоньу і стає чúхати сї. Він по-валєньку так зачáє злїзати, і всїє на тоєо коньа і прїйхáє аж до дóму, с тим конєм. І прїйхáє до дóму, — і має коньа ў дóма такоєо сухóєо і він зьає тоєо коньа, вїгнає так на вúлицьу, а того пустїє до стáнї фáйного. На дрóгу нїч пішоў і зноє так сáмо вїльїз на те дéрево. І прїхóди ше кїнь зї сóнцем, — прїхóди зноє там до тоєо самóєо дé-

рева і зачаю зноу чухати сї. І він фсыў зноу по-маленьку на него і ўже майи два. На трэтыу ніч зноу пішоў на те місце і прійшоў кінв зноу з воройу. І він зноу по-маленьку так на нею, зноу ўхоніў сї і прійхаў до дому, ўже майи три конї, такі йак.. — Али йіден цар росписаў листи по ўсых сєлах, по ўсых містах, і кажи: Мџи-б такий йакій знайшоў сї, жи-би на трэтыу пльбонтро с конєм вискок. Подаруйи йиму своюу половину добра і своюу дочку дайи за жінку. Али ті брати мўдри мали такі коники свої, а той дурний таў-жи маў. І батько каже: Йїдьте ви ўбїдва, мџе ви котрий вискочите. — А той дурний каже: Тату, йа поїду. — А батько каже: Дє ти, такий дурний, сїну, кулі ти там вийїдиш! — А він кажи: Тату, ви ни дивїть сї, жи йа дурний, а йа — кає — найхўтше вискочу йак хто. — Али ті мўдри кажут: Ти навїть — ка — ни йїдь, бо ти нам ўстїду нарџиш, йак вийїдиш такейу хабєтойу, йак ти майиш, сухойу. — Али ті брати поїхали, а він сїбі пішоў до станы, вївїў йїдвоу конья, зі сонцем, і подивїў сї йиму ў вўхо. Вїнбаў з вўха ўсьо на сєби ўбранья паныске, ў вўсы сидыло, і ўбраў сї і фсыў на него, на тоуо конья, і поїхаў: А йак прійхаў таж, и по-тїлько тулі пригнаў, і зара там вискок с тим конєм і хўсточку передєр, взыаў кавалок сїбі, а кавалок йїї даў, панны, і на-зад поїхаў. Прійхаў до дому, пустиў конья до станы, скинуў той мўндур паныский і фсалиў конєви ў вўхо, і ўбраў сьа те шматья свої, те бїдне, і прійшоў до хати, сїў і сидїт. Прійхали ті брати йиго, мўдри ті, і батько питаїи: А шџ таж, сини? Заручїли-сьти котрий — кає — чи ны? — О — кає — тату, дє там! Пан — ка — прійхаў йакїїи-сь такий, конья — кає — майи с сонцем, — кає — 'к там по пригнаў, так вискок і хўсточку передєр і вже. — А той дурний кає: То — кає — йа сам буў. — А онї каут: Іди ти, дурний, ти с тєйу хабєтойу куди там вискок-їсь (вїліз-їсь)! — А — кає — а-нў, йїдыть-но, брати, подивїть сї, і ви, тату, йакі йа конї майу! А ви менє — кає — дурний рџбите! — Али той цар росписаў, до него написаў: Жи майи таких три ўсџбі, жи чи він йїх побїи, йїдєн з двома головами, а друкї с трџма головами, а трєтыї зі штирма головами. Каже: Йак ти йїх побїиш, то шџуу дочку за жінку вџзьмєш. — Так він дўже важурїў сї с тџо, каже: Дє-ж йа мџжу побїти таких, жи він майи три голови і штири! — Але пішоў він, влиз під міст, під дєрєвїаний. Йїдє той йїдєн з двома головами бес той міст, і но-тїлько вїїхаў на той міст, і фпаў кінв і здох йиму (і згїнуў на тїм місци). Так він каже: коньу мїй, коньу! чи ти — кає — пївкки ни йїў чи ни пїў, чи бес тџо Попельуха майиш погїбати? (А він писаў сї Попельўх, той). Та й кає: Вилыгаї-но, Попельўху, бўдємо сї трџха бїти — кає. — Той вилыс с-пїд тџо мџста, зачали сьа бїти, і забїў йиго той Попельўх, тџо з двома головами.

І взьаў, вльіс під друкіи міст, під залізний. Аж надійхаў зноў той с тронá гóловами, і так сáмо, йак вййхаў, і ўлаў кйнь йимў, і зноў.... і зробиў сы неживий. Та й він зноў ка́же: Кóньу мйй, кóньу! чи ти нйньки ни ййў чи ни пйў, чи бис тóго Попельухá мййиш тут погйбáти? — Ка́же: Вильзйй-но ти, Попельўху, бўдем вóйну точы́ти. — Той вильз, зачалй бйти сы, і той Попельўх такй забиў і тоўо. Вльіз зноў пйт кáинний мйст, кáе: Кóбби ше минй тóго ййдно́го! — Вльіз зноў пйт той мйст і прйййхаў зноў той зй штйрма гóловами, и но кйнь стаў па мóсьты, та й зноў ўчаў. Та й кáе: Кóньу мйй, кóньу! Чи ти нйньки ни ййў чи ни пйў, чи бес тóго Попельухá мййиш погйбáти вóзьде дўрно-пўсто! — Вильзйй, Попельўху, бўдем вóйну точы́ти! — Йак той вильз, йак зачалй сы бйти, і той забиў зй штйрма гóловами ўже тóго, ўже ни мйг ратўнку дáти....

Записано від господаря Миколи Кравццого в 1893 р.

Паралелі: Игн. з Никловичь, Казки, 46—52; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія 262—267; St. Ciszewski, Krakowiacy, monografia etnograficzna I. 186—188. I. Ф.

Б. Вдячні звірі.

Мáла ўдовйцьца сйна ййдно́го і далá ййму два рйньских, й ка́же: Йди шо купи до мйста, жйби-сьмо мáли шо ййсти. Він йде, йде, йшоў до мйста, дйвить сы: бйи чоловйк пса. А він до вóо кáе: За шчó ти ййго бйиш? Йак мййиш ййго бйти на смёрть, продáй минй ййго. — Ну, то купи сйбй ў жéни, шó ласйш? от, дáй минй там кйлька шўсток та й бйрй сйбй. — Той взьаў, даў ййму пйять шўсток за тоўо пса. Вайаў, заплатиў і нисé ййго до дóму. Здыбайи зноў друкўоўо чоловйка: бйи котá. — Йак мййиш ййго бйти, продáй минй тóго котá. — І даў ия за котá тáтжи пйадесьáт грéйцарйў. І взьаў тáтжи сйбй до дóму, нисé. Здыбайи зноў.... ўже мййи тоўо котйка і пёсйка, — здыбайи зноў трéтього чоловйка на дорóзй, йак ўже йде до дóму: бйи вужá чоловйк. За шчó ти, — ка́же — чоловйче, бйиш тоўо вужá? продáй минй ййгó. — Йа йго ва тé бйу, бо він мóже кого укусы́ти. — Йак мййиш ййго бйти, то лйпши продáй минй ййгó. Кáжи чоловйк: Купй сйбй. — От, шче мййу ййвóўо рйньского, ўже-и купиў пса і котá, шче й купльў вужá, бўди мййи пйлы госпóдарство. — Даў він за вужá тáт-жи пйадесьáт грéйцарйў, пйадесьáт шче ййму зйстáло сы — то ййгó ййдзёнья. Принйс він то до дóму: пса, котá і вужá. Стáла сы з ним матй сварйти: Йа тебé, сйну, нйслáла купйти шо ййсти, а тй минй, сйну, накупиў такйх дэвйрат йакйх,

жи страшно у хаті сидіти. Такого можна злібати де-будь. Типер ані йіго продасіш, нї шó зробиш в ним, і сам йісти ни майиш шó. — Він то віставіу у дома і пішоу шче раз вернуу сї до міста; купиу він псóви і котóви хлїба і взяау, а гьла вужа купиу грїсу. Купиу грїсу і ўсїпау ў дышку той грис і тоуо вужа ўкїнуу ў ту дышку, мѣжи той грис. І той вуж сидиу так чи биз рік і той грис йїу, і так йіго спас, такий сї зробиу глаткий і вилїкий.... І той вуж сї прóси й до нѣо заговорїу: Берї мене і неси.... А той вуж то буу найстаршїй вїт ўсїх вужиу, він буу так йак крулем мѣжи тїми вужами. — За тойи, жи тї минѣ викупиу, вїт смѣрти, дїставиш типер вилїку надгороду. Берї-ж менѣ і неси, там такі і такі гóри йист в лїсї, йа вже тїбї бóду показувати, і менѣ тамтї мўсать викупити вужи, бо йа йїзидим найстаршїй. Бóдут тобї давати грóши, то тї ни берї: бóдут тїбї давати срібло і злóто мїшкáми, кажї: нїц йа ни хóчу, інó минї дáти той пѣрстинь, жи той вуж майи на сибї (с тоуо вужа той пѣрстинь), то вони ни схтѣать тїбї дáти. Али тї вертáй сї зо мнóу на-зáд до-дóму: йа йїго вїткупиу вїт смѣрти, йа йїго гудувау, сї мнї той пѣрстинь сподóбау, — то ўонї тїбї мўсать дáти. Бо йак вóзьмиш грóшї мїшóк дадóт тїбї, то тó бóдут сáмї гáды; то ўонї тїбе — бóдиш ітї до дóму, то на дорóзї тїбе звїдѣать. (Так до нѣо казау той вуж, шчо він йїго вїгудувау). Той пѣрстинь йак в мѣни вóзьмиш, то будѣш шчаслївим: насадїш йїго на пáлиц, йак ним повѣр-ниш, шó сибї замїслиш, то то ўсѣо бóдиш мау (так до нѣо вуж говорїу). Тї-сь минї зробиу дóбре, — так кáже вуж до нѣо — а йа тїбї зробиу шче лїпши. — От, хтїли вже йїму дáти той пѣрстинь в нѣо. Йак той пѣрстинь дáли йїму, йак він насадїу на пáлиц, і спогадáу сибї: Жи-б йа, йак йа прїйду до дóму, — йїзидим такий бїдний, і моáй мама, то йак прїйду до дóму, жи-би-м мау йїзвѣнья і питѣа. — Прїйшоу ин до дóму: Так йак помїслиу, і тó мау. — Типер ше повернуу пѣрстинь: Хóчу, жи-б минї стау фáйний пáлац, такий, йак то панї мауут, гра-бїóве. — І стау жи йїму тáджи такий пáлац, йак помїслиу. Зробиу сї цáлком вилїкий пан, бо усю майи. Мáти сї дївуїї: Сїну, шó то йист такеїї? — А вїдити, мамо, вї-сьти минѣ сварили, минї так Бог дау. — І дивуїуть сї нáвїть йїму і ў тїм силї лѣуди, шчо пѣрши буу такий бїдний, а типер таким пáном сї зробиу.

Та й він ўже сибї так буу мóжи з рік, шче ходїу кавáльиrom. — А типер ўже сї, сїну. ўожевї, чогó ш так бóдиш ходїти кавáльиrom — йїздїєсь такий пáном богáтим, чогó-ж бóдиш кавáльиrom ходїти? — Та шчó-ж, мамо, та йа прóстоїї хлóпки ни вóзьму. — Взѣау той пѣрстинь, обернуу, і чўїи він, жи тáм ў йїдногó круля йист дочкá. І спогадáу сибї так, замїслиу, шчо йа йїїї хóчу взѣати за жїнку. І йак той пѣрстинь обернуу, і ф тї хвїлї стау він там, ў тоуо круля. Так той круль сї

шчудоваў, по йакому він так до него зайіхаў — бо то було за морам. — Йак ти — питайце сьі круль тоўо — йак ти сьудá дойхавись до мѣни? — Йа де схочу, то йа мѡжу игі і йіхати. — Кажи, тац до него той круль: То с тебе йист йакій-сь великий фильозѡф. Ну, йак ті йи такий фильозѡф, а хочиш моѡу дочку взьати, то йа дам за тебе. Али зроби-ж мині так: вѡмуруй-жи мині такий мармурѡвий палац за двайцыгь штѡри годѡны, то йа дам за тебе своѡу дочку. — Він той пѣрстинь обернѡў і так сибі замѡслиў, і ў ті хвѡлы стаў палац мармурѡвий. Минѡло двайцыгь штѡри годѡны, він пішѡв і замельдуваў тѡму крулеві: Вже йист готѡў. — Той сѡ круль аш шчудоваў: Шо то йист за комѡдѡна, шчо йа йнадем круль, маѡу своѡй вѡйско, то мині трѡба такий палац мурѡвати без дѡсѡгь лѡгь, йак він постаѡвиў за двайцыгь штѡри годѡны? Ну, тѡ-сь зробиў, шо-м сибі казаў — так кажи круль до тѡўо своѡо зьатѡа — типѣр йа шче хочу, жиби шче мині було... до тѡўо палацу злѡтѡий бѡрок, тѡ допіру дам за тебе своѡу дочку. — Той пѣрстинь взьаў, обернѡў, і сибі так замѡслиў: Жи-ѡ мині ў ті хвѡлы стѡло (злѡтѡий бѡрок). — І вже мѡсѡў за неѡу дѡти своѡу дочку. — Мѡшу за неѡу дѡти, бо він йист мудрѡйший йак йа — так той круль казаў. І зрѡбили вони вже весѡльѡ, і йѡму сѡ ни спѡдѡбало там бѡти. Взяти шльѡб, і він сибі так помѡслиў: Типѣр — (обернѡў той пѣрстинь) — типѣр йа хочу бѡти с свѡѡу жѡнѡу на-сѡрид мѡрѡў, жи-ѡ мині стаў палац на-сѡрид мѡрѡў, такий, жи шче жадин цар ни маѡи -- так сибі замѡслиў. І так стѡло, йак він замѡслиў: палац на-сѡрид мѡрѡў, і він стаў ж жѡнкоѡу. Убернѡў він зѡу пѣрстинь і сибі помѡслиў: Жи-ѡ мині стѡло кѡлька регѡментѡ вѡйска коло мѡни. — Стѡло коло него і вѡйско, кѡлька він хтѡў. Типѣр вже йа сѡ ни бойў нѡкѡго. Стаў він льѡпший, бѡльший круль, йак йигѡ тѡсѡть.... Він сибі заўсѡгди ж жѡнкоѡу ночуваў сибі ў покѡѡу. Али жѡнка йигѡ стѡла питѡти сѡ: Шо то йист такеѡн, ти йнадѡсь мѡй муж, типѣр скажи мині праўду, ни маѡись сѡ минѡ чѡгѡ бойѡти, бо ти мѡй муж, а йа твоѡя жѡна. — Йак стѡла йигѡ просѡти, і він зьаў, скаваў праўду. Кажи: Йа маѡу такий пѣрстинь, шчо йак йа ним поверну, шчо сибі замѡсьльѡ, то те маѡу. — І заўсѡгди він тримаў той пѣрстинь на рѡцѡ, на пѡлци. І той пѡсѡк і кѡтик таг-жи, шчо він купиў, то таг-жи бѡли з ним, де він ішоў. Польѡгѡли вони ў ночѡ спѡти, і він заснѡў тѡрѡдо; ўзѡлѡ з него жѡна і той пѣрстинь зѡрѡла йѡму с пѡльѡца. І так сибі — ўже ѡна насаѡдила на пѡлец на свѡї і так сибі спѡгаѡала: Шчо-ѡи йа булѡ ў своѡо отѡцѡ на-зад — так сибі помѡслила. Та й він зѡстаў сѡ но с пѡсѡком і с кѡтиком. Прибудиў сѡ він: нимѡ нѡц, ѡнѡ вѡйска, ѡнѡ жѡнки, но-тѡлько зѡстаў сѡ с пѡсѡком і с кѡтиком. Подвиў сѡ він на рѡку: уже пѣрстинѡа нимѡ! — О, типѣр йа зѡстаў ўже душіру бѡдѡний! — Кажи до него пѡсѡк і кѡтик: Ни бѡї сѡ, наш пѡни, ти-сь наѡ

відратуваў віт смерті, а ми тебе відрагуймо шче. — Кажі пёсик до кóтика: Усьядь.... Їа б́уду плісти, а ти ўсьядь на мéні і ча тибé б́уду вéсти чэриз мóра, аш туді, де вона чист, до чііі отпá, то ми ше той пёрстинь д́істанемо у нéйі. — Приі́хали вони́ чэриз мóра, пёс і кіт, і ка́жи пёс, вже чак/приі́хали туді, ка́жи пёс до кóтика: Зна́йш ти шчо, злáпай-но ти миш. — Пішоў кóтик, злáпаў миш. — І і́ді ти, сьядь п́ід поро́гом з мише́у і трима́й ў ѓубі (А то б́уло ў но́чі). Уна, та пáны, ма́йні пёрстинь ў ѓубі —, і сл́ухай, сиді́ п́ід поро́гом — так кава́ў пёс до кóтика — чак-но б́удш сл́ухати, чак хто двирмі́ рипни, б́уді чшоў на двір, то ти чак найх́утши і́ді до поко́ю іс те́у м́шоўу, — ўна́ той пёрстинь ма́йні ў ѓубі, та пáны — ти по-т́иху приі́ді до л́шка, і те́у м́шоўу чі так потерні́ по ѓубі, і вона́ с́і збрáди, скáи: тфу, тфу! цо то такі́го! — і той пёрстинь ўпаде́ чі з ѓуби на вéзльу, а ти чак найх́утши хапáй за той пёрстинь і тисни́ с́і п́ід двéри. Їак она́ плъну́ла, той кóтик ўхоп́иў за той пёрстинь. Она́ с́і зі сну́ д́ужи злáкала с́і, стáла у поко́ю крича́ти, аш ті сл́уги почу́ли, приі́шли х́утко п́ід двéри: шчо то такéйі за грі́к? — А кóтик чак найл́утши с пёрсти́нем уты́к на двір. А пёсик чика́ў на дворі. Ка́жи: Ма́йш? — Ка́жи кóтик: Ма́йу. — Ну, св́іда́й т́ипéр на мéні — так ка́жи пёс до котá — і чі́льмо на-за́д до сво́ю пáна. — Сьіў кóтик на пса іс тим персти́нем; али в́иі́хали вони́ насéрид мóра, — пита́йш с́і пёсик кóтика; Ма́йш пёрстинь? — Ка́жи: Ма́йу. — Ї́дут, ї́дут зноў кавáлок, ка́жи: Ма́йш? — Кóтик хт́иў сказа́ти: ма́йу — та ч той пёрстинь ўпаў ў вóду. Ну, та ч ка́жи кóтик до пса: Та ч вже фпаў ми́ні ў вóду. — І́ді-ж ми́ні т́ипéр лáпай р́ібу і шука́й ми́ні то́ю пёрсти́ня, бо то р́іба ўхоп́іла. — Їак стаў кóтик шука́ти за тим пёрсти́ном, пита́ти с́і р́іби іт́і глубóко ў вóду — ка́жи р́іба: Їа ма́йу. — Ї́ди з на́ми на-вэ́рха, зо мнóйу — так ка́жи кóтик до р́іби — той пёрстинь віддас́иш, д́істанш вил́іку над-горóду, — Взбáли пёс і кіт... та р́іба п́ідішла́ до горі́, пёсик іс кот́ом взбáли ту р́ібу роздэ́рли ч той пёрстинь добу́ли, і так ї́дут до сво́ю пáна далы́. Приі́хали вони́ до сво́ю пáна. Пита́йш с́і пán: А шо, ма́йш? — Ка́жи кóтик: Ма́йшмо. І пán с́і д́ужи ўты́шиў, жи вони́ чі́му на-за́д д́істáли чі́го пёрстень. Наса́диў ін на пáлиц і т́ак сибі́ помислиў: Шчо мо́я жонá так минé побід́іла, нех вона́ до мéні т́ипéр приі́ди! Убэ́рнуў пёрстинь ч так сибі́ помислиў. Ї́хала вона́ до нéго, і він той пёрстинь оберну́ў: Шчо она́ ми́ні б́ула вóрогом, шчо т́ипéр нех вона́ у мóрах пропаде́, нех с́і вона́ фтóпи! — Уже кінéц. Утоп́іла с́і за ту шт́уку.

Записано від кравця Юська Захарчука в марті 1894.

Паралелі гл. Аванасъевъ, Русскія нар. сказки II, 118—138 і IV, 236 — 243; Ciszewski, Krakowiaczy I, 115—116; Вун Стеф Караджич, Српске народne приповjetke. У Бечу 1870, ст. 10—14; Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 89—93; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 109—114. I. Фр.

6. Молодильна вода.

То буў собі йіден круль. Маў три сині. Так він собі казаў спросити паніў, лісти пороспісуваў, што-б зыхали сьа до нео. Али він зробиў той баль собі, пані позийжджали сьа, і каже до них: „Шо-б то робити, шо йа старий, а йа хочу бути молодий? Угадуйти, йак то робити?“ Али жадного ни ма такого і ныхто то му ни зробіт. Порузийжджали сьа пані ўже, і той найстарший син каже: „Татуньу, а-ж за морами йи така стўдньа і там йи така вода; тейі воді дїстати і ўжити сьа, то буди молодий. Али, татуньу, дайти мины войска і грóші, то йа пойїду, то йа вам дїстану“.

Али взяў він, даў йїму войска і даў йїму грóші, і пойїхаў. Приїжджайи він на мóри — йи три дорóзы на тїм мóри. Али мїркўйи, на котрў дорóу бра́ти сьа йїму. Али він ўзяў сьа на лїву дорóу. І йак він пойїхаў, вийїхаў по-серид мóра, вода стала драгльа́ми, и він стаў і стоїт. Шо робити — треба те войско цивільни вїтопити, а та старшина́ то дїстанеть сьа з ним, бо не ма сконд годувати тїлько. Він стоїаў на тих мóрах рік і два мїсацы і ни мїг вийїхати а-ныі сьудї ны тудї, стаў та й ўже. Але той батько вичекаў ўже... вийшоў рік і два мїсацы, і роспісуи зноў лісти по своїх пана́х, шо-б зыхали сьа, и він собі зноў баль бу́де справляў. Позийжджали сьа пані, там собі пїут, йїдять, і він каже: „Мóже в вас такий йи, шчо хто мóже знайи, шчо-б чоловік молодий стаў?“ „Жаден — каже — ни знаймо“. — Уже ті пані зноў порозийждали сьа, ўже по тїм бальу, а той син кае до нео, той середўшчїй, кае: „Татуньу, йа пойїду, то йа вам ўже привезу. Дайти мины войска, грóші, — йа йїду“.

Батько йїму даў войска, даў грóші, і він забраў сьа й пойїхаў. Приїжджайи на мóре — йи три дорóзы. Але мїркўйи: „На котрў дорóу вийїхати с тих, на тих три дорóзы?“.. Але пойїхаў у середньу дорóгу. Йак він пойїхаў, зайїхаў по-серед мóра тїй застановїў сьа. Вода стала драгльа́ми і йїхати ни мóжна. Стоїать. Шо буде робити? треба троха войска вїтопити, а ті старші дїстаїуть сьа. Шо робити — ўже стоїать рік і два мїсацы. Батько виглядаїи, ўже рік, два мїсацы ўже — ни ма! Роспісуи зноў лісти по тих пана́х; зноў баль хóче справити (за кўждим сїном мўсит справити, бо ўжї нимá). „Мóже хто межи ва́ми

йи, що можете знати, що-би молодий стаў, вісімна́йцять літ стаў молодий?" (А вже моє маў шістьдесят — а він хтійу молодий бу́ти!) — Вітка́зуйи до не́о, що ні, ніхто́ не помо́же. Йак Па́н-біг ни помо́же, то ўже ніхто́. Порозвіжда́ли сьа пані́, та й то́й наймоло́тшій сін ка́е: „Тату́нью, йа по́йду, йа вам ўже привеза́у. Али мнѝ да́йти во́йска шма́т й гро́ші шиа́т“.

І він даў йіму́ во́йска, даў гро́ші, ін по́йхаў. Йак він по́йхаў, при́йжда́йи на мо́ри — йи три до́роби. Але й він сибі́ мірку́йи: „На ко́тру то мнѝ йіхати?.. Але по́йду на пра́ву“. — По́йхаў на пра́ву до́роу. Так він по́йхаў, по́йхаў, і за́йхаў посеред мо́ра, і йіде да́лі — вже мнѝ по-се́ред мо́ра. Але так йіде, по́ки до кі́нця́ ни до́йде, на тамто́й бік. При́йхаў ін на тамто́й бік мо́ра, ўже во́ду пере́йхаў. Дѝвять сьа, сто́йіт ку́зьня на бе́рези́ під мо́рами, і шо-сь там да́нька́йи ў ті ку́зьні. Али він сам зльїз, во́йско покінѝ на тім, шо йіхали, а сам пішо́у до ку́зьні до те́йі. „Слава Бо́у!“ — „Сла́ва на ві́ки!“ — Пи́та́йи сьа то́й кова́ль: „А ві́тки ви тут за́йхали?“ — „Йа за́йхаў а-ж с тамто́у кра́йу, за во́ди“ — „А за чѝм-жи ви тут при́йхали?“ — „Йа при́йхаў, йа хо́чу діста́ти во́ди“. — „Йако́йі во́ди? — „Йа хо́чу тако́йі во́ди діста́ти, старѝй чоло́вік жи-би зро́биў сьа молодѝй, вісімна́йцять літ“. — „Ни такі́ булі́ му́дрі, а те́йі во́ди ни діста́ли, і ви ни діста́нити“. — „Йа — ка́е — му́шу діста́ти во́ди“. — Кова́ль ка́е: „Но, йак ти та́кий завѝя́нтий, а-бі-сь там досту́пнѝ. Там не мо́на досту́пити на жа́ден спосі́б. Там сто́йіт ва́рта, там у бра́ми видмі́д привѝязаний сто́йіт, то ви там ни досту́пити. Али на́ тобі чо́ўник і мо́лото́чок і йіде, на го́ру йіде, там го́ра йи така́... Взьаў він чо́ўник то́й і мо́лото́к і йіди під го́ру. Али він йіди та й йіди та й йіди, а тѝм жо́лото́ком фу́рт у чо́ўник цо́кайи і да́лі йіди. Вѝйхаў на го́ру, зльїз с то́о чо́ўника, дѝвять сьа: йако́й-ісь фі́льва́рок сто́йіт. Він збраў сьа, пішо́у до то́о фі́льва́рку.“

При́йшоў під бра́му, — видмі́д спит, привѝязаний на за́лизні́м ла́нцуху́. Жо́мніри сплять, ва́рта. Так він — ко́ны сто́ять, іс сѝдлами, — він при́йшоў на то́й двір і пішо́у до стѝдні́ і во́ди набраў у фля́шку і пішо́у під ві́кно: сѝвіта́ть сьа! Пішо́у дѝвять сьа під ві́кно, хто там йи. Нѝма́ ніко́го, ла́мпа сѝвіта́ть сьа на сто́лі, ка́ва сто́йіт ву скля́нцѝ і рога́льок ле́жіт. Але він пі́с ква́тиру влѝз, каву вѝпиў, рога́льком закусѝў, дѝвять сьа — па́нна мо́лода́ ўу постѝ́лі спит. І він пішо́у до те́йі па́нни і йи там зга́вѝуваў на постѝ́лі і во́на ни чу́ла. І він сибі́ забраў сьа, на-за́д с ква́тири вѝльїз, сѝў на сто́лі, взьаў напі́р, написаў ка́рточку і на постѝ́лі кі́нуў ту ка́рточку, (ма́йш при́знаку!) і сам піз ві́кно і пішо́у. Вѝйшоў ў бра́му — ва́рта спит; ін по-тихе́ньку і пере́йшоў. І при́йшоў до сво-

їх жоньбір: „Вже — кáе — йа дiстаў! Типер йiдзьмо у свiй край на-зад!“

Али вони йiдут i йакура́т посэрид мэра прыйжджаўт. Али дi-вiть сьа, пiзнайi: йбо брат стоiт на мэри. Прыйжджаи блiшши до них: ўони ўобiдва стоiаць. Али вачалi ўохоту справляти сибi, шо ўже рiк i два мiсьацьи, а йiх не видьiў. I ўони до нео: „Чем ти ни йiдиш до дóму?“ — „Йа топiру поiхаў i на-зад вертаiу сьа, а ви ўже поi-тали рiк i два мiсьацьи, i на-зад ни мóнти йiхати“. — „Коли ми зайiхали у такú рошчiну i ни мóим вийiхати. Али поможiть нам йак, шо-б ми вi-йiхали“. — Али вони мáли йакi-сь там ланцухи, ученили, i те вóйско зачалó тьагнути i йiх притьагнуло до сэби. Вийiхали на чiсту вóду, вьзали, забальували — гепер сибi бóдемо трóха бальувати. Онi сибi там пiли, йiли, i той наймолóтшiй ўниў сьа. I ўони у него ту вóду вiдiкрали вiд него, йигó фльáшку вьзали, ў своiу вилььбали, а ў йигó фльáшку вьзали набрáli водi ў мэрах i ўсадили йиму ў кишэню. „Но, йiдзьмо!“ Пойiхали.

Прыйiхали ўони до батька фсьи три на-ра́з. Ти й батько кóнтит: „Де ви ўсьи три поадибали сьа? Наймолóтшiй поiхаў на ўостатку, а ўсьих привiў. Ну, котрiй син дiстаў тэйi водi?“ — Наймолóтшiй кáе: „Йа дiстаў“. Даў батькови ту с фльáшкоу вóду, шо-би молодий буў, бóди ўливати сьа. А тi синi кажут: „Тату, ни ўмивайте сьа тэйу водóйу. Возьмiть пса i умийти тэйу водóйу“. — Закликаў пан пса, ўубиў йигó, те й той пес потрiскаў цáлком. Та й тiйi синi кажут до батька: „Вiйти, татуньу, ни будá-б вам смерть зáра?!“ — „Дай вам Бóже здорóульа, шчо ви минé вiдратували! Так-би йа буў зробиў, потрiскаў!“ — А той дрóгий: „Нáте но вам мейi води, умийте сьа!“ (ту вóду, шо вiн вiдiкраў вiт тóго). Вьзаў батько, ўмий сьа: буў старий, зробиў сьа молодий! —

Маў стрильцá батько сво́ю, — вiн сибi ходиў пó лысьи, пташинiу биў. Дайи йиму батько тóо наймолóтшого. „На тибi йиго до лыса i забий йигó! З не́ю шо-би-сь приньiс сэрци i мiзинний пáлец, на знáк миньи шо-би-сь приньiс“. — Но, али слугá, йак пан кáе, мусит слóхати. Вьзаў йигó, завiў ў лыс. Маў собáчку зi собóйу той стрiлец, i вiн то́ю со-бáчку вьзаў, забiў у лысьи. Вiньаў ножа, распорóу то́ю собáчку, ви-ньаў з не́ю сэрци, завинiў ў папiр i сховаў до тóрби. — „Ну, а ти нi давай палець вiгнути, бо шо йа маў тибi смерть зроби́ти, то йа псóви зробиў, а миньи те́сэ шкóда“. — Привiў йиго до пинькá, той поло-жаў пáлец на пенькови, той сокиройу вiтгаў йиму пáлец мiвер-ний; вьзаў хльiба i шмáти, йиму той палець завьязаў. „Ну, те-пер сибi йди, кудi хóчиш, а йа вертаiу сьа до батька до твóго i скажú, шчо йа тибэ забiў, бо ўже знáк маiу“. — И вiн забраў сьа вiд не́о, пiшоў, а той пiшоў до йигó батька. Приходит до батька той стри-

вись. „Но, ўже-сь змайў?“ — „Вже!“ — „Но, а майши тейя, што йа казаў?“ — „Йи!“ — Вийшайи с горби серпи і палыць: батько подивіўся — „Но, добре, шо ўже йиго не ма!“

Топіру галта павня за морамі вродила сьа вже. Так йійі батько заштыўи: „Де, йак, по-йакому?“ — Вона ни звайи. Такій фстид! І ўона вродила, вже той хлопец йійі росте га йак з води. І той хлопец топіру йак научіў сьа пьвати, він свої польс по шт джками, сьути, кути, і злюаў той шпр. Вильшайи на-серит повоўу с тех палэ-роа, она кам: „Дай-но сьуйи, дай-но сьуйи!“ — Она перечитала, адивуваля сьа: с галтоўо краўу, за моріў прийхаў, і вярта стоїала, і вкд-виль у брамі закованій буў, і вы-хто ни чуў, і прийхаў і шпнсаў, йак він зветь сьа і йак йиўо батько!.. Так вона, росписала по шпїи сьві-тї, шо-би те йиго злювати. Але вони вьшля, сьла свої на жоре з вой-скоа і йиго те йиго батька. Але вони дошталла сьа до батька: прийи-тала до батька — царыца прийчала, павова ўтєхл! Хоть він ни звайи, але видит, шо порада. Отам прийиїи, зачали роскїзувати ту штуку... — „Де выїи сьия?“ — „Дза — кам — йи, а третього нима!“ „Покажїт-но тих лєа!“ — Закликаў шпвоўо пав: кїже вона: „Ти буў на морах?“ — „Буў-їм!“ — „Шо-сь ти там де видїў?“ — „Нїи не видїў-їм, но зайхаў-їм по-серед мора і стаў і стоїан-їм“. — Закликаїи другого. — „Ти буў на морах?“ — „Буў“. — „Шо-сь ти там видїў?“ „їи видїў-їм выц: застрас га й стоїаў-їм“. — „Давїи третьоўо“. — „А коли — кам — третьоўо ни ма“. Топіру грєа шукати — ни злїти те, але росписуїт листи по ўсїх країах: чи не ма те такоўо? на-дўх шо-о йиго звайи і на-дўх шо-о буў! — Але найшли йиго к вїк до ботька прийшоў. Али батько сильїў на цвори на стїльцї: але дївиль сьа, шо хольї пїснаў своўо сина, їе. Батько вийшоў на-протїў неўо і звайиїў на колынах і колынах до неа талї їе. Али він прахїдїт ушшишн до батька, кїже: „Шо ви робїти? на-протїў мєни ни колї-нїи пїсайити? Йа тоўо ни варт, шо-о ви пїсали до мєни колынах!“ — Батька шлїў, прийшоў до покоу. Га царыца сидит, чїкїїи на нео. Кае „Ти оўў там на морах?“ — Кае: „їа буў“. — „Шо-сь ти там шїнаў?“ — „Видїў-їм ўсї мори, і за морамі кїзьню видїў, і на гору шїнаў тоўнником: і прийшоў-їм шт браму, і видїль буў ввїа-ванїи, сьаў варт сїльї. І шїноў-їм то сьути і води набраў, і шїноў-їм до по-коу шїнїти сьа, хто йи. І ни оудо шїкоўо: скїльнїка стоїала на столїї іе пїноу: йа вїпїў, рогацьком закусїў, і сьїў-їм свої: прийшоў до своо войска і поїхаў-їм до батька“. — „її, генер конрай сьа зо швоўу, поїтєто до вонї!“ — І він шїораў сьа і поїхаў. Привєла йиго гуцї до батька до швоўо: і топіру листи росписав, пїацтво зхайло сьа на вьшїльїа,

і вони собі пожинили сьа і ўже кінць (і горілки збанец — додав господар Соколівський).

Від господаря Гандруха Кравіцкоґо зап. в марті 1894 р.

Паралелі до сеї казки гл. Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, ст. 248—286; II, N. 72 ст. 64—67; Grimm, Kinder- und Hausmärchen II, N. 97, стор. 55—61; J. W. Wolf, Deutsche Hausmärchen, ст. 54—64; Аванасьевъ, Народныя русскія сказки, т. II, ст. 23—65 (8 варіантів) і т. IV ст. (196—202), де зібрано багаті вказівки до порівнювачої студії про сю казку. I. Ф.

7. Три царівни на скляних горах і їх брат.

Буў ііден цар, мав три донькі і іідноо синка. Але йак він умераў, то росписаў ўсьі добра свої на дыти. Йідну половицьу даў на три донькі, а друу половицьну свою синови [сін такі цылу половину! — Микола Кравіцкый]. Але ті дыти ше були малолытні, ни міг він шче дати їм ў рўки самия; так він даў їм упікуна, жи-би той упікун утримаваў їм те до вросту. Так по батькові голові дыти були дўжи заґризани і сумовали, і с теїї гризи ходили собі на оґруд на спацер шчо вєчера. Але вони спацеруїют собі пізно по оґроды, фсы четверо; али найстарша сестра вїлїшла від них на иншу стєшку. І вони зачали їїї клікати, гукати — і нема їїїї. Так вони зачали плакати і пішли до покоїу і польгағали спати. На другїй день рано ўстаїут і іїдут шукати — ни можут найти їїїї. А злий-дўхи прийшли ў ноцї і ўкрали ту сестру від них.

Так на другїй день у вєчир зноў вони пішли на спацер на оґруд. Ходять вони по оґроды, спацеруїют; ўбґладаїють сьа — ўже нема другої сестри. Так їїх страх великїй зїбраў і пішли ўбойи зноў до покоїу. Так сидьбать вони іїден день і другїй день і трєтїй день, ўже бойбать сьа йти на оґруд. Так четвєртоо дньа вїйшли вони ўбойи на спацер, спацеруїют по оґроды — так та наймолотша сестра вїстала сьа йїго з гаду, а той панїч пішоў до корча і зачаў рвати порїчки. Оґґладаїють сьа — вже нема сестри. Так він кліче їїїї, ходи по оґроды і ломн рўки. — „Шчо-ж йа буду тїпєр робїти сам! Навїть ни маїу кому, жи б иннї аготувати вичєру!...“ Так прийшоў до покоїу с плачєм, зыг на лўшко і заснуў. На другїй день рано іде до своо упікуна і жадуїть сьа перед ним, шчо він буде робїти, же нема йїго жадної сестри. Так 'пїкун пішоў, позачичатуваў ўсьі доми йїго, грўнта ўу посєсїу, а йїго вьзаў до себн. Так то ўже тримало кїлькнаїцьїт дьїт; шдрїс він вже великїй, дїбраў сьа розуму, покупїў собі книжки і зачаў

той паніч не хоче горілки пити. А він каже: „Шчо-ж йа тибі дам? 'накшого ни маю до питя!“ — Каже: „Скажу тибі наточыти меду“. — Наточыла меду, напиу сьа, пупойли, і заберайить сьа зноу, йіде далы. І питайить сьа свейі сестрі: „Чи-б йа ўтрафйу до другої сестрі?“ — Так він почуу той злий дух і каже до него: „Йідеш до свейі сестрі? — йа маю такú хустыну, йа ровдеру йі на двоїи і дам тибі половыну, а сибі половыну. Йак тубі буде добре ў дорозы, то мойа хустына буде чыста і румьана, а йак буде тибі кепско ў дорозы, то мойа хустына стымнйи, то йа тибі прилечу на поміч“. — Али він йіди бес цылий день, і звоу захопыла йіго ніч. Так дывить сьа: блишчыт сьвітло на горі. Так він йіде просто на те сьвітло. Прийвдйт на те сьвітло, там ше мудрййшій фільварок, йак той буу. Так зноу він вйвдйт до фільварку до того і просит сьа на-ніч. Відібрали від него коньа, ті слуги, пустыли до стайны, далі вйуса, сына, воді конєви, а сам пшоу до покойу просыти теї пані, жи-би йіго прыняла на-ніч. Так опа гляннула на него і каже: „Чого ти, чоловічи, сьуді зайхау? Йак мій чоловік приженеть сьа, то порох с тебе буди!“ — А він кажи: „Нех ўже шчо хоче буди во мноу, ўже ни піду нйідє“. — Так вона каже: „Ну, йак не жалуйиш свого жытя, то ночуй“. — І вачинайи він росказувати своу бідú. „Йа мау-ім три сестрі, і ўсы три сестри пікрали злий-духй“. — Так вона ўбываа йіго з радості і поцьуловала і зачала плакати: жи вона йист йіго сестра. — А він каже до нейі: „Йа ўже найшоу йідну сестру своу, а тебе другу найшоу; і шче хочу, ко-би йак зайхати до трєгої!“ — А ўона каже до него: „Зайлеш до трєгої сестрі, али дужи далеко, піт самим чорним морем; але тамта моц бідуйи, бо ни добрйй той злий-дух (найстаршій, а наймолочшу маїи)“. І каже до него: „Де-ж йа тибє сховайу?“ — „Де хоч, сховай минє“. — Підывала вона лушко, перыни, накрыла йіго коцно, жи-би той дух навить не виходйу, йак він прилетйт, жи-би хутко ни ўчуу. Так пригопи він з вильким фўком, вчыняйи двєри, переступайи без порі, і каже: „Де-сь ту прісна душа смердйт!“ — А вона каже до нео: Тибі так придайить сьа, ти пу сьвітлы гонйу (выпосидьашчій), напаху сы-сь рывних дўшы — так тибі шче ў посы сидьать!“ — А він каже до нейі: „Може й бути то праўда“. Сидйт він а вона йіго пятайить сьа: „Шчо-б ти робйу, йак-би мій брат прийшоу?“ — „Шчо-би нау, тым-би прынау; і йак-би хтыу добрйй швагир бути ў мєни, то буу-би, а йак ны, то нех йіде сибі далы!“ — Так она підывала перыну, выпустила йіго на шыац, своо брата. Він скочнй з лшка з радості, хомйу швагра за руку і привитау сьа з ним. Так каже жиццы, жи-би поставила йім до питя. Так вона пшла, набрала вина [то богатййши, — дод. Мик. Крав.], братови принєсла моцнййшого, а свому чоловікови слабшого. Так вони вйпили те вино; так він кажи йти по

други. Напили сьа вони бідва, поставила вечерати, повечерали і лягають спати. Каже той злий-дух, шваґир йнго: „Ми лягаймо ўбідва ў кўпі і будем сибі де-шчо бєсьїдувати, бо йа шче не знаў навіть, жи йа маю шваґра“. — А ўона каже до неґо: „Та де ви будети ўбідва спати! Брат йи здорожаний, змўчаний, ни здўжайи, він би льїг і спочїў сибі, а тибі сьа хоче балакати!“ — Так він кає: „Ну, то добре, то стелї йїмў окрїме“. Так рано ўстайї і берєть сьа йїхати далї ў дорїгу до сестрї до свєїї. Вийшоў він за ним, вївїў йїмў коньа зі станы і каже: „Ну, йдїть сибі шчасливо ў дорїгу! Але йа маю такий нїжик, дам йа тибі йнґо половицьу, а половицьу зїставляю сибі. Йак тибі буде бїда ў дорїзї, то моїа половицьа нїжика зрїбїть сьа дўже заржаўльана, а йак буде тибі добре, то мїй нїжик зрїбїть сьа йасний“. — І йїде далї. Вийхаў за браму, сїстра вїноси йїмў скльанку такоїї води моцнойї. „На тибі, сховаї йї ў кишєньу і йак прїїдїши до свєїї сестрї, то йак прїїди йїїї чоловік зі свїта, то він будї зачинати в тобїю борїти сьа, бо він йи моц нїдїбрїї. І йак він будї казати, жи-би їти з ним борїти сьа, то ти виймиши ту скльанку в водїю і кажи до неґо: „Вїпїймо пєрши могорїч, потїм будим борїти сьа!“

Так йїхаў він до свєїї сестрї наймолїтшоїї три дїбї. Прїїзидїт на ту горў, вїїжджайи на той фїльварок, — на тїм фїльварку таких слўгїў, жи ни мїна влїчити (самї злїї-духї!) Так вони йнґо опстїпили до-кїла, так кажут до неґо, жи мї тїбе тут пїрвємї! Так він прїсїти сьа — нїма жадного ратўнку!... Але тамтїму шваґрови, жи він вїдїївдїў вїд неґо, зрїбїў сьа нїжик дўже заржаўльаний. Так він зараз натїх-мїаєст прїлїтайи на той фїльварок. Прїлєтїў на фїльварок, порогонїў ўсї тї слўгї, пустиў коньа до станы, даў конєви йїсти, а йнґо запровадїў до покїю. А сам полєтїв далї.

Так він прїїшоў до покїю: так та сестра йнґо злякала сьа і каже до неґо: „Шкїда тебє, чоловічи, жи-сь сьудї прїїшоў. Йак він прїлєтїт, то він тїбє своїм дўхом литнє!“ (Подуфалїй! найстїрший, той, жи кльучї носї вїт пєкла). А він каже до нєїї: „Раз мене мїати родїла, раз будї гїнути! Ни-ма моїїх сєстрїў, забрали влї дўхї, то ўжє йї зо мною шчо схтїать, то зрїблїать“. — Так она подивїта сьа на неґо, жаль йї велїкїї ‘бгорнїўў і заплакала. „Йа знаю добре, жи він йак прїлєтїт, то він тебє забїї, — али йа тибі дам трїха ратўнку“. — А він йї розказуїи: „Йа почувїў уже ў двох сєстрах, і вони попрїлїтїтали, прїнїали менє фїїно і коньа мїго пагодували і вїслали менє далї ў дорїгу, а твїї такий неспокойний...“ А ўона каже: „Вїн не маїи жаднойї вїри, в йнґо рук шче нїхтї не ўтїк. Але йа тибі дам такоїї водї — йак він прїлєтїт, так він зара буде брїати сьа до тебє борїти. Але ти ни бїї сьа, но гїєстро до неґо говорї; вїїмєш водї і кажи: „напїймо сьа могорїчї пєрши“.

Так пріго́ни то́й зі світа, приходи́ до ха́ти і просто леті́т до не́го і ка́же: „Типе́р йа́ тибé зы́м!“ — А він ка́же: „Ни шу́тка збі́сти, мо́же йа́ тебе́!“ Так він хви́лку постóйаў, ви́няў скля́нку с кишéны і дай́ йіму пíti; ви́няў дру́у скля́нку с кишéны і напíў сьа сам. Так він зроби́ў сьа ві́т те́йі води́, шо напíў сьа, та́кий сильнiй... а то́й зроби́ў сьа мо́ц сла́бiй. Так ка́же то́й брат йiйi: „Ну, ходы́м боро́ти сьа!“ — А він ка́же: „Ны́, не пі́ду, нех но́ йа́ напíў сьа све́йі води́!“ — Так поси́ла́йи йi по ту́ во́ду і ка́же: „Принесі́ мнi двí фля́шки води́: йíдну сильну́, а дру́у слабу́“. — Так вона́ пішла́, принéсла двí фля́шки води́; ту сильну́ далá брáтови, а ту слабу́ йiмú. Так він напíў сьа те́йі води́ і не зми́ркуваў, жи то слаба́. „Ну, ходí, підем на по́йидiно́к!“ — Йак брат злáпайи зли́й-духа́ за чупри́ну, йак тарáхне йiго ў зéмљу, — те йно́ тiлько смо́ла потекла́... А сам бере́ сестру́ і йiде до мо́ра. Прийiжджа́йи до мо́ра і дiвiть сьа: пасéть сьа ко́била з ло́шам. Так те ло́ша скóчило ў во́ду, а ко́била за нiм. І вихо́ди да́лы на бе́риг. Прийiжджа́йи він до то́го ло́шати — на немú йист зо́лоты вуздечкi, і воно́ гово́рит до не́го: „Чоловiче, пусти́ сво́ю ко́нъя па́сти сьа, сьи́дай на мéни і садо́ви сво́ю сестру́ і поíдемо, бу́дем заби́рати рéшти тво́йi сéстри“. — Так він пуска́йи сво́о ко́нъя під мо́ре па́сти сьа, сьи́дайи на те ло́ша і йiде да́лы. Так воно́ ка́же до не́о: „Ти́, мiй при́ятельу! пусти́ мене́ шче раз до мéйi ма́ми, нех йа́ попи́ссу́ шче раз си́би ци́цьки“. — Але він бойáў сьа йiго пусти́ти, бо бойáў сьа, жи-б ўоно́ ни ўты́клó. Воно́ ка́е до не́о: „Ни бiй сьа, за пíять мiнут йа́ бу́ду на-за́д коло те́би“. — А він ка́же: „Де-ж за пíять мiнут поверне́сь сьа, коли до то́го мо́ра сто ми́ль!“ — Так він йго пуска́йи і ўоно́ побiгло. Але він зачiна́йи с сестро́ю розмоўляти, — а ўоно́ приби́гайи до не́го [ста́ло сьа на сло́ви, дод. па́рубок Анто́шко Морóв]. Дiвiть сьа — бу́ло ма́льнiчки ло́шатко, а тепе́р вели́ки! — І ка́же: „Сьи́дай ти типе́р на мéни, а бу́дим йiхати да́лы“. — Прийiжджа́йут вони́ до те́йi сестри́ дру́гойi, жи бу́ў пе́рши, бере́ сестру́ на се́би і йiде да́лы. Али ви́дiйдiт кавáлок, а ло́ша ка́же до не́го: „При́ятельу мiй! пусти́ мене́ шче раз до ци́цьки, а йа́ за де́сять мiнут бу́ду тут“. — Так він доўго не спере́чаў сьа і пуска́йи йiго. Та за де́сять мiнут приби́гайи на-за́д — пе́рши бу́ў ло́шачо́к, а типе́р зроби́ў сьа кiнь! Фiст йiго злóтий, грiва́ злóта, ко́пита злóти, а пiткóви дíяментóви. І ка́же: „Сьи́дайте на мéне, а бу́дем йiхати до трéтьо́йi сестри́“. — Так прийiжджа́йут вони́ до трéтьо́йi сестри́; ви́кликаў сестру́ с ха́ти і ка́же: „Сьи́дайти на мéни, а бу́дети йiхати на сво́ю ба́тькiўшчину“. — Так сьи́дають фсы́ три сéстри і то́й брат і йiдут. Там чим рас то́й кiнь сту́па́йи лы́пши, лы́пши, так роспусти́ў но́ги і так бiжить, жи на́вiть шквí не доти́ркайи́ть сьа. Привiз він йiх до йiх до́му; онí зра́довали

сва і дайть йому йісти, за то, жи їх привів. А він каже до них: „Ныц ни жалаю ни вас йндаяна, но йдѹ до своєї мати і пошесѹ шче раз лицыи. А ви собі тут господарти і тширка ни бійти сва ничоґо злого, бо до вас ни майн права. Минѣ Пан-бі післаѹ, жи-б йа вас завіз на місца“. — І покынуѹ йиму таку ксьоньку молитвоѹ, і каже: „Нып, мо Богу моли сва, а будиш мати, шчо собі заглядѣиш“.

Так той брат ѹженнѹ сва, спровадѹ сябі велику мѹзичку і зачпайи висѣйва. І йа буѹ ги-ж на тім висѣйві, давали минѣ йісти і пити, і ѹ кашпѣау латѣ й за пазуху, і ѹ хустину навязали і ѹ горбу наклали... Але йа буѹ пїаний — і лежало ѹ кутку ѹ коморѣ клоча — і йа лѣс ѹ немѹ йі заснѹ. Але там дѹже стрѣляли з гарматѹ, і брали се клоча і набиали до гарматѹ. Там йіден сват молоденькѣй прѣйшоѹ, шгарпѹѹ те клоча зо жноѹ і забѹѹ ѹу гармату. Йак вѣстрілили с тѣй гармати, і йак вѣстрілили, та й йа литѹѹ та й литѹѹ та й литѹѹ, та й привезѹѹ те до вас, до хати, і на лавцы свѣѹ і вам оповѹ. І ті байны жванѣ, і горівки збанѣц, і хлѣба дробїаска, і кобас вїаска, і шабѣр жванѣѣ, і ѹсѣ гѣсьты подыльѹ. — Те шчо минѣ там дали то йа те шмо.

Взято від госп. Юрна Соколовського з прозвіскож „Горобца“ в мартѣ 1894.

Взято від Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, N. 25, стр. 180 — 185. Та йа-го Pentamerone II, N. 33.

В. Дурень і царівна на скляній горѣ.

Май батько три синѣ, і було два розѹмних, а йіден дурнѣй. Ну, так той дурнѣй фцѣонш сидѹѹ за пїйцом, а ті розѹмнѣ мати конѣ, фурманли. І буѹ старѣй батько і мати шче. Али ті братѣ прѣйїхали с фурманки і розказѹѹѹ своѹму батькови стѣрїѹ. Каже: „Ми булѣ-сьмо ѹ жѣтѣ і ми чуѣли таку стѣрїѹ, же наш цар жѣи йїднѹ доньку і казѹ вивѣти йї на скляну горѹ, і йак хто вѣйїди на ту горѹ скляну і поцѣлѹѣи ту пѣнну, то буди царѣвим зѣтѣм. І так прѣйшло ѹ картѣх, карти написѹѹ по свѣты, на цѣлїй край: чи то буди пан, чи жид, чи хлѣд, пет павѣѹ і дурнѣй буди, аби вѣйшоѹ на ту горѹ с конѣм і поцѣлѹѣаѹ йїшѣ, то буди царѣвим зѣтѣм“.

Так пѣлѣтаршѣй брат говорѣт те, а дурнѣй за пїйцом слѹхайи. Шшоѹ на мармарок, купѣѹ ковьѣ за три-сто рѣнских, окуваѹ йїго ставловїиц пѣтѣвами, купѣѹ субѣ мѹндур добрѣй, ѹбраѹ сва і поїхаѹ. А вѣти вѣзшѣ до нѣго: „Шо-ж ти поїдиш, сїну, на ту горѹ, і тебѣ цар

ўозьме за свогó зьята — кому-ш ти покинеш свойў жінку?“ — А він каже: „Та йак-би йа дістаў сьа царём, то-б йа присилаў грóші до жінки, і жінка жила-би“. — Али йак вий відїздїў, то казаў маторі, шчо-би тоўо дурнóўо пьгдє ни пусьтїти с хати. Али дурний сидїт і мїркуїи: „Йак-би йа вийшоў с хати?“ Каже: „Мамó, йа хóчу на двір, на стó-рону“. — А маторі каже: „Йа тибє ни пушчў, аш пóки брат ни при-їди“. — Али він скрутїў сьа мóцно і каже: „Ни хóчите минє на двір пусьтїги?“ — Спускаїи з сєбóи штани і сьїлаїи на-сєрид хати. Маторі дивить сьа, жи ни жарт, бирє кавалок патика і вигóни с хати. Вийшоў вїп с хати на двір, пїшóў до хльїва, вїпровадїў цапа, сьїў на цапа і поїхаў в лїс. Привїў цапа до лїса, пусьтїў пастї сьа йнó, а сам збираїи позьўмки. Али збираїи він позьўмки (йагоди), слўхайи, шчо-сь шумїт за ним. Він ўглядаїить сьа — їде кубїта. Али то ни булá ко-бїта, но тїлько булá чарноглова (чарїўнїца, вїдьма). Питáйить сьа йнó: „Шчо ти, сїну, рóбїш?“ — А він кажи до нєї: „Наш цар вїпровадїў довькў на скльанў горў; хто до нєї вайїти і поцьлуїи йїї і здїжи з йїї пальца срібний пєретинь, то бўди йнó вьатим“. Вона каже до нєо: „Твїй брат там поїхаў; али йїхаў на горў і пїдїхаў тїлько чвєрть мєтра (йак то йи кїльомєтер на мїнцу, то но чвєрть), — і кїнь вїсїнуў сьа з ним на-зãд на долину. А вóйско стоїт ў два раткї: нїм він ўтык на-зãд, то так йнó списали нагаїами, йак сьвату вємльу. І їде на-зãд до дóму. А ти сьїдай на цапа і їїль до дóму [лїзь ў зãпїч, сїдї, дод. госпóдар Микóла Кравїцкїй]; а приїдиш аж на трєтїй дєнь сьудї — йа тибї дам свогó коньá, то ти поїдиш до нєї і поцьлуїиш йїї“. — Так він сьїдайи на цапа і їїди до дóму. Приїздїть до дóму, пускаїи цапа до хльїва, сам їде до хати і лїзе прóсто ў зãпїч. Приїздїт тамтóй брат йнó. Прихóди до хати — питáйить сьа йнó маторі: „А шчо ж, сїну? вийїхав-їсь, чи ньї?“ — А він каже: „Там ни такї кóнї мáют, йак йа — жадєн не вийїхаў, а йа ўóўшим ньї“. — А ни роскáзуїи, жи там йнó бїли.

На дрўгїй дєнь стаїи рáно сєредўшчїй брат, сьїдлáи коньá свогó і каже: „Йак йа своїим конєм не вийїду ўже, то-б ўжє булó але“. — А той дурний за пїйцом сидїт та й каже: „Йїдь, їдь, то так набєрєш, йак нїй брат набрáў“. — А той стáршїй кáе: „Ти йак вїдыв-їсь, жи йа браў?“ — А він каже: „Йа вїдїў — йа вїльїз на свойў топóльу, на сáмїй верх, і дивїў сї, йак тибє нагаїами кропїлї“. Каже: „Мóже не прáвда?“ — Скидаїи той сорóчку, а йнó тьїло так йак сáджа чóрне вїд нагаїóк. Али той сєредўшчїй кáе: „Ет, йнó кїнь льадашчїй буў“. — Каже: „Йа поїду, то йа ўжє пєўнї вийїду“ (ўжє чўїи свóўо коньá). — Так він їїде і каже маторі: „А ни пусьтїть дурнóго на двір“. — Али він поїхаў, дурний каже: „Мамó, йа їду на двір“. — Так йнó ни

хоче пустіти. Кає: „Ни хочити пустіти?“ — Скідайи штани, лызи на стіл і сьїдайи. Мати за палку, дурноо по плечах і вигнала с хати. Дурний пішоў до хлівá, вигнаў цапа, сьїдайи на цапа і йїди зноў до лыса. Прийїхаў до лыса, пустїв цапа пасти сьа, а сам зноў збирайи позьўмки. Али прихóди зноў до нёо та чарноглава і каже до нёо: „Прийїдеш заўтра до мени, а йа тибї дам коньá і поїїдеш на скльану гору і поцьудуйиш ту панну і здїймеш з нёїї срібний перстень. Бо твїй брат сиридушчїй то гїрши збїтїй, йак учера старшїй“. — Так він сьїдайи на цапа і йїде на-зад до дому. Прийїздїт до дому, загóни цапа до хлівá, сам іде до хати і лызе ў за́пїч на свойї місци. Прийїздїт йїго брат і розказуйи свойу бїду. — „О — каже — тамка ни йїдво паньство йїде (і нагайї берé, — дод. Микóла Кравїцкїй) і не мо́же вїйїхати, а йа о́ушїм ни вїйїхаў“. — А дурний каже: „Али-сь набраў дóсить!“ — А той каже: „Ти йак за пїйца вїдыў?“ — Він каже: „Йа буў на дворї, вїльїз на хату, та й дивїў сьа“. Ну, так на трéтїй день іде дурний на двір, ўжé ни ўспїньáют йїго, і каже: „Мамо, йа веду цапа пасти“. — А мати кає: „Ведї“. — Вївїў він цапа, сьїў на нёо і поїйїхаў ў лыс. Прийїхаў до лыса, пустїў цапа пасти сьа, а сам пішоў малиньїў рвáти. Але прихóдит до нёо та чарноглава і каже: „Ідї тепер во мно́йу“. — Прихóди він за нёйу і лызе ў печэру (такá дьзурá, печэра) і показуйи йїму коньї. — „Котрóо-би ти коньá хтыў, жи-би-сь вїйїхаў на гору?“ — А він каже: „Котрóо мїнї панї дадўт“. — Так вона вивóди йїму коньá шчо найкращчого, насьодлала йїму і ўбрала йїго ў свїй мундур, дала йїму чáко, чипїла йїму палаш, дала йїму чóботя влóтї і вївела коньá йїму, фїст буў позлóчаний і грїва позлóчана і конїта були позлóчанї, а пїткóви булї дїйáментóви (то дїйáмент чипльáйиць сьа, ни пúстит; ма́гнес, ма́гнесóви) — і каже до нёго: „Йїдь на ту гору, али хутко, і йак прийїдиш на гору, то приженеш до тейї панї і поцьудуйиш йїї с коньá і здїймеш з нёїї срібний перстїнь, і вїйїмеш свойу хусточку, перелóмиш перстїнь на двóйи і хусточку передереш на двóйи, половїну хусточки і перстїньá дасї йїї, а половїцьу сховáйи сїбї, і йак найхутшї будиш ўтыкáти з горї, жи-би тибé ни поравїли.“ — А цар наказáў, йак вїйїде котрїй на гору і поцьудуйи йїї і йак буди ўтыкáти на-зад, то жи б від нёо взьáти знак. Али вона йак вгльáнула, жи він ўтыкáйи на-зад, махнула палáшом і вїтьáлá йїму йїден палец, на знак; вьáлá той палец, завїнула ў хустїну і сховáла до кишéвї. А він йак потїсне коньá з горї, то кїнь аж ровї повибїваў ф тї скльанї горї. Так вóйско ни моглó йїго злápати.

Так цьїсар роснїсаў по цьїлїм свойїм крайу і каже: „Де-сь тут такїй йи, пан чи хлоп чи жид, жи він мойу дочку поцьудуваў і знак покїнуў, а йїго нїхто ни мїг зловїти“.

Так він приїздить на-зад до тейі печері, віддайі тоо коньа ті чарноглові, скидайі ўсьої мундур, ровдбагайіть сьа з него, а свій на-зад бире, ті лахмані. Виходи на льіс, лапайі цапа, сьідайі і йіде до дому. Привіў цапа до дому, пустиў до хлыва, сам пішоў за пійіц зноў до хати. І каже до матері: „Типер нех ваш цап адохне! Їа рваў траву і годуваў йіго, а він злапаў мине за палец і віткусиў. Уже тинер йа ни поведу йіго, но буду сидьіти за пійіцом“.

Али за нару час післаў цьісар по крайу войско, шчоби шукати такого вижи народом, чи то по жидах, чи по панах, чи по хлонах, кілок віт кілка, хата віт хати, таких людий, котрі не майі великого пальца, того першого, жи-би навіть буў і жибрак, йак не майі пальца, так йіго брати сьуди. Так холи вінта хата віт хати і каждого віветеруйіуть, шчо но йі ў хаты хлопіў. Али приходьать туди до тейі хати, де той дурний, і віветеруйіуть, чи майі котрий знак. Али ни майі жадни. Али ті шандарі кажут: „Може шче майіте йакого тут ў хаті?“ — А стара каже: „Ми майімо шче йідного, ў запічу ўцьонш сицїг, дурний, він навіть ни хочи на двір виїти, бойіть сьа“. — „А показьіть но нам йіго!“ — Вийшоў він з-запіча; дивльять сьа на него — а він такий наглий (голий), засмарований — вильзаїи з за-піча. Али вони ни дивльять сьа, жи він такий засмарований, берут йіго за руку і дивльять сьа, чи майі ўсьі пальци. Так ўзвали йіго іс собойу, саліли на колыїу і веаут до цьісара. [Моє трохі оўхібрали йіго, ўбрали? — замітив Микіола Кравіцкїй]. Так привозьать йіго до цьісара — цьісар зара казаў винести шчо найкращий мундур з магазіну, зробїги пожондний кўпиль, і жи-б він добри викупаў сьа, дати дорогих масьцьїу, жи-би він насмароваў сьа, жи-би пахло (жи-би подобаў на шчось, дод. Мик. Крав.). Далі йіму білу бильяну і мундур шчо найкращий, і ўвели йіго до цьісарского трону, і питаїіть сьа йіго, чи то він сам буў, чи нї? А він каже: „Йа сам, буў“ (шче ни довіраїіуть). — „А йак ти ни сам, то ми тебе страїи, бо ти хонїш віру“. — Він каже: „Йа навіть майі знаки“. — Так кажут до него: „Покажи“. — А він каже: Йа вигому не покажу, но тілько саміму цареві і йіго доньци“. (Він мислиў: ті ўхонильть і скаже: то йа маў). — Так вийшоў дар і царева дочка на трон і питаїіуть сьа йіго: „Покажи значки“. — Так приходи він до царя, кланьайіть сьа мизенько, цьїлуїи йіго моги і каже: „Пріоши найясвїйшого монархи, нех царїна виїне своїі значки“. — Так она вицьала половицьу перстивья і половицьу хустїни і палец. А він виїхайі звоў половицьу перстивья і хустїну і показуїи своїу руку, свїй вихоть [жи витьає, то вихоть, — пояснив Микіола Крав.]. Так цар ўзаў те в рўки, прїрїнїиїи до кўпи — прїрїнїиїи перстїнь до перстїнья, хусточка до хусточек, а палец до рукї. Так він казаў виїти з своїго похобїу, зг. тьаїати йіму цьісарскїй

мѣнаж, поставити йому вина, жи-б він собі попойіу і напиу сьа, зробити йому пожондне лүшко, і жи-б він собі л҃г спочиу [бо ў запічку боки подавиу — заміт. Мик. Крав.] і доўкола поставити варту, жи-б нхїтѡ туди ни заходиу в мунїстрію, жи-би часом йн҃гѡ ни стратиу хто (бо йн такі мунїстри, підбивають сьа). Так на другїй день россилаїи цѣсар листи по своїїх крульах, цѣсарах, жи-би позїадїли сьа, бо він буде своїу доньку видавати за-муж і буде зьатѡ коронувати. Так позїадїли сьа крульї, царї, паньство, войскова мўзика, і зачинають висїльа. Так ўони звали сьльуб, садовльаѡ йн҃гѡ на трѡны на цѣсарскїм і віддайї цѣсар йому своїу коруну і записуїи йому свїй край, і каже до неѡ: „Усьѡ твой, шчо воком заглѡнеш; бо йа ўже старїй, так то҃го ни зможу робити“. — Али тривало то бес пару л҃т. Іде три крульї на не҃го войну точити. Але приходи цар старїй до не҃го і каже: „Сїну, будиш зачинати першїй во҃гонь“. — Так він каже: „Дѡбре, йа піду — али ви за мноу ти-ж мўсити йти“. — Так старїй йде — видау рѡсказ мунїстрам, мунїстри відали до корн҃усу, корпус видау до штабу (до пляцкомѣнди), жи-б усьѡ на гальарму збираѡ сьа і йшло до вогню, жи-б ўсьѡ позїадїло сьа, бо йїди молодїй цар до вогню. Но так позбирали сьа, і йде войско йак вода плїне. Али він собі казѡ дати шчо найгїршїй мўндур і шчо найпїдльїшїй кїнь і поїди до вогню. Али йїди він вже дорогоу, в-раз зі старїм; приїздїт до йїдноѡ ба҃гна, до го҃зера, і каже до старѡо царѡ: „Ви, татуњу, йїтѡти на войну, йа вїстаїу сьа коло тоѡ ба҃гна і буду бїти жаби“. — Так цар ни сперечау сьа з ним: „Войувау йа перши, йак буу сам, і тепѣр мўшу“. — Так забрау сьа і поїхау. Али перейхало ўсьѡ войско ўже, помнїло йн҃гѡ, — сьїдаїи він на конѡ і жинѣ до теїї печѣри, де черноглова. При҃гони до черноглови і питаїи йїїї: „Йа хѡчу войска на помїч“. — Так дайї вона йому цїлий кўрпус войска (цїлий кўрпус, то буди кільканайцїть регїментїу) і ўбираїи йн҃гѡ ў зальїзний мўндур і своїй войско-ти-ж ў зальїзний мўндур, і висїлаїи йн҃гѡ до войни. Так він йїде с тим войском своїм, банда граїи, і стрїчаїут сьа с своїм бѡтьком. Так йн҃гѡ бѡтько за҃гальтувау своїй войско, нальакау сьа і мїслиу, жи то гїнший йн҃гѡ зайшоу. Так старїй цар стоїт, — він приїздїт до старѡѡ царѡ, привитау сьа з ним, дау йїден другу҃му сѣрвус, і каже: „Куди пайїасньїйший монарха йїде?“ — А він каже: „На войну. А куди ви йїдити?“ — до тоу҃о молодѡо каже, до своѡ зьатѡ — ни пїзнау. А він каже: „Йа йїду до найїасньїшого монарха на помїч“. Так той цар ўтїшиу сьа, каже: „Таки знаїшоу сьа такий, жи іде до мѣни на помїч“. — Так приїздїт блисько тоѡ плянцу, де маїи бїти во҃гонь — так молодїй цар ўбертїаїить сьа до старѡо і каже: „Йа би-м просїу вас, жи-б ви с своїм войском вїстали сьа тут, а йа с своїм йїду до чола, на самїй перѣд“ (голоульана кўлька до

нео ни пристане, — заміт. Мик. Крав.) — Так він йіди; прийіхаў під гра-
ницю — так він... тамтій зачинайи до него вогонь. Так він пустиў раз
с своїим войском йітнў сальву — так йіднўо крульа від разу положиў
ўсьо войско [добрє шморгнуў — приміт. Мик Крав.]. Так тамтій ви-
найи фану, показуйи, жи спокій, жи пардон буди. Завертайи своїи вой-
ско на-зад і йіде до старўоу цара. Прийіздіт до цара — а йигó ўсьо
войско лижит ў льóтру. І каже завернути на-зад войско, а-ж ўзаўтра
підут зноў воўва́ти, другоо. Так він росходить сьа йіден від друўоо
зноў. Так цар запрашайи йигó на кольацію, а він каже до нео: „Аш по
тім усьім спокійу“. І йіде на-зад до теїі печері. Прийіхаў до печері, відаў
войско чарноглаві, сам сьїдайи на свóго коньа і йіде на-зад до тóго багна.
Прийіздіт до багна і бйи жабн патичкóм. Але цар йіде с своїим войском.
„Праўда, татуньу, вибили-сьте войска трóха?“ — А ін каже: „Ет, шо ми-
ны с тóо, жи йа вибйў, — али ти ны!“ — „Али подивіть сьа, йакў йа
кўпу жабйў набйў! То ви такў кўпу войска вибили“. — Так на другій
день йідут зноў на войну. Так зноў він сьїдайи на тóо коньа і зноў
дїстайиць сьа коло тóо багна бйти жабйў. І каже: „Йдйіть ви на войну, —
кілько йа вибйў жабйў, тилько ви войска положите“. — А старий каже:
„Добрє минйі ўчєра Пán-big даў йакóго-сь гіншого цара з боку та й за
мене воўваў — хто-ж минйі нинйі прийде на поміч?“ Так він зноў
сьїдайи на коньа і йіде до теїі печері. Прийіздіт до печері, прóсят теїі
чорноглаўоїі, шчо-би йішў нинйі зноў позичала войска, бо минйі на мєни
йїст бйльша сйла. — Так вона дайи вйїнцє войска і сильнйїше; ’бе-
райи йигó зноў зальзний мўндур і своїи войско, і висйлайи на войну.
Так він йіди дорóгойу і зноў стрічайиць сьа с своїим батьком. Так цар
пйтайи йигó: „А кудй так панóве йідут?“ — А він каже: „Йа ййду до
вас на поміч“. — Так вони віддали йідєн другому сєрвус, і каже моло-
дйй цар до старóго: „Йа нинйі ййду сам на войну, а йак минйі буди за
тєашко, то йа пшльў йідноўо войака свóго, жи-би-сьти минйі пйдалй
сйлу, поміч. — Так він зачинайи вогонь до тамтóго. Пустиў йіднў сальву,
мало половйну войска, пустиў другу сальву — ўцало ўсьо. Так тилько
йідєн круль дїстаў сьа шче. Так тамтій вистаўльайи фану і дайи спо-
кйй на двайцйгт штйри години, на цылў дóбу. А йигó войско ўсьо дй-
стало сьа, а-ны йіднóму ныц ни шкóди. Зачинайи банда грати — при-
їздіт до старўоу цара, віддайи сєрвус, і відйїздіт с своїим войском
на-зад до печері. Але прийіхаў до печері, відаў войско, сьїдайи на ко-
ньа на свóго, йіде до тóо багна і зачинайи бйти жабн. Але йіде старий
цар та й каже: „Добрн тйбй, сйну, тут бйти, але минйі бйда на старй
лыта!“ — А він каже: „Али-сьте побйли! — Йа нинйі два рази тилько ви-
бйў жабйў, йак учєра, а шче дїстайиць сьа двй частй ў водй. А ви ма-
йіте шє бйти двй частй войска“. (Шо по трєтєу вибйў за два дьны). —

Так вони прийжджайут до до́му, а на дру́гій день йідут зноў до вогню́ с своїм ба́тьком. Приїздїт до то́о багна́, сїдаи́ коло багна́ і бїи жа́би. Ка́же старий: „Так, так, сїну! Приня́ў-їм зя́тѣ, та й сам му́шу во́йува́ти“... — Так поїха́ў ца́р засмүчаний дү́же, ка́же: „Ма́ў-їм два дньи́ по́міч до се́бе, — а нїны́, Го́сподь то зна́и, чи бу́ди“... Так то́й сїда́и на то́о криво́о коня́ і йіде до те́ї пече́ри зноў. І ка́же: „Па́ны ласка́ва! приходжу́ ўже тре́тїй раз до вас і про́шу вас шче раз по́мочи, жи́-би ми́нї дали́ вїйнци во́йска йак фче́ра, бо нїны́ вїйнкшїй во́гонь бу́ди, йак тїх два́ дньи́, гострїйшїй“... — Так вона́ виво́ди йїму́ во́йско, ўсьо ўбра́не, позлоча́не, і ко́ны ўсьї позлочанї, блишча́т йак со́нце, і да́ла йїм му́ндур голови́аний (з го́лова вже ни пристүпи ны́ц, ны́ ку́лька, ны́ ны́ц) і випровадила йїго́ на во́йну, до вогню́. Так він йїди до́рогойу́. дого́ни ца́ра, сво́го ба́тька, бли́сько ўже то́о вогню́, привита́ў сѣа з ним, відда́ў се́рвус і ка́же до не́о: „Ти́пер ви с своїм во́йском поступа́йте на-за́д, у тил, а йа с своїм ро́куйу до чо́ла; бу́ди ви́ликїй во́гонь“. — Так він приходї́ ўже до чо́ла, зачина́и вогонь; тамтї за́чали пуска́ти во́гонь. Пусти́ў раз — ма́ло шчо ўпа́ло, пусти́ў дру́гїй раз — ўпа́ло полови́цца, пусти́ў тре́тїй раз — і шче во́йско шїтхо́ди, бїи; так вїйшли́ сѣа ўсьї ў кїпу ўже, йїдно до дру́го. Так за́чали вони́ пала́шами рубати́, сьїчи; а́ли йїден, найста́ршїй межи тамто́го во́йска, пригна́ў сѣа до не́го і ўта́ў йїму́ ру́ку, перетьа́ў, зна́к зроби́ў. Так він вїнѣаў ху́сточку sweйї жи́нки і завїава́ў ру́ку. Так ўбе́рну́ў сѣа він до во́йска, крикну́ў го́стро до них — так пусти́ли йїдну́ са́льву і побїли ўсьо во́йско. Так за́верта́и він на-за́д сво́їй во́йско; зачина́и гра́ти ба́нда, зачина́иут сьїва́ти, — ўже за́кїнчили вогонь. Приїздїт до старо́у ца́ра і роска́зуи, жи́ ўже спо́кїй з во́йнойу. Так старий ца́р сво́му во́йскови да́ў рут, виста́ўляи́ сво́ю ба́нду і зачина́иут гра́ти марш. А сам йїде на ту са́му до́роу, де він ўзя́ў во́йско. А́ли то́й ца́р старий про́си йїго́ ў гостїну до се́би, а він не хо́че йїхати. „Ми коли́-сь гїнше бу́демо ча́стовати́ сѣа. Мойї во́йско змордо́ване, йа му́шу йїго́ запрова́дити до до́му, да́ти йїму́ рут — а за па́ру де́нь то йа приїду́ ў гостїну“. — Запрова́ди́ў во́йско до пече́ри, відда́ў черногла́ви, подба́кува́ў йїи́ — сам сїда́и на криво́о киня́ і йїде до багна́. Ве́ре патчо́к і бїи жа́би. А́ли йїде ца́р старий та й ка́же: „До́бри ти́би, сїну, бїти жа́би, а́ле гїрко ми́нї бу́ло на вїйни́“. — „А́ле йа ви́биў ўсьї жа́би, ўже нема́ жа́дної ў во́ды — а ви ви́били ўсьо во́йско, ўсьї три кру́ли“. — І при́шли до до́му і ляга́иут спа́ти с те́ї ментро́ги. А́ли ў но́чі він спит, то́й молодий ца́р; ўже розвидна́иить сѣа, ўже бли́сько бу́де полу́день — та́ки й він спїт. А́ле ца́ри́цца, йїго́ жена́, приходї́ до поко́йу, шчо-б подивї́ти сѣа, шчо він ро́би, жи́ він так до́уго спїт, чи він шче йи живий — мо́жи ўже... А́ле пи́сьля во́йни він бу́ў мо́цно змүчаний і лы́г, так спа́ў, йак на...

Віткнуў рўки віт сэби — она глянўла на нэго, і дівить сьа на йіго рўку, жи йіго рука завйязана йійі хустінойу. Приходи до батька і каже: „Ви казали, жи він ни буў на войні — а чоґо-ж він такіи пораньаний?“ І питають сьа йіго, а він каже: „Ви-сьте йіхали три рази на войну, а йа дїставаў сьа коло багна. Ным ви ўбйїхали, то йа с своїим войском нагнаў вас і точиў войну. А третьоо дньа буў великіи менї скрут і ўтвали менї рўку. А йа рўку завйязав і лыг-им спати, спокійно спаў.“ — Цар поцьудуваў йіго ў гóлову, і спровадиў йимў банду велику, по тїм спокійу, і відав йимў-ўсьо царство своїи. І йа буў на тїм балю; і там йїли і пили. Але йа найїў сьа і напиў сьа, і лыг спати меже порохо. Той порох лопатоу брала і канони насипали, і котрий-їсь менє загорнў і ў канон торнў (кїнуў); і йак вїстрілили (с тоўо канона), то йа литыў, литыў — сьїў вóзьди коло стола і вам оповїў...

Записано від господаря Юрка Соколовського з прозвищем Горебец, в марті 1894.

Паралелі: Jan Świątek, Lud Nadrabski. Kraków 1894, N. 26, стор. 354 до 357; Ciszewski, Krakowiacy I, 194—195; в основі другої половини сеї казки лежить оповіданє про покуру і воєнні дїла Роберта Дїавола, гл. Ad. Keller, Altfranzösische Sagen. I. Фр.

Невдячний брат і живуца вода.

Маў батько два синї і вони у дома ни хтьаьт бўти. Каже: „Йа йїду ў сьвіт вандрувати“. — Сьїдлаўт сїбї конї і с тїми кїньми сїбї йїдут. І вьзали сїбї пєсїнка зі собойу. І ўони сїбї йїдут. Вйїхали в лїс, йи двї дорозьї. І каже один: „Йа йїду йїдноу дорóґоу“, а другий: „А йа йїду дрóґоу. Али даймо сїбї такіи знак...“ — Стойала деревина, клен файний, — і той старшии виньаў сїбї нóжик і ў ту деревїну застромїў — вїлиз і застромїў. І стали сїбї, радьать сьа: — „Знайиш шо, йак йа бду жиў... йа поїду тейу дорóґоу, а ти йїдеш тейу дорóґоу; йак, борони Бóе, йак би йа ўмєр, то ти приїдиш до тейї деревїни і подївїсь сьа на той нóжик, — йак на тїм нóжику будє кроў, то ўжє мене вимя. Но, бувай здорóґ!“ — Дали сїбї рўку, йїден дрóґому, і той поїхаў тудї, а той поїхаў сьудї.

Али йїде лїсом і далєко вйїхаў в лїс, — стоїт палац. І він приїхаў с тїм пєсїнком; а там була така чарівницьа, жи ўона йиму зробила, і він стаў каменем і собачка та-же і кїнь. Но, та й вже йи-
вєт.

А тамтої поїхаў. Приїхаў до їдноўо мїста, пішоў си на шиньк, віпїў си горїлки, вьзаў си закуску, і каже жїдова: „Дай мины вївса коневї“. — Даў жид вївса, ўїн коневї даў...

— Де ви так їдїте? — питаїть сьа жид.

— От, їду сїбі ў сьвіт.

Али вїн сїбі поїхаў і поїхаў сїбі... Вїїхаў знов за мїсто, і їдї сїбі і їде. От вїн приїхаў зноў до села, зноў сїбі до коршїї фступїў і зноў сїбі віпїў, вьзаў сїбі закуску, і зноў вїн сїбі закусїў, коневї вївса зноў кажаў дати, попас коньа, сьїдайї на него і їде. Але вїїхаў до їдноўо мїста, здїбайї йїго дьвї панынї, їднa старa, друкa молодa. Але вїн склонїў сьа і помїнуў. Але ўонї йїго... та паны та молодa до мaтери до сьвєїї каже: „То йакїй-сь поїхаў, але вїн мины сподобаў сьа“. А та старa мaти йїїї каже: „Абo же ни мa фaйнїйшого нїгдє, но той, шо поїхаў?“

— Нї, не вїдыла-м фaйнїйшого, йак той ўо.

Мaти кaє: — Ну, то завернїм йїго.

Але крїкнули, і вїн завернїў сьа с конєм. — Ну, шо паны скажут?

— Ат, ми шо-сь бїдемo ўогорїти. Вїтки пан так їдут?

— От — каже — їду, йак по сьвїтї шо рoбїть сьа.

— Мoже пан чaсом голoден?

— Та шо, йак йа голoден, — хто-сь мины дасьть? — Але добувайї флaшчїну, та паны старa: „Напїйте сьа сїбі“. Добувайї закуску; так той чудїуть сьа: за шчо вони мнї дайўт?!

— Перекусїм, поїдемo до сьoго дoму.

А вїн каже: — Аї, до мoго дoму далєко, але де там!

Та старa паны кaє: — Нї, до мoўо дoму поїдемo.

Так вони сїбі, тїїї їдўт, вїн сїбі злыс с коньа і з нїзи їдє. А ўогорать сїбі, ўогорать: „Шo-бї то пан знаў, шо мoя пaнна вас сподoбала, і мўсїте йїхати до дoму“. — А вїн кaє: „Ну, йак трєба, так йа їду“. — Приїхали вни до дoму, а пан вїїшоў на двїр: „Цо то там за їдєн с коньїм?“ — А та паны старa каже: „То — кaє — вандрoвнїй, от сїбі йїхаў і сподoбала сїбі“. — А пан кaє: „Ну, то дoбре.“ — Заклїкайї йїго до покoўу, питаїть сьа йїго, вїтки вїн; вїн йїму рoскаўїї вїтки вїн. Дайўт йїму йїсти, а та пaнна до вїтцьа: „Татўнью, такї то мїї бїдє чoловїк“. Пан лїсти рoспїсуйї, і шо-б пaнї зьїжджaли сьа, бїдє весїльа. Пузьїжджaли сьа пaнї ўже, йї бaнда, то, грaїут... От волї ўже сїбі вьзaли вот шльуб, от ўонї ўже сїбі так ўо по весїльї, ўже порoвїжджaли сьа, і ўонї сїбі так дoбре жїїўт обoїи, і вїн кaжи: „Йа мўшу йїхати ду сьoўо брaтa“. — Вонa кaє: „Ну, та їдь“. — Уузьаў сїбі коньа, убрaў сьа, вьзаў сїбі пaлaш, рушнїцьу

і йіди на-зат тейу дорюойу, шо він йіхаў. Али прійіхаў він а-й до тейі дорюги, шо ўоні ровлучали сьа, йакурат дівить сьа на ту деревіну, на той нюжик, -- на тім нюжику ўже кров йі! --- „Ну, ўже мюўо брата не ма, ўже йіго смерть де-сь спіткала...“ — Йакурат прійіжджайі до тейі зноў, де ті стáli каміньям, дівить сьа: йіго брат йі, а́ли ка́менем сто́їт, і кінь сто́їт і пес та-же. Але він пріхóдит до тейі ка́мениці, сидіт та чаріўніцьа. — „Шо ти тут — ка́жи — прійшоў сьуді?“ — „Ану́ минні відробляй на-дүх, шо-би мій брат ўстаў, бо зара́ тибі го́лову вітну́!“ — і стаў над не́йу с палашом. Она́ ка́е: — „Зара́ йа зроблю́, а не рубай́!“ — Стála і пішла сибі до друўоу покóйу і вьа́лала сибі фляшчїну і вийшла на двір і вьа́лала йіго, покропи́ла тейу водо́йу чи там чим, і він сибі встаў, вже ожїў, і кінь і пє́сик. Тупіру́ йак він вже вжїў, і він ту чарівніцьу зарубаў. І ўоні сибі ўбїдва вже йідут, той йіде, той йіде. І ка́е: „Ну, брата́, праўда, шо-б смє́рти бүү-би-сь ўже пожиў, шо-б ни йа?“ — Ну, та й вони́ йідут, прійіхали вони́ сибі а-ш туді на мїсци, де він ожениў сьа. І оні́ сибі ўже там контєнту́ють сьа, ўже сибі балю́ють. І роска́зуйі, шо йа сво́ю брата́ віт смє́рти віткупїў. А йіго жінка́ ка́е: „А то дóбре“. — І він ка́е: „Пойїдемо на польованьнй ўоби́два“. — Вони́ вьа́лили і пойїхали. Али вони́ пойїхали далє́ко в лє́с, за-бїли сибі там па́ру кїзліў і па́ру спльухїў, забїли сибі, і ўонї... ка́е: „Йак би то ми йїх донє́сли?... Трє́ба до до́му дава́ти знати́, фіри.“ — Йїден дїстаў сьа ко́ло то́о, а то́й пойїхаў до до́му. Запрагли́ сибі ко́ньн, йідут сибі ўбїдва, посада́ли і йідут. Али вони́ ўбїдва йїднаковї булі, так йїдно лице́ йак то́у, так то́у. І він вьаў то́у, шо той ны́би ожє-пїў сьа там, — він поганьяў ко́ньн, а то́й заду́ сибі йїхаў, — вїньяў ша́блю і вігьяў йїму го́лову; скїнуў з во́за йіго, і сам пойїхаў. Прійїжджайі туді, прївóдит ті кїзлі́, спльухї́; вийшла та пánна і пán. — „От, дóбре-сьтї спольува́ли!“ — Але вона́ не мо́е пїзнати́, чи то йїі чоло-вік чи не йїіі? Пїта́йить сьа: — „А де тамто́й дру́гїй?“ — „От де-сь — ка́е — пїшоў і де-сь заблудїў. Йа кричаў, кричаў, гукяў — ни ма!“ — „Ай, то шкóда. Мо́и би-сь пойїхаў і йіго де вітпїтаў.“ — Ка́е: „Трє́ба йїхати́, мо́е де вітпїтаўу йіго.“ — А-ну́, пойїхаў він, вьаў іс собóйу зноў брунь; прійїжджайі він ай-їш туді, до він йіго забїў, — лжїт цїлий, али вже неживїй, — та шо ўже з не́ю б́уди?... Так він сибі дүмайі: „Шо йа зробиў!...“ Притүлуйі ту го́лову до не́го, а́ли на дє́рєві крук сидїт. Ка́е: „Шо ти дүрно притүлуйиш, йак вона́ ни притүлить сьа! Ти мнє́ попросї́, то йа тибі йіго зроблю́ живóго“. — Але він, то́й брат, ка́е: „Но, зроби́ минні, шо-п фстаў!“ — Пулитыў крук. Прїно́си водї́ у двю́бовї і вьаў, йїму напустиў тейі водї́, і він фстайі. Він устаў, ка́е: „Дóбре-м — ка́е — виспаў сьа!“ — А то́й брат ка́е: „А, дóбре-сь виспаў сьа, бо ти вже неживїй бүү“. — Али вони́ сибі вже ўбїдва йідут.

Пришли собі ай-ш туди до жінки те й там собі поубідали. Йіго жінка питаїть ся: „Де ти — кáе — буў?“ — „Йа — кáе — трóха спаў там. А то — кáе — мій брат то зробиў. Кáе: вьзãў минні, вігнаў голову, і по-тім зноў пошкодуваў мене і приїхаў, менé зноў відратуваў.“ — „Кипскоўо брата маїш!“ — Кáе: „Треба йиму тá-же так зробити, йак він тобі зробиў.“ — Али кáе... радьать ся старóўо пана: „Шо то йиму зробити?...“ — „Та шо йиму — кáе — зробити, — такóму нема шо робіти. Вивести ўóгира і привязати до фостá і пустіти ў поле“. — Вивели вогира, привязали йіго, йак пустіли йак пішоў, на-зат приходит і костюахи нигде на-зад ни привьіс. І вони ўже собі обóи жили, а-ш шірвали ся жили... Уже кінéць. —

Записано від Андруха Кравіцкоґо літом 1894 р.

Параллемі гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, N. 60, ст. 278—299 (початок скomплікований іншими мотивами і кóнець трóха відмінний); Nahn, Griechische und albanesische Märchen I, 166—173, N. 22; I. V. Zingerle, Kinder- und Hausmärchen aus Tirol. Gera 1870, N. 35, ст. 178—183; Ciszewski, Krakowiaczy I, 47—51, N. 51. I. 2.

10. Мерцеві дари.

Буў собі такий чоловік йіден, маў три сини. Йак умираў, то казаў: „Ти, сину, шо ти хочеш?“ — Йіден кáе: „Тату, дайте волá.“ — Друґий кáе: „Тату, дайте конья.“ — А третій кáе, той найдурнійший: „Тату, дайте минні хльба.“ — Той, шо даў йиму конья, поїхаў ў сьвіт; а той, шо дїстаў волá, — тілько йіго вина.

Та й той бáтько помёр та й казаў наймолотшому сїнові, жи-б на грїб пришоў до него. І той пришоў на грїб. Вітчиньайить ся грїб йиму і кáе: „Йи ти, найстарій сїну?“ — Той кáе: „Ньі.“ — „Найсередушчїй?“ — „Ньі.“ — „Наймолотшїй?“ — „Наймолотшїй.“ — Виймаїи с себе сївий волосїнь в голові та й дайї йиму й кáе: „На, отáм круль одну дочку видаїи. Ти потернеш — будеш маїи сївоґо конья. Тим сївим конем прóсто на скляну горó вийїдеш, бо хто там вїйїле, то той буде вьзать тоґо круля й крульїўство йіго.“ — На друґу нїч казаў, жи-би сирідушчїй пришоў до бáтька. Але той наймолотшїй син пришоў, зачáў стогнати. Питаїуть ся брата йіго, старшїй і середушчїй: „Чоґо, брате, ти стогнеш?“ — Кáе: „Йа пришоў там на варту, на грїб до тата — гробї повітчиньали ся та й мерцьї зачали камїнами на мене кидати, а йа ледви ўтык. І казали, жо-б найсередушчїй пришоў, на друґу нїч туди на варту.“ — А тоґо наймолотшого

зробили дурним. Та й той допіру каже так до тих мудрих, каже: „Йа ледви свойй відбуў. Але казали тату, жи-би-сь ти, брате найсередушчій, прийшоў на гріб.“ — Так найсередушчій каже до него: „Брате йди ти за мене, йа тобі заплачу.“ — Той пішоў — вітчиньайить сьа гріб, питаїть сьі: „Котрій син? Найстарший?“ — „Ньі.“ — „Найсередушчій?“ — „Ньі.“ — „Наймолотший?“ — „Наймолотший.“ — Берє с свєїй голові чорний волосьїнь й каже так тепєр: „Будеш йїхати, потернєш той волосьїнь, то буде чорний кїнь, ўбїор чорний. Йак прийїдеш до того крульа, то прѳосто вїїїдеш тим конем, то ти будеш раховати сьа крулем.“ — Так він прийшоў, знов засмутиў сьа; і питаїи йїго найстарший: „Чогѳ ти такий смўтний, брате?“ А він каже: „Менє дўже мерцьї бїли камїньами і казали, жи-п ти прийшоў на трєтєу нїч.“ — А той допіру каже: „Брате, йди ти за мене, йа тобі заплачу, шчо скѳчеш.“ — А той каже: „Ну, то йа пїду.“ — Прихѳоди він на гріб — витворьайить сьа гріб і каже батько з грѳобу: „Найстарший син йи, чи середушчій?“ — Той каже: „Ньї.“ — „Котрїй? Наймолотший?“ — Каже: „Наймологшїй.“ — Той допіру вїїмаїи рїже волосьїнце с свєїй голові і каже: „На, потернєш — будеш маїи рижого коньа. І тодї буде рѳскаа на цалком край, жи-би хто хѳче, жи-би йїхаў і йшоў і дивїў сьї, нехай найбїднїїші йдут — хто на тўйу гору вїїїде, то за того своїу цўрку дам і йїмў крульїўство цалком запишу.“

Але враз і враз, ўсьїди по мїстах вїтрубили, шо-п тугдї і тугдї йїхати на той баль до крульа. Так тих два йїго братї згѳхмали сьї собї (забрали ўхѳѳи) і маїи стара собї, а йїго на госпѳдарствї вїставили. І кажут: „Ти будь ў дѳма й доглянь гўси, худѳбу, ўсьѳ маїиш доглянути, покї вони прийїдут.“ — Але він запєўне припустиў йїх так чверть мїльї і сам ўзьаў, замкнў хату на колѳтку і худѳбї подаваў йїсти кўждому і зачїниў хату, замкнў і сам вїїшоў, вїньаў сїве волосьїньци і потернў те волосьїньци — приганьайить сьї кїнь сївий і ўбїор сївий на него, сїгнєти (перстєнї) злѳтї, шабльа злѳта, нагаїка срїбна. І ўсьїу на того коньа і йїде. Моц нарѳоду йїдє тудї і на колїнах уклякнўли кўждий, йак той пан йїхаў. Він дїгнаў своїїх братїў рїдних і маїи, вони кльакнўли і кажут: „Прѳоши пана, де ви йїдете?“ — А він вїїмаїи канчўк срїбний і давай йїх по плечах бїти і маїыр. Там приїжджайи ўже блїсько — моц вѳїска йи і варта велїка. Кїнь знїсь сьа ў гору йак той птах і вїскок на ту склянў гору, а зара круль вїїшоў, ўзьаў йїго за рўку і привїў йїго до покѳїу та й каже: „Знайиш ти, мїй зьаїтьу, шо — шо ти йи тепєр мїй, а мѳїа дочка то тобі жѳна.“ — Вѳна ўзьала сєгнєт з рукї і дала йїмў той сєгнєт на йїго рўку й пїтпїс. Він забавльаў сьї по тїлько три годїни там і за три годїни він звїгтам вїїїєднїў. Потїснў коньа, кїнь знїсь сьа ў гору зараз, нїхтѳ

йигó не видыў, не бачыў, і прыйіхаў він до дому і ўзяў те волосыньце, потернуў — кiнь полетiў, а волосыньце зiстало сi у него. Поким братi йигó попрнийджали, і мати показуи тому сiновi наймолóтшому: „Сiну мiй, йакiй-сь пан йiхаў і ми поўклякали перед ним і питаймо сi: кудi пан йiдут? — а він йак вiньяў канчўк, йак зачўў бiти, ни питаў, чи голова чи ни голова, но биў на смёрть! Менé покинуў бiти, зачўў твоiй брата бiти.“ — А той каже: „То то йа, — каже — мамо, буў.“ — „Е — каже — ти дурний, дé-б ти, жи-би ти таким паном буў!“ —

Поким позагóйувало сi, зачали зноў витрўблывати, жи-би зноў прийiзлiў, пiоби той кавалыр. Допiру зноў гохóту пiдiбрали тих два брата, згóхмали сi і кажут: „Йiдьмо зноў!“ І таiа старá каже: „Йа пiдú з вами, дiтоньки.“ А той допiру каже: „Йа пiдú з вами.“ — „Е, ти — каже — дурний, ти чóго пiдеш? там тебé — каже — потребуўт!“... — А він каже: „Оўвá, йа хўше бiду йак ви.“ — Та й тi забрали сi, пiшли ўсi трóйи, мати і с сивáми, а той дiстаў сi ў дóма. Так він запéвне погоньу за ними. Виймаи чорне волосыньце, потернуў — чорний кiнь до него прилытаи, ўбiур чорний йимú несé той кiнь. Той ўбраў сi, ўсiў на коньá і доганьаи свойi брата. І тi кажут: „То не той пан, шчо йакó-сь йiхаў — питаймо сi ми тóго пана: кудi пан йiдут?“ — А він виймаи канчўк, даваi бiти другий раз. І прыйiхаў тудi пiт ту склянú горú — снiсь сьа кiнь до горi і видетьiў на ту горú. Так йигó та принцiзна ўхонiла за пiтпахви і до покойiку з ним, забавляли сi. Прийшоў круль тодi до них, до свойiх дьитiй, ўзяў за рúку і привитаў сi з ним йак звiклi у нáпствi: поцiлуваў сi. Так вони там забавляли сi шiсть годин, а по-тiм він ўжé маў вийiздити. Так круль крiкнуў на вóйско, жи-би вiстрiльали вiват дéвiть раз. Йак вiстрiлили вiват дéвiть раз, так ўсьа мунистерiйá хтыли йигó стрáтити, але кiнь знiсь сьа ў горú і пiшоў пiд гóлоки. Так спустiў сьа він на-зад до землi і прыйiхаў а-ж до дому і даў худóбi йiсти, цопораў собi йак він знаў. Прийжджаўт йигó братi і мати прихóди. — „А шчó-ж ви там чўли?“ — питаи сi. — А мати каже: „Йакiй-сь пан такiй йiхаў чорним конéм і — каже — биў, твоiх братiў набиў, і менé набиў.“ — А той допiру каже: „Жи-би-сь, мамо, знáла-сь, шо то йа, йакуб.“ — Кажут: „Е, ти дурний, дé-б ти — каже — жи-би ти таким паном буў!“ — А той каже: „Оўвá, а йа ше крулем бiду!“

Так він даў тóму крулеви рúки і свойi наречéни, шчо йа тодý і тодý бiду. Але той час минуў, а він там ни буў; чикаўт, а той круль ўписаў по цýлi губэрнийi: шо то такóго, шчо йигó не ма! мóже йигó хто забиў! Описаў ўсьуда, жи буде баль справляти, жи-би при-

їздїли на той балъ і найбіднїйші, нех буде сьліпі, нех буде криві. Але то разом ўдарило, жи дѣ по йакїй, жи-би йакїй, жи-би буў кіл віт кола — виганьайут, жиби йшли. І той Йакуб — прийшли до Йакуба: „Збирай сї, Йакубе!“ — віт кае. Так йго братъя повивальували вочи: „Шо то такїи, ідымо ми!“ — Але він запевне ўзяў на сѣбе панчў і прийшоў туди на той балъ. Він там горівки льюбиў випити — випиў горівки і так во голова йимў закрутила сьа — де безроги зробили йаму, йак звикльи, і він ў ті йамі лыг. Але там ішли і кажут: „Йакїй-сь чоловік лежи“ — і зара кажут: „Шо то такїи?“ — Прийшла патроль войскова. Питайуть сї йго: „Звітки ти йи?“ — А він каже: „С того і того селá йист.“ — Допіро дали знати до крульа, мѣже то йакїй-сь розбѣйник йи? Давай йго візитероваѣти, по кишеньах, чи ни маѣи йакїи зброњи при собі. Зачалі йго глядыѣти — маў червоненку хустинку і гудѣок завязаний. Зачалі того гудца розвѣязувати — то перстень крульовни злѣтѣи і пїтлис. Так запевне дали до крульа знати. Казаў-жи круль йго привѣсти. Бирут від него той сѣгнет і дивлять сї, шчо то тѣи крульовни той перстѣunek (бо то високо йдѣ, то трѣшки дилїкатнїйше трѣба ўдѣти). Так ўзєвали йго на агамент: „Шѣ-ш ти йи такого, шчо ти такїй перши буў, а тепѣр такїй йїстєсь?“ — А він каже: „Йак хочєте так йа бѣду.“ Усї заштрофували сї, а він каже: „Пустьїѣт менѣ на двір — йакїй йа перши буў, і тепѣр такїй бѣду.“ — Виньаў він рїже волосїньє, потернуў — рїжий кїнь прилїтѣў до него, ўбїор йимў принїс, ше крѣсшїй йак мунїстерїїи. І стаў він, затупотѣў — він на конї сидїт, той шо буў — ўжѣ ни ма! І каже: „Ну то шѣ-ж! — хоть йа перши ў гноївци буў, а тепѣр дивїѣ сї, шо з менѣ йи.“ Так той круль утїшнї сї і ўжѣ йго ни хочє пустїти до дому. Великий балъ зачѣў справляѣти, і він там ўженїў сї. І йа, Онуфрїй Стольар там буў — йак зачалі там стрїляѣти с кїнѣнїв на вїват, але й, Вонуфрїй Стольар, вина напїў сї багачько й мѣду, і йа собї лыг трѣшечки у канѣнї. Йак на вїват зачалі стрїляѣти, йак с того канѣна вїстрїлїў, йак йа зачѣў лїтыѣти — а-ж до Берліна ўпѣў. Йа ўженїў сьа, і тѣтєнька ту прѣхѣтику ўсѣў сказаў, шо йа вїдыў.

Записано від господаря Онуфрїя Столяра з прозвищем Пляцало.

Паралелї: Аенасевъ, Русскїя нар. сказки II, 68—77; IV, 202—209; Кудяковъ, Русскїи сказки II, N. 50; Ciszewski, Krakowiacy I, 194—195. I. Ф.

11. Дівчина-жаліка.

Буў ійдэн цар, молодій шче, кавалыр. Али ни між собі дібрати такої дьўчыннi, жи-би була така на адобу, йак він сам. Писаў лісты по крайу по пылім свойім, мо́же де найдеть ся така на ўо́ліча, йак він сам. Вiбиў фотиграфію свойу і післаў ў край — мо́жи бўди йака хло́пва, або с паньского ло́жа, або мо́жи йака кўхарка, жи слўжит по панах, по жидах, де ў хло́па, шчо-би придала ся до тейі фотиграфіі, — так нех за́ра до мени присла́ют, то йа присьлюў своо муністра і привезут йіі до мени. — Так ходіло то по крайу бес па́ру лыт, ным то знайшли. Приходіт та фотиграфія до ійдноўо містечка, зачало паньство дивити ся на ту фотиграфію — али ійдэн лыснiчiй маў ійдну доньку, і та придала ся до тейі фотиграфіі. Так він написаў до цара, жи: „Йа маў ійдну доньку ійднiнiцьу, і та придала ся до наййасньішого мона́рхи.“ — Так той цар послаіи муністра, запраіи четверо коний, шчо-би йіхати по нью і привести йіі до самоўо цара. Прийіхаў муністер до тоўо містечка і питаіиць ся: „Де тут сидіт той лыснiчiй, шчо він маіи ійдну доньку?“ — Показали йіму, запроваділи йіго на подвіра до то́го лыснiчого — вийшоў лыснiчiй, привитаў ся з ним і запровадіў його до своўо покoўу і показуіи йіму свойу доньку. Али жаль великiй йіму буў, шчо-би він ійдну ійдноўу доньку маў і ту ріт се́би віддаў. Так він бойаў ся йіі пусіти саму. Маў кльўчнiцьу свойу і казаў йіі, жи-б вона з йіго донькоўу йіхала до мона́рхи. Али вийіхали в дорогу, кiльканайіцьи миль — так вона ни знала ійдна ў дру́гi, йаку котра маіи мiсьлю. Муністир сидіў ў переди, погоніў кони, а ўоні ўбiдвi сиділи в заду ў бутьци, тiхо; а кльўчнiцьа ўсе собі мiркувала: „Шчо-б йа зробила йіі, жи-би йа йіі викинула с то́го повoза, а сама прийіхала до цара! Йа йист слуга, лы́пше-б мины було бiти царiцею йак йіі. Она маіи ба́тька і ма́тыр і йист богати, уна мо́гла-б бiти при сво́му ба́тькови і ма́тері, — а йа бiдна слуга, хтыла-би-м, жи-би-м була царiцею, шчо-би мины лўди кланьвали сы.“ — І ійдут да́лы ў доро́гу. Так прийіхали ў лыс великiй — так та панна заснула; она добуваіи но́жа, повийма́ла йіі вoчі, повiдрiзувала рўки, вiдрiзала но́ги [ма́тко Бoжа! скрикнула стара́ Ганапiнiха], каза́ла фўрманови ста́ти, бо ўна хoче злы́сти в лы́си на сто́рону. Фўрман стаў і не дивить ся, чи вони бiдут ўбiдвi злы́зати, чи ны. Ніч була те́мна, нивiдна — вона взы́ала йіі на-цери́т се́би, тўйу калыку, занeсла йіі в ломаки, накри́ла, і сы́ла на повiз і ійде да́лы. Прийiжджаіи до цара, злы́зайи і ійде прoсто до царeвого дзвiдавiнiцьу. Виймаіи цар фотиграфію свойу, дивить ся на тўйу панну і ка́же до доо фурмана: „То не йист та сама, жи йа тибe

післаў по пьу.“ — А вона каже, говорить до него: „Йа віз-им дві йіх, алі йідна у лысы умерла, і та́йа йійі вікинула.“ — Так каваў цар замкнўти тўйу до темніцы, а послати лист до того лысничого, жи-би він прийіхаў сам сьуді, чи то йист йигó донька, чи ньи. Та за пáру день прийїадіт лысничій, — выпускайи цар тўйу с темніцы, кльўчицьу, і показуйи тóму пáнови. Али лысничій подивїў сьа на пьу і каже царєви: „Прóши сьвітлийшоўо царá, то не йист мо́йá донька, то йист мо́йá слугá. Йа післаў сво́йу слугу́ в донько́у, бо мо́йі доньцї було смўтно йїхати.“ — Так той цар розгнїваў сьа мо́чно на того лысничого і каваў йигó замкнўти до темніцы.

Так сидїў той лысничій без дєсьать лїт у темніцы. Але йидноўо рáзу вїйшоў бідний хлоп до лыса за ломáками. Зберáйи він ломáки, кладє на вїáску, але каже: „То минні йист шче мáло, пидў йа до тєйї кўпки, а паберу́ вїйнци “ — Прихóди блисько тєйї кўпи ломáк, слўхайи — шчо-сь там пишчїт! Так він налькаў сьа і зачáў задóm поступáти сьа. Але вона, бідна калы́ка, лїжáла ў тих ломáках, ўжє пару день, і почула гóлос того чоловіка і прóси йигó: „Татўньцьу, возьміть минє до свєйї хáти!“ — Так той хлоп змиловаў сьа над бідноўоу калы́коўоу, вїткїдайи ті ломáки і берє йїйї до дóму. Принóси йїйї до дóму, посадиў на лáўцьи, а жїнка зачинайи в ним сварїти сьа. Каже до него: „Йа тебе післáла по дрóва, а ти принїс біду́ до хáти. Йа самá ни мáйу шчо йїсти, а ти принїс таку́ калы́ку — чим йїйї б́деш годувáти?“ — А він каже до жївки до свєйї: „От, чикай. жїнко, йакó-сь Пáн-бї дасьть! Вона́ йист бідна калы́ка, тэмна, без рук і без нїг, ми б́дем йїйї шановáти, а нам Пáн-бї дасьть за то богáцтво.“ — Так сидїт вона́ бідна на лáўцьи, — той чоловік принóси йїйї кусóк хлїба сухóго, мачáйи в воду і дайї йї пїткропїти сьа. Так вона́ ’бзивáйить сьа до того старóго: „Татўньцьу, возьміть мо́йї тї сьльóзи, жи йа мáйу ў фартушкú, йїдїть до мїста, а за них накупїти, чогó схóчити.“ — Так пїшоў він до мїста, прихóди до йїдноўо склєпу, вїймайи тї сьльóзи — так йак горóх, самї злóты. Али жид питáйи йигó: „Алє, Йївáне, де ти вьзáў тóго?“ — А він каже: „Бог минні даў!“ — „Шо-ш ти хоч за то?“ — А він каже до него: „Дай минні двáйцьїть фўнтїў мукї, шо найкращча, і дай минні пáру фўнтїў мнъаса!“ — Набрáў мїшóк хлїба, накупїў булóк, мєду, вивá дльа тєйї калы́ки; принóси до дóму, поставїў на столы — жїнка зрáдувала сьа, жи ўжє йист шо йїсти. Дайї тї біднї поживїти сьа трóха; ўона́ поживїла сьа, і він рóби йїйї лўшко, кладє на лўшку на мнъакїм, шчо би йїйї тї рáни ни болыли. А дїстáло сьа йїмú шче сóрок рїнских с тих сьльóзи, і тї віддайи йїйї, тї калы́цьи. А вона́ до него каже: „Татўньцьу, купїть сибї корóву за тї грóшї, б́дети мáти чим сво́йї дьїти живїти.“ — Так вона́ перебула у него без рїк і зробїла йигó велїким

мужиком. Али ў рік кажи вона тому старому: „Ідзіть, татуньу, до міста, а купіть мины такé йа́нко і принесіть мины йи́го.“ — Пішоў старій до міста, купіў йа́нко, приніс йи́го і положиў на постэлы. Уна взыала те йа́нко, уберну́ла три ра́зи, і вийшоў с то́го йа́нка такий ша́ток (хусточка), жи шче на свѣты́и ни бу́ло тако́го. Ка́же вона то́му мужикови зібрати сьа, на́нхати сибі зальзі́нницу (ко́льи́у), взыати ту хусточку і піхати до са́мо́го ца́ра. „Йак при́йдити до ца́ра, так просы́ть ца́ра, шчо-би він вас пустиў до темні́цы — там сидіт кльучни́ця мойа́; да́йте йи́и в ру́ки, а йи́и просы́ть, шчо-би она́ мины́ дала́ двѣ во́цы.“ — Так він при́йхаў до ца́ра і про́си йи́го, шо-би він йи́го пустиў до темні́цы, до те́й кльучни́цы. Так цар ка́заў кльучникови ві́тсунути темні́цу і пу́стити то́го хло́па до те́й кльучни́цы. Прихо́дит до те́й кльучни́цы, вийма́и ху́стоку і дайі́ ті кльучни́цы в ру́ки, а йи́и про́си у двѣ во́цы. Так та кльучни́ця взыала́ двѣ во́цы с кишэ́ны, завзыані́ ў на́пері і дайі́ то́му хло́пови. Взыаў хло́п во́чі ў кишэ́ну, завзыуў ў ху́сточку сво́ю, сы́даи на ко́льи́у і йі́де до до́му. При́їздіт до до́му, вийма́и во́чі с кишэ́ны і дайі́ ті те́ми калы́ці. Та калы́ка взыала́ ті во́чі, приложи́ла йи́х до чо́ла, і ўони́ так йи́и прирослі́, йак пѣрши бу́ли. І ауви́дыла вже свѣ́т і ка́же: „Ды́аку́ю ва́м, татуньу, жи́-сьти принесли́ мины́ во́чі, нех́ йа́ віджу́ свѣ́т. Тепѣ́р бу́ду про́сити вас: і́дзіть до міста́, принесіть мины́ дру́ге йа́нко, шчо-би йа́ за не́го шче діста́ла сво́й ру́ки.“ — Пішоў старій до міста́, приніс йа́нко, положиў коло́ не́йі, 'на ўберну́ла три ра́зи, і ви́биў сьа з не́го ша́ток, шче кра́шчій, йак пѣрши буў. І поси́лаи вона́ зноў йи́го до swéй кльучни́цы: „Йи́льте, татуньу, зноў до то́о ца́ра, опады́ть перед ним на ко́лына і просы́ть йи́го, шчо-би вас пустиў до темні́цы, до кльучни́цы; а йак ауви́де́ти до темні́цы, виймі́ть ша́ток, да́сьте йи́и до рук, і просы́ть йи́и, шчо-би ва́м дала́ ру́ки. А йак бу́де пита́ти сьа вас, на шчо ва́м, та ка́жіть, жи: мины́ такий сон присниў сьа — йа́ до теби́ при́йхаў, жи́-би-сь мины́ дала́.“ — Так дістаў він ті ру́ки, завзыуў у па́пір, ўложиў до то́рби і при́їздіт до до́му. Так при́йхаў до до́му, при́йшоў до ха́ти, — так вона́ ду́же зра́довала сьа, жи́ вже бу́де ма́ти ру́ки. І зачала́ говори́ти до не́го: „Татуньу́ ми найдо́рожчі́! діста́ли-сьте ру́ки, — мо́жу робі́ти ни́ми; а шче хо́чу про́сити вас, жи́-би-сьте діста́ли мины́ но́ги.“ — Поси́лаи до міста́ старо́го, шчо-би приніс зноў трэ́тьи йа́нко. Так приніс він те йа́нко, — ўбирну́ла три ра́зи на-доўко́ла, і відбиў сьа від не́го ша́ток три ра́зи кра́шчій, йак пѣрши буў. — „Тепѣ́р і́дзіть зноў до те́йі па́ны, до кльучни́цы, да́сьте йи́и то́й ша́ток і просы́ть у но́ги.“ — Так він по́йхаў зноў до ца́ра, по́просиў ца́ра, жи́-би пустиў до темні́цы, вийма́и то́й ша́ток, і дайі́ йи́и до рук і про́си йи́и у но́ги. Так вона́ пішла́ до ку́фе́рка, взыала́ но́ги і дала́ то́му хло́пови. Хло́п завзыуў

Ї напір ті нóги, кінну́ до то́рби (то но по ко́льіна відрі́зала), і сьі́даїи на ко́льїї, відїї́здїт до до́му. Сьї́ на ко́льїу і зра́доваў сьа д́уже весéло і говóри: „Гóсподу Бóгу дя́ковати, жи-м їа діста́ў вже свої́ калы́ці нóги. Мо́же минї́ Па́н-бїг надгоро́дїт за ту калы́ку“... — Приї́здїт до до́му, виїма́и нóги і даї́ їїї до рук. Так вона́ вьзала́, приту́їла до сéби, і нóги прирослі́ так, їак пéрши булі́. Так вона́ д́ужи ўты́шила сьа. ўпа́ла на ко́льїна, ўкло́вила сьа нивéнько, поцьуло́вала старо́го в ру́ки, в нóги, і дя́куїи їи́му за їи́го услу́гу. І виїма́и то́р-бївку сьльї́в, тих злóтих, і даї́ їи́му до рук і ка́же: „Іды́ть сибї́ до мїста, а за то наку́нити, жи б́удите ма́ти на цї́ле житья́ гльа сéби і гльа свої́х ды́тїй, — бо їа вже б́уду від вас відї́адїти а-ж до найїас-ньїйшого мона́рхи.“ — Так той старо́й зача́ў пла́кати, зача́ў їи́ї про-сїти: „Де-ж ни пої́дете ф таку́ доро́гу! то їи́ст сї́льно далéко, а вас на доро́зї шче зба́влять зно́ў — так минї́ б́уде жаль за ва́ми!“ — Так вона́ д́ужи зачала́ пла́кати і жалувати за свої́м рї́дньим ба́тьком. „Їа му́шу ітї до цара́ і просїти їи́го, шчо-би ви́пустнї́ю жо́го ба́тька с темни́ці, бо він ўже силї́т дэ́сїть лїт ў темни́ці, і шчорнї́ў їак чо́рна зелья́! А їак їа ни підї́ тулі́, так за два мї́сяцї б́уде мїй ба́тько стра́ченнїй чї́риз-нивї́ннї!“ — Так сьї́даїи вона́ на ко́льїу і ї́де до то́го мїста, де сидї́т сам цар. Приї́здїт блї́сько то́ю мїста і найма́и му́лярї, шчо-би ви́мурувати та́кі до́ми коло са́мою цї́сарскоо б́урку і ви́бити злóтї лї́тери на немї́: „Хто б́уде їтї тим б́урком і б́уде сту-па́ти до те́ї ка́мїани́ці, б́уде її́сти і пї́ти, а не б́уде платї́ти!“ — Так ї́днóо ра́зу ї́де цар с свої́м во́йском на марш; дї́вить сьа — стої́т ка́мїани́ця. І говóри сам до сéби: „Шчо́ то їи́ст за дї́во, жи їа ўже кї́лько тут її́жджу тим б́урком, не видї́ў ка́мїани́ці т́утка, а типéр стої́т!“ — Так підї́маїи во́чі до горї́, гльа́нуў на ка́мїани́цу — а́ле ви́бїтї злóтї лї́тери! Перичта́ў він її́х і закомендерува́ў свої́ во́йско фсё́ до ка́мїани́ці. Вї́шли до ка́мїани́ці і зачали́ там її́сти і пї́ти, і зачали́ платї́ти — а́ли нїхто́ не хо́чи приї́ма́ти гро́ші. А цар пїшо́ў далї́ ў середї́ну. Прихо́ди ў середї́ну і дї́вить сьа: сидї́т молодéнька павна́ і вишива́и х́усточку золотї́ми лї́терами. Але він фсе на ньу дї́вить сьа, говóрит до неї́, а вона́ нїц не ві́тказуїи на то́їи і ни під-вобсїт свої́х вочї́й до горї́. Так він ста́ў і д́умаїи: „Шо-сь то їи́ст тако́ю шт́учного“... — Так він зачина́и до неї́ гово́рїти далї́: „Прóшу вас, вильмо́жна павнї́, звї́тки ви їи́ст ро́дом? і з їако́її ви фа́мїлїї по-хо́дїти?“ — Так вона́ зачала́ їи́му розпо́відати, підня́ла во́чі до горї́ і роска́зуїи їи́му сво́ю бі́лу: „Мїй отéц рї́дньїй їи́ст лї́снїчнїй і сидї́т у найїасньїйшо́ю мона́рхи ў тимни́ці, а мо́я слуга́, кльóчнїца, при-ї́зала до цара́ і хты́ла б́ути ца́їцею, а́ли ти-з сидї́т ў тимни́ці. Так-би-м просїла́ найїасвьї́йшого мона́рхи, жи-би мона́рха бу́ў та́кий

ласкавий і преста́виў їх мнѝні до вочѝй.“ — Так найіасньнѝйшій мона́рха ви́браў дѝсѝть мѝ́жа і післаў, шчо́-би ви́пустити тих дво́х с те́мниці і привѝсти сьуда́. Так пішли тих дѝсѝть мѝ́жа і привѝли йѝї ба́тька і йѝї кльѝ́чницю до те́ї ка́мѝанки. Так вона́ зуви́дила сво́го ба́тька, па́ла на колы́на і зачала́ кля́нѝти сѝа і цѝло́ва́ти в ру́ки і в но́ги, жи вона́ верну́ла сѝа с та́мто́го сѝві́та. І роска́зуѝи ту фе́су пра́ктику сво́му царѝ́ни : „Мѝї́ ба́тько родзо́ний післаў менѝ́ до ца́ра, а ѝа ѝї́хала в до́ровѝ, а моѝ́а кльѝ́чницѝа, та сама́, жи перѝ́до мно́ѝу стоѝ́т, ѝї́хала в до́ровѝ, добу́ла менѝ́ но́чі, відрѝ́зала ру́ки і відрѝ́зала но́ги, занѝ́сла менѝ́ в лѝ́с і накрѝ́ла лома́ками. Але ѝа бу́ла в ѝї́дно́го хлѝ́ба, ѝа ѝї́го посла́ла і він фе́со мнѝ́ні поприносѝ́ ві́т те́ї кльѝ́чницѝи. А мѝї́ та́то бу́ў за́мѝнѝа́вий ф те́мниці за те, жи то... за ме́ни, бо цар ка́за́ли, жи то ни ѝ́ст ўсе́ прѝ́жда.“ — Так цар ви́няў с кишѝ́ны фотѝ́графѝ́ю, і дѝ́вить сѝа на ту фотѝ́графѝ́ю, чи то ѝ́ст прѝ́жда. Так гльѝ́нуў на ньѝ́ і на фотѝ́графѝ́ю — акура́т ѝї́дно́ до дру́го при́ходѝт. Так ви́браў він тры́цѝь мѝ́жа і ка́заў тѝ́ѝу кльѝ́чницю вѝ́а́ти і замкнѝ́ти зноў до те́мниці. А своѝ́м му́нѝ́страм ка́заў за́прашті́ го́смеро ко́нѝн, і вѝ́а́ти йѝ́ї і йѝ́ї ба́тька на повѝ́ і за́вѝсти ѝї́х до ѝї́го пала́цу. Так вони́ приѝ́жджа́ѝут до ѝї́го до́му — так цар дѝ́жи ровѝсе́лиў сѝа, жи ѝї́го згѝ́ба поверну́ла сѝа наза́д до не́го, шчо́ він со́бі жада́ў. Так по-то́му пі́ше лѝ́сти і поси́лаѝи по ўсе́їх краѝ́ах і спрѝ́шуѝи своѝ́їх ка́мра́тѝў, крульѝ́ў, ца́рѝў, на своѝ́ї висѝ́льѝа, бо він діста́ў вже ту па́нну, шчо́ він ѝї́ї жада́ў. І зро́біў висѝ́льѝа, звѝ́ча́ли сѝа обѝ́ѝи, і він ѝї́ї ба́тька, то́ѝо лѝ́сѝнѝо́го, віста́виў ў се́бѝ за найста́ршого му́нѝ́стра. Так по ті́м ба́льѝ зѝ́брали сѝа онѝ́ ўбѝ́ѝи на спа́цир, і ви́йшли онѝ́ на по́ле — а́ле та кльѝ́чницѝа сидѝ́ла ў те́мниці, бу́ла засѝ́джана на́ смерть. Так на́мовѝла му́нѝ́стрѝў, шчо́-би му́нѝ́стри пі́тса́дили пі́г тоѝ́ мі́ст канѝ́нѝў, де вона́ будѝ́ ѝти, і на́рихту́ва́ти пѝ́нтѝѝ на тоѝ́ час, ѝа́к вона́ вѝ́їде на мі́ст, жи-би ті канѝ́нѝ ви́били і розбі́ли мі́ст, і жи-би ѝї́ї за́біло, а ўона́ будѝ́ ца́рицѝѝў і бу́де ўсе́о му́нѝ́страм до́годжа́ти. Так пі́ткѝ́пльѝанѝ му́нѝ́стри за́ако́мили сѝа на ве́ліку сѝѝ́му, пі́тса́дили два канѝ́нѝ пі́д мі́ст, і шчо́-би ѝї́ї пі́рва́ти на ка́ва́лки. Али ў по́лѝднѝ — ішли́ зі спа́ци́ру до до́му і но ўхо́дѝти на тоѝ́ мі́ст, так ті канѝ́нѝ розбі́ли тоѝ́ мі́ст, і ту па́нну оглу́ши́ло. Так ца́р дѝ́жи на́лькаў сѝа і за́чаў дѝ́жѝ на́ріка́ти на своѝ́ї му́нѝ́стри, шчо́ ўони́ та́ку мо́лоду́ ца́рицѝу, тры́ мѝ́сяцѝ в не́ѝу про́жѝў, і ўбі́ли ѝї́ї. Так він ка́заў ви́мурова́ти кльѝ́штор. Ві́мурова́ли кльѝ́штор і ка́за́ли ѝї́ї по́ховати́ ў ті́м кльѝ́шторѝ, жи-б вона́ та́м ли́жала. Ка́заў зму́рова́ти та́кий ката́фа́льок висѝ́коѝї́ і на ті́м ката́фа́льку по́ложѝти і тоѝ́ кльѝ́штор за́неча́тувати, а сам пі́шоў до по́коѝѝ і засму́тѝў сѝа. Так с те́ї грѝ́аѝ ца́р за́грѝсь сѝа і не ѝ́шоў вы́їде́ ны на спа́цир, но ў́цѝо́нш сидѝ́ў ў до́ма і грѝсь сѝа. Але та кльѝ́чницѝа ни́гѝ́дна просѝ́ла му́нѝ́стрѝў, жи-б ѝї́ї

випустити тріха на спідир, на той б'груд, де стоїт кльаштор. Так вона вийшла на спідир, скочила хутко помежи деревиноу, пішла до того кльаштора і вінчала серце с тей царіци (то дупіру йакá-сь відміна! дод. старá Ганан.). Так віт тоо часу ни була она ўже замкнана до темвици, но ходила вже скрізь. Так минуло вже піўтора року, так царєви зробило сьа дўже великій жаль, і пішоў на той б'груд на спідир. Так вийшоў він на б'груд — зробило сьа йимў дўжи файна дорога до того кльаштора: ріжні квіти позацьвітали, жи він ни видиў таких квітиў, йак жийи. Так приходи він до кльаштора, під двєри, і заглядайи биз дэўрку, де сьа кльуч страмльайи, шчо сьа робит з йигó царіцейу. Так придивльайить сьа він дóбре, але надовкóла того катофальку бйгайи маленька дитинка. Так він мóдно загрйсь сьа і кашельнўў на тйм ганку. Так почўла та дитина той гóлос у кльашторі, прибйгайи до двєрйй і прóси: „Татўньцьу, вйчывиьт!“ — Так цар вйчывиў двєри — так та дитина скóчила до нєго, поцьуловала йигó в рўки, в нóги, і прóси йигó, жи-би пустити до кльўчницйи. Так наййасньййшй монáрха взьаў ту дитину на рўки, зачаў цьулувати ту дитинку, тйшити сьа нєйу, і привйў йийи до покóйу. Так цар в ночі заснуў, але тá дитинка фстала і пішла до покóйу до того, де та кльўчниця спит, і вйхопила йи за пазухи свєйй мáтери серце. Та кльўчниця ўчўла і зачала бйти ту дитину і видирати те серце. Але дитина злápала мóчно в рўки і зачалó дўжи плакати і кричати, же а-ж цар прибудиў сьа. Йак цар прубудиў сьа, прибйгайи до покóйу і зачаў кричати на кльўчницьу: „За шчо бйиш дитину?“ — Так та дитина скóчила хутко царєви на рўки, притулила сьа до нєго і прóси йигó, шчо-би завєсти до кльаштора. Так приходи вонó до кльаштора, цар заснуў двєри і лйвить сьа, шчо вонó бўде рóбити. Але приходи та дитина до свєйй мáтери (онá мала йигó ф кльашторі), виймайи серце за пазухи і ўсáджуйи до свєйй мáтери. Так зара вонá... йигó мáти стайи с того катофальку і вйходи на кльаштор, така ладна, йак найкрасчá рóжа. Так цар вйсувайи двєри і питайить сьа йи, шчо то булó. Так вонá йимў роскáзуйи, жи: „Твоя кльўчниця, та ни гйдна, вінчала з мєни серци і йа не могла ўстати; а йа за піўтора року привєла сйна у кльашторі і той син видобуў мойй серци, і віддáў мивйй йигó до грудий...“ — Так цар взьаў йийи до свóго покóйу, а кльўчницьу казáў вйвести ў чйсте пóле, і вйпроводиў регймент вóйска, і зьи-б до нєйй стрйльати, на дрйбнй куски пйрвати там. А сам спроводиў велику банду, велику мўзику — і тэмки мўзики грáли, таньцьували, ййли, пйли (і йа так-же ййў. пйў), с канóниў стрйльали... Али ни мáli чим канóниў набивати (пóрох буў, но ни мáli чим заткати), — йа лежáў ў лйсьтьи, і вонй мєнє взьали з лйсьтьям до канóни і насйли мнóйу; і йак воня

вїстрілили с тоо канона, то йа литьїу, литьїу, литьїу, і сїу вóзде на лаўцы, коло стола, йї вам оповїу.

Записано від Юрка Соколовського в марті 1894 р.

Паралелї: G. Basile, Pentamerone I. 1—18; I, 238—245; Grimm, Kinder- und Hausmärchen II, N. 89, ст. 13—19; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 193—201 (N. 28); Schott, Walachische Märchen, N. 25. I. Ф.

12. Дівчина записана злому.

То йак буў йїдєн бідний чоловік, а він ни маў дьтїй, і такий буў бідний, жи вот жили сибї — пішоў він сибї на йармарок до міста, купвати чобїт. Али йде сибї, купиў двї парї чобїт. іде до дому — здїбає йего панич та й каже до него: „Ти такий бідний — каже — запиши минї то, шо ти в ным ни знаєш, будеш великим богачем.“ Так той чоловік записаў йїму те, шчо він в ным не знає. Прийшло за пару лїт, зайшла жінка в цїнжи, так привелá йїму дитину, дївчину. Той вже сїи нїби зробиў богачем, вже йїму той злий даваў, шо він хтьїу, гроші маў, худобу, дуже собї гоїні хрестїни справїу. Та дївчина росла черес шїсьть рóкїв, посїлає до шкóли йї. дуже красно вчить сї, дуже була розумна; жїла та дївчина шїснаїцьїт лїт — приходит злий дух по ньїу. Прийшоў під вікно, заступаў та й каже: „Ну, йїна не — каже — йди, ти знаєш, шо ти минї записаў-єсь, чому ти минї того ни даєш?“ — А та дївчина дужи була мўдра і вона ни дала сї злому духу вьзати, бо коли він прийшоў, то вона мала сьвачєву вóду і вийшла в покропила, та й той полетїу, зьлєакаў сьа води. Так злий дух — той косїу траву, а він прийшоў до него та й кажи: „Йак ти минї йїи ни дасїш, то йа тибé возьмў.“ — Так той старий зальакаў сї дужи, пошкoduвáў свої душі, таї каже: „Прийди на другїй день на ту дїбрóву. шо йа буду косїу, а йа йї вїведу сїно громáдити, йа тибї йї дам.“ І каже: „Йак же-ж ти минї дасїш, коли она ни даєть сї приступити?“... — А старий батько каже до того злого: „Йа йї возьмў рўки б'їтнў, тогдї йї возьмеш.“ — Так казаў тї дївчинї забивати припїи (жи сї коньї припинає. кóлик в дєрева) і рўки воптьáў сокироїу йїї. Йак уптьáў йї руки. й та дївчина пішла в лїс таїи злий дух ни вьзáў йїї, бо Бог ни допустьїу злому. Так йак та дївчина пішла в лїс, ходїла вона по лїсї і йї так Пан-бїг даваў крїпосеть, жи вона живила сї тими корїньчиками по лїсї: шо зїгнула сї там сибї, то пригорнула корїньчик там де кїхтьами тими і так живила сї. Прийшла до йїдної хатини

в тім льсьї, а там сидїла така баба, чарівниця, і вона їїї дала такої водї, шчо їїї руки зістали так йак мали бути. І вона її взяла за своїу. Али їїден пан — вна дуже була ладна, письменна, дуже мудра була — али їїден грабїа сїдїу ф тім льсьї і він мау сина і той син їїадїу на польуванья сїбі. Але вона ходила сїбі там по сунїцї, по де-шчо, там за губами по тім льсьї, і вона зблудила в тім льсьї, прийшла аж до того палацу. Прийшла вона аж до того палацу і той дуже їїї сподобау сїбі, грабїого син, і кличе її до себе; али вона, хоць ладна дуже, файна, але їе бідна і вона встидаєть сї їти до него. Али він кажи: „Не встидай сї — каже — доню, ходї до мєни сьудя — кажи — їа тїбе дужи сподобав.“ — Отой сїї взяв їїї, той грабїого, до себе і вона була рік за покойївку; він шчо дїстау у свого батька, то він все її давау. Але-ж батько йак дїзнау сї, шчо вона вже з ним зїзнаєть сї, шчо вони так добре вже сї кохайут — а то батькови дуже зївстїдно було, жи с такоїу їего син перестайє, нї-би с слугїу — і казау її вїтпїрївати. Каже син до батька: Йак ви її вїтпїрївте, то ї їа пїлу від вас.“ Так сї закохав з пейу дуже. І йак він її вїтпїрївив, батько, казав слугам вїпровадити їїї, і він казав батькови так: „Йак ви її вїпровадите, то їа пїлу в сьвіт, а при вас ни буду“ — той син — „бо їа її дуже в серцї маїу.“ — І батькови сї жаль зробїу, жи сина шкїда, жи-б він їего покинуу, і казау сї їїм поженїти вїдвїж. Оже йак вони сї побрїли, то там було гоїне весїльїа. Уже рахувати по тім висїльїу і він поїїхав з неїу в сьвіт; казав заложити сїбі конї, набрав фїтрашу і поїїхав у сьвіт. Йїхав він чїрис кїльканайцїть мїлї і прїїїхав до того села самїого, зайїхав на-нїч до того самїого батька, шо та була дївчина. Тїїру той батько, вона їего нї-би зїзнала, батька, жи то він, а він її ни пїзнав, шо вона їе за їїднїа. Тїїру йак вона їїму розказала, шчо вона їест і йак її було, той батько дїпїру впау їїїї до нїг і став дуже плакати с того жалїу і в ночї взяу і повїсїу сїа. І кїнец. Шо мау дїшу дїти дїтїнїачу, то своїу дау уже шатапови, с того жалїу, шо вона такоїу панїїїу зостала. І вони вїдїїхали до свого дому, с своїїм чоловіком, і панїїут до сєго часу.

Від госп. Софрона Возьного з Боратина, пов. бродського, записано в авг. 1894.

Паралель: Grimm. Kinder- und Hausmärchen I, 149–156 (N. 31). I. ф.

13. Дївчина міжє сиройїдами.

Була сїбі дїїка і служїла ў пана за кїхарку. Али-ш ў тоїо пана буу сад файнїї, шо були дужи краснї йїблока, шчо нїїгдє такїх не

було. І з не́ю так пан сварі́ў сьі — хто-сь ті йа́блока рваў: — „Ти повинна йїх пилнува́ти!“ — І пішла ўо́на, на ту йа́блоньу вільзла і сиды́ла на ті йа́блоньі. Але ф тім слы́бі цыга́ни сто́йали, так... йїхали вітки-сь. Та дыўка называ́ла сьі Мару́сья, шо на ті йа́блоньі сиды́ла. І прыйшли́ ті цыга́ни до не́йі: „Прода́й нам йа́блок!“ — „Ни мо́жу вам да́ти, бо пан ми́не сварі́т.“ — І та Мару́сья дужи́ була́ фа́йна. Ка́же цыган до не́йі: „Пригни́ ми́ны гы́ляку, нех йа́ сибі́ йа́блок ві́рву.“ — Уна́ вьзала́, вірвала́ кы́лька йа́блок, кы́нула йиму́ на зёмлю. — „Йа́ так не хо́чу, пригни́ ми́ны ного́йу гы́ляку, йа́ сибі́ сам ві́рву, і піду́ і вийнці́ тут ни прыйду́ до те́би.“ — Та пригну́ла Мару́сья гы́ляку і той цыган зланаў йї за но́гу. І приб́ігло, прыйшло́ вийнці́ цыга́нїю — а ті цыга́ни бу́ди йа́кі-сь сиройі́ди, шчо йідно́ дру́ого йіло. І вьзали́ йї с собо́йу, і с то́ю сы́ла воні́ вийіхали́ в но́чі, с те́йу Мару́сьейу. Заі́хали воні́ ф сві́й край і зачыві́ли йїйі́ до пйу́нці́ і дава́ли йї горі́хи йїсти і вно́ піти — так воні́ йїйі́ пасли, а-бї́ ўо́на була́ тлу́ста, то ўоні́ сибі́ годува́ли на та́кїй пра́зник. Бис кы́лька час ўо́на так сиды́ла, аж до то́ю пра́знику, йа́кїй ўоні́ спраўля́ли. Выбрали́ сьі ўоні́ ўсьі́ до церкви́, до та́ко́йі бо́жнїцы́ свє́йі, поки́нули но́ ты́лько стару́ цыганку́ за господа́нью ў́ сво́йім до́му. „Ми йде́мо ўсьі́ до бо́жнїцы́ (а та старá цыганка́ называ́та сьі́ Гаву́ська, то кава́ли ті́ до те́йі́ Гаву́ськи, до те́йі́ господа́нї): „напали́ до́бре ў́ пйі́цу, шчо-би́ бу́ло до́бре гара́чо, і выпусти́ йї́ с те́йі́ пйу́нці́ і ка́жи до не́йі: сьйда́й Мару́сью на лопáту, пойдэ́мо за ха́ту.“ — А ўна́ хты́ла йїйі́ спечы́ ўу́ тїм пйі́цу, тїм цыга́нам на балу́. Ка́же Мару́сья до те́йі́ Гаву́ськи: „Ны́, ви пер́ши сьйда́йті, піднесу́ йа́ вас, чи ви дуже́ тьашкі́.“ — Сы́ла та старá цыганка́ на лопáту, а та шур́ ў́ пйі́ц йїйі́, спекла́ стару́ цыганку́. І ху́тко вьзала́, спекла́ йїйі́, потальува́ла на тальі́ркі — покы́ ті попри́ходили́ з бо́жнїцы́, она́ ў́же́ нагото́вила́ йїм те́ йідзє́нья. Ка́же та Мару́сья сама́ до се́бе: „Бач, ти менé ма́ла спечы́, то йа́ тибé.“ — І сама́ вьзала́, вийшла́ на двір́ і вільзла́ на дуба́. А ті сибі́ пови́ходили́ на двір́ і ста́ли те́ йідзє́нья йїсти, ті цыга́ни. — „Смачне́ мнѣ́со іс те́йі́ Мару́сьі, но ты́лько твє́рдé дуже́. Бис кы́лька лы́т йїйі́-сьжо годува́ли, а та́ка худá!“ — Убыва́йыть сьі́ та Мару́сья на дубові́: „Твє́рдé, твє́рдé, бо то ни́ з Мару́сьі, но ты́лько з Гаву́сьі, старо́йі́ цыганки́.“ — Пішли́ ўоні́ до те́йі́ пйу́нці́, подивы́ли сьі́: ни-на а́ны́ Мару́сьі, а́ны́ Гаву́сьі. Чу́ли го́лос, а ни зна́ли, де́. Пригляда́йуть сьі́ — а вона́ на дубові́ сиды́т! Шчо ма́ли робы́ти — ста́ли то́ю дуба́ гры́сти зубамы́. Гры́зли, і поломы́ли зу́би, і ни змо́гли то́ю дуба́ звалы́ти, шчо-би́ ўо́на ўпа́ла с тїм дубом. Пішли́ ду́ ковальба́ сталы́ти зу́би — „шчо ми́ мусим то́ю дуба́ типє́р підгры́сти!“ — бо жа́дного́ спóсoбу ни зна́ли. Уже́ той дуб так гры́зли, маў́ ўпа́сти. Лы́ты́ли гу́си та́кі́ дїкі́. — „Гу́соньки́ — ка́жи ўо́на — либедоньки́! вьзьмі́ть ми́не на кры́лонька́, занєсьі́ть менé

на крильонька, занесыть менé до батенька, бо тут менé смёрть чикайи. Дам вам корéц пшеницьи і цебёр вóди за то́йи выгóди!“...

Записао від Андруха Кравіцкогo в марті 1894 р.

Паралелі: П. Кулішъ, Записки о Южной Руси II, 17; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія 353—355; Рудченко, Малорусскія сказки II, N. 15; Аеванасъ евъ, Русскія нар. сказки I, N. 62 і IV, ст. 62—67; Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen st. 156—162. I. Ф.

14. Дівчина і розбійники.

Маў йіден батько дванайцьить синіў і ўсы булі злодѣйи. А зноў йіден чоловiк маў дочку по йідну йідниім. І ўоні дўжи на ньу ўважили, хтыли йу сьвiта згубiти. Али пойіхаў батько тѣйи дѣўки із матырйу, пойіхали на весельбá, і вона вийшла с хаты, і тих дванайцьить злодѣйіў чатували на ньу і ўлыали до йй хаты. І вона пішла на двір, а вони ўвзали, поховали сы по-пiд лішками, по-пiд шафами, досить, жи ўсы сы звiстили, так, жи вона ййх ни вiдѣла. Ну, й вона ни знала, шо вони йвст у хаты, і ўона сибі пішла до дрўгойи дѣўчини, хтыла закликати до сѣби на вичѣру, бо йй самі було смўтно вечѣрати. І вона йак прийшла, та дѣўчина ни хтыла прийти; та й вона взала самá собі сѣла вечѣрати за столóm і кажи: „Ни хтыла до мѣни жадна сусѣда прийти на вичѣру“ — і вона сказала: „ўсы сьваті йдыть до мѣни вичѣрати, і йа самá бóду зі сьватийи“ — так сказала. Та й вони разóm вiлызли, — ййх дванайцьить вiлызло с-пiд лішкiў й с-пiт шафiў і сѣли разóm з нѣйу вечѣрати. Та дѣўчина самá йідна, — а ййх вiлызло дванайцьить. Вона сы мóчно пирилькаála, та й йак вони з нѣйу посѣдали і казали: „Давай тнѣр, шо хóчиш, йiсти!“ та й вона взала, ўсьо постављувала пiти і йiсти. Та й вона бачит, шо так на ньу вáжать, хтыать ййи смёрть зробiти, та й вона взала, ўтыклá до комóри, кажи: „Шчо-сь вам фáйного вiнису шче с комóри.“ Та й вона йак замкнула сы ў комóри та й ни дала сы чўти. Та й вони кажут до нѣйи — а вона звала сы Марўсьа: „А ну, Марўсьу, вихóдь ўже, вихóдь!“ — А ўона сѣа до них ни ўбзавала, та й вони сы стали до нѣйи добувати до комóри. Та й вона на-рхтувала кóсу, ту, жи кóсить сѣа, — а двѣри булі ўсы вiлызні і вiлызні заки — то він жадин ни мiг сѣа так добути. Стали до нѣйи вiстѣти по-пiт пiдвалиноўу. Та й по йiдному лiзали, а вона, шо ко-вiд улиз, так вона кáждому вiтгьалá гóлову косóйу. Вiтгьалá оди-вiднi, а дванайцьатий дiстаў сы. А той дванайцьатий шчудуваў

сья, жи їх ни на ўсьіх і ни на чўтки. І той дванайцятій ўзяў, вильє на гору і вона нагльанула йго такі — а він хтыў подивіти сья, шо то за кумедїя, жи їх ни на ўже. І вона ше й того нагльанула і хтыла ше й тому голову відрізати, та й махнула йго но трóшки по шийі та й він ўтык від неї ўже. Так вона ўже так сидыла ў тім дóмі, аш пóки тáто й мáма ни прійіхали. Та й йак прійіхаў тáго й мáма, то ўона сї так мóцно перельакáла, жи нáвїть ни хтыла вітчинїти йїм. Вони стáли йї клікати, і вона ни відзвáла сья, аж мўсьили двєрі відлўпувати. Відлупáли — і вона такá перестрáшена, жи сї самї полькáли, такá стáла перестрáшена...

Так він до неї за пїў рóку — той самий — прійіхаў на гальóти. І вона йго ни пїзнáла, шо то він той самий, і пїшла за него, бо він дўжи вильким пáном зробїў сї й вона йго ни могла пїзнáти. І вона пїшла за него і він йїї вьзяў, бўло весыльá; і вона йак ўже була ў него, і він йїї хтыў такі смерть зробїти. І він ўстáвїў гóршчик ўкрóпу до пїнца (тáк-жи гўнцвот буў), хтыў йї ўпáрити. Али була йї свєкрўха дўжи дóбра і кáжи: „Збирáй сї, дитїньонько, та й ўтыкáй, пóки мóжиш“... Ай, нї, помилила-м сья... Та й він кáжи: „Марўсу, пїськáй-но менє трóшки!“ — Та й вона йго стáла ськáти та й здїбала йїму той шрам на шийї, шо ўона йго зачїпила косóйу. Та й вона каи: „Ти, шо тибї такóйи на шийї?“ — Та й він каи до неї: „А ти не знáйиш, йак ти минє косóйу зачїпила ў комóрі?“ — Та й вона, йик той йїї сказаў, зьльакáла сї, зїмлыла. Та й він кáжи до неї: „Ти знáйиш, йак ти згубїла мóйїх однáйцять братїў, а менє-сь дванайцятóго хтыла згубїти? Йа тибї тим ўкрóпом ўóчи вїпару!“ — Та й вона пїшла до рїкї і ўбрáла сья ў шмáтья, та й вона ўзвáла, ўбрáла стовп кóло рїкї ў свойї шмáтья, а самá дїстáла сья но ў йїднї сорóбцьї. І ўона стáла ўтыкати до свойго бáтька. А йї бáтько так далєко від неї буў, дванайцять миль... Та й вона ўтыкáла, а він за неїу; сподывáў сї, шо ўона ни ўтечє. Нїч йїї захопїла, і вона вильзла на дєрево й на тїм дєреві почувáла. Та й він йак гнаў за неїу, і вона сидыла на тїм дєреві, а він ни знаў, шо вона йї на тїм дєреві. Та й вона дўжи плакала цїлў нїч і так тїхо була, а сьльóзи йї кáпали с тоўо дєрева на зємльу, так плакала, такá пирїстрáшена була. Та й він йак тї сьльóзи кáпали на него на дїл — а вона сї ни дала чўти, шо ўона на горї сидїт — і він — стáло сї розвиднáти, — та й маў пїку такў, хтыў йїї прїбїти, він мїслиў, жи то пташкї цвїрїнькáют, та й йак махнўў пїкóйу, йак йїї кольнўў ў бїк, т' а-ж йїї прїбїў. Та й вона те ўсє вїтерпїла. Стáло розвиднáти сї, прійіхаў йїден чоловїк зї сїном, та й вона до тóго гóспóдара кáже: „Возьмїть мнє, гóспóдаре, завезїть мнє до мóйго тáта, — шо ви схóчите, то вам заплатьáть.“ — І він ўзяў, завїз

їїї аж до їїї батька, і вона стала ту ўсьу своєю бідую росказувати батькові й матері, то ўсьо. Й вони їїї сховали, а той їїї кавальєр то ни знаў, шо вона ўже йст у батька; вона сї сховала, а він прійшоў до їїї дому. Ну, прійшоў, а вони їїго питаўт: „А шо-ш там наша Марўсьа робит?“ — А він каже: „О, ваша дочка майи шо робити ў мени... такє богáство! такє ўсьо!“... А він затайў сьа, шо їїї такі мўки робіў. — Та й вони їїї ўвzали та й ввели до нєго с комори, і вона стала те ўсьо росказувати перед їїго очїма, — та й він дўжи сї мóцно знаў на тїм ўсьїм... гльáнуў, жи правда, та й вони звели ўсьу громаду, кажи: „Шо то с тим робити тепєрїчка?“ — „А — каи та громада — нїц їїму ни зробїти — кажи, — коли він тїлько її мўки робїў рїзьньої,“ — та й казали їїго вївести ў чїсте поле і рострїлити. — Ну, і зробїли їїму смерть, а вона сї зїстала. І вона по-тóму пїшла ў-зá-муж за дрўгого чоловіка; і по тóму дўжи влїкóю богáчкóю дї-стала сьа і госпóдїнейу, дóбри її булó по тїм ўсьїм.

Записано від служницї Магди в Берлинї в груднї 1893.

Ся казка зложена в двох мотивів. Перший: жїнка в льоху пїдступом убиває богато ворогїв, пор. Жїте і Слово III, 228; другий: розбїйник женить ся з дївчиною, котра втекою ратує ся з его рук і опїсля видає его на кару. Паралелї: Игн. зъ Нїкловїчъ, Казки ст. 7—13; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданїя и рассказы ст. 307—311; Świętek, Lud nadgabski 395—398; Аєана сьєвъ, Русскїя нар. сказки III, 227—234, N. 199 і 200; IV, 481—486; Рудченко, Малорусскїя сказкї I, N. 77; Schleicher, Littauische Märchen, стр. 9—10, 22—25; Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 190—194, N. 40.

I. ф.

15. Дївчина і кобиляча голова.

Буў то дьїд і баба, мали вони дьвї дьїўки, дьїд маў своєю, баба своєю; ходили вони 'бидьвї на дóсьвїтки. Ходили на дóсьвїтки, та й та бабїна булá льадáшча дуже, а дьїдова робїтна; і дьїдова понапрадала шмат почїнкїв, а бабїна нїц не напрадє, бо льадáшча булá. Та й ка (бабїна каже) — бес перелáз перелїзáйт: „Дай мнїнї почїнки, йа потрїмаїу, тїбї але перелїзáти“... — Та й та закїи перелїзє, а та вольє та й втїчє до дому с тїми почїнками; та й прїбїжит до дому та й каже: „То, мамо, тамтá льадáшча! ни хоче прáсти — а йа прадў — каже — йа понапрадала шмат почїнкїв, а вона нїц“... — Та й баба з дьїдом сварїть сьа, каже: „Возьмї сїбї йї де на слўжбу вїжень — каже — на шчо будєм годувати, льадáшчу такў“... — Ти й дьїд каже: „Ходї, доньу, пїдєш во мнóїу, йа тебе завєдў.“ — Та й доньа вьзала

сїбі пшонá, круп і муки с собою і ўзàлá сучку і півничкá таї ідут лїсом, ідут обидвоїе та ї найшли в лїсї хатїнку малєньку. Та ї вони пішли до теї хатини те ї там посьїдали сибї те ї дьїд каже: „Ти будь, доньу, тут уже, ў ті хатинї, а їа їду, бѹду дрѹва рубати.“ — Та ї дьїд причепїв дошку до бѹка, а сам пішоў до дому. Та ї вітер дошкоїу теїу лѹпав те ї вона думáла, жи то дрѹва батько рубаїе. І вона зварила вже вечерати, бо вже буў вечер, та ї виїшла на двір та ї кліче — каже: „Ходьїт, тату!“ — Кликáла, кликáла, а батька ни булѹ; та ї вона вже самá вьзàлá, повечерала собї та ї вже собї льяглá спати, сучка ў хатї та ї півничѹк у хатї коло неї. Та ї вона вже спит, а тут шо-сь стукаїе та ї талáпайе в двєрї. Она вихѹдит — а то кобїльчача головá. Та ї каже: „Дьївко, дьївко, вїтчинї!“ Та ї дьївка вїтчинила. Вна каже: „Дьївко, дьївко, пересадї!“ — Дьївка пересадїла. „Дьївко, дьївко, змїї мене!“ — Дьївка змїла. „Дьївко, дьївко, заплетї мене!“ — Дьївка заплелá. „Дьївко, дьївко, ходї таньцьувáти!“ — Дьївка каже: „Їа не маїу в чїм таньцьувати, їа не маїу вбраньá.“ — Та ї каже: „Дьївко, дьївко, подивї сьа минї в прáве вухо!“ — Дьївка дївить сьа в те вухо, а там 'браньá розмаїтого їе... Вона повитьагáла те вбраньá, вьсо: спїдницьї, кожѹхи, спенцєри, пасѹваньцьї (такї спенцєрїки в нас робльáть), карáлы, дукачї, хусткї і на востáтку брїчка ї конї — вона і те витьагнула. Та ї тим чáсом каже головá: „Ходї вже таньцьувати, дьївко!“ — али півничѹк закукурїкав та ї та головá розилььáла сьа коломáзеїу. Та ї вже сьа розвїдньїло, та дьївка вбрáла сьа краснѹ та ї сьїла на брїчку, запраглá сибї конї та ї прїїхала вже до дѹму. Та ї баба дуже сьа счудовáла та ї питáїе її, де вона того набрала? Та ї та зачалá розкáзувати, жи їїї голова понадавала вьсѹго. Таї баба каже: „Старїї, заведї моїу!“ — Та ї дьїд уже вьзав, повїв ту їїї; вона тák-же вьзàлá сибї круп, пшонá, муки і сѹчку і півничкá знов ўзàлá сибї. Те ї вона — дьїд знов її покинуў у ті хатї самї — те ї вона сибї запалїла в пїєцу, зварила вечерати сибї, повечерала сибї та ї льяглá спати. Аж тут знов стукаїе та ї каже: „Дьївко, дьївко, вїтчинї!“ Дьївка ни вихѹдит, 'но каже: „Сучко, їди там вїтчинї!“ Вна була льядáшча. Сучка вїтчинїла. „Дьївко, дьївко, пересадї!“ — „Сучко, пересадї там!“ Сучка пересадїла. „Дьївко, дьївко, змїї!“ — „Сучко, змїї там!“ Сучка змїла. „Дьївко, дьївко, заплетї!“ — „Сучко, заплетї там!“ Сучка заплелá. — „Дьївко, дьївко, ходї таньцьувáти!“ — А дьївка с постелькї кицѹ! кицѹ! таньцьувáти. Зачалá таньцьувати, та ї в неї кїсточкї порозносїла головá вже. Те ї баба прїїшла на другїї день те ї 'но кїсточкї позберáла... те ї за шѹстку жїдови продáла.

Записано від Маланки Кірік з Боратина пов. бродського в авг. 1894 р.

Паралелі: Рудченко, Малорусскія сказки II, 19, 20 і 21; Данилевскій, Степныя сказки, Спб. 1852; Худяковъ, Великорусскія сказки I, 13 і 14. I. Ф.

16. У чорта в наймах.

Маў батько три сини: два було розумних, а йіден дурний. Той дурний каже так: „Чо йа буду вас тримати сьа! Дайте мині — ка — сплат, йа йіду ў сьвіт.“ Даў йімў батько сплат та й він іде ў сьвіт сьбі. Йде ў сьвіт і шукайн сьбі служби. Али йде і дивить сьа: такій йн великій фільварок. Приходи на той фільварок і каже: „Може-б йа ў вас служйў, за наймита буў?“ — Каже той до него: „Но — кае — добре! ти будеш ўу мени за наймита, али йа тибі ня дам ныц йісти, но йіден біб зальізний.“ — Бо то були енціпри. І вьаў йиго, замкнў до такої комірки на-ніч, жи-б ўже ни ўтык (булі грати, жи-б він ни ўтык). На другій день рано ўстайн той пан і каже до него: „Йвасьу, йа тибі дам роботу. Йак ту роботу зробиш, то возьмиш мойу дочку за жеву. На тибі — кае — зальізний дручок і сокіру і лопатку, іди — каже — на ту високу гору, там така висока гора йн, там йн лыс — жи-би-сь той лыс за день викорчуваў чисто і ў сажні порізаў і ломакн спалиў і колоди вірізаў і матерйал потесаў і фьсо до кўпи позвоинў і жи-би чистий пляц дістаў сьа.“ — Ну, та й він каже допіру: „Ну, йа піду, але котру мині пан дочку дадўт?“ — Він маў три. А він каже до него: „Йа хочу ту молотшу, наймолотшу“ — та була найкраща. Він кае до нео: „Ну, добре, йа тибі дам наймолотшу дочку, али зроби нын те, шчо йа тибі кажў. Йак ни зробиш, то ми тебє розірвем.“ — Так він ўзяў сокіру і лопатку і зальізний дручок і йде на гору. Али йде, йде на гору вже, вже сонце піт полудень, а він ше не вьліз навіт третойн частн. Так він мопно змх сьа, і стойаў лозовий корч, і він піт тим корчем лыг і васнў. Али вже дванайцята година доходит, — так каже той пан, той енціпер до найстаршойн дочкн: „Неси йиму йісти.“ А ўна каже: „Йа ни понесў йиму йісти. Він молотшу польубйў, то нех йиму нисє йісти!“ — Молотша ўзяла ў баньак той йіден зальізний біб і понєсла йиму йісти. Али приходи до него — а він спит піт корчем лозовим. Тн й кліче йиго: „Йивасьу! ўставай!“ — Він стаў, зачаў плачати. Она каже: „Чо ти плачеш?“ — А він кае до нейн: „Бо йа плачу тою, жи йа шче ни зробиў того, шчо мині пан казаў.“ — А ўна кае: „Ни жури сьа, Йивасьу! за двн години будеш мати ўсьо готове.“ — Принєсла йиму бохонья хльба, принєсла йиму фунт мьваса, принєсла йиму

батьку пива, привісла йому пачку тьтуну і сирниківі, і кає до него: „Йїдж і пий і не смугі сьа, а за дві години будеш мати ўсьо готове. На тобі мою палку зальївну і ўдарїш три рази ў скалу — так будиш маў робітники тисьчачами.“ — Він вїльїз на гору, підняў палку і ўдарїў три рази ў скалу — назбігало сьа робітниківі, жи ни мїг зльїчіти їїх, і шчїстїли лїс за дві години. Так він по полудньї, четвєрті години, зльїзайї сїбї в гори, роби сїбї дўтку в вєрби і зачинаїи грати її сьпїваїти. Так приходи він на той фїльварок до своїо пана і віддаїи ўсьу роботу своїу, шчо він зробїў. Той пан ўзуваў від него роботу, причїтаў і кає до староїї: „Дай їму вечєрати, нех іде спати.“ — А самї пішли ўобоїи старї радїти сьа, шчо-б в них зробиїти, жи-б за него дочкї не дати своїї, жи-б їїго стратїти. Так стара кає до него, до старого: „Шчи ў заўтра їїго вїпровадїм на роботу. Їак він пїди на ту гору зноў і ту гору погорє і засьїїи, і ўсьї ломачкї позбїраїи, і вїжне і ў стїрти поскладаїи за вїсьїм годїн (так вїзначїли), і прїнесє ўсьо на папєрї спїсано, то дамї своїу дочку за него, а їак ни зробиїт того, ми їїго стратїм.“ — Али старї говєрат те ўсьо, їїдно друїого радїт сьа, а наймолотша дочка ўсьо слўхайї. І приходїт до него ў ночї і питаїиїт сьа їїго: „Їївасьу, спїш?“ — А він кає до неїї: „Не спїлю, мойа панно, по дўмку думаїу, їак у сьвїтї жїти маїу.“ — Вона кає до него: „Ни жури сьа, Їївасьу, будєм жїти ў куші. Мї тато говорїў в мамоїу, жи ўнї тїбї дадўт роботу на заўтра. Ти пїдиш на ту роботу, то заїдиш зноў пїд лозовїи корч і льяжїш сїбї спати, а їа ў полудень прїнесу їїсти, то їа тїбї скажу, шчо маїиш робиїти.“ — І акурат приходїт дванаїцята година і кає той старїї пан до середўшчої дочкї: „Нїсї їму їїсти.“ — А ўона кає: „Носїла вона ўчєра, нех і нїнї несє. Він їїї польубїў, а вона їїго.“ — Так она вьзала зальївнїї бїб і понєсла їму їїсти. Али вїїшла на дороўу, вїкинула бїб зальївнїї і зьала їму того самого шчо ўчєра. Приходї до него, а він спїт. Кає: „Уставай, Їївасьу! бўлиш ўобїдати.“ — Він ўстаў і плачи. Она питаїиїт сьа їїго: „Чо ти плачиш?“ — Ін кажи до неїї: „Їа плачу, бо-м ни зробїў того, шчо нїнї пан казаў.“ — „Ни жури сьа, Їївасьу, за двї години будиш мати ўсьо. Іди на гору, на тїбї палку зальївну, моцнїшу їак фчєра, і вдар три рази ф скалу, а будиш мати вьсо, шо тїбї потрїбно.“ — Вїльїз на гору і ўдарїў три рази ў скалу, і назбігало сьа робітниківі, шчо ни мїг зльїчіти. Їїднї горўт, друїї сїїут, трєтї ломачї збїраїут, четвєрті за ними жнут, пїятї снопї зносьаїт, шєстї ў стїрти складаїут, — а Їївась сидїт на крїсьльї і пїше на папєрї, кїлько маїи робітниківі і їаку маїи їїм дати плату, кїлько збїжа маїи, кїлько стїртїў і кїлько їїго коштїи ўсьа робїта. У четвєрті години по полудньї зробїў сїбї зноў вєрбову дўтку і зльї-

зайи з горі і граїи на дутку і танцьуїи. Приходи до пана і віддайи своєю роботу. Взяў пан від нео роботу, перичитаў і каже до старойі: „Давайи йиму вечерати!“ — І зноў замкнуў йиго до тейі самоїи комірки. Так у ночі зачали сьа обойи старі радити: „Йакү-б ми роботу йиму дали, жи-би він ни пографіу зробити йиї, шчо-би нашойі дочкї ни взяў за жену, жи-б ми йиго стратили?“ — А дочка наймолотша ўсьо слухала, шо старі говорили. Каже: „Взаўтра вислем йиго на ту гору, шчо-би він нам ўсього пригнаў по сто пар, шчо но йи ў сьвітї: дичинї, зьвиринї, гаднинї, ўсього, ўсьойї тейї худоби, шчо вот йи ў нас, так вот товар, свинї, вівци, ўсьо, ўсьо“... — Так у ночі вона приходи до него і пятайтє сьа йиго: „Йивасьу, ти спиш?“ — А ін каже: „Ньї, ни сплү, но думку думайи: зайшоў в виликїй сьвіт і найшоў сибї службу смертвү.“ — А ўона кае до нео: „Ни журї сьа, Йивасьу! ўсьо будеш матї, шчо тобї кажут, бо йа ўсьо слухайи і знайи с тим шчо зробити.“ — На другїй день рано висилайут йиго до тейї роботи, а ўна каже до него: „Йди, Йивасьу, пїт той самїй корч лозовий і льажи спати, а йа ў полү-день принесу тобї йїсти, то роскажу тибї, шчо майиш робити.“ Али вже доходи дванайцята годїна — приходи той пан до свейї дочкї, до наймолотшойї і каже до нейї: „Носїла-сь без два дьнї йїсти за сестри, нинї несї за сєби.“ — І взяла ўна зальзний бїб і понєсла йиму йїсти. Али вийшла на доробу, викинула той бїб, а купїла йиму тоўо самоўо, шчо бес тамтї дьнї. Приходит до нео і буди йиго: „Ставай, Йивасьу! будиш йїсти.“ — Ін стаў і зачаў плакати. — „Чого плачеш, Івасьу?“ — А він каже: „Йа плачу, бо-м не зробїў того, шчо менї пан казаў.“ — „За дьвї годїни будеш мати ўсьо перет собойи і приженеш свому панови на фільварок. На тибї трубочку, і вильиз на гору, затрубїш на три частї доўккола сєби, так будиш мати ўсьо коло сєби.“ — Вийшоў на гору Івась, затрубїў ў трүнку — позбїгало сьа ўсьо до нео, позлытало сьа, і він сибї зраховав, списав на папєри, шчо майи ўсього по сто пар, і шче дєсьїть пар на -звїш. І сходи він з горї на долину, взяў трубочку і зачинайи собї грати, і йїдє прєсто до свого пана до фільварку, ўсьо за ним рокуїи. Так вийшоў пан с свого покоїу і каже до свейї старойї: „То-сьмо приняли сибї бїду! Він йи мудрийшїй йак ми, шо но ми сказаїи, так він ўсьо зробїў!“ Принес до пана папїр, положиў на столї і каже до нео: „Проши вильможного пана, нех йїдє сибї пан порохуїи, чи йїст так, йак маў-їм приписано.“ Вийшоў пан на доробу і зачаў ітї межї те... раховати, межї ту дичину. Али ввийшоў блисько, зачали вуїи шипїти, гадї до тоо пана, зьвиринї до него лїтїти, птїцї, хтїли того пана розїрвати. Так той пан нальакаў сьа і каже до него: „Вовми сибї те ўсьо і пороссилай там, де-сь йиго набраў.“ Так Йивась обернїў сьа, затрубїў на трубочку, і те ўсьо пїшло

ў свойў даро́гу. Пті́цы політылі, га́ды, ву́жі пішли ў кра́ки, а зьві́рина ў дьі́с. І за́клікаў пан Ё́іва́сьа до по́ко́йу, ка́заў і́імў да́ти до́бре пове́чэрати і замкнўў зноў до тэ́й само́й ко́мірки. І ў но́чі за́чалі сьа ра́дзіти ўобо́йні ста́рі: „Ўа́к-бі ми мо́гли і́нго́ стра́тці?“ Ста́ра ка́же до не́го: „Ма́ймо́ трі до́чкі — по́стаўмо і́х на ста́йны і зро́бім і́х ко́біламі мо́цнімі, а ра́но і́нго́ збу́дзім і ска́жэм, жи-б ві́н прова́даў і́х на па́шу. А і́ак ві́н сьа́де на котру́, так во́на пе́ўны і́нго́ ко́сті рознесэ́.“ — А та до́чка наймо́лтша ўсе́о́ слухала, шчо́ ті ста́рі ўго́ро́лі. Прихо́ді до не́о і пита́йць сьа: „Чи́ ти сплш, Ё́іва́сьу?“ — А ві́н ка́же: „Нш сплў.“ — „Та ўзаўтра́ ра́но бу́де тебэ́ пан буді́ці, зьі́бі-сь віў лоши́цьі на па́шу. І́ак прій́деш до ста́йны, то бу́деш ма́ці за двері́ залы́зній дручо́к, а ми ўсы́ трі бу́дзім сто́йаці лоши́цьа́мі. Так ста́рша бу́де сто́йаці на лыві́м бо́цьі, се́реду́шча ў се́редіны́, а і́а, наймо́лтша, на пра́вім бо́цьі (кры́лы). І́ак прій́деш до ста́йны, так на́роби́ш крї́ку, во́вемш дручо́к в ру́кі і бу́дзіш рахува́ці з лыво́' кры́ла до пра́воўо. Бу́деш ка́заці: і́ідна́, дві́, трі, — так на ме́не бу́деш сьі́дати. І́ак ўсьа́деш на ме́не, то пі́тпаса́йш сво́й но́гі по пі́д живо́то́м по-пі́д мойш. Ві́йі́деш на подві́ра, то ми с тобо́ўу бу́дем лы́тыці ў го́ру. Але памн̄́ята́й, шчо́-бі-сь до́бре трима́ў сьа, і ўсе́ тим дручо́ком залы́знім тш дві́ ко́білы бу́деш біў.“ — Так ві́н ві́йшоў на подві́ра, ві́йі́хаў, так за́чало тш дві́ ко́білы дў́жі кру́тіці сьа, за́чалі дў́ба става́ці на не́го, фі́ргати, куса́ці, а ві́н ўсе́ но тілько́ залы́зній дручо́к пі́дно́сьі і по голо́ві біў. Так і́нго́ висо́ко но́сілі, пі́т са́мі о́блокі, а ў́на і́нго́ трима́ла. Так ві́н припрова́діў на-за́д до фі́льва́рку ті лоши́цьі, за́прова́діў до ста́йны і за́чаў дў́же ла́йати на нш, і шче по́правля́ў ў ста́ны тим дручо́ком залы́знім. Прихо́ді до па́на і мильдў́йш, жи ві́н прывіў лоши́цьі с па́ші. Так той пан ка́заў да́ці і́імў і́істі і замкнўці зноў до тэ́й само́й ко́мірки. А сам пі́шоў до ста́йны подиві́ці сьа на сво́й лоши́цьі. Прійшоўў, забраў і́х до swéй ха́ці і пита́йць сьа: „А шчо́ там бу́ло з нш?“ — А ўо́ні го́вора́ть: „Та шчо́, бі́да! І́ак ўхо́піў сьа на нас, і́ак за́чаў гна́ці на́мі, і́ак за́чаў кула́ком по-ме́жи вў́ха бі́ці (во́ні нш зна́лі, шо па́лка, но кула́к ка́зали), позабыва́ў на́м па́моро́кш, шчо́ ми нш памн̄́ята́лі, де ми і́іст.“ — І завіў і́х до по́ко́йу і покляў на лў́шках сла́бімі. І ўні́ лежа́ть ўсы́ трі ў лў́шку, і́ак сме́ртві. А мо́лтша мі́рку́йш сьі́бі: „Вас дві́ сла́біх, а́лі і́а ны́! Но тілько́ мў́шу сьа зро́біці сла́боўу, шчо́-бі та́то нш стра́тцў Ё́іва́сьа.“ — Пі́шоў пан до по́ко́йу і ра́діт сьа с ста́роўу. — „Шчо́ ми бу́дзім ро́біці з нш, шчо́-бі і́нго́ стра́тці?“ (Та́кі ўсе́о́ жада́ют стра́тці). Ка́же ста́ра: „І́а пі́ду на ста́йну, зро́бльў сьа ко́білоўу, а ти і́нго́ ра́но збу́дзіш і ска́жш, жи-б ві́н мш́не віў на па́шу. То і́а мў́шу з не́ўо ко́сті повитраса́ці!“ А та наймо́лтша до́чка ўсе́о́ слухала, шчо́ ста́рі го́ворілі. Пі́шла до Ё́іва́сьа і ка́же до

него: „Йівасью! заўтра рано поведэш кобілу на пашу, і та кобіла — то буде мойя мама. Будеш маці за двермі зальізний дручок, йак фсьядеш на ньу, то так будиш біти, жи-би аш кóсти трішчáли.“ — Так на другій день рано приходи старій пан і буди йигó: „Йиді, Йівасью! веди кобілу пáсти!“ — Так він ўстаў, пішоў до стáйны, вьзаў дручок і зачáў біти ў стáны шче. Вибіў ў стáны, сьіў на ньу і йіде. Але вийхаў він на подвіра — та й вона йак зачала гнáти ним, в гору, пó-над вóди, перевертáйти сьа з ним, жи-би йигó забіти. А він ўсé підноси́т дручок і пó-за вухами (бйи пó-за вуха). Так не змогла тілько стерпіти і спустила на-зад йигó на долину. Привіў до стáйны, і пішоў до пана, замельдуваў, жи він привіў кобілу с пáси. Так пан даў йімú повечерати і замквúў зноў ў ту самú комірку. І приходи до стáйны і пита́йти сьа свейй старойй: „А шчо там булó з ним, жи ти привезла йигó живóго?“ А ўона кáже до него: „Дай минй спóкій! йа лédво живá. Він йак фсьіў на мени, йак зачáў мене біти кулакóм, то йа не памьнáтала, де йа йкст. Приньаў-ись сибй бідú, він побіў мойй дóчки і менé побіў, а ти типэр шчо хоч то рóби з ним!“ — Так прийшоў до покойу, мóцно розлóбствú сьа і кáже: „Чикай, заўтра, то йа з йигó кóстиў зроблú мóзок!“ — Приходит до него і кáже: „Йівасью! заўтра равенько ўстанйш — йа ма́йу на стáйны гóгйра, він ўже сто́йт килька лыт, ўже аж нóги йімú позростáли сьа, — жи-би-сь йгó вивіў трóха на спáцер!“ — А дочкá фсе слухала, шчо він говорйў. Приходи до него, кáже: „Йівасью! памьнáтáй, рано поведэш гóгйра на пашу. Будеш ма́ти пáлку за двермі зальізну, три рáзи мóцныйшу, йак бес тамтй разй, жи-б тибй сьа ни зломáла, бо пропадеш на вйкй.“ — Так він вихóди рано, вйтчйньа́йи стáй-ньу — сто́йт гóгйр на стáны. Приступáйи до него, йак він зачйна́йи фйргáти, кусáти, квйчáти — він злáпаў за ту зальізну пáлку, розлóбствú сьа і зачáў біти. Так нйгдé не бйў, но по ногáх. Йак він мóцно йигó вже вйбйў, вивóди на двйр, фсьйдáйи на него і провáди йигó на пашу. Йак він фсьйў, та зачáў той гóгйр дúже гнáти, зачáў перевертáти сьа і хотйў йигó стрáтити. Али він ўсé тейу зальізной пáлко́йу бйў йигó пó-за вухами. Привіў йигó до стáйны, пуствáвйў і пішоў сам до покойу. Сьйў у покойу на крйсьлы, пйтпэр сьа руко́йу і думáйи сибй: „Ужé-ж побйў ўусйх, мóжи ўже бóду типэр тут пáном.“ — Али сидйт він на крйсьлы — идé старйй пан до покойу, шо-но́ шо-но́ ступ, так помаленько — і пита́йти сьа йигó: „Водйў-ись гóгйра на пашу... на спáцер?“ — А він кáже: „Водйў, прóши пана, а́ли дúжи нйспокойний. Тамтй булй спóкйвййшй.“ (Він знаў дóбре, а́ли вже ни маў страхú). „Мóже пан фсе сварйти на мени, бо йа йімú ўсьйпаў килька лысóк.“ — „Нйц то фсе лыска ни шкóди“ — кáжи той старйй — „вйн дóўго сто́йáў на пашу, йа дмчáвйў, а ти трóха йигó прйўчáў, то мóже бóди трóха

своєйвійшій. Бері собі новечерай, бо їа не адухайю. І йди до конірки, льягай світи.“ — Пімоў до конірки і лых свібі й дўжайи: „Шо-сь то буде с тоо.“ Али чикайи йдеа день, чикайи другій і третій і четвёртаа. Уже й тїхдень і лых видїлы — і тїхо з нии. За дьві видїлы видоромаи ті трїли і закладайут собі раду. — (Юни так таки наповажии на вєго, жи-б йнго стратили). „Шчо-б ли зробили з нии, жи-б ли йнго стратили, жи-би нии вїншої дочкї ии вєлаў за жону?“... Заключили йнго до тєйї конірки, а ў ночї вїсею на стрих і стрїшєлє стрїхом, і сўфї: уладє й забїли йнго.“ — Так дочкї слухала ўсьо, найиолїтна, шїла до конірки, вивїла грати, вивїстїла Йивасьа іс тєйї конірки і запрємадила йнго далєко на воде, до такоїї бўтки. Кає: „Сидї тўтка, а їа вєлаўтра вїйдў до тебе, бо нї тато лєчє тєбє забити.“ — Так у ночї, дванадцата година, вїходї, бўдїт дочкї, берє старў і йдє на стрих, вальати сўфї. Так она стрїнуїли тии сўфїтои і ўсьо каиїньа ўнїла до тєйї конірки. Вїходи до кокоўу і каке: „Гикер ии збули сьа Йивасьа, уже-сьа тая йнго забїли.“ — На другїй день рано стаїл найиолїтна дочка ісє на кате до тєйї жонї, „Гикер, Йивасьа, бўдїи утыкаїтї.“ — Али фїкєкаїтї вони ўсьої і каке ўома до Йивасьа: „Тыкаїно добрє, бо за нии жєнє сестра.“ Так вона ўсєльїєна сьа — ўжє сестра бївєсько вїлї, — а старїй вєлакаў сьоїи дождькї, ті вїлїстарїи: „Шчо каїїїїїїи на дорозї, то бєра — то ўома буйи з вїлї.“ — Так ўома ўжє вєла йїлї дорозїи — так зробїли сьа ўома тєлїкєў, а йнго зробїла старєвєкєи вєступїлї. Приїкаїли ўома до вєтє і вїгаїнїть сьа йнго „Студїнои зє вєлаўтї тї тїтї вїлїи вєлєкєкаїтї, чи нї вїлїи тїтї дорозїю?“ — А вїлї каке до вєтє: „На вїлїє-її вїлїи вєлєкєкаїтї, їак иїлї тєїу дорозїю, али їа нїчє бўї вєлєвєкєи вєлїкєкаїтї, а та вєлєвєка бўдї тєлїкєкє, їак вонї йїлї, а їа ўжє вєлєкєкє сьа, ўжє вєлїї їак гольцє а та тєлїкєкє тї ўжє зробїли сьа старєвєкє дорозїю, ўжє зуєлї жєлїкєвє нє вїлї. Тїк вїлї їлї нє дождєкєтї.“ Так она вернула сьа нє-вїдї до донїу. Приїаїлї вїлї-вїдї до тєїу і каке, жє вєлїкє нє дїлєлїє-її. — Так вїлї вєлїкє ті сєдєдїкєї жєлї дорозїи. Каке: „Жєнї, а дождєкєи їлї, — шчо бўдє стїкєти нє дорозїї жєлїкєкє, тїк сєвїкє, тї ўоїи бўдїт.“ — Так вона вєлїкє гєвїтї, али ўжє вїлєсько вїлї — тїк вона стєлї вєлїнїєїу, а вїлї ў нї вєлїкєкє сьєзатиї. Приїоїа до тєїї вєлїкєкаїтї і стєлї. Хїчє вїлїкєкє вєлїкєкєї иї сєвїкєї, і нє вєкє вєлїкєкєкє вїлїкєкє до вєїї. Так вєрєшїєтї сьа вє-вїдї до тєїу. Приїоїа до тєїу і вєлїкє вєлїкєкєкє, жи вїлї ии вїлїкєкаїтї на дорозї, нє вїлїкєкє вєлїкєкєї і сьєзатиї бўї ў вїлї. А вїлї кає: „Ч дї-їа тї нє оїа ії.“ Она каке „До вєо ии вонї бўїо вєлїкєкєкєкє.“ Тїк старїй каке „Вєкєкє їа сєвїкє дождькє, тї їа їлїо нїмїу вїлїкєкє з вєї.“ — Тїк ўома каке „Вїлїєкєкєкєкєкє дождькє, Йивасьа, бо за нии жєнє лєтєвє, тї нє вїлї вїлїкєкє. Али вїлїкєкє али вєлїкєкєїи

до води.“ — Так біжать оні, дмуть сьа: біжит річка. Так коло тейі річки старій догоняи їх. Али ни видьіу їх, жи вони утыкалі — так вона зробила сьа млинѳм, а йнѳгѳ зробила старім мѳлником. Приходи він до млина, пригавьайи, і дивить сьа — стоїт млин. Взьаў-би той млин — шчо-ж буди в ним робити: такий полѳманий, без гѳнгѳу, і но тїлько йїднѳ колѳесо йи, так шо-нѳ шо-нѳ ѳбертайить сьа. А той старій мѳлник бїгави, ѳсѳ напраўльайи. Він питайить сьа йнѳгѳ, каже: „Паньи майстер! не видьїли ви тут двѳйи молодьат, чи ни йшли тейу дорѳгѳѳу?“ А він каже: „Йа видьїв ем, йшло двѳйи молодьат, али вже даўнѳ — йак шче той млин зачаў сьа ставити, а мий дьїд мѳлником буў тўтка, а та річка то така була велїка, жи ни мѳна було зогльанути йїї. А типѳрка ўже млин полѳмиў сьа, річка висхла, й йа буў малѳнькій хлѳпец — типѳр старѳнькій, сивѳнькій, зубїу ни маўу... То ви йїх не доженетѳ, вертайте сьа до дѳму.“ — Так він вернїу сьа на-зад. Пригѳни до дѳму і роска-зуйи старї. Стара питайить сьа йнѳгѳ: „А шѳ-сь адїбаў на дорѳвї?“ — А він каже: „Ньїц-ни ви адїбаў, но полѳманий млин і старѳѳо мѳлника.“ А ѳна каѳ до нѳѳ: „Чѳму-сь не браў! то то ѳна сама з ним була, ѳна була млинѳм, а він мѳлником!“ — Так ѳна каѳ: „Типѳр йа сама побїжу за ними, йа йїх злѳпаўу.“ — Так ѳни зачали обѳйи ѳтыкати, а стара йїх догонїти. Так онї дївльаь сьа, жи ўже ни ѳтычўт, жи ўже стара злѳпайи йїх, так ѳни ѳтыкалі йак найхўтші до води. Так пригѳни ѳна до води блїсько і каже: „Тыкаймо, Йївасьу, йак найхўтчі, бо ўже лапайи мати нас.“ — Вона но до води в ним, а мати за плї-чима. Каже: „Черес тѳбе, шѳльмо, він нас побїдїў, покараў так, ти йнѳ наўучала на ѳсѳ! Типѳрка ни ѳтычѳш!“ — Так она зара зробила сьа качкѳѳу, а йнѳгѳ зробила качѳром, і пішли на вѳду. Так стара пригѳни, дивить сьї — ни ма нїчѳгѳо, но двѳйи качѳк. Так стара пригѳни до тих качѳк і хѳче брати. Шо стара до качки зїгнеть сьа, то вони ѳпїрнўт, ѳ вѳду нурка дадўт. Стара дивить сьа, де ѳни вїплинут — то ѳни вїплинут, то стара зноў за ними. А на-рѳшты ни мѳла шчо з ними зрѳбїти, вїньсала три йїпкн с кишѳньї і кїнула на вѳду. Каже: „На тобї вїно твѳйї. Ужѳ-с типѳрка утыкла, зловїти сьа ви дасї, а йа знаўу, жи ни процали на вїки черес тѳби.“ — Так вона зачала в ним машерувати до йнѳгѳ бѳтька. Приходи до йѳѳо бѳтька — бѳтько зрадѳваў сьа, жи йдѳ йнѳгѳ пропаўшїй син. І справнїу йнїу весїльа, ўженїу йнѳгѳ з неїу і дўже бѳтько пануваў при немў, він бѳтька-мѳтер шануваў і ѳна зробила йнѳгѳ лыкарѳж.

І йак му-йкн грѳли і спївалї, гульали, і там з мѳвдзьїрїу стрїльали — на те висїльа — а йа лежаў ѳ пѳлѳрї завїньаний, а йак ѳни брѳли тї папѳри те й ѳсадили шнѳ ѳ мѳвдзьїр — те йак вїстрїлѳл то йа лѳтыїу, лѳтыїу, сьїу вѳзьди на лаўцї і ван ту каску ѳпопѳвї.

Записано від Юрка Соколовського в авт. 1894 р.

Основою сеї назви є стара грецька повість про Явона і Медею. Паралелі гл. Basile, Pentamerone N. 17 і 29; Grimm, Kinder und Hausmärchen II, 118—126 і 358—368; Wolf, Deutsche Hausmärchen 286—300; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 295—300; Ciszewski, Krakowiacy 73—75. I. Ф.

17. Як чорт у бідного служив.

Буў собі тепер зноў такій бідний чоловік і поїхаў до лыса по дрова. Прийіхаў ін до лыса, взяў, ровьдбагнўў сы, — і спекла йіму жінка паланічку маленьку там ўот на полўднй. Ту паланічку положиў на піньку, а сам пішоў шукати за дровами якіми. Прийшоў злий дух, взяў ту паланіцьку, ўкраў ў нею, і взяў, і выў. І приходи він там до тих своїйх компанійстих і каже: „Йа — каже — ў йідноо хлопа ўкраў — каже — паланіцьку, і взяў — каже — і-м зыў.“ — А вони каут до него: „Той хлоп бідний, він йісти — каже — сам хтйў — на шо ти йіму — кае — зачіпаў! Типер — каже — мўсиш іти до него, за ту — ка — паланіцьку цылий рік дўрно служити; і шчо він тобі — ка — скаже зробіти, так — кае — ти мўсиш йіму то ўсьо спобўнити.“ — Приходи він до тоо хлопа і каже: „Прийми мине — кае — господаре на службу.“ — А він кае до него: „Чим же йа — кае — ни майу чим заплатити тобі, бо йа — каже — бідний.“ — Каже: „Йа ў тебе плати жадной не хочу, но — кае — йак вїбуду рік, то но тобі дам йідноо шчїгла в нїс, і йа собі пїду.“ — Так той господар — шо то бідний, шо то то. „Дасїш минї йїдноо шчїгла в нїс, то йа вїтримаю.“ Взввў він до жінки... ж жінкоюу сьа радити: „Бўде — кае — робити нам цылий рік, і шчо йа скажу, так він мўси минї зробіти... плати жаднойї від нас ни жадайї“... Каже: „То може ми шо сьа доробимо. А тоўо йїдноўо шчїгла, жи він минї дасеть ў нїс, то йа заўше вїтримаю тейн.“ — Але пішоў ін — так буў пан блїсько, такій урядник — пішоў він до того ўрадника порадити сьа, шо він такoo наймита дїстаў, шчо плати жаднойї ни хоче і рік бўде дўрно. Каже той пан до него: „Скажі йїму, нехай він прїйде до мене, і скажі йїму, шо йа вїнен тобі йїдну стїрту сьїна. А йа майу такого бугайа, — йак він те сьїно будє нести, йак йа випушчу того бугайа, то він йїго забїй.“ Прийшоў він, той господар до того наймита, каже: „Той пан минї вїнен стїрту сьїна, пїдї, нехай минї відасеть, і принеси минї сьудї.“ — Пішоў він до того пана, пан йїму показаў, котрў звввати, він ўвзввў, 'крутїў перевесло с того сьїна, ўпшмутаў ту стїрту доўкола і завдаў на плечї і несє. Взввў той пан, випустиў того бугайа, той бугай прїйшоў та й там йїму шипортїти коли

тоо сына, бұцым йигó хóче б́йти, той бугай. Він ка́же: „Пáne, вoзьмі́ сибі́ бугайá, бо ўoзьму́ йигó задушú.“ — Пан ни слухаў, хтыў, жи-би йигó забіў той бугай. А той слуга злáпаў за рíг, закíнуў на плéчi і несé сыно і бугайá. Приньiс до гoспóдара. Кáже: „Мáйиш — кае — сыно і мн'áсо.“ — Пішоў він зноў до пáна на порáду, кáже: „Йакá-сь бiдá!“ — Кáже: „Пáne, шчо йá будú — кáже — рoбiти з ним? Ко' він — кáже — приньiс стiрту сына на раз і такóю бугайá велiкoго, — то йáк він миньi дасць шчiглá в нiс, то йá не вiтримайу!“ — Кáже пан до нéго: „Вoзьмі́ — кáже — йимú дай п́ять мiшкiў полóви і нех тиби пойдé до млинá і мáйи привéсти тиби мукú такú йáк сóнце йáсне. А ў тiм млиньi, там йист багáцькo злiх дұхiў, і — кáже — він йáк там... він не б́уде дивiти сьi, шо він повезé.“ — Він прийшоў вiт пáна і кáже до нéго, до тóго нáймитá: „Мáйиш там п́ять кóрцiў пшеницьi, iдi, ўложi і пойдь до млина, там i там; а мукú жи-би-сь миньi привiз так йáк сóнце йáсна жи-б булá.“ — Взяў він, вложiў тих п́ять мiшкiў полóви і поiхав до млинá. Прийхáў він там до млинá, скiнуў... Кáже йимú мéльник: „Зáра ни б́уиш молóти, бо кошi засiпанi, а взáўтра в-рáно на-сипиш. А вoзьми́, скинь i зложi сибi на кúпу.“ — А він кае до тóо мéльника: „Йá тиби скидáйу i ў твоiй рúки дайу — жи-б йá ту хiби жáднoй не маў на немú! Мáйиш п́ять кóрцiў пшеницьi — йá льгáйу спáти, а ти миньi мáйиш змолóти, жи-б миньi булá мукá йáк сóнце.“ — Мéльник подивiў сьi, хтыў ўсiпати на кiш, — так то полóва, згóнини! i не мáйи шо молóти! Прихóди, б́уди йигó, кáже: „Шо-ш ти привiз-иь до млинá! полóву молóти?“ — А він кáже: „Йá тиби привiз пшеницьу, йá полóви не вiз! Шчо миньi до тóго — миньi мукá мýси готóва б́ути!“ — Дивить сьi, стоiт п́ять мiшкiў мукi, пшенишнoйi, фáйнoйi. Взяў тих п́ять мiшкiў нарáс так загорнúў на-прóтыў сéбе i несé на фiру. Мéльник фчипiў сьi мiшкá, ни пускáйи — він i мéльника нисé. Вложiў на фiру та й поiхáў до дóму. Прийхáў він до дóму, до гoспóдара до тóго, питáйиць сьi — кáже: — „А де-ш ту мукú скiнути вáм?“ — А гoспóдар кáже: „От, скинь там пiт плóтом!“ Кáе до жiнки: „То полóва — кáе — ни мукá, с полóви де мукá б́уде!“ — Взяў, скiнуў пiт плóтом; прийшлá бизрóга, мiшóк роздérла, та й йiсьць мукú. Гoспóдар вийшоў та й кáже: „Жiнко, та-ш — кáе — мукá, такá фáйна!.. Спóўниў — кáже — то, шо йá йимú казáў!“ — Взяў мукú до комóри, а сам пiшоў до пáна зноў сáа рáдити. „Взяў-им — кáже — даў йимú полóви, — привiз мукú!“ — Кáже той пан до нéго, до тóго гoспóдара: „Кáжи йимú, нехáй йiде до лыса по дрóва. А там ў тiм лысi йист багáцькo ведвiдiў, то вонi — кáже — йимú вже... йигó там ковéчне зьидáть.“ Прийшоў гoспóдар, кáе: „Запрагáй волi, привезi миньi сáмих штахéт до горóтьби, соснóвих гил'áк.“ — Прийхав iн до лыса i постáвиў волi,

і виліз на сосну і спускаєи гильаки на шталеті. Приходи мидвідь і в бау, задушиу вола і тьягне до йаи. А він кае: „Ни руш, мидведьу, вола, бо буйш — кае — сам тьягнути дрова!“ — Али мидвідь тоо ни слухау, такі задушиу вола. Пришоу другий, задушиу друого вола. А він кае: „Ни руш, мидведьу, вола, бо буйш сам тьягнуу дрова!“ — Али він ни слухау, такі зноу задушиу. Али він на то ни питаєи, жи волиу ни ма, но тилько рубаєи ті шталеті, кладє на фіру. Наклау досить, ўбывазау фіру, і пішоу до йаи по тоо медвидья. Витьагнуу медвидья за вуха, запраг в йармо, пішоу по другоу, вланау зноу за вуха, запраг зноу до йарма, і вже маєи два. Каже-ж до них: „Ге!“ — ни хтьаєт слухати! Вирвау дупчакя молодого, каже: „А йа тибі казау: ни руш вола, бо мусиш сам тьягнути дрова!“ — І йак зачау тим дупчаком йіх сварувати, і мусили тьягнути. Прийіхау до дому і ка той господар: „Жинко — кае — вьау воли, а привіу йакє-сь чудовиско на двір!“ — Вьау він, випрах ті медвиді і пустиу на ўубору; ті медвиді вьзали, подушили фьсу худобу, шо була на ўборі. Прийішоу господар в-рано до худоби — так ни ма жадной худоби, но тилько тих два медвиді! І прийшоу до пана, ка: „Привіа дрова і — кае — йакіх-ісь два медвиді привіу мині. Фьсу худобу подушили, і шчо йа буду робити?! Нех пан винє порадьати! Вже — кае — блісько... блісько рік ўже ўо — йак дасєть шчигла ў віє, то хто знаєи, чи буду жити навіть“... — І кажи той пан: „Скажи йиму, нехай йіди до нашоу цысара і скажи, нех там скаже, шо винєн штири бочки грощі, а пйату маєи дати за привізиу.“ Ка: „Цысар маєи войска досить, то йиго там забий“... — Пойіхау він до цысара... запраг два медвиді, пойіхау по грощі. Прийіхау він там, — стойт вярта, питаєи сьа йиго: „Де ти йідиш?“ — А він кае: „Йа йіду до самоу цысара, йа тибє ни знаю! Цысар мому господареві винєн штири бочки грощі, а пйату маєи дати за привізиу, жи тилько чикау.“ — Так йиго пустили і він пойіхау далє. Прийіхау до другой вярти, ті йиго спиваєи і ви пускаєи, каут: „Тибі до цысара ни вољно приступити!“ — Він кажи: „Пустьыть минє! жи-би вас шче тилько раз було войска, так йа вас ни бою сьа. А шо цысар мині винєн, то відати муси!“ — І пустили йиго. Прийіхау він пїт трєту вярту і спивила йиго і питаєи йиго: „Де ти йідиш?“ — Він кажи: „Йіду до самоу цысара; мому господареві винєн штири бочки грощі а пйату за привізиу.“ — Ті йиго питаєи: „Шо-ш то йи за господар, жи наш цысар миг іти до нєго, грощі позичати?! — Каже: „Стій! і нех... ми напишємо лист, і цысар вийди на трон, і ўдалєк — кае — буйш казати.“ — Вийшоу цысар, стау там на троні, а він бес тих фьсих перескєк, бес ту ўьсу вярту, і приступиу до цысара. І каже: „Цысар винєн штири бочки грощі, пйату за привізиу, — і прошу зараз від-

дати." Кáже цысар до не́о: „А шо-ш ти — кáже — за йіден?" — „А йа — кáжи — йисти наймит." — Кáжи цысар: „Йа ни винен грóшi. Вiтки йа -- кáже — приходйў грóшi — кáе — позичáти! Ми-вы йак хибуйи; то йа сибi — кá — кáжy зробити — а позичáти йа ни йдy на силó." — „Ах — кáжи — прóши доўго зо мнóйу сьа ни дражити! Вжи мьны — кáе — рiк блiськo, далéко ше мáйу йiхати; рiк мьны ўже блiськo, тре мьны йiхати — давáйти!" — Цысар вiди, жи ни жарт, жи сi ни мóжи збути ўже — i казаў йимy двi бóчки тiльки дати. А вин вiчинйў сy той магáзин там, с тiми грiшми — так вин прийшоў до тóго магáзину, i взьаў три бóчки пiд йиднy пчхвy, а двi пiд дрyгу, i ту жомьйри йигó рвут, ни дайўг, польгáли на тix бóчкáх — вин не питáйи, грóшi несé i тi жомьйри несé за собóйу i на фiру. Вложйў на фiру i йiде до дóму. Прийхáў вин до дóму i скйвyў тi грóшi, даў гóспóдаровi та й кáже: „Пáньи гóспóдару! шо-сьти — кáи — сибi загадáли, то йа вам спóунйў. Типér жи-ж ўже мьны рiк нiньки вихóди, i шо ви загадáли-сьте — нех йа вам спóуньу тáг-же шче, шчо йа вам мáйу при кiньцы рóку тá'-же иче дати." Та й взьаў, даў йиднóо шчiгла в iс, та й гóспóдар перевернуў сy, а вин забрáў сy та й пiшоў. Та й жiнка поховáла за тi грóшi.

Вiд Юрка Соколовського зап. в авг. 1894 р.

В сiй казцi сплетено до купи два мотиви: про чорта, що за кару мусiв вiдбувати службу у мужика i про сильного та простакуватого наймита. Першай з тих мотивiв обробленй гр. Толстим в однiм iз его народнiх оповiдань, а також (в звязку з винайденням горiлки) у нас Львом Трещакiвським в оповiданку „Село Липовицi" (Зоря Галицка 1851 i осiбно. Другий мотив осiбно вiд першого г. L. Bechstein, Neues deutsches Märcchenbuch „Der starke Gottfried"; Haltrich, Deutsche Volksmárcchen aus dem Sachsenlande 61—64; А еа насъ евъ, Народныя русскiя сказки I, 410—414 i IV, 147—156; Wenzig, Westslavischer Märcchenschatz стр. 124—127. I. Ф.

18. Дурень i Бiда.

Було сибi три братi, два розумних, а йиден дурний. Али тi розумнi купили сибi коньi i фурмáнии, áли не велi сьа йи коньi дóбре; шчо купит коньá, то вин йимy згине. Так дўже вони зробили сьа бiднi, сьтягнули сьа. Так кáже йиден до дрyо: „Льiпше тi льуди жиўт, жи руками рóблять, йак ни кiньми. Йоўо видыльá вiльна i нiч йигó вiльна, вин ў день напрацьуйить сьа, вéчир прийшоў, спокóйни, лйх спáти i вихтó йнó ни зачипáйи. А йа цылий день тоўчy сьа с кiньми, вéчир прийду, мyшу сьiчку рiвати, йак йи ш чо́го, а йак ни ма ш чо́го, так мyшу де-сь iтi шукáти, в лытi по цылих вóчах на вiчл' водiти коньi,

і вийди ни ма спокійу! Так тоучу сьа йак чорний віл, і ўже тепер так-ім збідньіў, жи й сорочки ни маіу на собі! Закину йа ті коні, а буду ходіти з рукамі. [І з рукамі так сáмо, — додаў госп. Мико́ла Кра-ві́цкый]. Знаіу трóшки гра́ти на скри́пку [о, то алé буди госпóдар! дол-старá Гананьніха; буди музика! дод. Мико́ла Краві́цкый], буду ходіти по висы́льах гра́ти, буду ма́ти заўжди сьвіжий грéйцар і пиражаўлю́ сьа. По-тóму куплю́ собі жóрна, будут лью́ди йти́ до мéни молóти і дадуть ми́ны мірку і с то́ўо буду жы́ти.“ [Йак буде ма́ти ўсипаньцы, то буде жы́ти! дод. Мик. Крав.] А д́ругий ка́же: „А йа собі куплю́ бас і буду с тобóу ходіти ти-ж по висы́льах. По-тóму куплю́ ступу, будут лью́ди йти́ до мéни тоўчи́ прóса і будут дава́ти ми́ны мірку. То йа жы́ти буду ти́-з с то́о.“ А дурний ка́же: „А йа пиду́ до л́бса, буду дэ́рти з липи́ ліка і буду плéсти моту́зья, с то́ўо буду жы́ти. Лы́пний мій талáнт буди йак ваш.“ — „О, не видаў хто твойіх мотускйіў!“ — І заберáють сьа тих два браті́ і йдуть на висы́льа. А той дурний ўдыга́йять сьа ў свої́ лахмані́ і йдэ́ до л́бса, дері́ ліка і плетé моту́зья. Али́ він собі́ сиді́т на пеньку́, приходи́ до нéо д́йавол і пита́йть сьа йигó: „Шчо ти рóбиш?“ А він ка́е: „А тибі́ шчо до тоо, шчо йа роблю́!“ Ка́же: „Тибі́ не рехт? — Зроби́ собі́ рехт!“ — А той злий́ дух ка́же до нéо: „Али́ заўжди запитанья́ мóже б́ути.“ — А дурний ка́жи: „Та шчо роблю́ — плету́ моту́зья, і шчо но вас йи́ ў сьвіт́ы, так ўсы́х вивіша́у!“ — Злий́ д́ух зьякаў́ сьа і ка́же до нéо: „Ет, ти дай спóкій с тии, тóго ни роби́!“ — „Та шчо маі́у дава́ти спóкій! Мóже маі́у страх с тебе́! Чэ́риз вас то бідá ў сьвіт́ы, бо ви чоло́віка пидвóдити на ўсьо кéпски, до б́йки, до кра́дйижий, до п́йяньства, йидéн д́руоо в́шаи́и, идéн д́руоо заб́ий, идéн д́руо' зарі́жи, идéн д́руоо ў́топи, лайки́ прова́дьять, прокльóни, а ви ўсьо намоўля́йите на то. Йа ўже даўно́ на тебе́ чькаў́, жи́-би тебе́ злáпати і повéсити!“ — Так той злий́-д́ух ка́жи до нéо: „Ти, дай спóкій, ни в́шаи́, ми тибі́ дамó грóші, ќилько схоч, а-б́й-сь нас ни в́шаў.“ — Він зд́ийма́йи с сэ́би капильу́х чóрний: „Дасьтé ми́ны той капильу́х пóвен грóші, то йа вас ни б́уду зач́ипаў.“ — „Ну, то ми тибі́ дамо. Йа йду́ до тамти́х стар́ших і скажу́ йи́м, жи-б зно́сйли до тебе́ грóші.“ Він п́шóў до тамти́х; дурний в́йкопаў́ йа́му глубóку й шерóку, з вéрха наклаў́ шч́итини́, накрйі́у змилéу, і но т́лько таку́ зроби́ў дэ́зуру́, жи капильу́х вльі́зе. Зьяў нóжика, в́рйзаў́ капельу́сы дэ́зуру́ на д́ньні́ і поста́виў на ті́ йа́мі. Так злий́-духи́ нóсьять грóші, сипльа́ть і не мóжут капильу́ха насипати́. Де йакі́ ма́ли грóші, то повно́сйли, і ви мóжут насит́ити капе-льу́ха дурно́о! Д́ивит сьа дурний, жи ў́же йист грóші́ дóсить ў́ йа́мі, — заткаў́ капельу́хові́ дэ́зуру́, і насипали́ пóвен капельу́х ў́же. І ка́же дурний: „Вже дóсить з мéни тих грóші, йа ў́же маі́у пóвен капельу́х.“ — „Ну, так тепéр п́тпниши́ сьа нам, жи ни б́удиш нас в́ша́ти.“ — А

дурний каже: „Йа пітпашу сьа тибі, жи ни б́уду вішати, а́ли ти пітпаші сьа, жи ни б́удиш н́ьі́ко́му зле робі́ти.“ Дурний пітписа́у, жи ў́же ни б́уди йі́х вішати, а воні́ дурно́му, і забра́йуть сьа і й́дуть від не́о. Дурний кі́да́йи моту́зья на пиньку́, скида́йи с се́бе штані́, завя́зуйи моту́зочка́ми і сипле по́ўно грóші. Затьа́гнуў в ве́рха гучкурóм, поста́виў на пиньку́, берé на карк і несé до до́му, так йак ко́веле́ц (жи звива́йут ў мі́тки ба́бі, або те́рлицья йак йи на дво́х нога́х, жи тьупа́йут коно́плі). Прино́си до до́му — браті́ мисли́ли, жи він нисé чоло́ві́ка без голо́ви, — от дурний, ни маў ро́зуму! Ка́жут браті́: „Напха́у штані́ мо́ху та й нисé, мисли, жи нас зду́ри, ска́жи, жи то грóші.“ Він штані́ с карку́: тарáх! на зе́мљу, штані́ трі́сли, грóші росипали сьа! А ті́ браті́ ка́жут: „То пе́ўні́ дурний де-сь коўó-сь за́биў, грóші забраў та й ў́тык — шче за ті́ грóші́ то б́уди́ біда́“... А дурний ка́же: „Ми́ны́ ни б́уди́ жа́дно́й бі́ді, а́ли тибі́ а-ж на карк сьа́ди! Бері́ть но ви мі́шки а й́дзі́ть за мно́ю, то йа шче й і́ вам дам.“ — „О, дурний би-м буў ти й йшоў за тобою!“ — „Ни хоч і́ти, йа найму́ сусьі́ду. Йа дам йі́му штані́ грóші, та́ й він помо́жи ми́ны́ поно́сити.“ — „Хто́-сь би то хтьі́ў на се́би бі́ду бра́ти!“ — Забраў сьа дурний та й пішоў. Прихо́ди до сусьі́ди: „Дья́тку! і́дзі́ть зо мно́ю до лы́са, а помо́жити ми́ны́ шишо́к носі́ти!“ — „Шчо-ж йа буду робі́ти ш ши́шка́ми?“ — „Будеш ма́ти хлѐб за них, бу́лку будеш йі́сти, мьв́асо, ко́баси, підеш до коршмі́, горі́лки напій́сь сьа“... „Дурна́ жиді́ўка да́ти горі́лки за ши́шки!“ — „Б́удиш виды́ти, жи дасьть!“ — „Ту лы́пши бу́ло взя́ти свої́х браті́ў.“ — „Е, де та́кий льа́дашчий пі́де! Він волі́т спáти, йак йі́сти!“ — Сусьі́д помі́рковаў і пішоў в дурний до лы́са. Прихо́ди до лы́са, скида́йи с се́би штані́, лы́зе дурний до йа́ми і сипле йі́му ў́ штані́ ши́шки. „Ка́заў-ісь: ши́шки — а то грóші!“ — „Йа тибі́ казаў, жи бу́иш пі́ти горі́лку.“ — Насипаў йі́му по́ўні́ штані́ і сибі́, заўлаў та й й́дуть до до́му. Сусьі́д пішоў до се́би до до́му в грі́шми, а дурний до се́би. Прихо́ди сусьі́д до sweйй хáти і кри́чїт до жі́нки: „Ві́чиньа́й две́рі!“ — А ўо́на ка́же: „На шчо ми́ны́ до хáти нисéш ті́ ши́шки? Ки́нь у сьі́нях там у кутóк!“ — „Йа тибі́ ка́жу: ві́чний две́рі!“ — Ві́чинї́ла жі́нка две́рі, той й́де до хáти, а-ш сто́гне. — „Ві́чиньа́й скрі́ньу!“ ка́же до жі́нки. — „Чи ти ска́виў сьа, чоло́ві́че, чи тибі́ шчо при́плило́ до голо́ви! Б́уди сьмі́тьа́ сипати ў́ скрі́ньу! Йак зла́пайу за ті́ штані́, то ви́кину а-ж за воро́та!“ — „О, йакá ми́ны́ мо́чна! Жа́ ви́кине а-ж за ворота! Ти но ві́чинї́ скрі́ньу — йак йа ві́сипљу ши́шки, йак за́чинїш скрі́ньу, йак сьа́деш на ньу, то не схóчеш ў́ступі́ти сьа!“ — І ві́чинї́ла жі́нка скрі́ньу, ро́зрї́заў гучку́р, ві́сипаў грóші ў́ скрі́ньу — жі́нка а-ж у до́ло́ні́ сплѐснула. — „Де-ж ти ў́зьяў?“ — „Шчо ти пита́йиш? Де ў́зяў, то ў́зяў, а-би бу́лі!“ — Берé штані́ на плéчі і зноў й́де до лы́са. Прихо́ди до лы́са — дурний

Їже берé грóші. От помагáйи сусьїд йи́му посїти. Заньїс йи́му два рáзи, а шче там ў йáмї дїстáло сьа трóхи по куткáх. Кáже дурний до нео: „Ідї сибї там заберї рéшти ті грóші, бо йа ўже... миньї сьа ни хóчи ўже йтї по них.“ — Сусьїд прибїг до дóму: „Ідї, жінко, зо мноїу, шчо йа мáйу так тáшко не́сти, помóжеш трóхи.“ — Прийшоў їн до йáми, насїпаў грóші штáни і ви́браў рéшти бáбї ў зáпаску і йдўт до дóму. От, в вéчир берé сусьїд жмéцьу грóші ў кишéньу, нáвїть ни рáхўїи, шчо там йи, і йдé сибї до коршмї. Прихóди до коршмї і кáже: „Хáйко, дай горїлки квáрту!“ — Жидїўка кáжи: „Ідї, йдї до дóму, ти ни мáйиш грóші!“ — Садїў рўку ў кишéньу, вьзáў грóші без рáхўби: тарáх на стóлик. Жидїўка берé, даїй горїлки. Закликáйи він до сéбе свогїх сусьїдїў пáру і пїут ту горїлку. Али йїдén до дрўоо кáже: „Зá шчо-сь то він пїи так горїлку!“ Кáже: „Пéўнї кавáлок пóльа продáў!“ — Вїпїў ту горїлку, пїднóси він льїтру — тарáх у стїл! — „Ну, чо хóч?“ — „Давáй горїлки!“ — Жидїўка даїй, ни питáйи зá грóші... От вїпїў він три, питáйить сьа: „А ўжé плáтно?“ — А жидїўка кáже: „Вже, шче трóха дїстáло сьа; али йдї до дóму, то ўже зáўтра вїпїиш.“ — Прихóди він до дóму, далá жінка вéчэрати, він сибї фáйно попоїў і льїх спáти. На дрўгїй дeнь рáно кáже жінцї: „Вїжи — кáже — до горендарá, там від учéра дїстáло сьа пáру Грéйцарїў, вóзьмеш горїлки, посьнїдайїм, поїїдем на йáрмарок.“ — Пїшлá жінка до коршмї, прїнóси квáрту горїлки, два фўнти мньáса, стáвила мньáсо до вогнў, жи-б зготóвáло сьа, а горїлку берўт і пїут. Вїпїли кїлька кїльшкїў горїлки, пообїдали і йїдут на йáрмарок. Так він берé торбїну грóші і йїдут. Прийїздїт на йáрмарок і йїдé мéже товáр. Купїў двї корóви тильáчих, купїў два волї до рóботи, постáвнїў жінку з óбу коло йáрмарку, сам пїшоў мéжи свїнї, купїў вéприка гудóваного, клўстого, прївїў до жінки, постáвнїў, а сам пїшоў до склéпу, вьзáў кїло мукї, кїло пшонá, наймáйи фїру, кладé вéприка на фїру і ту мукў, те пшонó, даў двї корóви жінцї ў рўки, сам вьзáў два волї, і йїдe до дóму. Прийїздїт до дóму, берé грóші ў кишéньу, идé до кувальá, купїўи вїз, плуг, тельшкї і бóрони, ўсьо ремеслó, шчо тре до гóсподáрства. І зачинáйи новé гóсподáрство. Рóби ў пóльї, до коршмї ни йїдé пїти, статкўїи і зробїў сьа велїким богачém.

Но тепér вирнїм сьа до дурнóо на-зáд. Йак дурний поносїў ті грóші, попрáтаў їїх і зачинáйи сибї ти-ж гóсподáрство. А тих два братї мóцно роспїли сьа, свогїў часьтє продáли, пумарнїли і берўть сьа до крáдьжи. Але найстáршїй з них пїшоў до йїдноїї ўдовїцї у садóк і хтїў убїрвáти зї шчéпи йáнка. Али вильєз він на ту шчéпу, натрáс йáблок, вьльїзáти, а йáблїнька ни пускáйи. Такá йи́му бїдá на ті йáблїньцї, жи ни мóжи зльїсти з нéїї. Так вихóди с тейї хáти та ўдовїцзá,

загляда́йи на щéну, а він сидіт. А ўона́ ка́же до не́о: „А відиш, йа тибé зла́пала!“ — Так він йі́ про́си, жи-б она́ йго́ сса́дила. Так вона́ йго́ попусти́ла трóха, жи-би він зьли́з нісче, жи-б она́ мо́гла йго́ зла́пати. Та він спусти́ў сьа нісцьо, ўна́ ўхопи́ла йго́ за но́ги і ка́же: „Типéр йа тибé злови́ла!“ Так він про́сить сьа, жи-б йго́ пусти́ти, али вона́ ны́ц ни пита́йи на то́йи, прувáди йі́о до ха́ти. Приве́ла до ха́ти і прив'язáла йго́ до постéлы. А сама́ сьла́ піт пий́цом. Він лы́г на змлы́ і б́уцьым спит. (А то Біда́ бу́ла). А вона́ спéрла сьа лы́ктем на прі́пічок і задрі́мнула сибі́. Він ви́нбаў́ ніж с кишéны, відрі́заў́ по-тихо мотузóк [дай́и сибі́ рату́нок, зам. старá Ганань́ни́ха], стаў́ по-тихэнько і йде́ до двері́й. І мисли́ сибі́: „Ко-б но ми́ны́ двéрі́ вічи́нити а вий́ти на двір — то йа ўты́чу!“ — Али він вічи́ня́йи двéрі́, кльáмцнула кльáмка вона́ прибу́дила сьа та й за ним. А він в но́ги. Она́ да́лы за ним. Він ўты́ка́йи до лы́са, — вона́ за ним до лы́са. Али він б́ижит лы́сом і ўгльáда́йить сьа, чи вона́ да́леко. Али вона́ — туй туй йго́ зла́пати. Він диві́ть сьа на sóсну, а ў sóсьны́ стремі́т сокі́рка золоті́м тошорі́ском. Він мисли́ сибі́: „Йак йа зла́пайу́ за ту сокі́ру, то йа йі́ не дам сьа ўже́ зла́пати; хоць-би она́ менé зла́пала, то йа р́уки пові́т-тинáйу́ ййі́ і ўты́чу.“ Али він ўхопи́ў за ту сокі́ру, та й рука́ прики́піла ййі́му! Берé він, сьйа́йи, грязé зубáмн, і не мо́же віді́рвати́ сьа, а ўона́ з да́лека йде́ та й сьмій́ить сьа. Та й ка́же: „Відиш, ти кавáў, жи ўты́чеш, а йа тибé зла́пайу́!“ — Прихо́ди до не́го, зла́пала йго́ і провáди до до́му. Ка́же: „Типéр йа тибé зым́!“ — Приве́ла йго́ до до́му, прив'язáла йго́ ланцухóм, заби́ла скóбиль (такій́ знак) ў порі́г, принóси до ха́ти два ўберéмки дроў́, кй́дайи ў пий́ц і палі́т. Але нагорі́ло ўже́ добре ў пий́цу — вно́си вона́ лопáту, відвйáзуйи йго́ від ланцухá, сáдові́т на лопáту і б́уде саджáти ў пий́ц. Али він підня́ў́ вóчи до горі́, диві́ть сьа, жи ў кóмині́ дзэу́ра вели́ка, схóпить сьа з лопáти, йак шурне́ ў кóмин, скóчиў на сьйи́ни і ўты́ка́йи. Так ба́ба ві́рвала сьа за ним і женé [Ба́ба мýдра! дод. старá Ганань́ни́ха; То Біда́! дод. госп. Соколóвський]. Так вона́ живé за ним та й жинé, ўганьáйи йго́ до лы́са. Ты́ка́йи він лы́сом і диві́ть сьа: стремі́т сокі́рка зноў́! Скóчиў він до те́йи сокі́рки, хты́ў ййі́ ўхо́пити і му́ рука́ прики́піла! Рве він ту р́уку — ни мо́жи віді́рвати́! [ўже́ сýдить сьа сме́рть такі́, дод. старá Ганан.] кусáйи зубáми — ни мо́жи відгрі́сти! Ба́ба йде́ з зáду та й сьмій́ить сьа. Та й ка́же: „Типéр йа тибé ўже́ зла́пала, типéр ўже́ ни ўты́чеш!“ — Диві́ть сьа він, жи б́уди́ біла́, жи він ни ўты́чé з ййі́и́ рук, ви́нбаў́́ ніж с кишéны, відрі́заў́́ р́уку і ўты́ка́йи. А вона́ за ним. Так він ўты́каў́ та й ўты́каў́, запл́утаў́ сьа ў терни́ня, зми́х сьа та й упáў. Біда́ прискóкла до не́го, сьла́ на карк те́ й визé. Ну, так уже́ ййі́му́ біда́ цáлком. Так він прихо́ди на-зáд до свої́х браті́ў с те́йу́ бідóйу. При-

ходи до дому биз руки, голій, босій, подрапаній, і розказуєш, яка йому біда. Середущій каже: „Ет, біда — шо то біда! Ти дурний, жи даў сьа-сь Біді! Ти потисні Біду, жиби сьа а-ж ўсьцьа! — А він каже: „Йа не так тиснуў, те й йі ныц ни стало сьа, ни то ти зробиш!“ — А той середущій каже: „А ну но йа піду до лыса шукати Біді.“ [Ни йди ва Бідойу — Бідá самá йде ва тобойу! такі то праўда дыйснайа, дол. старá Ганан]. — А той кам до нео: „Дурний, Бідá ни ходи по лысы, но по лудьах.“ І каже йму: „Ти, бижі мині — кае — там ў лысы йи садок — каже — там йі файны йаблока, а принесеш мині зо штіри.“ Приходи він до лыса, лыве ў садок, вилызаїи на шцэпу [то буде йму така чорна біда, дол. старá Ганан.] і трасе йаблока. Натрас уже досить, злызати з йаблінки — йаблінка ни пускаїи! Так він рветь сьа — на жадній спосіб ни можи злыести! Виходи та баба с хати, заглядаїи на йаблынку — „А, ўже ти там сидїш!“ — А він йїї проси: „Бабуњу, адїймїтє мине з йаблінки!“ — „Ну, ну, злызай!“ — Він злызайи на долину, ўна злала йигó за рúку і провади до хати. Привелá до хати, привїаала йигó ланцухом до порога, пїтпальуйи ў пїйцу і каже до нео: „Йа тебе спечу, буду мати на сьныданья.“ — Напалала добре ў пїйцу, вигорнула жар на прїпчок, вичпльуйи йигó з ланцухá і сатовїт йигó на лопату, буде саджати ў пїйц.. Вона посадила йигó на лопаты, він ўбернуў сьа, ўона каже: „Так сьады!“ — А він кае: „Йаг-же сїсти?“ — „Так сьады, йак йа тибі показуїу.“ — „Йа ни знаїу, йак сїсти. Йдытє покажїтє мині, то йа буду знати.“ — Злызайи він з лопати, баба сьйдаїи на лопату і показуйи, йак то сидїти. А він: шур! бабу ў пїйц, крушкóм затуліў, каминим пїтпёр, наклаў дроў на прїпчку, а сам ўтыкаїи. Бідá вїрвала сьа с пїйца, на адогїн ва ним та й женé ва ним. Так він ўтыкаїи. Уже моцно змїх сьа — дивить сьа, жи ни ўтычé від Біді, вїгьагнуў гучкúр зі штанїў, чїпїў до бани і повїсїў сьа, а-бї йигó ни пеклá!

І йа там буў і видыв-им ту Біду і тих видїў, жи ўтыкали, — али мине страх видїкїй влїнаў і йа бойаў сьа, жи-б мине Бідá ни ўчїпила сьа, і йа ўтыкаў та й ўтыкаў і ни мїг потрафїти до сéби до дому, прїбїг-им сьудї до хати і тут сїў, ва ту Біду ўповїў...

Записано від Андруха Кравїцкого в сент. 1894.

Казка зложена з двох мотивів: 1) дурень обдурює чорта при насипуваню грошей у капелюх, паралелі гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen II, 371—372; Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie, Bd. II, 147—148; И. Боричевскій, Повѣсти и преданія народовъ славянскаго племени, стор. 66—72; А еанасьевь, Нар. русскія сказки I, 410—417; IV, 147—156; 2) другий мотив, як чоловік тікає від Біді і завжди попадаєсь їй в руки, схожий з численними оповіданнями про Бабу-Ягу, гл. А еанасьевь, Нар. р. сказки, Рудченко, Южно-русскіи сказки Чубин-

скій, Труды II, 85—86. Ся казка лежить також в основі великоруської нар. пісні про „Горе-Злочастіє“ гл. Рыбниковъ, Русскія нар. пѣсни I, 484—485; Н. Костомаровъ, Памятники древней русской литературы, изд. кн. Кушелевымъ-Безбородко СПб. 1862, т. I, 1—4, і его статья про сю пісню „О мифическомъ значеніи Горя-Злочастія“, Современникъ 1856, т. LIX, 113—124. I. Ф.

19. Як брат брату за дві чвертки жита, очи вибрав.

Буў собі такій бідний чоловік і маў брата богáтого. І він ни маў за чим жити і прийшоў: „Бра́те, дай минѣ чвѣртку насѣны йакóйі, бо йа ни ма́йу за чим.“ — Али брат ка́жи: „Зна́йиш, йа ти дам, али йа тябі добу́ду ўо́ко йі́дно.“ — Йі даў йі́му і добу́ў ўо́ко за чвѣртку жита. Прийшоў він до до́му, принѣс ту чвѣртку жита, ды́ти зы́ли ж жінко́у, — ўо́ка ни ма і ни ма ўже вѣ́нниці шо йі́сти! Али прийшоў він на-за́д до то́у сво́ю брата. „Бра́те, дай ми́ чвѣртку жита!“ А він ка́жи: „Йа ти дам чвѣртку жита, али ше й дру́ги ўо́ко добу́ду.“ — „Ну, і дасѣ́те ни?“ — „Дам, али добу́ду дру́ге.“ — Він йі́му ўза́у і дру́ге добу́ў і даў. Йі́ так він ту чвѣртку жита йі́му даў дру́гу й він зноў добу́ў йі́му. Но, та й він допіру до ды́тій ка́жи: „Ну, йа ўже ўо́чий ни ма́йу ўобóх, жито-сьѣти зы́ли, гѣ́ньшого то вам ни дам, — типѣ́р минѣ бирѣ́ть і вѣ́зезы́ть минѣ де під фі́гуру, і йа бу́ду Бо́гу мо́лїу́ сѣа, мо́же де-хто бу́де йі́хати і йті́ і минѣ хлѣ́ба кавальчик дасѣ́ть або́ грѣ́йцар.“ — Али йі́го жінка зьѣа́ла, вѣ́вила йі́го пі́т фі́гуру, і він собі там ўже стаў, йі́го покинула й са́ма пішла до до́му. Али він сидѣ́т до двана́йцѣато́ї го́дѣни, ни ма ны́кого. Прилы́таѣи три пта́хи на ту фі́гуру і ра́дзѣть сѣа собі ўсы́ три. Ка́жи: „Хто йи́ сьлы́пий, він ни зна́йи, шо робѣ́ти. Али типѣ́р по пі́ночі роса́ на травѣ́ йи́, рѣ́зньні зы́льѣа, роса́, — він шо-бѣ́ руко́у потѣ́агнўў по ті росѣ́, так він би́ за́ра сьѣ́т вѣ́дыў.“ Али то́й зра́дуваў сѣа, та й руко́у потѣ́агнўў і за́мѣта́ѣи те́ньго́у до́ло́нейу по ўсы́ росѣ́, шо мо́же ді́стѣ́ти, і по тѣ́ару́, по ўо́чах то ма́цѣ́каѣи. Али він трóшка, ка́нку ўже вѣ́дѣт. Али а-но́ він потѣ́агнўў дру́гїй раз, ўже лы́пше вѣ́дѣт. Али потѣ́агнўў трѣ́тїй раз, і ўже ўо́чи ма́ѣи цы́лі. Али ти пта́хи на го́рї зноў та́ке ўо́го́ратѣ. Ка́жи: „У та́кім у та́кім мѣ́сьѣ́ти йи́ па́ны дў́жи слаба́, ті па́ны ны́хто ни зна́йи, шо йі́ за бра́к йи́. Али шо-бѣ́ буў та́кий а найшо́ў сѣа, то ни вѣ́лі́ка рѣ́ч то зробѣ́ти, но тѣ́лько ўза́ѣти, підло́гу зѣ́рѣ́ѣти під йі́ї лы́шкѣм, там йи́ та́ка шка́раба (ны́-би так та́ка, шо ў нас нази́ѣѣѣть сѣа жа́ба, та́ка вѣ́лі́ка, шкóдѣт: йак ўо́на на́дїхѣѣи, то ўже буѣ́ѣѣи зрорóў); ўо́на там сидѣ́т і дї́хѣѣи, і йі́ї то шкóдѣт.“ — Ка́жи дру́гїй: „Там а там йи́ мѣ́сто, а ў тѣ́м мѣ́сьѣ́ти нѣ́ма́ водї́ і ны́хто ни зна́ѣе, де йі́ ўза́ѣти. Вѣ́лі́кі гроші́ да́ѣут і ны́хто ни зна́ѣе да́ѣти ра́дї. А то ни вѣ́лі́ка рѣ́ч. Треба но се́ред рѣ́нку вѣ́копѣ́ти йа́му і вѣ́ѣажѣ́ти плѣ́ту шо там

йи, то вода буде. Той чоловік, що він уже зувидіў на ўочи, нех він іде до тоўо міста, і він уже буди за дóхтора.“ — Али прийшоў він до йидной коршми і — „Дай-но минї пїўкватїрок горїлки і бұлку!“ — Али той жид даў йїму пїўкватїрок горїлки і бұлку, і він собі йїсть то, випїў, йїсть і закусиў і сидїт. Али пятайить сьа йигó жид: „А вїтки ви?“ — „Йа йїстем вандроўний.“ — „А шо-ж, ви шо мóжи знайїти, йак ви вандроўний?“ — „Йа знайў, йак хто слабїй мóцно, і йа йигó знайў вїдратувати.“ — „А дóбри! альї ту ў нас йи така паны, альї богата, — йак-би йи хто вїдратуваў, половина майóнтку ўона-б свóго дала.“ — „Альбо-ж у вас ни ма докторїў?“ — „Алї булї докторї навїть з Вїднѡ, с Кракоўа, — і йи ни помоглї!“ — „Но, жїде, дай же ми пїўкватїрок ше горїлки і дай бұлку! Типер жи дай знати, -- пїшки ни пїду, но майї завїхати пóйазд по мени; то йа сьаду і пойдў.“ — Йаг-жи той жид на дух патїнки на ноги і сурдуд на сéби і пїшоў. Йак жи він пїшоў і акурат прїйїжджайи. Прїйїжджайи, — він сидїт. — „Ну, йа вам ўже привїў пóйазд.“ — „Ну, та йа, жїде, так ни пойдў на-тшчи!“ (Він най прóсят Бóга, жи сьвїт повїдїў! замїтив госпóдар Микóла Кравїцкїй). Даў жид йїму пїўкватїрок горїлки зноўу і даў бұлку, і він собі ўже-то зьїў, — а той льóкай чикайи над ним: „Но, їдїть жи сьадайти, пойдим!“ — От-жи той ўже сьадайи на той пóйазд і йїди. Прїйїхаў, йигó привїв а ж до тейї паны. Но, вїйшоў пан і — „Шо ви йи, дóхтор, чи шо?“ — „Прóши пана, дóхтор.“ — „Мóжи ви минї так порадити, йак тї докторї ўсы, — йа йїх маў ўже мóжи сóрок — пїатдесьат (а кáждий дисьатку ўьваў, додав Микóла Кравїцкїй), грóшї забрали, і паны рїмно слаба лжїт!“... „Прóши пана, йак йа пораджу, минї пан заплачати, а йак ни пораджу, то минї пан ни заплачати.“ — „Ну, та ходїм до тейї паны.“ — Пан йде на-перед, а дóхтор за ним. „Ну, майити звїтси ўступити сьа! но йа дїстайў сьа сам с панейў.“ — Али пан на-зад до покойў вїйшоў собі і двери зачинїў і кльучем казаў замкнўти, той кльуч дати покойóви, і йак буди кїнец, то допїру йа скажў вїтчинїти. От-жи-ж він зара ту паньу зрўхаў, лїшко вїднѡс на бїк с тоўо мїсьцьа і зїрваў двї пїдлогї, і жаба силїт там пїт тейў пїдлогойу. Йак він йїйї ўзьаў і зара запўкаў у двери: „Вїтчинї!“ — Али покойóва почўла, вїтчинїла. „На-ш тибї те ўо і занїсї далéко гет вїд мїсьцьа!“ — Вона занесла і кїнула, — зара паны ўже ўстала; така була слаба, шо ни могла лжати навїть, а йак він ўже йїйї вїкинуў, так паны ўже здорóва стала! І ходит, спацерўйи собі по тїм покойўу і кажи: „Пан-бїў вас наднѡсї! Шо булó тїлько докторїў і шо сўжи ўьзали, нїхтó не потрапїў, йак ви!“ — „Али йа вїд Бóга прїсланий! ви дўмайити, шо докторї... али ўони так но ўо шо.. ўони ни вїд Бóга...“ „Йак ви вїд Бóга прїсланий, ходїм-но до вилїкоо покойў.“ — Уже паны ходит, ўже ўогорит, пан кутентин, шо йигó жїнка

уже уста́та. „Но, давай йако́ўо тру́нку. будим ше сибі забаўля́ти!“ — Арба́ти, йісти, пия́. — йи на столы́ ўсе. Той до́ктор забаўля́йить сьа, пия́ й йіесть, і ўони́ ўсы, пан і па́ны і ўсы. Йак ўони́ сибі ўже ўо понапыва́ли сьі, понайда́ли сьі, зачали́ сибі у ка́рти гра́ти; гра́ют ті ка́рти і зноў пйут. От йіх ўже заха́плуый день. „Но, про́ше посьны́-дати!“ Уно́шуый (там ку́харка, покойо́ўа) сьны́дати, посьны́дали. . „Но, і шо вам будить сьа... шо ви будити жада́ти за то ўсо?“ — „Ну, а-б-ж пан ни зна́ют, шо ми́ны налэ́жить сьа? Йак ви ма́ли тілько дох-торі́ў, а нхі́то ни пора́диў, — а йа пора́диў!“ — „Ну, а́ли про́шу ска-за́ти, шо налэ́жить сьа.“ — „Шо па́ньска ла́ска шо мны́ даду́т, то йа те при́ймў.“ — „Шту́ка, шо ти при́ймш шо-ни-бу́дь, — йа вам дам шо-нибу́дь, а ви по-ті́м мо́жи шо зроби́ти, ше буде́ гірши. Йак ви дале́ко сиди́те?“ — „Ой — ка́и — бу́ди с пйатдеса́т миль до до́му до мо́ўо.“ — „Шо йа вам дам, то ви то ни занисите́; йа вам скажу́ запрахчи́ тро́йи ко́ний і тілько гро́ші вам дам, шо тро́йи ко́ний завне́е. Но, за-прага́й ко́ны, фу́рман, і зайі́дь до мага́зину, йа там за́ра йду́ с кљу-ча́ми.“ При́шоў пан, вітчині́ў мага́зин: „Вийни́и фу́рмани́ сьуда́, бирі́ть тии́ бочка́ми... тих три́ ды́шки (бо́чки) гро́ші і клады́ть на віз [три́ бо́чки! ни спасава́ў з ним!] Но, ко́ньам обрі́к на пйадеса́т миль да́ти, фу́траш, гро́ші фу́рманови́, шо-б маў за чим йі́хати! Льо́кай, ко́ны четверо́ запрага́ти, йіго відве́сти (па́ра ко́ний то мўсит ве́сти гро́ші, а льо́кай мўсит йіго са́мо́го ве́сти). „Ну, йа вам ўже даў гро́ші три́ бо́чки!“ — „До́бри, жи ви далі́ три́ бо́чки гро́ші, — а йа зна́ю, йа́кі то йи? мо́жи мідьа́кі?“ — [Най́ бу́дут і мідьа́кі, то ўже йи; йак би буў сьльипі́й, то би буў ни ви́дыў ны́ц! дод. Мико́ла Крав.]. — „Про́ши па́на, чи ви зна́йити письмо́?“ — „Ны́, ни зна́ю.“ — „То ма́йити: йіна́ бо́чка срі́бло, дру́га зо́то, при́я́ли, там на тих бо́чках йи́ пі́тпис.“ — „Ну, до́бри, вех бу́ди так, да́зьявкўи́и па́нові́! То-ўж йа на-се́ред до́ро́ги бо́чки ни бу́ду розбива́ў! Нех ми́ны пан даду́т на ўопхі́д, у кишэ́ны!“ — Насы́паў йіх поўну кишэ́ню. „Ше бу́ди ма́ло тих, ше хўстку тре́ба.“ Ше васы́паў йіму́ поўну хўстку. „Но, фу́рмане, ті гро́ши забира́й на по́язд!“ — При́шоў, забраў, так він йі́хаў а-ж до сво́ўо до́му. Гро́ши приві́з, жінка́ а-ш и́чудова́ла сьі, де то він сьльипі́й і ўьваў і ви́дит зноў! — Али́ там він ўже́ приві́з ті гро́ші, ски́нули йіму́, і льо́кай ўже на-за́д йіди́ до до́му. Ужe льо́кай по́йіхаў до до́му, йіго́ жінка́ пита́йи: „Де ти, чоло́вічи, буў?“ — „Шо ти зна́йиш, де йа буў, а-бі́ було́! Па́н-біг ми́ны даў і йа ма́ю. Ше ў йі́дно́ місце ма́ю йі́хати, до йі́дно́го мйста.“ — Йі́де він, йі́де, ўже на́вьяў сибі́ фі́ру, ўже фі́роўи́ йіди, ўже ма́йи за шчо. Сило́ від сила́, коршма́ віт коршма́, — так він йі́ди, кажи́ да́ти сибі́ і фу́рманови́. При́йжджа́йи до йі́цно́йи́ коршма́: „Да́й-но горі́лки, пйу́кваті́рок ми́ны і фу́рманові́, по бу́льцы!“ — „Альи́, ві́тки ви?“ —

„А, йа з далєка.“ — „За чим ви йїдити?“ — „Йа дóхтор.“ — „Али тут у йїднім мїсьтї, тут недалеко, альби вун так у тїм мїсьтї дўжи водá дорогá, ни ма ле водї дїстáти... Можи б ви поїхали, йак ви знáйти, — ай, сўму-би-сти дїстáли!“ „Знáйу від уўсьогó.“ „А йак-би так там дáти знáти“... „Ну, абó ш ти ни знáйиш, йак? йак так дўжи минє потрїбно, дай знáти, мáйи по мєни тут приїхати.“ — „Та-ж ви мáйити своїу фїру, мóжити йїхати.“ — „На шо минї! Мої кóнї нїхáй ту стоїáть, спочивáють і йїдбáть!“ „От-жи ви ту зачкáйити, а йа пїду, дам знáти.“ — Ни ма жїда, ни ма жїда, — йїде пóявд зноў, зайїждáйи пєред кóршму: „Но, бўдим йїхати.“ — „Ну, та шо будим йїхати так! Та трєба шо-сь вїпити, звїсти, — хто знáйи, йак далєко там.“ — „Ну, ну, шо хóчати, ў мєни йи ўсє: мед, винó, тєйи.“ „Ет, то ни хóчу, вина; мед-винó пїут вилїкї пани, а йа мужик, дóхтор звичáйний, ўжє йа собї горїлку пїу.“ — Даў жид пїўкватїрок горїлки йїмў. — „Дай фўрмановї мóму! по бўльцї! Но, йа ўжє йїду, орендáру, звїси, áли кóнї шо-б мої стоїáли тут, шо-б... йїм тут трєба дáти, фўрмановї шо-би-сь даў, кїлько вїн схóчи, шо йїсти, пїти, шо-би-сь йїмў даў; а на-зáд йак бўду повертáти, то тибї бўди плáтно ўсє“... Сьдáйи на пóявд, йїде. Приїжджáйи до тóго мїста, де водá дорогá. Привїз йїгó там до тóго старшóго таж, шо нат цїле мїсто, запровáдїў йїгó до покóйу. Али пєрши йїгó пїтáйи: „Чи ви знáйти, шо-би-сьти нам зробїли, шо-би булá водá ў мїсьтї? На цїле мїсто, такє мїсто велїки, водї ни ма на лїкарство“... — „Знáйу від ўсьогó.“ — „Мóжи пан голóдин? шо-сь трєба перекусїти“... (Хлоп-мужик, — а ўжє на нєго ўжє кáжи „пан“). „Та, прóши пана, та пан знáйут, шо йа вандрóуний. Та за мноўу кўхнѣ ни йдє, но йїсти йа хóчу!“ — „А дáйти но шо перекусїти, дáйти-но сьудї!... А шо ви, йакїй трўнок пїтє?“ — „Горїлку прóсту.“ — „Та йа мáйу лїпше від горїлки.“ — „Йа смаку не знáйу ўу тїм!“ — Унїс йїмў фльáшку горїлки, хлїб, вїпнїў собї пáру кїльшкїў і — „Дáйти шо звїсти!“ — Нисє покойóу ўо-мнѣсо, капўста смáжена [сьмїх; на те оповїдач: „Но, но, йак пани йїдбáть, ну шо-ж, ну!“], — óтжи вїн собї попойїў фáйно і си по-тїм по обїды — „Шє мóжи-би пан вїпили склбáнку пїва?“ — „А, та дóбри, пїво по обїды. Ну, тим чáсом, шо-м звїў, вїпнїў, — али Пáн-бїг знáйи, чи бўди за шчо... Йак йа те спóуньу, то тоды бўдемо лїпше пїти. Ну, ходьїм на те мїсто!“ — Мїсто велїки, — ведє йїгó пан (мáйстрáт, так йак ўу нас у мїсьтї, завїдуий мїстом). Перейшóў пїс те мїсто здоўж, по-перєк, розглáнуў на ўсї бóки. — „Но, тепєр минї дáйти тут пáру хлопцїў!“ — „Кїлько хлопцїў?“ — „Дванáйцять... Тут минї давáти шаканї!“ [Дзиганї, тї, шо камїньа бїут, дручкї залїзні, — пояснїв Микóла Крав.]. А, зачалї тї хлопци... „Тут минї кльуй на-сєред мїста!“ — Бїут, бїут...: „Вий!“ — Бїут... „Дру-

ка́ми зава́жуй! зава́жуй!“ Зачали́ друкáми зава́жувати. Ї́ак ту плі́тою відва́льали, так вода́ на цы́ли мі́сто зато́пила! Так — рату́нку ни мо́на да́ти, так бухт́ит до гори́! — „Ну, типе́р йи́шти і пй́йти! Али ма́йти, пра́ўда? Пе́рши-сьти бу́ли жадні́ води́, типе́р мо́жити купáти сьа, ше й плі́вати по води́!“ — Так той пан берé йи́го до до́му зно́у. Пішли́ до до́му, па́нни пита́йи: „А цо там?“ — „Ай до́бри, до́бри! сам Па́н-би́г... кй́лько бу́ло... води́ ни бу́ло... нб́хт́о ни зна́у, й́ак дй́стати, куді́ путя́а, — типе́р на тй́лько йи́ води́, шо мо́жут купáти сьа по мі́сьты ўсьу́да. Ну, типе́р трéба за ту шт́уку... ў́же хо́чемо й́исти. Ну, дава́й-но нам шо тут й́исти!“ — „Ну, й́ак й́исти! й́а й́исти... а́ли пе́рши трéба пй́ти, й́ак й́исти.“ — Поста́виў па́н фла́шку горі́лки зно́у. Вй́пиў па́ру кй́льи́шкй́: „Ну, про́ши па́нни шо да́ти перекусй́ти.“ Принéсла па́нни й́исти на стй́л: пй́ут, й́идба́ть. „То вас Па́н-би́г спрова́дў сьуди́! Чи ви й́ихали мй́сни, чи то...?“ — „Й́а — ка́н — так й́иду сй́бі по сьвй́ты, а́ли ми той жид... мй́не тут зра́йй́; ну, й́а шо мй́у, те зроби́ў.“ — „Ми ту во́ду то ми возй́ли сй́сьгь мй́ль до то́у мі́ста; котрй́й бй́дний, то пй́з води́ гй́нуў“... — „Но, тепе́р вй́тпрова́жайте мй́не й́ак!“ — „Шт́ука вй́тпрова́дити, ну, а́ли скажй́ть-но, шо трéба вам за ту шт́уку да́ти?“ — „Но, та ў́же пан зва́йут, шо за таку́ шт́уку трéба шо-сь да́ти“... — „Но, а́ли трéба... сво́йи гро́ши й́а так ни мо́жу да́ти; й́а-бв-м мй́г да́ти сам, а́ли ў́сьи ма́йут ужй́ток. Топй́ру мй́нни трéба пй́слáти палы́цай́й, вй́т кў́жного до́му, від нў́мера, вибирáти... Но, а закля́ч-но мй́нни тих палы́цай́й сьуди́!“ — Пішо́у, — й́идўт. — „Шо́-бв-сь мй́нни пй́шоу нў́мер від нў́мера, тре ви́брати дльа то́у чоловй́ка гро́ши!“ — „А кй́лько-ж й́а мо́жу від нў́мера сказа́ти?“ — „Так по сто рй́ньских.“ (У мі́сьты, й́ак йи́ мў́ри та́кі, жидй́, па́ни, то то мў́си да́ти...) — „А й́ак-жи котрй́й бй́дний, а вй́н тй́лько ни мо́жи стьагну́ти сьа?“ — „Кутрй́й найшй́льнй́йшй́й, пй́адесьба́т, а котрй́й богáтй́й, по сто.“ — Так жи пй́шоу палы́цай́ на мі́сто, шо й́их пй́шло два́три, і: „Зáра на тих мй́а́стах, но прй́йдиш, ска́жиш, зáра шо-п тобй́ даў, а й́ак-жи вй́н ни схóчи да́ти, то вй́н нй́ха́й ни ў́важайи, шо вода́ мі́сто зато́пила, й́а й́и́му скажў за́пй́вити на-за́д.“ — Пішо́у, — дай́ут, а й́ ше ка́жи: „То ше йи́ ма́ло“ — з вохóтоу дай́й. „То трéба то́у чоловй́ка вй́тпрова́дити.“ — Й́ак ўо́ни зачали́ ходй́ти, то ўо́ни ходй́ли три дьны́! Й́ак вони́ зачали́ тй́ гро́ши зно́сити, то кў́жен ма́йи принéсти до па́на, кў́жен нў́мер, і вй́н й́и́му за́писаў, шо вй́н даў й́и́му. Та й́ак вони́ назно́сили й́и́му тих гро́ши, цы́ли покóйи́ заложй́ли грй́шми, й́ак вй́н й́их ў́же ў́сьих зй́браў чй́сто. Но, ў́же ў́сьи нў́мери зй́браў, так той пан ка́жи до не́го: „Й́ак ви занесй́те й́их?“ — „А то — ка́н — мў́сит бу́ти фй́ра.“ — Й́ак зачали́ тй́ гро́ши пакува́ти у мй́шкй́, та й́ напакува́ли й́их пй́ятна́йцьаць мй́шкй́. Но, та й́ типе́р трéба фй́ри; трéба та́к-жи затру́бити по мі́сьты, шо́-бв фй́ри далй́. Й́ак вй́трубили, — фй́ра й́и. Фй́ра кошту́йи багáто гро́ши, но бу́ди пла́тно;

шо ти хочиш, йісти, піти фурманові, — мусит бути. Узвали ті мішки, піклали на фіру, поїхаў. А той дохтор кажи: „Ну, то фіра поїхала з грішми, а йа на гріші сьадати ни буду; ше-б ўіаў де с фіри.“ Мусит бути поїазд під него, так, йак пан [фійакір — дод. Микола Крав.], айа! Крикнуў: „Анў, по фіру, заказати!“ — Йи фіра. Сьіў на фіру й йіди. — „Ну, та йа йіду від вас, ўже маїнти ўсе добро ў себи; а ше мусити дати на дорóгу, за чим зайхати, окрім тих гріші, шо ў мішках.“ — „Но, ўже то мєньши с тим, шо ми ўже коштўйи вїйици, нихай мєнши! Типєр йа даїў своїї, пó-тім то йа роскіну зноў.“ — Даў йімў пан гріші своїї, і набраў, відьакуваў сьа файно, даў йідєн другóму рўку, с пана-Бóгом до себи! — Прийїжджайи він ўо до тєїї коршми, де йігó коньї спочиваїут. „А шо ти тут, фурмани, рóбиш?“ — „Ай, шо робльў! Мóжи і коньї навїть ни вапіи бóдут тут“... — „А дльа чоўо?“ — „Бо-ж найїў-вапїў ту дóсїть.“ — „А йїдї-но, ўорєндáру, бóдїмо рахувáти сьа. А шо тїбї тут бóдїть сьа налєжати, орєндáру?“ — „Ну, те коньї... давáў-їм йїсти, а фурманові тáк-жи давáў йїсти, окрім горїлки. Али йа тут маїу спїсано ўсе, шо йа відáў.“ — „Но, даї-но той квїтóк (ту кáртóчку) сьудї! бóдїм сьа ливїти, шо набраў, тре заплатїти.“ — „А йа й так хочó.“ — „Показаў кáртóчку, дївить сьа пан: ой, два мїльїóни! „Давáй-но, ше коньям фўтраш і фурманові!“ — Даў пїўквaтїрок горїлки фурманові, булóк, коньям чвєртку вїсá їсь сьччóйу. Вїплатїў чїсто жїдові, чїсто вїкїдаў гріші йїмў. — „Но, жїде, ўже спокóйни-йїсь?“ — „Ужє, прóши пáна.“ — „О, ше даї по мїнї ше на дорóгу, бо ўже бóду вїдїїжджати.“ — Вїпїў пан, бўлку... закусїў. — „Мои то бóди тринкєль, шо йа тїлько сўми вїсїпаў?“ — „Ай, прóши пáна, нї, мїпє коштўйи“... — „О, йак йа ўже тїлько даў, то ўже й то дам тобї.“ — Натхóди тамтá фіра ўже з грїшми. — „Но, бóдїмо ўже вїбирáти сьа, пaнвї ўорєндáру, бо ўже йїди фіра.“ — Ну, відьакували сьа чїсто ўже, сьїў, — прїйїхаў він а-ж до дóму до свóю. — „Ай, йак, чоловїчи, маїсь сьа? де ти буў так дóўго?“ — „Но, де-ж буў, то буў, али д' дóму такї прїйїхаў-їм“... Надїїжджайи фіра тамтá з грїшми ўже. — „А де ті гріші скїдáти?“ — „А до хáти.“ — Скїдáїут; по-скїдáли, даў йїм на дорóгу, налїзно — „Буваїти ви здорóвї!“ — По-йїхали фіри й той пóїазд поїїхаў, а він ўже дїстаў сьа ў дóма. — „Ну, жїнко, маїмo ўже гріші дóсїть.“ — „Богу дьáковати, йи. Де ти, чоловїчи, тїлько набраў?“ — „Пaн-бїг мїнї даў! Вїдїш, бўў-їм сьльїпїй, і типєр ўóчи маїу і гріши маїу... Пїдї-но ти мїнї (вї-бї снєкá маў) до брáта, повїч чвєртки; а йак бóди пїтáти сьа тїбє дьáтько, на шо чвєртка, то скáжиш йїмў: „Тáто купїли жїта с корєц, чи бóди с-пóўна, чи дóбра мїра.“ — Несє чвєртку. — „Но, бóдємо мїрати ті гріші.“ — Вїдбївайи ті бочкї, вїбїў дно, вїсїпаў на хáту й бїрє па

чвѣртку мiри... Но, ўже перемiрили тi ў бочках грoшi, ше с тих мiшкiў... Ну, перемiрили ўже тi грoшi чiсто — „Занесi на-зад ту чвѣртку! i по-дѣакуй дѣатьковi за чвѣртку.“ — „На-ти вам, дѣатьку, чвѣртку.“ — „Шо ти мiриў чвѣрткою?“ — „Жiто.“ — „А де бѣтько купiў?“ — „На йѣрмарку.“ — „Де твiй бѣтько грoшi ўзяў?“... А тѣи... чвѣрткою бресь! — кiнуў до пiдлоги, i два приѣали (имперiѣали) вiтрасли сѣа за обручiў — де-сѣ застрiѣали i вiн так занiс. — „Дѣобри твiй бѣтько стоiг, йак вiн грoшi мiриў!“ — „Бўдѣти здорoвi!“ — „Йдi здорoў!“ — „Ти, жiнко, — скавiў сѣа, дивi сѣа, i сѣльпий буў!... Та-ж йа йiмў вoчи добуваў, — по йакому вiн вiди?! А-нў-но, йа до нѣго йлў сам.“ — Али трѣба пiтi до коршнi вѣзати флѣашку горiлки, трѣба квѣрту горiлки ўвѣати. Узяў ту флѣашку горiлки, йде до брѣта. — „Слѣаа Бoўу, брѣте!“ — „Слаў' на вiки! гoсѣцы до нас!“ — „Гoсѣцы дѣвiнь-кўи!... Брѣти, де ти ўзяў ўочий?“ — „А-бо-сѣ такi ўсѣ, йаѣ ти? Ти за чвѣртку мiта минi йiдно ўoко добуў, а за дрўгу дрўге-сѣ добуў! А минi так Пѣан-бiг даў — й ўoчи мѣйу i здорoў-и!“... — „Дѣаити-но кiльишка!“ — Вiпили по кiльишку горiлки — „Здорoў, брѣти!“ — „Дѣаи Бoжи здорoўльа!“ — „Видиш, брѣти, ни гнѣвай сѣ, йак йа тѣ так зрoбиў, — йа ўже пoтiм каѣаў сѣа. Мoи Пѣан-бiг минѣ ни бўди карѣти... Али дурний рoзум так зрoбиў... От, здорoвi булi!“ — ше раз. От йак вонi ту квѣрту горiлки вiпили, i ўонi ўже мѣли собi ў голови грoха — „Покажи-ж минi ту пасьнў, жи ти мiриў.“ — „Та йа — каже — купiў сибi корѣць жiта, та йа — каѣ — ўот перемiриў, чи дoбра мiра.“ — „Ни праўда. брѣти, шо ти мiриў жiто, — ти мiриў грoшi!“ — „А йак-жи ти знаѣиш?“ — „Бо йак йа кiнуў чвѣртку, то два приѣали з-за 'бручѣа вилѣтiли минi на хѣту.“ — „Ну, мoжи-ш то ўже так бўди“... — „Ну, скажи-но минi, брѣте, будѣ такий дoбрый, — йак йа тибi вiнѣаў ўoчи, вiйми й i минi так.“ — „Йа до тoўо ни до-пускѣйу сѣа, брѣте, тибi рoбити!... Ти минi зрoбиў, — а йа тибi ни бўду.“ — „Ну, скажи-ж минi, йак ни хoчиш, йак тубi, шо-б минi так булo“... — „Ну, вiдиш, брѣти, мѣйу грoшi дoсѣть, праўда? Йак хoчиш, то йа тибi тѣг-жи скажу... Йа тибi ўoчи завѣажу хўсткою i запровѣджу тѣбѣ пiт ту фiгўру, шо йа сидѣиў.“ — Завѣааў йiмў ўoчи хўсткою i завiў йiгo до тѣи фiгўри: „Сидi-ж ту, пoки тибi шо-сѣ ни скажи шо.“ — Забраў сѣа, пiшоў вiд нѣго, йiгo покiнуў. Прилѣтаѣи три пѣахи пoсѣадали на фiгўри на тi, сидѣать. Кѣажи до нѣго, йiдѣн до дрўгого: „Тут пiт тѣйу фiгўроўу сидѣт той самий, шо брѣтовi ўoчи подoбуваў.“ — А той дрўгий кѣажи: „А чoўо вiн тут приишоў сидѣти?“ — „Бо вiн хoчи то дiстѣти, шо йoго брат дiстѣў. Ми йiгo брѣтовi тѣлан дали на цѣли йoго житѣѣа i на йoго дѣити, а богѣч дoсѣть мѣйи, й вiн ше вiйици

хочи! А-ну, йімú тут зара смерть треба робити!“ — Йак разом спали, так розірвали, — і ўже ківець.

Від Юрка Соколовського записано в сент. 1894.

Паралелі: Świętek, Lud nadrabski 340—341; Ciszewski, Krakowiacy I, 131—136; L. Bechstein, Neues deutsches Märchenbuch „Der Blinde und die wissenden Thiere.“ I. Ф.

20. Березо-вабій, мудрий кінь і золоте перо.

Буў собі чоловік і жінка, дўже великі богачі, не мали вони межі собойу жадной дитіни. Але поїхаў він до лыса по дрóва й акурат рубайи дрóва, слўхайи: дятлячий гóлос в лысы, маленькой дитіни. Йак він зачаў ітí на той гóлос, приходи а-ж до тей дитіни: йак він прийшоў і глянóу на ту дитіну, дўжи йго хиньць виліка вьзала, жи то свойх ни майи, Пán-бiг ўíму даў, в лысы знайшоў. Лежашче та дитіна в лысы під березоўу. Так він ўже відрик сьа дроў рубати, дўже сьа зрадуваў, йак найхўтші, о, ковы до дóму, жи-би ўохрестити. Прийхаў до сьвашчённика хрестити тей дитіни і сьвашчённик оповідаўт, йак йго назвати? „От, оповідайи він, йак йго назвати? Нехай буди „Березо-вабій“ — йак знайшоў під березоўу, то так треба назвати.“ От, він йімú росте, дўже такой красний хлопець і скоро так росте йімú; маў він шість лёт, зачинайи йго посилати до школы. Але так сьа він ўучиў ф школы, жи тí ўже по три роки, то ше так ни ўмили читати-писати, йак він за йднуў виму, так сьа пільно ўчиў. Але ходиў він до десьть лёт до школы і скінчиў свойи школы. Йа' скінчиў він свойи школы, — от, хлопцы ўсе йго зачипаўт, йімú допикаўт: „Ти такой, ти знайда, ти шо“... Йімú сьа то ни ўподобало: ну, на-шо йго назвати, коли він йист досить на ўсым мудрий і знайи добре письмо... Приходи він до дóму і повідайи до своо тóо отца: „Йа від вас пиду у сьвіт.“ — Отец йімú повідайи: „Сину, шо видиш, шо йи, майботок мий, то ўсьо йи твойи.“ — Він кае: „Ни хóчу ныц від вас, жадно майонтку, инó дайти миви йидноо конья.“ — „Иди собі до станы, вибери, котрой тибí подобайиць сьа.“ — Взьяў він собі йидноо конья, найстарийшого. Йиде він тим конём дорогоў, злибайи такé золотé пйурó. І повідайи до него той кинь: „Березовабій, ни руш пйурá, бо бóде бiда.“ — Він зноў до тóо пйурá, схильайиць сьа брати, то кинь зноў до него: „Березо-вабій, ни руш пйурá, бо бóде бiда.“ — Той за третым разом зноў. „Березо-вабій, ни руш пйурá, бо бóде бiда.“ — Але той таки за третым разом ни слўхаў, вьзьяў, то сьа йімú дўжи сподобало і вьзьяў зі собойу. Але він йиде, йиде,

приїжджайи до їднѳо парá. От, повідáйи їмú: „Мѳже-б ѳа ў вас буў за найгíршого слугú“... — От даў вiн їмú парú коньи, бо то ше буў невеликiй хлопчина. Тi їдúт сибi до коньи чiстити там, з вѳчира то ў-дѳ-свiта, берúт свiчки, лiхтарнi, жи-б то вiдно ѳак вiпущовати коньá, а вiн идѳ сибi так, нѳц не берѳ. Але тi коньи, жи то до них берúт свiчки, лiхтарнi, то там такi позахúрованi, те, а тѳо коньи аж льалькi стоѳáть. Ну, то булѳ парú час так, але булi то мúдрi ўже фурмáни до тѳо, жи то кiльканайцѳть лѳт служили, то вони ни мѳжут так влáти глáвцу на худѳбi, ѳак вiн... 'Пiру зачалi ѳiго пiдглядáти, шо то такѳйи, жи вiн ни берѳ нѳ лiхтарнi, нѳ свiчки, тупiру ўстереглi ѳiго. Далi до парá знáти, цар ѳiго покликáйи до сѳби. — „Покажi миньи то, шчо ти мáйиш“... — Но, показáў вiн то, цар дуже тим уврáдуваў сѳа, повідáйи до нѳго так: „Скоро ти то дiстáў, то мúсиш миньи дiстáти, шчо на мѳрах хѳдъать такi ѳгъири“ — 'Пiру вiн прихѳди до свѳоо коньá до стáньи i зачинáйи плакати. А той кiнь ѳтповiдáйи до нѳго: „А вiдиш, — кáе — Берѳзо-вабiй, ѳа тѳбi казáў, жи ни руш пiурá, бо бúде бiдá“... — Але кáе: „Знáйиш ти шо? Кажi царѳвi, нех дасѳть чвѳртку червiньцѳў.“ — Прихѳди вiн до царá, кáе: „Ну, ѳак дасѳть чвѳртку червiньцѳў, то мѳе ѳа дiстáну.“ — Цар зрáдуваў сѳа тим — „Шо то — кáе — чвѳртка червiньцѳў.“ — Намiриў таки, даў їмú. — „Берi си ту чвѳртку червiньцѳў i фѳсiдáй на мѳени, поїдам до великѳо мiста.“ — Поїхаў до мiста, казáў кiнь: „Накунi дѳсiть прáдѳива!“ Накунiў вiн прáдѳива i казáў сѳѳѳе ўѳбвинúти чiсто фѳсѳѳ, нѳги i вúха i конiта, фѳсѳѳ, шче накунiти дѳсiть смѳли, жи-би ту смѳлú в великiм коньѳлку ростѳпiти, так ѳак на вѳду, i вбiльмáти ѳiго раз вiд рáзу по тiм прáдѳивi. — „I фѳсiдáй на мѳени, ѳiдѳмо до мѳѳра. гак ѳа — каже — приїду до мѳѳра, ти схѳвáй сѳа; зáйiржú раз — ни їдi до мѳѳени, зáйiржú дрúгiй раз, тáг-жи ни їдi до мѳѳени“... гак зáйiржáў трѳтѳий раз, той ѳгъири з мѳѳра вискáкуйи, хтѳў ѳiго фкусiти, ѳак злáнаў за те прáдѳиво зубáми, застрáг та ѳ вѳже стоїт коли нѳго. Ну, так той ѳак найлúтчи фшáў сѳи на коньá i тѳѳѳ ѳгъири взѳаў, привѳди а-ж до царá. Цар дуже зрáдуваў сѳѳѳ — де то такiй хлопчина жи-би такú рiч мiг зрѳбiти!... „Ну, дѳбрѳ — кáе — коли ти миньи то дiстáў, тѳѳѳ ѳгъири — так цар повідáйи до нѳго — мúсиш миньи дiстáти такѳго птáха, шо по мѳѳрах лѳтáйи.“ Тáг-же їмú рiзьнѳу кáру давáў!... — Прихѳди вiн до тѳѳѳо коньá i дúжи зачинáйи сiрдѳчнi плакати, а кiнь їмú то ўсѳѳ вiтповiдáйи: „га тѳѳѳѳѳ казáў, Берѳзо-вабiй, ни руш пiурá, бо бúди бiдá!... Ну — каже кiнь до нѳго — знáйиш ти шо, цѳть, ѳа шче тѳѳѳѳѳ с тѳѳѳѳѳ вiратуў.“ — Прихѳди до мѳѳѳѳѳ, вiн зѳльiз, схѳвáў сѳа; но-тiлько тi птáхи повихѳдiли, повинѳливали на мѳѳѳѳѳ, ѳак кiнь скѳчѳт — дiстáў вiд рáзу. — „Но, фѳсiдáй ѳак найлúтчи, гоньи!“ — Приїжджайи до

царá, но, сам ўобрадováннй і цар ўобрадováннй. „Дóбре!“ — ка́же. Даў й́му вiтпочы́ти тры днi. Оповiда́йи до не́го цар: „Ну, йак ти мены́ ше ту вiднóу рiч iрóбнш, то бóднш iз мéу дочкóу на мoйiм царствi царéм. Дiстань мивы́ ше ту пánну, жи йак мóре грáе, то вопí по мóрах сьпiвáйут.“ — Прихóдит той до ковбá, зноў злáнаў коньá за шйу, зачнáйи сердечни плáкати. А кiнь й́му ўотповiда́йи ўу треты́м разi: „Вiднш, Берéзо-вабiй, — йа тибi казáу, жи ни руш пiурá, бо бóди бiдá... Iдi ти до царá i кажi, жи нех дасць пiўкóрца червiнцьи!“ — Прихóдит до царá i повiда́йи, жи: тiлько i тiлько мншi грóшй. Цар сьа зрадóваў i з велiкoй охóти даў й́му. — „Но, фсyда́й ти — ка́же кiнь — на мéни — поiдем до мóра. Але — ка — нёрши йiдэмо до мiста до велiкoo.“ — Прийiхали до мiста, ну, рускáзуйи й́му кiнь, шо мáйи купiти: „Купi сьбi такú шáфку“... Купiў вiн шáфку. — „I накупi внá, рiзньнх бутельбóк — були червóни й чóрнi й бiлi; купi рiзньнх сукнiнóк i рiзньнх панчóхiў (то ўже с тим то вiн лóже маў затруднiцьа), рiвньнш штiбiльáта-жи-б бóли i жи-би були рiвньнш чiпки, такi. жи то на гóлову паннi, — вiнкi, капельушнкi, то фсьо там“... Прийiхаў вiн до мóра, поставiў ту шáфку i йак поставiў, самi вьзали, поховáли сьа. Оповiда́йи кiнь до не́го: „Йак йа заiржó раз, жи-би сь ни рúхаў, йак заiржó дрúгiй раз, тáт-же жи-би-сь не рúхаў, йак заiржó треты́й раз, жи-би-сь йак найхóтшi халáў сьа.“ — Але стобáть вони коли мóра, вйнц йак мóри зачнáйе грáти, мóре перегрáло, то вони́, тi паннi, зачнáйут сьпiвáти. Но, йак зачали сьпiвáти, але поприхóдiли вони так пiд бёрiг. та й ўгльáнула йiднá, жи стоiт такá дóжи золотá, хорóша шáфка. Йак вона вгльáнула, жи ў тi шáфцi рiзньнш брáньа йи, штiбiльáта, сукнiкi, на самiй перэд ухонiла сьi до тéй шáфкi i до фльáшки, до внá. Покúшала в йiднóй фльáшки внá, в дрúгойi, с третёйi, йак вже напiла сьа внá, сьiла сибi i зачала звáвати панчóхi i черевикi на нóги. Зачала сьа вбирáти — траск та шáфка, i зачнiла сьа. Йак зачнiла сьа, заiржáў кiнь раз — ни прихóди, заiржáў дрúгiй раз, заiржáў треты́й раз — той прибiгáйи, фхонiли то на сéбе, ну, вже йи, вже йiдóт, тьагiр такий мáют на сибi... Прийiхали до царá, дóжи цар в велiкoй радóстйу вiдiбрáў вiд не́го, зноў даў й́му тры днi спочiти. За тры днi ўповiда́йи й́му цар, жи: „Мáйу... бóднш мoйiм настóуннком, такiм самiм йак йа, жи мáйу дочкóу... Але мáйу сóрок пiать кобилiў — йак тi сорок пiать кобилiў подóйш, ў копьóлок молоко... буди мóцно кпiти, мóц кпiльáче, жи-би-сь ў ншму скупаў сьа.“ (То ўже перед сьльубом, буде мáти сьльуб брáти). Прихóди вiн до коньá i зачнáйи плáкати сердечни, жи вже тепёр то бóди й́му смерть... А вiн фурт й́му вiткáзуйи: „Вiднш, Берéзо-вабiй, йа тибi казáу: ни руш пiурá, бо бóди бiдá“... Кáже до не́го: „Ну, але знáйнш шо, iдi ти до льса, вiрубай ти дóброо дóба,

так шо здужайиш в руках утримати, і кажну кобілу тим дубом в лоб, жи-бі-сь сказаў: А до дойду!...“ Їак вдариў кажну кобілу в лоб: „А-но до дойду!“ — кажна кобіта пішла сама і відойшла сьа сама ф той коцьолок, сорок пїать кобилю. — „Тепер — каже кинь — ходи зо мноюу і бери менє. Їак ѡа прийдю до тоо коцьолка, заіржу раз, жи-би-сь скидаў сподни, заіржу другїй раз, жи-би-сь русьсьцьбуваў сьа шматъа с єєби, ѡак заіржу трєтьїй раз, жи-бі-сь скакаў ў той коцьолок.“ А той цар фсьїх царїў поскликаў і дивить сьа на тоїи. Їак той скочїў ў той коцьолок, то виплиў ў самїм злòты на-вєрха с тоо молока [та то нї-хтò, но Іан-бїг даў, жòе то коли-сь і праўда була, додав один в присутнїх]. Тупїру воїи сьа, тї фсьї царї, дуже ѡїмү сьа задивували, жи він виплиў ў самїм злòты, ше мудрїїшїй стаў, ѡак тї фсьї царї. Вже вьзали сьлюб за-раз і повїдїи той цар: „Но, тепер ѡа здайу на тєбе — за-раз по сьлюбї — фсьо своїи царство, шо ѡа маў на сибї.“ — Тепер казаў цар сибї зноў слугам уфсьї своїи кобили подоїти. Їак подоїли тї кобили фсьї, зачалò моц молокò кипїти, розїбраў сьа цар, ѡак скочїў — іно бїлі костюмашки спїли. Ну, тепер вже ѡїгò коронували, того молодòго царя, (а фурт с тим конєм... вже такїи старїи буў, жи 'но склад буў на нїмү..). І вїдали ѡїму три царї воїну. Вже пїшут тї царї до нєго, жи-б ставати до вогнїу, до воїни. Прихòди він до коньа, ше до свòго, і зноў зачинїи плакати. Але повїдїи ѡїму той кинь: „Ни бїй сьа — каже — нїц, фсьò-сьмо — каже — дїстали і лєхко тибї тòїи пїди.“ — Повїдїи до нєо той кинь: — „Нєх вони стайут на-перєд, тї царї, шо маїут воїувати, готїуть сьа.“ — Поўставали вони там вже, наготували сьа чїсто до воїни, повїдїи до нєо кинь: „Їак будим гнати, над дорòгоїу стоїит криж, фїгүра — жи-би-сь злòпаў сьа за ту фїгүру, ўона сьа лєхко вїїме“... — Злòпаў сьа за ту фїгүру, вїнъаў і пре биз нїчòо, шо мòже кинь вїскочити, без воїска, без нїчòо. Їак тї ўгльанули, жи той пре с крижом с такїм велїким, конєм, і так ѡак вїтер жинє на тому конєвї, пригòни блїсько них, тї ўгльанули, поўкльакали і чакї фсьї повдїїмали, зачали сьа Бòгу молїти і повїдїют тї царї, жи: „То ѡїст сам Гòсподь Бог“... І забрали сьа так на-зад, кирт-аїх, так нїц, ни було воїни (вїдїли сїлу...). Їак вже по тїм ўсьїм вирнїў сьа на-зад, отповїдїи до нєго кинь, жи: „Знїайиш шо, жи тинєр ўже минї прихòди смерть... Їак ѡа — каже — згїну, возьмї менє спалї і тоо пòпїлу возьмї сибї ф хустїнку: шо ти сибї загадїайиш, то так тибї будї“... — І вже кїнєц — нєх вони ше жїїг до котрòго часу.

Від Андруха Кравїцкогò записано в сєнтябрї 1894 р.

Паралєлї: Аєанасьєвъ, Народнїя русскїя сказки IV, 207—208; S. Grundtvig, Dänische Märchen II, 2—23. I. Ф.

21. Дуб-береза і его подорожє до сонця.

Буў госпóдар, ни маў дытїй та й прываў сьбi мáйшгa. Та й той мáйшгт поїхаў до хьса по дровá та й знайшоў хлóнца; та й прїїхаў до дóму, сказаў госпóдаревi, а госпóдар казаў, жи-б нїшоў привїў. Та й пішоў, прывїс (бо то малéнькїй буў) та й охрестїли йнго „Дуб-береза“, бо буў мéжи дубами й мéжи березоўу. Те й він ходїў до шкóли те й йнго називáли „Дуб-береза“. А він казаў: „Йа — кáе — ни бóду ходїў до шкóли, бо нинї мнья далї-сьте паскóдне.“ Те й кáе: „Йа йдў сьбi ў сьвіт.“ Те й пішоў ў сьвіт та й знайшоў коньá те й сьїў на коньá те й йїхаў. Те й йїде: горá з горóйу бїить сьá дўжи. Та й перейїхаў за тi гори та й кáже: „А, йак сьá мáйшг, Дуб-береза, а де ти йїдеш?“ — Кáже: „До сóньцьá переконáти сьá.“ — Кáже: „Спомїанї за мéне: дóки ни бóдем сьá так ўжé бити?“ — Та й йїхаў дáлы, без мóре, та й рїба вéзла кїпéц на сибї землї, та й вона кáже: „А, йак сьá мáйшг, Дуб-береза! Де ти йїдеш?“ — Те й кáже: „До сóньцьá переконáти сьá.“ — Та й кáже: „Спомїанї за мéне: дóки йа ўжé бóду ту землїу на сибї возїти?“ — Та й йїде дáлы, зноў мéлник вибїгáйи. Та й кáже: „Йак сьá мáйшг, Дуб-береза? Де ти йїдеш? — А він кáже: „До сóньцьá переконáти сьá.“ — Він кáже: „Спомїанї ўжé зноў за мéне: йа на штїри камїньцьi мéльу, а не мáйу чáсу кавáлка хлїба зїсти.“ — Та й він йїхаў, прїїхаў гет до сóньцьá того переконáти сьá. Те й там сидьла такá старá бáба ў зáпичу (то йнго мáти, того сóньцьá) та й та мáти кáже: „А чогó ти прїйшоў-їсь? Бо йак мїй син прїйдé, то тибé йїднїм волоскóм спалїт.“ — Те й він прїйшоў, той син, та й вона кáже: „Тáкий мишї йїдén сон снїў сьá, жо горá з горóйу бїить сьá.“ Та й кáже по-тóму: „Минї такий дрўгїй сон снїў сьá, жи рїба на собї кїпéц землї по мóрови вóзи.“ — „Дóти не перестáнеть сьá горá з горóйу бити сьá, аш пóки мéжи собóйу когó ни забїй“... Те й він зноў: „Рїба — кáже — дóти теїй землї не скїпе, дóки когó на собї не перевезé без мóре.“ — По-тóму кáже: „Минї сьá такий сон снїў сьá, жо мéлник мéле на штїри камїньцьi, ни мáйи чáсу хлїба зїсти.“ — Та й він кáже: „Він мáйи дванáйцьїть псїў, оже йак дасьть тїм дванáйцьїть псам пёрши йїсти, допїру буде маў час сам зїсти.“ — Те й той йїде на-зáд, дївить сьá — мéлник вибїгáйи. Кáже: „Йак сьá мáйшг, Дуб-береза?“ — Кáже: „А шо-ж там, спомнãнãў-їсь за мéни?“ — А він кáже: „Спомїанãў. Він кáже, жи ви мáйити дванáйцьїть псїў, ни хочити йїм дáти йїсти. То йак дасгé, то й самї будéти мáти час зїсти.“ — Те й він прїїхаў до мóра, та й рїба кáже: „Йак сьá мáйшг, Дуб-береза?“ Та й кáже:

„Спомн'яну́ў-ись за мене?“ — А він ка́же: „Спомн'яну́ў.“ Та й ка́же: „А шо-ж каза́ў?“ — Він ка́же: „Каза́ў, йак переве́веш кого без мо́ре, допіро скінеш.“ — Те й вона́ ка́е: „Сыда́й, йа тебе перевезу́.“ — Те й перевезла те й скінула за́ра ту зємљу с себе. Ну, та й йіде да́лы, та й гора́ в горо́у бйить сьа так -- ни ма йак перейхати. Та й пере-скочы́ без них те й стаў на тамтїм бо́цы; та й вони́ ка́ут: „Йак сьа ка́йши, Дуб-берє́за?“ — Та й ка́же зноў: „Йак кого́ меже собо́ю за-бйите, то допіру перестанете сьа бйти.“ — Вони́ ка́ут: „Жи-б ми буді́ зна́ли, то ми-би-сьмо бу́ли тибє забйли“... — І прыйі́хаў до цы́сара і ка́е цы́сар: „Йак ти такий, перекона́ў сьа-сь до со́нцьа, так — ка́е — будеш браў мо́ю дочку́.“ — Та й ка́же: „Ну, йа буду́ браў“... „Але перше скупайісь сьа ў моло́цы ше.“ — Та й дуже закипі́ло молоко́ та й він дума́ў, жи ўже йіму́ буде́ смерть. Те й той ка́е: „Чека́йте, йа ше піду́ на сво́го коньа́ подивљу́ сьа“... — Та й іде́ до коньа́ та й пла́че. Та й ка́же: „Дуб-берє́за, чо́го пла́чеш?“ — Те й той ка́же: „Йа ма́ю сьа ў моло́цы купати́ нйнька.“ — Та й ка́же: „Поведі́ мене до води́.“ — Той пови́ў до води́ те й той шмат води́ набраў ў себе, те й приві́ў до тоо́ молока́, зача́ў нўхати. Ну, та й підлива́ў фсе во́ду, жи-би́ було́ знйньйше йіму, жи-би́ маў сьа купати́. Та й фсе шчо́ скупайіть сьа, то ше кра́шчйй. Те й той скупа́ў сы́, те́й ка́же: „Ну, тепє́р нех вона́ купайіть сы́.“ — Те й те молоко́ закипі́ло те й вона́ влйзла те йно шкварка з не́йй зробила сы́. — Вже фсьа.

Записано від Юська Захарчука в марті 1894.

Слабо розказаний і спутаний варіант казки про Марка Богатого і вандрівку до сонця, гл. N. I отсеї збірив. Початок нагадує трохи оповідання про Знайду-Крово-сумшника (пор. М. Драгомановъ, Славянски-гъ прѣправки на Едиповата исторія, Сборникъ на нар. умотворенія, т. II), а кінець похожий на кінець попередньої казки. I. Ф.

22. Вірний брат, що брата і братову вратував і через те каменем став.

То було́ собі́ два браті́, йідє́н буў трохи́ мўдри́й, а дрўгий трохи́ буў дурний. Вйи́нц умер́ йім ба́тько — ма́ти, діста́ли сы́ вони́ самі́. Йак діста́ли сьа самі́ — ну: „Шо ми — ка́е — тепє́р будем робіти́ самі́ на госнода́рстві?... Возьмі́м — ка́е — то пустым́ у посє́сйу“... І пу-стїли́ те́йи ў посє́сйу. — „Ходым́ у свѣт вандрува́ти, мо́же ми зна́йдем шча́стьа собі́, бо ми на свої́ ба́тькїўшчыні́ ни мо́жем сьа рожжїти“..

От ідуть вони, йдуть, ідуть, вже захапує їх ніч. Захапує їх ніч, йакурат здобайуть таку маленьку хатинку. „Будем почувати там“... От приходять — ни на ў ті хатиньці і но тільки йідна йідним дьўчина. Повідають до неї: „Добрі-вечір тобі!“ — Она вітказала: „Дай Бóжи здорóуля!“ — „Мóже-б ти нас переночувала? Ми йи подорóвньї льўди“... Уна каже: „Йа-би вас переночувала, але — каже — йа така ўбóга йи, жи ни ма́йу нї шкорінки хлыба, вас погодувати.“ — „Чека́й — каже — йа ма́йу на́ру грейцаріў, піді ти, мо' ти зна́йиш тут де купіти хутчі шо“... Пішла вона так на госпóду — на гостиньці госпóда була — ввзала сибі три парі булók — вже йїх трóйи б́уди — і ввзала три селетцьї, то ўже б́уди спраўляти на вечеру йи. Ну, переночували вони, вже повечерали, переночували, пофставали рано, поўмивали сьа і повідають до неї: „Ти йист така бідна сиротá, йак і ми, може-б ми сьа с тобóйу котóрий вженіти?“ — Она каже: „Йа така д́уже йист убóга, а ви прибрáні — так йак ўот паніч, так йак ўо шляхтичї, — то миньї ни вальóрно з ва́ми“... Повідайи той старшій до молóтного, кае: „Зна́йиш ти шо, — йа йи трóшки хитрїйшїй, а ти ма́йиш мєншу гóлову від мєни, то жени сьа ти — старшій до молóтного каже — то жени сьа ти із не́йу, а йа — кае — б́уду штудерова́ти і б́уду гльады́ти, а-бї ми ма́ли в-вітки жити.“ — А той молóтшїй каже, хоть дурний буў, але повідайи: „Бра́те, ни йде так — каже — жи-би ти, старшій, ходя́ў за мно́йу, молóтшим, а менє-сь ожениў. Тїлько — каже — так іде, по Христу сьвато́му: йак ти старшій йи, заўжди тобі подоба́и пєрши жиніти сьї, а йа б́уду при тобі так йако слугá, твій брат“... Ну, перебу́ли вони вже бес пару час і там от уўсьó йиш так Бог дайї, шо вони сибі замїшьлять, у ті хатиньці. Ну, вже вони сибі раду ма́йут: „От іды́м до ксьонда́йў, чи то нам увóльзять вже жени́ти сьї“... — Пришли́ й акуратнї зарáдили сьї сьвашчєнникіў, вже то так тра́фили, дóбре йиш пішло, жи віт пєршого рáзу сьвашчєнники лад зробили так йак ма́йи бути. Ввзали вони шьлюб сибі, от Бог даў ніч і польга́ли спáти. Польга́ли спáти, повідайи той старшій брат: „Бра́те, льага́й — кае — ти з йїтнóго бóку коло мєйї жінки, а йа з дрóго бóку.“ — Отповідайи той молóтшїй брат: „Ни приказу́и так Бог, шо-б ми так льагáли, бо прнсьага́ў ти йїйї і Бóгови. Ти льага́й спáти, а йа засьвїчу сьвїчку і б́уду сьа Бóгу молїти“... Він засьвїтїў сьвїчку, молїть сьа Бóгу, — прильїта́йи птах і кае: „Цáру-царїце, ти спиш, ньїц не чўйиш: за тобóйу д́уже велика кáра іде. Але хто те ўчўйи і свóжу кáмратовї ска́же, по колы́на ка́менем стáне.“ — А той брат сибі сидїт і чита́йи тєйи і то ўсьó чўйи, жи так той птах говóри. Прибудїў сьа той брат і повідайи до нєго: „Бра́те мїй кохáний, дльа чо́го ти ўже ни льага́йиш спáти?“ — „Йа ішчє сьа висплу.“ Положиў сьа він спáти, переспáли, поўставали рано,

зваріли сьнідати собі, посьнідали. — „Отó — повідáють — буди́м сьа ни вибирáти вже з-віци дáльі ф сьвіт, бо й тре нам заробіти на шко-рінку хлѣба.“ — Але йдúт вони́, идúт вони́, йдúт — захоплу́йи йїх ўже полúдень то, обід. От, йак то в дорóзѣ чоловік, то там вони́ собі мáти такú машинку, раз-два звинúла сьа воцá і зготувáла ўобід. Ну, йак вони́ поўобідали — „Забира́ймо сьа зноў, идѣм дáльі вже, поки ше часу́ стáйи нам.“ Вандрúють вони, вандрúють, вже й захáплу́йи йїх зноў ніч. Прихóдьять, зноў такá малéнькa сáмо дúже ўўбóга хатинка, ни ма ныцѣ ў ті хатиньци, сто́яла пустиньа. Ну. той стáрши́й ка: „Бúдем тут ночувáти.“ — Там зноў йáко йїгó живá ровложíла вогóнь, звинúла сьа сьудí-тулі та й вечéру зготувáла, повечéрала те й зноў той стáрши́й брат повідáйи до молóтшого: „Льага́ймо фсьі три на йїднѣм лінку.“ — Повідáйи той молóтши́й брат: „Ни йист то так лáдно нам — кáже — ни бúди Гóсподь давáти нам нычó. Льага́й ти собі зі свóю жонóю в лінку.“ — Ну, полъагáли вони́, порозберáли сѣ, полъагáли в лінку, той молóтши́й брат засьвѣтѣ́й собі сьвѣчку і вьзáў книшку, зачáў сѣ дúже Бóгу молити. Прильítáйи птах, сьидáйи на ўкрéньтѣ (плóтьі) і повідáйи: „Цáру-царíце, ти спиш, нычóго ни чуйиш. За тобóю дúже велі́кa вóйна йде. Але хто те ўчúйи, а свóму пáнові скáже, по пóяс кáменем стáне.“ — Дúже братóві велі́кій жаль зроби́ў сьа і зачáў плакати. І прибуди́ў сьа брат йїгó той, жи снаў в лінку ж жонóю, і повідáйи йїмú: „Брáте мѣй кохáний, шчо ти так тúжши? Мóже ти тóго тúжши, жи йá сильу зі жонóю? Ілі, йа — кáже — ўступлú сьа, а ти льага́й із мѣю жонóю на лѣшко.“ — Він кáже: „Брáте мѣй кохáний, ни прика́зуйи Гóсподь так, шчо-би йá с твѣю жонóю снаў, і ти Бóгу присьага́ў і йїйі, бо то йист жонá тво́я сьлúбна, жи-ни тибі на перешкóды бúти“... Ну, лѣг він спáти, засну́ў. Даў Пáн-бѣг день, поўстáвáли рáно, зготувáла сьніданьа йїм, посьнідали. — „Ну, забера́ймо сьа дáльі, в дорóгу йдѣм!“... От идúт вони, йдúт, йдúт, нахóплу́йи сьа вже час, обід, дванáйцьгата — ровложíли вони́ на дорóзѣ сьобі вогóнь і зготувáли раз-два́ собі обід. Поўбідали, забера́йуть сьа, идúт уже дáльі. Идúт, идúт, зажапу́йи вже й ніч йїх. Прихóдьять вони зноў до лѣса і йáкурáт зноў так тра́фили такú хатинку малéньку, йак бес ті нóчи ночувáли. Повідáйи той стáрши́й брат: „Тут бúдем ночувáти.“ Ну, вьзáлá вонá, запали́ла ф пѣйцу, зваріла вечéрати, повечéрала, та й прóси йїго брат: „Брáте мѣй — ка — кохáний, шо ти? Чи ти — ка — йи на вáртѣ коли нас, шо ти ўже трéтьу ніч ни хóчши спáти?“... — „Ти собі льага́й, а йá засьвѣчú сьвѣчку і пошольú сьа Бóгу.“ — От, сидít він, Бóгу сьа мóли — прильítáйи птах, сьидáйи на окрéньтѣ і повідáйи: „Цáру-царíце, ти спиш, нычóго ни чуйиш. На тѣби дúжи вели́ки нишчáсьтьи спадáти мáйи. Але хто те

фчуйи, а свому панові скаже, то цілком каменем стане.“ — Прикидайти сьа брат та й уповідайти до него: „Брате мій коханий, шчо ти нас так жадуєш? Йи уже третья ніч, ти нас вартуйиш... Положи сьа сибі уже і спочивай!“ — А він отповідайти: „Йа ішчє сьа висплю.“ — От кўри запіли, йакурат дванайцята, він загасиў, положиў сьа. Ну, даў Бог день, він кає: „Фставай, жонѠ, бо вже майим день.“ — Фстала вона, зготовала сьніданья. „Вже забераймо сьа, далі вандруймо!“... Вже три нѠчи в дорѠзы... От идўт вони, йлўт сибі, акурат дивлять сьа, — вже сонце так, дохѠдит дванайцята — розложили сибі ўгѠнь, там жинѠ звинула сьа сьуди-туди, зготовала ўбѠд, поўбѠдали. — „Забераймо сьа далі!“ Вандруйт і вже то вони змагайт так хўгчи. — „Мо' то ми дійдем до такоѠ, де мѠсто йи альбо шо-сь“ Бо то чоловік, звайите, в дорѠзы загивайи... О, прихѠдять на-ніч аж до йидноѠ царѠ. „МѠже-б ви нас приньали на ніч?“ — „Ну — ка цар — дѠбре, йа йиднаѠ дѠтїй ни майу, то йа вас прийму так йак за своїй дѠти“... Али далі йим окрім такоїй покѠйнк, а ф тим покѠйу була змїя. Була змїя і йак вони польгаали, і та змїя хтыла йїх зѠсти. Польгаали, а той брат прѠсит, кає: „Брате мій коханий, льгаай — кає — ти з йидноѠ бѠку, а йа з дрѠо бѠку“... — ПѠру тѠ польгаали, а він взяў, лыг сибі під лішком, той дурний брат. Польгаали, той на лішку, а той під лішком лыг, але ў тим покѠйу дрѠгим буў такоїй стѠрож. І та змїя по прийшла до них і йак хтыла так йїх разѠм обѠх ўкоўкнути, а той с-під лішка йак маў меч, йак фтьаў, так фсы сьим гѠлови разѠм зѠтьаў, від йидноѠ разу. Йак зѠтьаў гѠлови, ну, пѠру сам ў своїй гѠлові радить сьа, де то подѠти йи... Взяў, зѠрваў помѠстїну і фсадиў ту змїу під помѠстїну, а с тих гѠлоў зѠрваў сьим йазїкїў. ПѠру дѠвить сьа, на пѠлозы дѠжи побрѠскана кроў. ЗасьвѠтиў свѠчку, то чѠсто пѠдлогу стѠрайи, жи-би вони поўставали, ни полькаали сьа. Але дѠвить сьа: на йнѠ братѠвий так йак він зѠтьаў — бѠла сорѠчка, і побрѠскана кроў була. І він взяў, схилиў сьа сибі так — вона лежала вѠт сьтыні — він схилиў сьа і взяў йазїком ту кроў зачѠ злизувати. Той стѠрож черес той кльч. де то дѠзўрка йи ў двѠрах, і дѠвиў сьа на тойи. Ну, вже то він порѠбїў то, чѠсто попрѠтаў, загасиў свѠтлу і сам положиў сьа спѠти під лішко. Поўставали рано і той стѠрож пѠшоў до царѠ, жи такоїй, жи з ним буў, чѠрес неѠ браў сьа до його жїнки. Ну, рано поўставали, викладайт, цар, жи-би буў баль.. справити баль. По тим балѠ будут йнѠ трѠтити, йнѠ брата. А той брат ўу тим ни знаў ныц, жи спит. О, росписали по рѠвньїх царѠх, жи-б сьа повїздѠли на той баль. ПовїздѠжали сьа, сѠльно паньства, царїў і спраўляйт сибі той баль, — то йїх так йак вѠнчѠти буде уже той цар. Йак онї там позасыдали за столѠм, зачинайт сибі там рѠвньї радѠ робѠти. Вже йїх поблагословиў той цар. Йак йїх поблаго-

словій їй кає: „Ну, тепер ви так йист, йак мойі рідні дьти, дайї вам свойі царство, в вік віка.“ — Приходи той локай, вже по фсьім, і повідайї їм: „Йа вас, панове госьти, пирипрошайї, бѣду йїднѣ вам каьску казати: шчо він браў сьа ў почі чирез него до йїго жонї.“ А той повідайї, брат йїго: „Ни мѣже так бѣти — каже. — Він менѣ вит фсьакоїї бїдї ратуїи, — шчо-би він браў сьа до мѣїї жїнки!“... Ну, та й допіру вже там сѣдять йїго: такі смерть тре зрѣбїти йїмѣ, тому молодшому братови... А той брат оповїдайї (шо йїмѣ майї бѣти смерть): „Шчо йа із ним почував-їм по лысѣх“... Але каже так: „Вже минї фсьо йїдно, чи менѣ будити вїшати чи рїзати, фсьо йїднакоѣ!“ Зацаў він казати, йак пѣршу нїч почувавѣ, жи дѣже велїке нїшчѣсьтѣ на него чїкаїи, на брѣта і на жонѣ братову. Йак він то росказаў — по колына каменем стаў. Піру зачинаїи росказувати другѣ нїч йїм, — а тї ўсї сїдять і слѣхайут, тї царї і тї госьпї, — шо на него дѣже велїка вѣїна майї бѣти, на йїго брѣта. Вже стаў по пѣяс каменем. За трѣтѣ нїч, йак прїйшло вже на трѣтѣ нїч, то йїмѣ казаў, шчо йїго змїїа і йїго жонѣ майї зїстї... Але допіру ка так: „Йа вам то ўсьѣ покажѣ, то тепер минї смерть ізрѣбите“... Вїїмайї тїх сьїм йазїкїї із бїлоїї хустїнїки і кладѣ на столї; положиў на столї і шче пїшоў, вїнѣаў тїх сьїм голоў с-пїд пїдлогї. Йак вїнѣаў тїх сьїм голоў с-пїд постѣлы, і допіру отповїдайї їм, шчо то йїх мѣла бѣти смерть — і стаў сам цѣлком каменем. Йак стаў він каменем, та й вже він... вже ни майїут йїмѣ жѣдноїї смѣрти ше рѣбїти. Дупіру тї фсьї радѣать, жи йїго тре поховати. Але йїго брат повідайї: „Ньї!“ — каже. Йак він так стаў каменем, то він стоїаў сїм лыт, ў тїм куткѣ ў нѣкоїѣ — ни хтѣїў йїго вїїгдѣ хѣвати. Але за сїм лыт ішла йїго жонѣ, брѣтова, і зачїпїла сьа за него, йїго звалїла. Йак йїго звалїла, він фстайї і каже: „Ай ай-ай! ѣле-ш то йа спаў доўго! Чо йа тїлько спаў?“... Тупїру вони сїбї царствѣвали вже а-ж до смѣрти.

Від Миколи Кравїцкогѣ записано в сѣнтябрї 1894 р.

II. разелї гл. Grimm, Kinder- und Hausmǎrchen I, 34—42 (з іншїм початком); Basile, Der Pentamerone II, 116—134; Hahn, Griechische und albanesische Mǎrchen I, 201—208. I. Ф.

23. Завдрїсна мати і єї дочка цариця.

Була ўдовїцѣа і мѣла дочкѣ так-же ўже тїлѣ, шо ўже бѣло час давати за-муж. Али-ж йакї прїйшли кавалїрї до старѣїї, то йак поди-

вїли сї на дочку, то — бо та її дочка була дужнї файна — і кажи так, котрїй прийшоу, то: „Дайти — кажи — своїу дочку за мени, бо сї мнї льпши — кажи — дочка сподобала, йак старá пáньнї, нї-би йак мáти їїї.“ — І допіру та мáти була на своїу дочку лихá за тоїн, жи мáти хтїла йти за-муж, а чирнз дочку ни могла. Вона заўжди, та дочка, йїхала на спáцер сибї. Од-жи-ж казала та мáти їїї до льóкайá, кажи: „Ти йак йїдиш в неїу на спáцер, завезї її так у льсї далéко, шó-би йа їїї не видїла вїйнци. Їїї забїй там у льсї, і привезї менї праву рúку з вейї, видрїж, і добудь сёрци... привезї мннї такїй знак Бо йа шче самá молодá — так каже мáти — бо йа шче самá пїду за-муж, а чéрез ньу не мóжу.“ — Так казала до льóкайá та їїї мáти. А покойóва почула тоїн, шчо до льóкайá мáти казала, шчó-би вїн їїї стрáтїв, і дупїру казала тї пáньнї. Вїйїхаў тої льóкай в неїу на спáцер, далéко в льсї. Йїдут та й йїдут, та пáнна с тим льóкайом. Каже пáнна до льóкайá: „Шчо то такéїї, жи ми нїгди так ни йїхали далéко на спáцер ў льсї, а-ж нївкї?“ — „Шче — кажи льóкай — шче пої-демо кавáльчик, то сї пáньнї так здаїї.“ — Взяў льóкай завернуў ўже брїчку, далéко у льсї, і дупїру кажи до пáннї: „Звáйти ви шчо, йа вáш мáйу зробїти смерть тўтай.“ — Стáла вона дужнї плакати і йїгó просїти: „Йа йн шче такá молодá, йа шче хóчу жити ў сьвїтї!“ — Шкóда тóму льóкайовї сї зробїло за тейу пáннóу. — „Йаг-жи будї — так кажи льóкай — шчо йа мáйу привести із вáс знак, праву рúку мáйу видрїзати і сёрце добўти ис пáннї.“ — Стáла пáнна ішчé дужнї плакати і йїгó просїти. На той час литїли псн льсóm. Вїн взяў стрїльóу і застрїлиў йїдного пса і тóго пса распорóу і добóу з неїо сёрце, ис пса. „А — каже — а ви, пáнно, мўсите лáти рúку видрїзати, йа знак мўшу привести. Сёрце будї с пса, значїт собáче, а рúку видрїжу і скажу, шчо йа пáнну забїў, йак прийїду до дóму.“ — А їїї рúку йак видрї-заў, і вна сибї пїшла, а вїн поїхаў до дóму. Ту рúку їїї завїсаў кáльїку, прийїхаў вїн то... і привїз той знак ўже до дóму і показáў їїї мáтерї рúку і сёрце. А та їїї мáти бáчи, жи їїї рука, і сёрце то не могла пїзнáти, чи то йист в неїї, чи то йист йакé. І далá льóкайовї вїру, шчо вїн так їїї забїў вже. І поньухала мáти те сёрце: „Псá креф — каже — óна псем смїирдзвáла!“ — І ўнá сибї так йшла, йшла льсóm, так зайшла а-ж у дрúгий край, а-ш пїд йїден óгруд такїй, йїдного су-льá, де буў дуже велїкїй сад. І знайшла сибї такú липу дупїру в тим óгродом і там сибї сидїла ў тї липї, та пáнна. А там, фáк, дї дужнї було дóсить йáблок, і ўонá ни мáла шчо йїсти і вїшла до óгроду по тї йáпка, зробїла сибї такú... пїткóпáла сї тейу двьурóу ходїла до тóю óгроду і зберáла йáблók.

огрідник, жи то доглядаву тою огрѳду — і він шчо прійди рано до тою огрѳду, піт каждоу йаблонеу значіт лежать йаблока, а тою блісько паркану, піт тїни йаблонями ни на йаблок, шо вже хто-сь збирайи, так огрѳник пізнау. І взыау, засыу у ноці, хто то такий збирайи йаблока? І злѳпау ту панну, шчо без руки. Але вона була дужи фѳйна, подѳбна така... — А той огрѳник служуу у крульа, і той крульау сїна і той син, той паніч, тою огрѳника... обїдва лубїли сї собі. І той огрѳник йї тримау, ту панну, бес кїлька день і взыау, сказау тому панічѳві. Каже: „Йа... шо йа скажу!“ — так огрѳник. „Йа злѳпау дужи фѳйну панну у огрѳды.“ — Кажи той крульу снї: „Покажи сьудѳ йїї!“ — Йак йїну огрѳник показаву, дужи сї тому сподобала таїа панна. Він взыау ту панну і з огрѳду с собѳу до покоїу і так йї тримау у тїм покоїу своїм, де сам жѳнкау, шчо навѳтї йїгѳ рѳдичи ни знали, шчо він ту панну майи. Шчо він значіт пиу йїднѳу кѳву собі пѳрциѳу, ўже по-тїм казаву покоїѳѳвї нести дѳнї, і так сьнїдѳна і обїд, шчо пѳрши йїу йїднѳу, то ўже по-тїм дѳвї собі казаву приносїти. І та сї покоїѳѳва чудовѳла, але рѳдичам не спомнѳла, жи вона дайи дѳвї нѳрциѳї, а він йїї тримау ў шафї, ў своїм покоїу. Понѳсла ѳона раз обїд і нїдгланула йїї, шо ѳона йїст ў шафї, а-сь сї сама фѳїшила, шчо йїст така подѳбна панна. Але просїу покоїѳѳѳї, шчо-би ѳона ни казѳла йїгѳ рѳдичам. То так тривѳло биз рік, шчо він йї тримау, а рѳдичї ни знали. Вже йїну сї було час і женїти. Кажут йїгѳ рѳдичї: „Женї сї вже сїну, де-сь тре тобї шукѳти панни.“ — Каже він до своїх рѳдичїх: „Шчо йа вам скажу? Йа вже майу панну собі ў своїм покоїу, ўже-н... шукѳти нѳгдѳ не буду дрѳгої.“ — Каже до него, рѳдичї: „Покажи-ж но йїї.“ — Він йїї тримау без рік, і та рука йїї вїросла дрѳга. І йак тї сї рѳдичї подивїли на ту панну, і так-жи сї йїм сподѳбала, рѳдичам. — „Де ти йїї взыау, тѳї панни?“ — „В огрѳды-сьмо йїї злѳпали, але вона сї менї дуже сподѳбала.“ — Кажут рѳдичи: „Ну, йак сподѳбала сї тобї, то берї з неїу шльуб.“ — Зробили ѳони висѳльѳ й взыали шльуб с тѳїу панноу. І стѳла вѳїна у дрѳгїм країї і він пішѳу там на лѳмїч, а йїї зїстѳвиу при своїх рѳдичѳх. І ѳнѳ заступїла ў цїнїжї, вже від него, і по-тїм, йак він ше там буу на вѳїнї, мѳла ѳона два хлѳнцї, булї близьнѳукї. Тї йїгѳ рѳдичї булї на ньу лїхї чѳгѳ-сь і наннѳсѳли ѳѳї до него, шчо: „Май пѳа і котѳ твоїї жївѳ... то вѳ... но тїлько два хлѳнцї, а наннѳсѳли, жи... с. П... ст а-ж до него на вѳїку, шчо с тїм рабѳ... ж стѳд, чи шчо... то то йїст мойи, ...“ — І по-... о йїгѳ рѳ-

дичію і захопіла йго ніч, того післанця, що він пішоу с тим листом, і треба йїму почувати так у силі. Акуратні трафію той післанец на йїї матер, шчо йїї кавала стратити. І питаїть сьа йго таїа паньї: „Де ви так ходїли?“ — „Іду з листом від пана, круля“ — так каже післанец той. Взяу він, той післанец, заснуу, бо сї змучїу, і взяла той лист причитала і вже догадала сї, шчо то йї йїї донька, і взяла написала той лист, приписала йїнакше: „Стратїте йїї і тїї дїти, бо навїть ви хочу то слухати.“ — Той післанец прийїс той лист до йго ролчїю; йак ті родичи причитали, шчо: „Пїше наш син вітам, шчо-би йїї стратити і ті дїти.“ А то не була праўда, він написау добре, але таїа паньї переписала кіпско. Та й родичи — кажут: „Ну, то треба йїї стратити. Йак наш син пїши, то ми йї так зробимо.“ — Але та покойова дуже йїї лубїла і то слухала, шчо йїї родичи кажут стратити, і сказала ті паньї молодї: „Паньї моїа, шчо йа вам скажу! Шчо написау ваш пан, жї-би вас стратити і вашї дїти. Али йа паньї то кажу, бо минї дужи шкода паньї.“ — У ночї, ўсї повасипляли, та паньї молодї взяла ті дїти, ті близьнукї, і фтыклá: „Йак миньї маїи бїти смерть і моїм дїтям, то треба тьїкати.“ — Пішла ўона сїбї далеко в лїс с тїми дїтями. А він йак йшоу йїї чоловік на войну, то мау два перстєні і таку хустїнку злїтими лїтерами і вїставиу йї дома йїден перстєнь, і ту хустїнку передєр на двїи, дау йїї половїну, а сїбї взяу половїну тєї хустїни: покинуу йїї такий знак, бо він йїї дужи лубїу. Він повертаїть сї на-зад з войни — ўжє ви ма дїтїй, а-нї йго жонї. Питаїть сї він там своїх ролчїю: „Де ви йїї подїли і мої дїти?“ — „А на шо-ж ти писау до нас, жї-би йїї стратити і дїти?“ — „То не праўда — так каже той — йа писау до вас: нех бїди, шчо хоче, то не робїть йїї нїц.“ — „Ми-ж йїї не робїли нїц — так кажут ролчичи до нєго — а ўона забрала дїти і фтыклá від нас.“ — „Мўсьїла вона тьїкати, йак ви йї хтїли стратити! Не ма мєї жонї і моїх дїтїй, то йа їду від вас у свїт на-зад і бїду йїї шукати.“ — Взяу він сїбї с собїю лїокаїа, набрау сїбї йїдзєнья і так фсього, а-бї він мау на рїк за чим у свїт йїхати. І вїйїхау нїби сїбї ў дорόгу, свєїї жїнки шукати. Йїадиу він без дόгнїй час по сєлах і по мїстах, і не мїг йїї де знаїтї. Шче стау йїхати лїсама. Йїхау він лїсом так-жї дόгнїй час. Йїде він так дорόгойу, лїсом, али бу така ланья, така... нїби лєвїр такий, али ўона сї доїїла так йак корова, і пасла сї на' дорόгойу, таїа ланья. І він йїї хтїу застрїлити, ту ланью. Вона ўзвала, стала ўтїкати, шче так кавалок у лїс від дорόги; він за нєїу стау їтї, де ўона сї подїсьть. Аш прїйшла ўона і схвала сї ў таку нурү, була така гора, ў ті горї така там йїама була, і та ланья тудї увїйшла. Він сїбї мїсли: „Пїду йа тудї, до тєї йїама, по-

диўл'ю сьї." І вона там була, та йго жона і с тими дьт'ямї. Так сьї ўона с тейу ланйиу присвоїла, шчо вона йї дойла так йак корову, і тим молоком жила і йїї дьти. Але йак та ланья тудї увйшла, і він шшобу за нейу, і вона йго пїзнала, та йго жїнка, шчо там сидыла, де та ланья. Але фстїдала сьї до него вййти, бо ўже була така нагла, шчо з нейї одѣжа ўблетыла, шчо на себї мала. Каже до него: „Мужу-ж мйї, шчо ти тўтай рбїш?“ — так до него вїтповїла, ў тї норї. Він вїтповїў до нейї: „Хто-ш там йї? ходї сьудї, бо йа не мбжу тебѣ пїзнати, хто такйї?“ — А ўона до него вїдповїла: „Та-ш ти мйї муж, а йа твоїа жона!“ — Сказаў він так шче раз: „Та ходї сьудї, бо йа тебѣ не мбжу пїзнати!“ — Подала ўона той пѣрстїнь йїшў, шчо він йї покїнуў у дома, і тейї половїну хустїни: — „Йак не вїрїш, то на знак!“ — так ўтповїла ўона. — „Та ходї-ш сьудї до мѣнї!“ — Дўжи сьї він фтышиў с того, шчо йїї здїбаў. — „Ни вйїду до тебї, бо йвдїм дўжи нагла, одѣжа з мѣнї ўблїтыла, бо йа ўже дбўгнїй час тўтай жѣшкайу, в тї норї.“ — Зьаў він с себї одѣжу скїнуў своїу і подаў йїї: „На, ўберї сьа!“ — Убрала сьї она ў йго одѣжу і дошїру вона вйїшла до него. І дўже сьї він фтышиў с того, шчо вже своїу жону здїбаў і своїїнї дьт'ямї. Узьаў він йїї на брїчку на своїу і тих два хлопцї, шчо булї з нейу і дўжи з велїкоїу хьїньцьїю йїхаў до дому, до своїїх рбдичїў на-зад. Прїїхали ўже онї до дому, до своїо палацу. „Спраўмо тенѣр баль такйї велїкйї, роспїшїм по цалїм крайу такї газѣти, шчо мбжи на тїм бальу бдудут с твѣїї фамїлїїї і з мѣїї.“ — Справїли ўонї той баль, багацько народу було на тїм балї с цалого крайу. Стала ўона казати мѣжи тїми ўсїма гбсьтьями: „Шчо рбїтї такйї матѣрї, шчо матї казала дочкў стратїтї, бо хьїла йтї сама за-муж, а дочкў сгратїла?“ — Обавїайтї сьї та матї йїїї, шчо йї казала стратїтї тому лбкаїовї, завѣстї ў льїс... шчо той лбкаї приньїс знак... Та матї ни спбдывала сьї, жї то йїст йїїї дочка, бо та йїїї рука ўже вїросла дрўга, шчо йїї казала вїдрїзати, а то акуратнї була йїїї дочка. І кажи так дочка: „Шчо такйї матѣрї рбїтї за тейї?“ — Кажї так матї: „Панбве гбсьцьї! цѣрепрашаўу вас, шчо бдуду казати — вьзати таку матьїр, привїзати бгїровї до фостї і цустїтї ў чїсте пбле!“ — Так сама сїбї матї засудїла; але вона сьї не спбдывала, жї то йїст йїїї дочка живїа. Трафїла акуратнї на своїу дочкў, і сама сїбї засудїла такў тьашкў смѣртї! Уже кїнѣц йїїї.

Записано вїд Андруха Кравїцкогo в юлї 1894.

В сїї казцї спутанї два мбтїви: матї задрїсна на красу дочкї наже вї стра-
ти, гл. Musäus, Volksmärchen der Deutschen „Der redende Spiegel“; O. Kolberg,
Ibid III, 129; XIV, 69—72; Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 237—246; Аван-
сьевъ, Нар. русскїя сказкї II, 240—244; Худяковъ, Русскїя сказкї I, N. 16; III. N. 90;

Етнографїчний збїрник, т. I.

6*

Nowosielski, Lud ukraiński I, 245; Gliński, Bajarz polski I, 165; Hahn, Griechische und albanesische Märchen II, 134—143; Schott, Walachische Märchen N. 5; порівняй також Аванасьевъ, Поэтические воззрѣнія Славянъ на природу II, 715—716, — і мотив середньовікової повісти-поєми про св. Геновефу, гл. K. Simrock, Die deutschen Volksbücher I, 381—439 і численні рефлекси сеї повісти в устах люду, гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 342—347; II, 51—55; Wolf, Deutsche Hausmärchen 168—177; Hahn, Griechische und albanesische Märchen II, 40—49, пор. Renaud, Vie de sainte Geneviève в журналі Romania, Revue trimestrielle, XVII, 331. — I. Ф.

24. Як швец чортови записав ся а до неба дістав ся.

Буў то йідеи швец дўже бідний, він не маў вітки жыти; але взяў, записаў сы злому дўхови. Та й йак він записаў сы, на дваіццять і штїри рокі, от прийшло, досьть, жи він маїи вже на тілько [оповідач показує рукою на горлі] фсьогó: і йїсти маїи шо і пїти маїи, подостатком фсьогó. Так йїму лўди завїдуїут, тому шеўцєви. От, пережив ін гоїно сибї черес тих дваіццять штїри лыта, так ужє скінчить сьа йїмў ті лыта. Али йшоў сьвятий Петро і Паўло і Сус Христос, ішли ўони ўсьі три і ніч йїх захопїла, та й кажут до нєго: „Може-б ми ў вас переночували?“... — Але швец злому пїтписаў сы, то ўжє ни стойаў ў йїх ласку. Али жїнка була дўже милосєрдна (добрóй во́лы) та й каже: „Та переночуймо ті лўде“ — до нєго. От, та й він каже: „Ну, то переночуймо“... Але-ж Сус Христос знаў, жи він ўжє пїтписаний злому, бо він ўсьі мїсли знаў йїго. І кажи: „То льягаїти -- каже — спати у шопї, ў стодóлы“... Але жїнка каже: „Грєба тим лўдьям дати вечєрати“... — От спражила ўона молока і дала йїм по скляньцї молока і хльбоа по кавальчыку. Вони то повечєрали і подьаковали; на дрўгий день поўставали рано, то кажут: „Шó-би вам, панї господару, дарувати за тóйи, за ті нічлыгї?“ Але він каже: „Шчо вáша ласка“... — А вони каут до нєго: „Ну, та шчо-ж би ви сибї жадали?“ — А швец каже: „Йа-б сибї то жадаў, жи-би хто сьїў на мойїм стільчыку, то жи-би ни ўстаў, поки йа йїму ни скажу: ўстань. Дрўге: хто-би прийшоў ў мїй сад, а потрác мєйу слїўкоўу, то жи-би ни поступиў сы, поки йа ни скажу. А трєтїи звоў, жи-би хто прийшоў під мойї вікно, йак прїйде, то жи-би сьї ни поступиў, поки йа ни скажу“. І ті дали йїму тóйи і забрали сьї і пїшли. Ну, і пўнтом вїйшло тóму дваіццять штїри рокі, те й вже прїходит злий по шеўцба. Прїходит та й каже: „Ну, ти ўжє знаїиш, жи ті лыта вїйшли, жи ти буў записаний“... — Але швец каже: „Ну, то прóшу сьїсти сибї на стільцї трóшки, вакїм йа повечєраїу“. — Так злий той дух йак сьїў

на стільці, так той сидит, швец повечераў, — той сидит, крутит сы; та бо той злий каже: „Ну — каже — ходым!“ — Швец каже: „Ну, то ходым, збираймо сы“... — Та бо злий ни може ўстати. Та й він от сидит, та й вже прубуйи, прубуйить сы раз — ни може ўстати. Та бо вже й дивить сы й прубуйить сы другий раз та й каже до шеўця: „Пусті мене!“ — А той каже, швец: „Йак ти ше мины придоўжиш на тім сьвітѣ штири роки, то... то ты пўшчу“... — Каже злий до него: „То придоўжу тибѣ, ни буду ты зачипаў штири роки, али пусті-ж мене!“ — Той пустіў.

Пўнтом жаў швец зноў штири роки, гоїно жиў сибѣ; але скінчило сьа йму штири роки, приходит зноў до него той шатан — але ўжѣ ни йшоў до хати, тилько стаў сибѣ під вікном. Та й каже: „Ну, шеўче, збирай сы!“ — Каже: „Добре, добре, йа ўже знайу сам, почекай“ — каже. Каже: „Нех йа повечерайу, та й — каже — будемо йти.“ — От, за-кїм то швец повечераў зноў, той стоїт, стоїт такї під вікном. Та й каже швец до него: „Ну, то ходым ўже!“ — Вийшоў на двір, а чортїско ни може поступити сы від вікна. Той кліче йгѣ, а той ни може поступити сы. Та й прѣсїть сы в него, каже: „Та-ж пусти мене живѣго!“ — Каже: „Йак поларуйиш ше мины штири роки тўтай жити, то тибѣ пўшчу.“ — Так він каже, чорт, до него: „Ше будеш жиў штири роки, пусти мене!“

Ну, перейшло тих штири-лыта, приходит зноў трѣтий до него, ўже той старший сам прийшоў до него, кривий той, жи на йднї нозы. Те й каже: „Шеўче, ну, чомў ти сы ни збирайиш ўже?“ Каже: „Кілько-сь крутиў, то крутиў, а тепѣр збрати сы мўсиш ити вже.“ — А той швец каже до него: „Награсым ми собѣ сливѣк на дорѣгу!“ — Кае: „Йа буду збираў сы, а ти пиди награсї, будим мали шо йїсти.“ — Йак стаў чорт трастї слиўкоў, трасѣ та й трасѣ та й трасѣ та й трасѣ та й бес перестанья ўже трасѣ. І прѣсїть сы шеўця: „Вже пусті менѣ, ўже дѣсїть будѣ!“ — Він каже: „Йак ти мины ўсьѣ подаруйиш, то йа тибѣ пўшчу.“ — А він каже до него: „Всьѣ тибѣ подаруйу, пусті мене живѣго!“ — Та й швец каже: „Ну, то йди собѣ!“ — Та й злий той пїшоў. — Али минуло тѣму ше рїк чи два швец прожиў, два роки ше прожиў по-тїм те й помѣр. Йак помѣр, так він, швец, прѣсто йде до нѣба. Але сьвятий Петрѣ йно — він йдѣ ў браму — сьвятий Петрѣ йгѣ за плѣчи та й не пускайи, кае: „Та ти злѣму дўху пїтнїсаў сы, де ти тут можеш влысти до нѣба?“ — Али швец такї напѣр сы, такї форт, йак жид. Але пїшоў сьвятий Петрѣ до Ісўса Хрїста та й каже: „Гѣспѣди Бѣже, шо ми будем робїти с тим шеўцем?“ Каже: — „Він пїтнїсаў сы — каже — шатанѣви, а він тепѣр хѣче до нѣба — кае — поступити“... — А Ісўс Хрїстѣс каже до сьватоґо Петрѣ, каже: „Та ти дѣбрѣ знайиш,

йак він нас привочуваў. Пусті там йго за браму, нех чоботи роби"... — (То коли-сь було праўда...). — І такім способом швец прийшоў до царства небэснаго.

Від Миколи Кравіцкаго записано в марті 1894 р.

Паралелі: Ciszewski, Krakowiacy I. N. 115, 116, 118, 121; Аванасьевь, Нар. русскія сказки IV, 249; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы стр. 120—123. I. Ф.

25. Христова похресниця.

Будо двоїи такіх стареньких, ни мали доўго дзітій, по-тім ўже мали ў старіх лятах дыўчінку. І він такій дуже бідний буў, жи ніхто навіть ни хтыў йти за кумі. Та й він вже вьзаў, баба йі він, та й ідўт обойи до ксьбндва, вже ніхто ни хтыў йти. Та й йдўт та й здібали на дорозы дыда старенькаго, та й він того дыда просит, ны-би за кума. Той дыд ни відмагаў сьа та й вже йдўт фсы тройи, ідўт, вже та баба і той батько і той дыд, фсы тройи йдут. Али йдўт та й здібали паньі такў дўже файну; та й той дыд каже: „Просі тейі паньі, то ўона піде за кумў.“ А він сьа стидайи, кае: „Та де ўона до мене піде, до такбо біднаго!“ Той дыд каже: „Піде, піде, но просі, то ўона піде.“ — І він попросиў і вона пішла. А то той дыд буў Сус Христос, а та паньі то пресьватá Дыва була. Та й вже ўхрестіли те дитиньатко те й вже йдўт до дому; те й він йіх не кліче, тх куміў, до себи, бо ни майи до чого. Те й той кум кае: „Ну, то ми, куме, підём з вама“... Каже: „Чого-ж йа вас буду клікаў с собойу — каже — коли йа ни майу навіть шкірочки хлыба ў дома“... — Ну він каже: „Не гризі сьа, ми так підём, а-бі-сьмо свойу куму відвідали і твій дим відвідали.“ — Те й вони по-приходили те й посидали, той кум сыў і та кума, коло стола посидали, те й він каже, той кум, до тоо своо кума: „Біжі-но до комори, може там де-шчо майиш, то нас приймеш — каже — трохи.“ — Він каже: „Куме мій вірний, чого йа піду до комори, коли ў мойі коморі ни ма ныц, хоць розвали йі, то ни ма ныц, ныі кришки, нічого“... — А він такі йго ўчениў сьа, каже: „Біжі-но, біжі, там шо-сь йи“... — Та й пішоў кум до комори, а там ўсьо йи, шчо душа забagné, ў коморі, на ўсьі бокі: і хлыб бохонцьами і коўбаси і мнъасо і ўсьо, шо душа забagné, шо потреба, то ўсьо сьа ў коморі напоўвило, поўна комора... Те й він сьа з-разу трохи зьлакаў, трохи зрадуваў, жи то так перше ныц не було; а по-тім вьзаў ўже, нарізаў тоо мнъаса, кобас, те й приймаў сибі тійі кумі. Ті й вони... вже він йіх приймаў, вже сы найіли досить, та й той

кум каже: „Ну, тепер-би-сьмо віпили або вина, або піва пісьля того йндвєнѣа“... — А він сѣа зноў скривіў, жи ни мѣи грѣйцѣара, жи ни мѣи за шчо принєсти [коли-сь дѣбре бѣло: Сус Христѣс ходіў по землї, за кѣма буў!...] Каже: „Вїжї-но до комѣри, там дѣ-шчо надїблєш вїцити“ — той кум сказѣў до нѣго. Та й той кум пішоў, але дївить сѣа: стоїт піўбѣчок піва і вино ў бутелькѣах, ўсьѣо. шчо душѣа забѣгнѣе, ў комѣрі. І вони ўже сїбї напіли сѣа і кумѣу своїў покѣрміли, і вже по-тїм посїдѣли сїбї, подѣаковали, і на вїтхѣды каже той кум, Сус Христѣс: „Йѣа тїбї ўже, кѣме, йакий-сь подарѣночок дам, тї своїї похрѣсницї“... — І нѣцї він ни даў, но берѣзовий прѣтик, і каже: „Вонѣа... вонѣа бѣде тїбї дѣже спокїйна, нѣгди ни бѣди плѣкати — але бѣдєш йї бїти тим прѣтиком, нѣгдѣ, но по чїколоткѣах“... Каже: „Ти ни бѣдєш мѣти шчѣсьтѣа за нѣю, но до двѣнаїцѣтї лѣт, а по двѣнаїцѣатѣх лѣтѣах ти йї продѣсї.“

От вонѣо так собї рослѣо і дѣже спокїйнѣе булѣо, та дїтїна, нѣгди ни занлѣкало, такѣ спокїйни булѣо, жи нѣгди ни занлѣкало. От так вже бес пѣру лѣт вонѣо рослѣо, рослѣо і нѣгди ни занлѣкало, такѣ дѣбре булѣо. І вони сїбї за пѣру лѣт нагадѣли за той прѣтик, жи то той кум даў, вони йїгѣо положїли дѣ-сь булї, те й вонѣа кажи: „Ти, чоловїчї, глѣдї-но того прѣтика, шо той кум нам даў“... Те й він найшоў той прѣтик дѣ-сь на полїцї, дѣ-сь буў заложїў на полїцї, і зѣтѣў ту дїтїнку по чїколоткѣах і вонѣо зачалѣо плѣкати грїшнї. Дѣже сѣа зрѣдуваў тим і шо раз ўже по трѣшки ту дїтїнку бїў і ўонѣо ўсѣе йїмѣу плѣкало грїшнї; і він до такогѣо мѣйѣнтку дїїшоў, жи йїмѣу а-ж лѣдї завїдували. Вже йак дїїшоў дѣже до мѣйѣнтку, зачѣў сїбї такї пѣлѣци мурѣвѣти, такї мѣри ромѣнїтї, пѣлѣци, такї домї, — а ўжѣ тї дѣїчїннї нѣ-бї кїнчїў сѣа двѣнаїцѣатїй рїк, ўже йшоў йї двѣнаїцѣатїй рїк. Пѣ-тїм йак зачалї йїмѣу лѣдї... на нѣго зїпѣтї, на нѣго нарїкѣти, далї йїго до цѣсѣара, жи він сам грѣшї рѣбїт. Дупїру цѣсѣар зїїхаў до нѣго зї своїїми мїнїстрами і хтїў йїгѣо гарештувѣтї, нѣ-бї фѣсї говорїли, жи він сам грѣшї рѣбїт, жи він такїм дѣже мѣйѣчим стаў, нѣ-хтѣо не знаў, шо то сѣе стѣло. Та й він вѣзѣў ту дїтїнку, — вже дѣїчїна булѣа, ўже двѣнаїцѣтї лѣт йї стѣло, ўже дѣвѣшкѣа булѣа, — він йак ту дѣїчїну постѣвїў на-сѣред хѣтї, йак зѣтѣў йї тим прѣтиком, йак вонѣа зачалѣа плѣкати тїми грїшнї, то сѣа так сплѣкала по бѣки тїми грїшнї, такѣ кѣпу наплѣкала тїми грїшнї. Той цѣсѣар йак на то поднвїў сѣа, та й каже: „Дѣй мнї йїї за невїстку, йѣа йїї озмѣў за невїстку“... Те й вони за-раз сїбї нагадѣли, жи то той кум йїм казѣў, жи то: „До двѣнаїцѣтї лѣт бѣдѣте мѣти шчѣсьтѣа“ — та й вони вже ни зборѣнѣали йїї за невїстку до цѣсѣара. Те й він сказѣў там, котрѣгѣо днѣа там: ни прїїдѣ сам по нѣю, но прїшлѣ своїў вїрнїцѣу і прїшлѣ йї сѣкнї розмѣнїтїї і вонѣа йї вѣберѣ і вѣзѣмѣ

її, та вірниця, ны-би до цысара. То вона по нью прийїхала, та вірниця, привезла їй шматя, сукны розмаїті, ўбрала їйї, і хтыў їй батько дати на дорогу йакэ-сь йидзєнья, ны-би то їйї рідный батько, а вона ныц ни хтыла, та вірниця, каже: „Йа маўу свойї фсьо, йидзєнья і пята, на дорогу“... Каже: „За-досить ўсього маўу, ни треба вам ныц давати“... Та й вийїхали вже та й йїдут та й йїдут, вже в далєку горогу йїдут; та й вона ўже дўже зголодныла, бідна та дыўчинка, а вона їй ни даїї, та вірниця. Та й вона каже: „Йа йїсти хочу“ — та дыўчинна. Те й вона каже: „Дай жи рўку відрізати, то йа тїбі дам йїсти!“ — каже та вірниця. Та й вона їй взыала трόшки зысти, ни дала їй шмат, но трόшки перехопїти їй дала (то то вже по ті руды, шо відрізана була). Те й зноў йїдут та йїдут, зноў ў далєку дорогу, те й вона зноў зголодныла (жи-б була терпіла, бідна, ўже...). Вона зноў сказала: „Йа хочу йїсти!“ — А вірниця кае: „Дай-же другу рўку відрізати!“ Те й вона дала другу. Ну, та й дала їй зноў трόшки йїсти, ни дала їй шмат, жи-б сьа дўже найїла... Ну, та й зноў йїдут та й йїдут та й ўона зноў зголодныла те й зноў просит: „Дайте мины зноў ше трόшки йїсти!“ — Те й вона каже: „Дай-же воко виньати!“ — Те й вона дала воко виньати, бо дўже йїсти хтыла; те й вона їй дала трόшки зысти, али ни багацько. Та й зноў йїдут та й йїдут, ўже там пару миль ўйїхали зноў, та й ўона зноў каже: „Йа хочу йїсти“... Тїй вона каже: „Дай-же друге воко виньати!“ Те й вона дала друге воко виньати те й вона їй нагодувала трόшки — бо вона ўже ни видыла і ни мала рук, то вона їй нагодувала. А вона, та вірниця, мала такў дочкў, йак вона, така зоўсьим до нєїї була подобна. Те й ўже блїсько цысара те й та дочка їй вибігла, теїї вірницї, вибігла в лыс, та дочка; та й та вірниця взыала с теїї шматя те ўобдєрла, ті сукны, те й їй взыала те й в лысы скинула, ту бідну, ту без рук, без нїг, ту тємну. Вона взыала своїу дочкў вбрала те й привезла до цысара; те й цысар там не прубуваў, чи ўона плаче грїшми, чи ны, бо йїмў ни тре грόшї, він маїи. Та й взыаў, поже нїли сьа, той цысарїў син з нєїу; а та собї лежала ўже бідна в лысы без рук без нїг, от бідна лежала. Те й вона лежїт, але прийшло шчо-сь ворохайи нєїу; те й вона сьа зльакала бідна, бо вона тємна. І пїтаїи — каже: „Шчо то такє менє рўхайи?“ — Він каже: --- а то пустєлник прийшоў до нєїї, такїй, жи він собї сидыў в лысы на такї хаты, на пўсты — та й каже: „То йа йи пустєлник, ни бїй сьа!“... Уна каже: „Возьмі-ж менє с собїу.“ А той взыаў їй та й приныс до теїї свєїї пўстки. Те й вона каже: „Дай мины шчо йїсти, бо йа йїсти хочу“ — до того пустєлника. А він каже: „Шчо-ж йа тїбі дам, коли йа ныц ни маўу, йа но тїми корїнчыками жийў, шо в лысы“... Она каже: „Бїжи де йакў птаху забїй те й зварїш та й будемо йїсти“. А він кае: „Чїм-же

їа забіў, коли їа ни маўу нї піштольїта, нї рушнїцьї, нї нїцц“... Уна каже: „Шо-сь підо мноўу лежїт, давїт менє вольдє“. А вїн подївїў сьа, а то рушнїцьа під неўу лежїт! (Так Бог даў, вона така була мўчаницьа, так їїї мўчили). Те ї вїн вьзаў ту рушнїцьу, пішоў та ї забїў пїру птїхїў, та ї вже зварїў те ї вже сїбі покормїли сьа ўбїїн, їїї нагодуваў і сам зьїў, вона ни мала їак, бїдна. Те ї зноў лежїт вона, лежїт те ї каже: „Вольдє шо-сь підо мноўу зноў їи, їдї-но вольмєш“. Вїн дївить сьа, а то під неўу рўки лежїть. Те ї вїн а-ж зьїакаў сьа те ї каже: „То їакї-сь рўки, де-ж їа їїх подьїўу?“ Она каже: „Вольмї їїх і пїдї, там на доїнїні їи крїнїчка, і вольмї тї рўки розмочї“ (вонї дўже засўшанї буїлї, тї рўки). І вїн так зробїў, послўхаў їїї; прїнїс тї рўки і каже: „Де-ж їа їїх подьїўу?“ А вона кажи: „Прїтуїї мїнї до тих кїктьїў!“ Та ї вїн попрїтуїьваў та ї вже вона маїи рўки. Та ї вона зноў каже: „Шо-сь вольдє зноў підо мноўу лежїт.“ Вже рўки маїи, вже беспєчна. Те ї вїн дївить сьа, вїнїаў с-пїд неїї — а то ў папєрї вїчі. Вона каже: „Вольмї ж пїдї і тї вїчі там розмочї.“ Та ї вїн пішоў, розмочїў тї вїчі ў тї крїнїцьї і прїнїс. Она каже: „Вольмї-ж мїнї попрїтуїьуй“ — (до тих їамок, шо то буїлї повїрїзуванї). Та ї вїн вьзаў, попрїтуїьваў та ї вона ўже маїи вїчі. Та ї пї-тїм вже вона каже, мїже за два дьнї ўже, за три днї: „Вольмї-но тї їакогї прўтїка, бўдеш мене бїў по чїколотках.“ А вїн каже: „На шчо-ж їа тебе бўду бїў, тї така-сь бїдна була, калїка, такў-сь мўку терпїла — за шчо їа тебе бўду бїў?“... А вона каже: „Ни пїтїй нїцц, во послўхай менє, то фсьо дїбрє бўдє.“ Ѓак вїн її зачїў тїм прўтїком бїтї, зачїў її так по-малєнько по чїколотках, она зачалї плакати грїшнї; то так наплакала тих грїшїї жи ўже дїсїть. Та ї вїн поїїхаў до мїста, во так до Брїдїў, їак то там де до мїста мїже, та ї накупїў їїдзєньа розмаїїтого... дїсїть, жи ўсьогї накупїў, шо трєба до гїспїдїрствї. Пї-тїм... та ї вона фсьє казїла сьа бїтї, чїсто, тїм прўтїком; от вїн їїї фсьє вже бїў бїў і вже дўже сїбї... вже грїшї шмат вже мїли, те ї вона казїла такї пїлїцї, їак у їїїї бїтька ў рїдньогї, такї казїла вїставїтї. Ѓак вїн такї повїставїльїаў, фсьє такє самє, їак в їїїї бїтька буїлї, ў тїгї рїдньогї, такї брїмї залївнї, — та ї цїсар поїїхаў на польуванїа та ї поїїхаў та ї зблудїў в дорїги, запїзнїў сьа, — чи зблудїў чи запїзнїў сьа, те ї прїїїхаў в лїбкаїом с тїм свїїїм пїт тї брїмнї та ї каже: „Застўкаї-но, мїже-б мнї тут переночувїли, шо ту їи за їакє тут пїанїство їи“... Те ї вїн застўкаў, той лїбкаї, а той вїїшїў, гїспїдар, та ї каже: „Мїже-б внї нас переночувїли?“ — Кїже: „Дїбрє, дїбрє, прїшу, прїшу на нїч“... Та ї вонї прїїїхїли те ї вже там вїн їїх прїнїаў фїїно, чнї маў, то прнїнїаў; на дрўгїї дєнь цїсар вїдїїздїїў і прїсїў їїх дўже ўбїдвїїи до сєбє на балї, те ї на котрїї-сь там ўже.

він уже сказаў на котро́й час, йа там не зна́йу; те й вони по́йхали на той балъ до цы́сара. Те й там уже ўот позасы́дэли доўко́ла ў цы́сара за столѡм, шмат гѡстий було́, та й вже сѡ там балъува́ли та й де-йакі стѡры́і каза́ли, так ўсы́ ў ко́льію, йак то на балъу́. Те й прыйшла́ ўже до не́йі ко́льіа, каза́ти ту стѡры́ю, до те́йі, що то ўона́ була́ биз рук, биз ніг. Те й вона́ ка́же: „Йа́ бу́ду каза́ти стѡры́ю, але прѡшу позами́кати ўсы́ двѣ́рі!“ Там була́ та неві́стка, та ўже ві́рницѡ по-тѡм дога́дала сѡ. Те й вона́ допі́ру зачала́ росказа́вати стѡры́ю те й зачала́ росказа́вати, жи: „Там в йѡдні́м силы́ йа чу́ла, шчо йѡднѡ́ дѡйчина́ пла́кала грѡшми.“ Та й ка́же: „Йѡ́йі цы́сар вѡ́заў за сво́ю неві́стку; али цы́сар не йѡ́хаў сам по ньу, но вѡ́провадѡ́ сво́ю ві́рницѡ. (А та ві́рницѡ а-ж мѡніть сѡ, зна́йи, жи бу́де йі цѡмбро́жня, -- а то такі ни ба́йка була́, но пра́жда ко́лі-сь). Те й ві́рницѡ ни дала́ йі йѡ́сти, вона́ дѡ́жи зѡхты́ла йѡ́сти, каза́ла йѡ́йі да́ти ру́ки повѡ́дрѡ́увати. Она́ йі дала́ трѡ́шки йѡ́сти те й йѡ́дут те й вона́ зно́ў зго́лодны́ла дѡ́жи, те й вона́ ка́же: „Йа́ хо́чу йѡ́сти“ — она́ ка́же: „Да́й-же во́чі ви́брати.“ Та й вона́ ви́брала во́чі, дала́ йі трѡ́шки йѡ́сти; ну, та й вже прѡйѡ́хали блѡ́сько цы́сара, тѡ й ви́бѡгла йѡ́йі дочка́, те́йі ві́рницѡ, те й вона́ вѡ́зала́ з не́йі ті сѡ́кны ўобде́рла, ўбра́ла сво́ю дочку́, те й вѡ́зала́ йі, ту, ски́нула пѡ́д дере́вину в лы́сьі, те й вона́ так лежа́ла, а-ж прѡйшо́ў пу́стѡ́льник та й йі вѡ́заў. О-же так Па́в-бѡг да́ў, жо вона́ по-тѡм ма́ла во́чі і ру́ки ма́ла.“ Те й ка́же: „Ош-то йа́ вам тепѡ́р, мѡ́лі го́сьцы, ка́жу, шо то йа́ йі са́ма. Типѡ́р-же прѡшу́ бити́ ту неві́стку по чѡ́колотках, чим она́ бу́ди пла́кати.“ За́чали йі бити́ — ўона́ пла́че такі сѡ́льо́зѡми, та неві́стка цы́сара (йак до́бре скро́йѡли). „Ну, тепѡ́р-же прѡшу́ бити́ мене́ по чѡ́колотках.“ Ту-пі́ру за́тали́ йі по чѡ́колотках — вона́ вѡ́зала́ пла́кати грѡшми, напла́кала дѡ́же шмат грѡ́шій. Оже ті го́сьцы дѡ́же сѡ ўсы́ здѡну́вали с то́ў. Ту-пі́ру цы́сар вже ўѡ́риў, жи то йѡ́го то ўже неві́стка ма́ла бу́ти. Ту-пі́ру цы́сар каза́ў кѡ́нути... ва́палити́ кѡ́пу те́рну, кѡ́нути ту ві́рницѡ сво́ю на спѡ́д, а ту йѡ́йі дочку́, а сво́ю неві́стку на ве́рха, ў то́й во́го́нь. Ту-пі́ру ўо́жеви́ў сѡ́ той син с те́йу такі, шо пла́кала грѡшми, вѡ́заў шѡ́льуб... І так ка́пара́йут і до́сьі.

Від Юрка Соколовського записано в авг. 1894 р.

Є се варіант казки „Дѡвчина́ калѡ́ка“ (ч. 11). До поданих там бібліографічних вѡзѡвок дода́й ще: М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы стор. 304—307; А. Фанасевъ, Нар. русскія сказки, III, 31—41; IV, 368—377, де подана богата література, а надто Житє і Слово III, 377—381 і статью Л. Р. (М. Драгоманова?) Корделія Замарашка (Вѡ́стникъ Европы 1886). I. Ф.

Показчик казочних і інших мотивів, ужитих в казках NN. 1—25.

(Зладив др. Іван Франко).

- Баба** ненавидить свою пасербицю, велить дідови відвести її в ліс,
а коли ця вертає з ліса з богатим віном, велить дідови за-
вести там і свою ледачу дочку, котра там гине 51—52
- „ збирає кістки своєї дочки і продає їх жидови за шістку 52
- Батьмо** лізе на колінах напротив сина, котрого вперед був
скривдив 20
- „ вираючи велить синам, щоб кождий за чергою прийшов
у ночі вартувати на єго гріб 36
- „ встає в ночи з гробу і дає вартуючому синові волосок із
свої голови, що уможливує синові добути королівство 36
- „ покидає дочку в лісі таким способом, що завішує дошку на
дереві, вітер лонає дошкою, а дочка думає, що батько
дрова рубає 52
- Березо-вабій** — хлопець знайдений у лісі під березою, гнівається
за те, що єго називають знайдою, покидає прибраного
батька і їде в світ 76
- „ помімо триразової остороги копя піднімає найдене по до-
рові золоте перо 76
- „ стає у царя на службу за конюха, цар завдає єму три
тяжкі роботи, котрі він сповнює при помочи свого коня 77—78
- „ ловить морського оґера, морського птаха і морську панну
і за те дістає царську дочку за жінку 77—78
- „ перед слюбом має скупати ся в кіпучому молоці з 45 цар-
ських кобил, сповнює се при помочи свого коня і скупавши
ся робить ся ще кращим, як був уперед 78—79

Березо-вабій воює з трьома царями без війська і змушує їх до відвороту хрестом вирваним з землі при дорозі	79
Березовий прутик , дар Христа, має таку силу, що коли вдарити ним дівчину (Христову похресницю) по чиколотках, то вона плаче грішми	93, 94, 96
Біда-вдовиця ловить кожного, хто вилізе на її яблінку	67
„ гонить за втікачем, а зловивши хоче его спекти і з'їсти	97
„ всаджена в піч вискакує з неї, здоганяє втікача, вскакує ему на шию і каже ся везти	67
Біди не шукай, вона сама йде за тобою; вона не по лісах ходить, а по людях	68
Бідний чоловік записує злomu те, о чім сам не знає	46
„ за пару літ має дочку	46
„ згоджуєсь дати її злomu і обтинає їй сокирою руки, щоби злий міг її взяти	46
„ вішав ся дізнавши ся, що его дочка, отак скалічена, зістала уадоровлена і зробила ся великою панею	47
„ за чвертку жита для жінки і дітей дав собі око добути, за другу чвертку друге, опісля каже себе сліпого вивести під фігуру як зебрака	69
„ коли ему вродила ся дівчина, не може найти кумів	92
„ здибає Христа в виді старого діда і Богородицю в виді пані і просить їх за кумів	92
„ не просить їх до себе на гостину, бо не має чим їх гостити, та вони самі запрошують ся до него	92
„ на жаданє кума-Христа йде до комори і находить там богато всячини до їди і пити	93
„ від кума-Христа одержує в дарі березовий прутик, котрим має свою дочку бити по чиколотках, від чого вона плаче грішми і він робить ся богачем	93
„ віддає ту дочку цісареві за жінку для его сина	93
„ обмовлений зависними сусідами, що робить фальшиві гроші	93
Бог не допускає злomu духови взяти душі вевинної, скаліченої дівчини	46
„ дає кріпость скаліченій дівчині	46
Богач вибирає брату бідному очи за дві чвертки жита	69
„ переконавши ся, що той бідний не тільки провидів, але й великі гроші роздобув, просить его, щоб і ему очи вибрав	75
„ з завязаними очима сидить під тою самою фігурою, де сидів его сліпий брат, і гине розірваний птахами	75—76

- Богородиця** в виді гарної пані пострічає ся бідному чоловікови і на єго запросини йде до него за куму 92
- Брат** невдачний стинає в лісі підступом брату голову, щоб жити з братовою жінкою, але опісля жалує сего і бажає віджити вбитого брата 35
- „ чинить се при помочи крука 35
- „ гине привязаний оґерови до хвоста 36
- „ старший повинен уперед женити ся, ніж молодший 82
- „ молодший уважає себе слугою старшого 82
- „ старший предлагає молодшому лягати коло своєї жінки з одного боку, а він буде з другого 82, 83
- „ старший хоче молодшого пустити спати з єго жінкою, а сам єму вступить ся 83
- „ молодший пильнує 3 ночі сплячого брата і братову, і довідує ся, що їм грозить небезпека 83, 84
- „ не може їх остерегти, бо єму загрожено, що стане каменем, для того вартує далі лежачи під ліжком і вбиває змію з семи головами, що хотіла пожерти сплячих 84
- „ захове вбиту змію, а з сімох голов відрізує язики і ховає собі на знак, опісля стирає кров з підлоги і влизує язиком з сорочки сплячої братової 84
- „ оскаржений перед царем за чужолозтво і засуджений на смерть оповідає все, показує язики і стає каменем 84, 85
- „ по сімох літах потручений братовою опять оживає, немов зі сну прокидає ся 85
- Вандрівний**, що хоче бачити, як сонце сходить і як спочиває 3
- Вбитий**, оживлений живущою водою, встає і каже, що спав 35
- Військо** на царський розказ стріляє девять разів на віват на честь будущего царського зятя 38
- Вікно**, під котрим хто стане, не може відійти без дозволу властивця дому 90, 91
- Вірниця** царська за страву відрізує дівчині, що має бути царською невісткою, в дорозі руки, ноги і виймає очи, по чім викидає каліку в лісі, а в єї одіж убирає свою дочку і віддає єї за царського сина 94
- „ здемаскована на царськім балю гине разом з дочкою спалена на терновім огні 96
- Вода** така, що вмивши ся нею 60-літний дід може стати ся 18-літнім парубком 17—19
- „ вона є в студні, що на горі за дригляним морем 18
- „ єї стереже варта і ведмідь привязаний до брами 18

Вода , доїхати можна до неї тільки штукаю, щоб човном виплисти на гору а молотком веслувати	18
„ слаба, така, що хто її випе, робить ся слабшим, ніж був уперед	25
„ модна, що додає сили тому, хто її випе	24, 25
„ живуца, що влічує розрубане тіло і оживлює вбитого	35
Волосок з голови мерця, потертий переміює ся в чудесного коня, такого колїру, як той волосок	36—37
Вуж , найстарший між вужами, викуплений дурним від смерті і вигодуваний через цілий рік грисом, дає єму за себе відкуп — чудесний перстїнь	13—14
Газети (листя) розписує цар по цілім краю, запрошуючи всіх на свій балъ	89
Гори , що бють ся з собою, гл. Сїмплегади.	
Горїхами і вином годують людодїи дївчину призначену на зарїз, щоб була пухка	48
Гості на цїсарськїм балю оповїдають за чергою всякі історїї	96
Громада засуджує розбїйника на смерть і єго розстрілюють	51
Гуси заносять дївчину від людодїїв до батька	49
Дитина вроджена в неживої матери, у котрої вкрадено серце, виростає чудесно, пізнає свого батька, відбирає у зрадницї материне серце, віддає матери і відживлює єї тим способом	45
Дївка слїпа від того, що в недїлю до схід сонця мила ся і тими помиями залляла сонцю очи	4
Дївчина записана батьком злomu духови, боронить ся від него свяченою водою	46
„ коли батько обтяв їй руки, блукає по лісі і жие корінцями	46
„ стрічає в хатинї чарівницю, котра уздоровлює єї руки	47
„ заблудивши в лісі заходить до графьського палацу, де син графа єї вподобав і взяв за слугу, а потїм з нею оженив ся	47
„ їдучи через рїдне село ночує в свого батька і даєсь єму піанати	47
„ кухарка пильнує панської яблонї	47—48
„ вкрадена циганами-людодїями і годована на зарїз всаджує замість себе в піч стару циганку, а сама вилїзає на дуба	48
„ дає ся чути циганам і ратує ся від них на крилах перелїтаючих гусей	48—49
„ удає, що не знає як сидїти на лопатї і заставляє стару циганку, щоб їй се показала, при чїм всаджує єї саму в піч	48

- Дівчина** забирає ся в коморі і косою вбиває 11 розбійників, що лівали за нею по одному і ранить дванацятого, котрий утікає 49—50
- „ (чортова дочка) перемінена в качку, а парубок в качура, так що чортиха не може їх зловити 59
- „ перемінена в млин а парубок в мельника („ті а ті йшли туди, коли я був молодий а сей млин новий“) 59
- „ Христова похресниця, вдарена по чиколотках березовим прутиком, даром Христа, плаче грішми, збогачує свого батька і стає невісткою царя 93
- „ їде до царя в товаристві царської вірниць, а зголоднівши віддає тійже за троха страви свої очи, руки і ноги, по чім вірниця скидає єї в лісі 94
- „ принята пустельником відзискує чудесно свої очи, руки й ноги а наплакавши багато грошей буде в лісі палац, у котрім гостить заблуканого на лови цісаря 95, 96
- „ запрошена на цісарський балъ оповідає там свою історію, каже для проби вдарити себе прутиком по чиколотках і плаче грішми, чого фальшива цісарева невістка не може зробити 96
- „ стає невісткою цісаря по страченю фальшивої невістки і єї матери 96
- Дід** (св. Николай) пасе вівці і надгороджує наймита, що позавертав ему ті вівці 8
- „ (Христос) їде за кума до бідного чоловіка, наповнює его комору і дає охрещеній дитині чудесний дар 92, 93
- Дочка** лісничого, похожа на лице на царській фотографії, має зістати жінкою царя, по дорові покалічена ключницею в повозі і викинена в лісі без рук, без ніг і без очей 40
- „ лежить там кілька девь, поки єї хлоп не найшов і не взяв до дому 41
- „ плаче золотими слівми 41
- „ відзискує свої очи, прикладає їх до голови і стає онять видюща 42
- „ їде до царя, щоб випросити свого батька в темниці 43
- „ велить коло царського палацу вимурувати новий палац і покласти на нїм напис: тут усякому дають їсти й пити, а не кажуть платити 43
- „ сидить в тім палацу і вишиває хусточку золотими літерами 43
- „ оповідає цареві свої пригоди і просить о увільненє батька 43—44
- „ стає царевою жінкою 44
- „ переходячи череа міст оглушена вистрілом з двох гармат,

- лежить як нежива, покладена в кляшторі на високім ката-
фальку, в такім стані, ще й позбавлена серця, родить сина,
котрий дістає єї серце, а оживлена стає гарна як най-
красна рожа і оповідає цареві все що було 44—45
- Дочка** бабина ледача набріхує на дідову, котру мачуха велить
відвести на службу 51
- „ котру мати веліла вбити за єї красоту, дає собі відрізати
руку, ховає ся в дуплаву липу край царського саду і ла-
зить нічу в сад, збирає яблука і тим живе 86
- „ зловлена огородником і віддана царському синові вістає єго
жінкою 87
- „ в неприсутности мужа родить двох хлопців, та родичі єї
мужа пишуть до него, що має пса і kota 87
- Дуб-береза**, хлопець найдений у лісі між дубом і березою, сер-
дитий за те, що єго так називають, іде в світ, знаходить
коня і іде ним до сонця переконати ся 80
- „ стрічає дві гори, що бють ся з собою, мельника, що меле
на чотири камені і терпить голод, і рибу морську, що во-
зить на собі копець землі, і обіцяєсь запитати сонця, як
би їм помогти 80
- „ застає сонцеву маму, котра за него розпитує свого сина, як
би тим трьом порадили 80
- „ подає сонцеві ради мельникови, рибі і горам, а за те цар
дає за него свою дочку під умовою, щоби скупав ся в кіпу-
чім молоці 81
- „ доконує сего при помочи свого коня, котрий набравши в себе
багато води студить нею кіпяток 81
- „ виходить з купелі ще красший як був, по чім велить цар-
ській доньці скупатись в тім молоці і вона гине 81
- Дурень** за гроші дані єму на закуп хліба, викупує від смерти
пса, kota і вужа 13
- „ при помочи чудесного перстения сповнює дві тяжкі роботи,
які єму загадав король і за те бере єго дочку за жінку . 14—15
- „ живе з жінкою в палацу серед моря 15
- „ відкриває жінці свою тайну, вона в сні викрадає єму пер-
стінь і тікає з ним до свого батька 15
- „ діставши опять перстінь, при єго помочи затоплює в морі
свою невірну жінку 16

- Дурень** все сидить за пецом 26
- „ на цані їде до ліса, де його здиває відьма, котра подає
єму спосіб здобути руку царівни 27, 28
- „ не признаєсь перед матірю, що поцілував царівну на скля-
ній горі і що вона відтяла єму палець, але каже, що цан
відкусив єму палець 29
- „ приведений перед царя показує знаки: пів перстенья і пів
хустки 29
- „ вибравши ся на війну лишає ся коло багна і бє жаби, а по-
тайно дістає від чарноглави військо і тричі побиває ворогів 30—32
- „ за третім разом ранений, зав'язує рану хусткою своєї жінки,
котра й пізнає опісля, що він був тим невідомим лицарем,
що побив неприятелів 33
- „ дере в лісі лика і плете мотузя, щоби чортів вішати 64
- „ вичитує чортови мораль 64
- „ жадає капелюх грошей за те, щоби чортів не вішав 64
- „ підписує ся чортам, що не буде їх вішати а натомісць
каже їм підписати ся, що не будуть нікому зла робити . 64—65
- „ носить у штанах гроші до дому 65
- „ дає сусіді штани грошей, щоб єму поміг решту поносити до
дому 65
- Душа** людська смердить, так що сонце зачуває єї запах 4
- „ прісна (людська) смердить для злого духа 22, 23
- Енципер** (антихрист, чорт) в виді пана приймає чоловіка на
службу і згоджуєсь віддати за него свою дочку, коли той
сповнить єго умови 53
- „ годує наймита залізним бобом 53
- „ загадує єму одного дня зрубати з цілої гори ліс, другого
викорчувати і зорати ту гору, третього засїяти і вижати . 53, 54
- „ каже єму назганяти по парі всяких звірів, гонити на пашу
чортівські коні, в кінці думає привалити єго завалюючи су-
фіт єго спальні 55, 58
- „ гонить за втікаючими, та здивавши свою дочку змінену на
млин а слугу на старого мельника, вертає 58, 59
- Жінка** хлопова сварить ся з чоловіком, що змилював ся над ка-
лікою найденою в лісі 46
- „ ськаючи мужа находить на єго шиї шрам від рани, по ко-
троду пізнає, що він розбійник 50
- „ вдгає свою одіж на стовп над річкою, а сама в одній со-
рочці тікає від мужа розбійника 50

Жінка тікаючи від мужа розбійника ночує на дереві і плаче, а її слюзи капають на її мужа, що біжучи за нею ночує під тим деревом	50
„ видає свого мужа розбійника	51
„ царевича, що пробуває на війні, тікає з дому з маленькими дітьми, боячись щоб її в наслідок сфальшованого листу її мужа не страчено; не бере з собою нічого, лиш перстінь і хустку дану їй мужем	88
„ ховає ся з дітьми в лісі, в печері, де ланя своїм молоком годує її дітей	89
„ обдерта встидаєсь показати ся своєму мужеві, аж той дає їй із себе плащ	89
„ подає своєму мужеві перстінь і хустку, щоби дати себе пізнати	89
„ зібраним на балю гостям завдає питанє, що робити такій матери, котра всякими способами настає на житє своєї дочки	89
„ шевцева, милосерна, приймає і гостить Ісуса Христа і апостолів	90
Жінці не слід правди казати	10
Звірі скликані чортовим наймитом при помочи чудесної трубки, хочуть чорта розірвати	55
„ розходять ся на голос тої самої трубки	55—56
Зелізна палка , котрою вдаривши три рази о скалу, чортів наймит скликає велику силу робітників	54
Зелізний біб — одинока страва чортового наймита	53
Зелізний міст через море стає в одній хвили за потрясенєм чудесної мошонки	9
Злий дух пориває царівну і живе з нею як з жінкою	21—22
„ живе в фільварку (на склянїй горі?)	22
„ прилітаючи до дому зачуває запах прісної (т. є. людської) душі	22, 23
„ дає царевичеві, своєму швагрови, половину своєї хустини, котра в разі небезпеки робить ся темною і дає знати про се злому духови	23
„ не горілку, а царевичеві дає меду	22—23
„ не вино і вечеряє з царевичем	24
„ дає швагрови царевичеві половину ножика, котрий в разі небезпеки робить ся дуже заржавлений і прикликає его на поміч	24
„ не має жадної віри	24

Злий дух хапає ся бороти ся з гостем-чоловіком	24
„ хоче зісти чоловіка	25
„ не слабу воду замість сильної і гине в боротьбі з чоловіком	25
„ краде бідному чоловікови в лісі паляничку і зїдає	60
„ в виді панича, видурює від бідного чоловіка запєс на те, о чім він не знає (ненароджену дитину)	46
„ боїть ся свяченої води	46
„ не може взяти дівчини скалїченої батьком	46
„ посаджений шевцем на стільчику не може з него встати і мусить шевцєви дати ще 4 роки жити	91
„ станувши під вікном у шевця не може відступити і мусить дати єму ще 4 роки жити	91
„ вилїзши на сливку не може з неї злїзти і мусить звсїм увільнити записаного єму шевця	91
Злі духи , слуги найстаршого чорта, хочуть розірвати царевича, та інший злий дух розгонює їх	24
„ дорїкають своїому товаришеви за те, що вкрав у бідного чоловіка паляницю і кажуть єму у того чоловіка рік слу- жити	60
Злодії — 12 — засїдають ся на дівчину в єї хатї, вечеряють з нею, а потїм хочуть єї вбити	49
Змія з семи головами в ночи хоче проковтнути сплячих царя й царицю, але молодший брат царя відтинає їй від разу всї сїм голов	84
Ісус Христос , вандруючи по сьвітї з св. Петром і Павлом, ноує у шевця, що запродав ся злому духови і в відплату за пїчлїг дає єму три дари, при помочи котрих швецє увіль- нює ся від злого духа	90
„ велить св. Петрови пустити того шевця до неба, та поса- дити при брамі, нехай шиє чоботи	92
„ в видї старого дїда, запрошений бідним чоловіком за кума велить єму ще просити за кума паню — Богородицю	92
„ вчршнує ся до кума в гостину і чудесно наповнює єго ко- мору всїм що треба до гостини	92, 93
„ на відходї дає своїому кумови березовий прутик і каже бити ним ту дитину по чиколотках і пророкує, що батько в 12-тїм роцї єї продасть	93
Каменем стає вірний брат, що виратував брата з братовою від смерти, а описля ошовів се перед царем, та по сїмох лїтах потручений братовою опять оживає	85

Капелюх яко міра для грошей	64
Кара смерти через прив'язанє огерови до хвоста і розволоченє по полю	36, 89
„ через розстріляне	45
„ через спаленє на терновім огни	96
Кінь паде і здихає на мості, під котрим сидить противник, що має вбити єго пана	12—13
„ морський, чудесний, має на собі золоті вуздечки, сам приходить до царевича і каже єму сідати на себе	25
„ тричі перед небезпечними пригодами просить ся у свого пана, щоб пустив єго троха поссати матери і за кожним разом робить ся сильнійший	25
„ вивозить на собі царевича і єго трьох сестер	25
„ біжить не доторкаючи землі	25
„ посланий Богом для ратунку від злих духів	26
„ лишає царевичеви книжку молитвову	26
„ з золотою гривовою, золотим хвостом і золотими копитами а діамантовими чи магнесовими підковами вибігає на скляну гору	28
„ відущий остерігає свого їздця, щоб не брав найденого на шляху золотого пера	76
„ допомагає єму сповнити всякі важкі роботи	77—79, 81
„ каже себе по смерти спалити і свій поніа заховати яко чудесне средство	79
„ говорить до свого пана людським голосом	76, 77, 78, 79, 81
„ морський, виходить з моря на беріг і ловить ся таким способом, що звичайного коня обмотують прядивом і обливають смолою; морський кінь починає єго кусати і зачіплює ся зубами в смолу так, що не може втекти	77
„ остуджує кіпуче молоко, доливаючи в него води, котрої вперед сам напив ся богато	81
Кіньська голова повна грошей, закопана під межею	8
Ключниця йдучи з панною до царя хоче сама стати царицею, виймає тій панні очи, відрізує руки й ноги і саму єї викидає в лісі з повоза і прикриває ломачем	40
„ приїхавши до царя увязнена	41
„ віддає мужикови за одну гарну хусточку очи, за другу руки, за третю ноги тої панни	42
„ всаджена знов до темниці, коли та панна стала царицею, підкуплює міністрів на єї загибель	44

Ключниця з оглушеної цариці, що лежить на катафальку в кляшторі, виймає серце	45
„ бє царську дитину, що в ночі відбирає у неї те серце	45
„ за кару розстріляна на шматки військом	45
Кобила морська з лошатем, пасе ся на березі, ховає ся в морі	25
Кобили царські, всіх 45, доять ся самі в котелок тоді, коли кожду вдарено в лоб дубовим моліном	79
Кобиляча голова — втастителька хатки в лісі	52
„ з єї вух виймає услужна дівчина всяке добро	52
„ танцюючи з дівчиною розбиває єї на дрібні шматочки	52
„ щезає від півникового голосу	52
Коваль за морем нараює королевичеві, як доїхати до молодильної води	18
Конець і горілки збанець — приговорка при кінці казки	21
„ і хліба дробязка і кобас вязка і цебер кісілю і всі гості поділю	21
Конті чудесні, виходять з моря	11
„ один з місяцем, другий з сонцем, третій з зорею	11—12
„ у кожного в вусі пишне вбранє	12
„ вони вискакують з їздцем до палацу на третій поверх	12
Королевич найстарший з трьох оповідає батькови про молодильну воду, вибирає ся з військом єї добувати, запливає на таке море, де вода густа як дриглї, там стоїть і вигублює половину війська	17
„ середущий попадає в те саме море	17
„ наймолодший їдучи на право перепливає на другий бік	18
„ наймолодший їде на гору в човні і молотком поганяє, усипляє медведя і варту на брамі, набирає молодильної води, наскиує сплячу царівну в палацу, лишає їй записку об сїм на ліжку і відходить	18
„ здібає своїх братів застрягших серед моря, витягає їх ланцюхами з дриглів і вертають до дому	19
„ підпоєний старшими братами везе батькови замість молодильної води труючу, котрою вмитий пес тріскає і здихає	19
„ відданий стрільцеві, щоб єго в лісі забив, дає собі відтяти мізний палець батькови на знак, і їде в світ	19
Королевичі , два старші брати, підпоюють наймолодшого, відбирають від него молодильну воду, а єму наливають труючої морської води у фляшку	19

Королевичі остерігають батька перед тою водою і обмовляють наймолодшого, що хотів батькової смерті	19
„ дають батькови правдиву молодильну воду, котру віді- крали від наймолодшого брата	19
Король старий хоче відмолодити ся і питає панів про спосіб, та ніхто не зміє ему порадити	17
„ одержує від наймолодшого сина воду, та слухаючи остороги старших синів каже вшити нею пса, котрий від неї зараз здихає	19
„ велить стрільцеві вбити наймолодшого сина і принести на знак серце і мізинний палець	19
„ довідавши ся правди велить відшукати наймолодшого сина і коли той надходить, батько ему на стрічу лізе на колінах	20
Крук на просьбу чоловіка приносить в дзьобі живущої води, котра оживлює вбитого і згоює его рани	35
Лажене на колінах — знак жалю за поповнену несправедливість	20
Ланя живе в печері в лісі і своїм молоком годує дітей вигнаної париці	89
„ здібана в лісі царевичем, мужем тої париці, втікає до печери і провадять его за собою	89
Лікарі не знаючи нічого про жабу під ліжком під підлогою, не можуть нічого порадити хорій пані	70
Ліпше руками робити, як фірманити	63 64
Лісничий має дочку похожу на той малюнок, який цар ровіслав по всіх краях, пише до царя про се, а відтак висилає дочку до царя під доглядом зрадливої ключниці	40
„ коли дочка его не прибула до царя, увязнений сидить 10 літ в темниці	41
„ сидячи в темниці почорнів як чорна земля	43
„ увільнений по просьбі дочки стає у царя найстаршим міністром	44
Льокай , котрому мати поручила вбити єї дочку, жалує єї, відтинає їй руку, а серце видобуває з убитого пса і віддає матери	86
Мати і єї два старші сини клякають перед наймолодшим перебраним за пана	37— 38
„ не вірить томуж синові, коли він опісля признає ся, що то він був тим паном	38
Мати вдовиця каже слугі стратити свою дочку за те, що та дочка гарнійша від неї	86

- Мати-вдовиця** каже принести собі з дочки на знак серце і праву руку 86
- „ пізнає руку дочки, нюхає серце і пізнає запах пса 86
- „ переймає у післанця лист царевича і фальшує его пишучи, щоб єго жінку а єї дочку враз з дітьми зараз убити 88
- „ на царськiм балю, не пізнавши цариці своєї дочки, на єї питанє сама видає на себе засуд смерти, котрий на ній і виконують 89
- Медведі**, що побили в лісі волів, запряжені сильним наймитом (злим духом) у віз мусять тягти дрова, опісля пущені на обору мордують за ніч усю господареву худобу 62
- Мельник**, що на трьох каменях меле, а жадєн хлїба 3
- „ на чотирьох каменях меле, а часу не має їсти 80
- „ не дає псам їсти, то й сам терпить голод 4, 80
- Міністер** везучи до царя дівчину, лісничого дочку, сидить на переді і поганяє коні 40
- Міністри** хочуть стратити парубка, що вискочив на скляну гору і має взяти царську дочку за жінку 38
- „ на розказ царя запрягають осьмеро коней, щоби царську наречену везти до царського двора 44
- „ підкуплені зрадливою ключницею підсаджують дві гармати під міст, котрим іде молода цариця і оглушують єї 44
- Молоко** кобиляче, кіпуче, — коли в ньому купає ся хлопець при виліві віщого коня, вискакує з купелі весь у золоті 79
- „ цар кунаючись без такого впливу, гине, лиш білі кістки випливають на верх 79
- „ кіпуче, остуджене водою, скупавши ся в нїм чоловік виходить ще красшій як був 81
- Море**, на котрім є три дороги 17
- „ котрого вода стає дреглями, так що судно не може плисти нї в зад нї в перед 17
- „ грає, по чім морські панни співають 78
- Мошонка** чудесна, котрою потрясти, то випадають гроші 8
- „ потрясти єю, то на жаданє стає на тїм місці палац 9
- „ стають коні з каритою 9
- „ стає залїзний міст через море 9
- „ стає садовина по обох єго боках і зараз цвїте і зараз родить 9
- „ коли єї вкрадено, то все те щезає 10
- „ при смерти властителя щєвля 11

- Мрець** чудесно привернений до життя, прокидає ся зі словами
„А то я міцно спав!“ 7
- Наймолодший син** сам один іде вартувати на гріб помершого
батька 36
- „ одержує від мерця кожної ночі один волосок з голови,
з котрого в разі потреби робить ся чудесний кінь . . . 36—37
- „ їдучи на скляну гору, перебраний за пана, бив нагайкою
своїх старших братів і матір 37—38
- „ вискакує з коней на скляну гору і одержує від царівни
сигнет і підпис 37
- „ бавить ся там три години і їде так, що ніхто не бачить,
куди щез 37—38
- „ дає цареві слово, що буде в тім а тім часі, щоби взяти
слуб з царівною — і не являє ся на означений час . . . 38
- „ впив ся на царськім балю і ліг спати в ямі виритій
свиньми 39
- „ коли при нїм нашли перстїнь і підпис царівни, він викли-
кає чудесного коня і переміняє ся в блискучого лицаря . . . 39
- Нїж** застромлений в дерево на розпутї, а коли на нїм покаже ся
кров, то знак що один із братів- погиб 33, 35
- Ноги** дівчини-каліки, відрізані злою ключницею. по довгих роках
приложені на своє місце приростають опять 43, 94, 95
- Ножик** розломаний на дві часті, котрі в разі небезпеки обі на-
раз ржавіють даючи знак властивцеві одної часті, щоб ішов
на поміч властивцеві другої часті 24
- Огородник** царський бачить у саду під одною яблонею що рана
яблука виабрані, засідає ся і ловить гарну панну без руки,
котру опісля віддає царевичеві 87
- Оповідач** був на веселю героя казки, набитий з ключем до гар-
мати і вистрілений прилітає на те місце, де оповів казку . . . 26
- „ був на царськім балю, нанив ся, ліг спати між порохом, его
вправ з порохом набито в гармату і вистрілено, так що він
прилетїв аж на те місце, де оповідає казку 33
- „ завинений в напір, набитий в моздір і вистрілений прилітає
на те місце, де оповідає казку 59
- „ з царського балю від гарматнього вистрілу летить аж до
села, де тепер живе 39
- „ після царського балю лежав у листю, его взяли з листем,
забавля до гармати і вистрілили і він залетїв аж на місце,
де оповідає казку 45—46

- Оповідач** во страху перед Бідою забіг аж на те місце, де розказує казку 68
- Очи** вибрані дівчині, носить її зрадниця в кішені завинені в папері і за гарну хусточку віддає їх по кількох літах мужикови 42
- „ їх первісна владителька діставши їх прикладає їх собі на місце і вони приростають зараз і опять видять 42
- „ вибрані дівчині вірницею царською, чудом являють ся опісля у неї і розмочені в воді та приложені знов врастають на місце „ 94, 95
- Павло** святий, товариш Ісуса Христа в его вандрівці по землі, ночує з ним разом у шевця, що запродав ся злomu духови 90
- Панна** вподобала собі проїжджаючого парубка і бере его собі за мужа 34
- „ морська співає тоді, коли море грає 78
- „ зваблена золотом шафкою з жіночими строями, попадає ся в самотрісок 78
- Парубок** перемінений в старого діда а дівчина в стару корову („ті а ті йшли туди, коли я ще був малим хлопцем, а ся корова теличкою“) 58
- „ перемінений в статую святого, а дівчина в каплицю — чорт ве може до них досягнути 58
- Парубок і дівчина** (чортова дочка) тікаючи від чортів тричі чудесними способами змилкують погоню і ратують ся від неї 58—59
- Перстінь** чудесний, дар вужів, насадивши его на палець що гадуваш те й маєш 14
- „ укравши его від мужа невірна царівна в ночи держить его в устах і випльовує, коли кіт приложив їй миш до уст 16
- „ кіт упускає его в море, де его ковтає риба, та кіт виваблює єї на верх, роздирає і добуває перстінь 16
- „ переломаний на двоє і хусточка передерта на двоє, з котрих одна половина у панни а друга у парубка, — знак заручини 28, 29
- Пас** і кіт, котрих дурень виратував від смерти, перепливають море, щоб від его невірної жінки відікрасти чудесний перстінь 16
- заставляють царівну виплюнути той перстінь із уст 16
- пливучи через море з перстеном упускають его в воду, та опять видобувають з нутра риби і приносять своєму пану 16

- Петро** святий — товариш Ісуса Христа в його вандрівках по землі 90
- „ придверник небесний, не хоче пустити до неба шевця, що записав ся злomu духови 91
- „ питає Ісуса Христа, що робити в сьому ділі 91:
- Писланець** висланий з листом царевича, ночує у матери царевичевої жінки, котра в ночі перемінює лист і піддає єму такий лист, щоби єї дочку і єї дітей стратити 88
- Плита** закопана серед ринку в місті, крпе під собою воду з усього міста; виваливши ту пияту вода попливе 69—70
- Покойова** підстерігає царевича, що у него в покою в шафі є схована гарна панна; на просьбу царевича не говорить о тім родичам 87
- „ остерігає царицю, що родичі єї мужа хочуть їй зробити смерть 88
- Попельох** (третій, дурний брат) стереже в ночі батькової пше-ниці і щоб не заснути, вилізає на яблінку 11
- „ вискакує на чудеснім кони на третій поверх до царівни 12
- „ схований під мостом дожидає ворога — потвора в двома, потім з трьома а в кінці з чотирма головами, вбиває двох перших, а від третього сам гине 12—13
- Попіл** з віщого коня сповнює все, що собі загадає его властивець 79
- Потвори** з двома, трьома і чотирма головами 12—13
- Птах** морський (з золотим пірєм?) впливає на море, там его ловить віщій кінь 77
- „ віщун прилітає в ночі, заповідає сплячим цареві й цариці велике нещастє, а zarazом грозить тому, хто се чує і їм скаже, що сам стане каменем 83, 84
- Пустельник** находить у лісі дівчину без рук, без ніг і без очей, заносить єї до своєї хати, находить під нею рушницю, бє птахи і годує ту дівчину, опісля находить так само єї руки, ноги і очи, розмочує їх і прикладає до відтятого і все приростає на своє місце 94, 95
- „ на розказ дівчини бє єї по чиколотках, вона плаче грішми а за ті гроші він будеє в лісі палаці 95
- Риба** морська проковтнувши чудесний перстїнь, признає ся в тім перед котом і впливає на верх, де єї пєс і кїт розривають, щоб видобути з неї перстїнь 16

GNI
E92

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

STACKS

1919 8 1974

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ

ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. X.

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив

ДР. ІВАН ФРАНКО.

Вип. I. (А—Відати).

У ЛЬВОВІ, 1901.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Sprichwörter galizischer Ruthenen

gesammelt, geordnet und erläutert

von **Dr. IVAN FRANKO.**

Band I, Heft I.

Gegenwärtige Sammlung enthält alles, was bisher an galizisch-ruthenischen Sprichwörtern gedruckt wurde, doch ist das gedruckte Material um ein Vielfaches durch neue Sammlungen aus dem Volksmunde sowohl vom Redacteur selbst, als auch von verschiedenen anderen Personen vermehrt worden. Bei jeder Nr ist die Ortschaft, oder wo es sich um ältere Sammlungen handelt, der Sammler angegeben. Das Dialekt ist womöglich sorgfältig bewahrt, Varianten ein und desselben Sprichwortes beisammen vereinigt und mit Abkürzungen gedruckt. Jede Nr wird sachlich und, wo es noth thut, auch sprachlich erklärt; bei den Erklärungen wird auf Darstellung der Volksanschauungen, Gewohnheiten, Gebräuche und Erzählungen, welche zur Bildung des betreffenden Sprichwortes den Anlass geboten haben, besonderes Gewicht gelegt. Bei den meisten Sprichwörtern werden Analogien aus dem Sprichwörterschätze anderer Nationen angegeben, natürlich mit dem Vorbehalt, dass der Redacteur auf die Vollständigkeit der betreffenden Litteratur keinen Anspruch erheben kann. Nur nothwendigste Fingerzeige für weitere Studien will er hiemit gegeben haben.

Die ganze Sammlung wird 3—4 Bände, jeder im Umfange von 3 solchen Heften wie das gegenwärtige, also zusammen 9—12 Hefte umfassen und soll zum Schlusse ausser der notwendigen Indices auch eine Abhandlung über das Sprichwort, dessen Bedeutung für die Sprach- und Volkskunde und speziell über ukrainische Sprichwörter und deren bisherige Sammlungen enthalten.

In der Buchhandlung der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg (Czarnecki-Gasse 26) sind noch folgende, auf die ukrainische Volkskunde Bezug habende Werke zu bekommen:

BARWIŃSKI ALEX. Chrestomathie den ukr. Volkslitteratur	3-60 Kr.
" Chrestomathie der alten ukr. Litteratur bis zum Ende des XVIII Jahrhunderts	2-40 "
CELEVYČ JUL. Das Räuberwesen in der Karpathen im XVIII Jahrh. (auch Volsklieder und Traditionen mit einbezogen — Ruth. Histor. Biblio- thek Bd. XIX)	3-60 "
CLOUSTON, Volksmärchen und Anekdoten, ihre Wanderungen und Verwan- dungen, aus dem Englischen übersetzt und erweitert von A. Krym- skyj u. Ivan Franko	1.— "
ČERKAVŠKYJ IRINARCH, Die Beerbung im ukr. Gewohnheitsrecht	—60 "
DRAGO MANOV M. Abhandlungen zur ukr. Volkskunde und Litteraturge- schichte, 2 Bde	6.— "
DYKARIV M., Weihnachtsfest am Kuban (siehe Ethnogr. Sammelwerk Bd. I)	
" Volksanekdoten aus dem Kubangebiete (Ethn. Sammel. Bd. II)	
" Volskgerüchte aus Anlass der Czarenkrönung (Ethn. Sammelw. Bd. V)	
" Programm zur Sammlung der Materialien über Bünde und Versamm- lungen der Dorfjugend (Mater. zur ukr. Ethnol. Bd. III)	—30 "

Тимчасова оловістка.

Передаючи шан. Громаді початок моєї збірки галицько-руських народніх приповідок, вважаю потрібним сказати дещо про плян сього видавця. Розпочавши збирати приповідки та всякі образові реченя, порівняня, проклятя, формулки, мудрованя і т. п. ще на шкільній лаві, звиш 30 літ тому назад, я постановив нарешті приступити до видавця отсеї збірки, в яку крім зібраного мною безпосередно з уст народа матеріялу входять численні, більші або менші рукописні збірки ввнших осіб, що набрали ся чи то у мене, чи в Наук. Тов. ім. Шевченка, чи в внших бібліотеках, а надто ті збірки галицько-руських приповідок, що були друквані давнійше (Осина Левицького, Ількевича, Кобринського, Головацького, Ст. Петрушевича, Гвідковського, Греторовича, Кольберта, Незабитовського і т. п.).

Відкладаючи детальне обговорення всіх тих, а особливо рукописних збірок, які ввійшли в мою, до передмови першого, зглядно остатнього тому, позволяю собі на сьому місці загально висловити сердечну подяку всім тим Впов. Паням і Панам, що зволяли своїми причинками допомогти мені до зложеня отсеї збірки. До сеї подяки долучую просьбу — не залишати сього діла, збираня приказкового матеріялу, й далі. Отсеї перший випуск нехай буде заразом і покажчвом, як і які річя збирати.

Основні принципи, на яких я поклав своє обробленя та впорядкованя отсеї збірки, можна висловити ось у яких точках :

1) Кожда приповідка повинна бути записана як найдокладнійше, в тім диалекті і в тій формі, як живе в устах народа; коли її звивають у ріжних формах, у ріжних язикових конструкциях, треба записувати всі відміни.

2) При кожній приповідці зазначаю, де вона записана; тільки там, де се неможливо (при приповідках узятих із старших збірок, в яких не зазначено місцевости) подаю назву збирача.

3) До кожної приповідки додаю більш або менше детальне поясненя річеве, а де треба, то й язикове, по змої черпане також із уст народа; се конечно тому, що вже тепер деякі приповідки

в наших старших збірках незрозумілі, бо вплили нерав із якихсь місцевих чи випадкових обставин.

4) При кожнім поясненю, а властиво там, де се можу зробити, вказую паралелі даної приповідки в інших збірках наших і чужих, ніколи цитуючи вповні ті чужі приповідки, де їх текст може причинити ся до поясненя нашої, частійше даючи тільки бібліографічну вказівку.

5) При випорядкованю матеріялу я держав ся прийатої в науці системи — азбучного порядку тем. Так упорядкована найбільша з виданих доси збірок приповідок, п'ятитомовий Sprichwörter-Lexicon К. Вандера; одначе я занехавяв проведений Вандером (і Словаком Затурецким) скрізь поділ на властиві приповідки і приказкові звороти, порівняня, образи і т. и., йдучи тут за упрощеною системою Адальберга. Для ліпшого перегляду і для вигоди при улаштуваню покажчика я завів подвійну нумерацію приповідок: одну в рамках кожної теми, а другу в живій пагінації, де показую загальне число всіх приповідок у збірці.

Моя збірка буде виходити випусками (один випуск, се один том Етнографічного Збірника), кожний в об'ємі 200 сторін. Три такі випуски будуть чинити один том (600 сторін тексту), до якого буде додана орієнтаційна передмова, покажчик літератури, скорочень і тем. Цілість, на скільки можу оцінити се тепер, обійме що найменше 3 такі томи (9 випусків). До остатнього тома буде додана детальна студія про приповідки взагалі, про важніші збірки і спеціально про матеріял використаний у моїй збірці. Зі сказаного виходить, що докінчене друку отоєї збірки буде можливе хіба за яких 10 літ, числячи один випуск Етногр. Збірника на рік.

Для тих, хто захоче користувати ся отсим виданєм, подаю тимчасове поясненя вжитих у ньому скорочень.

Adalb. — Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich, zebrał i opracował Samuel Adalberg. Warszawa 1889—1894.

Ант. і Драг. Историческія піснї Малорусскаго народа, съ объясненіями Вл. Антоновича і М. Драгоманова. Киевъ 1874, 1875. (2 томи).

Бар., Bar. — Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Rusi, zebrał ks. Sądok Barącz. Drugie wydanie. Lwów 1886.

Bartoš. — Moravský lid. Františka Bartoše sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892.

Батар. — Батарачі, село жовківського пов.

Beb. — Heinrich Bebels Proverbia germanica, bearbeitet von Dr. W. H. D. Suringar. Leiden 1879.

Белел. — Белелуя, село сьятинського пов.

Береж. — Бережанця, село ждачівського пов.

Берез. — Березів, село коломиїського пов.

Бжоз., Brzoz. — Przysłowia polskie, zebrał Franciszek Korab Brzozowski. Kraków 1896.

Бібр. — Бібрка, містечко бобрецького пов.

Бір., Бор. — Бірки або Борки Великі, село тернопільського пов.

- Болек.** — Болеків, містечко долиньського пов.
- Борис.** — Борислав, село дрогобицького пов.
- Борки.** — див. Бірка.
- Бортяк.** — Бортяки, село бобрецького пов.
- Братки.** — Братківці, село стрийського пов.
- Будил.** — Будилів, село сьвятинського пов.
- Wahl, I.** — Das Sprichwort der hebräisch-aramäischen Literatur mit besonderer Berücksichtigung des Sprichwortes der neueren Umgangssprachen. Ein Beitrag zur vergleichenden Parömiologie von Dr. M. C. Wahl. Erstes Buch. Zur Entwicklungstheorie des sprichwörtlichen Materials. Leipzig 1871.
- Wahl, II.** — Das Sprichwort der neueren Sprachen. Ein vergleichend phraseologischer Beitrag zur deutschen Literatur von Dr. M. C. Wahl. Erfurt 1877.
- Wand.** — Deutsches Sprichwörter-Lexicon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk, herausgegeben von Karl Friedrich Wilhelm Wander. Leipzig 1867—1880, перше вид. 5 томів.
- Wascl.** z Ol. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. We Lwowie 1833.
- Вивки.** — Вивки, містечко львівського пов.
- Вік.** — Вікно, село скалацького пов.
- Wisl.** — Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Aus eigenen und fremden Sammlungen übersetzt von Dr. Heinrich von Wislocki. Hamburg 1891.
- Войц.** — Войців, містечко калузького пов.
- Wojs.** Войцїцкїй — O przysłowiaeh historycznych i rolniczych ludu w Polsce i na Rusi, przez K. Wl. Wojcieckiego. Warszawa 1885. (В кнзї Złota przędza poetów i prozaików polskich, т. II, стор. 639—652).
- Воробл.** — Вороблевичі, село дрогобицького пов.
- Вурцбах.** — Die Sprichwörter der Polen, historisch erläutert, mit Hinblick auf die eigenthümlichsten der Lithauer, Ruthenen, Serben und Slovenen und verglichen mit ähnlichen anderer Nationen, mit beigefügten Originalen. Ein Betrag zur Kenntniss slavischer Culturzustände von Dr. Constant Wurzbach, 2. Ausg. Wien 1852.
- Haller.** — Altspanische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten aus den Zeiten vor Cervantes... von Dr. Joseph Haller. Zweiter Theil. Regensburg 1873.
- Гвозд.** — Гвоздець, містечко коломийського пов.
- Гальф.** — Старинный сборникъ сербскихъ пословицъ, изд. А. Гальфердингъ (Записки Имп. Русскаго Географическаго общества по отдѣленію этнографіи, т. II, С. Петербургъ 1869, стор. 117—224).
- Гнідк.** Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Руси, изд. В. С. Вислоцкого (Записки ut supra, стор. 227—362) В се виданє крім рукописної збірки Гнідковського війшла давнїше

- друковані збірки Левицького, Головацького та Ількевича, які ми використали окремо.
- Голг.** — Голгочі, село підгавцького пов.
- Голоб.** — Голобутів, село стрийського пов.
- Гол.** — Головацький Яків, цитовані його збірки праповідок із книжки „Вінок Русинам на обжинки“ Відень 1847 (т. II, ст. 240—254) і *Slavische Bibliothek oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte*, herausgegeben von Fr. Miklosich, Wien 1851, т. I, стр. 264—266.
- Голов. П'єсни** — Народныя п'єсни Галицкой і Угорской Руси, собранныя Я. О. Головацкимъ. Москва, 1878, три часті в 4 томах.
- Горб.** — Горбачі, село рудецького пов.
- Городен.** — Городенка, містечко городенського пов.
- Гор.** — Городок, містечко городецького пов.
- Гриб. Гривов.** — Гривовичі, село львівського пов.
- Giusti** — *Raccolta di proverbi Toscani con illustrazioni, cavata dai manoscritti di Giuseppe Giusti*. Firenze 1853.
- Greg.** — *Przewodnik dla zwiedzających Czarnogórę położoną w powiecie Kossowskim*, napisał Jan Gregorowicz. Lwów 1881.
- Grimm. D M.** — *Deutsche Mythologie* von Jacob Grimm.
- Даль** — Пословицы русскаго народа, сборникъ... Владимира Даля, изд. 2, два тома. С. Петерб. Москва 1879.
- Дар.** — *Przysłowia ruskie*, zebrał M. Darowski, рукопис бібліотеки Оссолінських у Львові.
- Дидь.** — Дидьова, село турецького пов.
- Дик.** — М. А. Дакаревъ, Воронежскій етнографическій сборникъ. Воронежъ 1891.
- Дмит.** — Дмитровичі, село львівського пов.
- Добрівл.** — Добрівляни, село дрогобицького пов.
- Добр.** — Добромиль, містечко добромильського пов.
- Доброс.** — Добросин, село жовківського пов.
- Довгон.** Довгополе, село косівського пов.
- Дол.** — Долина, містечко долиньського пов.
- Драгом. Розв.** — Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство (Збірник філадельф. секції Наук. тов. ім. Шевченка т. II і III). Львів 1899, 1900.
- Дрог.** — Дрогобич, місто дрогобицького пов.
- Дул.** — Дуліби, село стрийського пов.
- Етн. Зб.** — Етнографічний Збірник, видав Етнографічна комісія Наук. тов. ім. Шевченка у Львові. Томи I—IX.
- Етнол. мат.** — Матеріяли до українсько-руської етнології, видане етногр. комісією за редакцією Хв. Вовка т. I—III.
- Ефим. Млр. зак.** — Сборникъ малороссійскихъ заклинаній, составилъ П. Ефименко. Москва 1874.
- Жабс** — Жабс, село косівського пов.
- Желех.** — Малорусско-німецкий словарь, уложилъ Евгений Желеховский. Львів 1886, 2 томн.

- Жовк.** — Жовква, місто жовківського пов.
- Зав. Завад.** — Завадів, село стрийського пов.
- Заул.** — Заулувці, село залщицького пов.
- Залущ.** — Залущики, містечко залщицького пов.
- Záturek.** — Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví, sepsal Adolf Petr Záturecký. V Praze 1897.
- Збар.** — Збараж, містечко збаразького пов.
- Іваник.** — Іванківка, село богородчанського пов.
- Ільк.** — Галицків приповідки и загадки зібрані Григорим Илькевичом. У Відні 1841.
- Kalina.** — Lud, organ Tow. ludoznawczego, pod red. prof. A. Kaliny. Lwów. Виходить від р. 1895.
- Кал.** — Калущ, містечко калуського пов.
- Карл.** — Карлів, село снатинського пов.
- Климець** — село стрийського пов.
- Ключів** — село коломийського пов.
- Клар.** — Thesaurus polono-latino-graecus Gregorii Cnapii, t. III, continens Adagia polonica selecta etc. Varsoviae 1632.
- Коб.** Кобил. — Кобилуволон, село теребовельського пов.
- Кобр.** — Букварь новымъ способомъ оуложенный для домашнои науки. Въ Львовѣ 1842 (авторомъ був Йосафат Кобринський; тут уміщено 45 приповідок).
- Kolb. III.** — Lud, jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłówia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce. Serja III. Kujawy (Warszawa 1867).
- Кол. Колом.** — Коломня, місто коломийського пов.
- Кольб.** — Pokucie, obraz etnograficzny Oskara Kolberga, 4 tomy. Kraków 1883 — 1889.
- Ком. Комар.** — Комарно, містечко рудецького пов.
- Ком.** — Нова збірка народнихъ малоруськихъ приказокъ, приєливівъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Одесса 1890.
- Корч.** — Корчин, село стрийського пов.
- Косс.** — Косців, містечко косівського пов.
- Кот. Котуз.** — Котузів, село підгаецького пов.
- Красноіля** — село косівського пов.
- Крех.** — Крехів, село жовківського пов.
- Кривор.** — Криворівня, село косівського пов.
- Krumb.** — Sitzungsberichte der königl. bayer Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-philologische Classe, Sitzung vom 8 Juli 1893. Prof. K. Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter. München 1893.
- Куи.** — Кунив, село жовківського пов.
- Кутв** — містечко косівського пов.
- Лев.** Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien von Joseph Lewicki. Przemyśl 1834.
- Libl.** — Česká přísloví a pořekadla. Sebral a sestavil Jan Slawibor Liblinský. W Praze, 1848.
- Лібух.** — Лібухора, село стрийського пов.

- Лімва — село турецького пов.
- Linde — Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde, wyd. drugie, Lwów 1859.
- Лол. — Лолін, село долиньського пов.
- Луч. Лучак. — Др. В. Лучаківський, рукописна збірка приповідок зібраних у Тернопільщині.
- Люб. — Любша, село жидачівського пов.
- Льв. — Львів.
- Махн. — Махновець, село золочівського пов.
- Мінч. — Філімон Мінчакевич, рукописна збірка приповідок із 30-их років, у бібліотеці Нар. Дому у Львові.
- Мост. — Мостиска, містечко мостиського пов.
- Мшан. — Мшанець, село старосамбірського пов.
- Наг. — Нагуєвичі, село дрогибицького пов.
- Нез. — Неазабітовський, збірка приповідок із сянського пов., вийшла в видане Бжозовського.
- Ном. — Українські приказки, прислів'я і таке пнше, зібрав М. Номис. С. Петербург 1864.
- Нос. — Сборникъ бѣлорусскихъ пословицъ составленъ И. И. Носовичемъ (Записки И. Р. Геогр. Общества по отд. этногр. т. I.) С. Петербургъ 1867.
- Oesterley, Wend. — Wendunmuth von Hans Wilhelm Kirchhof. Herausgegeben von Hermann Oesterley (Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart, тома 95 - 99). Tübingen 1869.
- Орел. — Орелець, село сятинського пов.
- Орт. — Ортиничі, село самбірського пов.
- Osm. Spr. — Osmanische Sprichwörter, herausgegeben durch die k. k. Orientalische Akademie in Wien. Wien 1865.
- Ост. Біб. — Біблія видана в Острозі 1580.
- Отин. — Отиневичі, село бобрецького пов.
- Пам'ятки — Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, вид. Археографічна комісія Наук. тов. ім. Шевченка, тома I— III, Львів 1896, 1899, 1902.
- Папір. — Папірня, село тербовельського пов.
- Петр. — Przysłowia i przypowieści ludu ruskiego w Galicyi, zebrane przez S. P. z Dobrzan. (Przyjacieli domowy, Lwów, 1857) S. P. — Степан Петрушевич; також його рукопис у моїм посіданю.
- Петруш. — Общерусскій дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ и хозяйственныхъ занятій, примѣтъ и гаданій, составилъ А. С. Петрушевичъ. Львовъ 1866.
- Печен. — Печевіжин, містечко коломицького пов.
- Підвол. — Підволочиска, містечко скалацького пов.
- Пост. — Постолівка, село гусятинського пов.
- Пужв. — Пужники, село буцацького пов.
- Пустом. — Пустомити, село львівського пов.
- Рава Р. — Рава Руска, містечко равського пов.
- Рогат. — Рогатин, містечко рогатинського пов.
- E. Rot. — Adagia, id est Proverbiorum, paroemiarum et parabolarum omnium, quae apud Graecos, Latinos, Hebraeos, Arabes

- etc. in usu fuerunt, collectio absolutissima... Des. Erasmi Rotterdami et aliorum. Francofurti 1670.
- Rozzk. O. — Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego w Lolinie, zebrała Olga Roszkiewicz (Odbitka ze Zbioru wiadomości do antropologii krajowej т. XII).
- Сенеч. — Сенечів, село стрийського пов.
- Seybold — Viridarium, d. h. Der Lustgarten von auserlesenen Sprichwörtern, von Joh. Georg Seybold. Nürnberg, 1667.
- Сям. — Старинные сборники русских пословиц, поговорок, загадокъ и проч. XVII—XIX столѣтій. Собралъ и приготовилъ къ печати Павелъ Симонъ. Вып. первый, I—II. С. Петербургъ 1899.
- Simr. — Die deutschen Volksbücher, gesammelt von Karl Simrock. Bd. V. Deutsche Sprichwörter. Frankfurt a. M. 1846.
- Скал. — Скалат, містечко скалацького пов.
- Сквар. — Скварява, село жовківського пов.
- Снят. — Снятин, містечко снятинського пов.
- Сор. — Сорока, село львівського пов.
- Стан. — Станіславів, місто.
- Стец. (через помилку Стеж.) — Стецева, село снятинського пов.
- Стовн. — Стоянів, містечко каменецького пов.
- Стрий — місто.
- Стрільб. — Стрільбичі, село старосамбірського пов.
- Сумцов. Разыск. — Проф. Н. Θ. Сумцовъ. Разысканія въ области анекдотической литературы. Анекдоты о глуцахъ. Харьковъ 1897.
- Сяніц. — Сяніцький повіт, приповідки зібрані Незабітовским не знати в яких селах.
- Tendlau — Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit. Als Beitrag zur Volks- Sprach- und Sprichwörterkunde. Aufgezeichnet aus dem Munde des Volkes und erläutert von Abraham Tendlau. Frankfurt a. M. 1860.
- Тереб. — Теребовля, містечко теребовельського пов.
- Топільн. — Топільниця, село самбірського пов.
- Туглук. — Туглуків, село снятинського пов.
- Tunnici. — Tunnicius. Die älteste niederdeutsche Sprichwörter-sammlung, herausgegeben... von Hoffmann von Fallersleben. Berlin 1870.
- Туриль. — Турильче, село борщівського пов.
- Турка — містечко турецького пов.
- Туст. — Тустановичі, село дрогобицького пов.
- Тяглів — село белзького пов.
- Угерці — село самбірського пов.
- Угн. — Угнів, містечко равського пов.
- Ур. — Уриче, село стрийського пов.
- Franck. — Sprichwörter durch Sebastian Francken. Frankenfurt a. M. 1541.
- Frischb. — Preussische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, gesammelt von H. Frischbier. Königsberg, 1861.

VIII

- ZDMG. — Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft.
Цен. — Ценів, село коломицького пов.
Zingerle — Die deutschen Sprichwörter im Mittelalter, gesammelt von Ignaz von Zingerle. Wien 1864.
Cinc. — Przysłowia, przypowieści i tp. ludu polskiego na Szląsku, zebrał Andrzej Cinciała. Kraków 1884.
Czap. — Księga przysłów, sentencyi i wyrazów łacińskich używanych przez pisarzy polskich, zebrał Leopold Czapiński. Warszawa 1892.
Čelak. — Mudrosloví národu Slovanského ve příslovích... uspořádal Fr. L. Čelakovský. V Praze 1852.
Чуб. — Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно русскій край, снаряженной Имп. Р. Геогр. Обществомъ. Югозападный отдѣлъ. Матеріалы и изслѣдованія собраныя П. П. Чубинскимъ, т. I, 2.
Явора — село турецького пов.
Явор. — Яворів, містечко яворівського пов.
Яс. С. — Ясениця Сільна, село дрогибицького пов.
-

А.

Аби. 1. Аби по при мене, аби не в мене! (Наг.)

Scil. ударити, трафати. Коли чоловік відсторонює ся від якоїсь справи.

2. Аби там не знати що! (Снят.)

Доповн.: то того не зроблю.

Або—або. 1. Або гої, або йой. (Наг.)

Себто: або радість, або плач. Пор. коломийгу:

Як я ішов до дівчини, то-м співав, то-м гойкав,

А як ішов від дівчини, то-м плавав, то-м йойкав. (Наг.)

2. Або так, або сяк. (Ільк.)

Зазначене альтернативи в загальній формі.

3. Або ти, або я, або дівка моя. (Наг.)

Війшла в приповідку звичайна поговорка одного чоловіка, що всюди, чи треба чи не треба, любив приплутати в розмові свою дочку.

4. Або то я що таке? (Наг.)

В значіню: хибаж я ніщо не значу?

5. Або що, або куди. (Наг.)

Характеризує цілковиту непевність у якійсь трудній ситуації. Виразніше в старохорв. Ние га ни куд ни камо. (Гильф. 1754.)

Абшит. 1. Абшит дістав. (Наг.)

Нім. Abschied — відставка від військової служби. Поговорка уживає ся і в ширшій значіню: відлучений, відправлений, прогнаний із якогось становища. Пор. польське Dostał abszyd niemiecki. (Adalb. Niemiec, 6.)

Абшитований. 1. Він уже від того абшитований. (Наг.)

Значить: відставлений, відлучений. Абшитований жовнір — висулужений.

Авраам. 1. Не втнеш Аврааме Ісаака! (Зав.)

Оповідують, що в якійсь церкві була намальована „жертва Аврамова“: Ісаак лячить звязаний, Авраам замахнув ся на него мечем, а за його плечима ангел ухопив за меч рукою і з його уст виходять слова: „не втнеш“... Пор. Ном. 5456 і т. д. Та се мотив не наш, а вандрівний, пор Wander, I, 14 (Abraham 4).

Агі. 1. Агі на тя, пропав бис! (Климець.)

Бойківське прокляте, на Підгір'ю вживане часто як пародія на Бойків.

Адам. 1. Адам як перший раз Єву побачив, то встав тай обливав сі,
„ поцілював тай обіймав сі. (Цен.)

ють як зразок проповіді давніх попів, що любили розмальовувати йвні історії льокальними кольоритом і апокріфічними, инколи дуже натура-
чними деталями.

2. Адам з неба падав: як летів, то п—дів, як упав, то сї вс—в. (Завад.)
Прозивають і дразнять хлопця, що зве ся Адам.
3. Було ся не облизувати, Адаме! (Гнідк.)
Очевидний натяк на приповідку Адам 1; уживасть ся жартуючи, коли чоловік потерпить через жіночу спожу. Пор. Wander, I, 26, (Adam 1, 2, 4).
4. Від Адама-Бви починає. (Наг.)
Коли хто широко балакає про непотрібні і загально звісні річі і захопить дуже вдала. Пор. Adalb. Adam, 12; Zátur. V. 262; Wander I, 27 (Adam 29).

Адвокат. 1. Адукат готовому дивит ся. (Жабє)

Се б то адвокат дивить ся лише на готові гроші, які дає йому клієнт, не дбаючи, чи справа добра, чи ні.

2. Адукат, то такий пан, що помагає брехати. (Кути)
Адвокатське ремесло загалом не користують ся симпатією в народі; про се свідчать такі епітети, як „брехунець“, „лупий“ і т. и.
3. Наймити адуката. (Жовк.)
Звичайний вислов замість: віддати якусь справу адвокату.
4. Найму я си адуката, він ще й не так потрафит брехати. (Кол.)
Пор. увагу до Адвокат, 2.
5. Не оббирай сї мені за адуката! (Наг.)
Коли хтось непрошений і до того ще незручно бере ся боронити другого.
6. Тебе хто тут за адуката приставив? (Наг.)
Коли хто мішає ся не в своє діло, або боронить когось без потреби.

Адиной. 1. Борухате Адиной: штири Жиди, єден гой. (Наг.)

Початок жидівської молитви: *Vogusch atü Adoјnoj* (Господи помилуй нас), повернений у насміх над Жидами, що чотири йдуть на одного християнина і ще просять Божої помочи. Та сама жидівська фраза в іншому звязку у Білорусів: Борухатудунаю, вобылки не маю (Нос. 263). Носович поясняє: „говорять въ насмѣшку дремящему“ — пояснене якесь неуразне, бож текст сам ясний.

Аз. 1. Аз, буки, віде — в золоті їде. (Коб.)

Висловлено думку, що наука доводить до панованя. „Аз, буки, віде“ — перші букви кирильської азбуки, перший початок науки. До тих букв иньша приказка див. Номис, 6066—6068. У старор. „азь да буки“ в значіню вмілости читаня, а далі загалом у значіню мудрости, в припов. „Азь да буки избавить ли отъ муки?“ (Сим. 21) — очевидно подіктованій аскетичним поглядом, ворожим світовій мудрости. В иньшій, московській приповідці „Азь, буки, вѣди страшит что медвѣди“ (Сим. 71) висловлений той страх перед шкідливою наукою, про який згадає вже перша руська літопись. Думка про те, що наука доводить до богатства подібно як у нашій приповідці висловлювалася уже старими Єгиптянами, див. Ermann, Aegypten und aegyptisches Leben im Alterthum 721.

2. Аз — до комори вляз; буки — набрав міх муки; віде — із комори їде. (Іваник.)

Давні школярі-бурсаки дуже часто змушені бували голодом до крадіжки віктуалія. Мусіло бути якесь оповідане, з якого повстала отси поговорка:

школярі в школі твердять азбуку, а пошкодований рівночасно виводить свої жалі перед учителем.

Азбука. 1. Бийте, бийте по азбуці! (Наг.)

Жартобливо, коли хтось замавує сліди свого лихого вчинка. Ся приповідка мала повстати ось із якої нагоди. Один богач купив залізний плуг, та боячи ся, щоб йому не вкрали його, велів ковалеві на леміші вибити азбуку. По кількох днях сам коваль украв той леміш, щоб зробити з него сокиру. Він зараз усадив його в огонь. Тільки що залізо розпекло ся і коваль поклав його на ковало, аж тут іде богач-власивець шукаючи свої згуби. Коваль хапає молот і кричить своїм челядникам: „Бийте, бийте по азбуці!“ щоб затерти знак на краденім леміші.

2. Приложи ся до азбуки, будут повні кишені і руки. (Коб.)

Наука доводить до достатку, пор. Ав. 1.

Ай-вай. 1. Ай вай, борухай, моє дочки не рухай! Моє дочки Катерички, біле лички, чорне п—ки. (Наг.)

Ай вай — з німецько-жидівського жаргону: *ai weh!* (ой болять) — звичайний жидівський окрик. Приказки уживають і в інших випадках, прим. сими словами насміваєть ся царубок з дівки, коли вона зачеплена починає кричати або лаятись.

2. Ай вай мір, богато жовнір: горівки пют, грошей не дають! (Луч.)

Нарікане якогось Жида-коршмаря. Уживає ся і в загальнішим значіню, жартливо, прим. коли в хату йде богато гостей.

Але. 1. Алé — звідж г—ó мале! (Наг.)

Ся поговірка належить до ряду тзв. „мудровань“, яких приміри дав. у показчику під словом „мудрована“. „Змудрувати кого“ значить сказати няесь реченє, звичайно цинічного характеру, але конечно до риму з остатнім словом, на якому перший сянічив свою бесіду. Дуже часто піддає ся несвідущому таке слово, на яке має ся вже готове „мудрованє“, прим. „скажи: мотика“. Хто не знає, до чого воно йдеть ся, каже: „мотика“, — а на се перший зараз додає: „Мати ти велика“. Іноді ставить ся питанє таке, що так чи сяк на него б повинна бути відповідь така, що надає ся до „змудрована“, прим. „Чи змудрую я тебе?“ Чи запитаний відповість: „змудруєш“, чи „не змудруєш“ — усе одно він почує „до прикладу“: „Пса в г—ю поцюлюєш“. Розумієть ся, що ся гра дотепу може забавляти тільки дітей 5—10 літніх. Я чував такі „мудрованя“ тільки в двох сусідніх селах Нагуєвичях і Ясениці Сільній дрогобицького пов. і там записана й моя колежниця. Приклади таких самих язякових штучок знаходимо також у Номиса 14144, 14153—4, 14159—60, 14163.

2. Нема нікого без „але“ свого. (Гнідк.) ...без „але“. (Петр.) ...нічого без... (Мінч.)

Знач. нема нікого без хибя. Пор. Ном. 2447; Adalb. Ale; Zátur XII, 646; Wander I, 10 (Aber 33).

Альмужна. 1. Яка альмужна, такий і „отченаш“. (Наг.)

Який дар, така подяка. Альмужна, з нім. *Almosen*, а се з грецького *ἐλεμοσύνη* — милосерде. Пор. старохорв. За малу задушбану мало и оченаша. (Гильф. 583).

Америка. 1. Гáмерика на циганстві стоїт. (Збараж)

Такий погляд висловляв один емігрант, що був у Бразилії і відтам вернув жебраком.

Амінь. 1. Амінь, Духу сьвїтїй! (Наг.)

Сими словами, що формально беручи не мають ніякого значіння, характеризують ся ситуація, коли всі способи випробувані і ніщо не може допомогти. Значить: усьому кінець, усе пропало. Слова виглядають як вирвана фраза в якоїсь молитви. В вірші Устияновича „Пещена дитина“ ся поговірка ужита в троха відмінній формі:

Розступись земле, Духу сьвятий амінь:

Щезла дитина, як у воді камінь

2. Та ще ти не амінь. (Наг.)

Знач. ще не кінець, ще не гинеш. Пор. Adalb. Amen 1; Zátur. XII, 489.

3. Як амінь у пацьири, так ті тотó не минé. (Наг.)

„Пацьир“ — із латинського „pater“ — перше слово молитви Pater noster, яка кінчить ся словом „амінь“. Приповідкою висловлено неминучість якогось наслідка, бо в молитви таж само як із пісні, слова не викидають, і хто говорить сю молитву, мусять сказати й амінь. Пор. Adalb. Amen 2; Wander I, 68 (Amen 2).

Ангел. 1. Був би ангел, коби не роги. (Комар.)

Роги — атрибут чорта. Приповідка про людей на вид добрих та чесних, а в ґрунті зопсованих і підлих. Пор. польське „anioł z rogami“. Adalb. Anioł 2; Zátur. VIII, 685.

Ангельський. 1. Ангельським голосом говорит. (Стрий)

Промовляє до серця, лагідно, щиро.

Андрей. 1. Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають. (Ільк.)

Довгий ряд прикладок привязаних до найпопулярніших у нас імен хресних (див. показчик під „Імена“) характеризує те замилюване до складного, дотепного слова, яким визначає ся наш народ. У тих прикладах декуди видно їдку сатири (як ось зараз у отсій першій), декуди більше невинний жарт, та нераз не видно нічого крім наміру — посмішити веселу компанію коштом чийогось імени. Пор. Номис, 2837.

2. Куме Андрею, не будьте свинею. (Наг.)

Коротша і загальніше уживанз форма попередньої прикладки. Ідент. Номис, 2837.

3. Отче Андрею, бери кирею, йди прав парастас! (Явор.)

Підхоплено мабуть неависно сказану прикладку якоїсь старосьвітської попаді, що командувала своїм мужем. В яким значіню уживаєть ся поговірка тепер — не знаю.

Андрій сьв. 1. Андрію, Андрію, на тобі колопні сїю! Дай ми Боже знати, з ким буду сьлюб брати. (Наг.)

На сьвятого Андрія (д. 30 падол.) ворожать дівчата між иньшим також сїючи коноплі і промовляючи отсю формулу. Див Номис. 262; Петрушевич, 81; Етногр. Збірн. V, 203. Сьв. Андрій дає дівчині побачити в ночі її любчика, див. Bartoš, 7. До слова „конопні“ завважу, що се народньо-етимологічна форма зам. коноплі, з латинського canabis, первісно з вавилон-

ського ku-ni-bu — як бачимо, одна з найстарших культурних рослин (див. E. Stucken, Astralmythen. I, 5).

2. Андрію, лен на тя сію: дай ми Боже знати, з ким тя буду брати. (Мшан.)
Закінчене мабуть хибне: тя зам. го, то б то лен. Див. М. Зубрицький, Народній календарь (Матер. до р.-у. етнол. III, 51). Сіяне льну як спосіб при-
ворожити жениха, щоб явив ся у сні, див. Engeliën-Lahn, 239.

Андрух. 1. Андрух — бодай оглух! (Крех.)

Здасть ся, говорять без наміру проклятя, а так тільки, як мудроване.

2. Андрух, пашпух, наливай-кишки, як сунь так сунь пироги з миски,
(Воробл.)

Поговірка на якогось Андруха ненажеру.

3. Зійшли ся два Андрухи, еден темний, другий глухий. (Гнідк.)
...сліпий. (Дрог.)

Приповідка перекладена з польського, що вважує невідповідний руській мові
ацент остатнього слова „глухий“. Уживає ся, коли два нездари беруть ся
разом до якогось діла. Пор. Adalb. Andrzej 3.

Андрушко. 1. Андрушку, будеш їв юшку, а я мясце, бо мене дитина ссе. (Ільк.)

Говорила якась жінка чоловікови, даючи йому їсти гірше, а собі ліпше.
Пор. Номис, 12.000.

2. Грів Бог Андрушка і без того кожущка. (Гнідк.)

Знач. і без того не пропаду, як не пропав доси; ремонстрація, коли хтось
дає другому півнати, що робить йому велику ласку. Вар. Номис, 5289.

3. З нашого Андрушка ні мвниси ні юшка. (Наг.)

Знач. він не здалий ні до чого.

4. Обійде ся Андрушка без того окрушка. (Ільк.)

Відміна припов. Андрушко 2, значіне те саме. Пор. Ном. 5289.

Ані-ані (Ні-ні). 1. Ані бе, ані ме не знає. (Ільк.) ...ані ме. (Петр.)

Ні бе, ні ме. (Лев.)

Чи „бе“ значить другу букву латинського алфавіта, а „ме“ одну з дальших,
чи може одно овечий, а друге козячий голос, яких хтось не вмів розрізнити,
в усіх рідів поговірка характеризує ґрунтового тупицю. Дав. Ном. 6059.
Нос. ст. 381 поясняє сю саму приповідку як характеристику крайньої бідности,
мовляв, не має або не лишив по собі ані вівці ані корови. Пор. старохорв.
Не умие ни бу, ни му (Гильф. 1919).

2. Ані дзень, ані кукуріку. (Ільк.)

Не добудеш із него ніякого слова, пійного звуку; чоловік неговіркий, або
гнівний та сердитий, або глупий.

3. Ані мур-мур! (Гнідк.) Ані мур-мур! (Наг.)

Наказ мовчати, бути зовсім тихо. Чи те „мур-мур“ не пішло з латинського
murmurare, воркотіти?

4. Ані наш, ані ваш. (Ільк.) Ні... ні... (Петр.)

Чоловік байдужний, нерішучий, що ніколи не знає, куди пристати. Пільше
пояснене до тої самої приповідки вживаної у Білорусів див. Нос. 384.

5. Ані нашим, ані нашим. (Наг.)

Scil. не буде користи з якоїсь річи, бо вона дістала ся в треті руки;
пор. Нос. ст. 384.

6. Ані пари з рота не пустив. (Наг.)
Знач. не обізвав ся ані словом.
7. З того ни віри ни пари. (Лімна).
Знач. ніякого хісна.
8. Най не буде ні тобі ні жіні. (Наг.)
Про злого, завидючого чоловіка, що волишь знищити якусь річ, ніж аби инь-ший мав користати з неї
9. Ні взни ні, ні нас—у ти. (Наг.)
Scil. не скаже. Коли хтось угніває ся на другого і не витає ся з ним.
10. Ні відси ні відти. (Кол.)
Говорять про несподівану появу, про яку не знати, відки прийшла або якої мотиви тяжко зрозуміти, прим. ні відси ні відти наскочив на мене. Пор. Нос. 384.
11. Ні за ним, ні перед ним. (Лучак.)
Про неробу, що за ним не видно сліду праці, а перед ним не видно ніякої мети, яку б він поклав собі.
12. Ні за сесе, ні за то́то. (Лол.)
Знач. за дармо, без причини, пор. Нос. 383.
13. Ні за́-що, ні про́-що. (Наг.)
Без причини, прим. побили, поганьбили. Пор. Нос. 383.
14. Ні зрідло, ні згусло. (Гнідк.) Ні зрідне, ні згусне. (Наг.)
Scil. від того мені..., се б то: се не змінило мого положення, не зашкодило, але й не помогло.
15. Ні нам, ні вам. (Наг.)
Говорять про щось невдале, попсоване. Пор. Ном. 3008, 4826; Нос. ст. 383.
16. Ні на нім, ні перед ним. (Наг.)
Коли хтось їсть, а при тім виглядає лихо, так що ані на нім, то б то на його тілі не видно поправи, ні перед ним не видно тої страви, яку він з'їдає.
17. Ні се, ні те. (Ільк.) Ні сьо, ні то. (Лев.)
Згідно, в значіно: ледащо, безхарактерний, маловартний чоловік або непотрібна річ. Пор. Ном. 6378, 7658.
18. Ні соб, ні цабе́. (Наг.)
Соб-то: ні в право, ні в ліво. Соб кличе ся тільки на воли; значить „до себе“, себто на ліво, до погонича, який веде правою рукою за воловід „підручного“ вола. Чи „цабе“ (чув я також форми: „цаба́“ (відси „цабанити“), „цобé“ і „цебе́“) буде скорочене „від себе“, як звичайно толкують, — не сьмію твердити. Значіне приповідки: з ним не порадиш, його не повернеш ні в право ні в ліво, бо впертий і непослушний.
19. Ні сяк, ні так. (Ільк.)
Значіне двоє: 1) із двох альтернатив ані одна не підходить, пор. нім. weder so noch so, і 2) альтернативи нема, а тільки загалом характеризує ся невдачу. Пор. Ном. 7657; Стефаник, Дорога, стор. 39. Пішла моя Настя ні сяк ні так.
20. Ні сюд, ні туд. (Ільк.) Ні сюди, ні туди. (Наг.) Ні судá, ні тудá. (Спят.)
Положене безвихідне, клопіт. Пор. Ном. 3115 (Ні в сюд, ні в туд, а все првбудь) і 7655; білор. у Нос. ст. 385 і його відмінне пояснене про неподатливий характер, якого годі повернути, або про дівку, яку обминають сватачі.

21. Ні цюр, ні кап. (Лучак.)

Говорять про скупого або про бідного, який не то що не дасть щедро, але не любить або не може дати й дрібки.

Анна. 1. Анна — не велика обрадованна. (Наг.)

Знач. не велика потіха. „Обрадованна“ взяте зі звісної молитви до Богородиці, але вжите як іменник тут і в інших приповідках.

2. Панна Анна органіста сіла на пса: гатьта, вісьта. (Дрог.)

Дотянок зложений на якусь дочку органіста, первісно по польськи. В Дрогобичи співали цілий куплет русько-польською мовою:

Panna Anna organista,
Siła na psa: ha'ta-wiśta.
Nie mogła się napowiedzić,
Jak to na psie dobrze jeździć.

Антипко. 1. Антипко в нїм сїдит. (Наг.)

Антипко — в значіно злого духа. Яким способом грецьке імя *Antipas*, часто вживане як імя хресне від перших віків християнства, зробило ся у нас синонімом злого духа — не знаю.

2. Якого Антипка кричиш? (Наг.)

Кричати кого або чого — еліптичний вислов: кричати домагаючись чогось, домагати ся, забагати.

Антін. 1. Антін вер—в сі як кінь. (Наг.)

Одна з тих прикладок, у яких годі добачити якогось сатиричного наміру, а тільки одян намір — поємішити цинічним дотепом, змудрувати.

Антоні свв. 1. Антоні, а де мої коні? (Наг.)

Святий Антоній Падванський належить до тзв. 14 святих помічників і вважає ся патроном від загублених або вкрадених річей. Повисша приповідка пішла з того, що у якогось Жїда вкрадено коні. Хтось намовив Жїда, щоб „дав на мишу“ до свв. Антонія, то коні віднайдуть ся. Ксьовда на мишу взяв, відправив як саїд, але день за днем минав, а коней не було. Тоді Жид у неділю пішов сам до костела і ставши перед образом свв. Антонія, голосно з докором крикнув: „Антоні, а де мої коні?“ Недалеко стояв справжній злодій, що випадково звав ся також Антоні. Думаючи, що Жид знає про його крадіж, він перелякав ся, взяв Жїда за руку і виводячи його з костела шепнув: „Та цять, Мошку, не кричи! Віддам тобі коні, лиш не кажи нікому, що то я вкрав“. Таким способом через Антонія Жид справді одержав назад свої коні. Пор. Adalb. Antoni 4 (без поясненя).

Антошко. 1. Антошку, їдж по трошку, не з'їдж ложку! (Вік.)

Проговорюють, коли хто їсть занадто захланно.

2. Антошку, льгай на дошку, дістанеш панську заплату. (Ценів)

Таку заплату називали також „панською готівкою“, бо пан за панщизняних часів завше був готов наділяти нею не самих тільки Антошків.

Анцихрист. 1. Анцихрист го знає. (Наг.)

Згідно, сердито замісь: я не знаю.

Апостол. 1. І меже дванацітьма апостолами найшов сі єден Юда. (Наг.)

Згальне значіне: в більшій компанії все знайде ся якийсь зрадник та негідник. Пор. Adalb. Judasz 2; Wander 1, 110 (Apostel, 2); Giusti, 63.

2. Не вдавай ся з апостолами за стів. (Мінч.) ...за стіл. (Ільк.)

Тут „апостолів“ ужито через непорозуміння; властиве значіння має приповідка, коли замість апостолів покласти „постола“: не дів з постолами, себто в буденній, лихій одежі за стіл між правникових гостей. Зрештою може вжито тут „апостолів“ гумористично в значінню високо поставлених, гонорних людей, з якими вбогому простакови не слід рівняти ся. Див. Ном. 2839.

Аптикарь. 1. Не вдуриш аптикаря сервасером. (Бжов.)...шалабастром. (Колом.)
Себ-то не вдуриш знавця. Приповідка повстала певно на основі оповідання про якийсь спеціальний випадок, але оповідане затратилось. Сервасер — Scheidewasser; шалабастер — алябастер.

Арап (Гарап). 1. Білий як Арап; чорний як гусь. (Ільк.)

Іровічно. Пор. Номис, 8528.

2. Чорний як Гарап. (Наг.)

Порівнане з чорним Гарапом прикладає ся звичайно до річей, що повинні бути білими, прим. коли хто довше не мав ся, то каже: „Ходжу чорний як Г.“ Або сорочка неправа „чорна як Г.“

Аргани. 1. Аргани ми в вухах грают. (Наг.)

Значить: безладний, докучливий крик, вереск оглушує мене, або: голова болять, у голові шумить так що нічого не чую.

Аренда. 1. Всьо в аренді, брехня не в аренді. (Ільк.)

Знач. брехати вільно скільки хочеш.

Арешт. 1. Арешти собов витирати. (Наг.)

Знач. поневіряти ся в арешті.

2. Арешт, то дім плачú. (Льв.)

Говорять сторожі арештантам, що пробують скорочувати собі час сьпівом.

3. Бодай з того арешту не вийшов ніколи! (Наг.)

Кляла жінка чоловіка, що за крадіж попав у арешт.

4. В арешті як у клітці. (Льв.)

„Неволя: їсти, пити дають, а вийти не вільно“ — говорять арештанты.

5. До арешту брама широка, а з арешту фіртка вузенька. (Льв.)

Се б то: дістати ся туди легко, але видобути ся трудно.

6. До арешту го взяли. (Наг.) ...дали. .. посадили. (Наг.)

Ув'язнили.

7. До арешту мі не засадíš. (Наг.)

Се б то: не присилуєш мене те а те зробити.

8. За тотó арешту нема. (Наг.)

Се діло не протизаконне, дозволене.

9. І в арешті не одна невинна душь покутує. (Наг.)

Не кождий, хто в тюрмі, вже й винуватий.

10. Ми тут у арешті мусимо голосно кричати до Пана Бога, щоби нас почув. (Льв.)

Так говорили Жиди-арештанты сторожам, коли ті заборонили їм на судний день надто криливо молити ся.

11. На арешт го засудили. (Наг.)

Засудили сидіти в арешті.

12. Хто в арешті, той злодій. (Льв.)

Звичайний погляд буцім то наскрізь летальних людей, над яким іронізують арештанти.

13. Ще на мні арешт не висит. (Щен.)

Ще мені ніщо страшне не гровить, примусу нема.

Арештант. 1. Над бідним арештантом кожний сї збиткує. (Наг.)

Себ то кожний із тих, що мають над ним догляд і на яких він не може нікому жалуватись.

Арідник. 1. Арідник го знає. (Довгоп.)

Арідняк у Гудулів у знач. злого духа, те саме, що у вороніжських Великорусів Арєд або Арєди, див. Дяк. 173.

Аркан. 1. Аби-сте мні арканом тьиглі, то не піду. (Наг.)

Аркан в значіно шнура, пор. старом. „Арканъ не тараканъ: хошь зубовъ вѣтъ, а шею вѣтъ“ (Сим. 70):

2. Арканá танцювати. —(Снят.)

Аркан — танець, улюблений на Покутю і на Буковині.

3. Арканом би го звідти не витьиг. (Наг.)

Коли хто десь засидів ся, прим. у коршмі і не хоче вертати до дому.

4. На аркані го не вдєржиш. (Наг.)

Жалувала ся мати, що син парубок не ночує дома, а бігає за дівчатами.

Артим. 1. Відважний Артим іде сьміло гей в дим. (Комар.)

Не знати на певно, чи се загальна характеристика відважного чоловіка, чи іронічне мудрованє.

Аршак. 1. Аршакóm ідут. (Войн.)

З польського „ogszak“ — купа, товариство, громада, почт. Лінде виводить се слово з мад. ogszak — край (III, 582), та мабуть безпідставно.

Аршинник. 1. Якого ти аршиннику дам? (Наг.)

Слово „аршинник“ по правилу людовой етимології утворене в арсеніку на взір аршина. Арсенік — трутязна звісна й простому народови. Поговірка вживаєть ся в сердитім, згіднім значіно: що тобі дам їсти?

Атаман. 1. Атаманом турма кріпкá. (Гнідк.)

Знач. навіть купа овець робить ся силою, коли в ній єсть порядок і провід. Турма — отара овець.

2. Два атамани, а єден підданий. (Наг.)

Говорить ся, коли де більше людей бере ся до розказуваня, ніж до виконаня розказів. Пор. далі під сл. Пан, а надто Wander, I, 124 (Arbeiter 9).

Атлас. 1. Купив пан атлас, та все в нас. (Луч.)

Пан з мужиків багатіє і роскошує. Пор. білор. „Гето, мужик, атлас!“ „Ат нас, паночєк, ат нас!“ (Нос. 282), де очевидно вся сіль в тім, що мужикови в слові „атлас“ причуває ся зрозуміле для него „ат нас“. Пор. дальшу від сеї формою польську припов. Adalb. Chłop, 88.

Ауш. 1. Ауш, ястріб би ті спїрив! (Наг.)

Окряк, яким прогонюють курей і прокляте, щоб їх поїв яструб.

Афтанас. 1. Афтанас батько наш. (Бар.)

Якийсь відривок, чи не варіант поговірки уміщеної далі під „Отче наш“?

Етногр. Збірник т. X.

2

Аціба. 1. Аціба від хліба! Засьї від Івасьї! (Явор.)

Оврикком „аціба“ або „ціба“ прогонюють пса. Се слово мб. споріднене з чеським čuba (пес). Поговірки вживають, коли хтось виявляє занадто великі претенсії.

2. Аціба, засьї! (Наг.)

Виглядає як скорочене попереднього. Значіне таке саме. „Засьї“, також „засє“ і „засє“, із польського „za się“ — назад себе.

3. Аціба, кожух! (Наг.) ...кожушини! (Голоб.)

Насьміх, коли хто перелякає ся пса і кричить. Поговірка взята з оповідани про Жїда, що прийшовши до господаря і заставши його на подвір'ю поперед усього запитав його: „А ци дома ваш пес?“ Господарь відповів, що пса нема. — А щож то онде на приспі? — Та то кожух. — Жїд убезпечив ся, та коли пес винув ся на него, він почав кричати: — Аціба, кожух! (Пор. Етн. Зб. VI, 493).

Б.**Баба.** 1. Або я баба, аби міні хто розказував? (Болах.)

Значить, бабі можна розказувати, а мужови ні.

2. Баба, а десітьох рада. (Кольб.)

Хоч стара, але любить забавити ся. Пор. словацьке: Jaka taka stara baba, kad ju bočka, to je rada (Záur. VII, 279).

3. Баба а чорт, то собі рідня (Ільк.) ...рідні. (Петр.) ...рівні. (Залісс.)

Згідний, ненависний погляд на жітку як на зняряд злого духа значно старший від християнського аскетизму, але ним розвинений у всіх конвенціях, уведений навіть у канонічне право. В Балабановім Требнику з р. 1606 читаємо: „ібо діаволь сь женами бравь творить мнихомъ и святымъ“. Те саме і незначні вар. див. Номис 9073; Чуб. I, 229; у Чехів: Baba a čert z tehož přibuzenstwa (Čelak. 309); пор. Wander V, 385 (Weib, 151); у Поляків: Baba gorsza jak djabeł (Adalb. Baba 121).

4. Баба Богу сь молила, а горівку любила. (Короп.)

Див. Етн. Зб. VI, ч. 136. Загальне значіне: і фарисеї молять ся; молитва не чинить іще моральним чоловіком.

5. Баба виновата, що дівка черевата. (Мінч. Ільк. Петр.)

Очевидно іронія, мовляв: баба в тому винна, хоч того й не зробила. Те саме Ном. 4061.

6. Баба в воза, коням лекше. (Ільк.) ...кобилі.. (Лев.) ..коньом.. (Петр.)

Коли хтось побуде ся зайвого помічника, тягару, завади. Пор. Adalb. Baba 12; Wander V, 166 (Weib 8), і старомоск. Сим. 1246 „Кума шла півша, кум]онямъ лекче.“

7. Баба в воза, лекше кілкам. (Лев.) ...на колеса. (Наг.)

„Кілкам“ — польонізм, від „kółko“, колесо; приповідка записана Левицьким мабуть у Смії, або в Перемишлі. Значіне те саме, що й попередньої. Див. Номис 5505 вар. 6; Adalb. Baba 12; Záur. XIII, 216 (возови лекше); білор. Баба с калъос, калъосам легчи (Нос. 258).

8. Баба в пекла родом. (Ільк.)

Себ-то лиха, люта. Те саме (з Ільк.) у Номиса 243; Ком. 4: Баба тепла, родом з самого пекла; Adalb. Baba 80: On ma babę z piekła rodem. Еразм

виводить початок сеї і подібних приповідок у різних народів від ереї Северіанів і Архонтів, які вчили, що жінка — твір Сатани, а хто женить ся, вступає до чорта в службу (E. Rot. 253).

9. Баба з печі, чорт на піч. (Дар.)

Значіне може бути двоєне. Або: баба така лиха, що й чорт разом з нею не може вдержати ся на печі, абож: поки була баба на печі, то там було тихо і спокійно, а як злізла, то діти почали бити ся та галасувати, мов би чорт ускочив між них.

10. Баба з чортом, як пес з хортом. (Гнідк.)

Себ-то: однакові, близькі своїми.

11. Баба казала: „Перебула-м січень і мічень, а на марець виставлю палець.“ Тай у марті замерзла. (Бібрка)

Коли хтось легковажить собі труднощі якогось діла. Вислов. „січень-мічень“ належить до тзв. паристих римованих слів, із яких одно має самостійне значіння, а друге докомпоноване до него не має значіння, а тільки надає головному певний відтінок, прим. шуря-буря, шасть-прасть, кренту-невенту, гала-драла (Гала = Аллах) і т. д. Пор. Мирза Джафаръ, Объ искусственномъ образованіи парныхъ словъ (Reimwörter)“ поміщ. в „Юбилейный Сборникъ въ честь Вс. Ѳ. Миллера“, Москва, 1900, стор. 310—313.

12. Баба си нагадала, коли зіле на голову клала. (Гнідк.)

Один із численних дотянків на бажанє старших жінок показувати себе молодшими. Квітчати голову — привітати молодих дівчат.

13. Баба чорта звела. (Мшан.)

Про „баський“ розум приповідки говорять не так згідно, як про інші прикмети старих жінок. Зрештою нагода, при якій ужито сего афоризму (Етн. Зб. VI, 206), не стільки показує у баби розум, скільки у чорта дурноту. Та всеж намір приповідки — схарактеризувати здібність баби до злого. Пор. Ком. 9 (Баба й чорта перемаже) і Libl. ст. 44: Baba jest třikrat horši než čert.

14. Баба як бє чоловіка, то ни знає коли годї. (Пужи.)

Див. Етн. Зб. VI, 48. Жіноча лютість не знає міри. Се вже висловив Ювеналь пишучи: Sic collige, quod vindicta nemo magis gaudet, quam femina — знай, що ніхто більше не тішить ся пімстою, як жінка (E. Rot. 253).

15. Баба як гармата. (Наг.)

Себ-то важивна, сильна.

16. Баба як тур. (Ільк.)

Себ-то висока, росла, кременна.

17. Баба як фаса. (Дрог.)

„Фаса“ з нім. Fass, бочка; знач.: огрядна, груба.

18. Баби читають, як коло божого гробу. (Колом.)

„Читати“ тут у значіню: монотонно і жадбно рецитувати, голосити. Уладжуване „божих гробів“ у велику п'ятницю по церквах і костелах належить у нас по містах до традиційних звичаїв і у латинян і в уніятів. Такий „божий гріб“ — спеціально на ту ціль зроблена рухома напличка декорує ся в нутрі як найбогатше, там складає ся плащениця, а обіи ставять ся сторожа, яка від п'ятниці мусить стояти (розумієть ся, чергуючись) аж до неділі. Перед тим божим гробом читаєть ся й співаеть ся уставом приписані відирави.

19. Бабі не вірь, баба шяльвір. (Гвідк.)

„Шяльвір“ з польського „szalbierz“, пор. нім. Salbader — опуканець, шарлатан. У Словаків: Ne veť čertu ani stare babě (Záštur. VII, 157); пор. Wander II, 182 (Glauben 14). Упімнене давнє, пор. грецьке *Γυναῖκί πιστεύει μὴ δ' αὖ ἀποδανῆ* (жінці не вірь, хоч і вмере), основане на оповіданні, що померша мачуха ще й у гробі вбила свого пасерба, що молив ся на її могилі і агіб від намогильного стовпа, який упав на нього, див. E. Rot. 252; пор. Simr. 11.342, 43.

20. „Бабо, син ти в дуба впав.“ — „Коби в добру годину!“ (Гвідк.)
Насьміх над бабською добродушністю, а може й над вірою в добрі і злі години.21. Вилізла баба на граба, а дід на ялицю, тай стрілив бабі в г — цю. (Наг.)
Старші, яким уже відхотіло ся слухати байок, переривають инколи сею поговірною оповідача, коли сей зачне традиційною фразою: „Був собі дід тай баба“.

22. Гоца-кеца коло пєца, треба бабі смичка. (Наг.)

Коли баба пускає ся танцювати, тай загалом коли хтось бере ся до діла не відповідного його літам або його становию. Що до паристо римованих слів гоца-кеца див. увагу до Баба 11.

23. Дай нам Боже добрий час, би ся баби їзрили: то по штири то по пять на купі лежыли. (Кобил.)

Коломийковий склад показує, що се властиво співанка — насьміх над бабами, що поривають ся битись між собою. Їзрити ся, досл. бігати (відси теда), гратись.

24. Добра баба до поради. (Дрог.)

Жіноча ремонстрация супроти чоловічого: йди геть, що ти мені поможеш! Зовсім инше значінє має споріднена з сею приповідка у Поляків (Adalb. Baba 93): Po radę do baby, a przez nią do szarta, себ-то: хйба чорт може дати гіршу раду, як баба. Пор. німецькі, чеські, датські і т. п. приповідки, Wander I, 1143, Frauenrath, а також Simr. 11.254: In bösen Rāthen ist das Weib des Mannes Māndin.

25. До єдної баби десять чортів не хопїять сі. (Кожар.)

Себ-то: не дадуть їй ради. Мусїла баба добре заїмпонувати розумом чи хитрїстю тому, хто зложив сю приповідку.

26. Дочекала ся баба гречаної паски. (Луч.)

Коли хтось ждав добра, а дождав ся ще більшого лиха. Паска традиційно мусить бути пшенична.

27. За то баба вінувала, що дівка черево мала. (Луч.)

Гумористичний погляд на віно як на премїю за те, що парубок узав дівку не зовсім нетякану. Такий погляд побачимо ще й далі, див. „Дівка“.

28. Захотїла стара баба молодю бути. (Наг.)

Се перший рядок коломийки, але звиває ся також як приповідка, в значіню докору або насьміху.

29. З бабов би і біда кінця не урвала. (Мшан.)

„Біда“ в значіню чорта; „жінця урвати“ — дійти до ладу. Див. Етн. Зб. VI, 296. У Поляків простїше: Z babą szart nie poradzi (Adalb. Baba 37).

30. З бабою і дїдько справу прїграв. (Ільк.)

Оповіданє про те, як чорт на спілку з бабою раз сїяв мак, а раз садив морков і оба рази був обдурений, див. Етн. Збір. VI, 206. Та сама прип. у Ном.

- 9071; Ком. 9 (З бабою і чорт не виграє) і Čelak. 309 S babou i čert soud prohrál. До оповідання про чорта обдуреного при сівбі і збиранку, див. паралелі Grimm, Mythologie II, 981; F. Liebrecht, Germania, XXVI, 123.
31. З бабою і чорт не годен вийти на кінець. (Мшан.)
Вийти на кінець — дійти до згоди, поставити на своїм. Див. Етн. Збір. VI, 206.
32. З бабою ніколи не трафиш до кінця. (Луч.)
Трафити до кінця — дійти до ладу, поладити діло на обопільне вдоволене.
33. З чим баба на торг, з тим і з торгу. (Луч.)
Може мати двоєке значінє. Або се баба бідна, що йшла на торг без нічого і вертає так само; абож вона ходила на торг із таким товаром, якого від продажі не поменшало.
34. Клади лабу на бабу, а баба каже: „фалабу!“ (Наг.)
Старша жінка рада, коли її хто зачепить як молоду. Отся приповідка — скорочена форма жартливої пісеньки:
Я на бабу владу лабу,
Баба каже: „Хвала Богу!“
Я на бабу владу другу,
Баба родит зелєпугу. (Наг.)
35. Колисала баба діда від поранку до обіда. (Наг.)
Властиво початок жартливої дитячої пісеньки; як приказка вживає ся до висміяня непотрібної, безцільної роботи. Те саме по польськи Adalb. Baba 61, без поясненя, і *61.
36. Красна баба без єдваба. (Гнідк.)
Шовкова сукня не додасть їй краси.
37. Кукуріку! баба в рїпу, а дїд в каші бабу страшиє. (Дрог.)
Дитяча приказочка; якогось глибокого значіня я не міг допатаги ся. Дуже подібне у Білорусів: Кукурїнку, баба в рїпу, а дєдз за єю сь кочергою (Нос. 335) — по думці Носовича „шуточная поговорка при пїанї пїстуха“.
38. Ладна баба без єдваба. (Мінч. Петр.)
Пор. висше ч. 36. Ладний в значіню гарний.
39. Локла баба хліба, чекаючи на діда. (Крех.)
Локла, пор. польське łaknąć. Подібно в старор: Ждала баба обїда, да не бїгала отъ дїда, див. С. и. м. 883.
40. Луп цуп бабу в пуп. (Вікно)
Сьміють ся з такого, що без причини впадає в злість і кидає ся бити не розбираючи, кого й куди.
41. Маєш бабо редути! (Дрог.)
Редути — масковий бал. Оповідання, яке доло очевидно почин тій приповідці, про нещасні пригоди баби на масковім балі, я не чув. Приповідка, первісно польська, вживає ся, коли кому несподівано трафить ся якась прикрість або перешкода. Adalb. Baba 68: Masz babo redutę! — також не пояснено.
42. Мала баба Васильї, Василь дурний як тельї. (Наг.)
„Вабин син“, се-то хлопець вихованїй без батьківського проводу, не має у нашого народа доброї слави і стрічає ся з частими насьміхами в роді отсего.
43. Мала баба сина тай му портки вшила: на передї тісно, а на задї трісло. (Наг.)
Насьміхають ся, коли хтось робить не до ладу, не виіючи гаразд.

44. Нагадала собі бабка, як дівкою була. (Ільк.)
Коли хтось споминає давно минуле та ще й жалує за ним. Пор. Adalb. Baba 97.
45. На двох баба ворожила: або вмере, або буде жила. (Ільк.) .казала. (Наг.)
Насміх над бабською ворожбою. В дальшій ряді насміх над кождим, хто не хоче, чи не вмiє висловити своєї думки ясно і рішучо, але говорить дво-значно. Те саме див. Номис 5616; Adalb. Baba 72 (наведено також руський текст із A. Schneider, Encyklopedya do krajoznawstwa Galicyi II, 5); Zátur. XIV, 177 (друга половина: або буде дощ, або слота); Нос. 351.
46. Най буде бабі плескано. (Ільк.)
Коли хто упирає ся при своїй думці. На який спеціальний факт натякає приповідка, не вмiю сказати.
47. Най-но, чия баба буде вйтом? (Кольб.)
Насміх, коли хтось потішає себе марною надією. У Ном. 4901 іронічно: Буде баба вйтом! У Чехів (Libl. 44): Kde je kozel zahrádníkem, stara baba rogučnikem, tam by byl čert služebnikem — висловлено в иньшій комбінації думку про неадекватність баби до проводу в мужьському ділі.
48. Не знати, чи будуть наші бабуня в небі. (Збар.)
Коли хтось подає сумнівну річ за певну.
49. Не мала баба клопоту, купила си порося; баба в крик, порося в квік. (Ільк.) ...порося. (Петр.) ...тай порося си купила. (Лев.)
Коли хтось самохіть напятав собі влопіт. Варіанти див. Номис, 1058; Adalb. Baba 80; Нос. 369; те саме в старохорв. Не имала баба бьса, терь купила прасе. (Гильф. 1548).
50. Не поможе бабі кадило, коли бабу сказило. (Городен.) ...як бабу... (Залісе)
Злої вдачі не направиш лагідними способами. Те саме Ном. 5667.
51. Не пхай бабі палця в рот. (Дар.)
Значить: не вірь бабі, неначе-то: хоч беззуба, а все таки може вкусити. Про жіночий звичай кусати в сварці була вже латинська приповідка, див. E. Rot. 624: mordes tanquam mulieres.
52. Не сіло, не пало: дай бабо сало. (Лев. Петр.) Ні ... ні ... подай бабо на піч... (Завул.)
Знач.: без причини, не приготований бери ся щось робити. Сісти і впасти в такім сполученю, значить прилетіти, прибути, пор. весільну пісню:
Ой ізлегули два янгелоньки з неба,
Ой сіди-впали у Йвасенька на оборі.
Те саме в польським: Ni siadlo, ni padlo, daj babo sadlo! (Adalb., Baba 84).
53. Ніщо бабі по єдвабі. (Ільк. Петр.)
Себ-то не допоможуть їй дорогі строї. Пор. висше ч. 36, 38.
54. Носят ся, як баба з топором. (Мінч.) ...з тїжборьом (Лол.) ...зо ступов. (Наг.)
Утворено мабуть по аналогії: носять ся, як дурень зо ступою, приповідки оснований на звіснім оповіданю про дурня, що одержавши по батькови ступу не хотів ровстати ся з нею і ночуючи в лісі на дереві витяг і її туди, пор. Етн. Збірн. VIII, ч. 34, 35. Є також оповідане про дурну бабу, що витягнула двері на дерево пустила їх відси на розбійників, див. данську казку у Möller, Folke-

sagn, італіянськy і інші вказані в Köhler, Kleinere Schriften I, 71, 337, 341. Слова „тижбір“ у Желех. нема; воно значить: ступарь, ступернак, товчак від ступи.

55. Поїхала баба в ліс без підтоки, без коліс; як заїшла в сухий пень, то стояла цілий день. (Наг.)

Коли хто бере ся до роботи, не маючи до неї ні сил, ні вправи. Їхати в ліс по дрова — діло мужчинське, а не жіноцьке. Підтока (у Желех. II, 651 жибно підтоки, plur. tant.) — півперечний дрючок у возі, що з обох боків кінчить ся осями, отже: передня і задня підтока.

56. Потрібне, як бабі лихо. (Дар.)

Про возсім непотрібне; бабі вже досить того лиха, що стара.

57. Роди бабо дитину, а баба ялова. (Дар.)

Коли хтось приходять до другого в дякою, неоправданою претензією.

58. Роди бабо дітину! — Чекай нане годину. (Бжов.)

Павський самоволі годі спротивити ся навіть у таких річах, що неможливі з природи. Але на такий розказ є один спосіб — проволочки його виконане.

59. Роди бабо, коли бабі з літ вишло. (Тереб.) ...а бабі сто літ. (Наг.)

Те саме в польськім: Adalb. Vaba 119. Войціцкий (Ргузі. III, 181) а за ним і Вурцбах (Poln. Sprichw. 55) прикладали сю приповідку до спеціального випадка: женячки нововибраного короля Степана Баторія з Анною Ягйлонкою, тоді вже звиш 50-літньою. По шлюбі пани бажали королевій мати мужеського потомка, та деякі нишком кпили собі з тих бажань, що, мовляв, куди вже такий старій бабі родити дитину! Та се пояснене мало правдоподібно, бо вже в XVII в. знаходимо в Дубровнику хорв. припов. Роди баба дѣте, откудъ ти очи стое (Гильф. 2456).

60. „Сер бабо на студ!“ — „Стыдаю ся, пане.“ (Комар.)

Оповідать, що до баби-Русинки прийшли на постій вояки, правдоподібно ще польські (на се вказує польська перша фраза) і веліли їй дати собі сира, а вона зрозумівши їх не так збороняла ся поганити собі стіл, поки вінці уступаючи погрозам не згодилася — на ще більше обурене голодних вояків. Оповідане я чув у Наг.

61. Стара баба розуму не мала: голова боїла, с—ку завивала. (Комар.)

Насьміх, коли хтось уживає способів зовсім невідповідних до задуманої мети.

62. Стара баба с—ла, трави ся тримала; трава ся урвала, баба в г—о впала. (Комар)

Насьміх над бабою, без загальнішого значіня.

63. Сторгувала баба бич, та не дала могорич. (Явор.)

Могорич пють тільки при якимось значнійшій торзі, коли купують коні, воли, то-що. Янась бідна баба, купивши для свого чоловіка батіг, перепрашала продавця, що не ставить могоричу, і відся пішла приказка, коли хтось у дрібних справах поводить ся так, як коли б ходило о великі.

64. Так виїжджає, як баба во ступою. (Лучак.)

Коли хтось вирве ся („виїде“) з яким недоладним словом. Натяк на дурну бабу і її пригоду во ступою, див. Баба ч. 54.

65. Тир, тир, тир, дай бабо сир! (Дар.)

Коли хто у-одно, вперто торочить яесь неоправдане жадане. „Тир-тир-тир“ —

ономатопоетичне змальоване, як якісь напасники, може вонки-постояльці термосить дверми, домагаючи ся їди.

66. То баба з вухами. (Наг.)

Здасть ся, що первісно було „з вусами“, себ-то баба з мужьським характером, по польськи „Herod baba“, пор. Adalb. Herod.

67. То баба сім миль з за пекла. (Кал.)

Знач. люта, сварлива і напаслива. Пор. више Баба 8, і Adalb. Baba 125.

68. То стара баба, не чоловік. (Наг.)

Мужчина вважає се лайкою, коли його назвати бабою; з тим проввищем вяже ся розуміне про брак сильної волі, рішучости, відваги.

69. То така баба, що десятьом рада. (Печен.)

Пор. више Баба, 1.

70. То така баба, що й дідька не треба. (Наг.)

Себ-то: зла, хитра, підступна. Пор. више Баба 3. Див. також Wander, V, 318 (Weib, 14); Čelak. 309; пор. нім. Wer ein böses Weib hat, braucht keinen Teufel (Simr. 11.330 a).

71. Три бабі, три жабі, тай буде ярмарок. (Збар.)

Баби говірливі, крикливі. Дуже близькі вар. див. Ном 9083—86; Čelak. 395; Wander V, 294 (Weib 12); Simr. 11.308; Liebrecht у Jahrbuch für romanische und englische Litteratur IV, 120; Даль. I, 438, 3; Adalb., Baba 45; середньовікові приповідки див. Веб. 109 і 464, пор. латинський двостих:

Ranae tres, et anus totidem, tres insuper ausae
Possunt immensum voce replere forum.

72. У баби довгий волос, а короткий розум. (Наг.)

Дуже давня і загально розповсюджена обсервація, див. Ном. 9051, Frischb. Pr. Spr. I, 278, ч. 3999; Wander V, 130 (Weib 6); староруська „Волосы долги, да умъ коротокъ“ (Сим. 415) і „У бабы...“ (тамже 2361); Simr. 11.359; купу старонімецьких приказок на сю тему наводять Zingerle, стор. 35 і Сурінгар до Веб. ч. 200 (стор. 57 і 304—306); Даль. I, 437; Нос. 446; турецька Osm. Spr. 327.

73. У баби лиш єдно добре купити. (Гнідк.)

Очевидно слово „баба“ має тут ширше значіне: жінка загалом.

74. У баби чорні лаби. (Наг.)

Бо ходить боса по болоті.

75. У баби язик, як у чорта хвіст довгий. (Корч.)

Знач. сварлива, обмівна. Троха подібне великор. Волось дологъ, а языкъ длинный (Даль. I, 438).

76. Уздріла баба муда, а не видит дуба. (Кольб.)

Бачить мале, а не бачить великого.

77. Хто перший раз до міста приходит, мусит стару бабу цюлювати. (Наг.)

Так говорять дітям, що напірають ся їхати зі старшими до міста.

78. „Чи віддавала би-с ся, бабо?“ — „Ба, а хтож мене, паночку, возьме?“ (Вікно)

Не скаже баба: ні, а тільки: а хтож мене візьме. Охота була б у неї.

79. Штурк бабу в яйці! (Дрог.)

Коли хтось починаючи роботу зараз із самого початку зробить щось не до ладу.

80. Ще баба дівков була, як сї тото стало. (Наг.)

Знач. дуже давно, пора вже про се й забути, иноді навіть: се янась байка, того ніхто не згамав.

81. Що бабі, то й громаді. (Заул.)

Не все воно так, радше навпаки, див. Громада. Так як тут, див. Adalb. Baba 33: Co babe, to i gromadse.

82. Що вже бабі по едвабі? (Луч.)

Не потрібно старому строїв, пор. висше Баба ч. 36, 38; майже так само у Поляків, див. Adalb. Baba 36.

83. Що волиш, бабонько: ци ласку божу, ци миску круп? (Наг.)

Таким питанням відповів один парубок другому, коли той запитав його: ци волиш у літі хорувати, ци в кремінаті сидіти? Приповідка взята зі звісної дитячої кавки про діда і бабу, що по бобі вилізли до неба і там пан Біг по бабиному вибору дав їм миску круп, через які потому дід убив бабу.

84. Як би баба вуса мала, то би була дідом. (Цен.)

Гумористична відповідь на чийсь сьмілі припущеня та неоправдані надії, пор. вірменське: Коли б моя бабуня була мала бороду, то була би моїм дідусем (Wlisl. 182).

85. Як би сїм баб до него промовило. (Ільк.)

В тій формі приповідка не ясна. Маб. повинно бути: Як би сїм баб йому промовило, аналогічно до Ном. 4462: „Як би сїм баб пошептало.“ Сїм баб узято в звязку з традиційним числом „сїм немочей“ чи апокріфічних „сїм трясавиць“, пор. Ном. 421; Ефим. Мрс. Закл. ч. 33, 36 (77 трисовиць), ч. 66 (сїм колодиць); М. Соколовъ, Матеріали и замѣтки 1—V.

86. Як сьвіт сьвітом, не' була й не буде баба вїттом. (Тереб.)

Коли хтось покладає надію на жіночий розум або на жіночий розказ. Та сама думка див. Ном. 5481; оригінальне мотивоване див. Етногр. Збірн. VI, ч. 133. У Греків була приповідка: *Γυναικί δ' ἀρχεῖν οὐ δίδωσιν ἢ φέουσιν* — природа не дає жінці верховодити (E. Rot. 692). Значіне, як бачимо, те саме, що і в нашій приповідці. Інше значіне має цодібна до нашої приповідка у Ко м. 8: Доки сонця сьвіта, не буде з баби діда, себ-то не заступить жінка мужчини в господарстві.

Бабин. 1. Бабина гривна всім людем дивна. (Петр.)

Те, що у кожного звичайна річ, у баби (геср. у самохвалька) дивне та незвичайне. У Білорусів загальнійше: Моя гривна усимъ дивна (Нос. 345) — коли комусь завидують.

2. Бабина дівка тогди хату мете, коли старости йдут. (Гнідк.)

Знач. лївива, непривила до порядку. Пор. коломийку:

Ой надїшла сватаченьки по під береженьки,

Я гадала, що до мене, та вмила ноженьки.

А як стали сватаченьки обору минати,

А я ноги у болото, а сама до хати. (Лол.)

3. Бабина донька, а економа кїнь все гладонькі. (Мінч.)

Баба пестячи доньку годує її добре, а робити не велить. Так само економів кїнь не йде до тяжкої праці, бо вживає ся тільки до верхової їзди. Подібне

Етногр. Збірник т. X.

у Поляків, пор. Adalb. Baba 26; Brzoz. Баба 2 (Babusina wnuczka, mly-parska suczka, ekonomski koń).

4. Бабина донька, попова господиня, а економів кінь завше гладонькі. (Петр.)
Очевидно приповідка польського походження і має на думці господиню у латинського ксьовдза, яка не потребує журити ся сімєю і може дбати тільки про свою выгоду. Ані в Ададьб., ані у Бжов. такого варіянта сеї приповідки нема.

5. Бабиній дівці все недогода. (Гнідк.)

Бо розпещена, привикла, щоб їй було все готове.

6. Бабин синок. (Наг.)

Знач. пестій, нездара, вихований без батьківського проводу, пор. старохорв. Удовичко дѣте (Гильф. 3268).

7. Бабин смик. (Стоян.)

Говорять про парубка, що для маesty женить ся зо старшою жінкою.

8. З бабиного сына а дочки нічого людяного не буде. (Льк.)

Тому, що не привикли до праці і до порядку. Теж у Ном. 9326.

9. Що бабине, то все не таке, як людське. (Льк.)

Баба без мужа не вмє нічого довести як слід до ладу. Див. Ном. 9388.

Бабрати. 1. А то го збáбрав! (Льв.)

Зганьбив, спаскудив, скомпромітував прилюдно.

2. Бабрає сі в тім, як свинь в болоті. (Наг.)

Оповідает якусь нецікаву або обридливу річ залюбки, з деталями.

3. Та не розбáбруй паскудства! (Наг.)

Не розноси спльоток, не розмазуй поганої, немилої справи.

4. Який там в тебе дідько бабрає? (Наг.)

Кричала сердита баба внукови, що раз-у-раз кликав її: бабо! бабо!

Бабський. 1. Бабськє літо. (Наг.)

Так називають ся остатні теплі осінні дні, а також павутина, що тоді стелить ся скрізь по полю і літає в повітрі. Нім. Altweibersommer, пор. Дик. 333; білор. Нос. 258; Adalb. Babie lato; Zátur. XIV, 68—9.

2. Бабські забабони. (Наг.)

Слово „забабоня“, в давнійшій церковщині „бабоуны“, походить мабуть від еретиків Богомилів, яких у Сербії звали Бабунами і яких вірування, осуджені церквою, зробили ся традиційним віруванєм, забобоном найтемнійших верств, а особливо жіноцтва. Див. Ном. 253. Зрештою приповідка про „бабські байки“ та безумні вірування звісна була вже старинним Грекам та Римлянам, див. Вєв. ч. 557 (ст. 148 і 570).

3. Ти вже на бабський розум перейшов. (Наг.)

Знач. одурів, отуманів. Про бабський розум іронічно говорить і Поляк, див. Adalb. Baba 128 і пояснена.

Бабруна. 1. Бабрун-бабрун-бабруночко, покажи ми дорожечку: ци в гору, ци в долину, ци в середну кватирину? (Наг.)

Бабруною називає ся комашка, звана де инде „сонечко“ або „божа коровка“ (coccinella). Діти кладуть її на руку і присьпівують або приговорюють васьше наведену формулу, ворожачи з того, в який бік вона полетить, усікі цікаві для них річі: коли полетить на право — буде те, а на ліво — се, а просто, то онте. Анальогічні укр. примівки див. Ном. 337.

Бажати. 1. Забагає киндибáлів та стріхопáдів. (Дрог.)

Багає сам не знає чого; слова „киндибали“ і „стріхопади“ не мають ніякого виразного значіння, бодай я не міг нічого допитати ся.

2. Забагає му ся леду в Петрівку. (Залісе)

Багає неможливого.

3. Забагає му ся печеного леду. (Ільк. Кобр.)

Так само як попередня характеризує безглузде, фантастичне бажанє.

4. Забагає тройкого, а ту нема ніякого. (Іваник.)

Коли хтось ставить до другого вимоги по над його силу.

5. Забало ся клопоту на здорову голову. (Луч.)

Коли хтось самохіть, без потреби вскочить у біду. Здорова голова — символ безжурного, спокійного стану, див. далі під „Голова“.

6. Най ся тобі не бажит печеного рака. (Ільк.)

Коли хтось кладе великий натиск на дрібниці, без яких легко можна обійти ся.

7. Най ся тобі не бажит печеного хліба. (Гнідк.)

Іронічно: старає ся обійтись без найкращого, щоб догодити скупому, нехлюдянному господареві.

8. Най ся того не бажить, що ся хати не держить. (Ільк. Greg.) Ней не бажит ся, що хати не держит ся. (Зазул.)

Бажанє повинно не вибгати поза межі того, що практично можна досягнути. Афоризм очевидно характеризує старечий розум; молодіж усе против него.

7. Сам не знає, чого му ся забагає. (Луч.)

Говорять про змуженого, вічно невдоволеного чоловіка.

Бай. 1. Почкай баю, вдохнеш в маю. (Дрог.)

Прозвище „бай“ в значінню „пан“ у нас не звичайне, в болгарськїм уживає ся в значінню „брат“, „старший чоловік“. Приказка оперта на оповіданню про пана, що бояв ся смерті в марті, в якому слуга по скінченню марта написав отсе злобає віщуванє. Див. Етногр. Збір. VI, 129.

Байбарзо. 1. Він мя має за байбарзо, а я си байдуже. (Гнідк.)

Знач. він мене легковажить, помітує мною. Байбарзо = ба + і + барзо (дуже).

2. Має мі за байбарзо. (Наг.)

Див. попередню припов. Те саме у Поляків, див. Adalb. Vajbardzo 1.

Байда. 1. Байда хліба як клєбук. (Наг.)

Байда — шмат; клєбук — кокода, обрубок дерева.

Байдуже. 1. Він собі байдуже. (Ільк.)

Не дбає про щось, спокійний.

Байка. 1. Байка плавати, але як би казали нурка дати! (Гриб.)

Поговірка основана ось на яким оповіданню: Попливали пани Жьда до покою і велїли йому плавати. Коли потім його питали товариші, як він то робив, він відповів: Байка плавати — і т. д.

2. Байка сї бає, а хліб сї дає. (Кольб.) ...рубає. (Кольб.) ...крає. (Цєн.)

Себ-то: слова говорити легко, але діла йдуть зовсім иншою чергою, коштують труду.

3. Казав чоловік байки, заки не курив файки. (Ур.)

Курєня люльки дало йому розривку, так що відкотїло ся казок.

4. Ладна байка: битва й молитва. (Залісе)

Значіне сеї приповідки для мене неясне. Або „ладна байка“ треба розуміти іронічно, мовляв: се зовсім не пусте діло, де били і треба було просити ся, — абож говорять ся про прикмети справжньої кавки: щоб була ладна, треба, щоб у ній оповідало ся про битви і про побожні діла. Пор. Ном. 3807 Лайка—байка і т. д.

5. Нима байки без правди. (Кольб.)

В кождім, хоч і як неправдоподібнім оповіданю заховано зерно правди, — абож: найпустійша, найменше правдоподібна поговорка або чутка про когось має в собі хоч троха правди. Подібно у Поляків: W bajce bywa ролова prawdy. (Adalb. Вайка 5, пор. також 8.)

6. Повім вам байку: курив пес файку, курив, курив, тай очи зажмури. (Наг.)

Жартлива казка, яку говорять старші, коли діти докучають їм, щоб „говорили байки“.

7. Слухайте байку: Курив пес файку на довгім цибуку, заложив си за вухо. (Бібр.)

Див. увагу до попереднього числа.

8. То байки! (Наг.)

Знач. то неправда або: то дрібниця, сим нема що журити ся. Пор. Wander III, 455 (Märchen 4); тамже Posse 10; Adalb. Вайка 2.

9. То стара байка. (Льв.)

Знач. се давня новина, річ, яку всі давно знають (не конче неправдива).

Баки. 1. Баки кому забити. (Гнідк.)

Збаламутити кого, отуманити. Дословно: вдарити кого в лице так, щоб не тямив, що з ним діє ся. У Желех. I, 10 хибно акцентовано „забити“. Див. дальше ч. 2. Те саме у вороніжських Великорусів, див. Дик. 363.

2. Баки сьвітити. (Гнідк.)

Знач. показувати кому привязний вид, підхлібляти ся. Баки з нїм. Waske — вилиця, щока. Зрештою польські вчені перечать ся про значіне сего слова. В польськїм ся приповідка (świecić baki або bake) уживає ся від XVIII в. Одні пояснюють „baki“ назвою звісного польського віршопиєця XVII в. зьуїта Баки, другі виводять від нїм. Bake, що на балтійськїм поморю значить морський сигнал, маяк. Карлович (Kurj. Warsz. 1887, ч. 299 а) виводить польську приповідку від української, а слово „баки“ від „бачити“, аналогічно до польських „patry“, „słuchy“. „Więc „baki switivity“ znaczy dosłownie wlewać w kogo oszu, w oszu komus patrzeć z chęcią służenia na każde skinienie, a w dalszej przenośni zasługiwać się, pochlebiać.“ На жаль, се толкованє зовсім силуване і самовільне. Одно те, що „баки“ в значіню очей в укр. мові не вживає ся; друге те, що в такім разі сьвітити комусь баки значило би „сьвітити комусь очи“ — очевидний абсурд; а третє те, що й етимологічно баки з баченєм не має нічого спільного. Здаєть ся, що найпростійше поясненє баки — Waske найшвидше доведе нас до ціли. Баки сьвітити — роз'яснювати лице, любенько всьміхати ся перед ким. На таке саме розуміне наводить і великор. Аддуси своїми баками (Дик. 52), знач. заплатив своїм лицем, за довг чи за провину набрав поличників. У російськїм баки — бокобороди, з нїм. Backenbärte.

3. Забили му баки, що ни розуміє й третої. (Кольб.)

Не розуміє третої, пор. німецьке: Kann nicht bis drei zählen.

Бакир. 1. Ми з собов на ба́кир стоїмо. (Наг.)

Ми в гніву, посварили ся. Ба́кир (відси бакирити, перебакирити) пішло мабуть із нм. Bakort або Bakbord — лівий бік корабля. Отже: шапка на бакир — ш. насунена на лівий бік. В переносім значіню, в приповідках із сим звязано ті ідеї, що в віруваннях звичайно вижуть ся з понятєм „лівий“, отже чогось злого, неприхильного, ворожого. Пор. Adalb. Вуѣ 15; Liebrecht, Zur Volkskunde 339.

2. Пішло жу на ба́кир. (Дрог.)

Дізнав страт, вибив ся з ком'ї, змарнував ся, звів ся ні на що. Пор. Adalb. Isc 46.

Балакати. 1. Набалакав три міхи правди. (Наг.)

В одній казці царь завдає слугі між иньшими тяжкими завданнями також: сказати три міхи правди. Слуга сповняє се таким способом, що оповідає про три випадки, в яких царь, хоч і перебраний, грав дуже нечесну роль. За кожним разом, коли оповідане доходить до делікатного місця, царь кричить: Ну, годі, годі, вже міх повний, завязуй! Значіне приказки: наговорив грубостей. Пор. білор. Наверьє семь коробовь (Нос. 349).

2. Набалакали се много, а нима нічо з того. (Пужн.)

Пор. Ета. Зб. VI, 293. Про пусті розговори.

Баланда. 1. Пішов на Бала́нду тай графив на банду. (Кун.)

Баланда — безлюдна місцевість між селами Скварявою й Глинском, жовк. пов. Одинокв коршма серед сіножати зваблювала колись по неділям людей музикою. Та „банда“ має тут і иньше, іронічне значіне: бійка, бо в коршмі часто приходило до кровавих біяток. Пор. співанку:

Ой летіли сірі гуси, впали на Баланду;
Не ходила-м і не піду на жидівську банду. (Сквар.)

Балу-балу. 1. Я тут балу-балу, а тісто біжит по столу. (Дрог.)

Балу-балу, ономатопеетично зам. балакати. Коли хтось покине пильну роботу задля пустої балачки.

Балувати. 1. Він тим балує. (Наг.)

Займає ся, практикує, він у тим досьвідний.

2. Хто чим балує, від того й гине. (Наг.)

Інакше: хто з чого живе, хто чим займає ся, хто в чім кохає ся, від того й гине. Коли виставити зі старор. „Хто чьмь играеть, тоть тьмь и зашибетца“ (С и м. 2397), то виходилоб „балувати“ — „грати ся“, а в таким разі можна би се слово вивести від пізно-латинського та італіянського ballare — скакати, грати ся.

Баль. 1. От то буде крутий баль! (Льв.)

Крутий баль, дословно: крутий танець, переносно: бійка.

2. Справю я ти баль! (Наг.)

Буду бити так, аж будеш підскакувати з болю. Пор. Adalb. Bal, 4.

Баналюки. 1. Баналюки-небилиці, сховай сі з тим до г-- ці. (Дрог.)

Баналюки в значіно: дурниці, небилиці взято з польського, а власне з віршованої фантастичної повісти Єроніма Морштина „Historya ucieszna o zasnej królownie Banialuce“, вид. у Кракові 1650 р. Див. Adalb. Banialuka.

2. Що ти мінї банелюки плетеш? (Наг.)

Пор. висше.

Бантроній. 1. Бантроній веде гній. (Наг.)

Імя Бантроній — Бартоломей, властиво патронімікон Бар-Тольмай, син Тольмая (про імя див. Winkler, Geschichte Israels in Einzeldarstellungen II, 40). Приклада для риму, мудроване. Вона входить і в досять ціннічу коломижку, якої перший рядок звучить: „Бантроній веде гній на старих санчищох“ (Наг.). Можливо зрештою, що маємо тут відгук якоїсь господарської ради, щоб на сьв. Бантронія розпочинати вожене гною. Що до руського календаря, по якому сьв. Бантронія припадає на 11 червня, се мало правдоподібно, але дуже можливе до латинського, по якому сей сьвятий припадає на 20 серпня; від того дня давно в Польщі розпочинали господарський рік — звісно, воженем гною. Пор. Adalb. Bartłomiej św. 6.

Баня. 1. Поїхав на Баню тай заїхав у калабаню. (Наг.)

Баня Котівська, село дрогоб. пов. сумежне в Бориславом. Приказка — одна з тих їдких стріл, які селяне одного села люблять пускати при нагоді на своїх сусідів. Се називає ся „приліпити їм латку“. Найчастійше се дієть ся в формі коротенької пісні, часом і в формі приповідки. Отся приказка про погані баньські дороги (вони зрештою не були монополем того села) війшла також у пісню про вандрівку Біди, пор. Житє і Слово IV, 31.

Банюс. 1. Банюсі — збуї. (Дрог.)

Жителів Бані згідно називають Банюсами (нормально вони Баньїне). За дня близького сусідства в Бориславом там бували великі піятки і кроваві бійки.

Бараболя. 1. Як є бараболя й капуста, то вже половина хліба. (Луч.)

Приповідка зложена очевидно не вчаснійше тав. „тєсних років“ (1846—61), від коли бараболя заняла видне, декуди головне місце в бюджеті появи нашого народа. Про тісні роки див. М. Зубрицький у Зап. Наук. Тов. ім. Шевченка, т. XXVI.

Баран. 1. Баран-баран, дуц! (Наг.)

Приговорюють діти до малих баранчиків учачи їх туццатись чолом. Пор. Ном. 9282.

2. Баране, не мути воду вовкови! (Ільк.)

Натяк на звісну Езопову байку, оброблену й у нас Глібовим па. Вовк та ягня. Літературну історію сеї байки див. Oesterley, Wendunmuth V, 34. Значіне приповідки іронічне: слабій, не роби кривди сильному. Очевидно вістре вимірене против сильного, що шукає собі заціпки. Пор. меньше виразну польську припов. Baranie, nie mąć wody! (Adalb. Baran 3), а також Wander, Lamm 45, Widder 369; Čelak. 215.

3. Баран — пан, а лис — пес. (Кобил.)

Значіне не ясне; треба розуміти (в звязку з білор. „На кожусь простий барань, да самь собь пань“, див. Н.с. 352) про баранячий кожух і лисачу шубу. Знач.: той що в баранячій кожусі, себ-то заможний селянин—пан, не залежить ні від чийої ласки, а той, що в лисачій шубі — підпанок, звичайно служить, отже залежить від ласки більшого пана, так як пес від ласки ховяїна.

4. Вцячий як баран. (Гнідк.)

Мабуть іронія; баран штовхає й того, хто дає йому їсти, пор. польське (з иньшим вістром): I mały baran często czabana wybodzie (Adalb. Baran 11). Варто завважити, що Адальберт поясняє: „czaban — gatunek większych baranów“, хоч у словнику Лінде міг знайти (I, 344) властиве пояснене: великий від, або пастух-воляр.

5. На барани ходити. (Гнідк.)

Значіне не ясне. По польськи: *wziąć na barany* значить: узити на коркоші (Linde, I, 55). Може „баран“ тут значить те-ж, що таран (пор. Linde I, 53); ходити на барани — ходити на пролом, бути впертим і самовільним.

6. Поводит сі, як печений баран. (Наг.)

Мова про лїнкового. Поводити ся знач. рушати ся.

7. Співає, як баран підрізаний. (Наг.)

Коли хтось сьпіває пискливим, або хрипливим голосом.

8. Такий як баран. (Гнідк.)

Невісно, на яку баранову прикмету натикає се порівнанє.

9. Харчит, як недорізаний баран. (Наг.)

Коли хто дуже голосно і непрямно хрочить у сні.

Барашівне. 1. А жіні барашівно́го? (Наг.)

Коли хтось посередничив у якійсь справі, а потім домагає ся подяки чи заплаги (звісно, жартом), веначе поміг добыти торгу.

Барашівник. 1. Барашівник циганством жиє. (Наг.)

Барашівник — посередник при купні, особливо коней та волів. Ровуміє ся, щоб заробити умовлену плату, він захвалює товар, не щадячи брехні та божби.

Бариш. 1. Бариш дурному товариш. (Ільк.)

Знач. дурний нераз зискує в торгівлі.

Барна. 1. Догаят барна́ барні, а оба в ярі. (Лїж.)

Барна — темносїрий віл; догаяти — давати догану, докоряти, *tadeln, versprechen*. Коли люде в однаковій біді, а ще сварять ся між собою або сьміють ся одні з одного. Пор. нім. *Ein Esel heisst den anderen Sackträger* (Francsk, I, 88) і латинський середньовіжовий вірш:

Est mirum bellum, quod asellus culpatur asellum;

Pondera saccorum nam portat quilibet horum. (Veb. 135, 538).

Барон. 1. Ёй чук, баранчук, продає козу за капчук. (Ваг.)

Насьміх на якийсь бароном, іривічно переиміненнєм на „барана“, мабуть Вірменином, яких нераз дразнять продаванєм або різанєм кіз. Прим. звісне речє, що стояло на початку давїйших латинських вправ: *Armenorum gens bellicosa* переимінено: *Armenorum gens belli kozu*.

Бас. 1. Бас гудит, дудка грає, Гнат мовчить, хоть всьо знає. (Мінч.)

Говорять про такого, що не мішає ся до загальної розмови, держить ся осторїнь або робить вид, немов він знає лїпше те, про що вони говорять.

2. Басом сі на мене дивит. (Наг.)

Непрямно, сердито.

3. На бас брати кого. (Льв.)

Дурити, піднимати на сьміх.

Басувати. 1. А то ну басує! (Наг.) ...підбасовує. (Цєп.)

Знач. потакує, підхлїбляє ся.

Баталія. 1. Тамто баталія була! (Наг.)

Італїянське слово *hattaglia* — битва. Пор. пісню:

Пане брате товаришу, буде баталія:

Або моя або твоя дівчина Марія. (Наг.)

Батіг. 1. Батога з піску не уплетеш. (Ільк.)

Невідповідними способами діла не зробиш. Те саме по польськи: *Bicza z piasku nie ukrećisz* (Adalb. Bicz; 4).

Батько. 1. Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою. (Луч.) ...варихов. (Луч.)

Батько був скупий, діти щедрі, або: батько бідував збираючи, а діти розкошували. Пор. середньовіковий латинський вірш: *Quod parcus quaeges, effundet prodigus haeges*, а також німецький:

*Was der Geiz'ge spart wie ein Hund,
Jagt der Erbe rasch durch den Mund.* (Beb. 413)

2. Батько складав, синок роздав. (Кобил.)

Говорять про марнотратного сина. Пор. кашубське: *Wójc sknér, dzecé rozrzétne* (Adalb. Ojciec 26) і нім. *Was der Vater erspart, verthut der Sohn* (Simr. 10.807).

3. Викрутив ся батько, без чуприни до дому пішов. (Дар.)

Гумор сеї приповідки лежить у подвійнім значіню слова „викрутив ся“. Звичайно воно значить: вийшов без шкоди з якогось клопоту, та тут ужите в буквально-нім значіню: його вхопили за чуба і він поти крутив ся, поки й чуба не позбув ся. Отже й значіне приповідки: з бідою вирвав ся з пригоди, потерпів у ній.

4. Впав батько з гори, дідько го бери. (Кол.)

Характеризує невдячність дітей, їх байдужність до батьківського горя, пор. Чуб. Батько б; повнійше у Білорусів: *Упавь бацька зь горы! — Діхо его бери! — Кобыла здохла. — Ой, бѣда!* (Нос. 449.)

5. Збув ся батько лиха: збув ся грошей з міха. (Ільк.)

Знов гумористично названо гроші лихом, а їх утрату — увільненням від лиха. Аналогічні гумористичні звороти стрічають ся в деяких новелях, прим. „оборонив єгомостя від вовків“ — знач.: украв попови вовчу шубу і т. и., див. Етн. Зб. VI, 242.

6. І на рідного батька можна правду сказати. (Луч.)

Очевидно ся „правда“ буде ягась некористна для батька.

7. Мій батько і його батько коло одної печи гріли ся. (Ільк.)

Насьміх, коли хтось підшиває ся другому під своянство без ніякої підстави, пор. Ном. 9347.

8. Не маю батька, матери, щоби сі заступили за мене. (Голг.)

Батько й мати — натуральні захистники й оборонці дітей. Та тут має й іронічне значіне: не вмю собі сам помогти ані порадити, мушу сам упімнути ся за собою.

9. Не той батько, що сплодит, а той, що до розуму доводит. (Комар.)

Так говорить звичайно вітчим пасербам, домагаючись у них для себе пошани. Те саме у Поляків Adalb. Ojciec 16.

10. По старшині батька в лоб. (Грибов:) ...в чоло. (Пуж.)

Гумористично: старшому насамперед належить ся привіт, почесна. Оповідане, що послужило жерелом сеї приповідки, див. Етн. Збір. VI, 21.

11. Процав батько з дурними синами. (Ільк.)

Замість помочи має через них тільки шкоду й сором.

12. Який батько, такий син: видовбали з дїжки сир. (Лев.) ...викради... (Ільк.) ...видрапали... (Петр.) ...виносили... (Наг.)

Говорять ся з доганою: син плохий, та й батько не ліпший. Загальнійше ту саму думку висловляє середньовічна латинська припов. *Qualis pater, talis filius* і численні її варіянти. див. Веб. ч. 176 (стор. 51 і 290); Adalb. Ojciec 6; Simr. 10.795.

13. Як не стане, то батько дістане. (Дар.)

Діти все надіють ся на батькову працю і старанність. Понаййше у Білорусів: Хляба не станець, бацька достанець (Н о с. 452).

14. Як я була у батенька, ходила я чубатенька. (Сор.)

Досл. високо зачесана, пишна; в ширшій значіню: гарно вбрана, безжурна.

Бачинська гора. 1. А здуло би ті, як Бачинську гору! (Наг.)

Бачинська гора — в с. Бачині, самб. пов., висока і крута, звісна всім, що їдуть до Самбора з правого берега Дністра, бо через неї йде гостинець і з її верха круто сходять до ріки.

2. Як почав їсти на Бачинській горі, то перестав аж у Самборі. (Лім.)

Характеризує ненажеру, бо в Бачинської гори до Самбора досить далеко.

Бачити. 1. А бач: сиди тихо, не скач! (Кол.)

Остерога непосидючому або надто гордому.

2. Бачили ми таких! (Наг.)

Коли хтось надто виносить ся та пишає ся або дає пізнати иньшим, що має їх за дурнів. Те саме Н о м. 4245.

3. Ми ще й не таких бачили. (Наг.)

Себ-го: і ми не остатні, не дурні.

4. Не бачила ковалиха цьвочка. (Нев.)

Коли хто без потреби дивує ся якісь звичайній річі.

5. Сам бачу, що трачу. (Наг.)

Характеризує ся безпомічність, непорядність або слаба воля чоловіка. Пор. пісню:

Ой бачуж я, бачу,
Що худобу трачу,
А як прийду до домоньку,
Тяженько заплачу. (Наг.)

6. Сім літ го не бачив ем, бодай ем го був нікди не бачив. (Ільк.)

„Сім літ“ символічно зам. довгий час.

7. То, бачу, не туди йде. (Наг.)

„Бачу“ тут і дуже часто в анальогічних зворотах ужито в значіню „здасть ся“, „мабуть“.

8. Ци не бачили ви Василя, пішло на весіля на друге селя? (Дрог.)

Передразнюють Німців кольоністів, що силкуючи ся говорити по руськи налічать мову таким способом.

9. Як ті zobачу, то ті урачу. (Цен.)

Урачити — погостити, в двоякій значіню: або справді почастивати, або побити.

Баяти. 1. Що бай, то вибай. (Завул.)

Скорочена форма приповідки поміщеної далі під ч. 2. Знач.: сплетні, байки пущені про якогось чоловіка доводять инколи до того, що той чоловік справді допустить ся вчинка, який закидувано йому а ргіорі.

2. Що люде баят, то вибают. (Гвідк. Залісє).

Див. увагу до попереднього ч. Обсервация загально людська, якої психологію змалював іспанський поет Хосе Ечегарей у своїй драмі „Galeotto“. Аналогічні приповідки див. Wander III, 448 (62).

Безголове. 1. А безголовї на тебе! (Іар.)

Звичайне проклятя. Слово „безголове“, властиво capitis diminutio, уживається загально в ильшій, далеко не кровавім значіно: непорядність, клопіт.

2. На безголове тобі! (Явор.)

Так кляла господиня курку, що заїяла. І тут слово „безголове“ мало первісно те значіне, що такій курці втянали голову, вбачаючи в її піяню злу ворожбу, див. Етн. Зб. V, 82 і 249 ч. 32. Та прокляте вживає ся й загально, в значіно: щоб ти пропав.

Безумний. 1. Єдин безумний верже камінь у море, а сто розумних не виїме його. (Гвідк.)

Форма отсеї приповідки, здається, підроблена трохи збирачем для догоди „граматиці“. Знач. нашкодити кождий може, але направити шкоду буває дуже трудно.

Беля. 1. Іди ти Бейло пияний! (Наг.)

Польський віршованець Осип Вадовский у книжці „Daniel prorok“ вид. 1699 р. пише:

Bela dotąd nazwisko dajem pijakowi;

Które przedtym służyło panom i królowi —

знає, що вже в XVII в. Поляки виводили сю приказку від угорського короля Белі, правдоподібно Белі II, званого Сліпим, звісного в своїм часі пияниці. Ададьб. (п. сл. Уріє сіє 8) вважає такий родовід хибним і ідентифікує слово „bela“ в „belek“, колода. Наші приповідки, де з „бели“ зроблено „Бейла“, показують неможливість такого толкованя і прамушують нас бачити в тій приповідці якусь історичну ремінісценцію.

2. Спив ся як Беля (Бейла). (Ільк.)

Форма „спив ся“ в руськїм рідко вживана, правдоподібно взята з польського, див. Adalb. Уріє сіє 8, вар. b.; Ном. 11.699 (пояснене також, як висше ч. 1.)

Береза. 1. Білої берези плакати. (Наг.)

Правдоподібно еліптичний вислов, зам. на подобу білої (плакучої) берези. Можливо зрештою, що первісно вживано сеї поговірки, говорячи жартом про школяря, що плавав побитий березовою різкою.

2. Ой береза дуба везла, троха впріга, троха змерала. (Наг.)

Тут і в ильшій поговірці (див. Дуб) береза ідентифікується з жінкою, а дуб з мужем. Значіна отсеї поговірки: жінка беручись заступати місце мужа в господарстві, зазнає всяких непримностей, мусить нераз і впріги (при тяжкій праці) і змерзнути, себ-то тремтіти зо страху.

Березовий. 1. Березовї каші дати. (Гвідк.)

Школярське вираженє, зам. побити, висікти різкою.

2. Уже не їсть березовї каші. (Гвідк.)

Знач. уже впріє із шкільних літ. парубочить ся.

Беріг. 1. До мого берега все припливе як ни г—о, то бодай (пробачте) ус—на тріска. (Кольб.)

Знач. мені ніколи ніщо добре не траплять ся.

2. До мого берега нічо не приплине, хіба тріска або г—о. (Ільк.)
...хіба запорчене яйце. (Доброс.)

Пор. попереднє ч., а також білор. Къ нашему берегу ничего доброго не пристанець. (Нос. 336). Запорчене яйце, звичайніше запорток.

3. Чий беріг, того й вода. (Наг.)

Звичайний правний погляд селян, що рішає прим. і про право риболовства.

- Бесіда.** 1. Без соли, без хліба худая бесіда. (Мінч. Петр. Ільк.)

„Бесіда“ має подвійне значінє: розмова і гостина. Важніша розмова, торг, загода і т. п. у наших селян ніколи не відбуває ся без гостини. „Хліб-сіль“ символічно значить гостину, страву й напій. Те саме у Великорусів, Дик. 509. Подібне, хоч в еротичною закраскою, у Німців: Ohne Wein und Brot leidet Venus Noth (Simr. 10.817).

2. Бесіди багато, а розуму мало. (Ільк.)

Говорять про балакучого чоловіка.

3. Де много бесіди, там сі без гріху не обийде. (Яс. С.)

Знач. коаче дійде до сварки, до обмови або брехень. Пор. нім. Wer viel redet, lügt viel (Simr. 8253).

4. Дурна твоя бесіда. (Наг.)

Коли хтось пристає до другого з якоюсь несуразною просьбою або радою.

5. Затягав в себе бесіду. (Косс.)

Знач. говорить та не договориє, силкує ся не сказати всеї правди.

6. Не чужа бесіда, совість наша сама нас плямит. (Гнідк.)

Так умовляють не зважати на людський поговір.

7. Пуста ті сі бесіда йшла. (Наг.)

Почав говорити не до річи, непотрібне.

8. Ти вже щось мінни бесіду. (Косс.)

Знач. говориш нещиро, брешеш або змінив свій давніший погляд.

- Бесідувати.** 1. Вже-ж тільки набесідувала, що вам ся в голові крутит. (Лімна)

Говорила балакуча жінка збираючи ся до відходу.

- Бескиди.** 1. Піди за Бескиди, не збудеш ся біди. (Ільк. Петр.)

Від біди за горами не втечеш.

- Бестия.** 1. А то бестия собача! (Наг.)

Пластична лайка, бо й собака теж бестия. В тім роді й иньші лайливі реченя, як „дідьку чортівський“ і т. п.

- Бик.** 1. Бик вїжи сі воловодом, а чоловік словом. (Кольб.)

Дане слово вяже людські поступки, змушує чоловіка робити й таке, чого б не хотів. Воловід — мотуз, якого кінець завязує ся волови за роги. Те саме у Турків: Уздою звїря (вяжуть), словом чоловіка. (Osm. Spr. 25.)

2. До чого бик навик, того і волом схоче. (Луч.)

До чого чоловік привик за молодю, того хоче й пізніше. Пор. Ном. 9565 а.

3. Забуде бик зиму, як ся дочекає трави. (Луч.)

Перебувши біду чоловік швидко забуває про неї.

4. Зійшли биці на киці. (Гнідк.)

Хозяйство звело ся ні на що, сказати б, із волів на котів. В тім самім значіню у Білорусів: Перебиваєць быки на барань. (Нос. ст. 398).

5. На що бик звик, на того нальгає. (Петр.) ...на то й налігає. (Ільк.)
...з тим і згине. (Петр.)

До якої роботи, до якого поводження хто привик, від того не може відстати. Говорять часто про чоловіка кепсько вихованого, що привик до бійки та грубіанства, а потім і в ліцших обставинах заховає давні привички. Те саме Ном. 9565 б.

6. На що бик звик, за тим все рикає. (Городен.)

Хто до чого привик, того й бажає, того й жалує. Пор. Ном. 9565; Adalb. Вук 5.

7. На що бик навик, то й волом рик. (Гнідк.)

До чого привик змалку, сего прагне й дорослим. Пор. Ном. 9565.

8. Ні бик, ні телиця, ні дівка, ні молодниця. (Залісе)

Говорять про покритку.

9. Сам бик землю борикає і на себе кидас. (Ільк. Кобр.) ...сам на себе... (Залісе)

Напасливий чоловік зачинає вничого і сам на себе наводять сором. Те саме Ном. 9742. Ще у старих Греків говорило ся: *Βούς ἐφ' ἑαυτῷ κομιέται* (бик сам на себе пиднімає) в значіню „ubi quis ad suum ipsius malum volens lubensque ducitur“ (E. Rot. 488). Зрештою Еразм поясняє се не зовсім вірно тим, що бики легко дають ся запрягати до ярма, тимчасом коли грецька приповідка так само як і наша взята з обсервації звісної кождому пастухови, що бики визиваючи один одного до борні уперед коплять ратицями землю і кидать її самі на себе. Пор. далі Віл, а також Wander III, 1096 (Ochs 79).

9. Соб бицю коло плота! Яка плата, така й робота. (Мінч.) ...заплата... (Петр.)

Поговірка панщизняних селян, що роблячи задармо, сякували ся як найменше мучити себе й худобу працею. Має й загальніше значіня, пор. польське: *Jaka płaca, taka praca* (Adalb. Płaca 1).

10. Хапай за бики, бо процесія йде! (Луч.)

Соб-то звертай з дороги. Перед важнійшою справою мусять буденні заняття і інтереси уступати на бік, як бики перед процесією. Пор. Ном. 12.794.

11. Чим бик навик, тим і реве. (Ільк. Кобр.) .. за тим і дома реве. (Дар.)

Значіня те саме, що попередю ч. 2, 5, 6, 7. Цікава тут незвичайна конструкція реченя: Чим... навик — мабуть треба доповнити ягесь дієслово.

- Билс.** 1. З биля робити копіля. (Гнідк.)

Пустити на когось погану поговірку, злу славу без ніякої причини; троха подібне, як „з мухи слона“, тільки в відтінком злосливости... Копіля — *das Bastardkind*.

- Билина.** 1. Стадам ся підносити, як тота билинка. (Збар.)

Билина — сама в полі, столочена — часто вживає ся в піснях як символ сироти, опущеної, зраженої, самітної жінки, вдови і т. и. Пор. Ном. 10.678.

- Бинда.** 1. Вже міні бинди обридли, а чіпця ся хоче. (Луч.)

Говорить дівчина, якій навкучило ся дівувати, а хоче ся вийти заміж.

- Бистрий.** 1. Бистра як зелізний птах. (Наг.)

Знач. лінива, неповорушна. Пор. Wander I, 1537 (Gelenk). Та сама думка троха инакше висловлена в кашубським: *Wón tak bjęgá, jak drzewjani zajc* (Adalb. Bies 20).

- Битва.** 1. Битва — молитва. (Комар.)

„Коли кого побють за провину, то так, як би сі помолив“ — додає збирач пояснене записане в уст народа.

Бити. 1. А било би тобов до землі! (Наг.)

Промляте, натяк на страшну хоробу, епіменію, про яку кажуть, що бє чоловіком до землі. В Нагуєвчачах оповідав один парубок, що вже в парубочім віці попав був у сю слабість, як дістав перший напад її в ночи. „Вже всі в хаті спали, лиш я сам іще клячав на припічку і говорив молитву. Нараз отварає сі віконце від поду (в давніх курних хатах були такі віконця в стелі над постілью, куди виходив дим із хати) і крізь віконце спускає сі панич у червоних тісних штанах. Зіскочив на постіль і приходит до мене. Я сі хрещу, а він сі всміхає тай каже: Ану поборім сі! Я кажу: я не хочу. А він як ні хопив, як мнов верг серед хати, то я вже не знаю, що сі зо мнов далі стало. І від тогди маю тоту слабість.“

2. Або биймо сі, або купуй горівки. (Наг.)

Кепкують собі з людей скорих до бійки і до п'ятики. Пор. старопольське: *Ali się wnet biją, ali z sobą piją* (A d a l b. Bić 1.).

3. Або бий ти мене, або ні, то я тебе буду. (Наг.)

„Бувають такі люде, що в п'янім стані самі напрошують сі на бійку. Коли наскочит такий чоловік на плохого, то вже збиткує сі над ним як хоче, але частійше натрафит на такого, що не дає собі два рази сказати, набе напасника і зараз успокоїт його“ (Нар. пояснене.)

4. А то го вбили, вгамували! (Наг.)

Натяк на біблійне оповіданє про Гамана, жидівського ворога, що погіб через те. Зрештою Жиди в Галичині по місточках на свій празник наймають бідного християнина, перебирають його за Гамана і з радісними криками б'ють його, нераз так сильно, що бідолаха тяжко се віджорус. Про се перед кільканацятьма роками були звістки в руських газетах.

5. Ба, та в с - у бш? А як би там у тім місци око було? (Наг.)

Жартлива ремонстрация, коли один ударить другого на жарт.

6. Бє, аж іскри скачут. (Наг.)

Образ узятий із ковальства. Пор. *Wander II, 389* (Hauen 20).

7. Бє ся за масляні вишкварки. (Ільк.)

З масла не лишає ся вишкварків. Знач. бє ся за-ні-за-що.

8. Бє, та ще й сам кричить: „Ратуйте, бо калічить!“ (Тереб.)

Найчастійше говорять про Жидів.

9. Бш? Бодай тя на сон било! (Луч.)

„На сон бити“ — себ-то: не давати спати, бентежити сол.

10. Бив би сі до вс—ої тріски. (Наг.)

Се не значить „за.. тріску“, але: до остатнього подиху, до крайньої можности, сеїл. доки би хоч трісна лишила ся в його ругах.

11. Бив го на два бпади. (Наг.)

За двома наворотами, два рази.

12. Бив мя, бив мя кулаком, а потому патином: як ня траснув до порога, аж єм носом запорола. (Замул.)

Тая жалувала ся ягась нещасна жінка на знучанє свого мужа; мабуть первісно співанка.

13. Бив Циган Циганку за пісню стиранку. (Наг.)

Говорять, коли хтось побє кого зовсім невинно. Цигани коров не держать,

значить, Циганці нівідки було вяти молока. Стиранка — дрібні кляски.
З приповідки перероблено також сьпіванку:

Ой бив Циган Циганку,
Що варила стиранку:
Як ї вдарив кулаком,
Аж сї вец—ла молоком. (Наг.)

14. Бий, аби аж пазьдирьї летіло! (Наг.)
Пазьдирь — дурпалки від конопель, що відпадають при тріню (sing. пазьдеро).
15. Бий, аби знав, по чому локоть. (Яс. С)
Про давній руський звичай, закріпяти битєм (переважно у молодших) знане якоїсь важної річи, отже прим. місця, доки сягає межа або границя сільської землі, або в нашім випадку ціни (бо таке очевидно первісне значіне сєї приповідки), див. Laveleye, La propriété primitive розд. II.
16. Бий, аж буде душьї пити просити. (Наг.)
Іронічно: пити просить тіло. Знач бий, доки душа в ньому.
17. Бий, бий, вдарило би тобов у горьичку! (Наг.)
Звичайно: вкинуло би тебе; тут „ударило“ навіязує безпосередно до попереднього „бий“ — асоціація дуже часто при проклятях.
18. Бий єдного за другим, аби жадному кривди не було. (Наг.)
Гумористично, коли хтось видає ся до бійки з кількома противниками нараз.
19. Бий, забивай ся, а до миски пхай ся. (Замул.)
Так навчав батько сина віддаючи його на службу до богача між численну челядь.
20. Бий-забий на него. (Ільк.)
Бий так, щоб забити коли на когось нападають, не монче з бійкою, а з погрозами, з лайкою в рїжних боків. Див. Ном. 3948; білор Би, забя (Нос. 260); поль. Bij zabij na mnie (Brzoz. Віс 2).
21. Бий, кїлько витримає! (Наг.)
Знач. без милосердя, тїлько оглядаючись на те, щоб не вбити.
22. Бий, куди видиш! (Наг.)
Знач. не питаючи, чи в голову, чи в очи, чи куди.
23. Бий, лише за плїт не кидай. (Гвідк.)
Приповідка, жартлива, взята зі звісного оповідання про Цигана, якого господарь зловив у своїм садї, пор. Етн. 36. VI, 565.
24. Бий, лиш через плїт не шпурьїй. (Кольб.)
Поясненє див. висше ч 23.
25. Бий — не витримає, свари — не розуміє. (Наг.) ...нема що... (Наг.)
Про малу дятину, з якою не можна дати собі ради.
26. Бий, най знає, як то смакує! (Наг.)
Seil, такого, що сам любить бити иньших, а доси не був порядно битий.
27. Бий, не питай! (Наг.)
„Питати“ в значіню „вважати“, „щадити“.
28. Бий, пане, а не страш. (Лучак.)
Іронічно, на такого, що раз у раз грозить, а не важить ся вдарити, або загальнійше на такого, що нахваляеть ся щось зробити, а не може або не вмїє.
29. Бий та духу слухай. (Дар.) ...пари надслухуй! (Наг.)
Себ-то слухай, чи ще живий. Те саме у Поляків: Adalb. Віс 4.

30. Бий тебе коцюба! (Дар.)
Жартливо, коли хтось з привички розігнав ся, щоб заклясти, та в тій хвили схаменеть ся і поверне на невинне.
31. Бий тебе сила божа! (Залісе) ...тя... (Ільк.)
Прокляте, первісна форма попереднього. Пор. Wander III, 1425 (Gott 100).
32. Бийте верхного, аби аж спідний почув. (Наг.)
Коли два борються ся і один одного повалить і приляже, то інші таким окриком розборовнюють їх, змушуючи верхнього швидко встати.
33. Бийте ні і січіт, лише за пліт не мечіт! (Наг.)
Див. помнене висше при ч. 23. Пор. Wander V, 194 (Werfen 10).
34. Бий, що сі влізе! (Наг.)
Бите порівняно з нагляданем у посудину або з наспуванем у міх.
35. Бий, як маеш бити, бо міні сі квапно діе, най з тобов чьису, не трачу. (Наг.)
Коли два сварять ся, а жаден не наважує ся перший ударити.
36. Бий як пса! (Наг.)
Себ-то: чи є за що, чи ні за що. Пор. Дяк. 481.
37. Бий як у міх! (Наг.) ...як ката в місі! (Цен.)
Поговірка взята з негуманного звичаю — завязувати в міх ката, що наробив шкоди і тоді бити його. Пор. польське *Zbił go jak kota w worze* (Adalb. Віс 42); Ном. 4030.
38. Били, аж дрантє летіло. (Ком.)
Образово: били, аж подерли одєжу. Пор. Wander, Hauen 56.
39. Били, а розуму не навчили. (Наг.)
Як хто з роду дурень, то наука і звязане з нею нерозлучно бите розуму не дасть.
40. Били як Жиди Гамана. (Наг.)
Натяк на біблійне оповіданє, пор. висше ч. 4. Див. Ном. 3956; Чуб. Віньк 2.
41. Бити — купити. (Мінч. Ільк.)
Себ-то, до бійки не всякий пірве си; нераз сусіди побють ся аж попивши ся, тоб-то купивши горілки.
42. Бити — не купити. (Петр.)
За бійку не треба платити; хто інших зачіпає, дістане сього добра й за дармо.
43. Бодай тобов било дó землі, аби з ті дух вибило! (Наг.)
Прокляте в бажанєм, щоб дотичний умер від корців, епілепсії.
44. Буду бив, аж буду на вітер підносив. (Наг.)
Чим спеціяльно страшне підношене на вітер, а не міг допитати ся. Чи не розуміти тут щось подібне до практикованого в московських бурсах битя „на воздухах“? (Див. Помяловскій, Очерки бурсы).
45. Буду бив, як буре просо. (Льв.)
Буре просо тяжке на молоченє, значить, треба бити дужше, ніж иньше збіжє.
46. Буду бив як в околіт. (Угн.)
Порівнанє не зовсім доладне, бо околіт — вимолочений, значить, його вже нема потреби бити. Процедура молоченя в Наг. така: поклавши снопи на тоці рядом бють спершу на колосю і се називає ся колосувати; потім бють по снопах в усіх боків, обертаячи, і се називає ся колотіти, обколотити;

обколочені снопи називають ся приколотки; вкінці остатня фаза: приколотки розв'язують і молотять мерлячи солому, крім жита, з якого солому підтрясають, а просту, довгу складають до вуши і вяжуть у околоти, яких уживають головню на роблене китиць задля пошиваня стріхи, до постелі і т. д.

47. Бють і плакати не дають. (Ільк. Гол.)

Приповідка без сумніву старша від нар. оповіданя, до якого приложена в Етн. Зб. VI, 169 і характеризує загалом положене чоловіка, якого кривдять і якому годі навіть пожалувати ся. Те саме Ном. 4041; у Поляків: A dalb. Bić 3; у Білорусів: И дзержуць и бьюць и плацаць не даюць (Нос. 316); троха відмінно в старо-хорв. Ние толико зло, ко га убию, колико над му не даду плакат (Гильф. 1597).

48. Вибило би з тебе душу! (Наг.)

Прокляте, коли хто кого вдарить або грозить бійкою.

49. Вибило ті з пам'їти? (Наг.)

Сердито до забудька: чи ти забув уже?

50. Вибю, аж ти буде с—а горіти. (Наг.)

Грозять малим, збиточним дітям.

51. Вибю, що на ню не сьїдеш. (Наг.)

Scil. задля боляків.

52. Видно, за мало ті били. (Наг.)

Не вигнали з тебе злих норовів та привичок. Пор. польське: Znac, że się nie dobrze bito (Brzoz. Bić, 11).

53. Г'яв'т, забете невинного! (Коб.)

Гумористично, коли два бють ся тай нехотичи штурвнуть стороннього.

54. Де ся бют — утікай, де їд'т — там ся ихай! (Угерді)

Примітивний вислов дуже модерної опортуністичної політики. Пор. польське: Gdzie biją, to uciekać; gdzie dają, to brać (A dalb. Bić 16); теж Дик. 1524.

55. Ей, бийте мі, добрі люде, бо мі тато малим не бив. (Наг.)

Бить — символічно в значіню: виховане, наука. Хто в малку не навчив ся жити з людьми, караєть ся потому все житє. Тут ся думка висловлена в формі гумористичного покаяня.

56. Збив го на болото. (Наг.) ...на кам'уз. (Наг.)

Сильно збив, не конче на смерть, а тільки: покровавив, наробив синців. Кам'уз (на камув, як у Желех. I, 332) не значить kleine Stücke, як поясняє Желех., а радше Brei, Koth.

57. Збив го на квасне ябко. (Наг.)

Квасні або недозрілі яблоса утовкують наперед так, щоб змякли і пустили сок, і тільки тоді їд'ть. На сю процедуру натякає отся поговірка, характеризуючи сильне побитє. Те саме у Поляків, див. A dalb. Bić 43 і старо-хорв. Збить у тиквицу (Гильф. 444).

58. „Набив він сі мене, набив, але бо й я сі йому накл'їв!“ — „А він чув?“ — „Е, та де чув!“ (Цен.)

Гумористична характеристика хоробрости слабосилого супроти сильнішого або високо поставленого.

59. Набили го, що ся влізло. (Борки)

Тоб-то: скілько самі хотіли, пор. више ч. 34.

60. Набили, ще й плакати не казали. (Тереб.)
 Пор. пояснене до ч. 46 а також польське: *Ubiwszy nie dadzą się parłakać* (Adalb. Віс 40).
61. Най бє, ваки жие! Як умре, то бити не буде. (Наг.)
 Говорила жінка про чоловіка, що часто побивав її. Деякі жінки вважають бите за такий невідлучний атрибут чоловічої влади, що не поважають чоловіка, який не бє жінки.
62. На то бют, аби боліло. (Наг.)
 Іронічна відповідь на крик битого: „Чого бете?“ Пор. Adalb. Віс 32; *Zátur. II, 168.*
63. На що того бити, з ким жити? (Махн.)
 Говорить добродушний чоловік про жінку. Пор. укр. З ким жити, того не гнівати (Ном. 9025); близьше до нашого у Словаків: „Beda toho bic, s kým mušíme žic (*Zátur. VII, 553.*)
64. Не бий мене по с—ці, то не твого тата праці. (Явор.)
 Жартливий протест против битя.
65. Не бійте тату мамі, бо не буде спати з вами, а як ляже, то ся скулит, с—у вишне, п—у студит. (Горб.)
 Жартливе упімненє против бійки, в формі співанки.
66. Не бити дїда, не їсти хліба. (Цен.)
 Толкують, що се якийсь розбєм відняв у жебрака торбу з хлібом і так висловлював свою радість. І загалом жартливо висловлена радість, коли якась не зовсім гарна історія (парубочькі збитки) кіначить ся добре, гостинною і піятинною.
67. Не бити кума, не пити з ним пива. (Ільк. Петр.)
 Як би не було сварки, не було би згоди і при згоді почесного. Див. Ном. 5168.
68. Не буду я тебе бити, най тя лиха година бє. (Луч.)
 Говорить сердитий чоловік, що не хоче або не сьміє вдарити того, хто його розсердив. Пор. Ном. 3868.
69. Не де й бєш, як не по голові. (Ільк.)
 Говорять до такого, що бє на бєліц, не питаючи або добре бє, трапляє.
70. Не за тото бито, що ходила в жито, тільки що дома не вочувала. (Петр.) ...але за то... (Ільк.)
 Дівчина прогулявши з парубками всю ніч, поварана батьком чи матірью, жалувала ся: „Та жем пішла в жито... та же мі побіля... та же роблю, не дармук.“ (Наг.) Приповідка вживає ся, коли хтось толкуючись обминає есенціональні моменти справи, а зупиняє ся на самих побічних, що не виносяють дїла, але ставлять його в фальшивім сьвітлі. Див. Ном. 7238. В польськім те саме, але не повне: *Nie za to ją bito, że chodzila w żyto* (Adalb. Віс 35), повнійше *Wzroz. Віс 9 ...ale że doma nie sypiała.*
71. Не конче той бє, хто в жменю плює. (Луч.)
 Селяне мають звичай перед кождою тяжшою працею спльовувати в жменю, отже й перед бійкою. Шарше значіне приповідки: не кожда погрова веде за собою сповненє
72. Не я бю, верба бє: від нині за тиждень Великдень. (Наг.)...шутка бє... (Льв.)
 Приговорюють у цвітну (шуткову) неділю вернувши з церкви і бючи до-
- Етногр. Збірник т. X.

- машніх, особливо малих дітей, сьвяченою „шуткою“, себ-то вербовою гилькою покритою молодими шутками. Про бите як підмогу пам'яті див. висше, Бити 15. Та сама примівка у Білорусів, див. Нос. стор. 380.
73. Ни бий, але вперед поховай тоти, шо-с побив. (Кольб.)
Насьміх над таким, хто при всякій нагоді грозить бійкою, хоч його й не боять ся.
74. Ни бий, за живого білше буде. (Кольб.)
Жартом, коли чоловік у злости б'є скотину.
75. Побий тебе Боже на гладкі дорозі! (Наг.) ...мене...
Слова вяті з пісні, вживають ся як прокляте, або коли чоловік вкине ся в правді своїх слів.
76. При жиі його не бий. (Ільк.)
Мабуть відгомін старого родового звязку, який наказував членам роду безоглядну солідарність супроти людей з иньших родів. „Мого“ має тут значіне свояка, хоч би й не з одного дому.
77. Та ви не били, лиш так пострашили. (Наг.)
Потішають дітей, яких побив батько.
78. Так били, що аж пити просив. (Луч.)
Спостережена фізіологічно вірне: тяжко побитого, у кого витече багато крові, дуже мучать спрага. Образово, зам. дуже били.
79. Так буду бити, аж буде дранте летіти. (Лучак.)
Пор. пояснене до ч. 38 а також Adalb. Віс 45.
80. Так го вбив, що й цілого місцьи не лишив. (Наг.)
Знач. повно сивяків або ран на тілі.
81. То нічого, що будуть бити, аби хоть за пліт не кидали. (Луч.)
Жартливий натик на оповідане наведене в поясненю до ч. 23. Пор. Ном. 3920.
82. Туда бий, а туда потече. (Ільк.)
Дивував ся якийсь, що вдарив другого по за вуха, а тому носом кров потекла.
83. Хто бє, той не жартує. (Наг.)
Коли з жартів прийде до бійки.
84. Хто бє, той пробе. (Луч.)
Хто при всякій нагоді хапає ся до бійки, доведе до того, що або иньшим не стане терпцю і побють його, або сам він скалічить когось і наскочить на тяжку кару. „Пробитись“ в Рускій Правді значить: зруйнуватись процесом за побите. Пор. Ном. 3813.
85. Ци біло, ци не біло, а ти тьигни кобило. (Дрог.)
Слово „біло“ має тут мабуть значіне „було“; форма „было“ уживає ся деколи в Дрогобиччяній поряд з „було“; цікаво, що старші люде радше вживають старшої форми, а молодші „було“. В такім разі приповідка значила би: чи було що їсти, чи не було... в дальшій розуміню: чи дбають про тебе, чи ні, чи дакують, чи ні, а ти працюй. Та можливе також значіне бити — schlagen, знач.: чи під примусом. чи добровільно, а робити мусиш.
86. Що я його буду бити? Най го Бог пібе! (Наг.)
Пор. пояснене до ч. 68.
87. Я не йду там де бють, лиш там, де їсти дают. (Дрог.)
Пор. пояснене до ч. 54.

Битий. 1. Битий то пес. (Гнідка.)

Знач. розумний, учений, прагматикований. „Пес“ про чоловіка в згіднім значінню.

2. Битий, як жидівський Гаган. (Печен.)

Пор. пояснене до Бити ч. 40, а також Ном. 3956.

3. За [одного] битого два небитих дають, та ще й не беруть. (Ільк.)

Сказано в тім припущеню, що битий — учений, справний, а небитий — неотеса, невмілий. Те саме Ном. 3897. Пор. старомос. На битомъ два небитыхъ дають (Сим. 1767); польське Adalb. Bity 6; білор. За битаго одного двухъ небитыхъ дають, да не беруть (Нос. 304), пояснено: „похвала тому, хто був під острим доглядом і навчанем“; нім. Wander, Schlagen 389.

4. Не битий не кричи, а битий не мовчи. (Наг.)

Коли не маєш кривди, то не жалуй ся, але коли скривджений, то не мовчи, бо сам будеш винен, до ніхто ва тобою не впише ся. Білор. Не битому нечего плакать (Нос. 360) поясняе Нос. так, що плачем не докажеш свої невинности; пояснене дуже натягнене.

5. Я в тім не битий. (Наг.)

Знач. не вчений, недосвідний.

Біб. 1. Біб — попора хлібови. (Дрог.) .. половина хліба. (Наг.)

Біб займає важне місце в чяглі знадобів селянської живности.

2. Біб — розпучій-череву. (Дрог.)

Із оповіданя про стрічу риби з бобом, див. Риба.

3. Біб треба сіяти в пісний день, то в нім не буде мух. (Наг.) ...в понеділок... (Кол.)

Асоціація ідей яєна — біб обіє борщу найважнійша пісна страва селянина, значать, удає ся також тоді, коли його сіяно в пісний день. До пісних днів у більшости сільської людности, особливо жіноцтва, належить також понеділок.

4. Всипали му як бобу. (Наг.)

Набили; про бійну символізовану сипанем у посудину див. Бити ч. 34.

5. Коли цвите біб, то тяжко за хліб, а як мак, то не так. (Петр.)

Широко розповсюджена господарська примівка. Біб зачинає цвести в початку червня, знач. у самий найтяжший передновос, а мак у другій половині липня.

6. Лущити як біб. (Наг.)

Знач. бити палицею, щоб ляск ішов. Лущити має двоєке значінє: терєбити, обтрусувати тверду луску, і бити „з лўском“, гучно.

7. Ото му дав бобу! (Луч.)

Образово, зам. набив. Пор. висше ч. 4 і Ном. 3633.

Бігати. 1. Ану вибігаймо сї! (Наг.)

Знач. біжим на перегони, переносно: ану, хто з нас дужший, більше знаючий.

2. Бігає, як би му в задницю шило встроив. (Дрог.)

Про неспокойного, непосидючого чоловіка.

3. Бігає як кіт загорєний. (Ільк.)

Про непритаманного, нетямуючого, що кидає ся сюда й туди без думки і плану. Те саме у Поляків: Biega jako kot ogorzały (Adalb. Bies 3).

4. Бігає, як кіт в розціпом на фості. (Наг.)

Поганий звичай — мучити kota, начіпляючи йому на хвіст розціпи (полїно або скипку розколену з одного кінця, так що в розколіну встромає ся хвіст

і потім пускає ся звірину бігати) дав почин отсій поговорці про чоловіка, що кидає ся сюди-туди, притиснений якоюсь потребою і просить собі помочи.

5. Бігає як навіджений. (Наг.)

Навіджений — божевільний, опанований злим духом. В основі сего слова лежить „відь“ в значіню злого духа; в таким значіню се слово й уживає ся на Підгіррю, див. далі Відь. Із сего слова утворено також відь-ма, при чім „відь“ зовсім не те саме, що корінь „від“ у відати, вість, від-від-ати і т. д.

6. Біга́й, куди ті ноги несут. (Наг.)

Коли хтось утімає і не хоче стрічаюму сказати, куди і за чим біжить. Пор. німецьке *Wander, Laufen* 150. В скороговірці: бігай або бьяй.

7. Біга́й на єдні носі! (Наг.)

Знач. бігай і вертай швидко. Образ узятий із того, що простояти на одній носі можна тільки недовго. Ще Гораций писав про Люцілія, буцім то сей поет писав свої вірші „*stans pede in uno*“, стоячи на одній носі, знач. поспішно, недбало.

8. Біга́й на зломану голову! (Наг.)

Інтересна конструкція, зам.: бігай, щоб голову зломав. Пор. польське: *Bieży, by miał szuję złomić* (A d a l b. *Wiec* 7) і великор. *Бьжить слома голову* (Дяк. 447).

9. Біга́й тай ноги на плечі бери! (Гнідк.)

Жартливо: біжи і шануй ноги, немов би віс їх на плечах, щоб міг швидше дійти до ціля.

Бігмати ся. 1. Ану забігмай сї! (Наг.)

Бігмати ся — сказати „бігме“, інакше забожити ся.

2. Забігмаю сї сто раз не раз. (Наг.)

Сто раз не раз — стереотипний зворот на означеня повної серйозности сказаного перед тим, див. далі Сто.

Бігме. 1. Бігме! Бігме-ж-то-ну! (Наг.) Бігме Боже! (Яс. С.)

Звичайна формула божби. „Бігме“ маб. скорочена формула присяги: Біг мене покарай, або Біг мені сьвідок. Пор. німецьке *Bei Gott*, сербське *Бога ми!*

2. Біг-не-бóже! (Наг.)

Перекручена попереднього, коли хтось збрехав і хоче ніби забожити ся, але не серйозно.

Бігти. 1. Біжи, біжи, а на місци лежи. (Бібрка)

Насьміх над лінивим, що раз у раз говорить: а побіжу там, а потім побіжу там і там, — а сам ані в місця.

2. Біжи, куди ті ноги несут! (Наг.)

Ткай, куди бачиш, куди можеш пройти. Подібне, в значіню безцільного хождения, старохорв. *Идемъ гди ме ноги носе* (Гильф. 813).

3. Біжи, не обзирај сї! (Наг.)

Має також ширше значіне: роби не вагаючись і не збочуючи від мети.

4. Біжи тай під ноги диви сї. (Наг.)

Роби обережно, з увагою на можливі перепини.

5. Біжит, аж язик вивалив. (Наг.)

Знач. ледво дишучи, що сили.

6. Біжит, землі не дотикає сї. (Наг.)

Про коня, що чвалає що духу.

7. Біжит як гінчий пєс. (Наг.)

Коли хтось ходить не оглядаючись, звнятий виключно чимсь одним. Пор. польське: Bieży jak chart (Adalb. Bies 1); нім. Wander, Laufen 168.

8. Біжит як на солонєц. (Кольб.)

Солонец — місце де випливає солоне жерело, приваблює до себе всю звірину. Говорить ся, коли хтось поспішає десь на ласу гостину або за яким дешевим виском.

9. Біжит як пєс пішки до млина. (Добрівл.)

Сєб-то: не дбаючи про невигоду поспішає туди, де можна здобути якусь користь.

10. Біжить, як швець з чобітьми на торг. (Ільк.)

Щоб попередити інших. Те саме у Поляків, Adalb. Bies 15. Пор. нім. Wander, Laufen 173.

11. Великі річи, що не можу бічи! Он та стара, тай то не могла. (Тереб.)

Жартливо, коли хтось щось повинен був зробити, а не зробив.

12. День біжит, день лежит. (Лучак.)

Про циганську кобилу, що привикла перекочувувати з місця на місце з довгими перестанками. Також про чоловіка непривичного до затажної, систематичної праці.

13. День біжит, три дни лежит. (Наг.) Три дни... а день... (Печен.)

Про хоровитого, слабосилого чоловіка, що троха поробить, а потім мусить се відхорувати.

14. Єден біжит, другий лежит. (Наг.) Єдно... друге... (Наг.)

Про недібрану пару або спілку, де одно роботає, друге ліниве.

15. Забіг у безвісти. (Наг.)

Коли хто біжить без огляду на дорогу або на мету; пропав.

16. Не забігай на перед! (Наг.)

Коли хтось у оповіданю або при якій роботі хапає ся поперед інших, обминає якісь важні деталі і поспішає до кінця.

17. Перебіг биш го на гладкім. (Наг.)

Звач. перегнав би на рівнім, а в ширшій значіню: перевишав би при рівних шансах.

18. Побіг вітра здоганьити. (Наг.)

Побіг до неозначеної, неможливої мети, взяв ся до безхосенного діла.

19. Тре сі набігати, заки повбідати. (Наг.)

Звач. треба натомити ся, поки здобути якусь користь.

Біглий. 1. Біглому єдна дорога, а погонцєви десять. (Гнідк.)

Хто тікає, той іде одною дорогою, а хто гонить за ним, а не знає, куди він утік, перед тим багато доріг і не звісно, на яку йти.

Біда. 1. Без біди не вмерти. (Колом.)

Сєб-то: кождий умирає набідувавши ся; вічне житє не минає без біди.

2. Без біди сі тут не обійде. (Наг.)

Біда тут у значіню: клопіт, сварка, бійка. Пор. моск. Быть бѣдѣ.

3. Біда аж боком ліє. (Наг.)

Уявлено біду в виді списа або загалом якоїсь болячки. Пор. Ном. 2225.

4. Біда без дожджу росте. (Карл.)

Дождж потрібний для росту збіжжя; коли нема дожджу, то збіжжя не росте, але в міру того збільшує ся хліборобська нужда. Загальніше: для зросту біди не треба користних обставин, вона при всяких виросте.

5. Біда би ті вкрила! (Наг.)

Прокляте „Біда“ тут уявлена як якийсь елемент (маб. як вода), що накриває чоловіка з головою.

6. Біда біді кумою. (Ур.)

Одно лихо звичайно вяже ся в другим.

7. Біда біді на слободі. (Ільк.)

Біда незадалому, неробучому, нещасливому навіть на слободі, тоб-то навіть у такім положеню, де иньші дорабляють ся, зглядно дізнають усних полєгкостей. Див. Ном. 2216; пор. укр. Нема слободи без біди. (Ком. 65).

8. Біда біду мучит, як нема що. (Комар.)

„Біду“ в значіню бідного або злого чоловіка. Коли лихо не може вчепити ся доброго, то чіпляє ся подібного до себе.

9. Біда біду перебуде: єдна мине, десіть буде. (Наг.)

Перше „біда“ тут ужите загально в значіню запереченя: ніхто біди не перебуде, пор. далі ч. 18. Див. Ном. 2165. Те саме у Білорусіа: Человѣкъ перебуду одну буду перебудецъ, а дѣсяць ихъ прибудецъ (Нос. стор. 464).

10. Біда біду підганьє. (Наг.)

Ще одне лихо не минуло, а вже друге настає. Пор. Ном. 2166; польське *Bieda biedę goni* (A d a l b. Bieda 94); словацьке *Bieda biedu pahaňa* (Z á t u r. XII, 107); великор. Дик. 435.

11. Біда біду породила, а біда — чортова мати. (Петр.) ...біду... (Ільк.)

Та сама думка про причиновий звязок злого висловлена в привичній для народньої уяви генеалогічній формі. Пор. Чуб. Біда 16; Ном. 2159; польське: *Bieda biedę porodziła, a biedę czart* (A d a l b. Bieda 2).

12. Біда біду породила, а біди і чорт не возьме. (Ільк.)

Говорить ся про безпереривність клопотів у людськім житю: одно лихо родить друге; нове настає, а старе не гине.

13. Біда біду тримає. (Ільк.)

Одно зло держить ся другим. Див. Ном. 2163; пор. слов. *Běda bédě ruku dáva* (Z á t u r. XII, 107).

14. Біда біду тьгине (Наг.)

Одно зло тягне за собою друге. Пор. Ном. 2160 і старохорв. *Єдно зло друго потече* (Гильф. 685).

15. Біда, бодай моци не мала! (Наг.)

Звичайна примівка, коли згадує ся біду — очевидно персоніфіковану в подобі злого демона, який при згадці про него може привчепити ся до чоловіка.

16. Біда все бідою. (Пужн.)

Значіня двояке: 1) лихо, погане все лишить ся лихим; 2) нещастє хоч і яке невелике, всеж доікає чоловікови. Пор. оповіданє на сю тему Етн. Зб. VI, 114.

17. Біда встиду не знає. (Наг.)

В злій пригоді чоловік мусить робити таке, чого б у иньшій разі стїдав ся. Ту саму думку висловлює німецька приповідка, *Wander I, 139* (Armuth 28).

Те саме в латинським Non habitant una pudor et fames (Quintilianus, Declamat. XII, cap. 8) і середньовіжове: Ex veteri more pauper caret esse pudore, див. Вєб. 205; Simr. 7533.

18. Біда го носит. (Наг.)

Знач ходить у нещасливу пору, приходить туди, де його непотрібно. Пор. польське: Bieda go wazędy nosiła (Brzoz. Bieda 2).

19. Біда го там знає! (Наг.)

Сердито, зам. ніхто не знає.

20. Біда глупости сусід. (Гнідк.)

Через дурний розум чоловік звичайно впадає в біду. Те саме у Словаків Bieda hlúposti súseda (Zátur. X, 93) і у Великор. Дик. 437.

21. Біда гроші родат (Гнідк.)

В нещастю чоловік мусить деє-відкиєсь роздобути потрібні гроші.

22. Біда жертів не знає. (Наг.)

Те саме висловлює Німець: Noth kennt keinen Spass, див. Wander III, 1060, (Noth 350).

23. Біда за бідюю ходит. (Гнідк.)

Значіє двоєке. Або: за одним лихом набігає друге, аож: на бідного чоловіка ще й нова біда валить ся. Пор. польське: Bieda za biedą się wlecze (Adalb. Bieda 17).

24. Біда з бідов, а без біли ще гірше. (Наг.) ...з бідюю, без... (Ліш.)

Говорить ся про лихого наймита, недобру жінку або загалом челядину: лихо з нею, а без неї ще гірше. Пор. польське: Bieda z biedą, a bieda i bez biedy (Adalb. Bieda 103).

25. Біда з бідов: ні висіяне, ні внопалане. (Наг.)

Про сварливого, незгідливого чоловіка, що любить усе говорити та робити на пережір.

26. Біда з бідов побере сі тай нужду сплодит. (Наг.)

Коли бідний побере ся з бідною, то діти звичайно сходять на нужду. Подібно у Турків: Двоє голодних плодять жебрака (Osm. Spr 9).

27. Біда з бідов тай лихо. (Кольб.)

Зітханє чоловіка, якому докучила недобра жінка або челядина.

28. Біда з бідюю ходить. (Ільк.)

Лихо не приходить ніколи само одно, але з лььшними в купі. Пор. чеське Nehody řadem chodivají (Čelak. 155).

29. Біда і в день не спит. (Дуч.)

А в почи й поготів. Знач. коли будь наскочить на чоловіка.

30. Біда і царські пороги не минає. (Гнідк.)

Від біди ніхто не забезпечений. Пороги — символ дому, житла, див. далі Поріг.

31. Біда красит, як кипяток рака. (Гнідк.)

Іронічно. Варений рак хйба тим красний, що червоний; чоловік у біді хйба тим, що з плачу почервоніють очи. Загальнійше Чуб. Лихо 2: Лихо нікого не красить і Ном. 2102: Біда...

32. Біда май, біда не май. (Гнідк.)

Хто має, мусить давати, платити, боронити свого майна; а хто не має, мусить турбувати ся шматком хліба.

33. Біда мене найшла. (Лібух.)

Про біду як про особу говорить ся дуже часто, в значіню грецького *κακοδαίμων*.

34. Біда моя над бідами. (Щен.)

Для кожного його горе найтяжше, найбільше дошкульне між усіми — чужими.

35. Біда на гладкі дорозі надилбе. (Городен.)

Чоловік наскочить на лихо там, де його найменше надіє ся.

36. Біда на престолі, коли нема нічого в студолі. (Ільк.)

Престіг — символ високої почеси. Самі почеси без матеріального достатку не забезпечують чоловіка від турботи і горя.

37. Біда на сьвітї як в зимі, так в літі. (Замул.)

Злі пригоди не привязані до пори року, йдуть тягом.

38. Біда не дуда, куди йде, то реве. (Петр.)

Дуда — музичальний інструмент, отже зроблений для забави і веселости; біда навпаки заставляє ревети, плакати та кричати. Те саме порівнане, але в иньшій звязку, в укр. Біда не дуда: як стане дуть, то аж сльози йдуть (Ном. 2193) і поль.: *Bieda nie duda, piszczy u niej i grajek* (Adalb. Bieda 9); ще иньше в старомоск. Беда не дуда: играти не умѣть, а покинуть не смѣть (Сим: 366).

39. Біда не жерт. (Наг.) ...не жертує (Наг.) ...не на жерти. (Наг.)

Значіня двоєке: а) лихо — річ серйозна, жартами його не збудеш ся; б) отсе лихо (в спеціальнім випадку) не мале, його не слід легковажити.

40. Біда не згине. (Бар.)

Кожде покоління має і буде мати свою біду.

41. Біда не знає приказу. (Ільк.)

Лихо не піддаєть ся людській волі. Див. Ном. 2204. Майже дословно з німецького: *Noth kennt kein Gebot* (Simr. 7559).

42. Біда не каже „гой“, но все „йой“. (Гнідк.)

Себ-то заставляє чоловіка не танцювати, а стогнати та сумувати.

43. Біда не питає лиха. (Яс. С.)

Себ-то не зважає на лихі, прикрі обставини, змушує чоловіка бороти ся з ними.

44. Біда не радість. (Щен.)

Звісно, для того, кого вона постягла.

45. Біда не спит. (Мінч. Петр.)

Не спочиває; нема перерви в лихих пригодах, раз на сего находять, то знов на иньшого. Пор. старохорв. Гуда не спи (Гильф. 786) — Гуда в знач. лихого демона!

46. Біда не спить, але по людех ходить. (Ільк.)

Близше специфікована та сама думка, що і в попередній. Див. Ном. 2152.

47. Біда не ходить по лісіх, але по людях. (Ільк.) ...по лісі. (Мінч.)

Народне думане — антропоцентричне; ми знаємо, що „біда“, себ-то боротьба за існуванє — одно з основних явищ у всій органічній природі. Те саме у Поляків: *Bieda po ludziach chodzi, nie po lasach* (Brzoz. Bieda 4); у староп. Беды ходять по людємъ, а не по лѣсу (Сим. 214); білор. Нос. 268 (Бѣда не по лѣсу, а по людзямъ ходзиць); великор. Див. 439, 1394.

48. Біда ніколи сама не ходит. (Городен.)

Думка про звязок найривніиших обставин у кождім спеціальнім факті: те, що видавало ся одним лихом, при близшім огляді оказує ся цілим рядом лихих

- обставин. Пор. польське *Bieda rzadko sama jedna przychodzi* (Brzoz. Bieda 5); великор. Дик. 434, і німецьке *Wander I, 10* (Abenteuer I) і III, 1046 (Noth 52). Зрештою думка дуже давня; у Евріпіда читаємо (Troas дія III): *ἔτι δ' ἄλυσιν ἄλυσαι κίται* (А горе лежать коло горя, E. Rot, 385); латинське *Nulla calamitas sola* і схожі з ним нім. та інші див. *Beh. 372*; старохорв. Н' єдно зло само не додвє (Гильф. 1691); новогрецькі і інші див. *Krumb. 123*.
49. Біда сама не ходит, але десять за собою водит. (Братк.)
Та сама думка, що в попереднім, зо специфікацією на конвенціональнім числі десять. Пор. французьке *Un mal attire l' autre* (E. Rot. 385); *Krumb. 123*; Дик. 77 і далі ч. 102, 103 і 159; хорв. *Svaka tuga samodruga* (Čelak. 155); *Wander VI, 1441* (Unglück 85, 183).
50. Біда старша, як роскіш. (Явор.)
Роскіш рідко буває, а біда дуже часто; старша значить тут „*seniorior*“, а не „*senior*“. Чи має ся приповідка деколи й часове значінє, себ-то, що бідність, низьке, пригноблене положенє — се первісний стан чоловіка, з якого він тільки звільна добиває ся до ліпшого — не могу сказати.
51. Біда, та що робити! Треба біду тішити, чень і біді колись конец буде. (Колом.)
„Біду тішити“ образово, замість: потішати себе в біді, не тратити доброго настрою. Що до закінченнє, то пор. польське: *Każdej biedzie koniec przyjdzie* (A dalb. Bieda 108); *Wand. IV, 1450* (Unglück 295).
52. Біда тобов темлює. (Наг.)
Темлювати (у Желех. нема) — кидати, шибати. Говорять, коли хтось ліз десь на вишку і впає, або загалом ходячи необережно звалив ся з ніг, ударив ся або вдарив иньшого, і ще загальнійше, коли хтось без потреби мішає ся в несвоє діло, являє ся в місцях, де його зовсім не треба.
53. Біда учит розума. (Гнідк.)
Біда тут у значіню: досвід, гіркий досвід. Те саме у Поляків *A dalb. Bieda 1*; та сама думка у Вергілія (*Georgica I, 146*): *Multa docet duris urgens in rebus egestas* (В важких пригодах багато навчає прикий недостаток). Нашому „біда“ відповідає тут: бідність; в тім самім значіню середньовікові й пізнійші латинські й німецькі приказки дав. *Beh. 207* (стор. 59 і 314). Близше до нашого турецьке: що біда, то порада (*Osm. Spr. 189*) і нім. *Wand. IV, 1439* (Unglück 43).
54. Біда учит хліба. (Ільк.)
Еліптично зам. добувати хліба. Троха инакше, жартливо у Поляків: *Nauczy bieda pierogów jeść* (A dalb. Bieda 112) і нім. *Noth lehrt Pfannkuchen essen*, див. *Wander III, 1055* (Noth 241).
55. Біда чоловіка і на печи найде. (Комар.) ...і в хаті... (Карлів)
Від злої пригоди нема віде безпеки. „На печи“ — найзахистнійше, найтеплійше місце в хаті. Те саме у Поляків, див. *Brzoz. Bieda 1*.
56. Біда чоловіка найде, хоч і сонце зайде. (Ільк.)
Себ-то: і без соняшного світла. Знач. ніколи не вважай себе зовсім забезпеченим перед лихом. Пор. словацьке *Bieda člověka najde, choc aj slunko zajde* (*Záturec. XII, 107*); *Wand. IV, 1448* (Unglück 230).
57. Біда як булка на столі. (Бортн.)
Знач. готова, очевидна, безсумнівна. Пор. *Wand. IV, 1448* (Unglück 246).

58. Біда як дуда: куда йде, то реве. (Ільк.)
Себ-го: дає сама про себе знати. В вишнім значіно порівняє біди з дудою дав. ч. 38 а також білор. Біда якъ дуда: ставешъ дучъ, слезы сами йдуць (Нос. 268).
59. Біди і грім не забє. (Ільк.)
Може мати двомає значіне: а) Лихо (in abstracto) не згине від грому; б) злого чоловіка грім не забє.
60. Біди не велика річ наптитати. (Луч.) ...не тьижко... (Наг.)
Напитати не має тут значіня сьвідомо-діяльного, бож умисно біди нікто собі не шукає. Треба розуміти се так, що в кожій людській діяльності не трудно дійти до несподіваного лихого наслідка. Пор. Wand. IV, 1457 (Unglück 249).
61. Біди не купити. (Гнідк.)
Знач. і за дармо приходить, легко набірає. Пор. нім. Unglück ist wolfeil, Wand. IV, 1448 (Unglück 249).
62. Біди не мож ся збути. (Гнідк.)
Годі від неї увільнити ся. Пор. словацьке: Čo kde budeš, biedy nikde nepozbudeš (Záhur. X, 140).
63. Біди не розповісти. (Пужи.)
Себ-го: всіх лихих пригод, що звичайно творять канву індивідуальної історії чоловіка. Пор. Етн. Зб. VI, 174; Ном. 3948; пор. кашубське Wón-se wó swóji biédze nimóže pagadać (Adalb. Bieda 89).
64. Біди не треба шукати, бо сама прийде до хати. (Замул.)
Навіть на такого чоловіка, що „не шукає біди“, знач. не напасний, не сварливий, не кривдить інших, находитъ зла пригода. Пор. старохорв. Не зови зла, ер и само доходи (Гильф. 1946); Wand. IV, 1446 (Unglück 191); Čelak. 156.
65. Біди ні продати, анї проміняти. (Ільк.)
Що на кого впаде, мусить сам перетерпіти і сам своєю силою перебороти.
66. Біди си на мні шукаєш? (Наг.)
Ремонстрація напасникови і заразом погроза, що „у мене знайдеш собі не користи, а біду“. Пор. Wander I, 806 (Elend 20).
67. Бідо-ж моя нещаслива! (Наг.)
Зітханє — плєнастичне, бо щасливої біди ще нікто не визнає. Перейшло і в співанку:
Бідко-ж моя нещаслива, бідко-ж моя, бідко:
Думав: буду олій їсти, — ний же го їсть дідько! (Лол.)
68. Бідонька якась мене сї вчепила. (Наг.)
Про горе, що невідступно мучить чоловіка. Пор., висше ч. 33.
69. Біду-м собі купив за свої гроші. (Наг.)
Коди чоловік власною працею, власним коштом придбав щось таке, що йому причинює клопоту, прим. нездалу скотину або що. Пор. пісню, де жінка жалує ся на те, що власним посагом придбала собі нелюбого чоловіка:
Біду-м собі купила та за свої гроші:
Кажут біду любити, біда не хороший. (Голєв. Пѣсни II, 469.)
У Білорусів: Хворобу собі купивъ за свое гроши (Нос. 452), пояснено на біль голови після перепою.
70. Біду на голову там найдеш, а не поміч. (Наг.)
Згідно: не найдеш нічого, дарма шукати. У Білор. Взявъ кабалу на свою голову (Нос. ст. 270).

71. Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов. (Пужн.)
„Біда“ в значіно непокірної, злої, лїнливої людини. Пор. Ет. 36. VI, 33.
72. Більше біди, як лободи. (Пост.)
Чи не було тут первісно „слободи“? Та і в тій формі приповідка має добре значіне. Нераз із за марниці приходить до сварки і клопоту.
73. Бодай сї тобов біда вдавила! (Наг.)
Прокляте: щоб ти пропав! Біда увялена в формі якоїсь прочвари.
74. Бодай ти біда була! (Наг.)
Прокляте: бодай тобі лихо було!
75. Бодай ті біда взяла за старий довг! (Наг.)
Дуже інтересна персоніфікація біди в формі старого лихваря.
76. Бодай тя біда взяла! (Лол.)
Прокляте, пор. ч. 75.
77. Буде біді кінець, як нас не стане. (Лучак.)
Буде добро, але ми його не дождемо.
78. В біді пізнавай приятеля. (Збар.)
Загалом розповсюджена приказка, пор. старор. Другъ втрєнь въ напастехъ познавается (Сим. 72); нім. Wander III, 1047 (Noth 76); I, 143 (Armuth 66); IV, 1445 (Unglück 162); лат. у Енвія: Amicus certus in re incerta cernitur і покрєвні з сим див. Wahl I, ст. 68; Haller II, ст. 13.
79. Вези біду й до Кракова, буде біда еднакова. (Гнідк.)
Значіне двоєнке: а) іди й до Кракова (загалом у якусь далеку чужину), то й там знайдеш таку саму біду, як дома і б) вези злого, нездарного чоловіка в инший край, у велике місто, він усе буде однаковий. Пор. Adalb. Kraków 2; Нос. 454.
80. Вже му, видно, йшло на біду. (Наг.)
Сказано про скотину, що дуже гарно росла й годувала ся, а потім звелась ні на що; те саме про гарну, розумну дитину, що вмерла малою.
81. Вийшив го з біди. (Наг.)
Знач. допоміг йому, виратував його. Пор. Wander III, 1060 (Noth 360).
82. Вилабудав сї з біди. (Наг.)
Видобув ся з тяжким трудом із лихого положєня. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 493).
83. Вилїзь бідо з біди! (Сор.)
Двоєнке значіне: а) пародія екзорцизму, отже щось подібне до євангельського: „повелїваю ти, душе нечистий, вийди изъ нея“, або б) жартлива апострофа до якогось бідолахи, щоб ратував ся зі свого нещастя. В першій разі „бідо“ значило би стілько, що „чорте“ (в тім значіно се слово уживав ся дуже часто, див. више ч. 11, 15), а в другій значило би бідного чоловіка або загалом чоловіка, до якого обертають ся з певним співчутєм змішаним із маловаженєм.
84. Від біди не втечєш. (Наг.)
Злої пригоди не вбережєш ся. Пор. моск. Ат биды ни уйдѣош. (Дик. 213); Wand. IV, 1440 (Unglück 64, 215).
85. Відбивай біду на бік на якийсь час! (Дидв.)
Себ-то: не турбуй ся, забувай про клопоти.

86. Від чого біда? (Гнідк.)
Значить стількож, що: на те й лихо, памятай про потребу боротьби з ним.
87. Вія біда не знає. (Наг.)
Говорять про гордого, нелюдяного, твёрдосердого чоловіка. Пор. нім. Wander III, 1060 (Noth 366).
88. Він є на біді, на великій. (Лім.)
Себ-то: він тепер у тяжкій пригоді, в гору. Авальобічну нім. поговірву див. Wander III, 1060 (Noth 372).
89. Впав у біду, як курка в борщ. (Ільк.)
Нема йому виходу, горе зовсім перемогло, зломало його. Див. Ном. 2222.
90. Всюди біда, лиш там добре, де нас нема. (Ільк.)
Звісне егоцентричне розуміння світа: те тільки лихо, що мені домагає, знач. де мене нема, там і лиха нема.
91. Годи біді, як самій собі. (Берез.)
Значіне двоїне залежне від знач. слова біда: а) догаджай якійсь недобрій, неспокійній людині; б) в нещасливім випадку мусить чоловік задля того лиха робити, дбати, пильнувати так, як би нераз не робив для себе, для своєї прямости.
92. Дай Боже біди, а гроші будут. (Лев. Ільк.) ...біду... (Залісе)
В біді чоловік мусить добути гроші, хоч нераз і з такими жертвами, яких би не поїє у нормальних обставинах. Пор. више ч. 21.
93. Де-сь, бідо, була? — Тебе-м шукала. (Доброс.)
Значіне подвійне: або чоловік промовляє добродушно-жартливо чи сердито до якоїсь близької людини, з якою довго не міг здібати ся, або образово представлено момент, коли чоловік попадає в нещастя, якого не надівав ся, та яке в давня грозило йому. Пор. новогорцьке: „Бідо, де йдеш? — До дому артиста.“ Wand. IV, 1450 (Unglück 296)
94. Десь сі весь біда на мене алїала. (Наг.)
Говорять у розпуці чоловік, якого постигає лихо з різних боків. Пор. Wand. IV, 1457 (Unglück 462).
95. До біди доріг багато, а від біди й стежки нема. (Корч.)
Найрїзнійші ванитя і діла можуть довести до нещастя, з якого вихід дуже трудний.
96. До біди найде ся все й прибідок. (Луч.)
До одного лиха приторочить ся й друге, хоч би й меньше.
97. До біди не далеко. (Наг.)
Знач. її все можна надїяти ся. Див. Ном. 2183; Wand. IV, 1447 (Unglück 209).
98. До біди обизви сі, то скаже: „Писок мавш“, а мозчи, то скаже: „Ци вже й говорити не вмїєш?“ (Наг.)
До біди, анач. до напасливого, невгїдливого чоловіка; такому все недогода. „Писок мавш“ — еліптично, scil. великий рот мавш, ти балакучий, сварливий.
99. Довів го до біди. (Наг.)
Себ-то: до бідности, до нещастя, пор. Wander III, 1060 (Noth 362).
100. Дочекавш сі біди на голову. (Наг.)
Коли хтось висловлює надїю на якусь певену поміч.

101. Ет, біда! (Мінч.)
Сердита відповідь на питання: Як там у вас, чи гаразд?
102. Єдна біда не дасть ся в знаки, аж як ся десять до купи злізе. (Луч.)
Русин так привик до лиха, що одно само йому немов і байдуже. Пор. Čelak. 155.
103. Єдна біда не докучит, аж ся десять злучит. (Гнідк.)
Див. попередня Пор. Ном. 2191; Ком. 60; Wand. IV, 1441 (Unglück 85).
104. За бідою не шукав, сама прийшла. (Доброс.)
Лихо приходить ненадійно, сам чоловік не знає, відки.
105. Зайди си в бідов, біди сі не збудеш. (Наг.)
Себ-то: зчипи ся, зтоваришуй ся з поганим чоловіком, то й не повбудеш ся клопоту. Пор. Wand. IV, 1445 (Unglück 168).
106. Заченив біду. (Наг.)
Почав розмову або що з лихим, сердитим чоловіком і набрав ся від него лайки або нобоїв.
107. Зачени си біду, то з нею не дійдеш ладу. (Колом.)
Пор. вище ч. 105 і 106.
108. З біди не вмире, в роскоши жити не буде. (Явор.)
Знач. і біда і роскош у життю минають, перебувають ся, не творять основи життя.
109. З бідою найдеш, а не поділиш ся. (Залісв.)
З лихим, завидючим чоловіком і користь не на користь виходить.
110. Здибле чоловіка біда на гладкій дорозі. (Лучак.)
Несподівано падає чоловік у нещастя. Пор. вище ч. 35.
111. З єднов бідов, як з ріднов сестров. (Наг.)
Счіл. можна жити, погодити ся. Та звичайно чоловікови докучають різні лиха.
112. Зійшов на біду. (Наг.)
Знач. збіднів, звів ся ні на що. Пор. Wander III, 1059 (Noth 372).
113. З сьвітною бідою. (Гнідк.)
Значінє не зовсім ясне. Слова „сьвітний“ у Желех. нема. По значіню його треба виводити від „світ“, пор. всесьвітний, — отже: з бідою з усього світа, привселюдною, загальною.
114. З тьижков бідов. (Наг.)
Еліптично, дод. зробив або пішло се з великими труднощами, на силу. Пор. Wander III, 1060 (Noth 374).
115. Іди до біди, до тьижкої! (Наг.)
Відчени ся, згідно. Пор. нім. Dass dich die schwere Noth! Wander III, 105 (Noth 357)
116. Іди, йди, не шукай си біди! (Наг.)
Не зачінай, бо буде біда. Пор. білоруське: Не шумай бѣды, бѣда сама тебе найдзець (Нос. ст. 380); пор. Ном. 2180.
117. Коби біда, а гроші будут. (Луч.)
Пор. вище ч. 92.
118. Коби так о що, як о біду. (Наг.)
Счіл. трудно. Всеяке добро здобуває ся тяжко, а біда легко.
119. Коби хрестїнин свою біду знав, то би в нїй ніколи не бував. (Наг.)
...то би і на сто миль обминав. (Наг.)

- Стеріг ся б наблизитись до того місця. Говорять, коли когось у несподіванім місці (прим. у гостині, на ярмарку) спіткає якесь лихо.
120. Коби чоловік свою біду знав, то би їй зараз очи вибрав. (Наг.)
Знач. запобіг би їй, учинив би її нешкідливою.
121. Кого ся біда вчепить в ранку, того держить ся аж до останку. (Ільк.)
Кому нещастить ся в молодю, той і до смерті не знає добра. Пор. польське: Komu bieda z ranku, to i do ustanku (Adalb. Bieda 110); Wand. IV, 1452 (Unglück 348).
122. Кого ся біда вчепить, того ся тримає і руками і ногами. (Ільк.)
Хто раз попаде в нещастє, тому вже тяжко позбути ся його наслідків. Див. Ном. 2170. Пор. польське: Jak się bieda uczepi, to jej i kijem nie odpędzisz. (Adalb. Bieda 42).
123. Кождий свою біду знає. (Наг.)
Відповідають на влазливі питання: а що вам таке, чого зажурились? Те саме нїм. Wander IV, 1446 (Unglück 177).
124. Кождому своя біда в голові. (Наг.)
Кождий своїм лихом турбує ся. Те саме у Поляків: Každemu swoja bieda w głowie (Adalb. Bieda 109); Wand. IV, 1441 (Unglück 75).
125. Коли біда найбільша, то поміч Божа найближша. (Терноп.)
Загально розповсюджена думка, пор. нїм. Wenn die Noth am grössten, ist Gottes Hilfe am nächsten, Wander III, 1058 (Noth 317), або: Je grösser Noth, je näher Gott (Simr. 7585); в загальнійшій формі у Словаків: Kde bieda veľká, tam pomoc blízká (Zátur. IX, 103); близьше до нашого чеське: Když je nouze největší, bývá pomoc boží nejbližší (Libl. 58).
126. Коли біда, не йди до Жида, але до сусіда. (Петр. Кобр.)
Сусід — найближший, так сказати, природний поратівник у біді. Пор. польське: Kiedy bieda, do sąsiada (Adalb. Bieda 55 і дословно схожий з нашим варіант у дод. на стор. 666); Čelak 412.
127. Коли біда, то й плач не pomoже. (Ільк. Петр.)
Поможе тільки подвоєна енергія, діяльність та зарадність. Те саме в польським, див. Adalb. Bieda 107.
128. Кому біда, а людям сміх. (Тереб.)
Не всяка вла пригода збуджує загальне співчутє; буває й так, що збудить на сміхи та кпини. Див. Ном. 2350. Подібне білор. Чужая бѣда людемъ смѣхъ (Нос. 467); те саме у Поляків, див. Adalb. Bieda 27, 64.
129. Котрої біду знає, то той не фіглює. (Крех.)
Себ-то: не піднімає на сміх иньшого, що впає у біду. Пор. Wander III, 1059 (Noth 343): Wer selber war in Noth, reicht gern dem Hungrigen Brot.
130. Куди піду, то все біду знайду. (Замул.)
Говорять про себе тзв. Pechvogel, якому і найкористайші обставини виходять на зло.
131. Ляда біда чоловіка удрэ. (Ільк.)
Звичайно говорять про дрібних урядників, возних, писарів і т. и., що користуючись прикритим положенням або потребою селянина бажають видусити від него якусь дачку для себе. „Біда“ вгрядно: непочесний, неважний чоловік.

132. Малу біду сховає і за паузу, а великої не впає і в міх. (Мшанець)
Знач. мале лихо перебуде чоловік і не говорячи про него нікому, а велике доходить до відома всієї громади.
133. Ми вже відав у біді до віка будемо мешкав. (Крех.)
Вислов безнадійности бідного чоловіка, що не бачить можности ліпшої будущини.
134. На біді будеш, на великій. (Лімна)
Таким поступуванем дійдеш до великого лиха. Пор. висше ч. 88.
135. На біду-м сі вродив. (Наг.)
Говорять бідний. Пор. Wand IV, 1458 (Unglück 481).
136. На біду не богато треба. (Яс. С.)
Scil. заходу, стараня; найменьша нагода може її спровадити.
137. На біду не ціпом молотити. (Наг.)
Себ-то: не треба тяжко працювати, навпаки, чим легше собі поводиш ся, тим певнійше вона прийде.
138. На біду як на гору кладе ся. (Гнідк.)
Значіне не ясне мені. Звичайно на гору не треба ще й класти, бо вона й без того висока. Фраза „кладе ся на біду“ значить те саме, що „йде на біду“ (пор. ч. 80), щось призначене на нещастє. Виходило би (в порівнаню з ч. 80) значіне: коли чоловік має впасти в біду, то перед тим йому щастить ся, так немов би піднімав ся на гору, щоб потім тим глибоше і тяжше впасти. Пор. укр. Коли б тах на гору, як на біду (Ном. 2189).
139. На-в-пів з бідов то зробив. (Наг.)
Знач. ледво не ледво, неохітно, навпів присилуваній.
140. Най ті біда овъме! (Наг.)
Прокляте, пор. Wander IV, 1060 (Noth 357).
141. Напитав собі біди. (Наг.)
Власними заходами надбав собі лихо, самохіть ускочив у біду. Пор. висше ч. 60.
142. Научить біда ворожити, коли нема що в губу вложити. (Ільк.)
Бідність учить промишляти. Оповіданє про те, як бідна баба стала ворожкою, див. Житє і Слово II, 359. У воронїжських Великорусів подібно: Быть варажьтъ, када нѣчыва в рот палажьтъ (Дик. 713); те саме у Поляків (Adalb. Bieda 75).
143. Научит біда по́пити, коли ся нема чого вхопити. (Петр.) Навчит
...як нема що... (Тереб) ...як сі нема чого... (Наг.)
Натяк на бідний стан давніх попів, що жили з ласки громади. Значіне: біда примушує чоловіка промишляти про себе, давати собі раду, щоб не терпіти голоду. Те саме Ном. 2199. Дословно з руського перекладено у Поляків: Nauczь bieda porić, kiedy niema czego chorić (Adalb. Bieda 74). Думка, що бідність учителька всяких хитрощів, часто висловлювалась ще в старовину, пор. грецьке: *Πολλὴν ὁ λιμὸς γίνεται διδάσκαλος* (Бідність учитель всякої всячини), або, як каже Теопріт: *Ἄ πενία, Λιόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει* (бідність сама збуджує всякі штуки, див. Веб. 206, стор. 58 і 312); пор. середньовічний вірш: *Artes atque dolum tenuis vestigat egestas* (Tunn. 90); пор. нм. *Noth lehrt einen Bären tanzen* і апальогічні *Simr. 7567—7571*; *Wander III, 1054* (Noth 223—245).
144. На чіюсь біду я там прийду. (Кол.)
Погроза. Говорив чоловік, коли йому донесли, що в коршмі бють його свояка.

145. На що ти біди на здорову голову? (Наг.)
Пощо шукати зайвого?
146. Не вийдеш з біди, як камінь з води. (Гнідк.)
Знов образи „біда“ і „вода“ переплітають ся; вийти з біди, увільнити ся від лиха, уявлено як виринути з води. Пор. Ном. 2157.
147. Не дай Боже помалу на біду сходити! (Луч.)
Жартливо, зовсім не з тою думкою, що ліпше від разу впасти в нещастє.
148. Не забагай біди! (Луч.)
Коли хто захочє чогось такого, що грозять небезпекою або втратою.
149. Не зазнавши біди не буде добра. (Ільк.)
Хто зазнав біди, вміє шанувати добро, значить, не зазнавши лиха не зуміє вдержати добра. Пор. нім. *Wer nicht gesteckt in Noth, weist nicht, wie schmeckt der Sorgen Brot*, дав. *Wander III, 1059 (Noth 338)*.
150. Не зачіпай біди, най біда щезає. (Луч.)
Говорять про сварливого, напасливого чоловіка, з яким не добре входитьи в діло, ані навіть у розмову. Пор. *Wand. IV, 1445 (Unglück 151)*.
151. Не з біди му сї дів. (Наг.)
Ніщо йому не долягає, то й може гордувати та коверзувати
152. Нема більшої біди над лихі сусіди. (Гнідк.)
Як добрий сусід — велике добро, так навпаки злий — велике лихо, пор. више ч. 125, а також Сусід.
153. Не могла біда на нашу хижу сісти, та сіла на сусідову. — Цитте, діти, цитте, чей уна ще на нашу сяде. (Мшав.)
Гумор лежить у різнороднім значіню слова „біда“. Приказка взята з оповідання про те, як у гірське село залетів бузько (там вони рідкість) і сів на одну хату, а сусідські діти почали плакати, чому не сів на їхню, див. *Етн. 36. VI, 73*.
154. Не могла мя біда минути. (Гнідк.)
„Не могла“ не в значіню „мусіла“, а в значіню жалю: чому не минула?
155. Не тьижко з бідов у білу впасти. (Наг.)
З поганим чоловіком легко прийти до сварки, бійки або иньшого лиха.
156. Не тьижко на біду зійти. (Наг.) ...до бійди прийти. (Наг.)
Знач. збідніти, звестись нінащо, або впасти в нещастє дуже легко.
157. Ніхто не знає, де го біда спіткає. (Наг.) ...чекає. (Цен.)
Ніде чоловік не забезпечений від лихої пригоди. Пор. више ч. 119.
158. Ніхто чужої біди не знає. (Наг.)
Себ-то: не може відчути чужого лиха так як своє.
159. О біду не трудно. (Ільк. Петр.) ...не тьижко. (Залісе)
Конструкция мб. польська. Див. Ном. 2186.
160. Одна біда чоловікови не докучит. (Залісе) Єдна... (Ільк. Петр.)
Див. више ч. 103. У Поляків те саме: *Jedna bieda nie dokuczy (A d a l b. Bieda 45)*.
161. Одна біда як рідна сестра, але як сто бід, тє тогди будь мудрий і вітримай! (Гвозд.)
Значіне талеж, як і ч. 160. Пор. білор. *Одна бьда не бьда, а коли двь, три разом, то бьда.* (Нос. ст. 390); польське *...ale dziesięć razem.* (Brzo z.

- Bieda 10); Zátur. XII, 110; великор. Одно горе. — ни горе, как бы з два не-была (Дик. 97).
162. Ой біда, не гаразд, як біді не подаст. (Пост.)
Себ-то, коли бідного не поратують.
163. Ой біда тай годі. (Ільк.)
Вислов знеохоти, огірчена. Див. Ном. 2224.
164. Пек ти, бідо, осина ти! (Наг.)
Найзагальніша форма лайки: пропадай! Значіне слів „пек“ і „осина“ (у Желех. осина) темне; в „пек“ без сумніву лежать ономатопестичний вираз пшювана, те, що в нім. рfuі.
165. Підвів го під біду. (Наг.)
Про хитрого, злобного чоловіка, що втягнув иньшого в якесь погане або небезпечне діло.
166. Пізнати біду і серед болота. (Кольб.)
Гумор і тут у двоякім значіню слова „біда“: а) пізнати сякого-такого (не конце злого) і в болоті, коли обталапая ся і б) в'їхавши або застрягнувши в болото пізнаеш біду.
167. Пішла біда до Босир тай виіла в бочки сир; а як пішла до Циган, там їй став ся саксаган. (Зазул.)
Приказка зложена в формі строфи звісної пісні про мандрівку Біди по різних селах, при чім у кождім двостиху подаєть ся до риму з назвою даного села якусь пригоду чи увагу тої (персоніфікованої) Біди, звичайно з притяком до характеру людей або властивости місця, а часто й без притяку, аби до риму. Босири і Цигани — села Борщівського пов. Текст пісні про Біду і збірку аналогічних строф про різні галицькі місцевости див. Житє і Слово IV, 27—31. Саксаган — кал'ут, смерть, пор. Ном. 14081.
168. Пішло му на біду. (Наг.)
Дізнав страт у господарстві або лиха в домашнім житю, руйнує ся і не може підняти ся.
169. Присіла го вся біда: вже ні окріп, ні вода. (Гнідк.)
З біди зробив ся байдужним, апатичним.
170. Самохить в біду лізе. (Наг.)
Коли хтось не слухає острого ані упімнень і не перестає робити лихо. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 484).
171. Сам своїй біді винен. (Наг.)
Про чоловіка, що попав у лихо з власної провини. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 480).
172. Сім бід на єден обід. (Наг.)
Говорять про скупого богача, що не любить нічого дати або зробити не вилаявшись. Здаєть ся, що се перекирчана стара приповідка: Сім бід, один одвіт (Ном. 4277), себ-то: чи за один злочин, чи за більше, все однакова кара. Таке значіне має ся приповідка у Поляків, де кажець ся: Siedm bied, a jeden odwet (Adalb. Bieda 79), де слово odwet відповідає руському одвіт = odpowiedzialność.

173. Старша біда як гаразд. (Луч.)як роскіш. (Шужн)
Пор. висше ч. 50.
174. Та вже аби на біду не було! (Наг.)
Знач. було б дивно, як би не було, або: на біду мусять бути.
175. Та вже би крайна біда була, як би того не зробив. (Наг.)
Було би погано, зовсім несуразно, як би не зробив.
176. Така біда, що й не тра ліпшої, отсвої досить. (Ключів)
Гумористично, коли хтось у великім клопоті і силкує ся хоч жартами влещити свою душу.
177. Така біда, що нема муки око запорошити. (Луч.)
Недостаток живности, се найчастійша форма нещастя, що постигає наш народ, а особливо на хлібороднім Поділю.
178. Та як би ни було біди, то би ни знали, шо то гаразд. (Кольб.)
Гаразд має ціну тільки як контраст з лихим положенем, пор. висше ч. 149.
179. Ти бідо якась! (Наг.)
Промовляють звичайно до малих дітей, навіть пестливо. В основі такого титулованя люблених дітей „бідкою“, „марою“, „поманою“, „манією“ і т. и. лежить прастаре віруванє, що злі демони чіпають ся дітей з гърними іменами, а оминають таких, що їх влючуть погано. Про се див. мої „Студії над Карпаторуським письменством I“ (Записки Н. Тов. ім. Шевч. СХІ, стор. 46).
180. Ти бідкою журиш ся, а в пеї донька росте. (Корч.)
Себ-то: ти турбуєш ся одним лихом, а з него вже наростає тобі иньше. Ту саму думку, але мляво висловлює Поляк: O biedę kłopotu nigdy niema, bo nie zginie (A d a l b. Bieda 113); нім. Ein Unglück geb'ert das andere і покрєвні див. W a n d. IV, 1441 (Unglück 79, 81).
181. То ще пів біди. (Наг.) ...пів біди біда. (Кол.) ...пів біди ліха. (Стрий)
Зам. се не велика біда. Пор. польське: Jeszcze to pół biedy (A d a l b. Bieda 50).
182. Уступи ся біді з очей. (Замул.)
„Біди“ тут у значіню лихому чоловікови.
183. Хоть біда, то гоц! (Петр.)
Говорять про веселого, легкомисного чоловіка, що байдужий до свого горя не перестає жаргувати, гуляти та забавляти ся. Те саме у Поляків, див. A d a l b. Bieda 24 і у Білорусів (Нос. ст. 454).
184. Хоть куди біда. (Корч.)
Знач. біда на всі боки, не аби яка. Лат. Mare malorum і покрєвні W a n d. IV, 1458 (Unglück 497, 8).
185. Хто біди не завнав, той не вміє добра шьинувати. (Наг.)
Та сама думка в подібній формі висловлена висше ч. 149, 174 Пор. W a n d. II (Gut, 217); IV, 1455 (Unglück 422, 451).
186. Хто біди не завнав, той о ній гадати не може. (Явор.)
Коли хтось у добрі, теоретично говорить про нужду иньших. Пор. польське Kto sam doznał biedy, ten innych biedę zrozumie (A d a l b. Bieda 67); W a n d. IV, 1455 (Unglück 421). Гадати — місцевий польонізм, зам. говорити.
187. Хто біди не знає, най ся мене спитає. (Ільк.)
Говорить про себе чоловік, що завнав на своїм віці багато лиха. Див. Ном. 2218.

188. Хто біду має, той багато знає; хто гаразд має, той мало знає. (Ільк.)
Лихі пригоди і боротьба з ними дають людському життю далеко багатший зміст, ніж одностайний добробит, який звичайно отуплює й увагу. Див. Ном. 2201.
189. Хто в біді, біду стерпит, — а хто в гаразді, щоб ніколи біди не знав. (Ільк.)
Слова бідного чоловіка, що сам привик бороти ся з лихом, але знаючи всю важкість сеї боротьби не бажає сего нікому иньшому. Те-ж Ном. 2153.
190. Хто в біді дав, два рази дав. (Ільк.)
Характерна модифікація латинської припов. *Bis dat, qui cito dat.*
191. Хто знає, де на чоловіка біда чекає! (Нар.)
Та сама думка троха в иньшій формі висловлена вище ч. 119.
192. Ци далеко тут до біди? (Нар.)
Говорить чоловік, коли мало-мало, через якусь дрібну обставину здужав уйти нещастя.
193. Ци то нині о біду тьжко? (Нар.)
Не тільки „нині“, але й усе чоловік наражений на лихі пригоди.
194. Ци хочеш мі в біду ввалити? (Нар.)
Говорять чоловік до товариша, що радить йому брати ся до якогось небезпечного діла, або й свідомо накликає на него небезпеку.
195. Через бід: не тьжко в біду впасти. (Нар.)
Через лихого чоловіка в нещастє Пор. словацьке *Príšiel z biedy do nevole* (*Zátiar. XII, 201*).
196. Чоловік найбільше на біду робит. (Нар.)
Наші селяне розуміють нерас „біду“ дуже широко. Отже податки і всякі дачки та драчки будуть для них так само бідою, як випита горівка, судові кари, випадки смерти або хвороби в домі, загалом усе, що пожирає більшу часть їх доходів і не справляє їм приємности.
197. Чужа біда за сахар, а своя за хрін. (Дар.)
Знач. чужій біді нерас нишком і порадуєш ся, а своя гірко смакує, ще й словья витискає. Пор. Ном. 2341; пор. нім. *Fremdes Unglück ist süß* і под. *Wand. IV, 1452* (*Unglück 346*).
198. Щезни бідо в безвісти! (Нар.)
Прокляте; „бідо“ може відносити ся і до певної особи і загалом до неприємної ситуації, в якій находить ся чоловік.
199. Ще не ціле-мєре біда. (Гор.)
Знач. се ще не велика, не настояща біда. Мєре, пор. лат. *meo* — чисто, дійсно. Пор. *Wander II, 1060* (*Noth 358*).
200. Що за біда, пєть ся вода! (Дар.)
Жартливо, коли хтось дивуєть ся якійсь зовсім простій і природній річи. Приповідка взята з нар. оповідання про жінку, що тайком перед чоловіком купила ковбасу, з'їла половину, а другу скovala під подушку, а потім раз у раз попивала воду та приговорювала як вище. Див. Етн. 36. VI, 11; те саме Ном. 5233; подібне у Білорусів: То не бѣда, што пьєцца вода (Нос. ст. 443), та мабуть там забудось оповіданє, що дало початок приповідці. Ще менше ясне значіне в другій білор. приповідці: Бѣда, што не пьєцца вода (Нос. ст. 268);

Носович пояснює: „жартливо говорять, коли хто турбуєть ся маловажною прикрістю“ — але се пояснене якесь натягнене.

201. Що му біда зробит? (Наг.)
Себ-то: він не подаєть ся, не злякає ся, перетриває лиху годину, він сильний, багатий або має протекцію.
202. Що робити з біди? Тра в голову заходити (Ільк.) ...зайти. (Мінч.)
В голову заходити — журити ся, та тут значить: подумати, поміркувати.
Див. Ном. 6507.
203. Я бідою зріс. (Комар.)
Себ-то: в бідних обставинах, серед недостатку.
204. Я в бідою, як з рідною мамою. (Сор.)
Зжив ся з лихом, прывик до бідности.
205. Яка біда уродилась, така і згине. (Лев. Ільк.)
Знач. який недобрий, дурний, пустий уродив ся, такий і згине. Те саме (з помилкою „Як“) у Ном. 2168.
206. Як бим був біду знав, був бим її не чіпав. (Замул.)
Подібна думка в троха иньшій формі висловлена вище, див. ч. 120.
207. Як би ти мою біду знав, то б ти її свою показав. (Тереб.)
Слово „біда“ має тут двоєке значіня: а) лихо, горе — знач. горе одного чоловіка спонукує другого до співчуття, до виявленя свого горя; б) полові ортани, пор. далі під Старий.
208. Як би чоловік свою біду знав, то би в її ніколи не бував. (Наг.)
Пор. вище ч. 119; Wand. IV, 1440 (Unglück 66).
209. Як біда йде, то не тра її підгонити. (Колом.)
Іде — знач. валять ся на чоловіка, множить ся.
210. Як біда, то до Жида, а як мине біда, най ділцько бере Жида. (Ільк.)
Жид у селі звичайно — шинкарь, у якого люде заливають своє горе горівкою. Розумієть ся, що коли мине потреба такого хвиливого забуття, звичайний чоловік до коршми не йде таї супроти Жида не почувая ся до ніякої вдячности. Пор. білор. Якъ бѣда, мы до Жида (Нос. 479). Близша до нашої польська пришов. Kiedy bieda, to do Żyda, a po biedzie za drzwi Żydzie! (Adalb. Bieda 57), хоча тут очевидно характеризує ся положенє і настрої польського пана, що в біді позичає від Жида гроші, а потім знов поводить ся з Жидом як із собакою. Пор. нім. Wander III, 1059 (Noth 324).
211. Як є біда, то є й прибілок. (Наг.)
При більшій біді й менша, пор. вище ч. 97.
212. Якої біди в мене хочеш? (Наг.)
Сердито, але не конче в злім значіню, зам. чого від мене хочеш?
213. Як ся кому на біду кладе, то як масло в діжку. (Гвідк.)
Про зворот „кладе ся на біду“ див. вище ч. 136. Значіня: чоловік набирає ся добра, здоровля, краси, а нараз біда все те заіпвечить.
214. Я ще з тобов до біди прийду, до тьижкої. (Наг.)
У сварці; мовляв: не дразни мене, а то вдарю, скалічу або вбю.
- Бідацтво.** 1. Довше моє бідацтво, ніж його богатство. (Луч.)
Богатство мине швидко, а бідному його бідности не відбере ніхто. Те саме у Кашубін: Naszê biédê mdze (bêdzie) dlezi jak jeho panstwa. (Adalb.

Bieda 73); віршову форму попсовано і в укр. Довші мої злидні, ніж твоє багатство (Ком. 81).

Бідний. 1. А щож то бідному жити не треба? (Наг.)

Коли хтось кривдять або занедбує бідного. Пор. Wander I, 193 (Arm 57).

2. Біда бідному і без наймита. (Ільк.)

Іронічно. Богач жалує ся, що має біду з наймитами, а бідний каже, що йому й без наймита лихо. Ту саму думку, але без зазначення соціального контрасту висловлює Полян: Bieda biednemu żyć w świecie samemu. (Adalb. Biedny 2); пор. нім. Wander II, 1423 (Knecht 11).

3. Бідний аби п—ки не мав, а богач очий у голові! (Ценів)

Біднота бодай не плодила ся, а богач щоб не міг бачити свого багатства.

4. Бідний см: утік мені розум з хати. (Карлів)

Тоді чоловік найбідніший, коли розуму не стає. Та сама думка в Талмуді: „Той тільки бідний, кому не стає доброго розуму“; подібне у Греків: *Ἔστι πενία ἀπὴν σοφίας, τὸ δεόμενον τινος μὴ ἔχειν σοφίας* (Се справді сама бідність — мати те, чого треба, а не вміти користувати ся сим — у Ксенофонта), дав. Wahl I, стор. 165; пор. Ном. 1569.

5. Бідний мусит їсти пироги, як не чирю. (Лім.)

Гумористично; аналогічна німецька поговорка про одну високопоставлену даму, що почувши про бідних людей, що мерли з голоду без хліба, скрикнула: „Ах бідні-люде, чому ж вони не їдять булок?“ Пор. Wander I, 145 (Armuth 195). Той сам гумор і в польськїм: *Nauczy bieda pierogów jeść* (Adalb. Bieda 112). Пор. нім. *In der Zeit der Noth isst man Pastetenrinden statt Brot* (Simr. 7590).

6. Бідний робит і танину і дорогітню. (Наг.)

Бідних покущів, звісно, на предмети необхідні для життя, найбільше, значить і ціни йдуть у гору або в низ відповідно до їх попиту.

7. Бідного бесіда — багатому покута. (Гнідк.)

Значіня двоєке: а) бідний своїми просьбами надоїдає багачеви, так що сей сердять ся слухаючи його, і б) багач завидливий рад би, щоб громада тільки його слухала і лютить ся, коли й бідний скаже розумне слово. Аналогічні німецькі приповідки (Simr. 514—518) мають те значіня, що в очах багатого промова бідного не має ніякого значіня: *Armer Leute Witz (Rede) gilt nicht*.

8. Бідного все в зубах носить. (Комар.)

На бідного найлекше пустити поговор, підозрінє та неславу.

9. Бідного ніхто не знає. (Наг.)

Себ-то ніхто не признає ся до него, щоб бідний не просив у него підмоги. Те саме в нім. *Arme Leute kennt Niemand* (Simr. 494); слов. *Kýms' biedny, nikto t'a nezná* (Zátur. VII, 856); Wahl I, стор. 38.

10. Бідному все вітер у очи віє. (Коб.)

Всі обставини йому не сприяють, усе виходить йому на шкоду. Те саме у Поляків: *Biednemu zawsze wiatr w oczy* (Adalb. Biedny 4); пор. нім. Wander III, 591 (Mensch 51) і V, 258 (Wind 289).

11. Бідному всюди біда. (Ільк.) ...всюда... (Мінч.)

Сама зміна місця ще не запоможе його бідности. Див. Ном. 1567. Те саме в польськїм: *Biednemu wszędy bieda* (Adalb. Biedny 14) і в староп.: *Бѣдному вездѣ бѣдно* (Сим. 250).

12. Бідному на весілю і ніч за коротка. (Сор.)
Те, що для інших буває радстю, бідному вимірене скупо. Те саме в польським: Biednemu, to i weselna noc krótka (A d alb. Biedny 3).
13. Бідному царство небесне. (Наг.)
Тут на землі йому не валяти добра і він мусить потішати себе надгородою в будущім житю. Найчастіше говорять се в іронічним значіню, мовляв: бідний усе ні в чим лишає ся, йому обіцяють такє, чоґо й дати не можуть. Пор. Wander I, 134 (A gm 69).
14. Все на бідного дриґотá. (Ільк.)
Не досить, що бідний, а ще й мусить дриґяти зимою, не маючи в що тепле одягти ся.
15. В чім бідний брыкує, в тім пан смакує. (Наг.)
Говорять селяне, коли зайде розмова про панські страви, особливо про такі, яких прості люде не їдять, як ось різні салати, жаби, устриці і т. и.
16. Коби бідний мав щістья, то би го не било нещістья. (Наг.)
Загально розповсюджений серед нашого народа фаталістичний погляд, що добрий або злий оборот у людському житю залежить від якоїсь висшої сили, чи радше від боротьби двох противних сил — злої й доброї. Щастє і нещастє часто персоналіфікують ся і в казках, див. Етн. 36.
17. Коли-сь бідний, не знає тя й брат рідний. (Гвїдк.)
Бідного відуцуруєть ся й рідня. Пор. у Евріпїдовій Медеї 560: Πένθη φεύγει πᾶς τις ἐκποδῶν φίλος (від бідного тікає що духу кожний приятель) і італїанське: I misero é separato dal suo intimo amico (бідний розлучає ся зі своїм найблизшим приятелем), пор. Wahl I, 38.
18. Надаріт бідного! (Котуз.)
Формулка, з якою жебраки, відмовивши молитву, обертають ся до селян.
19. Не на бідного графילו. (Наг.)
Коли заможному чоловікови стане ся якась шкода або прийде ся зробити якийсь надзвичайний видаток.
20. Такий см бідний, як мак на четверо. (Наг.)
Макове зерно, роздроблене на четверо — символ дуже малесенької вартости.
21. Такої бідному віколю нічоґо не мати. (Ільк.)
Бідного не держать ся масток; пор. євангельське: „у неимущего и еже что мнѣтся имѣти отнимется“.
22. У бідного біда скаче, а дітина їсти плаче. (Комар.)
„Біда“, себ-то злий демон, тішить ся людському бідуваню.
23. У бідного не позичьвій, а бридкої дівки не цілуй, бо ціле житє буде хвалити сї. (Сор.)
Для бідного се незвичайне діло, щоб у него хтось зичив, так само як для бридкої дівки, щоб їй хтось цілував — то й розговорять се иньшим.
24. У бідного приятелі мрут. (Льв.)
Чим більше чоловік бідніє, тим меньше має приятелів; його відуцурують ся, так як би мерля для нього. Пор. висше ч. 17.
25. Хто бідному дасть, тому Бог віддасть. (Кол.) ...той не збідніє. (Наг.)
Упїмненє до милосердя над бідними. Ориґинал його — гебрєйський (Прятчі Со-ломонові XXVIII, 27): Qui dat pauperi, non indigebit, у нас у Остр. Біб.:

Йже даєть сукогнма, не бскадкѣтъ; споріднені з сею приказки німецькі, англійські, французькі та італіянські див. Wahl, I, ст. 44; Simr. 485.

26. Чим ся бідний розболит, тим ся й гоить. (Кож.)

Від недостатку занедужає тай лічить ся диятою, бо немає за що покликати лікаря.

27. Як не буде бідний ландати, то буде голодати. (Наг.)

Мусьть ходити сюди-туди, щоб придбати поживи.

28. Як ся бідний женит, тогди й ніч мала. (Кобил.)

Що добре, то бідному того мало, пор. висше ч. 12; надто Wand. I, 136 (der Arme 129, 134, 141); Adalb. Biedny 3.

Біднівство. 1. З біднівствá пристав. (Снят.)

Себ то з бідного дому, з бідної сім'ї оженив ся і перейшов жити в жінчину сім'ю.

Бідувати. 1. Бідув, як ся нащадив. (Гнідк.)

Від коли вродив ся.

2. Треба бідувати до гробової дошки. (Гнідк.)

Про вислов „гробова дошка“ див. статью Карловича „Grobowa deska“ (A. Kalina, Lud I, 16). Те саме Ном. 2436.

Бійка. 1. Бере ся до бійки. (Наг.)

Говорять про меньшого, слабшого, що пориває ся бити ся зо старшим або сильбійшим.

2. Йому й бійка не поможе, не то добре слово. (Цен.)

Говорять про упертого та завязатого.

3. Ту сі без бійки не обійде. (Наг.)

Коли селяне п'яні починають сварити ся.

Бік. 1. Аж боки зривали зо сьміху. (Льв.)

Знач, аж тріскали, пор. Linde I, 144; Нос. ст. 263.

2. Боками робити. (Наг.)

Важко дихати, мучити ся, пор. Linde I, 144.

3. Боки му вилатав. (Наг.)

Набив його. Пор. польське: Wysmarował mu boki (Adalb. Bok 4).

4. Боки му сі злипают. (Наг.)

Такий голодний, худий. Пор. польське: Bok boku sięga (Adalb. Bok 2).

5. Боком сі держит від мене. (Наг.)

Сторонить, сердять ся.

6. Боком ти то вилізе. (Наг.)

Тяжко відпокутуєш, пожалуєш того. Пор. Ном. 4107.

7. Він ані в той бік. (Наг.)

Seil. не гляне, не звертає уваги, не слухає упімнень, не дбає.

8. За під боки взяв сі. (Наг.)

Взяти ся руками за боки на знак веселого настрою (як до танцю), пор. пісню:
Як побачу Петруся,
По під боки беру ся.

9. З боку го заїхав. (Наг.)

Підійшов його хитро, завдав йому несподіване питанє.

10. На бік там! (Наг.)

Окрия, щоб уступати з дороги.

11. На другий бік видужьив. (Наг.)

Ще гірше занедужав, умер.

12. На другий бік сї поправив. (Наг.)

Знач. погіршив ся, поцсував ся.

13. Не з того боку заходи! (Наг.)

Коли хтось хотів другого підійти хитрощами, а сей зрозумів його намір.

14. Не тим боком бери сї! (Наг.)

Коли хтось починає якесь діло невідповідно або незручно.

15. Я сї все в боку держу. (Наг.)

Не мішаю ся до того діла, не вирываю ся наперед.

Білий. 1. А біло? біло. А чорно? чорно. (Ільк.)

Характеризують чоловіка, що без власної думки притакує всьому, що чує від інших. Те саме у Поляків (Adalb. Biało 1). Рей поясняє (та мабуть не сю привязку, хоч Адальберт приточує сюди його поясненя): Co ma być biało, niechajże będzie biało; a co ma być brudno, niechaj będzie brudno, a z tego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. Це поясненя належить радше до дальшого ч. 4. або до якоїсь подібної приповідки. Таке саме значіня, як наша приповідка, має й словацька: Ak nie biele, čierne; ak nie čierne, biele (Záur. V, 684); пор. Wand. V, 147 (Weiss 4).

2. Білий як гуска (Наг.) ...як лебідь (Лул.) ...як сніг. (Наг.)

Звичайні порівняня, див. прим. пісню: Ой я того дівча люблю, що біле як гуся. Пор. Ном. 13 147; Adalb. Biało 3, 10; Záur. VI, 112; E. Rot. 191, 297.

3. Білий як пацїр. (Наг.)

Звичайне порівняня, особливо коли мова про пологно.

4. З білого легко чорне зробити, але в чорного біле тьжко. (Наг.)

Легко зосувати (морально), але тьжко поправити. Про брехуна кажуть Словаки: Zná biele robit z čierneho (Záur. V, 213).

5. Такий білий, як цигандкий тато. (Кольб.)

Іронічно: Цигани чорні.

6. Що біле, то не чорне. (Наг.)

Говорять брехунови, крутієви, що силкують ся вмовити іншим, що щось таке, а не сяке, хоч ті знають, що він бреше. Пор. Wander V, 147 (Weiss 8).

7. Як би сам був білий, то би не чорнив другого. (Луч.)

Увага про характер чоловіка, що любить ся в осуджуваню та чорненю інших.

Білити. 1. На що тото білити, що й так біле? (Наг.)

Знач. робити зайве діло, в роді: ляти воду до ріки.

2. Не білі ні і не чорні ні! (Наг.)

Говорять до облесного чоловіка, що в очи хвалить, а по за очи осуджує та обмовляє. Пор. польське Ni to bieli, ni to czerni (Adalb. Bielici 3), хоча тут значіня інше.

Біліти. 1. Збілів як стїна. (Наг.)

Коли хтось нараз поблідне наслідком наглого перестрашу або якоїсь недобрости вїсти. Пор. Ном. 4382; Wand. V, 148 (Weiss 31).

2. Побілів як сніг. (Наг.) ...як молоко. (Дрог.)

Звичайно про волося у старця, пор. Wander V, 148 (Weiss 38, 41).

Біль. 1. Біль болючий, але забудущий. (Дрог.)

Болять, але потім забуде ся; звичайно про жінку, що мучить ся при родах. Пор. нім. *Es ist kein Schmerz so gross, die Zeit lindert ihn* і под. *Wand. IV, 267 (Schmerz 9)*.

2. Болі нападають. (Наг.)

Говорять про муки породільниць.

3. Давити в собі біль. (Наг.)

Перемагати біль, не крикнути з болю.

4. Наїв би-є сї болю тьжжкого! (Наг.)

Прокляте, коли хто домагає ся їди, а нема що або не заробив.

5. Стримай ся з болями! (Льв.)

Жартливо, коли хтось раптом жадає чогось такого, що не може бути зараз готове. Пор. польське: *Poczekaj z bólamí, aż doktor przyjdzie* (*Adalb. Ból 45*).

Більмо. 1. А більмом би ти очи зайшли! (Наг.)

Прокляте: щоб ти осліп!

2. Більмо óкови не шкодит, лише що на нього не видит. (Наг.)

Коли хтось потїшає чоловіка в лихій пригоді дешевими фразами в роді: якось то буде, то нічого не шкодить, то сей відповідає: „Так, так, більмо“ і т. д. Див. Чуб. Більмо 1.

Біс. 1. Біс а дїдько єден єднакий. (Береж.)

Про двох недобрих людей, із яких ні один не лїпший. Пор. польське *Jeden djabeł podobny do drugiego* (*Adalb. Djabeł 48*); *Z átur. II, 286*.

2. Біс біду перебуде: єдна згине, десять буде. (Кол.)

„Біс“ стоїть тут зам. ліхто з людей, загалом ніхто: біда не має кінця. Пор. польське: *Bies biedę przebędzie, jedna minie, druga będzie* (*Adalb. Bieda 20*); пор. ще тамже 28: *Djabeł biedy pozbędzie...*; Ном. 2165.

3. Бісе, де летиш? — Болото палити. — Алеж бісе, не буде горіти. — То бодай людям пакість зробити. (Залісе)

Сею поговірною характеризують збиточних, злосливих людей, що люблять робити прикрість иньшим без ніякої користи для себе. Пор. Ном. 3120.

4. Біси не плачут, коли черці скачут. (Гнідк.)

Навпаки, тішать ся, як і всяким відступством від зложеного обіту. Нім. *Der Teufel weint nicht, wenn Nonnen tanzen*, див. *Wander IV, 1073 (Teufel 339)*.

5. Біс не правда. (Гнідк.)

Значіне двоєке: а) загаліне теоретичне — диявол, звапий і в Письмі сьвятім батьком ложі, не може бути правдомовним; б) сердитий окрик про певний даний випадок, якого неправдивість констатує ся, отже в значіню: де там се правда! Се брехня.

6. Бісом сї на мене дивит. (Наг.)

Знач. дивить ся як біс, злим оком, рад би зашкодити менї.

7. Біс сї ним натїшив. (Наг.)

Пропав, а також про якусь згублену річ.

8. Біс сї ним удавив. (Наг.)

Знач. пропав, згинув марно. Пор. нім. *Der Teufel hat ihn gefressen*, *Wand. IV, 1114 (Teufel 1296)*.

9. Біс ся ним закосичив. (Лол.)

Згідно: пропав, пор. коломийку:

Ой тече вода, тече, тече вода клубком;

Деся ся бісон закосичив моїм давним любком. (Лол.)

„Закосичити ся“ в місцевім говорі те-ж, що заквітчати ся, замаїти ся, не лише про дівчат, а й про парубків, які мають звичай носити на капелюсі квітку або перо.

10. Біс ті там знає! (Цен.)

Згідно: не розумію, чого тобі треба. Пор. нім. Das weiss der Teufel і под. Wand. IV, 1108 (Teufel 1143).

11. Взяв біс коня, най і уздечку бере. (Ільк.)

Пропало щось цінне, то нехай пропадає й дрібне. Говорить ся в досаді. В польськїм те саме значіне має: Wziąłeś konia, weźmij i uzdęczkę (A d a l b. Кош 256). Згідне з нашим нім. Wander IV, 1084 (Teufel 571, 577); Zátur. XII, 231.

12. Довго ходив біс, нім до купи зніс. (Гнідк.)

Говорить ся про пару людей, товаришів або мужа й жінку, що обоє однаково злі, скупі, марнотратні, сварливі і т. и. Пор. Wand. IV, 1107 (Teufel 1101).

13. Єден біс. (Наг.)

Згідно: се все одно, властиво: однаково не добре і сей те. Пор. Zátur. II, 286, 297.

14. Іди до сто бісів! (Наг.)

Сердито: іди геть, уступи ся з очей! Пор. лат. Ad inferos proficisci і нім. Wander IV, 1123 (Teufel 1549); Zátur. XVI, 311.

15. Мутить, як у греблі біс. (Ільк.)

Асоціація ідей, що приводить у звязок біса з греблею (таких приповідок буде ще кілька далі), для мене не зовсім ясна. Може се відгук давнього погляду на те, що мельник — чортівський спільник і що чорт пробуває в млині, який звичайно стоїть коло греблі або на греблі? Можливо також, що маємо тут иньшу асоціацію: під греблею вода спадає, творить вири і глибокі пріри, а в вирах народяє віруванє також поміщує демонів (чорторії). Мутить — вередує, робить збитки та пакости. Пор. Ном. 2766.

16. На біса вірубай і пів ліса, то біс бісом, а ліс лісом. (Кольб.)

Злу дитину, злого чоловіка бий скільки хочеш, то його не поправиш. Закінченє припов. „а ліс лісом“ якесь зайве. Пор. Ном. 4876.

17. На біса ми сі то здало. (Наг.)

Сердито: нінащо не здало ся, або ще й пошкодило. Пор. Zátur. VI, 113.

18. Ні бісе, ні чорте. (Наг.)

Scil. не скаже. Говорять про мовчазливого, понурого чоловіка, або про сердитого, що не говорить нічого там, де би треба, не скаже ні зле ні добре (властиво альтернатива тут: ні зле, ні ще гірше).

19. Сказав би ми хоць бісе, хоць чорте, а він ані пари-піски. (Наг.)

В иньшій формі висловлена та сама думка, що в попереднім ч.

20. Та якого сі біса боїши? (Наг.)

Сердито: нема чого лякати ся.

21. Уродит ся біс і там, де го не посівш. (Гнідк.)

1) Лихо спадає на чоловіка не раз і без його вини; 2) непосидючий, злий чоловік не раз появить ся там, де його ніхто й не надівав ся.

Бісний. 1. Бісному ніж у руки дати. (Гнідк.)

Погляд, що божевільа — опановане чоловіка бісом, висловлений у отсій поговорці, — тепер у нашого народу починає переходити в сферу культурних пережитків. Божевільний не має засталоги; та приповідка має й загальніше значінє: дурному або пристрасному не слід давати нагоди аві змоги шкідити иньшим чи й самому собі. Пор. Adalb. Szalony 1.

Бісноватий. 1. Оженив сї бісноватий тай взяв дурновату. (Наг.)

Знач. добрали ся обов дурні. Пор. коломиїяку:

Оженив сї бісноватий тай взяв дурновату,
Та не мали що робити, запалили хату. (Наг.)

2. То якийсь бісноватий. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що при всякій нагоді попадає в надмірну лютість, загадом про чоловіка хиткої, неспокійної вдачі.

Благовісник. 1. Благовісник старший від Великодне. (Наг.)

„Благовісник“ — сьвято Благовіщенє, але якось персоніфіковане. Оповідують, що коли Благовіщенє трапить ся в той сам день, що Великдень, то на сам перед треба відправити службу „сьвятому Благовісникови“, а тільки тоді можна починати Воскресеню. Раз трапило ся десь так, що забули сез робити: відправили „резурекцію“, відчиняють хрестом церковні двері, чекають на схід сонця, щоб зачинати воскресну утрєню, а тут сонце не сходить. Чекають, чекають, уже й переликали ся, а сонце таки не сходить. Тільки тоді пригадали собі, що забули відправити що слід сьвятому Благовісникови; відправили — і зараз розвидило ся. (Чув у Наг., пор. Егн. Зб. V, 203.)

Благовіщенє. 1. До Благовіщія зими не клени. (Гнідк.)

Зима персоніфікована; знач. може розсердити ся за прокляте тай ще вернути.

2. До Благовіщія камяна зима. (Гнідк.)

Камяна — тверда, тривка.

3. До Благовіщєня лежача зима. (Доброс.)

Сєб-то, можна надїяти ся снігу, що впаде й буде ще лежати.

4. На Благовіщія Бог землю благословит. (Мшан.)

Сьвято Благовіщєня (д. 25 марта) вважає ся першим початком весни.

5. На Благовіщія гадь вилазит із землі. (Мшан.)

Щезанє гадюк у осєни і їх вилаженє в зимових крївюк обнованє в народній уяві ріжними мітичними і легендовими віруваннями; дєщо див. Егн. Зб. V, 80, 172.

6. Яке Благовіщїнь, такий Великдень. (Наг.)

Звичайна господарська ворожба, що оба ті сьвята мають однакову погоду. Пор. польське: Jakie Zwiastowanie, takie Zmartwychwstanie (Adalb. Zwiastowanie 3, пор. тамже 2, 5).

Благословенний. 1. А ти неблагословенна дїтино! (Наг.)

Говорять пустій, збиточній дитині. Пор. Wand. IV, 501 (Segnen 26).

2. То благословенна земля. (Наг.)

Знач. родюча.

Благословити. 1. Благословив а не перехрестив. (Наг.)

Жартливо: набив.

2. Благослови владико дерти з бідного лико. (Туст.)

Коли на бідного наложено якусь оплату або його грабують за незаплатений

податок. Початок уятий із звичної церковної формули, якою починає ся соборна служба божа.

3. Благословив кіт миш тай сам не їв. (Наг.)

Знач. грав ся з нею, погы замучив, а потім покаянув. Говорять жарливо про такого, що надбав, наготовив добра, а сам не вспів покористуватись ним.

4. Поблагословив, аж сницї поробив. (Наг.)

Знач. побив. Нім. Er gab ihm den Segen, dass er die Knie zum Maul zog, див. Wand. IV, 500 (Segnen, 20).

5. Там то мі буде благословити! (Наг.)

Іронічно, зам. проклинати.

Блазень. 1. Вистрихнув го на блазапа. (Ільк.)

Зробив з него дурня, здуриив, ще й осьміяв. Те саме поль. Adalb. Blazen 27.

2. За блазньи мні маєш? (Наг.)

Сердито, коли хтось кпить собі з чоловіка або говорять таке, що не йде до річи.

3. Кождий блазен своїм стройом. (Ільк.)

Кождий чоловік має в собі дозу дурноти. Взято з поль. Adalb. Blazen 12.

4. Ти блазню єден ходиш! (Наг.)

Сердито, лають звичайно старші молодших.

5. Ти ще блазень супроти мене. (Кол.)

Ти молодший. Говорять у дружній розмові, без злобного відтінка.

6. То не леда блазень. (Наг.)

Значінє двояке: а) се не який небудь дурень, або молокосос, се чоловік поважний і розумний; б) се не аби-який дурень, се повний, круглий дурень.

7. Я не твій блазень. (Наг.)

Знач. не смій говорити мені дурниць, піднямати мене на сміх.

Блиск. 1. Ей уважкий, бо буде на перед блиск, а потім тріск! (Цен.)

Гумористично, зам. дам по пиці. Натяк на звичне жидівське оповіданє про те, як роблять стрільбу. Мовляв: беруть діру, обивють залізом, приставлять курок, насиплюють порох; як потягнеш за курок, то буде насамперед блиск, потому тріск, а потому тебе дідько вжопать. (Чув у Кол.)

Блискати. 1. Блискає на погоду. (Наг.)

Говотять, коли літнім вечером блискає при безхмарому небі.

2. Блисни Боже, блисни! Бігме, що таку ти сьвіцу дам, як я сам. (Наг.)

Говорив Циган обриваючи чужі грушки в ночи підчас бурі (пор. Етв. 36. VI, 568). Приповідають жартуючи, коли хто при злім ділі просить Божої помочи.

3. Лиш блиснув, тай уже го нема. (Наг.)

Лише показав ся на хвилику. Пор. пісню:

Через хату кривуляв,
Через сїни дьбуляв,
Вийшов на двір, висвиснув,
Сїв на коня — лиш блиснув. (Наг.)

Блїдий. 1. Блїдий як стїна. (Наг.)

Про чоловіка хорого, слабосилого. Те саме польське Adalb. Blady 4; словацьке Zátug. 511.

Блїднути. 1. Зблїд як тотя сорочка, що на нім. (Наг.)

Про переляканого.

2. Поблїд як крейда. (Дрог.) ...як полотно. (Наг.) ...як труп. (Наг.)
 Про переляканого або недужого. Те саме у Поляків, дав. Adalb. Biały 8; Blady 1, 5; у Німців Wander V, 148 (Weiss 31).
- Блоха.** 1. А бодай єс непутані блохи пасти гонив! (Цен.)
 Гумористичне прокляте зам. щоб твоя робота була безплодна або щоб ти звів ся ні на що. Про путанє блох пор. нім. Die Flöhe an Ketten legen, Wand. I, 1076 (Floh 51).
2. Блоха як кінь. (Наг.)
 Про велику блоху, а гумористичною пересажою.
3. Держит ся, як блоха кожуха. (Коб.)
 Про чоловіка, що держить ся на однім місці (становиці) або не попускає ся якоїсь привиччя. Блоха в кожусі пор. Wand. I, 1076 (Floh 45).
4. Махай в блохах спати! (Наг.)
 Знач. на свою звичайну постіль, де блохи виводять ся. Говорять дитині або загалом такому, що напирєє ся десь кудись їхати або йти під ніч.
5. Тот би блиху за грейцар до Львова гнав. (Сенеч.)
 Говорять про скупого, захланного чоловіка, що за малу плату готов узяти ся до невідповідного, сьмішного діла.
6. Чим менча блоха, тим дужше вкусит. (Наг.)
 Блоха також переносно про малу дитину, що докучає, або про якусь маловажну людину, що зробила якусь шкоду або пустила зловбий поговор. Пор. Adalb. Pchla 1; у Німців голодна... Wand. I, 1075 (Floh 31, 32, 38).
- Блуд.** 1. Блуд мі єї вчепив. (Наг.)
 Народне віруванє персоніфікує „блуд“, який сидить у лісі тільки на певних місцях і там невидимо чіпає ся прохожих і водить їх довкола, не даючи знайти вихідної стежки. Пор. Етн. Зб. V, 93, 210.
2. Блуд мя допитав ся. (Ільк.)
 В загальнім значіню: влопїт, баламутство, непевність або ошуканство.
3. Блудом пішов. (Наг.) ...ходить. (Наг.)
 Про чоловіка, що не любить сидїти дома і тиняєть ся по службах або по заробітках або й так без діла.
4. Тут якийсь блуд водит. (Наг.)
 Про місце, де по пар. віруваню „держить ся блуд“, знач. де всякий (при достаточній необережности або в п'янім стані) може заблудити. Пор. Етн. Зб. V, 20.
5. У блуд пустила свою вроду. (Лол.)
 Про дівчину або жінку, що збіла ся з чесної дороги. Пор. всеільну пісню:
 Ой як буде милий добрий,
 То я красу в лачку зношу;
 А як буде милий суврит,
 То я красу у блуд пуцу. (O. Roszkiewicz, P. wes.)
6. Чи ті блуд напав? (Сор.)
 Зам. чи ти здурів, не знаєш, що говориш?
7. Який тебе блуд узяв ся? (Уриче)
 Знач. куди ходиш? де забарив ся так довго? а також: які дурниці говориш?
8. Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде. (Наг.)
 Такою рефлекснею закінчив один селянин своє оповіданє про те, як він ще

з одним кумом у зимі, вертаючи на підпитеку з села на сусідню слободу, цілу ніч пробудив на невеличким громадським пасовиську між купками зоохлих бодяків.

Блудити. 1. Блуджу по місті, як по лісі. (Наг.)

Мовив селянин, що перший раз прибув до Львова. Пор. польське: *Właka się jak śród bogu* (Adalb. *Włakać się 3*).

2. Блудит очима по книжці. (Наг.)

Говорять про такого, що не вмів читати.

3. Заблудив до чужої кішені. (Наг.)

Про кишінкового злодія.

4. Заблудив до кума в комору. (Цен.)

Іронічно про близького сусіду зловленого на крадіжці.

5. Заблудити на вишку до сала. (Гнідк.)

Іронічно про злодія.

6. Заблудит меже трома смереками. (Уриче)

Жартливо про чоловіка, що не вмів знайти стежки в лісі. Пор. Сумцовъ. Разыск. 15.

7. Коби тут не поблудити де в чім! (Наг.)

Себ-то: коби не схибити, не попсувати діла, не образити кого.

8. Куди блуди, то блуди, все сі десь прибудуш. (Наг.)

Потішає себе чоловік, що заблудив у лісі.

9. Маю блудити, волю вернути. (Цен.)

На жаль, се звичайно неможливе, бо хто зблудить, той не знає, відки прибув і куди йти далі. Загальніше у Поляків: *Lepiej się wrócić, niż dalej błazić* (Abalb. *Wład 7a*) і у Німців: *Besser umkehren, denn fehl gehen* (Simr. 2330).

10. Сам блудить, а других судить. (Ільк.)

Сам не без гріха, а інших осуджує та картає. Те саме у Поляків Adalb. *Władzić 4*.

11. Три дні блуди, а дурня дороги не питай. (Яс. С.)

Дурний не покаже доброї дороги, а справить іще на гіршу.

Блудний. 1. Блудними дорогами пішов. (Наг.)

Схибив, вздеморалзував ся.

2. Ой, ти, небоже, на блудній дорозі! (Наг.)

Себ-то: догадуєш ся чогось не вірно, не того що було на ділі, або наміраєш зробити таке, чого не слід.

3. То якась блудна вівцьи. (Наг.)

Чоловік без пристанівку, без певного занятя, волоцюга. Пор. Adalb. *Włakać się 2*

Блукати ся. 1. Хто ся в світі не блукав, той чуда й дива не видав. (Лучак.)

Хто бував між людьми, видав усякі дивні пригоди.

Блювати. 1. Аж блювати сі хоче. (Наг.)

Говорять при виді чогось обридлого, але також коли хтось говорить дурниці див. Плести.

2. Блювати — з рота с—ку робити. (Наг.)

Бо з'їдене та випите вертає назад туди, куди вийшло.

3. Блюй та бороду масти. (Лучак.)

Говорять п'яному, або про якусь несмачну, обридливу страву.

4. Зблював сі, як не-боже сотворіне. (Льв.)

Говорять з обридженем про п'яного.

Блюзнути. 1. Блюзнув му в очи. (Наг.)

Сказав йому якесь вухвале, образливе слово.

Бовдур. 1. Бовдурі сунут! (Наг.)

Окрив тривоги при виді пожежі або при навислій хмарі. Бовдурі тут у значіно густі влуби диму, густі хмари. Жартливо також, коли до хати йде купа якихсь небажаних гостей, прим. громадської старшина, Жидів, то-що.

2. Ти бовдуре обчуджений! (Борис.)

Про обідраного, обталапаного, а при тім тумановатого чоловіка. Обчуджений від чудо, в згіднім значіно: такий поганий, що люде чудують ся.

3. Чо'-с став як бовдур? (Наг.)

Себ-то: як непотрібна завада.

Бовт. 1. Ти бовте дурний! (Наг.)

Бовт — дрючок з тулею на кінці, для полошення риби. Та тут мб. від бовтати — балакати дурниці. Пор. далі Сак.

Бовтати. 1. Бовтає, як свиньи в помиях. (Наг.)

Коли хтось говорить дурниці або нарікає на щось без підстави.

2. Бовтнуло би тобов у безодню! (Наг.)

Прокляте, коли хтось робить збитки, сполучені з голосним шумом, калатанем, або каламутить воду перед прачками чи там, де другий хоче пити.

Бог. 1. Аби Бог здоров тай я по при нього! (Дрог.)

Запевнене чоловіка, що чує себе в силі побороти якісь некористні обставини.

2. Аби Бог ласкав, а батіг траскав. (Петр.) ...тряскав. (Ільк.) ..буде й батіг траскав. (Пустом.)

Жартливо, коли хтось говорить про непевне будуще і заравом хоче висловити, що не боїть ся противностей. Н. о. м. 1276.

3. Абиє го Богом звав, то не послухає. (Наг.)

Знач. хоч би ти унижав ся перед ним, просив його найпокірнійше.

4. А бодай вас Бог мав! (Наг.)

а) Загальний вираз прихильности або подяки; б) репліка на чиясь тверджене, що, мовляв, маєте такі й сякі достатки, то чогож вам іще треба?

5. А, Боже мій милостивий! (Наг.)

Окрив знетерпльивлени, досади.

6. Або то Пан Біг дитина слухати дурного Литвина? (Стоян.)

Жартлива відповідь на проклятя. Литвини (Білоруси) в деяких сторонах, у Українців і Москалів виступають як типові дурні в роді німецьких Schildbürger, грецьких Абдерітів і т. и. Див. Сумцовъ, Разыск. 6—18.

7. Агій, а шо-с купила? — Та Бога. — Та бо яки-с кривоносий. — Е, най го чорт бере, аби на стіні висів. (Наг.)

Насьміх над Бойками. „Бог“ тут очевидно в значіно образа.

8. Ані до Бога, ані до людей. (Наг.)

Говорять про чоловіка нездару, мовляв: не вмів ані Богу молити ся, ані з людьми жити. Пор. Adalb. Bóg 1; Wander II, 102 (Gott 2475).

9. Ані суди Боже! (Ільк.)

Знач. неможливо, не хоче сего або того зробити. „Судити“ не в значенні „urtheilen“, а радше в знач. veranlassen, verfügen, fügen.

10. А обманув єсь Бога? (Гнідк.)

Боли хтось хвалить ся, що обдурив сего або того чоловіка. Пор. Z átur. I, 7.

11. Без Бога ані до порога. (Лев. Ільк.)

Scil. не дійдеш. Вислов народньої віри в невастанну божу опіку над чоловіком, а також і в те, що не дбаючи про Бога, про висші етичні основи чоловіка у зносинах з иншими людьми не може поступити й кроку. Див. Ном. 170. Чуб. Бог 33; Adalb. Bóg 7; Дик. 453; Нос. ст. 260; пор. латинське Sinus Jove nec pedem move, пор. E. Rot. 107; Wander II, 64 (Gott 1548, 1563).

12. Біг батько і пречиста Мати не дасть загинати. (Гнідк.)

Так потішає себе чоловік переходячи від неввіри до бодрійшого духовного настрою.

13. Біг біду дав тай на плечі завдав. (Наг.)

Знач. чоловіка постигло таке лихо, якого він не може спекатись. Завдати кривду на плечі тигар знач. примусити його вестн, влешпати йому на першу хвилю, щоб далі ніс.

14. Біг Богом, а люди людьми. (Ільк.)

Вимівка, коли чоловік задля компанію готовить ся переступити якусь божу заповідь, прим. випити зайву чарку горівки. Значине таке, що хоча Бог святий і його заповіді шаную, але людська натура слаба, а людей треба почастувати. Див. Ном. 170. Подібне у Поляків: Bóg Bogiem, а por porom (Adalb. Bóg 4).

15. Біг вам стократно надгородит. (Наг.)

Подяка жєбрака по одержаню милостині.

16. Біг дав, а влодій украв. (Кобил.)

Жартлива перерібка звісної старогєбрєйської притязки: Бог дав, Бог украв. (Кн. Іова гл. I, 21).

17. Біг дає долю тай волю. (Гнідк.)

Себ-то доля чоловіка містять ся імплиціте в даній йому волі до праці, до щасливого життя, а бодай оба ті дари стоять з собою в тіснім звязку.

18. Біг до уроди розуму не привязав. (Ільк.)

Фічична краса не все йде в парі з духовними здібностями.

19. Біг душу не губит, сама ся судит. (Гнідк.)

Не Бог, але власна чоловікова свідомість осуджує його за злі діла.

20. Біг заплаць за обід, же наїв ся дармоїд. (Ільк.) ...що сї наїв... (Наг.)

Жартлива подяка гостя за гостину.

21. Біг заплаць, любоньки! (Наг.)

Жєбракова подяка за милостину. Пор. польське: Panie Boże zapłać, i dziękuję więcej nie powię (Brzoz. Bóg 21); білор. Богъ заплаца! (Нос. ст. 262); пор. Wander II, 106 (Gott 2595).

22. Біг коли дасть, то ще й завдасть. (Гнідк.)
Чи добро чи лихо коли прийде на долю чоловікови, то рівночасно обставини влекать йому перенести се, використати або перетерпіти. Пор. висше ч. 13.
23. Біг коршми, а чорт церкви не любить. (Гнідк.)
Контраст церкви і коршми як видимих символів двох невидимих ворожих принципів світового ладу, доброго й злого, виступає в цілм ряді приповідок як відгук прастарого дуалізму, якого велика міра є і в християнстві, пор. Wander IV, 1032 (Teufel 111, 351).
24. Біг намéтом не дає. (Гнідк.)
Божі дари, особливо добрі, не спадають на чоловіка так собі, без усякого стараня в його боку. Слово намет має тут значіне чогось наметаного, накиненого, значіне зрештою віде не уживане.
25. Біг не дитина слухати дурного лопотина. (Гнідк.)
Відміна приповідки поданої висше (Бог ч. 6.). „Лопотин“ — очевидно слово утворене ad hoc, для риму, від лопотіти, балакати дурниці; лопотин — Plauscher. Пор. Ном. 4123.
26. Біг не напасть. (Гнідк.)
Знач. релігія, етика, моральність (бо все те у народа нерозлучно в'яже ся з понятєм Бога) мають вартість тільки тоді, коли являють ся впливом щирого чуття, а не якимсь примусом, не кайданами, що в'яжуть людську волю, а не порушують серця.
27. Бій сі Бога! (Наг.)
Окрик, уживаний в ріжних моментах, як вислов страху, зачудування, абож як осторога иньшому, щоб поступав людяно і чесно. Пор. Ном. 2948; Дик. 594; Zátur. II, 35; V, 318.
28. Бій ся Бога, а чорта шануй. (Кобил.)
Слід давнього „двовірія“, але зведений на жартливу приказку. Вживає ся в тім дусі, що шануючи доброго, не слід визивати, заціпати або зневажати злого.
29. Бій ся Бога тай мене трошки. (Кобил.)
Жартлива відповідь, коли хтось остерігає другого словами „бій ся Бога!“ Без жартливого відтінка у Поляків: Bój się Boga, а po Bogu tylko tego, kto się Boga nie boi. (Adalb. Bóg 69).
30. Бійте ся Бога та не йдіт до церкви! (Цен.)
Жартом; слово „бояти ся“ взято тут у первіснім значіно фізичного страху, а не в значіно пошани, в яким звичайно вживає ся в фразі „бій ся Бога“.
31. Більше Біг має, як роздав. (Ільк.)
Коли хтось жалувє ся на свою бідність, що мовляв, не дав мені Бог того та того, його потішають сею приказкою. Див. Ном. 58.; Чуб. Бог 27; Adalb. Bóg 378; Нос. с. 262; Wander II, 25 (Gott 528, 656); Zátur. I, 69.
32. Бога визивай, а руки прикладай. (Ільк.) ...рук... (Наг.)
Сама молитва, зверхня побожність не достаточна для життя, а мусять бути сполучена з невпинною діяльністю. Див. Ном. 65; те саме у Поляків Adalb. Bóg 20 і 30. Майже дословно було вже у старих Греків: *Σὺν Ἄθρηϊ καὶ χειρὰ κίρει* (З Атеною й рукою рушай, Zenobius, Pseudoepigrammata Centuria V, 93); пізше лат. *Esto laborator et Deus erit auxiliator* (Beb. 261); Wander I, 342 (Beten 38); II, 61 (Gott 1471, 1482, 1483); Zátur. II, 36.

33. Бога всюди найдеш. (Наг.)

а) Від Бога ніде не сховаєшся; б) відповідають люди, що не можуть іти до церкви, коли їм ніхто говорить, що се гріх; мовляв: помолюсь і дома. Пор. Wander II, 39 (Gott 870).

34. Бога не гніви, а чорта не дразни. (Ільк. Петр.)

Пор. висше (Бог ч. 28). Первісне розуміння дотикає персонального чорта; про його дразненіє і пакости, які він робив за те дотичним людям, у нашого народу живуть різні оповіданя. Уживаєть ся й загальнійше в значіню — не наражувати ся ні одній з ворожих між собою сторін. Пор. Нос. ст. 262.

35. Бога не здуриш. (Наг.) ...ошукаєш. (Кол.)

Говорять шахраєви, крутієви, що одуривши когось ще й хвалить ся своїм поступком. Пор. висше ч. 10, польське: Boga nie oszukasz (A dalb. Bóg 19) Wander II, 36 (Gott 794, 871); Zátur. I, 79.

36. Бога нема дома, виїхав до Куликова. (Льв.)

Цинічна відповідь львівського вуличника на питанє: чи віриш в Бога? Знає, хоч Бог і є, але мною не опікує ся. Аналогічне польське реченє: Pan Bóg wujechał do Brodów чув я також у Львові.

37. Бога не тра вчити. (Наг.)

Scil. як має злого карати, або як має радити світом. Пор. Ном. 35; Wander II, 103 (Gott 2495); Zátur. I, 65.

38. Бога хвали, а чорта не гніви. (Кол.)

Жий побожно, але не провокуючи злого. Пор. висше ч. 28 і 34 а також Чуб. Бог 31 і Чорт 1—3; польське: Bogu służ, a djabła nie gniewaj (A dalb. Bóg 26, 205); білор. Нос. ст. 315 і 262; Wander I, 341 (Betten 12); II, 4 (Gott 75).

39. Бог батько! (Наг.) ...а ми його діти. (Цен.)

Сими словами чоловік додає собі надії в противностях, мовляв: ще не все пропало, ще Бог дбає за мене. Пор. Ном. 59; Wander II, 31 (Gott 676).

40. Бог би вам здоров'я дав! (Наг.)

Загальна формула подяки, коли кому щось дають.

41. Бог би вас мав у щістю та в здоров'ю! (Наг.)

Жебракова подяка, коли йому дають милостиню з словами: „Маєте, дідуню!“ або „Вибачайте, дідуню, бо більше не маємо“ або взагалі в фразю, де приходить слово „мати“. Також загально формула прощаня на відхідім.

42. Бог би го на цуд видав та на прислів'я! (Наг.)

Прокляте. „Цуд“ і „прислів'я“ мають тут значіне страшної пригоди, щоб їм люди чудували ся і щоб про неї говорили з острахом.

43. Бог би з тебе говорив! (Наг.) ...з тьи... (Яс. С.)

Коли хтось сважє другому якусь приємну, радісну новину. Пор. Чуб. Бог 30 Wander II, 99 (Gott 2417).

44. Бог би ти то витрутив на здоров'ю! (Наг.)

Прокляте, коли хтось потручує другому несправедливо з плати заслуженої чи заробленої.

45. Бог би ті побив! (Косс.)

Звичайне прокляте, без спеціяльної асоціяції з битєм. Пор. Ном. 6765; Wander II, 42 (Gott 950).

46. Бог би ті тыженько покарав за мою кривду! (Наг.)

Звичайне проклятя покривдженого.

47. Бог би тя побив самими шустками! (Колом.)

Жартливе проклятя. „Шусткою“ називала ся срібна монета вартости 10 крайцарів; „шусткою“ (в польського szóstka) або шісткою її названо тоді, коли замість тзв. конвенційної валюти заведено австрійську і коли 6 кр. конв. в. значило стілько, що 10 кр. а в. Ті конвенційні 6-крайцарові монети ще довго потім мали куґс в вартости 10 кр. а. в., через що потім і 10-крайцарівки а. в. в устах народа заховали назву шісток.

48. Бог вас обмислит. (Наг.)

Такими словами відправляють із хати жебрака, якому не мають що дати. Пор. польське Pan Bóg was obraży. (Дьв.)

49. Бог вибачит. (Наг.)

Говорить чоловік, коли мусить переступити якусь заповідь, прим. затесати кілок у неділю або оскоромити ся в пісний день.

50. Бог видит і знає, але нікому не скаже. (Гвозд.)

Коли зроблено якийсь злочин, а справця годі дошукати ся. Пор. Ном. 52; Дик. 561; Wlisl. ст. 183; Zátur. I, 89.

51. Бог високо, цар далеко (Мінч. Ільк. Петр.)

Говорить чоловік покривджений якимсь урядником, несправедливо засуджений і позбавлений можности дійти сього права. Пор. Ном. 8076; Нос. ст. 262; трошка відмінно в старор. Высоко Богъ, далеко царь. (Сим. 467); Wander II, 33 (Gott 727, 1188); Zátur. I, 80, 98; VIII, 1157, 1164.

52. Бог відай за мене забув. (Дрог.)

Значіне двоаке: а) говорить старий чоловік, що живе довгі літа в біді і рад би вмерти; б) говорить чоловік у розпущі, що готов наложити на себе руки, не бачучи виходу зі свого положеня. Пор. Wander II, 107 (Gott 2626).

53. Бог віддає — хоть не скоро, та споро. (Залісе)

Всяке зле чи добре діло дожде ся відплати хоч не скоро, але в достаточній мірі. У Словаків: Čim neskoršie, tým ľažšie Bôh tresce. (Zátur. I, 91).

54. Бог го назначив. (Наг.)

Говорять про калігу або загалом про чоловіка з незвичайною будовою тіла (рудого, вислокого і т. и.). Пор. Wand. II, 102 (Gott 2481).

55. Бог го там знає. (Наг.) ...го сьвятий... (Снят.)

Знач. я не знаю. Пор. великор. Бог один знаить (Дик. 559), та пояснене у Дик., буцім се говорить ся тільки про будущину, мені видаєть ся занадто тісням. Головний натиск у нас на слові Бог; коли так само і в великор., то значіне буде такеж, як і у нас; коли ж там головний натиск на „один“, то буде значіне таке, як подає Дикарів. Пор. Wand. II, 100 (Gott 2421).

56. Бог дав, Бог взяв. (Ільк.)

Класичний вислов резигнації і піддани себе божій волі. Приповідка взята з старобрейської книги Іова (гл. 1, 21) Дав. Чуб. Бог 29; Adalb. Bóg 72; Дик. 565; Нос. ст. 262; Wander II, 12 (Gott 250, 493); II, 538 (Herr 88).

57. Бог дав, дідько взяв. (Цен.)

Говорять про таке, що чоловік одержав з радістю, а втратив серед смутку, гризоти; прим. дитина вродила ся — радість, а потім із неї вийшло для батька горе. Пор. Wander II, 26 (Gott 548).

58. Бог дав палці як виделці. (Колон.)

Говорять селяне, жартливо звиняючи ся, чому не вживають вилко при їдінні. Троха відмінно висловлено сю думку у Поляків: Pierwej Pan Bóg stworzył palec, niż widelce (Adalb. Palec 15).

59. Бог дає, як сам знає. (Наг.)

Божі присуди невідомі, пор. Wander II, 25 (Gott 535); Zátur. I, 94.

60. Бог да прбсти! (Кол.)

Подяка жебрака по одержаню милостині: Фраза ніби церковна, але так само як усюди в жебрацькій церковщині, перекручена зовсім несурзано.

61. Бог добрий таї ласкавий, і сироті дитину зробит. (Цен.)

Поговорка зложена мабуть на основі якогось спеціального випадка, де дівча сирота зробила ся покриткою; та оповідане тепер забуло ся, а приповідки вживають жартливо, коли хтось жалув ся на те, що він одинокий у світі і нема йому ні відки помочи.

62. Бог довго чекає, але свого не дарує. (Наг.)

Знач. чекає людської поправи, а не дарує відплати за злочини, очевидно в дусі старовавітного „миє отмщеніє“, пор. Wander II, 49 (Gott 1123); Zátur. I, 95.

63. Бог до помочи скорий. (Наг.)

Потішають себе люде в біді. Пор. Wander II, 30 (Gott 651); Zátur. II, 40.

64. Бог жартів не любить. (Кол.)

Справа в Богом, з власним сумлінням завжди поважна, на жарт її брати не можна. Пор. Wander II, 43 (Gott 970); Zátur. I, 93.

65. Бог знає, чим чоловіка карати має. (Гол.)

Нераз чоловікови зробити ся карою те, що по його думці мусіло б його зробити щасливим, чого він сам найдужше добиває ся. Знач. не треба завидувати щастю иньшого, бо може те, що нам видає ся його щастем, є як раз божою карою на него.

66. Бог знає, що ділає. (Ільк.) ...робит. (Наг.)

Чоловік часто не розуміє значіння фактів, може судити їх тільки з наслідків тільки той, хто знає наперед будуще, може розуміти значіння теперішнього. Пор. Ном. 33 і польське: Wie Bóg co czyni (Adalb. Bóg 375); Wander II, 50 (Gott 1139).

67. Бог з тобов! (Наг.) ...таї я при тобі. (Цен.)

Говорять, коли хтось або перелякає ся нагло, або вдивує другого якимсь вискоком своєї думки, прим. що хоче собі відібрати житє або загалом зробити щось незвичайне.

68. Боги би тя побили! (Лол.) ...вбили! (Лол.)

Множне число не конче треба вважати відгуком політеїзму, бо богами, як ми бачили више, звуть Бойки загалом ікони святих, яким приписуєть ся також певну силу.

69. Бог кождому догодит. (Наг.)

Себ-то: пошле кождому те, що для него найвідповіднійше. Пор. Wander I, 44 (Gott 997).

70. Бог ласкав. (Наг.) Ще... (Наг.)

Потішає себе чоловік у тяжкій пригоді, мовляв: перебуду се лихо.

71. Бог людий не бракує. (Ільк.)

Знач. не перебирає, перед Богом усі рівні. Те саме у Поляків: Bóg ludzi nie brakuje (Adalb. Bóg 48).

72. Бог мене вбий! (Војс.)

Звичайна формула, якою клеветався чоловік у правді своїх слів. У основі поняття Бог = перун. Пор. Вгроз. Бог 88.

73. Бог милостивий. (Наг.)

Те саме значіння, що й висше Бог ч. 70.

74. Бог ми не брат. (Наг.)

Коли хтось забожився, а другий ще сумнівався; знач. Бог не моя рівня, щоб я надармо кликав його іменем. Троха в иньшій формі висловлено ту саму думку в старохорв. Ђда ти се съ Богомъ побратимю? (Гильф. 750).

75. Бог ми свідок. (Наг.)

Упевнене, що оповідач справді щось бачив або чув. Пор. польське *Bóg świadek* (*Adalb. Bóg 62 i Вгроз. 15*); *Wander II, 32 (Gott 693)*; *Záur. XVI, 67*.

76. Бог надія наша. (Наг.)

Говорять селяне про річ, яких осягнене можливе, та залежне від елементарних обставин, прим. про будучі жнива, погоду і т. и.

77. Бог найстарший. (Наг.)

Значіння двоє: а) такими словами закінчують суперечку, коли люде перечать ся, хто старший чи то віком чи урядом; б) загальне значіння: Бог у всьому перший, пор. латинське *A Jove initium*.

78. Бог на нім чудо показав. (Наг.)

Коли хтось умер страшною смертю або занедужав страшною хворобою, а був перед тим нелюбий, ненависний людем.

79. Бог на нього допуст допустив. (Наг.)

Коли терпить невинний чоловік.

80. Бог на поміч! (Збар.)

Формула вятаня, коли проходить ся по при чоловіка занятого працею; див. *Wander II, 488 (Helfen 152)*.

81. Бог не без милости, козак не без долі. (Цен.)

Потішає себе чоловік у лихій приході. Пор. великор. *Бох ни бизъ миласъти, съвет ни бизъ добрыхъ людеи*. (Дик. 583).

82. Бог не бреше. (Цен.)

а) Що кому Богом призначено, то його не мине; б) який учинок загрожений божю карою, той мусить бути покараний, — божий закон невідмінний; пор. *Wander II, 39 (Gott 866)*; *Záur. I, 102*.

83. Бог не дитина слухати дурного Литвина. (Ільк.)

Пор. висше Бог ч 6, а також Ном. 4123.

84. Бог не карає прутом. (Мінч. Ільк. Петр.)

Себ-то: кару богу не треба розуміти конкретно, по людськи, доразно; вона приходить у найрізнішших формах. Див. Ном. 53: Чуб. Бог 24; *Wander II, 43 (Gott 969)*; пор. словацьке *Bôh ne t'ahá za vľasy* (*Záur. IX, 136*).

85. Бог не прийде буком бити, але тругит. (Берез.)

Себ-то: Бог не карає так як чоловік, але похне чоловіка в таке, що стане ся карою для него, збудить у його нутрі такі пристрасти й бажаня, що доведуть його до лиха. Пор. *Wander II, 43 (Gott 979)*.

86. Бог не скорий, але лучен. (Петр. Ільк.)

Знач. не скоро відплачує за всяке діло, але нехибно. Пор. Ном. 47 і польське:

- Бог nie pocharny, ale trafny. (Adalb. Bóg 51); Нос. ст. 263; Wander II 12 (Gott 254); Zátur. I, 97.
87. Бог не спит. (Наг.) ...не заспит. (Цен.)
Бог усе дбає про людей, бачить і в ночи всяке зле діло. Пор. Wander II 43 (Gott 876).
88. Бог не трубить, кэли чоловіка губить. (Ільк.)
Знач. не упереджує чоловіка, зсмає загибіль несподівано. Сам незвичайний зворот „Бог не трубить“ чи не відгомін звісної притчі про смертну трубу оповідаюї в старохристиянській повісти про Варлаама і Йоасафа і дуже популярний у нас особливо від XVII в.? Дяв. Ном. 54.
89. Бог ни карає лясков, але ласков. (Кольб.)
Переняте з польського, — так твердить Кольберт, але в польських збірках сеї припов. я не зустрічав.
90. Бог ніколи не дримає. (Цен.)
Пор. више ч. 87, а також іще Wander II, 48 (Gott 1102).
91. Богом сі свідчу. (Наг.)
Пор. више Бог ч. 76, а також Wander II, 105 (Gott 2569, 2602).
92. Богом ся свідчить, а чортови душу запродав. (Ільк.)
Про чоловіка, що фальшиво божеть ся або криво присягає. Пор. Ном. 17.
93. Бог пам'ятущий. (Наг.)
Себ-то: не забуде, хто що зробив злого або доброго. Пор. польське: Pan Bóg nie rychliwy, ale pamiętliwy (Adalb. Bóg 319); Zátur I, 97.
94. Бог порівняв кожного. (Береа.)
Говорили в часі бурі, мовляв: кождий однаково боїть ся. Пор. Zátur. I, 10.
95. Бог правду любить. (Цен.)
Коли хтось зробив другому якийсь справедливий докір, а сей гніває ся за те то перший оправдує ся сею приказкою.
96. Бог предвічний, — Яць Зарічний сідит над водов, дрище лободов. (Наг.)
Приклада зложена до Яця (Якова) Буцака в Наг., що жив за річкою і до того був прований Зарічним. Се був чоловік старий і до того скупий та звичайно відправляв колядників з під вікна. За те колядники й зробили йому збитка і замість звісної колядки „Бог предвічний народив ся“ васьпівали його під вікном отсю строфу, яка потім і лишила ся в памяти.
97. Бог сі впішне мої кривди. (Наг.)
Знач. не дарує її, відплатить тобі за неї.
98. Бог сі на нас загнівав. (Наг.) ...на мир... (Наг.)
Говорять в часі загального нещастя: повені, посухи, помору, пор. Ном. 20.
99. Бог сі не помилит. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що в біді нарікає на несправедливість божу. Пор. више ч. 82 і Wand. II, 26 (Gott 554).
100. Бог світенький вському терпит. (Красноіля)
Знач. не карає зараз, дозволяє робити, що хто хоче. Пор. церковне: Бог долготерпівливъ; польське: Bóg długo cierpliwy (Adalb. Bóg 44).
101. Бог ти того не відпустит. (Наг.) ...не забуде. (Наг.)
Говорить тажко покривджений чоловік своєму кривдникови.

102. Бог то всьо порахує. (Наг.)
Кінчить покривджений чоловік, вичисливши всі свої кривди і просяби і униженя.
Пор. Zátur. II, 163.
103. Бог того не допустит. (Наг.)
Відповідь на погрозу або на прокляте.
104. Богу душу віддав. (Наг.)
Знач. умер. Пор. великор. Дик. 540.
105. Богу духа винен. (Наг.)
Говорять про чоловіка спокійного, невинуватого в якомусь ділі або й загалом нездібного до такого діла. Те саме у Поляків, див Adalb. Dusza 2.
106. Богу дякувати! (Наг.)
Звичайна фраза по скінченню якогось діла.
107. Богу й людьом милий. (Наг.)
Говорять про доброго, приятного чоловіка, частійше про дитину. Пор. Wand. II, 102 (Gott 2478); Zátur. II, 110.
108. Богу помоли ся, зачинай, не бій ся. (Дмит.)
Коли хто забираючись до якогось трудного діла вагаєть ся і не знає, чи братись до него, чи ні. Див. Чуб. Бог 20.
109. Богу сі не спротивиш. (Наг.)
Знач. що Бог дає, мусиш приймати. Пор. Ном. 37; польське: Bogu się przeciwować trudno (Adalb. Bóg 25); Zátur. I, 21.
110. Бог у Тройци пребиває. (Залісе).
Говорять жартливо, коли хочеть ся зробити щось три рази, випити третю чарку.
111. Богу хвала, що ся душа напхала. (Мінч. Ільк.) Честь Богу хвала... (Наг.)
Жартливо говорять устаючи від ситого обіду.
112. Бог чоловікови не брат, аби з ним жартувати. (Цен.)
Знач. не рівня. Говорить чоловік запевнюючи, що не забожив ся надармо ані легкодушно; пор. висше ч. 74.
113. Бодай го Бог на покаяння видав! (Наг.)
Прокляте, коли якийсь злочин зроблено, а винуватого не можна знайти. Поканяє в значіну прилюдної покути і скандалу.
114. Бодай за тебе Бог забув! (Наг.)
Кленуть забудькови. Пор. висше Бог ч. 52.
115. Бодай сі о тім Бог не довідав! (Наг.)
Насміх, яким стрічають чиюсь погрозу або загалом нахваляване, що, мовляв, зроблю те а те, до чого в него нема сили. Слід давнього погляду, що Бог довідує ся про те, що діє ся на землі, через посередників, через слухи, пор. грецьке *Εἰς θεῶν ὠτα ἤλαεν* (дійшло до божих вух) і поясненє E. Rot. 724.
116. Бодай тя Бог не простив. (Залісе) ...скарвав! (Наг.)
Прокляте покривдженого кривдникови.
117. Бодай тя Пан Біг мав у чужій коморі! (Ільк.)
Жартливе бажанє, щоб чоловік зійшов на злодія, пародія бажань в роді поданого під ч. 4.

118. **Бодай тя Пан Біг скарав, але я ти не зичу. (Кобил.)**
Жартливе прохання, немов чоловік в першій хвилині, в гніві клеє, та в т пригадує собі, що клясти гріх, і другим реченем касує свій перший вибух.
119. **Боже, Боже, даш тому, що не може! А я би міг, не дас Біг. (Явор... дав ес... та мінї не дав... (Туст.)**
Жартливе зітханє при видї немічного або хорого богача або загалом чоловіка що має якась добро, а не зміє ним користувати ся, прим. старого чоловіка що має молоду жінку.
120. **Боже борони та відверни! (Наг.)**
Говорять чуючи про якусь страшну пригоду. Пор. Wand. II, 99 (Gott 241)
121. **Боже вам помагай! (Наг.)**
Звичайна формула привітання, коли хтось приходячи застає другого при роботі. Пор. Wander II, 105 (Gott 2585).
122. **Боже вам ударуй ласку свою сьвітлу! (Наг.)**
Жебрацька подака при одержаню милостивї.
123. **Боже вас борони на кождім поступї, де сї поступите! (Наг.)**
Жебрацька молитва; типове тут повторенє того самого пня: поступи і поступиш.
124. **Боже дай добре, та не довго ждати. (Ільк.)**
Жартлива молитва, а також відповідь, коли хтось потїшає иньшого: „Не жди, все то ще добре буде.“ Див. Ном. 154.
125. **Боже, за що мене караш? Ци я в коршні ни буваю? Ци я церкву ни минаю? Ци я ни вкраду, як ми ни до ладу? (Пужн.)**
Жартлива характеристика злодійкуватого пияци. Див. Етн. 36. VI, 27, п Драг. ст. 39 ч. 48.
126. **Боже, змилуй сї! (Наг.)**
Зірданий викрик, коли хтось поводить ся погано або зробив щось не до ладу або перехвалює ся без підстави. Пор. нім. Dass sich Gott erbarm! Див. Wand. II, 99 (Gott 2415).
127. **Боже милосерний, ти видиш мою кривду. Спусти нинїшної днини на него плягү тяжку. (Лол.)**
Прокляте. Пляга — в латинського plaga — удар рівною, тут загалом в значіню: кара, нещастє.
128. **Боже наш, Боже ваш, Боже руський, Боже пруський, штири вас. (Наг.)**
Жартливий насміх над таким, що раз у раз любить зітхати та приговорювати: Боже, Боже!
129. **Боже наш, тату жидівський! (Березів)**
Жартлива поговїрка, з натяком на біблійну історію і на запевнюванє Жидів, що вони в Бога вибраний народ.
130. **Боже помилуй нас грїшних і вас горїшних! (Наг.)**
В підгірських селах, що тягнуться звичайно одним шнуром здовж річки існують деякі антагонізми між горїшним і долішним кінцем села (див. д. п. під Горішчане); між ними йдуть насміхи, передразнюваня, які й знаходяться вираз у піснях та поговїрках. Одною з таких поговїрок, звісно, дуже це винною, є й ота, де „горішня“ у жартливого зітханю до Бога повладненаче по за числом „нас грїшних“, тоб-то всіх людей, як щось стороннє, другоряднє.

31. Боже поможи, а ти небоже не лежи. (Ільк.)
Упійнена до праці; для жити не вистарчає сама побожність і поклянки до божої помочи. Пор. Ном. 70; Дик. 548. Та сама думка подібно висловлена в старохорв. Ти се помози, и Богъ ти це помочи. (Гяльф. 2768). Ближе до нашого білор. Помагай Боже, да й ти не лѣнись, небоже. (Нос. ст. 406, 263); пор. Wander II, 20 (Gott 441).
32. Боже руський, вибери польському очи! (Наг.)
Жартливий вислов русько-польського антагонізму.
33. Боже ті ратуї! (Наг.)
Окрик, коли когось бачуть у біді, якій не можна допомгти, або згідний, коли хтось веде себе погано в товаристві (прим. пняий) або загалом робить щось не до ладу.
34. Боже тя скарай! (Залісе)
Прокляте в загальній формі, пор. Brzoz. Bóg 41.
35. Боронь Боже від скаженої миши. (Кольб.) ...воши. (Кол.)
Згідно, коли говорять про пакіть зроблену кимсь слабосилим або дурним.
36. Брунь Боже! (Наг.) Брум... (Дрог.)
Передразнене польського „Wroni Boże“.
37. Бог би сі гнівав. (Наг.)
Говорить чоловік, коли сам собі або иньшому відраджує яесь лихе діло.
38. В Бога біди не купити. (Корч.)
Остерігають гордого і зарозумілого, мовляв: лихо не за горами.
39. В Бога вір, тільки Богови не вір. (Дар.)
Вірючи в Бога не спускай ся на божу поміч і ласку, але працой та дбай сам за себе. Те саме у Поляків: W Pana Boga wierz, ale Panu Bogu nie wierz (A d a l b. Bóg 387); Brzoz. Bóg 79.
40. В Бога день краде. (Наг.) Дармо... чьис... (Цев.)
Говорять про лінивого, неробу. Пор. Wander II, 593 (Herrgott 187); II, 101 (Gott 2444) і II, 103 (Gott 2492).
41. В Бозі надія, коли хліб в торбі. (Ільк.)
„В Бозі надія“ тут виражає певність і безжурність чоловіка, що має свій запас під рукою і не потребує надіяти ся на людську поміч. Пор. польське; Bóg nadzieja, gdy jest w torbie chléb (A d a l b. Bóg 49 і 371).
42. Від Бога гріх, від людей сміх. (Наг.)
Говорять про пияницю, марнотратника, загалом чоловіка, що робить зло шкідливе не так стороннім людям, як йому самому й його сім'ї. Те саме у Білор. (Нос. 319), та Нос. дає троха иньше пояснене, буцім то приповідка йде головно про женячку старого чоловіка з молодою дівчиною.
43. Від Бога не втечеш. (Наг.)
а) Зміна місця не змінить людської долі; б) чоловік ні в яким місці не може вилонити ся з під божої опіки ані від божого всезнання. Пор. великор. Дик. 214; Wander II, 36 (Gott 790, 1460).
44. Від Бога сі не сховаєш. (Наг.)
а) Загально: чоловік не втече від своєї долі; б) спеціально про злочин, який,

- хоч би й як поховав кінці в воду, ніколи не може бути спокійний супроти Божого правосуддя. Пор. ч. 143 і Ном. 48, 49.
145. Відпусти Боже гріха, коли пригода лиха! (Ільк.)
Лиха пригода змушує чоловіка до гріху, та з другого боку гріх, сповнений під примусом, під тиском злої пригоди, не такий важкий, як сповнений зовсім по добрій волі.
146. Відпусти Боже, коли тра борше. (Ільк.)
Думка близька до попередньої, тільки тут з натяком на якусь спеціальну пригоду, про яку оповідане затратилось.
147. Всадив Бог душу, як в дуплаву грушу. Гнідк.)
Говорять про невродливого, хоровитого чоловіка, каліку; пор. Adalb. Dusza 31.
148. Всі під Богом ходимо. (Збар.)
Знач. усім нам може трапити ся така й така пригода. Пор. Ном. 8; Adalb. Bóg 390; Čelak. 5; Zátur. I, 37.
149. Встїби мене, Боже, де я не потреба. (Ільк.)
Говорять іронічно про цікавого чоловіка, що мішає ся в несвоє діло. Пор. Ном. 2689.
150. Годі Богу навкучати. (Кобил.)
Коли хто занадто довго молить ся, особливо в робучий день.
151. Господь Бог старий господарь. (Гнідк.) Пан Біг..., (Ільк.)
Так потішають себе хлібороби, коли прим. випадє слота в живина, посуха замість дощу або загалом коли щось діє ся против людської волі. Пор. Ном. 58 Zátur. XI, 324.
152. Дав би то Біг сьвјятий! (Наг.)
Побожне бажанє, висловлюване особливо в афекті, коли комусь бажає ся лиха та безголовя.
153. Дав Бог зуби, дасть і на зуби (Кол.) ...і хліб до губи. (Терн.)
Почутє потреби доводить чоловіка до придумани способів для її заспокоєня. Пор. нім. Wem Gott Zähne giebt, dem giebt er auch zu beissen, див. Wand II, 10 (Gott 219); II, 77 (Gott 1872 і 2086); Zátur. I, 62.
154. Дав Бог хліб, як зубів не стало. (Наг.)
Тоді чоловік дійшов до достатку або до становища, коли з него не може користати. Пор. нім. Gott giebt Brei, wenn die Zähn' entzwei і под. Wand. II 21 (Gott 450).
155. Дав їй Бог долю, як фандолю. (Ільк.) ...бандолю. (Наг.)
Згідно, зам. лиху долю. Фандоля побічна форма від фандá — батіг, пуга (у Желех. не пояснено).
156. Дай Боже, аби тут нагле вмер, як неправду кажу! (Наг.) ...аби ми тут зараз смерть була... ..амінь було... (Наг.)
Кленє ся чоловік, якого підозрівають у брехні. Нагла смерть уважає ся в народі великим нещастєм; навіть у звісній церковній пісні (принесеній до нас із латинського) просять Бога хоронити „від наглої і несподіваної смерти“. Пор. нім. прокляте: Gott gebe, dass er des jähen Todes sterbe! Wand. II, 103 (Gott 2501).
157. Дай Боже в добрий час речи, а в лихий не погадати. (Гнідк.)
Віра в добрі і лихі хвилі, що владуть, так сказати, свою печать на всьому,

що в них діє ся, належить до найстарших вірувань людськості, див. R. Andréе, Ethnographische Parallelen und Vergleiche I, Stuttgart 1878, глава I, стор. 1—17.

158. Дай Боже видихати! (Наг.)
Говорять устаючи з за обіду, або відповідав господарь гостеві, що дякує за обід.
159. Дай Боже витримати! (Кол.)
Гумористично, коли хтось на питає: чи гаразд ся маєте? відповідає: гаразд.
160. Дай Боже все добре! (Наг.)
Приговорюють подаючи один одному повну чарку. Пор. нім. Gott giebt alles Gute. Wand. II, 21 (Gott 446).
161. Дай Боже годину добру! (Гнідк.) ...час добрий! (Гнідк.)
Звичайна прямивка, коли ровпочинає ся якесь діло, входить ся в хату і т. и. Пор. увагу до ч. 157.
162. Дай Боже добрий почытók! (Наг.)
Говорять чоловік починаючи якусь важну роботу. Добрий початок уважав ся віщованєм, немов запорукою успішного переведеня всього діла.
163. Дай Боже дочекати! (Наг.)
Додають говорячи про будуще, прим. умовляючись тоді а тоді здібатись. Пор. Wand. II (Gott 2654).
164. Дай Боже здоров'ї! (Наг.)
Звичайна формула привитаня входячи в хату або стрічаючи когось, а також при чиханю та при питю горівки. Пор. Wand. II, 105 (Gott 2565).
165. Дай Боже здорово сходити, а на друге заробити. (Ільк.)
Говорить надіваючи нову одежину.
166. Дай Боже каліці біду. (Гнідк.)
Жарливо, коли на бідного чоловіка спадає ще якесь нове нещастє.
167. Дай Боже ліпше, а й з того, що є, не винймай! (Стрільб.)
Говорять знайомі витаючись і відповідаючи на питає: як вам поводить ся? Пор. лат. Dii meliora ferant (Seybold 126).
168. Дай Боже наперед більше. (Ільк.)
Говорять рибаки зловивши за першим разом якусь рибку, або загалом коли хтось розпочавши діло одержав першу користь.
168. Дай Боже на щістья, на здоров'ї з тим новим роком, аби-сте дочекали той рік опровадити, другото дочекати, з року на рік, поки Бог дарує вік! (Наг.) ...з тими сьвітjами.. (Наг.)
Звичайне вітанє, коли хтось на новий рік або на різдвнї сьвята входить до чужої хати.
167. Дай Боже щістья! (Наг.)
Говорять по звичайнім привитаню, війшовши в хату або минаючи в полі людей занятих роботою, а ті відповідають: Дай Боже! Дякуємо за слово добре. Дай Боже й вам! Пор. нім. Gott gibt's Glück. Wand. II, 36 (Gott 546).
170. Дай вам Боже здоровє дїдько знає доки! (Снят.)
Жартлива форма привитаня чи прощаня.
171. Дай вам Боже здоровє на наші груди! (Карл.)
Жартливо, характеризуючи самолюбного чоловіка, що навіть повторюючи звичайні чемні фрази бажає добра тільки собі самому.

172. Дай вам Боже лад, аби нам випав цілий зад. (Дрог.)
Жартливе бажане кравця, коли прощає ся зі своїм заказником: коли йому випаде зад (задня часть одєжі подреть ся), то кравець буде мати нову роботу.
173. Дай му Боже вічний упокій. (Наг.)
Говорять згадуючи про покійника. Пор. нім. Gott lass' ihn ruhen, Wand. II, 105 (Gott 2571). В розуміню давніх людей порушане кісток у гробі було великим лихом також для душі покійника.
174. Дай му Боже душеньці легко! (Наг.)
Говорять згадуючи про дорогого покійника. І тут в основі лежить думка, що земля може страшенно давити чоловіка, а через те мусить терпіти й його душа. Пор. лат. Sit ei terra levis.
175. Дай му Боже зв'язі і опам'ятанє! (Дрог.)
Говорять про дурного, а ще частіше про злого, марнотратного чоловіка. Пор. нім. Gott lasse dich zu-Verstand kommen! Wand. II, 105 (Gott 2572).
176. Дай нам Боже, що нам треба, а по смерті гоц до неба! (Коб.)
Жартливо, звичайно при чарці. Пор. Wand. II, 104 (Gott 2450).
177. Дай нам Боже, що твоя ласка! (Наг.)
Приговорюють у добродушнім пастрою, звичайно частуючи себе взаємно чакою; пор. нім. Gott geb' uns Heil! Wand. II, 19 (Gott 414).
178. Дасть Біг. (Косс.)
Гуцули не люблять уживати звороту „нема“ і волять в таким разі говорити „дасть Біг“.
179. Дасть Біг і від kwasу окрасу. (Ільк.)
Часом і на kwasній, кисній страві, себ-то в бідности та поневіріці виростає чоловік уродливий, здоровий, розумний.
180. Дасть Бог діти, дасть і на діти. (Наг.)
Потішають себе бідні люде, що мають багато дітей, пор. Wander II, (Gott 224, 227).
181. Де Біг церкву ставить, там лідько коршму. (Ільк.)
Приповідка основана на дійсній обсервації: церква і коршма, до недавня однокі публичні будинки в селі стоять звичайно на середині села, отже тільки самий близько один одного. В переноснім значіню: спожуса, вопсутє звичайно йде слідом за чеснотою, немов чигає на неї. Пор. нім. Wo der liebe Gott wohnt, hat auch der Teufel sein Nest (Frischb. II, 1346) з поясненєм м. церкву і коршму; близьше до нашого Wander II, 96 (Gott 2344).
182. Десь Бог від тебе мнѣиру загубив. (Наг.)
Говорять про чоловіка надзвичайно високого.
183. Десь там уже Пан Біг за мене забув, що ми смерти не дає. (Наг.)
...що мні не бере з того сьвіта. (Наг.)
Говорять про себе старі люде, яким надоїло житє.
184. До Бога високо, до суду далеко. (Сор.)
Безпомічне положенє покривдженого чоловіка, що не має змоги доходити своєї кривди.
185. До Бога з просьбою. (Ільк.)
Говорять чоловікови, що надармо шукав помочи у людей. Ном. 143.

186. Доки ми Бог жїтья подовжит. (Наг.) ...жити позволит. (Дрог.)
До смерти; пор. Wander II, 107 (Gott 2613): So lange mir Gott das Leben fristet.
187. Ёй Богочку, таточку, дай погоду, то відробю. (Лол.)
Гумор лежить у недокладній складні реченя: немов чоловік хоче відробити за погоду Богу; може також насміх над недбалім чоловіком, що затягнувши довжок на відробок заслонює ся непогодою, при якій буцїм то не може відробити його.
188. Єдному Бог дає аж за много, а другому й зовсім нічого. (Стрий)
Характеризуєть ся нерівність масткова або соціальна між людьми.
189. Жиби тя Бог боронив від пшаницького бука, від михнівського вока, від бистрянського празника, від галівської вохоти, віт площаньського дякуваня. (Мшан.)
Подібних побожних бажань із сатиричним вістрем на різні місцевости стрітимо далі ще більше. Отсю приказку пояснюють так: „Давно били ся найгірше в Пшанци (Мшанець, Старосамбірського пов., в Михнівци крали дуже: що ввидів, то взяв; в Бистрім хто пішов на празник, то був битий; в Галівци люде цікаві, полохкі, а Площани таку мають поведінку, що як весіле або яка комашня, то дуже дякують твердо, низько кланяють ся“ (Етн. Зб. VI, 362).
190. За Бога-смо забули. (Наг.)
Знач. стали ми немилосерні, негідливі та похопні до людської кривди. Говорять старші в приступі моралізаторського настрою.
191. За Богом молитва, за царем служба не пропаде. (Гнідк.)
Ніхто Богу не молит ся а цареві не служить надармо, за все буває надгорода; пор. Ном. 140; Дик. 1960.
192. За все Богу дякувати. (Наг.)
За добро й за зло; так потїшають чоловіка в лихій пригоді; пор. білор. За все хвалиць Бога (Нос. ст. 305); Wand. II, 61 (Gott 1467).
193. За ким Біг, за тим і люде. (Ільк.)
На кого Бог ласкав, до того й люде горнуть ся, тому допоможуть.
194. За тим Боже, хто кого переможе. (Ільк.) ...зможе. (Гнідк.)
Говорять жартливо. коли хтось у бійці бере ся помагати дужшому.
195. З Богом до бійки не станеш. (Цен.)
Силою Богу (божому прасудови, прим. смерти, хоробі) не спротивиш ся. Пор. Ном. 38; нїм. Mit Gott kriegem ist böß, див. Wander II, 63 (Gott 1520).
196. З Богом до права не підеш. (Наг.)
Що Бог дасть, треба приймати, суперечка неможлива. Пор. Ном. 41; білор. Зь Богомъ не бицьца (Нос. 313); Wander II, 63 (Gott 1522).
197. З Богом на биструю воду! (Ільк.)
Іронічно, коли хтось насправ ся на яесь небезпечне діло. Те саме у Білорусів (Нос. 436).
198. З Богом, Парасю, коли ті люде просьят. (Наг.)
„З Богом“ — формула, коли кого виправляють у дорогу, вам. їди, вибирай ся
199. З Богом не грай! (Наг.) ...ни жартуй. (Пужн.)
Остерігають чоловіка, що легкокомсно божить ся або загалом маловажить со бі

- божі закони. Пор. Ном. 89; Нос. 313; нім. Gott ist kein Baier, er lässt sich nicht spotten (Beb. 504); Wander II, (Gott 174); II, 63 (Gott 15 1521, 1525).
200. З Богом не за пан-брат. (Наг.)
Бог чоловікови не рівня Пор. старохорв. Не чини се Богу братъ (Гильф. 194)
201. З Богом оставайте! (Наг.)
Говорить прощаючись той, що йде геть із хати. Пор. Wander II, 103 (Gott 251)
202. З Богом сьвјитим обідайте, най Бог благословит! (Наг.) ...вечрійте... (Наг.)
Приговорюють увійшовши до хати і заставши домашніх при обіді або ввечері і відповідаючи на їх звичайне: „Просимо до обіду.“ Пор. Wander II, 105 (Gott 2576).
203. З Богом цуцику не грают. (Гнідк.)
Думка та сама, що в ч. 199, тільки тут приперчена порівняням легкодушного чоловіка з цуциком, який для іграшки зачінає великого і сильного.
204. Згулив Бога! Згулив Бога! (Пужн)
Іронічно на хитрого злочинця, що думав скочити ся зі своїм злим ділом і раз попав ся в руки. Крик узятий із анекдота про Цигана, що лізучи дерево красти мід просив Бога помочи і обіцював Богу сьвјчку, а набрав меду і лізучи з дерева не хотів додержати обіцянки і похваляв ся: „Згулив Бога!“ та тут же і впав на землю. Див. Етн 36. VI, 568.
205. Здає му сї, що Бога за ноги вхопив. (Наг.)
Про гордого чоловіка, якому все веде ся і який задля того не хоче розуміти нещасливих думаючи, що воно все так мусить бути. Подібно в старохорватській мові: Бда си ухитно Бога за браду? (Гильф. 751); близьше до нашого жидівського: Er hat unsern Harjet bei de Füß (Tendlau 685).
206. Змилував ся Біг на рака, дав му з заду очі. (Ільк.) ...очи там с—а. (Петр.) ...над раком та му дав очі в г—цв. (Наг.)
Насьміх, коли хтось другому з ласки дає такий дарунок, із якого обдаровано нема пожитку або з яким він не знає, що почати. Приказка оснований на ілюзії, що у рака голова там, куди він пливе, себ-то в хвості. Пор. далі Р.
607. Знає Біг з неба, що кому треба. (Ільк.) Видат... (Гнідк.)
Значіне двоє: а) боже Провидіне дбає про кожного чоловіка; б) в несподіваних випадках чоловік не повинен попадати в зневіру, потішаючи ся тоді думкою, що Бог наслав на него се лихо для його-ж добра. Пор. Ном. 7 Adalb. Bóg 372; Wander II, 49 (Gott 1127, 1130).
608. З Паном Богом у задні двері! (Наг.)
Відправляють або виштовхують якогось немилого і непочесного гостя, власного жебрака і т. и.
209. З Паном Богом у лихий чьис! (Наг.)
Говорять комусь наприкреному, виправляючи його з хати.
210. І Бога не гніви, і чорта не дразни. (Гнідк.)
Знач. жий з усіми в згоді, не наражай ся нікому. Пор. висше ч. 28, 34.
211. І йому щось Пан Біг держит. (Лімна)
І його чекає якась доля, якась добро. Говорять про бідного, упослідженого какаїну і т. и.

12. **І тобі колись Господь Бог тичкою відзначит. (Гнідк.)**
 Себ-то відплатить, обмежить твою самоволю. Говорять гордому, самовільному та безсовісному чоловікові. Натяк на звичай — розмірювати що року сіножати і означувати межі тичками.
13. **Ще-сь Бога за ноги не уймив. (Гнідк.) ...не вхонив. (Наг.)**
 Ще нема певности, що тобі все буде добре вести ся. Пор. висше ч. 205.
14. **Казав Біг дати, але ще треба ждати. (Красноіля) Обіцяв... (Цен.)**
 Знач. буде добро, але не зараз. Конструкція першої половини сеї приповідки неправильна; „Казав Біг дати“ не значить „Gott befahl zu geben“, але: „казав Бог, що дасть“, аналогічно до лат. dixit se daturum. Див. Ном. 157. Пор. франц. Dieu consent, mais non pas toutjour (Бог дає, але не що дня), пор. Wand. I, 21 (Gott 444).
15. **Каменюм до Бога не докинеш. (Ценів)**
 Знач. против божого присуду не запротестуєш, не збунтуєш ся; що Бог дає, мусиш приймати.
16. **Карає Біг старі кости за гріхи в молодости. (Ільк.)**
 Говорять звичайно про розпусних людей, що на старість мусять відхорувати гріхи молодости.
17. **Коби го Бог уже раз із того світа зібрав! (Наг.)**
 Говорять про невадїйно хорого чоловіка, що не живє, а мучить ся. Пор. Wander II, 108 (Gott 2656).
18. **Коби сі Бога бояв, а людий устидав. (Наг.)**
 Говорять про безпутного чоловіка, злодіяку або пияццю. Загальнійше старор. Кто Бога боит ся, тотъ и людѣй стыдят ся (Сим. 1349).
19. **Кого Бог карати має, тому розум відбирає. (Наг.)**
 Загально звісна і давня приповідка про розумове затемненє, ослабленє розумових сил у злочинців Пор. латинське Quem Deus perdere vult, dementat; старохорв. Кадь Богъ хоче кога педепсать, узме му паметь. (Гильф. 1039); Нос. 325; Wander II, 67, 78, 83 (Gott 1630, 1904, 2006).
20. **Кого Бог любить, того навиджає (Мінч.) ...навиджає. (Петр.) ...навидїт. (Залісе)**
 Себ-то посилає йому свої знаки — нещастя, якими випробує і гартує його характер; пор. Ном. 42. Приповідка взята в Біблії (Притчі Солом. III, 12): у церковно-слав. (Острожська Біблія): **Бго же люкитъ Бгъ, того и наказѣтъ; та аналогічне і в Сенеки: Deus quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet (Seneca, De divina providentia 4). Див. Wahl I, ст. 27; Сим. 810; Веб. 481.**
21. **Кого Бог любить, того не загубит. (Кол.)**
 Віра в те, що чесний, добрий чоловік не пропаде. Пор. Wander II, 77 (Gott 1878).
22. **Кого Бог любить, тому хрестика посилає. (Дрог.)**
 Значіне такеж, як і в ч. 220. „Хрестика“ самболічно зам. терпіня, карн. У Білор. ...тому и церквіне даець (Нос. 325); нім. Wen Gott in den Himmel haben will, dem schicket er des Kreuzes viel, див. Wander II, 77 (Gott 1887); чор. чеське Koho Bůh miluje, křížem ho navštěvuje (Čelak. ст. 7).
23. **Кого Бог назначив, того стережи сі. (Наг.)**
 У всіх народів звичайна відроза до калік з уродженя, пор. польське: Zyz, łuz i kuternoga jak się dobrze trafi, wielki cud od Boga (чув я в Наг., пор. Adalb.

- Zyz 1); пор. жидівське: Wen Gott gezeichnet hat, var dem soll mer sich h
(Tendlau 911); пор. Wander II, 77 (Gott 1883).
224. Кого Бог сотворит, того не уморит. (Мінч.)
Віра в бже Провидіне, яке буцім то дає про те, щоб усякий твір дійш
до призначеної йому мети. Ном. 74. Пор. Wander II, 69 (Gott 1680).
225. Кого Бог укарати хоче, тому й розум відбере. (Ільк.)
Пор. висше ч. 219.
226. Кождий під Богом ходит. (Гнідк.)
Пор. висше ч. 148 і Ном. 8.
227. Коли Біг годить, то й огонь горить. (Ільк.) Кому... тому... (Ільк.)
...то й мокре... (Наг.)
Коли Бог дає щастє, дословно: дає погоду. Іронічно; пожежі бувають най
стійше під добру погоду, в часі посухи; пор. Ном 14, 15.
228. Коли Бог дає, то й дзюрами пхає, а як забирає, то й вікна і двері
на стежір відчиняє. (Збараж) Як... відбирає то й двері відчиняє.
(Тереб.)
Прибуток приходять звільна, а коли починає ся нещастє, то вже йде на
заставки.
229. Кому Біг поможе, той все переможе. (Ільк.)
Говорить чоловік, що без своєї вини понав у нещастє і надїє ся при бо
помочи вийти з него; загалом — при божій помочи ніщо чоловікови
страшне. Ном. 11; пор. середньовіковий латинський вірш: Nullum formi
cui robur dextra Dei dat (Haller II, 12); Wander II, 76 (Gott 1849).
230. Кому Біг розуму не дав, тому й коваль не укує. (Ільк.)
Говорять про глухих а гордых богачів або панів, що витрачують ся на шко
на подорожі, буцім то щоб набрати ся розуму. Розум тут очевидно в значі
вродженої здібности.
231. Кому Бог дає, то за дурно. (Цен.)
Так сказав якийсь чоловік, коли його пан невинно велїв набити.
232. Кому Бог дасть, то й на плечі завдасть. (Наг.)
Бог щедрий; звичайно іронічно: щедрий на біду, на нещастя, яких дає чо
вікови не раз понад його силу. Пор. висше 13, 22
233. Котрий Біг засмутив, той і потїшит. (Гнідк.)
І смуток і потїха на чоловіка приходять від Бога; пор. Ном. 45.
234. Котрий Біг змочив, той і висушит. (Гнідк.)
Говорять, коли в часі полевих робіт піде дощ і змочить сіно або збіже. П
Ном. 78; нім. Wen Gott nass macht, den macht' er auch trocken, див. Wa
II, 71 (Gott 1732).
235. Куди вас Пан Біг носить! (Наг.)
Значіне двоєке: а) Куди ви ходили або куди зайшли! (пор. великор. Где
Бох носил! Дик. 1303) і б) що ви задумали, здалека заходите до власт
рїчи, відбігли від правди.
236. „Куме, ба та ци чули-сте, що старий Бог умер?“ — „Ой, ой,
а хтож тепер Богом буде?“ — „А, когось там виберут.“ —

не знати кого? Може сьвјитого Николая або Юрія.“ — „Агу, куме, та певне, що мене ані тебе не виберут, а когось із його фамелї“ (Наг.)

Сю розмову вкладають в уста Бойкам, характеризуючи їх наївність.

37. Має Бога на язиці, а дїлька в зубах. (Цен.)

Про солодкомого, облесного а злого чоловіка. Пор. польське *Modli się pod figurą, a ma djabła za skórą* (A da lb. *Modlić się 5*); ближе до нашого нїм. *Gott auf Zunge, und den Teufel im Herzen*, див. *Wand. II, 14* (*Gott 276*).

38. Май же Бога в серці! (Наг.) Має... (Кол.)

Поклик до вродженої чоловікови доброти, до сумління.

39. Мигай, Божейку, мигай, я ся з тобов поділю! (Мшан.)

Говорив Циган лїзучи в чужий сад красти підчас бурі і блискавок. Пор. Етн. 36. VI, 567. Уживають сеї приказки й загалом для характеристики чоловіка, що зі старшими поводить ся за пан-брат (розуміть ся, з дурноти).

40. Мигни, Боже, дам ти грушку! (Наг.)

Значіне те саме, що в попереднім ч. 239.

41. Ми нових богів не потребуємо, ми старого Бога любимо. (Дрог.)

Себ-то: не хочемо нових порядків, а волимо по старому.

42. Мусит нам Бог дати. (Дар.)

Жартливо, коли чоловік чогось дуже бажає і силкує ся вмовити в себе і в иньших, що воно так і стане ся.

43. На Бога вас лишаяю. (Уриче)

Говорять прощаючись той, що відходить із хати; пор. нїм. *Gott befohlen!* *Wander II, 103* (*Gott 2516*); словац. *Bohu poručil. (Záur. I, 115)*.

44. На Бога надїя тай на кума Матїя. (Береа.)

Жартливо, коли хтось просить у другого помочи; мовляв: крім божої помочи потрібна також і кумова.

45. На Бога сі здаю. (Наг.)

В Бозі покладаю надїю, пор. у пісні:

З тобов розстаю ся,

На Бога здаю ся. (Голов. Пїсни I, 353).

46. Надїя в Бозї, як товар у возї. (Лучак.) ...коли... (Петр.) ...сію в стовї. (Збар.)

Знач. тоді чоловік безпечний, не потребує журити ся; пор. Ном. 85.

47. На довіщки Бог дає. (Збар.)

Коли має чоловікови стати ся янесь велике нещастє, то Бог перед тим послав певні знаки, мов віщунів будучого; чоловік прочуває, що щось стане ся Давати на-вішки, див. Ном. 390б.

48. Най Бог помагає на все добре. (Кол.)

Формула витаня, коли когось зустрічають занятого працею.

49. Най Бог простит, коли кортит. (Кольб.)

Людські бажаня і афекти звичайно перемагають вирозумувані правила та приписи.

50. Най буде й Біг, коби я взьити міг. (Пужн.)

Характеризують захланного здирцю, злодія, лихваря і т. и. „Біг“ у значіню ікона; пор. Етн. 36ір. VI, 487 і висше ч. 7, 68.

251. Най буде Богу невимивно! (Наг.)
Говорить чоловік зробивши якийсь добре діло або давши „на боже“ і боячись споминати про се, щоб „випоминаючи“ не розсердити Бога. У Білор. Неуворно Богу (Нос. 374); у Слов. Nероносно Богу (Zátur. I, 124).
252. Най вам Бог стократно надгородит! (Наг.)
Говорить жебрак одержавши милостиню. У Німців: Gott bezahl es ihm tausendmal! — Wander II, 17 (Gott 340).
253. Най вас Бог благословит! (Наг.)
Звичайна формула благословенства, прим. молодих, як ідуть до шлюбу, а дітей, яких батько вмирає; пор. Wander II, 105 (Gott 2576, 7).
254. Най вас Бог боронит від збаразького права і від скалацького болота! (Скал.)
Пор. висше ч. 189. В Збаражжя колись сиділи дуже острі пани, що за що було остро карали, а скалацьке болото ще до недавня мало славу.
255. Най вас Пан Біг провадит! (Наг.)
Говорять прощаючись до відходячого ті, що лишають ся в хаті.
256. Най го Бог судит! (Наг.)
Говорить чоловік, що не хоче правувати ся з иньшим або не хоче говорити про него але, здаючи осуд на Бога; подібне у Великорусів: Бох йому судити (Дик. 576); Wander II, 99 (Gott 2418).
257. Най Господь Бог перескочит і ходячки замочит! (Коб.)
Жартлива відповідь, коли кого запрошують до обіду. Треба розуміти: най перескочить через повну миску і таким робом благословить її.
258. Най йому Бог того не тьмит. (Борисл.)
Формула прощення: мовляв, я прощаю і прошу Бога, щоб йому той гріх також забув; пор. нім. Gott soll es ihm nicht gedenken.
259. Най мене Бог пібе! (Наг.) ...убе! (Цен.)
Звичайне заляття, яким чоловік потверджує правду своїх слів. Пор. нім. Gott tödte mich! Wander II, 103 (Gott 2498).
260. Най мі Бог діє де хоче. (Наг.)
Жартливо: нехай по смерті робить зо мною, що хоче, а тут я не можу инакше.
261. Най му Пан Біг секундує! (Дрог.) ...сухендує! (Дрог.)
Секундувати — з лат. secundare — допомагати. Другий вар. жартливо.
262. Най ті Бог наверне на ліси та на дебрі! (Наг.)
Говорять злому, напастливому чоловікови. Формула винята з заляття проти бурі та граду, пор. Етн. Зб. V, 68.
263. Най ті Бог ратує! (Наг.)
Значіне двояке: а) серйозне, коли чоловік бачить иньшого в небезпеці, з якого не може його виратувати; б) згїрдне, про недотепного чоловіка і самохвальця.
264. Най тя Бог провадит і в найбільше болото посадит. (Явор.)
Жартливе прощанє з непожаданим гостем.
265. На кого Біг, на того й люде. (Ільк.)
Сей. гнівають ся, того й люде цурають ся; пор. дословно згїдне з нашим білор (Нос. 352) і нім. Wenn Gott zürnet, so zürnen alle Creaturen, ди Wander II, 86 (Gott 2090); II, 63 (Gott 1503); Даль. I, 7, 9; дословно схоже з нашим Adalb. Bóg 267.

266. **На́ тобі, Боже, що міні не гоже.** (Наг.)
Іронічно, коли хтось дарує в ньому або дає на загальну ціль щось маловартне або таке, що йому самому не потрібне; пор. нім. Was die Welt nicht mag, opfert man Gott, див. Wander V, 175 (Welt. 455); згідне з нашим Adalb. Bóg 273; Brzoz. Bóg 27.
267. **Наш Біг, наше г—о.** (Кол.)
Про захланного чоловіка, що не рад уступити в ньому ані в найменшій дрібниці. Приповідка основана на звісній анекдоті про Жидів, яких збиточний Іван дурив повістю про бійку Бога руського з жидівським; пор. Етногр. Збір. II, 3; *Kroptádia V*, (Folklore de l' Ukraine 181—182).
268. **На щось і ми Пану Богу потрібні, що нас на світі держит.** (Наг.)
Говорять бідні люде, особливо коли хто дає їх не потрібами.
269. **На що ти другого Бога ззиваєш, коли свого маєш?** (Ільк.)
Коли хто йде до ворожбита, якого на Підгір'ю іронічно називають „богом“. Близьке до нашого польське Adalb. Bóg 334.
270. **На що ті Бог сотворив? — На біду та на нужду.** (Наг.)
Се мала бути така катехізація. Сьвященник питає дівчину, що прийшла давати на заповіді, молитов — не знає, питає десять заповідей — не знає; запитав як висше і одержав відповідь як висше. Оповідають жартом характеризуючи сумну долю селянина.
271. **Не всім Бог рівно дає.** (Наг.)
І природа і життєві обставини витворюють нерівність між людьми. Див. Ном. 81; Нос. 363; Wander II, 24 (Gott (510)).
272. **Не дав ми Бог на шкоду.** (Наг.)
Коли хтось згубив щось або стратив, а воно потім віднайшлося.
273. **Не дай Боже, але pozwól Боже!** (Карл.)
Жартливо поправляють такого, хто говорить „дай то Боже“, себ-то: не потребує мені Пан Біг давати готового, а коби тільки позволив, то я й сам собі зроблю.
274. **Не дай того Боже! (Наг.) ..то... (Наг.)**
Звичайна відповідь на чиясь лихе віщуванє або проклятє. Пор. Wander II, 100 (Gott 2423); *Zátur. I*, 122.
275. **Не кождому Бог еднако дає.** (Наг.)
Не всім однакова доля, однакове щастє, див. висше ч. 271. Так само у Поляків Adalb. Bóg 285; Brzoz. Bóg 53.
276. **Не жав би Бог що робити, та тебе слухати.** (Наг.)
Клини, якими збувають прокляти розсерженого, особливо п'яного або напашливого чоловіка. Пор. нім. Da hätte Gott viel zu thun, wenn er alles so genau nehmen wollte, див. Wand. II, 5 (Gott 91).
277. **Нехай мене Бог забуде, як я тебе забуду!** (Корч.)
Клинуть ся закохані або добрі приятелі, звичайно при чарці, в чутливім настрою.
278. **Ні Богу, ні людьом.** (Наг.)
Scil. нездалий, немилый. Пор. старохорв. Ни Богу ни людемъ не валя, не угодить. (Гильф. 1761); згідно з нашим Adalb. Bóg 274.
279. **Ні Богу свічка, ні дідькови огарок.** (Кол.)
Знач. ні до чого, про непуцящего чоловіка. Пор. бімор. Ни Богу свѣчка, ни

- чорту дуда (Нос. 381); навпаки I Bohu svičku i čertu oharek (Čelak. 286); дословно схоже з нашим польське Adalb. Bóg 275; Wand. II, 108 (Gott 2650).
280. Ні до Бога, ні до людей. (Ільк.)
Не здайлий ні молити ся або бути попом, ані забавляти ся, працювати з людьми. У Білор. Ни къ Богу, ни къ людзѣмъ (Нос. 383); Adalb. Bóg 279.
281. Ніхто того не наверне, від кого ся Бог відверне. (Залісе)
Говорять про затверділого, з природи злого чоловіка: від якого „Бог відвернувся“, себ-то на кого Бог не ласкав, той не наверне ся до добра.
282. Ніхто як Бог. (Наг.)
Значіна двоє: а) ніхто так не pomoже, не поратувє, як Бог; б) ніхто не може зрівняти ся з Богом. Те саме у Білорусів (Нос. ст. 386).
283. Оберни сі Боженьку ласков своїов сьвјитов на мир християнський! (Наг.)
Молитва, коли в церкві священник обертає ся зі сьв. дарами до людей.
284. Обіцяв Бог дати, та казав заждати. (Кол.)
Говорять іронічно, коли чоловік у біді та надїє ся добра. Див. висше ч. 214; Ном. 157; Adalb. Bóg 438.
285. Ой Боже, Боже, бодай ти не дочекав богувати! (Наг.)
Так говорила одна жінка звертаючись до неба, коли її постигло велике нещастє.
286. Ой Боже, Боже, ци мав ти коли гості? (Дрог.)
Так мав сказати один господарь, до якого приїхали гості і слотою та повиню змушені були жити у него довший час. Чоловікови вже самому нічого їсти, а тут приймай гостей, бо на дворі ле як із цівки. От він вийшов на дощ, розхрестив руки і обертаюча ся лицем до неба промовив я. в.
287. Ой Боже, Боже! — Чого ти, небоже? — Варила попадьи пироги тай мінї не дала. (Туст.)
Жартливо, насміх над неоправданими претензіями.
288. Ой Боже мій чорнобривий! (Будил.)
Зітхана дівчини, що в церкві устами молила ся, а очима пасла за чорнобривим парубком, яким заняті були всі її думки.
289. Пан Біг високо, кому схоче, тому на голову нас—е. (Рогат.)
Жартливий вислов Божої всемогучости та при тім тої злосливости людської долї, що нерас несподівано мов скідає чоловікови на голову всеяке лихо.
290. Пан Біг го не хоче, а чортови не треба. (Крех.)
Говорять про нездару, лінивого, тупоумного, не конче й злого. Пор. Вгзоz Bóg 58.
291. Пан Біг дає богачеви много стіжків, а бідному дїтків. (Завул.)
Звичайне житєве спостереженє, що бідні люде більше плодючи від богатих пор. Wand. III, 1616 (der Reiche 97, 98).
292. Пан Біг не дитина, аби слухав дурного Клима. (Мінч.)
Жартлива відповідь на прокляті або погрози. Пор. висше ч. 6, 25, 83.
293. Пан Біг по небі колачі везе. (Наг.)
Жартливо пояснюють дітям гуркіт грому.
294. Пан Біг сі і в триціть років упоминає. (Наг.)
В ослабленій формі старогєбрейська думка, що Бог за грїхи батьків мстять ся на дітях і внуках до сємого покоління.

295. Пан Біг старий господар. (Наг.)
Погішають себе хлібороби, коли не допише погода або загалом у господарстві щось піде не так, як чоловік собі міркував. Див. Adalb. Bóg 353.
296. Цан Біг усьому токма. (Лімна)
Токма — мадарське tokma — згода, тут у ширшій значіно: вирівнане ріжниць, поднане суперечностей.
297. Пан Біг що ліпше собі забирає. (Наг.)
Найкращі, найздібайші діти звичайно вирають. Кажуть і загалом про доброго, чесного чоловіка, що вмер у молодім віці. Пор. нім. Was Gott am liebsten hat, das führt er jung hin, Wand. II, 68 (Gott 1657).
298. Пане Боже — лап-цап! Пане Боже — лап-цап! (Грибов.)
Жартливо, коли хтось хапаючись у якійсь річі помиляється або робить не до ладу. Приповідка повстала з оповідання про жебрака, що ввійшов до хати в хвилі, коли господиня виймала з печі гарячу кулешу. Жебрак попросив у неї „тепленього“ і вона дала йому ложку кулеші в пригорщі, а жебрак дякуючи почав перекидати гарячу кулешу в долоні в долоню, поки не переплутав подяку і не кинув кулеші на землю.
299. Перед Богом гріх, перед людьми сьміх. (Наг.)
Говорять про пияницю. Те саме у Поляків Adalb. Bóg 342.
300. Перед Богом нічого не втаїш. (Кол.)
Бог всевідущий. Пор. Ном. 48; Даль. I, 5; Zátur. I, 104.
301. Пібе тебе Пан Біг квасним молоком. (Колом.)
Жартливо: Бог карає часом чоловіка тим, що йому наймильшше. Квасне молоко, особливо літом, у селян великий присмак.
302. Підеш до Пана Бога на скаргу. (Кобил.)
Коли хтось шукає собі заціпки, а другий каже: вступи ся, бо побю і тоді пропало, навіть Пан Біг не відніме тобі того, що дістаєш.
303. Під милий Біг просити. (Наг.)
Старосьвіцька (може старопольська?) форма, зам. просив імям м. Бога.
304. Побій сі Бога, не роби того! (Колом.)
Упіймене до сумніня, до застанови, яка повинна зупинити чоловіка перед злим ділом, пор. Даль. I, 6.
305. Пожаль ся Боже! (Збар.) Жаль ся... (Кол.)
Вислов жалю, милосердя або погорди на чимсь або кимсь слабим, болючим, нещасливим або негідним.
306. Помагай Біг вам! (Кал.)
Формула витаня. Пор. Vg.oz. Bóg 67, а також пісню:
Помагай Біг вам,
Ци раді ви нам?
Ой ци раді, ци не раді,
Помагай Біг вам!
307. Присяй Богу! (Збар.)
Формула боженя, те-ж, що „бігмеж то ну“.
308. Присясто Боже! (Крех.)
Формула боженя, пор. попереднє.
309. Причини вам Боже віку! (Наг.)
Подика, коли хтось дає або причиняє кому понад те, що йому належало ся.

310. Прости Біг вам — прости Біг вам — а най вас дідько візьме! (Це Насьміх над недоладним дякуванем, оснований на оповіданю про жебрака, дїставши в пригорщі горячої кулеші дякував, дякував господині, а в кім як його припекло, кинув кулешу на землю і з проклятем пішов із хати. Писше ч. 297.
311. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий! Нема хліба ані дрібки. (Наг.)
Приповідка в формі вірші. Коли недостаток, біда, то чоловік мимо волі чинає згадувати Боже ім'я.
312. Сьвятий Боже не поможе. (Наг.) І сьвятий... (Стан.)
Дословно: не поможе навіть молитва, загалом ніщо. Те саме у Полях Adalb. Bóg 147.
313. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, а ти дяче відки? (Лол.)
Насьміх над дяком, який нерас у селах, як одинокий письменний між письменними і як близький до сьвященника, має претензію до якогось вищого становища, пошани і першенства. Ти відки — згідно, буцїм то: я тебе знаю, доси не бачив.
314. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий! Я з Бомбовця, а ти з відки? Зі Слобідки. (Тереб.)
Жартлива поговорка при стрічі близьких сусідів.
315. Скарай мене Боже на гладкій дорозі! (Наг.)
Звичайне закляте чоловіка, що йде в дорогу і обіцяє ся сповнити щось.
316. Скариж то мі Боже! (Яс. (С.) Скар мнє... (Bzoz.)
Форма божби, в розуміню селян сильніша від звичайного „бігме“. Се останнє називає ся „забожити ся“, а коли хто забожить ся, тоді для ще більшої скріпленя кажуть йому: „Ану заскари сі!“ Див. Bzoz. Bóg 88.
317. Сохрань Боже! (Наг.)
Окрик заперечена, особливо коли чоловік хоче щось сильно заперечити. Причиною Ти зробив се? — Сохрань Боже! Знач. ні, ані не подумав. Пор. нім. behüte mich davor! див. Wand. II, 14 (Gott 289—304); Zátur. I, 124.
318. Стій, Боже, я ся помилив! (Лучак.)
Жартливо, коли хтось побажав собі чогось у Бога або закликав когось, а побачив, що справа не так стоїть, як він думав. Мовляв: не сповний Бог мойого бажаня, бо я помилив ся.
319. Та би сі хоць Бога бояв. — Е, ще Бога як Бога, але аби сі хтось людий устидав. (Люб.)
Так резонували два селяне, що бачили паним свого сусїду, який недавно перед тим присяг був на повну тверезість.
320. Та бо ти Боже ни жартуеш! (Пужн.)
Говорив Циган упавши з дерева зараз після того, як йому вдалось, по його думці, здурити Бога. Пор. Етн. Зб. VI, 259 і висше ч. 204.
321. Так буде, як Бог дасть. (Тереб.)
Таким реченем кінчать селяне звичайно свої розмови про всякі сподіванки побоюваня на будуще.
322. Так міні Боже допоможи! (Льв.)
Звичайна формула присяги. Пор. Wand. II, 107 (Gott 2644).

23. Та чень Пан Біг не буде з верха палицев бив. (Наг.)
Жартливо, коли комусь приходить ся сповнити якийсь невеличкий переступ, прим затесати щось у неділю.
24. То все від Бога! (Наг.)
Так звичайно кіччять розмову про різні пригоди в житю. Пор. нім. *Es kommt alles von Gott*, *Wand. II, 9* (Gott 178).
25. То тобі Боже, а то міні Боже! (Наг.)
Подають яко дуже давню форму молитви: будім то так приговорював якийсь лісовий чоловік скачучи через пенюк. Оповіданє див. *Житє і Слово II, 349—350*.
26. У Бога всего много. (Ільк.)
Знач. і добра і зла, всего чоловік може надіяти ся. Пор. старор. *Ї Б҃га всего много*, а все, класке (*Сим. 2370*); дословно згідне з нашим білор. *Нос. ст. 446*.
27. У Бога всего полно, є шо давати. (Кольб.)
Антропоморфний погляд на Бога як на багатого господаря, якого богатство лежить у засіках, пор. више ч. 295.
28. У Бога все мога. (Ільк.)
Бог всемогущий. Говорять, коли хтось оповідає якийсь неправдоподібний, страшний випадок, або говорить про якісь дивні, невидані твори природи. Див. *Ном. 21*; *Далє. I, 1*; *Zátur I, 35*. Приповідка євангельська, див. *Лук. I, 37*; *Матв. XIX, 26*; *Марк. X, 27*; пор. *Wahl II, ст. 30*; *I, ст. 96—97*; *Wand. II, 48* (Gott 3, 53, 57).
29. У Бога всі рівні. (Наг.)
Основа вята в євангелія: всі люде — божі діти. Пор. нім. *Vor Gott sind Fürsten und Bettler gleich* і под. *Wand. II, 67* (1617, 1619); *Zátur. I, 105*.
30. У Бога всього много, а в бідака трудно й за шелюга. (Кожар.)
Бідний жалує ся на доущену Богом соціяльну нерівність. Пор. *Ном. 56*.
31. Хіба би Бога над нами не було. (Наг.)
Seil. коли б се (таке злочинство) могло стати ся. Пор. польське: *I ty Boże nie grzmisz?* а також *Adalb Bóg 155*.
32. Хіба би Бог не ласкав. (Наг.) ...аби батіг не траскав. (Цен.)
Seil. щоб ми сего не зробили. Пор. више, ч. 1.
33. Хоть Богом передо мною клади сї, то ти не віру. (Наг.)
Класти ся Богом перед ким знач. удавати сьвятого та праведного.
34. Хоць би-с го Богом звав, то не послухає. (Явор.)
Богом звати кого — молити ся, упокорювати ся перед ким. Пор. више ч. 3. І у Німців *Einem zum Gott machen* у значіню найвисшої почести для одного і найбільшого униженя для другого, див. *Wand. II, 102* (Gott 2462), пор. франц. *Prier quelqu'un plus que Dieu* (просити когось більше ніж Бога).
35. Хто Бога забуде, того Бог забуде. (Наг.)
Хто не молит ся, не працює, не має сумління, той пропаде. Те саме нім. *Wand. II, 90* (Gott 2189, 2228).
36. Хто Бога не боїт ся, той і людей не соромит ся. (Дмитр.)
Часто у людей сором перед громадою важнійший, ніж страх перед Божою карою, яка хто знає ще, чи й коли й яка буде. Пор. више ч. 299, 318; *Чуб. Бог 35*.
37. Хто в Бога вїрує, най сї змилує! (Наг.)
Загальний поклик до милосердя, до ратунку (в часі пожежі, повені і т. и.)

338. Хто з Богом, з тим Біг. (Ільк.) ...Бог з ним. (Петр.)
Бог не лишає своїх вірних у потребі. Див. Ном. 91; пор. старохорв. Бог е съ ониме, мой стои шніме (Гильф. 212); Adalb. Bóg 245; Zátur. II, Bzoz. Bóg 44
339. Хто против Бога, то Бог против него. (Мінч., Ільк.)
Грішний, безбожний не має що числити на Божу ласку або гоблажливість зовсім антропоморфне розуміння Бога. Див. Ном. 92.
340. Хто як Бог! (Наг.)
Біблійне речення, що перейшло в назву наймогутнішого ангела (Mi-cha-пор. нім. Wand. II, 93 (Gott 2243).
341. Чень Бог дозволит, що й пшениці вродит. (Наг.)
Урожай і погода — найважливіші речі у хлібороба, вважають ся безпосередньо і несумнівними виявами божої волі, божої ласки або гніву. В жартливій комбінації ужито в пісні, яку співвають при п'ятиці, випиваючи „мвогая літа“
Літа, літа, літа, посіяв я жита,
Як Господь дозволит, пшениці єї вродит. (Наг.)
342. Чень ще нас Пан Біг і в сего вінесе. (Центів.)
Говорять люде в тяжкій пригоді.
343. Чим будь Бога задурити, аби душу закропити. (Наг.)
Пор. висше ч. 204. Душу закропити — образно: дати тілу щось пливного поживного (в нашій оповіданю меду), щоб душа в тілі держала ся. Див. далі Душа.
344. Шьинуючи Бога тай вас яко гречних. (Наг.)
Формула перепросин, коли чоловік при „чесній компанії“ має сказати якусь неприємну річ, щоб не сказати непристойного слова. Те саме у Білорусів див. Ном. ст. 469.
345. Ще Бог над нами! (Наг.)
Ще ми не пропаді; ще є кому ввігнути ся за нашу кривду, ще зло вижити на верх. Те саме Bzoz. Bóg 36; Adalb. Bóg 177.
346. Ще Бог ни все роздав, що мав. (Кольб.)
Божа щедрість невичерпана. Пор. висше ч. 31.
347. Ще й йому Бог ни відповів. (Кольб.)
Знач. ще й він може чогось надіяти ся, над ним ще не було остаточного присуду.
348. Ще й ми в Бога не остатні. (Наг.)
Знач. не найгірші, не упосліджені.
349. Щоби вам Бог наспорив, наповнив! (Доброс.)
Із жebraцької молитви, бажане достатку:
350. Щоби ти Бог не звидів! (Залісе)
Щоб не полічив тобі якогось учинка, не взяв його за гріх, простив його.
351. Що Біг дасть, то будеш мати. (Наг.) ...то буде. (Наг.)
Доробиш ся, зловиш (прим. ідучи на лови). Див. Чуб Бог 3; С. м. 2633.
352. Що Біг дасть, то не напасть. (Ільк. Петр.)
Те, що йому суджено, мусять чоловік приймати як натуральну річ, без напасті. Див. Ном. 60.
353. Що Бог дав, мусяш приймати. (Наг.)
Супроти своїй долі чоловік безсильний.

54. Що Бог має дати в лісі, то й до хати принесе. (Комар.)
Фаталістичний погляд на невмучність певних пригод у людському житю. Те саме у Поляків Adalb. Bóg 88.
55. Що Бог у небі робить? Драбину: одних підсаджує в гору, а других у долину. (Дрог.)
Образове уявлене нерівности між людьми і ненастанної переміни в їх долі. Менш антропоморфно в старохорв. Ови е светъ стърменить: тко по немъ слази, а тко узлази (Гильф. 2141); подібно у Вірмен: Сьвіт, се драбина, по якій один лізе в верх, а другий у низ. (Wlisl. st. 181); ще дальше від нашого нім. Wander II, 5 (Gott 100); V, 165 (Welt 200); Adalb. Bóg 321.
56. Що від Бога суджено, то від людей не розлучено. (Лучак.)
Варіант євангельської думки: еже Богъ совокупи, человекъ да не разлучаетъ (Матв. XIX, 6). Говорить ся про молоду пару, яку люде силують ся розлучити обмовами або заборонами. Пор. Чуб. Бог 8; Wand. II, 72 (Gott 1753).
57. Що для Бога, то для Бога, а що Жидове, то віддай. (Терн.)
Характерний варіант євангельського речення: Дадите кесарева кесарю, а божія Богови. Пан Біг зі сповненням релігійних обовязків потерпить чоловікови, але Жид не потерпить з довгом; пор. словацьке: Čo Bohu, Bohu, а čo svetu, svetu (Zátur, II, 1064); часть перша Adalb. Bóg 75.
58. Що кому в Бога записано. (Наг.) ...суджено. (Цен.) ...Бог судив. (Крех.)
Scil. то його не миве, то буде. Пор. нім. Wenn es Gott gibt, der hat's umsonst і под. Wand. II, 74 (Gott 1802, 1803—8); Zátur. I, 18, 27.
59. Що ми Бог дав, то маю. (Наг.)
Говорить чоловік заставляючи ся і против насмьхив (прим. над його уломністю) і против зависти (на його щастє, богацтво), пор. Wand. II (Gott 1782).
60. Що Пан Біг дав, за все Богу дякувати, а туск ід собі не пускати. (Ценів)
Говорять люди в тяжкій пригоді; Богу дякувати тут не конче дословно, а радше так, як у лат. aequam servare mentem.
61. Що сі будеш Богу наприкръти? (Наг.)
Говорять до такого, що любить надто довго молити ся.
62. Що ти Бог дав, то держи си. (Наг.)
Термін „Бог дав“ розуміють досить широко, прим. вода принесла, найшов гроші закопані.
63. Я в тім як стою так стою, тай сі хіба Бога бою. (Наг.)
Характеристика неподатливого чоловіка, що переконаний про праведність свого діла. Пор. Лютерове: Hier stehe ich und kann nicht anders.
64. Я з Богом на радї не був. (Наг.)
Знач. не знаю таємного, будущего і не могу поручитись за те, чого не знаю. Пор. нім. Man muss Gott nicht in seine Ratsstube steigen, див. Wander II, 62 (Gott 1475).
65. Як би Бог пастуха слухав, то би весь товар виздыхав. (Кол.)
Говорять про марність проклять. Пастух увесь день клеє, а про те товари се не шкодить. Пор. Ном. 4124; Чуб. Бог 13; Wand. II, 67 (Gott 1628).

366. Як би в Богом говорив. (Ільк.)
Насьміх над чоловіком, що вдає дуже мудрого, ніби знає всі тайни.
367. Як би не Біг, хто би нам поміг. (Кол.)
Усяна поміч від Бога. Те саме у Великор. Даль. I, 2.
368. Як би я Богом був, то бим не так запорьидив. (Наг.)
Жартливо, уговкують чоловіка, що нарікає на свою долю.
369. Як Біг не схоче, то хоть бишь десять голов мав, нічого не зроби
(Ільк.)
Мати десять голов — конкретно зам. мати розум за десять людей. Див. Ном.
370. Як Бог вділяє, то і вікном пхає, а як відбирає, то й дверей
запирає. (Шост.)
Доробити ся добра тяжко, але стратити легко. Пор. висше ч. 228 і Чуб. Бог
371. Як Бог дає, то не продає. (Наг.)
Знач. дає не скупю, а щедро. Пор. нім. Gott gibt mit vollen Händen, Wand II, 24 (Gott 513).
372. Як Бог дасть, так буде. (Наг.)
Чоловік укладає собі всяко, але здобуток звичайно не залежить від його во
Пор. нім. Es liegt in Gottes Hand, див. Wand, II, 9 (Gott 181), — при
відна дуже давня, пор. Гомерове Πάντα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται (усе лежи
на божих колінах); Adalb. Bóg 152.
373. Як Бог дасть, то і в вікно подасть. (Наг.)
Фаталістичний погляд на щастя: воно приходить не раз до такого, що й
зовсім не шукає. Пор. висше ч. 354; Ном. 13; нім. Wem Gott wohl w
dem wirft er es zum Fenster hinein, див. Wand. II, 76 (Gott 1863).
374. Як Бог на небі! (Дрог.)
Scil. так се правда. Формула заклія. Те саме Adalb. Bóg 155.
375. Який же ти Боже! Ані рав жарту не знаєш! (Наг.)
Жалував ся Циган увавши з дерева, пор. висше ч. 199, 204. Насьміх
чоловіком, що з власної вини попав у біду, та ще й жалує ся.
376. Як ми Бог милий. (Дрог.)
Формула заклія, божби, мабуть узята з польського, див. Adalb. Bóg 162
377. Як ми Богу, так Бог нам. (Сор.)
Scil. даємо, жертвуємо. Пор. Чуб. Бог 17; Ном. ст. 480; Adalb. Bóg 161
378. Як ми до Бога, так Бог до нас. (Колом.)
Scil. ставимо себе. Людське життя в значній мірі вплив тих етичних осн
на яких живе чоловік. Те саме Adalb. Bóg 164.
379. Як нема, то й Бог не дасть. (Наг.)
Загальна думка про людську безсильність супроти недостатку. Пор. нім. N
nichts ist, da hat der Kaiser sein recht verloren, пор. Wand. III, 1
(Nichts, 84, 92).
380. Як не ти, Боже, хто нам допоможе? (Терноп.)
Бог найліпша, найпевніша підмога в нещастю. Те саме у Полянів (Ada
Bóg 179).
381. Якого-с ня, Боже, сотворив, такого ня маєш. (Топільц.)
Висловлена детерміністична думка, що чоловік не вповні одвічальний за с

вчинки, бо вони в значній мірі залежать від його вроджених здібностей, соціального стану, місцевости і т. и. обставин, яких він сам собі не вибрав. Пор. нім. *Es ist ein jeder, wie ihn Gott geschaffen hat, auch oft noch ärger.* Wand. II, 8 (Gott 170); згідне з нашим Adalb. *Bóg* 159.

2. Як Пан Біг дає, той скалублинами пхає, а як відбирає, то й двері не замикає. (Незаб.)

Добро приходить помалу, з трудом, а лихо відразу; пор. висше 232, а також польське *Brgoz.* *Bóg* 35; Adalb. *Bóg* 167.

3. Як си в Бога щістья вичу. (Дрог.)

Формула, якою ваклинає ся чоловік, що щось зробить або що його слова правдиві.

4. Я не Пан Біг, наперед не знаю. (Наг.)

Коли хтось питає другого, що й як буде. Будуще знає тільки одян Бог.

5. Я собі це не віскакав, так міні Бог дав. (Ценів.)

Знач. не власновільно, не з іграшки се роздобув (прим. хоробу, уломність, але також вроджений розум, багатство).

ГАТИЙ. 1. А як ти богатий, то тобі вільно в церкві свистати? (Цен.)

Насьміх над гордощами багатого а дурного чоловіка. Поговорка взята зі звісної анекдоти про глухого і губатого, див. Ета. 36. VI, 232.

Богатий бідного й знати не хоче. (Наг.) ...не пізнає. (Голоб.)

Уникає з ним компанію, а зустрівши удає, що його не бачать; пор. Ном. 1607.

Богатий до бідного літом, а бідний до багатого в зимі: кліпне вашеці. (Наг.)

В літі богатий потребує робітника, а в зимі бідний прожитку та заробітку. Кліпне вашеці — формула покірної просьби, уживана тільки в церемоніях, прим. при запросинах на весіле.

Богатий ем, лише грейцарьї ніколи не виджу. (Наг.)

Іронічно говорять бідний чоловік; „не виджу“ в значіню „не маю“, не виджу у себе.

Богатий робит як хоче, а бідний як може. (Голоб.)

Жартливо, бо ж і одян і другий зробить тільки те, що може. Те саме Сям. 184; пор. Adalb. *Bogaty* 27; Wand. III, 1616 (*der Reiche* 91).

Богатий, що багато дечого нема. (Дар.)

Гумористична відповідь на питанє, чи сей або той богатий. Див. Ном. 1487.

Богатий як Жид. (Ком.)

Жиди звичайно займають ся грошевими ділами, от тим то в народнім розумію вони все багаті. Пор. нім. *Reich wie ein Jude*, Wand. III, 1611 (*Reich* 184).

Богатий як Жид пархами. (Наг.)

Згідно про богача. Обридливу слабість пархів (корост, сверблячки) здавна у нас привязують до Жидів звісних зі свого нехлюйства. Те саме у Поляків: *Bogaty jak żyd w parchy* (помилкою надрук. *paschy*), див. Kolb. III. 197; Adalb. *Bogaty* 26; пор. Ном. 1345.

Богатий, як чорт лабатий. (Наг.) ...рогатий. (Кол.)

Згідно або зі злобою про богача. В дусі давніх аскетичних поглядів чорт

- уважаєть ся паном і володарем земних богатств. Те саме Ном 1488; Adalb. Bogaty 20; пор. Даль. I, 68, 69.
10. Богатого з хвастливим не розпізнаєш. (Ільк.)
Один і другий любять хвалити ся; див. Ном. 2572.
 11. Богатого і серп годить, а вбогого і бритва не хоче. (Ільк.)
Себ-то богатому і некористні обставини нерав виходять на добре, а бідний може скористати і з найкористнійших. Див. Ном. 1600; Сім. 2376.
 12. Богатого покута, убогого бесіда. (Ільк.)
Бідний має хоч ту сатисфакцію, що може наговорити ся про нещасте, постигло богача. Дословно те саме Ном. 1608 і в старописьм'янім Кпар. пор. Adalb. Bogaty 4.
 13. Богатому все ввіде. (Наг.)
Він викрутить ся навіть із такого, де би бідний пропав; у него нема сорому. Так само в нім. Dem Reichen geht alles hin, див. Wander III, 1612 (der Reiche 23).
 14. Богатому дідько доносить. (Наг.) ...додає. (Цен.)
Віра в нечисте походжене богатства, пор. укр. пісню про Куперяна:
Хто богатий, хто хороший,
Кому носить з річка гроший.
Див. Ном. 1422; згідне в нашім польське Adalb. Bogaty 51; Даль. I, 68.
 15. Богатому до серця не промовиш. (Наг.)
Він твердосердий, привик на все дивити ся практично, холодно; пор. Dives erga inopes surdus, ferrea corda gerit і нім. Wand. III, 1616 (der Reiche 109).
 16. Богатому і в пеклі добре. (Наг.)
Іронічно: заслужив на тяжшу кару, то кипить у смолі, а бідні носять муку, а та підкладають. Так часто мають невольний порядок у нар. оповідачів. Та сама приказка у Поляків, Adalb. Bogaty 9.
 17. Богатому йно красти. (Наг.)
Бо на него ніхто не погадає; пор. Ном. 1424; Дик. 345; Нос. ст. 262.
 18. Богатому й чорт діти колише. (Лев. Ільк.)
Те, що кому иньшому шкодить, богачеві виходить на добро. Те саме Ч. Богатство 10; Ном. 1420; у Поляків Petr. 174, пор. Adalb. Bogaty 9; Дик. 347; Нос. ст. 262; Wand III, 1612 (der Reiche 18); Даль. I, 66.
 19. Богатому не зич, бо забуде. (Голоб.)
Тільки бідний зич пам'ятати добро, яке йому хто зробив. Пор. польське gatemu nie rozuszaj i nie dowierzaj (Adalb. Bogaty 11).
 20. Богатому чорт діти колише, а бідному і нянька не хоче. (Дар.)
Богатому навіть зло виходить на добро, а бідному навіть із доброго діждати ся добра. Див. Ном. 1420.
 21. Борше богатий запотребує бідного, ніж бідний богатого. (Наг.)
Говорять бідні в літі, коли богатому треба робітника; пор. више 3; Wand III, 1613 (der Reiche 34, 36).
 22. Будь богатий, як земля сьвята. (Збар.)
Формула благословенства, коли куми приймають дитину з хресту. Земля

- жерело всякого багатства. Пор. Чуб. Богатство 13; польське Bogaty jak ziemia (Adalb. Bogaty 23).
3. В багатого приятелів много, а в бідного ні одного. (Снят.)
До багатого всі горнуть ся, а до бідного ніхто. Пор. Wand. III, 1615 (der Reiche 85, 150); Wahl I, 37.
4. Вибрав сі, як багатому по смерть. (Наг.) Пішов... (Наг.)
Говорять, коли хтось пішов кудись недалеко і барить ся дуже довго. Те саме в німецькім перекладі і в хибним поясненім Wand. III, 1622 (der Reiche 220).
5. Добре багатому красти, а старому брехати. (Ільк.)
Бо на багатого не впаде підозріння, а старому повірять. Див. висше 16; Ном. 1424; Čelak. 167; Wand. III, 1614 (der Reiche 65).
6. Коли-с багатий, прошу ті до хати. (Густ.)
„Не бій сі, бідного не запросьят, а ще псами затровьят“ — додав бідний у пояснене до сеї приповідки.
7. Тогди він буде багатим, як пес рогатим. (Ільк.)
Говорять про лїнивого, недотепного, марнотратного чоловіка. Див. Ном. 1481; те саме у Поляків Adalb. Bogaty 1.
8. У багатого багато гроший, а в бідного дітий. (Підвол.) ...воший. (Збар.)
Широко розповсюджений погляд про більшу плодючість бідних, пор. Чуб. I, Богатство 9; Ном. 1620 і висше Бог 291.
9. Умер багатий: ходім ховати! Умер убогий: шкода дороги. (Петр.)
Багатому навіть по смерті віддають лїпшу честь, ніж бідному. Див. Ном. 1604. Наша приповідка докладно передає середньовікову латинську віршу:
Si moritur dives, concurrunt undique cives;
Si moritur pauper, veniet vix unus et alter.
Пор. Wand. I, 138 (der Arme 139); III, 1605 (Reich 56); ще близьша до латинської українська Ном. 1603.
10. Хто багатий, той не любить дати. (Наг.) ...той скупий. (Цен.)
Що багатство йде в парі зі скарністю, се загальне спостереженє, див. Дал. I, 69; Adalb. Bogaty 36.
1. Чим багаті, тим раді. (Наг.)
Говорять гостям, себ-то: що маємо, тим раді вас прийняти. Пор. Сим. 2589.
2. Як би не був свиноватий, то би не був багатий. (Лучак.)
Вислов тої думки, що багатство звичайно здобуває ся не надто чесними способами, а власне людською кривдою, скупарством та скарністю; ті прикмети й характеризують ся словом „свиноватий“. Пор. польське Kto się chce zrobić bogatym, musi się na jakiś czas zrobić świnią (Adalb. Bogaty 42).
- Богато. 1. Богато видіти, а не мати за що купувати, не треба й хорувати. (Гнідк.)
Говорять бідний чоловік ходячи по ярмарку. Пор. польське Widzieć a nie zużyć, to wielka obrada (Adalb. Widzieć 19).
- Богато говорити, а мало що слухати. (Терн.) ...нема що... (Наг.)
Коли приходить ся оповідати якусь прикву, а запутану історію. Пор. Adalb. Gadać 53.

3. Богато сі оженив: узив дівку й тров дітний. (Наг.)
Іронічно про такого, що взяв покритку.
4. Є багато — мене ся, а є мало — обійде ся. (Петр.) Є много... (Наг.)
Як багато... а як мало... (Город.)
У сільському господарстві приходиться нерозредувати бюджет видати який через те буває дуже нерівний, відповідно до засобів. Пор. нім. Viel man haben, mit Wenigen behilft man sich auch, Wand. IV, 1634 (Viel 4).
5. Не багато, лиш троха много, а більше нічого. (Наг.)
Жартлива відповідь чоловіка, що прийшов до сусіда позичати хліба і його запитали, чи багато йому треба. Мовляв, здалось би й багато, та вже да хоч троха.
6. Хто багато має, той ще жадає. (Кобил.)
Звичайне спостереження, що охота до ошадности, запопадливості та захланності родить ся і збільшується там, де вже єсть зібрані засоби. Пор. француз. L'appétit vient en mangeant; Adalb. Мієс 10; Wander IV, 1633 (Viel 20, 56, 69, 80).
7. Хто багато просит, нічо не дістане. (Кол.)
З сего ще не випливає, що хто мало просить, той усе те й дістане. Те саме нім. Wand. IV, 1635 (Viel 71).

Богацтво. 1. Богацтво пушит, а бідацтво сушит. (Цен.)

Богатий товстіє, а бідний сохне. Пор. укр. Богацтво дме, а нещастя (Ном. 1592); Чуб. Багатство 5; пор. Даль. I, 65.

2. Богацтво ся мене, мудрість ні згорить, ні втоне. (Гвідк.)

Приповідка мабуть книжного походження; пор. Wand. III, 1628 (Reichthum 1).

3. Богацтво — хробацтво, набє сі — мене сі. (Кожар.)

Думка подібна як і в попереднім, та тут висловлена плястично; богацтво рівняно немов із сиром, який про запас набиває ся в діжку.

4. Богацтво як піна на воді. (Наг.)

Воно мивуше, любить переходити з рук до рук; пор. Wand. III, 1627 (Reichthum 127).

5. Велике богацтво — великий клопіт. (Цен.)

Турбота перозривно звязана з богацтвом; пор. нім. Grosser Reichthum, schmerzliche Sorge, і подібні Wand. III, 1625 (Reichthum 27, 87).

6. Де богацтво, там і лайдацтво. (Льв.)

Погляд бідного чоловіка, який від богачів дізнав не одної кривди; пор. Wand. III, 1627 (Reichthum 71, 72, 95).

7. Нині богацтво, завтра жебрацтво. (Кол.)

Прастара думка про наглу зміну людської фортуни, пор. Овідієв вірш: est subito, qui modo Croesus erat (Ір — звисний жебрак у Гомеровій Одиссеї); див. також Wand. III, 1604 (Reich 51).

Богацький. 1. Богацька дівка працює від суботи до понедівка. (Цен.)

„У суботу стріє ладат, у неділю танцує, а в понеділок починає спочивати пояснив селянин.

2. Богацька пшениця для мишей, жебрацька для людей. (Кобил.)

Богачі держать свою пшеницю довгі літа в сиртах або засіках, де її з'їдають миші.

миши; бідний мусить свою зараз обмотити й продати і вона йде на пожиток людям, хоч звісно, найменше йому самому.

Богацьке, а жидівське пікола не пропаде. (Лучак.)

Богач і Жид мають змогу добити ся свого, виправувати свої претенсії; бідний дуже часто мусить на своє махнути рукою, пускати кривду плазом.

Богацьке все величне. (Лучак.)

Богач уміє кожний свій учинок, кожду свою річ показати иньшим у принадній формі, щоб його хвалили; пор. Ном. 1429.

богацько. 1. Хто має богацько, той бурчить, а хто мало, той мовчить. (Ільк.)

Значіє двояке відповідно до значіня слова бурчить: а) хто має багато, той вередує, тому все не до ладу, б) — той пишаєть ся, помітує бідними; Ном. 1593.

богач. 1. Богача за кума бере, а в бідного гроші. (Явор.)

Говорять про сільського лихваря, що наздиравши з бідних грошей братає ся і кумає ся з богачами; пор. Wand. III, 1612 (der Reiche 24).

Богачам за гроші і гроби хороші. (Лучак.)

Бідного поховують як будь і хреста на гробі не поставлять за дармо, а богачу й тут парада.

Богач а свиня — по смерти скотина. (Ільк.)

Стародавня думка, що по смерти людське тіло нічим не ліпше від звірячого, тут висловлена з злосним відтінком; порівняє з свинею не до одного богача підходить і за жити. Те саме Ном. 1463; Adalb. Bogacz 2.

Богач бідним сі громошніє. (Явор.)

Знач. гордує, помітує.

Богач би око виймив за кавалок хліба. (Наг.)

Такий захланний та немилосерний. Мб. патак на оповіданє про двох подорожних, із яких один другому за шматок хліба виймив око, див. Етн. 36. I, ст. 67—76; III, 36 і подана на ст. 233—234 література.

Богач богачи питає. (Наг.)

Богач шукає компанії, кумівства, сватівства з богачами.

Богач гроші складає, а дідько мошонку шие. (Лучак.) ...чорт калитку... (Наг.)

Скупий богач складає добро, яке по його смерти нераз наслідники розтратять марно; сю думку висловлено тут у мітольоічній формі, немов по богачевій смерті чорт забирає його добро. Пор. Ном. 1449; у Німців: Was nützt dem Reichen sein Geld, wenn der Teufel den Schlüssel behält — Wand. III, 1621 (der Reiche 189).

Богач двома плугами оре. (Наг.)

Звичайна в давніх часах характеристика богача, відповідає категорії „двопарового“ господаря в старих панцизняних інвентаріях; пор. Ном. 1365.

Богачеви вибери очи, а він задом дивит ся. (Лучак.)

Одно яке будь нещастє, що може погубити бідного, не доконає богача, бо він знайде спосіб, чим би зрівноважити свою втрату. Дивленє задом у народньому погляді — прикмета рака.

Богачеви вітер гроші несе, а бідному половою очи засипає. (Печен.)

Те, що богачеви нераз виходить на користь, бідному нераз приносить страту.

Представлено в образі тока, на якому зерно-золото випадає на долю бідного, а полова-нешчасте на долю бідного.

11. Богачеви все дурниця трафит ся. (Лучак.)
Дешевше купить чи в дарунку дістане; нім. Reiche finden, див. Wand. 1619 (der Reiche 158).
12. Богачеви дідько дитину заколише, а бідному ще збудит. (Сор.)
Думка та сама, що висше Богатий 18, 20.
13. Богачеви дідько дитину колише, а бідному шіпає. (Кольб.)
Те, що в богача буває заспокоєнем якоїсь потреби, бідному робить ще більшу клопоту, пор. попередне; Ном. 1420.
14. Богачеви і чорт дитину заколише. (Гнідк.)
Варіант приповідки поданої під Богатий ч. 18. Та сама приповідка і в Dem Reichen wiegt der Teufel die Kinder, але з значінем, що богацькі діти рідко вдаті, див. Wand. III, 1612 (der Reiche 18).
15. Богачеви можна й чорта в'істи, а бідному засі. (Залісе)
Чорта в'істи — образом зам. зробити щось неможливе або неподобне. Нім. вічно, коли богач зробить якусь дурницю або погань і се йому перед людьми уходить.
16. Богачеви сї веде, бо богачеви когут сї несе. (Город.)
Має надзвичайне щастє. Фігуральне речє „когут несе сї“ для характеризації щастя у всякім ділі, див. Wander II, 272 (Hahn 261); богацьке щастє характеризує Німець аналогічною приповідкою, що богачеви і віл огелить, див. Wand. III, 1612, 1619 (der Reiche 12, 170).
17. Богач за грейцар три рази вмирав. (Наг.)
Характеризують захланність богача; натяк на звісну анекдоту про те, що богач позичивши у бідного крайцар, не хотів йому віддати його і тричі відмертвого, див. Етн. Зб. VI, 124, 125.
18. Богач з бідного жие. (Наг.)
В наївній формі висловлена думка, яку науково мотивує соціалістична теорія. Пор. Wand. I, 134 (der Arme 57).
19. Богачі їдят колачі, але спят у день, а мало в ночі. (Дмит.)
Іронічно, зам. сплять хіба в день, бо в ночі мало; так само Чуб. Богатий 15; у Ном. 1437: „не сплять у день, а мало і в ночі, або не сплять ні в день, ні в ночі; пор. Wand. I, 1476 (Arm 135).
20. Богач їсть колач, а бідний і хліба не має. (Ільк.)
Загально розповсюджена приповідка, пор. Ном. 1595; нім. Der Reiche kann Kuchen essen, wenn der Arme kein Brot hat, і подібні Wand. III, 1614 (der Reiche 12).
21. Богач — його сусіда чотирма волами оре. (Гнідк.)
Іронічно про голодранця, що вдає богача.
22. Богач крає дрібно. (Ільк.)
Знач. скупий; пор. Ном. 1451. Та сама думка в иньшій формі у різних народів, пор. чеське Bohatec bývá rad skupes (Čelak. 166); Wand. III, 1614 (der Reich 59).
23. Богач не відає, що бідний обідає. (Наг.)
Знач. не дбає про бідного, не турбує ся його нуждою. Пор. нім. Der Reiche weiss nicht, wie der Arme sich nährt, Wand. III, 1614 (der Reiche 12). Див. 344.

4. Богач не знає, що бідному дольигає. (Наг.)
Не вміє поставити себе в його положення, відчутти його потреби. Пор. Wand. III, 1614 (der Reiche 68).
5. Богач — нема му пари в селі. (Наг.)
Знач. нема другого такого.
6. Богачови все яло сі. (Наг.)
Знач. що надіне, то всі признають, що гарне, що йому долина, а що зробить, то скажуть, що добре. Пор. нім. Dem Reichen legt man alle Dinge wohl aus і пояснена, Wand. III, 1612 (der Reiche 14).
7. Богач — певно хованцьи має. (Наг.)
Хованець — злий дух виховачий із курятого яйця; про него вірять, що достарчає багатства тому, хто запише йому свою душу. Що богач віддає за багатство душу чортови, се думка досить розповсюджена, пор. Wand. IV, 1613 (der Reiche 37, 93, 115).
8. Богач — повний зад волося. (Гнідк.)
Насьміх бідного, коли хто вважає його за богача.
9. Богач рахує гроші, а бідний воші. (Збар.)
Гумористично змальований контраст між багатим і бідним, пор. Богатий ч. 28.
10. Богач рідко в гараздї живє. (Ільк.)
Багатство само ще не дає вдоволення, навпаки, тягне за собою багато клопоту. Див. Ном. 1433; Wand. III, 1613 (der Reiche 42)
11. Богач сі трісе над грейцаром. (Наг.)
Скупий, не видасть зайвого крайцара.
12. Богач ся дивує, чим ся вбогий годує. (Петр.)
Богач не розуміє нужди, то й дивує ся тому, хто вміє з нею бороти ся. Див. Даль. I, 87; Нос. ст. 375; Čelak. 163; пор. Wand. III, 1614 (der Reiche 59, 68, 69).
13. Богач ся дивує, чим убогий діти годує. (Ільк.)
Мабуть тому дивує ся, що у бідного діти ведуть ся, а у него, хоч у достатку, гинуть.
14. Богач ся дивує, що бідний обідує. (Ільк.)
Звичайне такеж, як висше ч. 32; форма „обідув“ незвичайна, мабуть позичена з польського. Див. Даль. I, 83, 84.
15. Богач — хлїба плач. (Явор.)
Іронічна відповідь селянина, коли йому хтось скаже, що він богач.
16. Богачьи не наситиш. (Наг.)
Чим багатший, тим більше бажає.
17. Богачьи хїба земльи сьвїжита нагодує. (Наг.)
Знач. хїба вміє і піде гнати в землю „їсти землю“ в значіню вмерти див. далі „їсти“ і „Земля“.
18. Вибери богачови очи, він ся ямками дивит. (Пост.) ..задом по-дивит. (Ком.)
І в найбільшій нещастю богач дасть собі раду, знайде вихід. Пор. висше ч. 9. Аналогічна думка в німецькій: Wenn der Reiche fallen will, so helfen ihm seine Freunde auf, див. Wand. III, 1621 (der Reiche 194).

39. В богачи воли дурні, а в бідного діти. (Кольб.)
Воли дурні з роду, а бідного діти „дурні“, тоб-то безрадві з голоду й ну...
40. Де є такий богач, що би не хотів більше як має? (Наг.)
Богач ненаситний, ніколи не вдоволенний тим, що має. Та сама думка W a
III, 1618 (der Reiche 144).
41. Заміг богач на сироту. (Кольб.)
Знач. переміг сироту, скривдив її. „Замагати“ в такім значінню див. пісню
Івана та Марьяну:
Я взяли ся пробувати,
И ввзяв Турчин замагати. (Житє і Слово III, 369).
42. Мій тато такий був богач, що его сусід плугом орав. (Пужн.)
Гумористична характеристика бідности. Пор. висше Богач, ч. 21, — а та
Етн. 36. VI, 647.
43. Не тре богачеви з бідного кучму шити. (Лучак.)
Бідний знає, що богач мусять його визискати, але протестує тільки проти н
мірвого здираня та звуцаня. Щоб пошити кучму, треба з барана зде
шкіру. Навпаки у Німців: den Reichen das Leder stehlen und dem Arm
Schuhe davon machen, див. Wand. III, 1622 (der Reiche 218).
44. Пішов, як богачеви по смерть. (Льк.)
Пішов помалу, барить ся довго. Пор. висше Богатий ч. 24; Дик. 4653.
45. Такий богач, що сі в своїм богацтві не знає. (Наг.)
Знач. не знає ліку і ціни своїому богацтву.
46. У богача багато дров, тай горят, а в мене одно поліно, тай то
хоче. (Зазул.) ...повна піч дров горит... (Берез.)
Гумористичне наріканє на те, що багатому веде ся, а бідному ні; розумі
ся, веде ся при відповідних засобах, яких у бідного нема. Одно поліно с
не горіти ме, а тільки купа.
47. У богача каша горяча. (Стеж.)
Образово: все готове до вжитку, а у бідного нема такої вигоди.
48. У богачи пес з костев не втіче. (Комар.)
Знач. і пес привик до того, що йому дають добре їсти і не тікає з кістю,
знає, що йому не відберуть.
49. Ци богач, ци бідний, нічо з собов на тамтой сьвіт не забере. (Наг.)
По смерти щезають усі соціальні ріжницї; пор. Wand. III, 1619 (der
Reiche 166).
50. Що богачеви біда зробит? Йому очи виберц, а він сі ср—ов див
(Наг.)
Богач у біді дасть собі раду. Пор. висше ч. 9, 38. Дивити ся задом — да
і широко розповсюджене образове реченє про обережного, хитрого чолові
пор. лат. A tergo oculatus і под. 'E. Rot. 789', аналогічні німецькі W a
I, 182 (Auge 356—367).
51. Що богач, то свиня, а що бідний, то дуринь. (Пужн.)
Говорять бідний висловлюючи свою ненависть до богача та рівночасно і
візуючи над собою самим; див. Етн. 36. VI, 48.

Богородиця. 1. Пресвята Богородиця ризу шила і того дня положила.
(Мшан.)

Так мотивують святкування дня Положени ризи Богородиці, д. 2' липня. Див. М. Зубрицький, Народний календар (Мат. до укр. етнол. III, 48).

Бодай. 1. А бодай, бодай! (Наг.)

Вислов розчарованя, досади, коли чоловікови немов збирає ся на те, щоб заклясти, та афект не настільки сильний і він може стримати себе.

2. А бодай же вас, бодай! (Наг.)

Добродушний докір, мовляв: чом ви не сказали мені се або те, коли з того не вийшла вправді жадна шкода, але минула чоловіка якась невеличка приємність.

3. Бодай, бодай! Що-с увьшв, то віддай! (Наг.)

Іронічно відповідають чоловікови посудженому о якусь крадіжку, коли він почне клясти ся: а бодай мені се! а бодай мені те! Знач. не кдени ся, тільки віддай.

4. Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє! (Наг.)

Ніби прокляте з недоговором, може значити добродушний докір, жаль (що двоє любили ся а не побрали ся), любовний жарт, або й справді прокляте; пор. пісні:

- 1) Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє,
Яке в тебе, таке в мене личко румянов.
- 2) Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє,
Бодай тебе по при мене скулило у двоє. (Наг.)

5. Бодай ти остатньк був! (Наг.)

Прокляте. Остатньк — останній день.

6. Бодай ти фоц було! (Наг.)

Прокляте неозначеного змісту: щоб ти занидів, щев, пропав!

Божий. 1. Аби по божому тай по людськи! (Наг.)

Заохочують до згоди, супкою та справедливости.

2. Без божої волі і волос з голови не зпаде. (Ільк. Петр.)

Ремінісценція євангельських слів. Те саме Ном. 27; Adalb. Bóg 12; Wand. II, 65 (Gott 1566).

3. Бодай ті сила божа поразила! (Наг.)

Прокляте; „сила божа“ уявляє ся тут очевидно як перун.

4. Божа волі коньї ззіла. (Наг.)

Гумористична поговірка про недбалого, який привик здавати ся на божу волю і при тім усе тратить. Оповідать про конюха, що пасучи коні в ночі забавив десь кудись відійти і лишив коні „на божу волю“ на толоці. Приходить рано, а вовки коня з'їли. „Отто, — каже, — я лишив коні на божу волю, а божа воли коня з'їла“.

5. Боже око не дримає. (Наг.)

Бог усе бачить; пор. нім. Gottes Auge schläft nicht, Wand. II, 52 (Gott 1209).

6. Боже тай мов. (Наг.)

Говорить батько або мати, коли їх питають про дитину: чие се?

7. В божий чьис! (Наг.)

Говорять виправляючи когось із хати, або в дорогу або засаджуючи його за якусь роботу.

8. Він би божу лабу пропив. (Наг.)
Про безтямного пияницю. Яке значіння має незвичайний вислов „божа лаба“ а не міг допетати ся.
9. Він на божій дорозі. (Наг.)
Знач. ладить ся вмирати, дуже хоруже, конає вже.
10. Воля божа, а суд царів. (Задісе)
Вислов резигнації; мовляв: чоловік мусить підлягати божій волі й царськом судови. Говорить також чоловік, якому завядають якесь вде діло, а він за певняє про свою невинність. Те саме Čelak. 320.
11. Всі ми в божих руках. (Наг.)
Так потішають чоловіка в горю; значить: що тобі трапило ся, може трапити ся кождому в нас. Загально розповсюджена приказівка, див. Simr. 3897 Wand. II, 9 (Gott 181, 184).
12. Всі ми на божі води. (Голоб.)
Всі залежимо від Бога; що Бог захоче, може зробити з нами; пор. нім. E steht bei Gott, Wand. II, 9 (Gott 185).
13. Дав бим на боже, коби ті чорт ухопив. (Наг.)
Дати на боже, знач. на службу божу, на церковну відправу „за всякое прошеніє“
14. За боже пошите го вхопив. (Дрог.)
За волосє, немов стріху дану чоловікови Богом. В иньшій значіню „божє подшицце“ у Білорусів, пор. Нос. 304.
15. З божого допусту таке на мене впало. (Наг.)
Говорить чоловік про якесь тяжке лихо, головно про хорубу, каліцтво.
16. З божої волі продав штани, купив солі. (Кол.)
Гумористично: божа воля тут значить убожество допущене Богом на чоловіка
17. Міць би ті божа поразила! (Наг.)
Пор. висше ч. 2.
18. На божу волю го лишив. (Наг.) ...пустив. (Наг.)
Лишив без догляду, пустив самопас, прям. скотину, хорого чоловіка.
19. На все божа волі. (Наг.)
Так потішають себе в часах великих нещастє, пошести, повені і т. н., мовляв: від Бога залежить, чи жити нам, чи гинути, чоловік тут нічого не змінити. Подібно у Німців Alles nach Gottes willen, Wand. II, (Gott 16).
20. Надаражьне сі божим даром. (Наг.)
З докором, коли комусь дають хліба, а він не хоче брати. Див. далі Хліб.
21. На то божа волі була. (Наг.)
Знач. Бог хотів, що так стало ся; потішають себе по якімсь нещастю.
22. При божій помочи беззуба кулешу заїла. (Береє.)
Жартують, коли хтось роблячи якусь роботу все нарікає і стогне, що слабкий не має сили, а про те робить.
23. Спла божа би ті побила та би ті поразила! (Наг.)
Прокляте, пор. висше ч. 2, 16.
24. Суд божий би на тебе впав! (Наг.)
Прокляте на нечесного, кривдника, здирцю, з яким чоловік не може дійти свого права.

То божа дітина. (Наг.)

Значіня двоєке: а) добра, розумна дитина, б) знайдени, безбачченко.

То всьо боже, не наше. (Залісе)

Потішає себе чоловік, коли його добро пропадає через якийсь елементарний випадок, прим. через пожежу або повінь.

То ще по божому. (Наг.)

Знач. то ще сяк так, не зовсім погано пішло; пор. словацьке *To je ešte ta s Bohom.* (Zátur. I, 129).

Що боже, то Богу. (Наг.)

Реміаіценция євангельського: віддайте кесареви кесарево, а боже Богови. Те-ж у Словаків Zátur. II, 38.

Що боже, то чоловікови на добро не виїде (Наг.)

„Боже“ тут у значіню церковне, призначене для попа, на офіру. Наші селяне вважають гріхом задержати собі таку річ (прим. скотину) шлюбвану „на боже“ в хвилях нещастя, хвороби і т. и. і вірять, що зломане такого обіту може привести ще більше нещастя.

Що то божа воле: раз ударив, а два знаки! (Пужн.)

Жартливо про побитого. Натяк на оповідане про злодія, якого в чужім саді підчас бурі вдарив господарь вилами, а він думав, що то є грім і потім ади-вував ся, знайшовши два синьки. Див. Етн. Зб. I, Шимч, ст. 9; VI, 259.

ЖИТИ СЯ. 1. Божит сї, аж страшно слухати (Наг.)

Коли хтось для ствердження своєї правдомовности бажав собі всяких страшних нещастя і хороб.

Забожив блн сї не раз, а сто раз. (Наг.)

Порівнай висше Бігмати ся ч. 2.

Не божи ся, бо кров з носа потече. (Явор.)

Говорять брехливому, що божить ся в правді своїх слів; мовляв: не вірю, а ще й по пиді набю.

Не божи ся, не клени ся, вдар ся в груди, досить буде. (Коб.)

Вдарити ся в груди — символічний знак признання до вини і покаяня. Знач. не божи ся, що ти невинен, а краще признай ся.

Я на то побожу й сьвідками доложу. (Лібух.)

Сказати б по юридичному: суб'єктивний і об'єктивний доказ правди.

ЖКА. 1. Божка́ того вбила. (Наг.)

Говорять Цигани про здохлятану, яку й їдять. Пор. Даль. I, 32.

ЖОК. 1. Божку мій, дай міні серце в Бога! (Комар.)

Гумористично про Цигана, який молив ся до місяця (місяць — циганський божок, див. далі Місяць), щоб зробив так, щоб Бог був ласкав на нього.

Ей божок, шарни разок, най мішок найлу, тогди піду. (Пужн.)

Молив ся Циган до блискавки, згубивши в саду міх з накраденими яблуками, пор. Етн. Зб. VI, 259

ЖЯ. 1. Цьом бозю в хвостик! (Добр.)

Гумористично, коли хтось іде за порадою або з покловом до злого чоловіка, до Жида або взагалі когось неприємного в селі. Поговірка пішла з того, що в якийсь церкві, де в притворі був намальований страшний суд з величезним,

хвостатим Сатаною в нязу, баби мали звичай цілувати ту ікону, а обцівавши святих цілували також Сатану в хвіст і підносили до него таких малих дітей приговорюючи як висше. Таку ікону, де хвіст Сатани був вилучаний майже до знаку, бачив я в церкві в Арламівській Волі, пов. бромилського.

Бо-й-є. 1. Віп бо-й-є тото зробив. (Лол.)

Бо-й-є — справді, дійсно.

2. Та бо й бо-й-є. (Наг.)

Фраза висловлює potwierdженє, аналогічна до нім. ja freilich! selbstverständlich!

Бойко. 1. Бойки, що роблять мало, а ходять по легойки. (Ільк.)

Бойки — скотарі, до тяжкої хліборобської роботи не звикли; ходять легко бо легко обути (в постолі) і привикли ходити по горах.

2. Бойко в молоці волосє мисє, а в маслі сорочку варят. (Туст.)

Насьміх над бойківським молочним господарством і над бойківською чистотою. Бойки носять довге волосє, а йдучи літом у полонину з вівцями надівають (раз на все літо) сорочку виварену в маслі, щоб не плодилась вува.

3. Бойко череватий: заїв миску борщу, тай ще каже дати. (Льв.)

Розуміть ся, що від миски голого борщу він не сатий.

4. Вивалив очи, як Бойко на сьвјитого. (Наг.)

Насьміх над чоловіком, що зупинить ся перед чимось у німій подиві. Бойко — гірник прийшов у-перве до міста і зайшовши до лат. костела побачив там різьблених святих і привнявши їх за живих перелякав ся та глядів, чи поспадають із вітаря.

5. Дурний Бойко, не видів огірків тай каже, що то гарбузьита. (Наг.)

Ані огірки ані гарбузи в горах не ростуть. Але поговірка мусіла бути старою, бо жєна досять давно, бо тепер Бойки консумують багато квашених огірків.

6. Іде Бойко з гір! (Дрог.)

Говорять про грубіяна, чоловіка простакуватого та необізнаного з турецькими звичаєми.

7. Їде Бойко з празнику. (Наг.)

Говорять жартиливо, коли кому відритає ся по обіді. Бойко їде звичайно волами, щиро-деревляним немазаним возом, так що здалека чути протиний скрип.

8. Кокотить, як Бойко жовточеревий. (Ільк.)

Значіє неясне. Бойко жовточеревий, бо у него колір шкіри темніший, ніж у інших Русинів.

9. Ой ти Бойку несолений! (Наг.)

В карпатських горах соляних жерел нема, хоча на Підгір'ю їх багато; а села в горах дуже порозкидані і комунікація, особливо в зимі, дуже утруднена, то Бойкам дуже часто, а надто давніше приходило ся довгий час ходити ся без соли. Їх звичайний хліб — вівсяний оципок — прісний і несолений; не один Бойко, заходячи на доли на роботу, не може навіть вивнутися до квасного і соленого хліба. Відси й пішло те, що Бойків дають несоленими.

10. Питали єї Бойка, що старше, ци пак, ци реку. (Дрог.)

Сьвідчить ся з архаїстичних останків у бойківській мові, забутих уже на до-

Оповідують далі, що на питане Бойко відповів: „Старше реку, бо як не реку, то й павати не буду“, себ то коли не попрошу тютюну, то й курити не буду.

1. Питали сі Бойка: як ліпше кожух посиги, ци вовнов на верха, ци до середини? (Наг.)

Насміх над звичаєм Бойків носити кожух (особливо літом) вовною на верха. На се питане — оповідають далі — відповів Бойко: „Ліпше вовнов на верха, бо як би до середини ліпше, то був би Пап Біг вівци дав вовну до середини“.

2. Такий довгий, як Бойків сьвіт. (Бібр.)

Бойко, що в горах завсїгда бачить тісно обмежений обрїй, зійшовши на доли дивував ся, що сьвіт такий довгий. Гумористично, коли говорять про щось довше над звичайну міру.

3. Ти Бойку запечений! (Наг.)

Запечений тут у значіно: загартований, нечутливий, по троха тумановатий та ступідний.

4. Тихо, Бойку, бо то мша! (Наг.)

Жартливе ушїмненє, коли хтось не вмїє поводити ся в товариствї, голосно говорить дурниці. Початок поговірки дало оповіданє про Бойка, що у-перве зайшовши до костела і почувши органи думає, що се звичайна музика і почав танцювати. Його уговкуют: „Тихо, Бойку, бо то мша“, а він каже: „Е, ци вся, ци не вся, я втяв гопки тай пішов“.

5. Тїкай Бойку, бо на тебе гойкну. (Наг.)

Жартливо гукають здивавши Бойка. Взято мабуть із піснї:

Ой ти Бойку, ой ти Бойку, я на тебе гойкну;
А ти Бойку догадай сі, за двері сховай сі. (Наг.)

6. Умер Бойко, умер Бойко, Бойкови звонили; як сі Бойко з лави схопив, ледво здогонили. (Наг.)

Жартливо говорять побачивши знайомого Бойка, з яким не видали ся довгі роки. Первісно се співанка, жартливе змальованє кренкої та живучої бойківської вдачі. Подібним способом у Поляків схарактеризовано танцюристу вдачу

Мазура: Umar Maciek, umar i lezy na desce,
Gdyby mu zagrali, podskocyw by jesce. (A. Kalina, Lud I, 17).

7. **БОВИЙ.** 1. Боковá сестра. (Наг.)

Знач. жінка, частїйше наложниця, яку дехто при чужих видає за свою сестру.

8. **БОВУВАТИ.** 1. Бокує чогось від мене. (Наг.)

Сторонить, сердитий, неприязний.

9. **БОЛЕЗНИЙ.** 1. Не болезне, то й не любезне. (Наг.)

Говорить мачуха про чужих дітей; мовляв: я їх не родила з болями, то й не люблю їх.

10. **БОЛІТИ.** 1. Болить горло співати дурно. (Ільк.)

Відповідають такому, що жадає якоїсь послуги за дармо.

11. **БОЛИТ ТАЙ ПЕРЕБОЛИТ, ЗАГОЇТ СІ — ВСПОКОЇТ СІ.** (Наг.)

Потїшають чоловіка, що плаче або стогне з болю задля якоїсь не тяжкої рани або не дуже великої причини. Пор. висше Біль 1; Wand. IV, 267 (Schmer 21).

12. **З РАЗУ БОЛИТ, А ПОТОМУ СВЕРБИТ.** (Лол.)

Що з початку видає ся неприємним, болючим, те потім кобуть. Говорять жартливо про молоду жївку по шлюбі; пор. нім. Auf Weh' und Ach folgt Freude nach, Wand. IV, 1861 (Wehe 2).

4. Кого ни болит, тот ни охкає. (Кольб.)

Кому не долягає лихо, той не реагує на долегливість. Зовсім подібне старохорват. Кога ни боли, не тужи (Гильф. 1017); нім. Wenn es nicht wehethut, dich jammert nicht, Wand. IV, 1863 (Wehethun 10); пор. польське Kogo boli, ty się stęka (Adalb. Bolesé 12).

5. Мене сесе ні болит, ні свербит. (Гнідк.)

Мені се баїдує, я зовсім сею сиравою не цікавлю ся; Adalb. Bolesé 23.

6. Най тебе не болит голова мойов г—цев! (Наг.)

Дословно: нехай тебе не болить голова від того, що я набрав по заду. Обращенно: зово: не турбуй са мою бідю, не спочувай там, де в тебе не просять спочу...

7. Ни так болит, як горит. (Кольб.)

Горить тут у значію „конче потрібно, швидко потрібно.“ Відповідь на питання: чого кричиш? чи болить що?

8. Тепер болит, а колнсь і засвербит. (Наг.)

Потішають побитого, раненого, мовляв: загоїть ся, то й свербіти буде. І в гальвійше: всяка прикрість мене ся в часом і може вийти на приємність.

9. Ци болієш, ци хирієш, ци лише дурієш? (Наг.)

Говорять сердито до такого, що лежить недужий, прим із перепою, або вдає недужо...

10. Що болит, не цілує. (Гнідк.)

Що біль, то не роскіш, знач. у болю, в біді чоловік инакше поводить ся, у роскоши.

11. Що болит, то відложи на неділю, бо тепер робота. (Наг.)

Жартливо приговорюють, коли кому підчас пильної роботи впаде порошок в око, застрягне скалка або тернина в ногу і він задля сего зупинить ся в пра...

12. Що болит, то не лоптит. (Наг.) ...то не добре. (Терноп.)

Біль не приємність, не жарт. Пор. вище ч. 10.

Болото. 1. Болото аж єї розкисло. (Наг.)

Рідке болото. Згідно говорять про ледачого, плаксивого чоловіка без енер...

2. Болото по вуха. (Наг.)

Глибоке, невилазне болото.

3. В болото влізти легко, а назад хоть воли випрягай. (Льв.)

Легко вступити в якийсь нечисте діло, а видобути ся з него і зо стратою тяжко. Пор. польське: Wlazł w błoto, wyleś nie umie (Adalb. Błoto 18).

4. Витьгни бідю з болота, а в'на тобі на голові сьиде. (Наг.)

Виражуй лихого чоловіка з біді, а він тобі біді наробить. Див. подібне в Тернополі: тернове рече: Wand. I, 686 (Dreck 63).

5. Відчеси ся від мене та лізь у болото. (Лучак.)

Говорять напастливому чоловікови. Лізь у болото зам. іди до чорта.

6. Він і не вилазит з болота. (Наг.)

Знач. не може відстати від поганих привычок, а також: не може видобути ся з бідности, з довгів, з клопотів. В тім самім значію у Чехія і Словакия: Vytahnul se z blata (Čelak. 617; Zátur. XII, 347); у Німців: Der ist gefangen in den Dreck hineingesessen, Wand. I, 677 (Dreck 99, 130—141).

7. Вліз у болото тай качає ся як сєння. (Кобря.)

Говорять про пиявицю, або загалом про чоловіка, що не може покинути свих поганої привычки; пор. Wand. II, 1557 (Koth 35).

8. Волю в болото веречи, ніж нетрудному дати. (Наг.)
Волю змарнувати, анівечити якусь річ, ніж дати лінивому та недбалому.
9. Збив го на болото. (Наг.)
Збив до повного знесилена, до безтями.
10. З болота в калужу. (Наг.)
З одного лиха попасти ще в гірше; у Німців: Aus dem Koth in den Dreck fallen, Wand. II, 1557 (Koth 44).
11. З болота го витьг. (Наг.)
Видобув його з біди, з заведбаня, з зіпсутого окруженя, пор. нім. Einen aus dem Dreck ziehen, Wand. I, 688 (Dreck 110).
12. З болота паски не спечеш. (Наг.)
Глухими, недоладними способами або зовсім без ніяких засобів порядного діла не зробиш.
13. Змішъив го рівно в болотом. (Наг.) Змішати з ... (Гнідк.)
Знач. зганьбив, вилаяв, доказав прилюдно погані вчинки. І у Поляків Z błotem zmięszac kogo значить те саме, див Adalb. Błoto 17; у Словаків: Błoto hadže po nom (Zátur. V, 466) знач. говорить про нього погані річі, лає його; пор. нім. Einen mit Dreck beschütten, Wand. I, 688 (Dreck 116).
14. Коби болото, а чорти будут. (Збар.)
Коби нагода до злого, то вже найдуть ся такі, що в неї захочуть користати. Пор. Adalb Błoto 1; Дяк. 674.
15. Кому болото, а кому злото. (Наг.)
Одна й та сама річ може бути одному погана і обридлива, а иньшому мила й дорога.
16. Ледво-м сі отріс із того болота. (Наг.)
Знач. позбув ся поганої компанії або загалом немилих обставин. В таких самім значіно кажуть Словаки: Už sine v blate (Zátur. XII, 493).
17. Нам болото, а панам злото. (Бор.)
Говорять селяне бачучи, як коштом їх важкої праці иньші павошать ся. Говорив бориславський робітник оповідаючи, як тамошні робітники, самі живучи в бруді та смороді, збогачують капіталістів.
18. Розбаврав болото. (Наг.)
Виволік погану справу, так що про неї учинило ся багато бесіди. В нім. Den Dreck auspatschen, Wand. I, 687 (Dreck 94), пор. лат. Coenum agitare (E. Rot. 311).
19. Там таке болото, що як залізеш, то чобіт треба за хольтиву витьгати. (Щирець)
Говорять про погану, болотяну дорогу.
20. Та не міси болота! (Наг.) ...не розбавруй... (Наг.)
Не розмазуй поганої справи, не ровноси сльоток та брехень. У Німців: Alten Dreck soll man nicht aufrühren, див. Wand. I, 684 (Dreck 1).
21. Той, що в болоті сідит. (Наг.) ...що болотом трясе. (Кол.)
Образово зам. чорта. Віруване в те, що чорт сидить у болоті, повстало мабуть відте, що над болотами нічю показують ся блудні огні, які вважають ся появою злого духа.

22. У таке-м болото вліз, що аж ми самому встидно. (Наг.) ...що не знаю, як із нього й вилізти. (Наг.)
Говорить чоловік, що заліз у великі довги, або попав у погану компанію, від якої не може відпекати ся.
23. Хто в болото лізе, того ще й піхнуть. (Ільк.)
Хто самохіть іхає ся до лихого діла, до пияцтва, градіжки і т. и., все знайде охочих, що заохотять його брести далі.
24. Хто в болото лізе, тот ся покаляє. (Ільк.)
Хто вдає ся в компанію зі злими, зопсованими людьми, той і сам здобуде лиху славу, попсує ся. Так само у Поляків (Adalb. Bloto 11), у Словаків (Záutur. VIII, 444); Wand. I, 686 (Dreck 60).
25. Що болото, то не злото. (Наг.)
Погана, нечесна людина не те саме, не буде така люба, як гарна та людина.
26. Як у болото верг. (Наг.)
Пропало без пожитку. Так само у Поляків (Adalb. Bloto 4).
- Боляк.** 1. Больик як кулак. (Наг.)
Говорять про великий нарыв, опухлину.
2. Вивергло би ти больик на самій с—ці! (Дрог.)
Жартливе прокляте, коли хтось сяде на столі. Віруване в те, що хто сяде на столі, де кладе ся хліб „святий“, тому зад обкидає прищами, див. Етн. 36. V, 194 ч. 34.
3. Обметало го больиками. (Наг.)
Говорять про чоловіка, на якому багато прищів, ран, гудь.
- Боляче.** 1. В саме больиче мі вразив. (Наг.)
Знач. двоє: а) вразив рану і відновив біль; б) пригадав щось важке, неприємне.
2. І тут боляче і там горяче. (Збар.)
Безвихідне положене: і так зле і сяк не добре.
- Болячка.** 1. Больичка — пек би їй було! (Берез.)
Згадуючи про якусь погану рану, нарыв, то-що, завжди додають формулу спльовування, мовляв: щоб не причепила ся. Про давність і значіне тої формули див. Grimm. DM, 1056; ZDMG XXXI, 261.
2. Больичка ти під бік! (Наг.)
Прокляте. Загальне віруване, що проклятими можна иньшому причинити жоробу, а спеціально навести на него прищі та погані нариви, виявляє ся вже в конструванні таких речень, як „обкинуло його боляками“, „обсипало прищами“, „вивергло дугу“ і т. и.
3. Больичку-м си струтив. (Наг.)
Говорить чоловік подвигавшись або перепрацювавши ся так, що почуває біль у внутрі.
4. Най тебе мої больички не больят! (Наг.)
Знач. не турбуй ся моїм лихом. Відповідає з досадою чоловік такому, що з фарисейським співчутєм або з насміхом допитує ся про його лиху пригоду.
5. Порушив ем больичку. (Наг.)
Наші люде вірять, що „болячка“ є якийсь спеціальний орган у тілі і має

свої „пашка“ у всіх сугавах. Порушити болічку чи то якимсь спеціальним ударом, чи двигнем надсильного титару, то вже воша „не дасть спокою“ і конче спричинить чоловікові якусь хворобу.

Бомк. 1. Бомка люде пустили за вас. (Наг.)

Знач. пустили чутку, поговір.

2. Що ти ми пуцьнеш бомки! (Яг. С.)

Знач. брешеш, тужаєш, викручуєш ся.

Бомкати. 1. Щось там люде бомкают. (Голоб.)

Знач. балакають таме, що не дуже подібно до правди.

Бонюх. 1. Літав, літав бонюх, поки не впав у г—нюх. (Наг.) ...тай впав... (Наг.)

Говорять про такого, що носив ся з широкими плянами, похвалав ся зробити щось велике, а зупинив ся на якійсь дрібниці. Бонюх (у Желех. нема) — гнойовий жук.

Борг. 1. Борг умер, зачекай не жие; хто не має грошей, най не пє. (Ільк.)

Відповідь шинкаря, коли хто хоче брати горівку на довг або на зачеканє. Така персоніфікація дієслів, як тут „борг“ та „зачекай“, стрічаєть ся у нас досить часто. Пор. Adalb. Borg 1—3; Zátur. X, 1040.

Борис. 1. На Бориса і Гліба беря ся до хліба. (Ільк.)

Страсть сьв. мучеників Бориса і Гліба д. 24 липня, пора живв. Те саме в троха иньшій формі Ном. 461.

Борислав. 1. В Бориславлі панське їдінє, кінсьька робота, а свинсььке спанє. (Я. С.)

Борислав, дрогобицького пов., копальні нафти й земного воску. Говорить робітники, що тут їдять у трактирах, сілять у погачих норах, і тяжко роблять.

Бориславський. 1. Бориславську цїтку дістав. (Наг.) ...приліпили. (Дрог.)

Попламали, поталапали, споневіряли, видавали. Бориславські Жиди нафтарі робили селянам, що приїжджали до Борислава на торг, різні збитки. Найбільше дали ся в тамки бориславські пятки. Прим. привозить чоловік на торг дрова, цибулю чи що иньше. Ріпник бачить, що на чоловіці новий кожух, чиста полотнянка або біла свита, приступає до него і починає торгувати: „Що хочете за дрова?“ Чоловік каже: „Ринського“ чи „Два ринські“, а сей: „Дурний хлопе, що так мало! Я тобі пятку дам!“ Чоловік видивить ся на него, а той устромять руку в „вишячку“ тай талап йому цілою долонею по одежині десь на найвиднійшій місці, на серед плечей, тай регоче ся: „Ну, їдь, їдь, то за дармо, я за то тапси не жадаю.“

Борзо. 1. Борзо йди — біду найдеш, помалу йди — біда тебе найде. (Наг.)

Кому призначене лихо, той наткнеть ся на него, чи буде йти швидко, чи помалу. Те саме у Поляків Adalb. Bieda 38; у Чехів Čelak. 260; у Німців Wand. IV, 304 (Schnell 9).

2. Борзо сї справив, як у пальці тріє. (Наг.)

Говорять, коли хтось надзвичайно швидко зробить якийсь діло.

3. Хто борше всипле, той борше зведе. (Наг.)

Хто швидше зачне, той швидше зробить.

4. Хто борше їсть, той борше робит. (Наг.)

Натуральна обсервація; енергичний чоловік проявляє свою енергію і в роботі і в їдї.

5. Хто борше прийде, той борше сьиде. (Наг.) ...спічне. (Яс. С.)

Швидше дійде до ціля, швидше спочине.

6. Чим борше, тим лїпше. (Наг.)

Scil. щось зробиш. Те саме у Поляків Adalb. Prędko 1; нім. Bald gethan ist wohl gethan, Wand. I, 222 (Bald 4).

Борода. 1. Біла борода, курячі ноги, не збитись би нам з дороги. (Залісе) ...козячі... (Лучак.)

Якась мітологічна ремінісценція, мабуть поклик до персоналізованого Блуду чи якогось лісового Фавна.

2. Борода велика, а розуму мало. (Ільк.)

Про старого, що говорять не до ладу.

3. Борода виросла, а розуму не винесла. (Гвідк.)

Scil. не винесла з життєвого досвїду. Значїне як і в попереднім; пор. польськ Broda mądrości nie doda (Adalb. Broda 4); та сама думка у Білорусів Голова выдъзла, а вува не вынесла. (Нос. 284); Дик. 386.

4. Борода не робить мудрим чоловіка. (Ільк.)

Давня і широко розповсюджена думка. Див. Ном. 7265; Adalb. Broda 5, 6 Zátur. III, 94; у Плютарха Varba non facit philosophum, (E. Rot. 790) Wand. I, 237 (Bart 4).

5. Борода чесна, але облесна. (Терноп.)

Говорять про старого, але нещирого, облесного чоловіка.

6. Борода як мїтла. (Наг.)

Насмїх над бородатим чоловіком, пор. пісню:

В дїда борода — сьвітлоньку замїтати;

В мене личенько — лишень би цілувати. (Наг.)

7. Борода як у владики, а сумлїне як у шибеника. (Ільк.)

Борода додає чоловікови поважного вигляду; давні владики (єпископи) не тільки православні, а й уніятські ходили з бородами. Говорять про злого зрадливого чоловіка з поважним виглядом. Див. Ном. 180; Adalb. Broda 2 близше до польського, ніж до нашого у Словаків Zátur. VIII, 495, 496.

8. Борода як у Жида. (Наг.)

Наші селяне тільки виемково носять довгі бороди (прим. жebraки, знахорі) бородатих видають найбільше Жидів; пор. польське Brodaty jak Żyd (Adalb. Brodaty 4).

9. Борода як у старого, а розуму нїт і за малого. (Ільк.)

Говорять про дорослого або загалом старшого чоловіка, що робить дурниці.

10. Він уже по бородї плює, то певне довго не поживе. (Наг.)

Плює по бородї — знак, що не має вже й на стїлько сили, щоб плювати дальше. В польськїм Pluje se do brody в значїню: се йому не вдало ся, див. Сїнїс. 31; Adalb. Broda 14; у Німцїв і у Французїв: Ніхто не плює сам собі в бороду, в значїню: не робить сам собі скандалу, див. Wand. I, 238 (Bart 35); не може через бороду плювати — в знач. пняий, див. Wand. I, 239 (Bart 78).

11. В кого біла борода, тому й жьибки шкода. (Кольб.)
Насьміхаєть ся дівчина над старим женихом; те саме і в пісні:
В кого чорний вусок,
Тому рибки кусок;
В кого біла борода,
Тому й жьибки шкода. (Цен.); пор. Ном. 8739.
12. Задер бороду. (Наг.)
Вмер. Мерців „паряжають“, себ-то кладуть випростуваних горілиць, отже з піднятою в гору бородою, на лаві або на столі.
13. І за сивою бородою не все розум приходит. (Гнідк.)
Не все хто старший, той і розумнійший. Реліка молодших на претензії старих, щоб їх усі слухали.
14. Із за великої бороди як із за корча брехати сьміло. (Гнідк.)
Велика борода додає чоловікови поваги, а поважному чоловікови легше повірять навіть коли збреше. Тут ще й гра слів: брехати знач. lügen i belien; поважного брехуна порівняно з собакою, що бреше з за корча, закритий. Пор. німецьке: Eine gute Lüge geht durch den längsten Bart, Wand. III, 255 (Lüge 60).
15. На бороду бери! (Наг.)
Жартливо зам. на борі, у позичку. Те саме у Словаків: Berem na bradu (Záur. X, 1085).
16. Не все при старій бороді старий розум. (Гнідк.)
Старий розум — досвідний, добрий розум, який не все буває прикметою бородатого; пор. вясше ч. 3, 9, 13.
17. По бороді потекло, а в рот ся не дістало. (Гнідк.) ...не попало. (Ільк.)
Говорять, коли комусь усміхада ся якась надія, дуже близька була якась користь, але все те не сповнило ся.
18. По бороді текло, а в роті сухо було. (Наг.)
Значіне такеж, як і в попереднім, а також насміх над чоловіком, що хвалить ся своїми колишніми достатками або пишною гостиною у когось, а тепер виглядає на бідолаху.
19. Щоби мав бороду по сам пас, то му не віру. (Бібр.)
В основі погляд, що чоловік з великою бородою — правдомовний.
- Борозда.** 1. Будеш ти у мене в борозді ходити. (Наг.)
Віл або кінь, що ходить у борозді підчас ораня, йде все низше і через те має на собі більший тягар, мусить тяжше працювати і його гірше б'ють. В приложеню до чоловіка ся приказка значить: будеш ти у мене покірний, завнавш ляха, мусиш тяжко робити. Говорять до непокірного, лінивого.
- Бороздити.** 1. Бороздити кому що. (Гнідк.)
Робити на перевірі, заваджати.
- Борозний.** 1. Борозного бий, а підручний і так почув. (Наг.)
В паровій упряжці борозний називає ся правий, а підручний лівий. Погонич (при волах) стає від упряжі на ліво, так що лівого вола має „під рукою“.
- Борона.** 1. Борона гусий, качок, курий. (Гнідк.)
Борона тут у значіню стада, юрби.

2. Борону затягати за ким. (Наг.)

Коли волочать, то один іде з заду за бороною і затягає її, щоб не в борозду (розуміть ся, се потрібне там, де вузкі загопи, як на Півдні). Образово говорять, коли хтось підхваляює шнього, підлецує ся йому з мисль егоїстичними намірами.

3. Як сі за боронов курит, то сі господар не журит. (Наг.)

Хліборобська прикмета: коли сімш у сухе, буде врожай. Те саме у Полюв. див. Adalb. Brona 3, 4.

Боронити. 1. Борони Господи! (Наг.)

Окрик запереченя, пор. висше Бог 136.

2. Борони сі, як можеш. (Наг.) Боронит сі чоловік як може. (Наг.)

Жартливо, коли когось спіймають на брехні, якою викручує ся зі зробленим йому закиду. Пор. Adalb. Bronic sie 2.

3. Боронит сі руками й ногами. (Наг.)

Дословно: відбиває ся лежачи, боронить ся всею силою, не хоче чогось. У Німців: Er wehrt sich wie eine Katze, wie ein Dachs і т. и. Wand 1865 (Wehren 33, 36).

4. Оборонив го, як єгомощья від вовків. (Наг.)

Коли хтось бажаючи оборонити шнього або допомогти йому, чи то з дури чи зо злої волі ще гірше нашкодять. Натяк на оповіданє про злодія вкравши в попа вовчу шубу на сповіди признав ся, що згрішив там, що ровняв і т. д. і за се від недогадливого попа дістав ще похвалу. Пор. 36. VI, 242.

Бороти ся. 1. З дужчим бороти ся — смерть за плечима. (Іль.) З жим... (Сянці.)

Хто зацепить ся з сильнішим, легко наскочить на те, що буде побитий.

2. З дужчим не борись, з богатим не судись. (Ільк.)

Бо дужчий тебе побе, а богатий справу виграє, хоч би й підкупом. Те саме в старор. С сильнимъ не борись, а з богатымъ не тяжись. (Сим. 2121).

3. Хто ся боре, тому не горе. (Гнідк.)

Значить, має ще силу, засоби, відвагу і охоту до боротьби, ще не зпригноблений.

Борщ. 1. Або ви кумо їждте борщ, а я буду мнїсо, а нї, то я мнїсо, а ви борщ. (Наг.)

Жартлива альтернатива, де користнїще все виходить для того, хто говорить.

2. Ай то борщик добрий! Такий моя небїжка бабунї варила. (Наг.)

Жартливо, коли хтось поспішаючись хлисне горячого борщу тай попече. Оповідать, що раз на помивках посаджали старців за стіл тай поставили у місці дуже горячий борщ. Ось один сербув тай попів ся так, що аж очі в очах стали. Він ложку положив тай утираєть ся. „А ти чого?“ питає його инші. „Ай то борщик“ — каже він — як висше. Всі заохочені вхопили собі ж по ложці і так само попекли ся. Пор. Ном. 12810, 4987.

3. Бавх коть в борщ! (Наг.)

Жартливо, коли комусь траплять ся якесь несподіване, але незовсім пощастє, прим. прийде в гостину якась далека рідня в пору, коли у сїм нема що їсти. Коти вправді також м'ясо, але до борщу воно не приправ

4. Бий, жінко, ціле яйце в борщ! Най пан знає, як хлоп уживає. (Наг.)
Борщ підбитий цілим яйцем уважає бідний чоловік за великі ласощі. Гумористична приказка для характеристики бідноти, взята з оповідани про те, що одному пану вирадено вода; пан підозрівав свого бідного сусіду і пішов до него в пору, коли господиня варила обід. Господарь, що таки вярвав був вола, бачучи пана, сказав до жінки як в., і сим розоружив панське підозрінє.
5. Борщ без солі та без долі та без третього здоровля. (Дар.)
Характеристика нещасного стану бідного та ще й хорого чоловіка.
6. Борщ густий як квап. (Наг.)
Квап — рідка лемішка, рідке тісто (у Желех. I, 339 пояснено не зовсім докладно).
7. Борщ з'їджмо, за кашу поцюлуймо ся. (Залісе)
Жартливо, коли побрали ся бідні і вже швидко по шлюбі не мають що їсти.
8. Борщ і капуста — хата не пуста. (Петр. Ільк.) Як є борщ... (Луч.)
Борщ і капуста — звичайна страва наших селян, особливо в часі переднівку. Появ в ще борщ і капуста, поти в хаті нема цілковитого голоду. Пор. Adalb. I, Barszcz 5.
9. Борщ найстарша страва. (Наг.)
Жартом, тому, що його найперше подають на стіл. В таким значіню маб. і Ном. 12299.
10. Борщ пустий як підчпис. (Наг.)
Підчас — юшка в буракового лястя, переднівкоза страва без смаку і без поживности.
11. Борщ рідкий, лиш ним голову мити. (Наг.)
Селяне мють голову лугом, вивареним із попелу.
12. Борщ такий густий, що би по нїм Бойко в ходаках перейшов. (Наг.)
Бойки дуже рідко носять чоботи, а ходять переважно в шкіряних постолах. Коли господиня подасть занадто густий борщ, то жартують, що би по нїм Бойко в ходаках перейшов. Поляки кажуть: że by kot po nim suchą nogą przeszedł (Adalb. Barszcz 2).
13. Дай голый борщ, а чола не морщ. (Лучак.)
Годуй скупо і погано, але не сердь ся, не свари. „Голый“ борщ, не підбитий, сам квас.
14. Двое рідких, третий борщ. (Мінч. Ільк.)
Жартливо або докірливо про худий, скупий обід. Те саме Ном. 12367; Adalb. Barszcz 4.
15. За лижку борщу три милі гощу. (Наг.)
Докірливо про скупу гостину, або коли чоловік добивав ся чогось з великим трудом і влопотами, а одержав дуже малу корясть. Гощу — їду в гостину.
16. Їдж борщ з грибами, держи язик за зубами. (Залісе).
Говорять до балакучого чоловіка, що не вміє змовчати де треба.
17. Їджте борщ, добрий борщ: три дни під лавов стяв, нїм сї міні. дістав. (Наг.)
Насьміх над господинею, що дає гостям або слугам недобру або зопсовану страву.

18. Їдже, діти, борщ, дуже добрий борщ: свиня впала, курка вс— і корова підосцяла. (Наг.) ...мама варила, курка сі вс—ла, м сі втопила. (Снят.)
Жартливо і аллегорично про добрий борщ, у який положено шматок свинини який підбито яйцем і молоком.
19. Їжте, дітоньки, наварила м борщик, давала м псови тай не хо їсти. (Явор.)
Насьміх над господинею, що не вмів зварити добре навіть борщу.
20. Їжте, кумо, борщ підбитий, давала м псу, не хотів пити; сука хотіла, кума вес ізвіла. (Снят.)
Насьміх над припрошуванем перед їдою і над пажирливістю деяких господар. Adalb. Barszcz 14.
21. „Мамо, недобрий борщ!“ — „Ет, прийде тато з панщини, то й доброго з'їсть.“ (Дар.)
Мовляв, наробить ся і зголодіє, то й не буде перебирати, чи добрий, недобрий.
22. Набрал, як борщу на шило. (Збар.)
Не дістав нічого, пішов ні з чим.
23. На голім борщі годі цілом товчи. (Голоб.)
Хто тяжко робить, потребує доброго і сито з'їсти.
24. Наїв ся шилом борщу. (Сор.)
Знач. голодний, не їв нічого, в переноснім значіно: бідний, покривджений.
У Поляків *Szydłem barszczu nie jedzą.* (Adalb. Barszcz 11).
25. Тано як борщу. (Сор.)
Борщ дешевий, бо се-ж тільки вода настояна на буряках.
26. Хто не з'їсть борщу, той і каші їсти не буде. (Лучак.)
Борщ у селянськім меню — перша страва, за якою йдуть иньші. Приказка значить: хто не хоче зазнати чогось менше приємного, той не зазнає й гіршійшого.

Босий. 1. Босий віз. (Наг.) Босі копї. (Наг.)

Знач. пековані.

2. Босий як пан пес. (Наг.)

Жартливо говорять про себе чоловік, що не має в що обути ся.

3. Босого не треба визувати. (Наг.)

Хто нічого не має, тому нічого не відбереш.

Босини. 1. Що ти босини відправляєш? (Дрог.)Говорять до босого. Босини — жидівський звичай: коли хто в домі вмер, по похороні вся сім'я мусить сім день пробувати дона босо, молячись за його душу, див. R. Andree, *Zur Volkskunde der Juden.* Bielefeld und Leipzig 1881, стор. 166.**Бочити ся.** 1. Бочит сі на мене, як бим му маму зарізає. (Наг.) ... бугай. (Наг.)

Сердять ся, гніваю ся, сторонить від мене.

Бочка. 1. Або то я бочка, аби ти мене набивав? (Сор.)

Жартлива відповідь, коли хтось нагрожує ся, що „набю тебе“. Набивати бочку — набивати на неї обручі.

2. Діраву бочку кілька хоч наливаї, то все витече. (Наг.)

Аллегорично: недбалому, марнотратному давай скільки хочеш, він усе змарнує.

3. З иньшої бочки зачав. (Терноп.)

Звів бесіду на иньшу тему, пор. Adalb. Bezcka 6; Wand. I, 934 (Fass 130).

4. Порожня бочка гучить, а повна мовчить. (Ільк.) Порожня... повная... (Петр.)

Дурний, зарозумілий чоловік хвалить себе, величає ся, а розумний, статочний мовчить. Пор. Wand. I, 931 (Fass, 47—53, 68); Adalb. Bezcka 4.

5. То бочка без дна! (Наг.)

Неситий, марнотратний чоловік; давай і давай, та йому ніколи не досить або не має з того ніякої користі.

Боягуз. 1. Боягуз сї в мишічу ямку ховає. (Наг.)

Насьміх над боязливим чоловіком.

2. Ой ти боягузе! Своєї тіни боїш сї! (Наг.)

Докір боязливому, що лякає ся якоїсь марної або видуманої річи. Пор. Adalb. Bač się 27.

Бояти ся. 1. Бії ся Левку, коли пса бють. (Ільк.)

Первісно мб. левку, знач. пса бють, а львови дають до пізнання, що й йому може се стати ся або що й йому се належить ся. Та задля тотожності назви се саме значіне могло перенести ся на чоловіка Левка.

2. Боїт сї мене як Жид солонини. (Наг.) ...науки... (Ур.)

Жартливо, боїть ся без причини або задля якоїсь фіктивної, незрозумілої причини. В польськїм меньше гумористично: jak Żyd karabina (Adalb. Bač się 19).

3. Боїт сї мене як огню. (Наг.)

Знач. береже ся, старає ся не попасти ся мені в руки. Пор. Adalb. Bač się 12; Zátur. IV, 214.

4. Боїт сї своєї тіни. (Наг.)

Знач. чогось зовсім не страшного або якоїсь видуманої небезпеки. Пор. Zátur. IV, 214; Wand. I, 1279 (Fürchten 74, 83).

5. Боїт сї, як дїлька ладану. (Наг.)

Жартливо; pars pro toto, зам. церковної відправи, при якій уживають кадила. Пор. старор. Ладану бьгаеть дьяволь, а дуракъ доброва слова (Сим. 1400).

6. Боїт сї, як пес палиці. (Наг.)

Згідно, про трусливого чоловіка. Пор. Adalb. Bač się 15; Wand. I, 1280 (Fürchten 91); тамже II, 827 (Hund 192).

7. Боїть ся, щоби му заяць дороги не перебіг. (Ільк.)

Про лїншого, що не може рушати ся з дому. Коли заяць перебіжить дорогу, то се вважає ся поганою ворожбою, див. Етн. Зб. V, 174. Більше гумористично каже Словак: Bojí sa, že ho zajac zje (Zátur. IV, 214).

8. Боїть ся, як чорт свяченої води. (Ільк.)

Загальне віруванє, основане зрештою на церковній науці і на обрядах твв.

- екзорцизмів, що при помочи сьвяченої води можна прогнати злого духа. Те саме Ном. 4372; Adalb. *Vač się* 9; *Záur.* IV, 214; *Wand.* I. 1280 (Fürchten 89); пор. лат. *Malus lucem fugit ut daemon cruce.* (Beb. 389).
9. Бояти ся вовка та в ліс не йти. (Петр. Ільк.) Боявши сі... (Наг.)
Задля боязни перед якоюсь можливою небезпекою не слід занедбувати діла.
Пор. *Wand.* I, 1278 (Fürchten 43).
 10. Бою сі, аж зубами цокочу. (Наг.) ...січу. (Яс. С.) ...дзвоню. (Наг.)
Звичайний фізіологічний об'яв при сильнім перестрахи.
 11. Бою сі, аж ми волось на голові в гору лізе. (Наг.) ...дуба стає. (Кол.)
Фізіологічний об'яв в разі наглого переляку.
 12. Бою сі, аж на мні сорочка полотном стала. (Наг.)
Жартливо, мабуть передразнюючи поговорку: пополотнів зо страху, збілів як полотно. Пор. Ном. 4392; Adalb. *Vač się* 39.
 13. Бою сі, аж тремчу. (Наг.) ...аж сі телепаю. (Наг.)
Тремтінє належить також до звичайних об'явів перестрахи.
 14. Бою сі, аж у мні душі нема. (Наг.)
Аж помертвів, стратив притомність.
 15. Він сі навіть миши боїт. (Наг.)
Первісно про ледачого пса, а також про надто боязливого чоловіка.
 16. Збояв сі, аж помертвів. (Наг.)
Пор. н-р 14, а також Ном. 4394.
 17. Кого сі не боят, того не шьинуют. (Наг.)
Стародавнє розумінє авторітету, висловлене ще в Езоповій байці про жабячого короля, дав. *Phaedri Fabulae* I, 25, пор. E. Lévêque, *Les fables ésopiques de Vabrios.* Paris 1890, стор. 251—2.
 18. Коли сі боїш, не страш. (Наг.)
Не чини того вьншим, чого сам не любиш. Пор. Ном. 4402, а також новогрецьке: *каї φοβάται καї φοβερίζει* (І боїть ся і страшить), дав. *Krimb.* 86 (ст. 207).
 19. Має боя. (Кол.)
Образовий вислов зам. боїть ся. Іменник бій = страх див. також у словацькій приповідці: *Bez boja niet vít'azstva* (*Záur.* IX, 66).
 20. Най сі той боїт, кому страшно. (Наг.) ...хто сі в чіось злім почувас. (Наг.)
Потішають чоловіка, що лякає ся наслідків якогось діла.
 21. Не бій сі, він ті не звість. (Наг.)
Говорять такому, що боїть ся йти до пана або загалом до когось старшого та впливового. Пор. *Wand.* II, 1163 (Gressen 84).
 22. Не бій сі, волос ти з голови не спаде. (Наг.)
Додають духа чоловікови, що йде на якусь небезпеку. „Волос спаде з голови“, символічно зам. не потерпиш ніякої шкоди ані ущербу, вислов євангельський. Подібна до нашої німецька приповідка *Wand.* I. 1277 (Fürchten 11).
 23. Не бій сі, гадки не май! (Наг.)
Себ-то: не дбай, не думай, щоб тобі могло стати си якась лихо.
 24. Не бій сі, дідько. ті не вхопит. (Наг.)
Жартливо або сердито, зам. не пропадеш.

25. Не бій сі, Дух сьвїтний з тобов! (Наг.)

Підбадьорюють когось, особливо дитину, коли чого перелякає ся.

26. Не бій ся чорта, але злого чоловіка. (Гнідк.)

Злий чоловік — лихо конкретне, близьке, а чорт — абстракт, фікція.

27. Не боїт сі мокрий дожджу. (Наг.)

Той, що вже в біді, не злякає ся біди. Пор. Wand. III, 965 (Nass 8); Brzoz. Mokry 1.

28. Не мав бин чого бояти сі, та тебе. (Наг.)

Відповідь, коли хтось потішає другого або кличе його до себе: „Та не бій ся! Ходи сюди!“

29. Не так я сі бою, як сі тобі здає. (Лучак.)

Відповідь, коли хтось закидає другому (в сварці): „Ага, боїш ся мене!“ По дїбна думка в польськїм: Więcej się bałi, niż widzieli (Brzoz. Bać się 9).

30. Не так я сі тебе бою, як ти мене. (Наг.) . як ти сі сам боїши. (Яс. С.)

Закид трусливості вчинений одним другому, сей другий звертає на першого.

31. Ни боїт сі мокрий плови, а голий розбою. (Кольб.)

Речене цитоване і в піснях. Плова — повинь. Пор. вище ч. 27.

32. Ні Бога сі не боїт, ні людей сі не встидає. (Наг.)

Про бессоромного, ледачого чоловіка. Пор. вище Бог 319.

33. Так сі бою, ледво стою. (Наг.)

Значїна двоїце: 1) мало не впаду зо страху; 2) іронїчно: ледво можу вдержати ся, щоб не винути ся на того, хто грозить або страшить. Див. Adalb. Bać się 34.

34. Так сі бою, як голий розбою. (Наг.)

Бо в нього нема що взяти. Та сама думка у Вацл. Потоцкого: Spiewa goły na Bieszczedzie і в нашій співанці: Не боїт сі мокрий дощу, а голий розбою (Береа.); пор. Wand. II, 239 (Haben 207).

35. Так сі його бою, як нес лою. (Комар.)

Насміх, знач. не бою ся, а ще й бажаю дістати його в свої руки. Анальоґічне польське: Voi się, jak baba pierzyny (Adalb. Bać się 6).

36. Так ся тебе бою, як торічного снігу. (Ільк.)

Вважаю тебе зовсім нестрашним, нікчемним, не вартим уваги. Пор. Adalb. Bać się 21; Нос. 481: Zátur. XVI, 372.

37. Хто сі боїт, той сі не рушит; хто сі відважит, той віз підважит. (Комар.)

Страх обезсилює чоловіка, відвага додає сили. Ситуация тут очевидно така, що якісь люди зайшли по ночі в болото або в рїв, а в додатку ще й перелякали ся чогось, може вовків.

38. Я його сі не бою не то живого, але й умерлого. (Кол.)

Жартлива перехвалка; умерлий менше може пошкодити як живий. Та можливо, що первісне значїна було серйозне: умерлого яко духа, ушпря, страхо-вища бояли ся гірше, ніж живого.

39. Я сі тебе так бою, як заяць бубна. (Сор.)

Жартливо, хоча заяць певно боїть ся бубна. Пор. Ном. 4373; Adalb. Bać się 17. Сурінґар до Веб. 355 зібрав цілу купу приповідок, де говорить ся,

що зайця бубном не ловлять; ближше до нашого нім.: Er hält aus, wie der Hase bei der Trommel, див. Wand. I, 191 (Aushalten 8), де aushalten говорить ся іронічно, знач. утікає.

Брага. 1. А браги би-с сі напив горьичої! (Наг.)

Прокляте; брага — ровчин, із якого виварюють горівку.

2. Не може сі наситити тов брагов. (Наг.)

Говорять про пияницю. Брага згірдає зам. горівки.

Брак. 1. Сам брак ми лишили. (Наг.)

Лишили перебравши для себе що ліпше. Говорить покривджений.

Бракувати. 1. Єден бракує, другий пакує. (Наг.)

Що один відкидає, те другий забирає запопадливо.

2. І браковане і ще й пораховане. (Дол.)

Браковане — решта, якої не забрали інші, отже якась річ не великої вартості, не стоїть того, щоб її давати ще „під рахунком“, мов щось цінного.

3. Тільки би ми й бракувало до обіду, що перцю! (Наг.)

Без перцю легко обійти ся.

4. Чого вам бракує, то си докупіт. (Льв.)

Жартливе правило мудрости, з рівночасним зазначенням, що за дармо не дістанете нічого.

Бранс. 1. Браньом не збіднієш. (Наг.) Беручи... (Кол.)

Жартливо заохочують такого, що боїть ся або соромить ся брати, що йому дають. Пор. Wand. III, 982 (Nehmen 31, 52).

2. Солодше браньї, як даваньї. (Наг.)

Звичайний погляд легкодушних натур; нерас буває й навпаки. Пор. Wand. III, 982 (Nehmen 32, 35).

3. Ще від браня ніхто не збіднів, але не єден спітнів. (Ур.)

Спітнів, обілляв ся потом, коли брав кнї.

Брат. 1. Брат брата вродив. (Турка)

Образово про збіжє, що плахо зародило, зерно на зерно, так що посіявши корець зібрано два. Пор. Adalb. Brat 5 (без поясненя).

2. Брат братом, а бриндзя за гроші. (Колом.)

Знач. лишаяючи на боці почутя свояцтва берімо реальні річи реально. Пор. Ном. 9716; Див. 611; Даль. II, 3.

3. Братіє, не деріт шматіє, а беріт нитки і зашивайте дьирки! (Дрог.)

Із гумористичного „апостола“. Між старими дяками ходило в устній передачі багато таких пародий уложених церковною мовою. Дещо з них буде надруковане в додатку до збірки нар. легенд д. В. Гнатюка.

4. Братіє, не ходіт в короткім шматіє! В короткім убо шматію ни хуху, ни духу, ни жадної теплоти. (Турильче)

Із гумористичного „апостола чтеніє“, насмішка старих дяків над повомодними, що вбирали ся по містовому.

5. Брат, коби було що брати. (Наг.)

Гра слів, утворена на основі подібних звуків у словах „брат“ і „брати“, при тім іронія на таких, що признають ся до братерства, свояцтва або загалом підлещують ся до такого, від кого надіють ся одержати дещо. Пор. Ном. 2325.

6. Брат на брата йде. (Замул.) ...наступає. (Терноп.)
Знач. брат з братом ворогує. Сею фразою моралісти (а вони є й між про- стими селянами) люблять характеризувати „сучасне“ зіпсутє.
7. Брат собі рад, сестра собі несла. (Лев. Петр.) ...не зла. (Сор.) Кождий брат... (Мінч.)
Здаєть ся, що кінцеве „не зла“, записане в одній-однійській місцевости, передає найліпше первісний текст сеї приповідки, хоча менше влучне „несла“ вити- слуло сеї первісний текст. Приповідка характеризує той загально-людський егоїзм, що ще в більшій мірі від альтруїзму творить основу суспільности. Пор. Ном. 9395, 6; Adalb. Brat 8.
8. Він з ним за пан брат. (Наг.)
„Пан брат“ — звичайна титулятура польських шляхтичів між собою. Тут значить: поводить ся з ним, як рівний з рівним. Пор. Adalb. Brat 24.
9. Любит брат сестру багату, а жінку здорову. (Дар.)
Бо від багатой сестри все щось дістане, а здорова жінка і до роботи і до за- бави добра. Пор. Ном. 8092; Дик. 612.
10. Любімо ся як братя, а рахуймо ся як Жиди. (Ільк.) ...браті... (Петр.)
Думка та сама, що висше Брат ч. 2. Жиди імпонують нашому селянинови не тільки своїми рахунковими здібностями, але також своїм практичним умом. Те саме Ном. 9712; пор. Wand. I, 486 (Bruder 2, 39).
11. Мої браті не багаті: нема порток, саме латки. (Наг.)
Жартлива характеристика неможлих свояків, від яких годі ждати підмоги.
12. Нема брата, коли страта. (Залісе)
В лиху припадку брат до чоловіка не признає ся. Пор. Adalb. Brat 21.
13. Ні брат, ні сват. (Лев.)
Знач. аві рідня, аві близький знайомий. Те саме Ном. 7617; Adalb. Brat 20.
14. Ци ти міні брат, ци сват? (Наг.)
Знач. ми собі не свояки аві не близькі. Пор. висше ч. 13.
15. Хоть ми собі брати, але наші кишені не сестри. (Ільк.)
Протест проти семейного комунізму, а радше проти визискуваня одного чоло- віка другим на тій підставі, що се його брат. Те саме Ном. 9717; пор. Wand. I, 486 (Bruder 5): Brüder sind Freund' einander, aber von ihren Börsen kennt keine nicht die ander.

Братати ся. 1. Вчора братали сі, нині розстали сі. (Наг.)

Говорять про нетривку приязнь непостійних, безхарактерних людей.

2. Збратав сі з таким як сам. (Наг.)

Звичайно говорять згiрдно, докірливо про лиху компанію.

3. Не братай ся, з ким єсь телят не пас. (Явор.) ...єс свиний... (Наг.)

Себ-то: не заходи в спілку з таким, що тобі нерівний чи то віком, чи станом.

Брати. 1. А брав би-с? Не руш!

Окрик, коли хтось нагнав ся взяти чужу річ, а иньший з боку спиняє його. Також жартливо, коли комусь показують якусь річ, до якої він покладає себе в праві, а теперішній посідач хоче подочити ся з ним.

2. Бере го за чівку. (Наг.) ...за чупер. (Косс.) ...за чуприну. (Терноп.)

В переносім значіню: бере над ним верх, старшує, зневажає.

3. Бере го на гоцки. (Наг.)

Дословно: брати когось на дручок мов на коня і потім підкидувати. Переносно: робить йому збитки, докучая йому, ставить ся до него остро.

4. Бере го сї дур голови. (Наг.)

Приходять йому шалені, розпучливі думки.

5. Бере го сї твое балакане, як сухої ср—и попіл. (Город.)

Він собі не робить нічого з твоїх слів, маловажить їх собі, не слухав.

6. Бере Данило, хоць му не мило. (Яс. С.)

Про чоловіка, що з резігнацією зносить неприємности життя.

7. Бере, де не положив. (Наг.)

Про злодія або ескекутора. Пор. Adalb. Brač 2; Zatur. X, 1321; Wand. III, 985 (Nehmen 111).

8. Бере з живого і вмерлого. (Наг.)

Говорять про попа. Німці кажуть (мб. про злодія): бере від живого, бо від умерлого не дістане. Wand. III, 985 (Nehmen 119).

9. Бере Лесько, хоч не легко (Ільк.)

Себ-то: піддає ся своїй долі, улягає кочечности.

10. Бере на зелений овес. (Гнідк.)

Еліптично: бере на борі, позичає під застав ще не вижатого вісва; переносно: задовжує ся не маючи відповідного покриття для довгу.

11. Бере сї до мене бити. (Наг.)

Говорять згідно про слабшого, молодшого, що виступає проти сильнішого або старшого.

12. Бере як віл на роги. (Ільк.) Набрав... (Кол.)

Набирає на себе праці, зобовязань понад свої сили. Первісно запрягали волів за роги, значить, віл брав на роги тяжку роботу. Те саме у Німців: Er nimmt viel auf seine Hörner, див. Wand. II, 784 (Horn 50).

13. Бере як не своїми руками. (Наг.)

Про нездару, що пинає бере ся до роботи, або про несмілого, що незручно бере щось дароване йому.

14. Бери вороги під ноги! (Кот.)

Взяти когось під ноги — символічно: одержати над ним перевагу, знехтувати його.

15. Бери, Гавриле, щоб другі не з'їли. (Залісе)

Бери тут у значіню: бери страву з миски.

16. Бери, гадкі не май! (Наг.)

Коли хтось вагаєть ся, чи брати якусь річ, що до якої почуває певні сумніви.

17. Бери го з гори! (Наг.)

Не дай ся, виступай проти него остро, погрози йому або й побий.

18. Бери, де можна брати; бреши, аби за брехню платили. (Залісе)

Іронічне правило мудрости, яке зрештою многі виконують аж надто буквально.

19. Бери, коли даю! (Наг.)

Заохота несмілому або нерішучому. Пор. Adalb. Brač 5.

20. Бери людське в зуби! (Наг.)

В жартливій формі висловлена серйозна думка: бери собі приклад з людей, переймай уживані між людьми товариські форми.

21. **Бери мара! (Гнідк.)**
Вислов знеохоти, коли якусь річ вважаємо пропацією.
22. **Бери на бороду. (Наг.)**
Жартливо, зам. на борг.
23. **Бери на кóти тай кóти далі. (Наг.)**
Гра слів, основана на подвійнім значіню слова кóти (Katzen i Rollstäbe).
24. **Бери собі синку й свинку, аби тобі мила була. (Сор.)**
Говорить добродушна мати, коли її син напирася си сватати сю а не иньшу дівчину; може мати й іронічне значіне, коли та дівчина не до вподоби матери.
25. **Бери того, що-с під плотом лишив, а не до мене сі будеш брати! (Наг.)**
Відповіла доросла дівка парубкови недоліткови, що пробував зачепити її.
26. **Бери, чорте, груш, а мене не руш! (Дар.)**
Переносне речен: лахому, напасливому чоловікови треба іноді дати відчипного, щоб позбутися більшого клопоту.
27. **Бери чорте, що твоє! (Наг.)**
Говорять, коли пропало щось непотрібне або згубила чи як будь пропала якась погана, неждарна людина.
28. **Бери, що дають. (Наг.)**
Scil. а то не дадуть і того. Пор. Wand. I, 95 (Annehmen 1).
29. **Бери, що можеш! (Наг.)**
Розуміють ся там, де можна взяти що небудь. Німець каже: Nimm, weil du kannst, Wand. III, 982 (Nehmen 41), weil у значіню: доки.
30. **Беріт і на мене ся дивіт. (Замул.)**
Хтось заохочує иньших, щоб ішли за його прикладом.
31. **Беріт його на тачки, везіт його в бодачки. (Наг.)**
Приспівують діти вовячи ся на тачках. Віршик вирваний із жартливої колядки про якогось Предвічного, сільського збиточника, пор. Чуб. Труды III, 425—6.
32. **Беру то на себе (Наг.)**
Себ-то: приймаю се на свій рахунок, беру на себе одвічальність за се діло.
33. **Брати на кого. (Гнідк.)**
Значіне неясне; може брати = затигати довг на чий рахунок, а може: церк. брати = бороти, воювати, ремствувати на кого.
34. **Вже би я брав, коби лиш хто дав. (Наг.)**
Відповідь бідака на питанє, чи брав би се або те.
35. **Вс о бери, а мене лиши. (Ільк.)**
Так характеризують неждарного, тупоумного, заскоружлого чоловіка, якому все байдуже, крім власного я в найтіснійшій значіню.
36. **Всьо бим брав, коби лиш не буки. (Наг.)**
Брати буки, себ-то побої. Жартлива засторога, якою обмежують приємність браня.
37. **Лекше брати, як віддавати. (Наг.)**
Бере чоловік звичайно весело, з надією на ліпший час, а віддає нерав зломаний клопотами. Пор. Adalb. Brač 16, 19, 21; Zátur. X, 1147; Wand. III, 982 (Nehmen 36).

38. Любив би брати, а не любить дати. (Наг.) Любиш... люби й... (Кол.)
Про скупого, захланного.
39. Набереш, аж не зможеш нести. (Наг.)
Знач. набереш бійки або загалом набереш ся лиха.
40. Набереш такого, що ніхто ти не відбере. (Наг.)
Знач. набють.
41. Набрав ся богатих, та убогим кидає. (Ільк.) Набрав дідько... (Наг.)
Говорить бідний чоловік, коли впаде, зашпотає ся, немов то се чорт кинув його, не хочачи брати з собою, бо вже має досить богачів.
42. Набрав як дід у торбу. (Лучак.)
Жартливо: набрав ся бійки або наслунав ся лайки тай пішов.
43. Набрав як дурний онуч. (Кольб.)
Набрав непотрібних, маловартих річей, дрантя замість чогось вартішого.
44. Не бери на-під силу, абис не урвав хрущ тай жилу. (Комар.)
На-під силу тут у значіно: по над силу; хрущ = хряц у хребетнім стовпі.
45. Не берут тебе, Тацю, тільки твою працю. (Стоян.) ...тебе берут... іно... (Пашір.)
Говорять, коли виходить заміж старша, невродлива дівка з богатим приданим.
46. Не на то він брав, аби віддати. (Наг.)
Говорять про злодія, коли дехто висловлює надію, що він покає ся й підкине.
47. Не штука брати, штука віддати. (Кол.)
Остерігають перед легкомисним затяганем довгів, яких силата иноді буває не-
можливою. Пор. Zátur. X, 1082.
48. Ні бере, ні кладе. (Лучак.)
Говорять про неробу, лінивого та недбалого.
49. Ні бери го, ні лиши го. (Наг.)
Такий напасливий, невстрійливий та непосидючий, — звичайно про малу дитину. Пор. Гільф. 112.
50. Поберім сі, небого: ти маєш мало, а я й того. (Городок) ...в тебе мало, в мене не много. (Наг.)
Жартливо, коли женять ся вбогі.
51. Так го ся то бере, як сухий горох до твердої стіни. (Корч.)
Так він про те дбає, так того слухає, пор. висше ч. 5.
52. Тебе аві з собов ни бери, аві дома ни лиши. (Кольб.)
Первісно про непосидючу, плаксиву дитину; переносно загалом про напасливого або вєредливого чоловіка, якому нічим не можна догодити.
53. У єдного бере, другому дає. (Кол.)
Говорять найчастійше про воду, часом про злодія. Пор. Adalb. Brač 15; Wand. III, 983 (Nehmen 78)
54. Хапайте, беріт ся, бо не хутко трапит ся! (Дар.)
Жартливо, коли закохана пара налягає на родичів, щоб швидко справиляли весіля.
55. Хто бере, руки й ноги дає. (Гнідк.)
Хто затягає довг, віддає віртелеви свою свободу, немов би навладав на себе пуга, бо від тепер мусить дбати, щоб позбути ся своїх зобовязань. Зрештою

не всі так глибоко беруть собі до серця ті зобов'язання, див. далі Позика. Пор. нім. *Weg nimmt, verpfändet sich*, *Wand. III, 983 (Nehmen 63)*.

56. Хто бере, свою матір проклинає; як віддає, мою споминає. (Гнідк.)
Як позичає, то нарікає на тяжкі відносини, падькає: „Ой моя матінко, на що ти мене породила на таку біду!“ А як віддає, то коли не голосно, то в душі кличе вірителя: „Щоб тобі чорти матір мордували“ чи як там. Дуже тонка психологічна обсервація з песимістичним відтінком. Пор. *Adalb. Брац 29*.

57. Хто не бере, тому лекше. (Ільк.)

Себ-то: хто може обійти ся без затигання довгу або яких будь зобов'язань.

Братова. 1. Братова, три дні хату не мела, мого брата ізвела. (Наг.)
Насміх зовиці над недбалою, негосподарною братовою.

Бреха. 1. А брехо, брехо! (Наг.)

З докором, обертаючись до чоловіка, якого обличили в брехні, в шизоену спльоток.

2. Бреха брехов, митка митков. (Наг.)

Згідно про чоловіка, якого вже знають як брехливого, коли виявилась якась нова його брехня.

Брехати. 1. А брехав бис зарівно з псами, коли міні старшому брехню завдаш! (Берез.)

Докоряє старий молодому, коли сей поважить ся де в чім заперечити його словам.

2. Ану збреши як стоїш, не нагадуючи ся! (Наг.)

Жартливо, говорять до відомого в селі брехуна, розуміть ся, коло його соціальне становище дозволяє говорити з ним таж без церемонії.

3. Ану починай брехати. (Наг.)

Іронічно, коли хтось говорячи вже почав забріхуватись.

4. А то бреше, як з книжки читає. (Сор.)

Знач. бреше гладко і складно. Пор. нім. *Er lügt wie gedruckt*, *Wand. III, 271 (Lügen 167)*; *Даль. I, 233*.

5. Брехали твого батька сини, тай ти з ними. (Явор.)

Коли в сварці один одному скаже: Брешеш! то сей другий тай відповідає йому, мовляв: ти сам брехун і твоя рідня.

6. Брехати не мов ремесло. (Гнідк.)

Ремесло тут у значінню постійного заняття, привички. Бреханє як ремесло див. також *Adalb. Кіамса 6*.

7. Брехати — не ціпом махати. (Ільк.)

Знач. не тяжка робота, що вимагає значного засобу сили. Те саме *Чуб. I, 236*; *Ном. 6815*; *Wand. III, 266 (Lügen 45, 46)*; *Даль. I, 235*.

8. Бреше, аж му ся з під носа курит. (Гнідк.) ...з очей... (Луцак.)

Асоціація ідей, що висловилаь у тій поговірці, меві не ясна, хоч поговірка розповсюджена сирізь. В Україні: Бреше, аж за ним курить ся (*Чуб. I, 236*) пор. *Adalb. Кіамса 5, Ёгас 11, 12*; нім. *Er lügt, dass ihm der Dampf zum Maule herausgeht*, див. *Wand. III, 273 (Lügen 201, 203, 205)*.

9. Брешеш як пес. (Бар.)

Поговірка повстає з подвійного значіння слова брехати: *bellen i lügen*. Пор. *Adalb. Кіамса 10, Ёгас 23; Zátur. V, 199*.

10. Бреше, як календар. (Явор.)

Календарі, себ-то поміщували в польських календарях від XVIII в. заповіді слоти і погоди, основані на якихсь випадкових здогадах та ворожбах, аж надто часто оказувались брехливими; відси пішла й отса поговірка і деякі анекдоти, пор. далі Календарь. Те саме у Поляків Adalb. Łgać 18; Wand. III, 271 (Lügen 161, 241); Див. 1081.

11. Бреше як пес на місяць. (Збар.)

Знач. без причини, з зависти або безсильної злости. Пор. лат. Ut canis ad lunam latras (Veb. 145); Wand. I, 309 (Bellen 4).

12. Бреши адоров! (Наг.)

Такою фразою перебивають бесіду чоловіка, який оповідає щось неймовірне або відповідають чуючи якусь несподівану повину. Пор. Даль. I, 232.

13. Бреши, Йване, як стоїш! (Лучак.)

Як стоїш або як стій знач. зараз, без приготування, ex tempore. Пор. висше ч. 2. Пор. польське: Na jednej nodze stojąc dziesięć razy skłamać (Adalb. Kłamać 17); пор. Wand. III, 272 (Lügen 172).

14. Бреши та не забріхуй сі. (Наг.)

Іронічно: бреши, але так, щоб не відразу пізнати брехню. Пор. російське: Ври да знай м'ру (Даль. I, 230, 235); Чуб. I, 236; Osm. Spr. 488.

15. Бреши, що сі влізе! (Наг.)

Жартлива заохота до бреханя. Пор. Adalb. Kłamać 7.

16. Брешіт, брешіт, будете книші їсти. (Бар.)

Так передражнявав дяк питомців духовної семінарії, чуючи як вони вчили ся „гебраїки“ і читаючи Письмо св. завше починали словом „берешіт“, яким починає ся перша гл. книги Битія. Анекдоту див. Ваґаґсз, Ваґжі 41.

17. Брешіт поки світа тай сонця, а я вже більше не буду. (Шужн.)

Дякував чоловік сусідови, що його брехнею увільнив з арешту, куди він попав за невдалу брехню, пор. Етн. Зб. VI, 329. „Поки світа-сонця“ звичайна формула на означеня необмежено довгого часу, в роді церковного „во віки віков“.

18. Брешут вороги як пси. (Сор.)

Говорить дівчина, про яку пустили якусь неславу. Пор. висше ч. 9.

19. В живі очи береше. (Ільк.)

Знач. бреше в присутности того, хто знає дійсну правду, бачив, як було діло. „В живі очи“ — давній юридичний термін, пор. Adalb. Kłamać 20.

20. І збрехати добре не кождий потрафіт. (Наг.)

Тупоумний, просторікий чоловік не потрафіть збрехати; таких селяне не дуже поважають; навпаки, нерас люблять і шанують таких, що вміють складно збрехати в потреби, пор. закінчене пісні:

Як Гандзуню не любити,
Кой ся вміє вимовити?
Як Гандзуню не кохати,
Кой ся вміє вибрехати? (Наг.)

Німець каже: Die Lüg' darf gelehrter, die Wahrheit einfältiger Leut, див. Wand. III, 253 (Lüge 19).

21. І під столом не вибрешеш ся. (Ільк.)

На яку казку, що вияснявала б сю поговірку, натякає Ількевич, сього не

- знаємо. Натомість аж надто звисний був і у нас звичай польських панів, заставляти брехуна, клеветника відбрехати під столом пущеною брехією собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли вонних відбрехувати немилі панови урядові документи, позви і т. и. Те саме Ном. 6797.
22. Йому так збрехати, як хліба з маслом ізвісти. (Наг.)
Знач. легко, з охотою бреше. Загальніше в нім. *Lügen und Broteszen sind gemeine Dinge*, див. *Wand. III, 266 (Lügen 56)*; Нос. 452; Даль. I, 231.
23. Маш брехати, ліпше нічим остати. (Комар.)
Поговірка якогось строгого мораліста.
24. Мій батько не брехав і мені не казав. (Явор.)
Відповідає веселий чоловік на закид: брешеш.
25. На всі заставки брехати. (Гнідк.)
Порівняне узате з мельничкої пращини: на всі заставки пускає воду мельник, щоб усі колеса обертали ся. Пор. Даль. I, 232.
26. Не бреши, песнику, не бреши! Твій нам старший, тай не бреше. (Наг.)
Первісно справді до пса, звисно, жартом; та переносно до павських слуг. Сильніша іронія в нім. *Leug nicht, armer Mann, es stehet grossen Hetzen an*, див. *Wand. III, 265 (Lügen 15, 16)*.
27. Не бреши, як не вміш. (Шужн.)
І брехати треба вміючи, пор. вище ч. 20., а також Етн. 36. VI, 329.
28. Ніби то брехати — ціпом махати? (Оред.)
Брехане не тяжка робота, пор. вище ч. 7.
29. Оббрехали ні вороги від ніг до голови. (Наг.)
Конкретне розуміє брехні мов якогось болота, що ним можна обидати чоловіка.
30. Старому лишень брехати, а богачеві красти. (Туглуків)
Бо богач як украде, то до него ніхто не піде трясти, а старий як збреше, то кождий скаже: „Та такий старий, тай аби ще брехав!“ (Пояснене оновідача).
31. Так му люблю брехати; як меду полизати. (Наг.)
Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсім не треба.
32. Тамтой брехав, а ти підбрехуєш. (Лучак.)
Говорять такому, хто недотепно бреше і помилується ся на свідокство когось неприсутного. Пор. *Adalb. Brechas 2*.
33. То не як будь набрехано. (Кол.)
Се брехня хитро сплетена, яку не легко розплутати.
34. То якийсь не брехав, але правду казав. (Наг.)
Поговірка, якою попереджають зацитоване якоїсь приповідки в розмові.
35. Хто бреше, тому лекше; хто нї, той свиньї. (Стан.)
Хто не вміє брехати, часто стягає на себе закид нечестности.
36. Хто бреше, тому лекше, а хто правдою живе, тому дихати не дав. (Белел.)
Дуже часта життєва обсервація, що брехливий чоловік дав собі лекше раду від безумовно чесного і правдомовного.
37. Хто бреше, тому лекше, а хто правдує, тот бідув. (Кольб.) ...того адує. (Печен.)
Говоренє правди без огляду на обставини часто доводить чоловіка, особливо бідного, до бідн. Подібне і у Німців: *Wer lügen und betrügen kann, der ist*

10. Бреше, як календар. (Явор.)

Календарі, себ-то поміщувані в польських календарях від XVIII в. заповіді слоти і погоди, основані на якихсь випадкових здогадах та ворожбах, аж надто часто оказувались брехливими; відси пішла й отся поговорка і деякі анекдоти, пор. далі Календарь. Те саме у Поляків Adalb. Łgać 18; Wand. III, 271 (Lügen 161, 241); Див. 1081.

11. Бреше як пес на місяць. (Збар.)

Знач. без причини, з зависти або безсильної злости. Пор. лат. Ut canis ad lunam latras (Veb. 145); Wand. I, 309 (Bellen 4).

12. Бреши адоров! (Наг.)

Такою фразою перебивають бесіду чоловіка, який оповідає щось неймовірне або відповідають чуючи якусь несподівану повину. Пор. Далъ. I, 232.

13. Бреши, йване, як стоїш! (Лучак.)

Як стоїш або як стій знач. зараз, без приготування, ex tempore. Пор. висше ч. 2. Пор. польське: Na jednej nodze stojąc dziesięć razy skłamać (Adalb. Kłamać 17); пор. Wand. III, 272 (Lügen 172).

14. Бреши та не забріхуй сі. (Наг.)

Іронічно: бреши, але так, щоб не відразу пізнати брехню. Пор. російське: Ври да знай мѣру (Далъ. I, 230, 235); Чуб. I, 236; Osm. Spr. 488.

15. Бреши, що сі влізе! (Наг.)

Жартлива заохота до бреханя. Пор. Adalb. Kłamać 7.

16. Брешіт, брешіт, будете книші їсти. (Бар.)

Так передражнявав далі питомців духовної семінарії, чуючи як вони вчили ся „гебраїки“ і читаючи Письмо свв. завше починали словом „берешіт“, яким починає ся перша гл. книги Битія. Анекдоту див. Вагаъsz, Bajki 41.

17. Брешіт поки світа тай сонця, а я вже більше не буду. (Шужи.)

Дякував чоловік сусідови, що його брехнею увільнив з арешту, куди він попав за невдалу брехню, пор. Етн. Зб. VI, 329. „Покі світа-сонця“ звичайна формула на означеня необмежено довгого часу, в роді церковного „во віки віков“.

18. Брешут вороги як пси. (Сор.)

Говорить дівчина, про яку пустили якусь неславу. Пор. висше ч. 9.

19. В живі очи бреше. (Ільк.)

Знач. бреше в присутности того, хто знає дійсну правду, бачив, як було діло. „В живі очи“ — давній юридичний термін, пор. Adalb. Kłamać 20.

20. І збрехати добре не кождий потрафіт. (Наг.)

Тупоумний, просторікий чоловік не потрафіт збрехати; таких селяне не дуже поважають; навпаки, нерас люблять і шанують таких, що вміють складно збрехати в потреби, пор. закінчене пісні:

Як Гандзуню не любити,
Кой си вміє вимовити?
Як Гандзуню не вохати,
Кой си вміє вибрехати? (Наг.)

Німець каже: Die Lüg' darf gelehrter, die Wahrheit einfältiger Leut, див. Wand. III, 253 (Lüge 19).

21. І під столом не вибрешеш ся. (Ільк.)

На яку казку, що вияснявала б сю поговорку, натякає Ількевич, сього не

- знаємо. Натомість аж надто звісний був і у нас звичай польських панів, заставляти брехуна, клеветника відбрехати під столом пущеною брехією собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли вонних відбріхувати немилі панови урядові документи, позви і т. и. Те саме Ном. 6797.
22. Йому так абрехати, як хліба з маслом ізвісти. (Наг.)
Знач. легко, з охотою бреше. Загальніше в нім. Lügen und Brotessen sind gemeine Dinge, див. Wand. III, 266 (Lügen 56); Нос. 452; Даль. I, 231.
23. Маєш брехати, ліпше нічим остати. (Комар.)
Поговірка якогось строгого мораліста.
24. Мій батько не брехав і мені не казав. (Явор.)
Відповідає веселий чоловік на закид: брешеш.
25. На всі заставки брехати. (Гнідк.)
Порівняне узятє з мельницької практики: на всі заставки пускає воду мельник, щоб усі колеса обертали ся. Пор. Даль. I, 232.
26. Не бреши, песнку, не бреші! Твій нам старший, тай не брешє. (Наг.)
Первісно справді до пса, звісно, жартом; та переносно до павських слуг. Сильніша іронія в нім. Leug nicht, armer Mann, es stehet grossen Herren an, див. Wand. III, 265 (Lügen 15, 16).
27. Не бреши, як не вмієш. (Шуж.)
І брехати треба вміючи, пор. вище ч. 20., а також Етн. 36. VI, 329.
28. Ніби то брехати — ціпом махати? (Орел.)
Бреханє не тяжка робота, пор. вище ч. 7.
29. Оббрехали мі вороги від ніг до голови. (Наг.)
Конкретне розумінє брехні мов якогось болота, що ним можна облидати чоловіка.
30. Старому лишень брехати, а богачеві красти. (Туглукив)
Бо богач як украде, то до него ніхто не піде трясти, а старий як збреше, то кождий скаже: „Та такий старий, тай аби ще брехав!“ (Поясненє оновідача).
31. Так му. любо брехати; як меду полизати. (Наг.)
Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсім не треба.
32. Такою брехав, а ти підбріхуєш. (Лучак.)
Говорять такому, хто недотепно бреше і покликаєть ся на сьвідоктво когось нешрисутного. Пор. Adalb. Vreschac 2.
33. То не як будь набрехано. (Кол.)
Се брехня хитро сплетена, яку не легко розшлутати.
34. То якийсь не брехав, але правду казав. (Наг.)
Поговірка, якою попереджають зацтованє якоїсь приповідки в розмові.
35. Хто бреше, тому лекше; хто нї, той свиньї. (Стан.)
Хто не вміє брехати, часто стягає на себе закид нечестности.
36. Хто бреше, тому лекше, а хто правдою живе, тому дихати не дає. (Белел.)
Дуже часта житєва обсервация, що брехливий чоловік дає собі лекше раду від безумовно чесного і правдомовного.
37. Хто бреше, тому лекше, а хто правдує, тот бідує. (Кольб.) ...того здує. (Печен.)
Говорєнє правди без огляду на обставини часто доводить чоловіка, особливо бідного, до біди. Подібнє і у Німців: Wer lügen und betrügen kann, der ist

noch oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусі тих, кому та брехня приємна або користна.

38. Хто вмів брехати, той вмів і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)
Брехливість — прикмета випованого характеру і слабого сумління; відси до злодійкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.
39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть. (Стрільб.)
Основано на оповіданю про якихсь подорожніх, із яких один зручним підбріхуванем здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говоренє голої і немилї правди не дістав нічого. Пор. оповіданє про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs“, див. мою перерібку „Лис Микита, 2 вид. і увагу до сего епіводу. Пор. російське: Что солжешь, то и пожвешь (Даль. I, 227).
40. Хто раз збрехав, тому й правді не вжирьит. (Наг.)
Спостереженє давнє, нераз висловлюване в оповіданях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamacz 14; Kłamacz 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.
41. Хто раз збреше, тому не вірят. (Городен.)
Пор. попереднє ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.
42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гвідк.)
Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому ні в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нім.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.
43. Як би не збрехав, то би жу язык кілком став. (Наг.)
Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрехати.
44. Я ніколи не брешу, хиба часом неправду скажу. (Доброс.)
Жартливе очищенє від закиду брехливости, з натяком на подвійне значінє слова брехати: lügen i bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmal eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Німців: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.
- Брехливий.** 1. Брехливогоу по смерти язык шилами колжот. (Дрог.)
Взято з якогось оповіданя про кари, які по смерти ждуть грішників, у дальшій лінії в якогось писаного жерела в роді популярного у нас „Хожденія Богородици по мукамъ“.
2. Брехливогоу псу хліба дают. (Наг.)
Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні.
3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)
Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.
- Брехня.** 1. Брехнев увесь свѣт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)
Во брехні раз вірят, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Klamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значіне не вовсім ясне, або в текстї пропущено, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерти, від хвороби, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цілий сьвіт перейдеш, а правдою ані до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехні а безсильність правди в людських відносинах. Нім. Die Lügen kommen mit krummen Füßen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехні му на здоров'ї виходит. (Наг.)

Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почуває ні сорому ні докорів сумління.

5. Брехня лиш раз їсть колюч. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобасть ся, її шанують і гостять; за другим разом, навчені досьвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любить. (Замул.)

Антропоморфно-дуалістичне розумінє суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Klamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в видї якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там меже собов бріхні трут. (Косс.)

На якій асоціації ідей полагає зворот „терти бріхні“, для мене неясно. Пор. німецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lügen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехні не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значіне двоє: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехні, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тільки що їм потім люде не вірять. Те саме Ном. 6805; шор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значіне зближене до нашого 2); Čelak. 66; Сим. 2151; Нос. 313; Даль. I, 236.

10. На брехні сьвіт не стоїт. (Гнідк.)

Знач. е ще й правда в сьвіті.

11. Не на брехні сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і мануца; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське жите мусить стояти на чімсь твердшим, тривкійшим, на правді й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кождим толкувати ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес солонинов. (Наг.)

Жартливо про пажирливого, захланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанію. (Наг.)

Знач. відцурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусід може збридати чоловікови цілу гостину.

noch oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусі тих, кому та брехня приємна або користна.

38. Хто вміє брехати, той вміє і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)
Брехливість — примета випованого характеру і слабого сумління; відси до злодійкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.
39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не поповість. (Стрільб.)
Основано на оповіданню про якихсь подорожніх, із яких один зручним підбріхуванем здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говореня голої і немиліої правди не дістав нічого. Пор. оповіданя про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs“, див. мою перерібку „Лис Миякта, 2 вид. і увагу до сего епіводу. Пор. російське: Что солжешь, то и поживешь (Даль. I, 227).
40. Хто раз збрехав, тому й правді не вжирит. (Наг.)
Спостереженя давнє, нерас висловлюване в оповіданях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamca 14; Kłamca 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.
41. Хто раз збреше, тому не вірят. (Городен.)
Пор. попереднє ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.
42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гнідк.)
Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому ні в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нім.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.
43. Як би не збрехав, то би жу язык кілком став. (Наг.)
Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрехати.
44. Я ніколи не брешу, хиба часом неправду скажу. (Доброс.)
Жартливе очищенє від закиду брехливости, з натяком на подвійне значінє слова брехати: lügen i bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmal eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Німців: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.
- Брехливий.** 1. Брехливому по смерти язык шилами колют. (Дрог.)
Взято з якогось оповіданя про кари, які по смерти ждуть грішників, у дальшій лінії з якогось писаного жерела в роді популярного у нас „Хожденія Богородици по мукамъ“.
2. Брехливому псу хліба дают. (Наг.)
Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні.
3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)
Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.
- Брехня.** 1. Брехнев увесь свѣт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)
Бо брехні раз вірят, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Klamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значіня не вовсім ясне, або в тексті пропущено, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерти, від хвороби, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цілий сьвіт перейдеш, а правдою ані до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехні а безсильність правди в людських відносинах. Нім. Die Lügen kommen mit krummen Füßen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехня му на здоровї виходит. (Наг.)

Говорять про брехлявого чоловіка, який задля своїх брехень не почував ні сорому ні докорів сумління.

5. Брехня лиш раз їсть колач. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобаєть ся, її шанують і гостять; за другим разом, навчені досвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любить. (Замул.)

Антропоморфно-дуалістичне розумінє суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Klamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в виді якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там меже собов бріхні трут. (Косс.)

На якій асоціації ідей полягає зворот „терти бріхні“, для мене неясно. Пор. німецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lügen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехні не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значіня двояке: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехні, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тільки що їм потім люди не вірять. Те саме Ном. 6805; пор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значіня зв'язане до нашого 2); Čelak. 66; Сім. 2151; Нос. 313; Даль. I, 236.

10. На брехні сьвіт не стоїт. (Гнідк.)

Знач. а ще й правда в сьвіті.

11. Не на брехні сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і минуца; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське житє мусить стояти на чімсь твердшим, тривкіїшим, на правді й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кождим толкувати ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес солонинов. (Наг.)

Жарливо про пажарливого, захланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанію. (Наг.)

Знач. віддурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусід може збридати чоловікови цілу гостину.

nach oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусі тих, кому та брехня приймає або користна.

38. Хто вміє брехати, той вміє і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)
Брехливість — примета зіпсованого характеру і слабого сумління; відси до злодійкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.
39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть. (Стрільб.)
Основою на оповіданню про якихсь подорожніх, із яких один зручним підбріхуванням здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говорення голої і немилі правди не дістав нічого. Пор. оповідане про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs“, див. мою перерібку „Лис Микита, 2 вид. і увагу до сего епізоду. Пор. російське: Что солжешь, то и поживешь (Даль. I, 227).
40. Хто раз збрекав, тому й правді не вірять. (Наг.)
Спостережене давня, нерас висловлюване в оповіданнях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamca 14; Kłamca 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.
41. Хто раз збреше, тому не вірять. (Городен.)
Пор. попередня ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.
42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гнідк.)
Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому ні в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нім.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.
43. Як би не збрекав, то би жу язык кілком став. (Наг.)
Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрекати.
44. Я ніколи не брешу, хиба часом неправду скажу. (Доброс.)
Жартливе очищене від закиду брехливости, з натяком на подвійне значіння слова брехати: lügen i bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmal eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Німців: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.
- Брехливий.** 1. Брехливого по смерті язык шилами колют. (Дрог.)
Взято з якогось оповідани про кари, які по смерті ждуть грішників, у дальшій лінії з якогось писаного жерела в роді популярного у нас „Хождєнія Богородици по мукамъ“.
2. Брехливому псу хліба дают. (Наг.)
Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні.
3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)
Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.
- Брехня.** 1. Брехнев увесь сьвіт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)
Бо брехні раз вірять, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Klamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значіне не зовсім ясне, або в тексті пропущено, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерти, від хвороби, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цілий сьвіт перейдеш, а правдою ані до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехні а безсильність правди в людських відносинах. Нім. Die Lügen kommen mit krummen Füßen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехня му на здоров'ї виходит. (Наг.)

Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почував ні сорому ні докорів сумління.

5. Брехня лиш раз їсть колач. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобаєть ся, її шанують і гостять; за другим разом, навчені досвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любить. (Замул.)

Антропоморфно-дуалістичне розуміння суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Klamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в виді якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там жеже собов бріхні трут. (Косс.)

На якій асоціації ідей полягає зворот „терти бріхні“, для мене неясно. Пор. німецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lügen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехні не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значіне двоєке: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехні, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тільки що їм потім люде не вірять. Те саме Ном. 6805; иор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значіне зближене до нашого 2); Čelak. 66; Сим. 2151; Нос. 313; Даль. I, 236.

10. На брехні сьвіт не стоїт. (Гнідк.)

Знач. в ще й правда в сьвіті.

11. Не на брехні сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і мивуща; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське жите мусить стояти на чімсь твердшим, тривкіїшим, на правді й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кожним толкувати ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес соловинов. (Наг.)

Жартливо про пажирливого, закланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанїю. (Наг.)

Знач. відцурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусід може збридити чоловікови цілу гостину.

Бридкий. 1. Бридкий, аж блювати сі хоче. (Наг.)

Сильний вислов почуття обридженя.

2. Бридкий, як здохлий пес. (Наг.)

Усяка здохлятина в нар. розумію — нечисть і погань. Пор. Adalb. Brzydki 4.

3. Бридкий як віч. (Наг.)

В народньому розумію день — сьвітло, краса, а ніч — темнота, погань.
Пор. Adalb Brzydki 3.

Бридко. 1. Бридко ми сі на нього й подивити. (Наг.)

Звичайний вислов почуття обридженя або нехиті.

Бриднути. 1. Збридла ми власна хата. (Наг.)

Говорив чоловік, що мав сверливу жінку.

Бридь. 1. Там така бридь, що й плюнути не варто. (Наг.)

Згірдно, про фізичну або й моральну погань.

2. Там то бридь, най Бог боронит! (Наг.)

Сильний вислов обридженя.

Бризнути. 1. Бризнув му в живі очи. (Наг.)

Бризнув, знач. сказав якесь прикре, правдиве або зухвале слово.

Брикати. 1. Брикає в нім обрік. (Наг.) ...вівсик. (Яс. С.)

Говорять про новя годованого вівсом, коли він бігає та рветь ся в упряжи.

2. Брикає на чужім хлібі. (Наг.)

Говорять про дармоїда, що починає собі з горда або загалом удає великого пана.

3. Брикає як тельи на мотузку. (Наг.) ...як поросьи на орчику. (Наг.)

Насьміх над таким, що горюжить ся не маючи до того ніякої підстави.

4. Збрикали сі коні. (Наг.)

Знач. сполошили ся, розбігали ся. Жартливо до дитини, коли біжить і впаде.

5. Не будеш брикати, як прийде сі хлібець в торби смикати. (Яс. С.)

Знач. коли зійдеш на зебрала, то перестанеш горюжити ся та вдовольти всякі свої забаги.

Бриндзя. 1. Бе бриндзя в джюраву бербеницю. (Луч.) Бий ... дїжку! (Мінч.)

Знач. бідує, надармо силкує ся звязати кінці з кінцями.

2. Бриндзя бати. (Гнідк.)

Бїдувати. На основі якої асоціації ідей повстала ся поговорка і покривні з нею, не вмію сказати. Пор. Нос. 264.

3. Там у нього в хаті бриндзя така, що крий Боже! (Льв.)

Бриндзя — властиво овечий сыр, тут біда, недостаток.

Бринькач. 1. Де бринькачі, там і слухачі. (Тереб.) Коби... будут... (Наг.)

Бринькачі — гроші. Знач. багатого всі радо слухають. Пор. Adalb. Brząkacz 1.

Бристи. 1. Брив, брив, а при береаї впав. (Кривор.)

Говорять про чоловіка, якого постигло лихо в хвилі, коли надїав ся повної поправи своєї долі.

2. Вбрив сми в нешьистьи. (Кривор.)

Нещастє уявлено тут як якась ріка або калюжа.

3. Шо тобі набрило на голову? (Кривор.)

Яка думка зародилась у тебе в голові? Народня уява представляє всяку нову

думку, що зароджує ся в людській голові, не як внутрішній, органічний витвір самого чоловіка, але як щось наслане, нанесене з боку, посторонньою силою.

Бритва. 1. Бритву ми до горла прикладавш! (Наг.)

Коли хтось змушує чоловіка зробити щось таке, що сей чоловік признає для себе шкідливим, пагубним.

Брич. 1. Ще я тебе щербатим бричом виголю! (Кол.)

Знач. дам ся тобі в знаки, зумію тобі докучати. Брич — бритва.

Брід. 1. Не спитавши перше броду не лїзь прямцем у воду. (Ільк.) Не спитавши броду не сунь ся... (Гнідк.) ...не пхай сї... (Наг.) ...тай шусть у... (Кол.)

Остерога необережному чоловікови, що починає роботу не обчисливши ся з силами і обставинами. Пор. старор. Слм. 1383 і Нос 366.

Брідня. 1. Не що дня брідня. (Ільк.)

Значіне приповідки незрозуміле для мене; мб. не що дня дурниця (польське brednia) траплять ся.

Бровар. 1. Броваром го чути. (Дрог.)

Знач. пивий, чути від него горівку чи пиво. Бровар, з нім. Brauhaus.

Бродити. 1. Вже я тобі відброджу свою чыстку. (Наг.)

Дам, що тобі належить ся; з погровою: віддячусь тобі за свою кривду.

Бродський. 1. Бродська хустка — виділа Броди так як я. (Наг.)

Правдиві бродські хустки, тоб-то довожені до Бродів зі сходу, мали колись славу серед нашого народа, поки їх не витиснули німецькі лихі фабриканти, що наслідували кольор і рисунок правдивих.

2. Ой ти бродська холера! (Льв.)

В р. 1831 прийшла холера до Галичини з півночі, через граничне місто Броди. Відси пішло, що поганого, ненависного чоловіка називають бродською холерою.

Брость. 1. Коби я сї на сьвіжу брость вилабудав! (Наг.)

Знач. коби мені перебути зиму, дождати весни! — говорять бідний чоловік, якому докучає зима. Брость — молоді гильця.

Бу. 1. Бу на бу, му на му. (Гпідк.)

„Бу“ — наслідване голосу бугая, а „му“ — голосу корови; перше символічно означає бутну, горду вдачу, а друге покірну, м'якку. Знач. против гордого, вухвалого і я потрафлю бути таким самим, а з добрим і я добрий.

Буба. 1. Бубу зробити. (Наг.)

Буба в дитячій жаргоні боляче місце, боляк, отже бубу зробити — вдарити, побити.

2. За малу бубу дав пан шубу. (Цен.)

Говорить сільська дівчина, що за страчений вінок одержала від пана багатий дарунок.

Бувалий. 1. Бувалий чоловік: бував за столом і під столом. (Наг.)

Жартливо про чоловіка, що любить хвалити ся своїми пригодами і знайомостями. В укр. Бував на коні і під конем (Чуб. I. 236; Ном. 5776).

Бувати. 1. Бував меже людьми. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що знає звичай, порядок. Пор. W and. III (Leute 107).

2. Бував по дворах, бо до хати не пускали. (Терноп.)

Насьміх над таким, що хвалить ся знайомістю з різними панями або тим, що був у тім дворі і в другім дворі і т. д. Дотеп полягає на подвійнім значіню слова двір: Pałast і Hof.

3. Бував у Буваличох. (Ільк.)

Буваличі — фантастична місцевість для означеня ріжних пригод, які трапляють ся чоловікови. Те-ж Ном. 5775; Adalb. Bywalice.

4. Бував я в Буваличах і видав Видаличі. (Дар.)

Видаличі — всякі незвичайні сцени і лихі пригоди.

5. Нігде не бувала, нічо не видала! (Дул.)

Говорять про сільську дівчину, що соромить ся чого будь, не вміє держати себе в товаристві.

6. Так як би нігде ніколи неже людьми не бував. (Наг.)

Говорять про чоловіка неотесаного, що не знає звичаю, не вміє держати себе в товаристві.

7. Що не бувало, то тепер настало. (Луч.)

Говорять старі люде, яким тяжко зрозуміти, що сьвіт раз у раз змінить ся.

8. Як то бувало давно славно, як стояли сади по під столи! (Наг.)

Передражняють старих людей, що хвалить старовину. Сади по під столи — насміх зам. столи по під сади.

Буддень. 1. В буддень по старецьки, а в неділю по панськи. (Ільк.)

Насьміх над чваньковатими людьми, що хоч бідують гірко, раді хоч у неділю, знач. про людське око вдавати заможніх.

2. На буднім дни в неділі коли будь. (Кол.)

Жартливе означене зовсім неовзначеного часу, в якому буцим то щось стане ся.

Будувати. 1. Будуеш на піску. (Дрог.)

Знач. марна твоя надія або даремна твоя робота.

2. Будуй хату хоч із лободи, а в кошірне не йди. (Яс. С.)

Власна хата хоч погана, краща від чужої, пор. пісню:

Будуй, будуй з лободи,

До чужої не веди! (Wasl. z Ol. 236)

3. Набудував як сорока. (Гнідк.)

Жартливо про маленьку хату, мовляв, як сорочаче гніздо.

4. Хто сі будує, правує а лічит, того всяка біда цвѣчит. (Дрог.)

Приповідка мабуть узята з польського, пор. Adalb. Budować 10.

5. Хто сі будує, той бідує. (Дрог.)

Во має багато видатків. Пор. Adalb. Budować 11.

Бузьок. 1. Був собі бузьок і бузьчиха, увиди собі гнізденце в сїнцях — ци зачинати ще з кінцях? (Наг.)

Докучлива казка, коли комусь не хоче ся оповідати казки, а иньші налягають на него.

2. Бузьку-панойку, розбий тую хмаройку! (Явор.)

Кричать діти, бачучи бузька в часі дожджу.

3. Бузьок пан, каштелян, має шило і правило і жупан. (Явор.)

Кричать діти, у-перве на весні побачивши бузька.

4. Бузьок пан, каштелян, украв шило і жупан. (Явор.)

Кричать за бузьком бачучи, як він ходить по болоті.

Бук. 1. Буком того, хто не боронит свого. (Борис.) ...не пильнує... (Терноп.)

Хто не дбає про свою власність або про своє право, той у народньому погляді васлуговує не на співчуття, а на погорду або на кару.

2. До нього без бука й не приступай! (Наг.)

Знач. такий сердитий, зарозумілий. Пор. Вгзоz. Кіj 10; А да1b. Кіj 22.

3. Коло бука велика мука. (Ільк.)

Значіше неспрає для мене: чи ходить тут о рубанє бука в лісі, чи о битє, яке чоловік мусить витерпіти?

Букарт. 1. А ти букарте єден! (Наг.)

Згідно або сердито до дитини, не конче до дійсного „букарта“ (байстриюка).

Булка. 1. Булка в носі свище. (Кол.) Від булок ... (Луч.)

Себ-то, хто їсть булки, той пан, задирає носа в гору.

2. Їдж булку, коли хліба не маєш! (Терноп.)

Насьміх над богачем, що радить бідному не розуміючи його положеня. Оповідать, що цїсарєва Марія Тереса довідавши ся, що в Галичині люде мруть без хліба, сказала: „Бідні люде! І чому-ж вони не їдять булок, коли нема хліба!“

Бульба. 1. Відобрали го до бульби. (Наг.)

Поговірка має мабуть звязок з тим, що давнїйше рекрутам обстригали голову гладко, як бульба. Тепер говорять жартливо про парубка низького росту або загалом нездару, що ставав уже до бражки і якого признає нездібним до військової служби: мовляв, він здав ся б у війську хіба на те, щоб шкрябати картофлю.

2. На камени би сї родила ота бульбицї сьвїжита! (Наг.)

Примовляють бідні люде, яких картопля ратує від голодованя.

3. Теплі пульпи, кфасне молоко, то топре на шивіт. (Явор.)

Сьміють ся з Німця, що при роботі жалував ся на біль у животі, а коли на полуденок дали теплу бараболу і квасне молоко, заїдав з апетитом твердячи, що се добре на живіт.

Булька. 1. Аж булькї на водї стают. (Наг.)

Коли дощ починає падати грубими каплями, так що на водї стають бульки, то се знак, що заносить ся на довгий дощ. Поговірки уживають жартливо і в иньших звязках, прим. кричить, сварить ся або сердить ся, аж бульки на водї стають, себ-то не дає собі сказати слова, дуже загнуваний.

2. Бульки му в носа йдут. (Наг.)

Насьміх над недолїтком, що хоче вдавати парубка, зачіпає дівчат або мішає ся до розмови старших.

Булькотати. 1. Забулькотав щось як той индик. (Наг.)

Про такого, що говорить швидко і невизрно або незрозумілою мовою.

Бундзик. 1. Відобрали го до бундзиків. (Дрог.)

Давнїйше, в початку 19 в. парубкам відібраним до війська обстригали волосє при самій голові, дан того рекрутів дразнили бундзиками. Пор. вясше Бульба 1.

Насьміх над таким, що хвалить ся знайомістю з ріжними панями або тим, що був у тім дворі і в другім дворі і т. д. Дотеп полягає на подвійнім значіню слова двір: Palast і Hof.

3. Бував у Буваличах. (Ільк.)

Буваличі — фантастична місцевість для означени ріжних пригод, які трапляють ся чоловікови. Те-ж Ном. 5775; Adalb. Bywalice.

4. Бував я в Буваличах і видав Видаличі. (Дар.)

Видаличі — всякі незвичайні сцени і лихі пригоди.

5. Нігде не бувала, нічо не видала! (Дул.)

Говорять про сільську дівчину, що соромить ся чого будь, не вміє держати себе в товаристві.

6. Так як би нігде ніколи жеже людьми не бував. (Наг.)

Говорять про чоловіка неотесаного, що не знає звичаю, не вміє держати себе в товаристві.

7. Що не бувало, то тепер настало. (Луч.)

Говорять старі люде, яким тяжко зрозуміти, що сьвіт раз у раз змінить ся.

8. Як то бувало давно славно, як стояли сади по під столи! (Наг.)

Передражняють старих людей, що хвалить старовину. Сади по під столи — насміх зам. столи по під сади.

Буддень. 1. В буддень по старецьки, а в неділю по панськи. (Ільк.)

Насьміх над чваньковатими людьми, що хоч бідують гірко, раді хоч у неділю, знач. про людське око вдавати заможніх.

2. На буднім дни в неділі коли будь. (Кол.)

Жартливе означене зовсім неовзначеного часу, в якому буцім то щось стане ся.

Будувати. 1. Будуеш на піску. (Дрог.)

Знач. марна твоя надія або даремна твоя робота.

2. Будуй хату хоць із лободи, а в кошірне не йди. (Яс. С.)

Власна хата хоч погана, краща від чужої, пор. пісню:

Будуй, будуй з лободи,

До чужої не веди! (Wasl. z Ol. 236)

3. Набудував як сорока. (Гнідк.)

Жартливо про маленьку хату, мовляв, як сорочаче гніздо.

4. Хто сі будує, правує а лічит, того всяка біда цьвічит. (Дрог.)

Приповідка мабуть узята з польського, пор. Adalb. Budować 10.

5. Хто сі будує, той бідує. (Дрог.)

Бо має багато видатків. Пор. Adalb. Budować 11.

Бузьок. 1. Був собі бусьок і бусьчиха, увиди собі гнізденце в сїнцях — ци зачинати ще з кінцях? (Наг.)

Докучлива казка, коли комусь не хоче ся оповідати казки, а иньші налягають на него.

2. Бузьку-панойку, розбий тую хмаройку! (Явор.)

Кричать діти, бачучи бузька в часі дожджу.

3. Бузьок пан, каштелян, має шило і правило і жупан. (Явор.)

Кричать діти, у-перве на весні побачивши бузька.

4. Бузьок пан, каштелян, украв шило і жупан. (Явор.)

Кричать за бузьком бачучи, як він ходить по болоті.

Бук. 1. Буком того, хто не боронит свого. (Борис.) ...не пильнує... (Терноп.)

Хто не дбає про свою власність або про своє право, той у народньому погляді заслугує не на співчуття, а на погорду або на жару.

2. До нього без бука й не приступай! (Наг.)

Знач. такий сердитий, зарозумілий. Пор. Bz oz. Kij 10; A dalb. Kij 22.

3. Коло бука велика мука. (Ільк.)

Значіне неясне для мене: чи ходить тут о рубане бука в лісі, чи о бита, яке чоловік мусить витерпіти?

Букарт. 1. А ти букарте єден! (Наг.)

Згірдно або сердито до дитини, не конче до дійсного „букарта“ (байстриюка).

Булка. 1. Булка в носі свище. (Кол.) Від булок ... (Луч.)

Себ-то, хто їсть булки, той пан, задирає носа в гору.

2. Їдж булку, коли хліба не мавш! (Терноп.)

Насьміх над богачем, що радить бідному не розуміючи його положення. Оповідують, що цїсарева Марія Тереса довідавши ся, що в Галичині люде мруть без хліба, сказала: „Бідні люде! І чому-ж вони не їдять булок, коли нема хліба!“

Бульба. 1. Відобрали го до бульби. (Наг.)

Поговірка має мабуть звязок з тим, що давнїше рекрутам обстригали голову гладко, як бульба. Тепер говорять жарливо про парубка низького росту або загально нездару, що ставав уже до брачки і якого признано нездібним до військової служби: мовляв, він здав ся б у війську хіба на те, щоб шкрябати картофлю.

2. На камени би сї родила ота бульбицї сьвїжита! (Наг.)

Примовляють бідні люде, яких картопля ратує від голодовани.

3. Тепли пульпи, кфасне молоко, то топре на шивіт. (Явор.)

Сьміють ся в Німця, що при роботі жалував ся на біль у животі, а коли на полуденок дали теплу баряболу і квасне молоко, заїдав з апетитом твердячи, що се добре на живіт.

Булька. 1. Аж булькї на водї стают. (Наг.)

Коли дощ починає падати грубими каплями, так що на водї стають бульки, то се знак, що заносить ся на довгий дощ. Поговірки уживають жарливо і в инших звязках, прим. кричить, сварить ся або сердить ся, аж бульки на водї стають, себ-то не дає собі сказати слова, дуже загнїваний.

2. Булька му з носа йдуг. (Наг.)

Насьміх над недолїтком, що хоче вдавати парубка, зачіпає дївчат або мішає ся до розмови старших.

Булькотати. 1. Забулькотав щось як той индик. (Наг.)

Про такого, що говорить швидко і невиразно або неврозумілою мовою.

Бундзик. 1. Відобрали го до бундзиків. (Дрог.)

Давнїше, в початку 19 в. парубкам відібраним до війська обстригали волосє при самїй головї, дян того рекрутів дразнили бундзиками. Пор. вясше Бульба 1.

Буняк. 1. Ти Буньку сомплавий! (Наг.)

Лають дитину, що не обтирає собі носа. Се остатня, неясна вже ремінісценція історичного, а далі казочного Буняка, пор. Драго м. Розвідки II, 95 і д.

Бурак. 1. І бурак не дурак, на дорозі не виросте. (Дар.)

1) Не слід нехтувати ніякою дрібницею; 2) і дрібної річі чоловік не добуде без заходу й праці.

2. На догад бураків, а капусти дайте. (Залісе)

Жартують із такого, хто не висловлює свої думки просто і ясно, але говорить півслівцями або не те, що думає.

Бурий. 1. Бурий як вовк. (Наг.)

Бурий має двоє значінь: braun — і сердитий, забурений. Пор. Adalb. Burg 1.

Буришка. 1. Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку тай вербу. (Кривор.)

Бо буришка, се-то картопля, годує бідних людей, а верба росте де будь і дає їм топливо, див. далі Верба.

Бурка. 1. Бурку заклили попи, як заклинали горівку, бо горівка вся з мандибурки, тай від тогди схне. (Береє.)

Бурка (картопля) — головний матеріял для фабрикації горілки. Неврожай картоплі Бойки та Гуцули приписували агітації за отверезенням народа, що почалась там була в половині 70-их років 19-го в. Пор. Сьвіт 1882, ст. 328.

Бурлак. 1. Бурлак сьвічки до церкви не всуче. (Ільк.)

В тій формі значінь неясне; чи тому не всуче, що сьогодні він тут, а завтра де инде, чи може бурлак = пияниця? Пор. Пяний.

Бурса. 1. Єдна то бурса. (Ільк.)

Говорять ся про двох або більше людей однакої вдачі, однаких (злик, збиточних) норовів. Те саме Adalb. Bursa 1.

Бурсак. 1. Що бурсак, то пустак. (Льв.)

Бурсаки давнійше робили різні збитки міщанам, крали що могли з огорядів і садів і війшли в приповідку задля своєї збиточности.

Бурчати. 1. Єден бурчит, другий мовчат. (Наг.)

Значінь двоє: 1) оба понурі, нерозумні; 2) оба не однакої вдачі, один вередливий, а другий тихий.

2. Нема чим бурчати, то ліпше мовчати. (Луч.)

Коли годі вередувати або нема при чім грати ролю пана, то ліпше бути тихо.

Бусовищі. 1. Пішов до Бусовищ бога шукати. (Наг.)

Бусовищі — село самбірського пов., славить ся знахорями та ворожбитами, які в народньому говорі напів з пошаною а напів згідно називають ся богами.

Бута. 1. Бута хоче прута. (Наг.)

Бутний, зухвалый сам накликає на себе кару. Пор. Wand. II, 713 (Hoffart 13, 65).

2. З бути добра не буває. (Наг.)

Остерігають бутного, що його поведжене мусить скінчити ся лихом. Пор. Wand. II, 712 (Hoffart 6, 104).

3. З бути легко до біді прийти. (Наг.)

Значінь таке, як і попереднього, пор. ще Wand. II, 725 (Hoffart 81, 82).

4. З бути жу сі дів. (Наг.)

Знач. зробив се з бути, з зарозумілости.

5. Хиба їх бута вигнала з кута. (Мшан.)

Вислов здивованя, коли хтось без достаточної причини, отже з якоїсь примхи, покинув свій осідок і своє становище і пішов шукати нового хліба.

6. Що за бута сі тебе хапле? (Наг.)

І знов приклад, як певний внутрішній психічно-моральний стан чоловіка уявлено як ягусь посторонню силу, якогось демона, що „хапає ся“, посідає чоловіка.

Бугати. 1. Бугає як тельби на мотузку. (Наг.)

Насмішливо, коли хтось гордить ся та бришкає, не маючи для сього ніякої підстави.

2. Коби не бугав, то би ноги не зломав. (Наг.)

Коли б не панюшив ся, не коверзував, то не пошав би в нещастє. Пор. польськи: *Gdyby kózka nie skakała, to by nózki nie złamała* (Adalb. Koza 45.)

Бути. 1. А най там буде, що хоче! (Наг.)

Вислов рішучости або резигнації та знеохоти.

2. Буде з те! (Ком!) ...з тебе. (Наг.) ...з тьи... (Наг.)

Знач. досить тобі, задоволай ся тим, що мавш.

3. Буде на всі вігади. (Наг.)

Знач. досить на заспокоєнє всяких бажань, нїм. *Genug und übergenug* і под., див. *Wand. I, 1554* (*Genug 56*).

4. Буде на всі статки. (Наг.)

Досить на заспокоєнє потреби.

5. „Буде тобі, буде!“ — „Що міні буде?“ — „Мавш кожух, то ти тепло буде.“ (Бібр.)

Жартлива поговорка, якою стрічають понурі віщуваня, що, мовляв, із сего буде се й те лихо. Для поясненя поговорки оповідають анекдоту: Прийшов подорожний до коршми; була зима, він промерз, а тут грошей нема, зголоднів, ні за що з'їсти ані випити. Сів він у куточку, вишив чарку горілки та й гріє ся. Жидівка не звертає на нього уваги, вона занята ровмовою з кількома селянами, яким живо толкує щось півголосом. По якімсь часі селяне вийшли лишивши у неї новий кожух. Жидівка сховала кожух і зирнула якось боязко на подорожного, а сей насупив чоло тай буркнув під носом: „Буде тобі, буде“. Жидівка, у якої сумління мабуть було нечисте, підходить до него. „Ну, що мені буде?“ А подорожний знов похитав головою тай знов говорить сумовито: „Буде тобі, буде.“ Перелякана Жидівка налила йому чарку горілки, дала добру закуску, та все допитує: „Щож мені буде?“ А чоловік їсть і не і робить ся чим раз більше понурий. Аж коли наситив ся, бере шапку й палицю і виходячи з коршми шепче Жидівці до вуха: „Мавш кожух, то ти тепло буде.“

6. Буде, то буде, а не буде, то як собі схоче. (Дрог.)

Говорить чоловік, що надіє ся якоїсь річи, але не дуже вірить у її сповненє і не дуже турбує ся, коли вона не сповнить ся. Пор. *Wand. II, 1469* (*Kommen 94*).

7. Буде, що Бог дасть. (Наг.)

Знач. люди сього не знають і не мають на се ніякого впливу. Пор. *Adalb. Вус 4*.

8. Буде, що буде, а по твому не буде. (Наг.)

Тая характеризують упертого, перекірливого чоловіка, що волить і сам стра-
тати, ніж допустити, аби другий мав якусь радість або користь.

8. **Буде, що має бути (Наг.)**

Вислов резигнації або й фаталізму.

9. **Будь собі чий хоч, а мої трави не волоч! (Наг.)**

У справах практичної користі або шкоди люди не зважають на свояцтво або давнішу знайомість, а кермують ся егоїзмом. Ситуацію, з якої виплила отся поговорка, треба собі уявити так, що якийсь парубок чи слуга йде по чужій траві; хазяїн трави сварить на него, а він звиняєть ся: я, мовляв, вашого близького приятеля чи свояка син або слуга.

10. **Будь ти собі Семене й без мене! (Цен.)**

Знач. відчепи ся, не сунь ся до мене з заявами приятельства чи братаня.

11. **Було би по мні. (Наг.)**

Звичайний зворот у значіню: був би я пропав або вмер.

12. **Де будь бути, аби що добути. (Колом.)**

Характеристика не дуже сарупулятного чоловіка, якому особиста користь важ-
нійша від етичних чи иньших високих принципів, пор. лат. *Ubi bene, ibi patria*
(*Bind.* 1781).

13. **Де бути, там бути, аби сі набути. (Голоб.)**

Значіне такеж, як і попер. Набути ся в знач. нажити ся в роскоши та достатку.

14. **І будь же ту та розбувай сі! (Наг.)**

Окрик чоловіка, що знайшов ся в поганім положеню там, де надіав ся знайти
поправу своєї долі, прим. на новім господарстві або оженивши ся. „Розбувати
си“ аналогічно до розвивати ся, розростати ся і т. и., знач. *sich aufrichten*,
sich zum besseren Zustande emporringen.

15. **„Коли то було?“ — „Ще як дід до баби в свати ходив.“ (Явора)**

Жартливо зам. се давно було, вже й забули про се.

16. **Кому буде, буде, а куцоу буде. (Кольб.)**

Значіне не зовсім ясне. Під „куцим“ треба тут розуміти мб. не занця, як би
вразу здавало ся, але пса, якого бють за власну й за чужу провинну.

17. **Най буде як бувало. (Бжоз.)**

Характеристична консервативного погляду, а в дальшій лінії старечої заско-
рувлости та індоленції.

18. **Най-но, най, якос то буде. (Кольб.)**

Характеризує ся легкомисний та байдужний погляд на будуще, властиво на
наслідки всякого діла та бездія.

19. **Най ми буде що хоче! (Наг.)**

Очайдушний окрик чоловіка, що рішив ся на якесь небезпечне діло, хоч знає,
що йому з него може виплисти велика шкода. Пор. жадівське *Wär kom, der*
kom, Wand. II, 1471 (Kommen 132).

20. **Най то буде меже нами! (Наг.)**

Знач. не говорім сего нікому, держімо в тайні.

21. **Не буде нас, будут иньші по нас. (Наг.)**

Відповідь на очайдушне балагане, що слід уживати жити, поия живемо; тут
вказуєть ся на потомність, яка буде судити наші діла, користати з добрих
а докоряти за злі.

22. Не буде нас по нас. (Лев. Ільк.)
Знач. ми повинні користувати ся житєм; иноді в очайдушнім значіню подібнім до французького *Après nous le déluge*. Пор. Adalb. Вує 57.
23. Ого, вже тепер буде по нім. (Наг.)
Знач. тепер він пропаде, буде йому кінець, дізнає великої страти, пор. више ч. 11.
24. Тогди то буде, як на моїй долони волосє виросте. (Наг.)
Знач. не буде того ніколи. Пор. Adalb. Вує 5.
25. Тогди то буде, як своє вухо зобачиш. (Сор.)
Знач. сього не буде ніколи; говорить ся сердито, розбиваючи чиїсь неоправдані надії або претензії.
26. То тогди буде, як рак свисне. (Наг.)
Рак не свисне, знач. і сього не буде ніколи. Пор. Adalb. Вує 7.
27. То тогди буде, як ся дві неділі разом зійде. (Ком.)
Значіне таке саме, як і попередньої приповідки.
28. То ще тогди було, як баба дівков була. (Наг.)
Знач. Бог зна коли то було, давно-давно; пор. више ч. 5.
29. То ще тогди було, як моя мати мала мене мати. (Явор.)
Знач. я сього не тямлю, не бачив ніколи.
30. Що буде, то буде, шибениця не буде. (Льв.)
Знач. діло хоч важке, всеж таки не таке небезпечне, щоб не можна було звачитись на нього. Те саме Adalb. Вує 21.
31. Що було і не було, всьо ся перебуло. (Ільк.)
Себ-то те, що тямимо і чого не тямимо, якось перебуло ся.
32. Що було, пай сї на тім стане. (Наг.)
В значіню: те лихо, яке було, нехай буде останнє, нехай по ньому не надходить друге або ще гірше.
33. Що було, то було, а що минуло, то травою поросло. (Заліс.)
Приповідають при перепросинах, намовляючи противників забувати давні урази. Пор. Гільф. 3480.
34. Що було, то сї перебуло, а що ще буде, то не знають люде. (Наг.)
Упімнене, щоб не турбувати ся будущим лихом, а вдоволяти ся тим, що перебуло ся не одно в минушині. Пор. Wand. II, 1471 (Kommen 138).
35. Що було, то ся минуло, а що буде, то жемо видіти. (Косс.)
Значіне такеж, як і попереднього.
36. Що має бути, того не минути. (Наг.)
Знач. нема чого турбувати ся будущим, а радше зібрати ся з силою, щоб стрітити його як слід. Пор. Wand. II, 1471 (Kommen 137); Adalb. Вує 24.
37. Який був, такий був, аби хліба роздобув. (Коби.) Який такий аби був... (Мох)
Говорять жінка про не дуже взірцевого, а то й ледачого мужа.
38. Якось то буде!
Вислов неозначеної надії або фаталістичної резиміації. Пор. Adalb. Вує 50.
39. Як то було давно славно: стояли столи по під сади; їли, цили, глаголїли; по бородї текло, а в роті сухо було. (Наг.)

Книшн з тих, що хвалять давні часи, коли, мовляв, легше було жити; пор. висше Бувати 8.

Бутний. 1. На бутного найде сі ще бутнійший. (Наг.)

Себ-го такий, що зуміє укоськати, присмирить його.

Бучно. 1. Бучно, гучно, а в пяти зимно. (Збар.)

Насміх над фальшивою пихою, що зверхнім виглядом удає богатство, а на ділі терпить недостаток. Нім. *Hoffart kauft grosse Schüsseln, auch wenn sie nichts zu essen hat*, див. *Wand. II, 714 (Hoffart 62)*

2. Бучно, гучно, запітків нїт, як у шляхти з вербовими гудзиками. (Город.)

Значіне такеж, як і в попереднім; шляхта з вербовими гудзиками — загонові або ходячкові шпяхтичі, що в лиху погоду загортають ся веретками, які під шпєю запинають деревляними протичками.

В.

Вабити. 1. Вабит го як воробцьи на полову. (Наг.)

Знач. вабять на марну річ, хоче одурити. Про неможвість зловити воробця на полову див. *Adalb. Wröbel 7*.

2. Не звабш го й колачом до хати. (Наг.)

Говорять про такого, що пустив ся на волоцюгу або загнівав ся чогось на свою рідню і увикав її.

Вавцьир. 1. Ой ти вавцьиру поганій! (Наг.)

Говорять про якогось збиточного звіра, прим. kota, але також переносно про лихого, збиточного чоловіка.

Вага. 1. Вся вага в тім. (Збар.)

Се найважнійше. Звичайний зворот, яким підносять важність якоїсь річі.

2. З вагов єсмо їздили. (Наг.)

Знач. з тяжко навантаженими возами, з набором.

3. Не вмієш ваги вдёржвити. (Наг.)

Ваги тут у значіну рівноваги — фізичної, прим. на ховквім або похилім місці, а також духової, прим. у гніві або пересердю.

4. То всьо під вагов та під рахунком. (Наг.)

Знач. усе зважене й почислене.

5. Ще будут на вагу з ліса дрова продавати. (Наг.)

Так ворожать селяне дивлячи ся на теперішнє нищене лісів і дорожнєту дерева.

Ваг. 1. Обув ся як Ваг. (Мшан.)

Ваг — якась анекдотична фігура, типовий сьміхун у місцевій традиції (невісній з інших околиць нашого краю), щось в роді німецького Тіля Айленшпігеля або польського Совіжжала. Яке спеціальне значіне має отсе порівнанє — не знаю. Див. М. Зубрицький, Народній календар. (Етнол. мат. III, 57).

2. Пішов як Ваг за дріжджами. (Мшан.) ...як рак... (Наг.)

Отся приповідка виявляє звязь Вага з Совіжжалом і Тілем Айленшпігелем. Про Совіжжала говорить ся (анекдоту я чув у Дрогобичі), що його мати в велику п'ятницю післала по дріжджі, щоб вечером розчиняти паску. От він як пішов,

то вернув аж через рік вечером у велику п'ятницю, тай то переступаючи поріг упав і розбив фляшку з дріжджами і крикнув: *So pagle, to ro djable!* Німецький Till Eulenspiegel (Simrock X) сеї анекдоти не має. Припускаю, що в сторонах, де не знали назви Ваг, у приповідці поклали „рак“, див. далі Рак.

Вада. 1. Єдну має ваду: не стає му кусень скирки з заду. (Дрог.)

Жартують, коли хтось захвалює якусь незвичайно вродливу людину.

Вадити. 1. Бодай так не вадило як не поможе! (Дар.)

Говорять про бабські дітя, які, мовляв, можуть пошкодити, а що не допоможуть, се вже певно.

2. Що то міні вадит, що баба провадит. (Кол.)

Знач. байдуже мені до бабського балаканя, до бабських спльоток.

Важити. 1. Аби-с ми сі не важив то робити! (Наг.)

Упімнене: не сьмій!

2. Важит ми на жїтьї. (Наг.)

Напосїдає ся на мое житє, хоче мене вбити.

3. Важу своїм жїтьом. (Наг.)

Ризикую, наражаю ся на смерть.

4. Заважив за муху. (Наг.)

Говорять про худого, малого чоловіка. Пор. Adalb. Ważyc 6.

5. Хто не важить, той не має. (Ільк. Петр.)

Хто не ризикує, хто не наражає ся на небезпеку або на страту, той не здобуде й васку. Пор. Adalb. Ważyc 1.

Вайкіт. 1. Вайкіт, як у жидівські школі. (Наг.)

Жиди кричать: ај вај, з нім. еі weh; відси вайкіт — крик болю, тривоги, а далі загалом безладний крик, гамір.

2. Наробили вайкоту, як би сі жидівська школа валила. (Дрог.)

Знач. наробили крику за пусту річ. Коли жидівська школа валить ся, то для християн се байдуже.

Валило. 1. Ти валило погане! (Дрог.)

Лайка на невторопного, незручного, неотесаного чоловіка.

Валити. 1. Валит на мене всю вину. (Кол.)

Вина уявлена як якась будова або якийсь тягар, що звалений на чоловіка пригнітає його. Пор. Adalb. Walić 1.

2. Валит сі з ніг від самого вітру. (Наг.)

Говорять про хорого, слабосилого чоловіка, пор. пісню:

Як не виджу Петруся,

То від вітру валю ся.

3. Валит сі на мене всіляка біда. (Наг.)

Біда уявлена в виді якоїсь будівлі або чогось такого, що паде з гори на чоловіка. Пор. висше Біда 5, 70, 94, 100, 169.

Валів. 1. Ацю до валовá! (Наг.)

Первісно покрик на свиней, щоб ішли їсти з корята. Перевосно також звідне упімнене до зарозумілого, влазливого чоловіка, щоб не мішав ся в невоє діло, а пильнував свого занятя. Пор. Zátur. X, 575.

Вандри. 1. На вáндри сі пустив. (Наг.)

Пішов блудом від хати до хати, не хочачи робити або не маючи що їсти де

Вандрівка. 1. Вандрівка ти пахне! (Наг.)

Говорять з докором непосядючому чоловікови, якого тягне з дому геть, прим. на далекі заробітки. Пор. пісню:

Надійшла весна всім людьом красна,
Ой із стріх вода капде,
А коло мене молоденького
Вже вандрівочка пахне. (Наг.)

Вандрівник. 1. Вандрівнік — завандрував в половнік. (Наг.)

Жартують із злодїя, якого зловлять у коморі або в стаїні. Половник = ставина, де зимою стоять телята або вівці.

Вандровний. 1. Вандрівний чоловік: усе вандрує то з печи на двір с—ти, то з двору на піч спати. (Цен.)

Насьміх над лїнивим, неробою та дармоїдом.

Вандрувати. 1. Вандрував три дні, вивандрував злидні. (Кол.)

Знач. у дорозі постигла чоловіка якась біда. Троха відмінно в пісні:

Вандрую рочок, вандрую другий,
Тай вандрую ще й три дні,
Завандрував я в чужу сторону,
Мене побили злидні. (Наг.)

2. Завандрував штири милї за пец. (Бібр.)

Насьміх над лїнивим чоловіком, що не любить рушити ся з дому. Пор. Adalb. Wędrować 2.

3. Хто вандрує, той дома не ночує. (Кол.) Хто кочує. (Кривор.)

Знач. зносить різні невгоди. Пор. Adalb. Wędrować 1.

Вантюх. 1. Ти лиш аби свій вантюх напакував! (Наг.)

Згідно про пенажеру, що дбає тільки про те, щоб наїсти ся, а робити як найменше, тай не дивить ся, чи інші мають що їсти, чи ні. Вантюх, польське wantuch, з нїм. Leintuch, первісно полотняний міх, далі пакунок, а в кінці живіт, вутро (Linde, V, 217).

Вара. 1. Вара від мене! (Дрог.)

Знач. геть від мене, забирай ся, з погрозою.

2. Тут ні вარი, ні пари. (Наг.)

Знач. не тільки що нічого не варять ся, але навіть пара не йде, вода не грїє ся.

Варвара. 1. Кому Варвари, а мінї лоб чарвали. (Дар.)

В селі на Варвари був празник, а якийсь бідолаха попав ся в бійку і потерпів. Приповідкою характеризують невдачника, що здобуває прикрости або шкоди там, де інші веселять ся або користають.

2. Пішов до Варварки, надибав шкварки. (Замул.)

Жартують із парубка, що женить ся в старшою дівкою, мовляв, замісь солоини бере самі вишкварки.

Варварити. 1. Як би не варварила і не савила, то би по велицідні кросен не ставила. (Мшан.)

Св. Варвари (д. 4 грудня)-і св. Сави (д. 5 грудня) — малі, церковні свята, в які можна робити, особливо прости. Лїнива господиня, що не пряде в ті й подібні свята, не витче свого полотна в великім постї і мусить трати весною, коли настає огородова робота.

Варга. 1. Закоти варги, не питай шарги. (Наг.)

Насьміхають ся з губатого чоловіка, у якого губи (варги — польське *wargi*) закочені, немов би хотів ними заслонити лице від вітру і слоти (шарга — польське *szarga* — шаруга).

Варгуля. 1. Честь Богу хвала, а сьвітлі Варгули на офіру. (Наг.)

Приповідають випиваючи чарку. Сьвята Варгуля — фантастична сьвята, утворена від слова варга = губа, себ то: на офіру своїм власним устам.

Вареники. 1. Вареники мученики в окропі кіпіли, в маслі шкварчали, в зубах тріщали. (Вік.)

Іє гумористичного дяківського „Осмогласника“.

2. Почекайте, вареники, прийде на вас масниця! (Дар.)

Знач. тоді я вас поюім. І образово: чекайте, прийде й вам відплата.

Варениця. 1. Яка варениці, така палениці. (Луч.)

Варениця — варений плячок із прісного тіста, а палениця — печений плячок і такогож тіста. Знач. ні один ні другий не заступить хліба, не має відповідного смаку.

Варило. 1. Саме варило бабу постарило. (Тереб.)

Жінка найбільше старіє ся і ванє від того, що дець у день мусить вештати ся коло печи і варити страву.

Варити. 1. Аж сі в мні варит. (Наг.)

Інакше: аж у мні випить, так серджу ся, така мене злість бере.

2. Вари воду — вода буде, всип крупи — каша буде. (Луч.)

Образово, коли хтось хоче збути другого гарними розмовами та обіцянками. Мовляв: з пустого балаканя не буде нічого, але заплати або зроби щось — то буде діло. Див. далі Вода; Но с. 272; Дикар. 986.

3. Варив псам, а звів сам. (Кольб.)

Говорять з насмішкою про скупого, що годує ся поганою стравою, яку б у порядного господаря хiba псам дали. Подібне у Німців: *Frisst 'ne Hund, frisst Mann* (не з'їсть пес, то з'їсть чоловік), див. *W and. II, 1460* (*Kochen 11*).

4. Вари, жінко, швидко їсти, бо міні вже процесія по череві ходит. (Іваник.)

Знач. зголоднів чоловік, у животі йому бурчить.

5. Варила горох у трох. (Наг.)

Сьміють ся з господині, що варила тільки одну страву, а подає її в кількох мисках. Пор. *Zátur. X, 960*.

6. Варила-пекла для пана Петра, а ти Гриць не дістанеш нич. (Цен.)

Говорять молодшому, біднішому або соціально низше поставленому, коли він хоче бути на рівні зі старшими, багатшими та більше поважними. Приповідка зложена мабуть на основі звісного куплета пісні:

Наварила, напекла,
А для кого? — для Петра;
Нема Петра, тільки Гриць,
Шкода моїх варениць.

7. Де двом варят, там ся третій поживит. (Коб.)

Говорять припрошуючи несподіваного гостя до обіду. Пор. *Adalb. Gotowac 2*.

8. За той чьис би зварив і коньї з копитами. (Наг.)

Коли щось тріває дуже довго, а чоловік нетерпливить ся.

Вандрівка. 1. Вандрівка ти пахне! (Наг.)

Говорять з докором непосидючому чоловікові, якого тягне з дому геть, прим. на далекі заробітки. Пор. пісню:

Надійшла весна всім людьом красна,
Ой із стріх вода капле,
А коло мене молоденького
Зже вандрівочка пахне. (Наг.)

Вандрівник. 1. Вандрівник — завандрував в половник. (Наг.)

Жартують із злодія, якого зловлять у коморі або в стайні. Половник = ставка, де зимою стоять телята або вівці.

Вандровний. 1. Вандрівний чоловік: усе вандрує то з печи на двір с—ти, то з двору на піч спати. (Цен.)

Насьміх над лінивим, неробою та дармоїдом.

Вандрувати. 1. Вандрував три дні, вивандрував злидні. (Кол.)

Знач. у дорозі постигла чоловіка якась біда. Троха відмінно в пісні:

Вандрую рочок, вандрую другий,
Тай вандрую ще й три дні,
Завандрував я в чужу сторону,
Мене побили злидні. (Наг.)

2. Завандрував штири милі за пец. (Бібр.)

Насьміх над лінивим чоловіком, що не любить рушити ся з дому. Пор. Adalb. Wędrować 2.

3. Хто вандрує, той дома не ночує. (Кол.) Хто кочує.. (Кривор.)

Знач. зносить різні невгоди. Пор. Adalb. Wędrować 1.

Вантюх. 1. Ти лиш аби свій вантюх напакував! (Наг.)

Згідно про ненажеру, що дбає тільки про те, щоб наїсти ся, а робити як найменше, тай не дивить ся, чи иньші мають що їсти, чи ні. Вантюх, польське waituch, з нім. Leintuch, первісно полотняний міх, далі пакунок, а в кінці жавіт, нутро (Linde, V, 217).

Вара. 1. Вара від мене! (Дрог.)

Знач. геть від мене, забирай ся, з погрозою.

2. Тут ні вारी, ні пари. (Наг.)

Знач. не тільки що нічого не варить ся, але навіть пара не йде, вода не гріє ся.

Варвара. 1. Кому Варвари, а міні лоб *нарвали. (Дар.)

В селі на Варвари був правник, а якийсь бідолаха попав ся в бійку і потерпів. Приповідкою характеризують невдачника, що здобуває прикраси або шкоди там, де иньші веселять ся або користають.

2. Пішов до Варварки, надибав шкварки. (Замул.)

Жартують із парубка, що женить ся з старшою дівкою, мовляв, замість солощини бере самі вишкварки.

Варварити. 1. Як би не варварила і не савила, то би по величідни кросен не ставила. (Мшан.)

Сьв. Варвари (д. 4 грудня)-і сьв. Сави (д. 5 грудня) — малі, церковні сьвята, в які можна робити, особливо прости. Лінива господиня, що не пряде в ті й подібні сьвята, не виче свого полотна в великім пості і мусить трати весною, коли настає огородова робота.

Варґа. 1. Закоти варґи, не питай шарґи. (Наг.)

Насьміхають ся з губатого чоловіка, у якого губи (варґи — польське *wargi*) закочені, немов би хотів ними заслонити лице від вітру і слоти (шарґа — польське *szarґa* — шаруга).

Варгуля. 1. Честь Богу хвала, а сьвітї Варгули на офіру. (Наг.)

Приповідують випиваючи чаргу. Сьвята Варгуля — фантастична сьвята, утворена від слова варґа = губа, себ то: на офіру своїм власним устам.

Вареники. 1. Вареники мученики в окропі кіпіли, в маслі шкварчали, в зубах тріщали. (Вік.)

Із гумористичного дяківського „Осмогласника“.

2. Почекайте, вареники, прийде на вас масниця! (Дар.)

Знач. тоді я вас попоїм. І образово: чекайте, прийде й вам відплата.

Варениця. 1. Яка варениці, така палениці. (Луч.)

Варениця — варений плячок із прісного тіста, а палениця — печений плячок і такогож тіста. Знач. ні один ні другий не заступить хліба, не має відповідного смаку.

Варило. 1. Саме варило бабу постарило. (Тереб.)

Жінка найбільше старіє ся і внає від того, що день у день мусить вештати ся коло печи і варити страву.

Варити. 1. Аж сі в мні варит. (Наг.)

Інакше: аж у мні кипить, так серджу ся, така мене злість бере.

2. Вари воду — вода буде, всип крупи — каша буде. (Луч.)

Образово, коли хтось хоче збути другого гарними розмовами та обіцянками. Мовляв: з пустого балагана не буде нічого, але заплати або зроби щось — то буде діло. Див. далі Вода; Но с. 272; Дижар. 986.

3. Варив псам, а звів сам. (Кольб.)

Говорять з насмішкою про скупого, що годує ся поганою стравою. яку б у порядного господаря хоба псам дали. Подібне у Німців: *Frisst 'ne Hund, frisst Mann* (не з'їсть пес, то з'їсть чоловік), див. *W and. II, 1450* (*Kochen. 11*).

4. Вари, жінко, швидко їсти, бо міні вже процесія по череві ходит. (Іваник.)

Знач. згомоднів чоловік, у животі йому бурчать.

5. Варила горох у трох. (Наг.)

Сьміють ся з господині, що варила тільки одну страву, а подає її в кількох мисках. Пор. *Zátug. X, 960*.

6. Варила-пекла для пана Петра, а ти Гриць не дістанеш нич. (Цен.)

Говорять молодшому, біднійшому або соціально низше поставленому, коли він хоче бути на рівні зі старшими, багатшими та більше поважаними. Приповідка зложена мабуть на основі звісного куплета пісні:

Наварила, напекла,
А для кого? — для Петра;
Нема Петра, тільки Гриць,
Шкода моїх варениць.

7. Де двом варят, там ся третій поживит. (Коб.)

Говорять припрошуючи несподіваного гостя до обіду. Пор. *Adalb. Gotowac 2*.

8. За той чьис би зварив і коньби з копитами. (Наг.)

Коли щось триває дуже довго, а чоловік нетерпливить ся.

Етногр. *6ірник т. X.

9. Зварили нічо тай звіли без хліба. (Орел.)

Жартують про таких, що не обідали або не вечеряли.

10. Йому аби варене й печене було! (Наг.) Коби му все... (Яс. С.)

Говорять про неробу, дармоїда. Пор. Adalb. Warzony 2; Zátur. VIII, 676.

11. Ні то варене, ні печене. (Дрог.)

Говорять про недобре приготовану страву або про хліб із зацальцем. Мабуть иньше значіне має польське: Ani warzony, ani pieczony (Adalb. Warzony 1); згідно з нашим у Словаків (Zátur. V, 688); Wand. II, 1451 (Kochen 44).

12. Тільки варила, що хліб пекла. (Дар.)

Знач. не варила нічого.

13. Уміла варити, а не зміла давати. (Лім.)

Приповідка основана на звісній анекдоті про цигана косаря, якого господарь по роботі вгодував борщем і кашою так, що бідлаха не міг їсти пирогів, пор. Етн. Зб. VI, 552; Wand. II, 1450 (Kochen 21).

14. Що ни варити, то і в горнець ни класти. (Кольб.)

Знач. що не належить до річи, про се нема що й згадувати. З иньшим значінем у Поляків: Szego nie warzyć, tego szkoda i zarębować (Adalb. Warzyć 2).

15. Що-с наварила, то поїж. (Кольб.)

Загально: За всяке діло, особливо за лихе, мусиш понести одвічальність. Пор. Adalb. Gotować 1; Wand. II, 1450 (Kochen 26).

16. Яке зваримо, таке з'їмо. (Кол.)

Загально: що зробимо, тим і покористуємо ся; яка робота, такий з неї й пожиток. Пор. Wand. II, 1451 (Kochen 36).

Варишка. 1. Варишков меду не їдять. (Наг.)

На всьо своа міра; що добре, того треба заживати по троха.

Варівно. 1. Варівно з ним! (Кривор.)

Остерога: стережіть ся його, бо то злодій, або хоче вас бити.

2. То варівне місце. (Наг.)

Небезпечне місце, таке, по якому йдучи або їдучи треба бератти ся.

Варіят. 1. Варіят з мокроу чівкою. (Крех.) ...з мокри лобом. (Льв.)

Божевільний. У шпиталях головний лік на божевільних — вода, яку ляють їм на голову.

2. Не грай варіята! (Льв.)

Не чини ся дурним, не удавай, буцім то не розумієш сього.

3. То якісь варіяти, не коні. (Наг.)

Говорять про коней, що леда-чого люблять полошитись або загалом не хочуть стояти на місці або йти в упряжи.

4. Ци ти сї від варіятів вирвав? (Наг.)

Чи ти здурів?

Варіюватий. 1. На, варіюватий, на! (Орт.)

Передрознюють крик тав. горшкодрів, себ-то дротарів, що ходять по селах заправляти горшки і кричать даючи знати про себе: „Горшки дротувати, на!“ Варіюватий — божевільний.

Варстат. 1. То добрий варстат! (Наг.)

Жартливо про гарну, а особливо сильно розвинену, рослу жінку.

Варт. 1. Варт еден другого. (Наг.)

Знач. який один, такий другий, звичайно згідно: оба недобрі. В такім значіню й польське: *Wart pałas Pasa, a Pas pałasa* (Adalb. Pac 2).

2. Він не варт сухої галузи, аби го на ні завісити. (Дол.)

Про підлого, безхарактерного чоловіка. Пор. *Wand. V, 203* (Werth 21).

3. За таке варто би му не так дати. (Наг.)

Scil. за якесь зле діло, за збитки або напасть він заслугує на тяжшу кару.

4. Не варт, аби го земльи сьвіята на собі носила. (Наг.)

Говорять про тяжкого злочинця, про сина, що бе матір'я і т. и. Те саме у Німців *Wand. V, 204* (Werth 34); у Чехів (Čelak. 528); у Поляків Adalb. Wart 21

5. Не варт доброго слова. (Наг.)

Зам. не варт нічого; добре слово — дуже дешева річ. Те саме Adalb. Wart 7.

6. Не варт доброму дороги перейти. (Збар.)

Scil. бо се була би зла ворожба, такий він недобрый та неширий. Пор. *Wand. V, 204* (Werth 24, 32).

7. Не варт ес, аби на тебе плюнути. (Наг.)

Згідно про поганого, підлого чоловіка. Ще сильнійше у Німців *Wand. V, 203* (Werth 20, 31); подібне до нашого кашубське, Adalb. Wart 20.

8. Не варт ес мене в с—у поцюлювати. (Наг.)

Посварили ся два селяне і в кінці один почув ся ображеним отсею лайкою і заскаржив противника до суду. Судия почав упоминати того, що лаяв і велів йому відликати лайку. „Ну, добре, — каже той, — то най буде й так, що він варт мене“ і т. д. Пор. аналогічне оповідане *Wand. V, 203* (Werth 16).

9. На варт ес, небоже, того хліба, що го їш. (Наг.)

Говорять до лінявого або слабосилого робітника. Пор. Adalb. Wart 11.

10. Не варт ес цілий за мій мізельний палець. (Наг.)

Мізельний палець — орган маловажний у людським тілі, пор. Adalb. Palec 1, 5.

11. Не варт за віхоть. (Наг.)

Віхоть — жменя соломи, яку вкладають зимою в чоботи задля теплоти. Те саме Adalb. Wart 9.

12. Не варт за зломаний феник. (Наг.)

Феник, нім. Pfennig, маленька монета; зломана вона очевидно представляє мінімальну або й ніяку вартість. Жиди кажуть: *Es is werth a Rettig mit Essig*, див. *Wand. V, 204* (Werth 38); у Поляків *I zlamanej babki nie wart* (Adalb. Wart 3, 13, 19).

13. Не варт за нюх табаки. (Наг.)

Про якусь нікчемну, непотрібну річ. Німець каже: *Er ist keinen Schuss Pulver werth*, пор. *Wand. V, 204* (Werth 23); так як у нас, також у Поляків (Adalb. Wart 1).

14. Не варт му води подати. (Дрог.)

Не годен бути його слугою. Те саме у Чехів (Čelak. 567), у Поляків (Adalb. Wart 2).

15. Не варт свині пасти. (Наг.)

Про нездару, що бере ся до роботи, якої не вміє. Пор. латинське (у Мар-

9. Зварили нічо тай звїли без хліба. (Орел.)

Жартують про таких, що не обїдали або не вечеряли.

10. Йому аби варене й печене було! (Наг.) Коби ну все... (Яс. С.)

Говорять про неробу, дармоїда. Пор. Adalb. Warzony 2; Zátur. VIII, 676.

11. Ні то варене, ні печене. (Дрог.)

Говорять про недобре приготувану страву або про хліб із закальцем. Мабуть иньше значіне має польське: Ani warzony, ani pieczony (Adalb. Warzony 1); згідно з нашим у Словаків (Zátur. V, 688); Wand. II, 1451 (Kochen 44).

12. Тільки варила, що хлїб пекла. (Дар.)

Знач. не варила нічого.

13. Уміла варити, а не вміла давати. (Лім.)

Приповідка основана на звісній анекдоті про цигана косаря, якого господар по роботі вгодував борщем і кашою так, що бїдолаха не міг їсти пирогів, пор. Етн. Зб. VI, 552; Wand. II, 1450 (Kochen 21).

14. Що ни варити, то і в горнец ни класти. (Кольб.)

Знач. що не належить до річи, про се нема що й згадувати. З иньшим значінем у Поляків: Czego nie warzyć, tego szkoda i zarębować (Adalb. Warzyć 2).

15. Що-с наварила, то поїж. (Кольб.)

Загально: За всяке діло, особливо за лихе, мусиш понести одвіцальність. Пор. Adalb. Gotować 1; Wand. II, 1450 (Kochen 26).

16. Яке зваримо, таке з'їмо. (Кол.)

Загально: що зробимо, тим і покористуємо ся; яка робота, такий з неї й пожиток. Пор. Wand. II, 1451 (Kochen 36).

Варишка. 1. Варишков меду не їдїт. (Наг.)

На всю своя міра; що добре, того треба заживати по троха.

Варівно. 1. Варівно з ним! (Кривор.)

Остерога: стерезїть ся його, бо то злодій, або хоче вас бити.

2. То варівне місце. (Наг.)

Небезпечне місце, таке, по якому йдучи або їдучи треба берегти ся.

Варіят. 1. Варіят з мокрою чівкою. (Крех.) ...з мокрим лобом. (Льв.)

Божевільний. У шпиталях головний лік на божевільних — вода, яку ллють їм на голову.

2. Не грай варіята! (Льв.)

Не чини ся дурним, не удавай, буцїм то не розумієш сього.

3. То якісь варіяти, не конї. (Наг.)

Говорять про коней, що ледачого люблять полошитись або загалом не хочуть стояти на місці або йти в упряжи.

4. Ци ти сї від варіятів вирвав? (Наг.)

Чи ти здурів?

Варіюватий. 1. На, варіюватий, на! (Орт.)

Передражняють крик тав. горшкодраїв, себ-то дротарів, що ходять по селах надривати горшки і кричать даючи знати про себе: „Горшки дротувати, на!“ Варіюватий — божевільний.

Варстат. 1. То добрий варстат! (Наг.)

Жартливо про гарну, а особливо сильно роввинену, рослу жінку.

Варт. 1. Варт еден другого. (Наг.)

Знач. який один, такий другий, звичайно згідно: оба недобрі. В такім значіню й польське: *Wart pałas Pasa, a Pas pałasa* (Adalb. *Pas 2*).

2. Він не варт сухої галузи, аби го на ні завісити. (Дол.)

Про підлого, безхарактерного чоловіка. Пор. *Wand. V, 203* (Werth 21).

3. За таке варто би му не так дати. (Наг.)

Scil. за якесь зле діло, за збитки або напасть він заслугує на тяжшу кару.

4. Не варт, аби го земля сьвіжита на собі носила. (Наг.)

Говорить про тяжкого злочинця, про сина, що бє матірє і т. и. Те саме у Німців *Wand. V, 204* (Werth 34); у Чехів (Čelak. 528); у Поляків Adalb. *Wart 21*

5. Не варт доброго слова. (Наг.)

Зам. не варт нічого; добре слово — дуже дешева річ. Те саме Adalb. *Wart 7*.

6. Не варт доброму дороги перейти. (Збар.)

Scil. бо се була би зла ворожба, такий він недобрый та нещирый. Пор. *Wand. V, 204* (Werth 24, 32).

7. Не варт ес, аби на тебе плюнути. (Наг.)

Згідно про поганого, підлого чоловіка. Ще сильнійше у Німців *Wand. V, 203* (Werth 20, 31); подібне до нашого кашубське, Adalb. *Wart 20*.

8. Не варт ес мене в с—у поцколювати. (Наг.)

Посварили са два селяне і в кінці один почув ся ображеннм отсею лайкою і заскаржив противника до суду. Судин почав упоминати того, що лаяв і велів йому відкликати лайку. „Ну, добре, — каже той, — то най буде й так, що він варт мене“ і т. д. Пор. аналогічне оповіданє *Wand. V, 203* (Werth 16).

9. На варт ес, небоже, того хліба, що го іш. (Наг.)

Говорять до лінного або слабосилого робітника. Пор. Adalb. *Wart 11*.

10. Не варт ес цілий за мій мізельний палець. (Наг.)

Мізельний палець — орган маловажний у людськїм тілі, пор. Adalb. *Pałes 1, 5*.

11. Не варт за віхоть. (Наг.)

Віхоть — жменя соломи, яку вкладають зимою в чоботи задля теплоти. Те саме Adalb. *Wart 9*.

12. Не варт за зломаний феник. (Наг.)

Феник, нім. Pfennig, маленька монета; зломана вона очевидно представляє мінімальну або й ніяку вартість. Жиди кажуть: *Es is werth a Rettig mit Essig*, див. *Wand. V, 204* (Werth 38); у Поляків *I zlamanej babki nie wart* (Adalb. *Wart 3, 13, 19*).

13. Не варт за нюх табаки. (Наг.)

Про якусь ніячемну, непотрібну річ. Німець каже: *Er ist keinen Schuss Pulver werth*, пор. *Wand. V, 204* (Werth 23); так як у нас, також у Поляків (Adalb. *Wart 1*).

14. Не варт му води подати. (Дрог.)

Не годен бути його слугою. Те саме у Чехів (Čelak. 567), у Поляків (Adalb. *Wart 2*).

15. Не варт свинї пасти. (Наг.)

Про нездару, що бере ся до роботи, якої не вміє. Пор. латинське (у Мар-

цілля): *Indignus es porcos pascere Pirithoi* і близькі до сього *Wand. V, 204* (*Werth 30*).

16. Не варт сі в його сліду води напяти. (Наг.)

Говорять порівнюючи двох людей. Напяти ся води зі сліду — казковий мотив. Пор. *Čelak. 567; Wand. V, 204* (*Werth 29*).

17. Не варт торби січки. (Дрог.)

Про дурного, тумановатого чоловіка або про нездарну худобину. Те саме *Adalb. Wart 17*.

18. Не варт фунта клаків. (Дрог.)

Про якусь річ, за яку другий заплатив солоно. Німець каже: *Das ist so viel werth, als eine taube Nuss*, пор. *Wand. V. 203* (*Werth 12, 45*); так само як у нас *Adalb. Wart 8*

19. Хто чога варт! (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого чествать та шанують за його заслуги. Загальніше в німецьким: *Man muss jedem seinen Werth lassen*, *Wand. V, 202* (*Werth 3*).

Варувати ся. 1. Варуй сі як огню! (Наг.) ...як стеклого пса! (Яс. С.)

Бережи ся, від нім. *sich wahren*. Пор. *Zátur. VIII, 782*.

2. Варуй ся мене, абиш в тобов до біди не прийшов. (Лол.)

Утікай, бо як зловлю, то дуже побю, скалічу і буду мати за се біду.

3. Хто ся не варує, той потім банує. (Лім.)

Хто не беріг ся, потім жалує своїй шкоди. Пор. *Zátur. 211*.

4. Як ті мати від огню варувала, так ти сі варуй моїх рук. (Наг.)

Погроза, мовляв: бо буду бити. Мати берегла його дитиною

Варунок. 1. А якого ти му там варунка зрубав? (Наг.)

Знач. яку ти там зробив йому таку велику шкоду, що так кричить і сварить ся? Варунок — дерево-насічник, яке лишають у лісі рубаючи зруб. Зрубати варунка в молодім лісі вважає ся великою лісовою шкодою.

2. Туди би під варунком іти. (Кривор.)

Обережно, бо місце небезпечне, можна впасти.

Василиха. 1. Василихо, а що ви знете як ідете? (Наг.)

Одно з жартливо-цинічних питань, у яких цинізм лежить властиво в їх дво-значности, підчеркує ся нероз спеціальним жестом, моргненням і т. и.

2. Василихо, буде лихо! (Наг.)

Жартливо до близької знайомої, сусіди, але також без обертання до якоїсь дійсної Василихи, або навіть сам собі, коли чоловік побоює ся чогось недоброго. В таким самім загальнім значінню вживають ся жартливі звороти: Мати моя Василихо! (Кол.), або Мати Василишина! (Цен.), дав. далі Мати.

3. „Василихо, ци ви вже не вїйтихов?“ — „Ні.“ — „Ци ви людей не хтіли, ци люде вас?“ (Лучак.)

Жартують із жінки бувшого вїйта, особливо коли вона перед тим дуже гордувала.

Василь. 1. Без одного Василя обїйде ся весїля. (Замул.)

Знач. без одного якого будь чоловіка зробить ся громадське діло.

2. Василю, на нитку ті василю, на бодак ті повїшу тай сі тобов потїшу. (Наг.)

Так приповідують діти, дразнячи між собою хлопця на імя Василь. Анальогічні передразнюваня інших імен дав. Адам 2, Андрух 1—3, Андрушко 1—4 і т. п.

3. Василю, повісь кітку на шию. (Снят.)

Дразнене як у попереднім, або мудроване, прим. один хлопець кличе другого по імя: Василю! — а сей швидко відповідає йому: Повісь кітку на шию.

4. Василю, сіди в бадилю! (Наг.)

Дразнене як више ч. 2. Порівнай також пісню:

Ой Василю, сіди в бадлю, сорочку ти вишию!

Василь сидів, три дни не їв, сорочки не видів. (Наг.)

5. Поки Василя, поти весіля. (Льк.)

Знач. поки в сім'ї був чоловік, що на всіх робив і за всіх дбав, поти було там весело, був лад і достаток; а не стало його, то все звело ся ні на що.

6. Про Василя буде весіля. (Сор.)

Значіне таке саме, як више ч. 1.

7. „То мій Василь“. — „Ні, мій“. — „А де-с го найшов?“ — „Під церквюв“. — „А що робив?“ — „С—в кровюв“. (Наг.)

Жартливий діялог між двома хлопцями (прим. пастухами) про третього, присутного при тім, якого хочуть подратувати. Се така забава, що два хлопці ніби то сварять ся між собою за третього; один скаже про него щось погане, а другий ніби протестує і скаже від себе щось ще поганіше.

8. У Василя весіля, а курці смерть. (Мінч.)

Сю саму приповідку говорять і без приточеня імени Василя, див. далі Весіля. Імя Василя попало сюди очевидно тільки „для притока“, тому, що воно римус ся з „весіля“.

Ватра. 1. Добре в ватров і в Петрівку. (Кольб.)

Ватра — огонь. Вартість огню відчують обоблюво в горах, де приходить ся від оселі до оселі переходити нераз далекі простори. Гіряки (Гуцули, Бойки) в дорозі, де лише сядуть спочивати, зараз розкладають огонь, а Гуцули звичайно провадять із собою „шкапе“, а на ньому в „терху“ котелик і кукуру-зину муку, з якої тут же й варять кулешу.

Вбити. 1. Анї вбий, анї влий. (Льк.)

Характеристика чоловіка, що недотепний анї до бійки, анї до піятики, по новійшому „філістра“, чоловіка, що любить порядне, помірковане житє.

Вгад. 1. На вгад говорити. (Наг.)

Не знаючи напевно, угадуючи говорити.

Вгадати. 1. Ану вгадай, що нині будемо їсти! (Наг.)

Жартує господиня, у якої не лишило ся в коморі анї хліба, анї муки.

2. А то вгадав, як би при тім був. (Наг.)

Коли хтось не бувши при якімсь ділі вгадає його перебіг.

3. Вгадай, у котрім йому вусі дзвонит! (Наг.)

Дзвонене в вухах уважаєть ся віщуванем добра або лиха, відповідно до того, чи дзвонить у правім, чи в лівім вусі. Поговірка має значіне: вгадай, у якім він настрою, в добрім чи злім. Говорять про лихого, примховатого чоловіка, якого не можна зміркувати і з яким тяжко договорити ся до чогось путнього.

4. Ніхто не вгадає, де го що чекає. (Кол.) ...біда... (Кол.) ...смерть... (Наг.)

ція): Indignus es porcos pascere Pirithoi і близькі до цього Wand. V, 204 (Werth 30).

16. Не варт сі в його сліду води наптити. (Наг.)

Говорять порівнюючи двох людей. Напити ся води зі сліду — казковий мотив. Пор. Čelak. 567; Wand. V, 204 (Werth 29).

17. Не варт торби січки. (Дрог.)

Про дурного, тумановатого чоловіка або про нездарну худобину. Те саме Adalb. Wart 17.

18. Не варт фунта клаків. (Дрог.)

Про якусь річ, за яку другий заплатив солоно. Німець каже: Das ist so viel werth, als eine taube Nuss, пор. Wand. V. 203 (Werth 12, 45); так само як у нас Adalb. Wart 8

19. Хто чого варт! (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого чествять та шанують за його заслуги. Загальніше в німецькім: Man muss jedem seinen Werth lassen, Wand. V, 202 (Werth 3).

Варувати ся. 1. Варуй сі як огню! (Наг.) ...як стеклого пса! (Яс. С.)

Бережи ся, від нім. sich wahren. Пор. Zátur. VIII, 782.

2. Варуй ся мене, абиш в тобов до біди не прийшов. (Лол.)

Утіхай, бо як зловлю, то дуже побю, скалічу і буду мати за се біду.

3. Хто ся не варує, той потім банує. (Лім.)

Хто не беріг ся, потім жалує своєї шкоди. Пор. Zátur. 211.

4. Як ті мати від огню варувала, так ти сі варуй моїх рук. (Наг.)

Погроза, мовляв: бо буду бити. Мати берегла його дитиною

Варунок. 1. А якого ти му там варунка зрубав? (Наг.)

Знач. яку ти там зробив йому таку велику шкоду, що так кричать і сварить ся? Варунок — дерево-насінник, яке лишають у лісі рубаччи зруб. Зрубати варунка в молодім лісі вважає ся великою лісовою шкодою.

2. Туди би під варунком іти. (Кривор.)

Обережно, бо місце небезпечне, можна впасти.

Василиха. 1. Василихо, а що ви знете як ідете? (Наг.)

Одно з жартливо-циничних питань, у яких цинізм лежить властиво в їх дво-значности, підчеркує ся нероз спеціальним жестом, моргненням і т. и.

2. Василихо, буде лихо! (Наг.)

Жартливо до близької знайомої, сусіди, але також без обертання до якоїсь дійсної Василихи, або навіть сам собі, коли чоловік побоює ся чогось недоброго. В таким самім загальнім значіню вживають ся жартливі зврати: Мати моя Василихо! (Кол.), або Мати Василишина! (Цен.), див. далі Мати.

3. „Василихо, ци ви вже не вїйтихов?“ — „Ні.“ — „Ци ви людей не хтіли, ци люде вас?“ (Лучак.)

Жартують із жінки бувшого вїйта, особливо коли вона перед тим дуже гордувала.

Василь. 1. Без одного Василя обїде ся весїля. (Замуд.)

Знач. без одного якого будь чоловіка зробить ся громадське діло.

2. Василю, на нитку ті василю, на бодак ті повішу тай сі тобов потїшу. (Наг.)

Так приповідають діти, дравнячи між собою хлопця на імя Василь. Анальо-гічні передравнюваня інших імен див. Адам 2, Андрух 1—3, Андрушко 1—4 і т. и.

3. Василю, повісь кітку на шию. (Снят.)

Дравнене як у попереднім, або мудроване, прим. один хлопець кличе другого по імя: Василю! — а сей швидко відповідає йому: Повісь кітку на шию.

4. Василю, сіди в бадилю! (Наг.)

Дравнене як висше ч. 2. Порівнай також пісню:

Ой Василю, сіди в билю, сорочку ти вишию!
Василь сідів, три дни не їв, сорочки не видів. (Наг.)

5. Поки Василя, поти весіля. (Ільк.)

Знач. поки в сім'ї був чоловік, що на всіх робив і за всіх дбав, поти було там весело, був лад і достаток; а не стало його, то все звело ся ні на що.

6. Про Василя буде весілля. (Сор.)

Звичайне таке саме, як висше ч. 1.

7. „То мій Василь“. — „Ні, мій“. — „А де-с го найшов?“ — „Під цер-ковјов“. — „А що робив?“ — „С—в кровјов“. (Наг.)

Жартливий діяльог між двома хлопцями (прим. пастухама) про третього, при-сутного при тім, якого хочуть подратувати. Се така забава, що два хлопці ніби то сварять ся між собою за третього; один скаже про него щось погане, а другий ніби протестує і скаже від себе щось ще поганійше.

8. У Василя весіля, а курці смерть. (Мінч.)

Сю саму приповідку говорять і без приточеня імени Василя, див. далі Весіля. Імя Василя попало сюди очевидно тільки „для притоки“, тому, що воно римує ся з „весіля“.

Ватра. 1. Добре в ватров і в Петрівку. (Кольб.)

Ватра — огонь. Вартість огню відчувають особливо в горах, де приходиться від оселі до оселі переходити нероз далекі простори. Гірняки (Гуцули, Бойки) в дорозі, де лише сядуть спочивати, зараз розкладають огонь, а Гуцули зви-чайнo провадять із собою „шкапе“, а на ньому в „терху“ котелик і кукуру-зину муку, з якої тут же й варять кулешу.

Вбити. 1. Ані вбий, ані влий. (Ільк.)

Характеристика чоловіка, що недотепний ані до бійки, ані до п'ятики, по новійшому „філістра“, чоловіка, що любить порядне, помірковане житє.

Вгад. 1. На вгад говорити. (Наг.)

Не знаючи напевно, угадуючи говорити.

Вгадати. 1. Ану вгадай, що нині будемо їсти! (Наг.)

Жартує господина, у якої не лишило ся в коморі ані хліба, ані муки.

2. А то вгадав, як би при тім був. (Наг.)

Коли хтось не бувши при якійсь ділі вгадає його перебіг.

3. Вгадай, у котрім йому вусі дзвонит! (Наг.)

Дзвонене в вухах уважають ся віщуванем добра або лиха, відповідно до того, чи дзвонить у правім, чи в лівім вусі. Поговірка має значіне: вгадай, у яким він настрою, в добрім чи злім. Говорять про лихого, примковатого чоловіка, якого не можна зміркувати і в яким тяжко договорити ся до чогось путнього.

4. Ніхто не вгадає, де го що чекає. (Кол.) ...біда... (Кол.) ...смерть... (Наг.)

Людська будущина, а особливо смерть невідома людям на перед. Пор. Adalb. Zgadnac 4.

5. Хто би то вгадав! (Наг.)

Вислов здивовани над якоюсь подією, якої ніхто не надієв ся. Пор. Adalb. Zgadnac 1; Wand. I, 846 (Erzählen 4).

6. Хто вгадає, той буде вїтом. (Наг.)

Говорять, коли домашні розглядають річі куплені на ярмарку і вгадують їх ціну.

Вдарити. 1. А вдарило би на тебе з ясного сонця! (Лол.)

Прокляте в відповідь на чийсь удар, якого вдарений не може віддати. Знач. щоб на тебе вдарив грім при зовсім безхмарному небі.

2. Ану вдар по селах, по містах! (Наг.)

Вдарити тут у значіно: кинутись, побігти. Так радили чоловікові, у якого вкрадено коні з возом.

3. Вдарив сі по полах руками. (Наг.)

Звичайний знак непрямого, болочого здивовани, коли чоловік одержить відомість про яесь несподіване нещастє.

4. Вдарило би ти на здоров'ї! (Наг.)

Прокляте, відповідь слабосилого на удар сильнішого. „Вдарило“ тут у переноснім значіно, про хорубу, яку уявлено якоюсь посторонньою, демонською силою.

5. Волів би мі вдарити, ніж ми мав таке сказати. (Наг.)

Говорять про яесь надто прикре, вразливе слово.

6. Де вдарит, там трава не ростє. (Крех.)

Про сильний удар.

7. Раз ударив, а пїть знаків зробив. (Наг.)

Говорять про сильний удар в лице, так що від кожного пальця видно синєць. Пор. висше Божий 30.

8. Хто хоче вдарити, знайде чим. (Петр.)

Образово: хто хоче зробити яесь діло, все знайде способи, або тавож: хто хоче усправедливити зробленє поганє діло, все знайде якусь вимівку.

9. Що вдарит, то знак зроби. (Цен.)

Жартливо про слабосилого робітника, у якого по кождім ударі (прим. довбнею, сокирою) лєдво видно знак, де би мали бути яєсь значнійші результати.

10. Як ті вдару, аж сам впаду. (Наг.)

Жартливо відповідають на погрозу слабосилого чоловіка.

Вдати. 1. А то вдав, як Циган з медом! (Кол.)

Знач. попав у якийсь клопіт, сам собі напугав біди. Натяк на оповіданє про Цигана, що ходив красти мід і полусаний бжолами в додатку внав із дерева. Пор. Етн. 36 VI, 566.

2. Вдало му сі, як старі бабі дїтина. (Наг.) ...лихо. (Льв.)

Знач. зробив щось зовсім невдатне, убрзв ся не до лица, сказав не до ладу.

3. Коби то вдати! (Наг.)

Знач. коби то вгадати пору або спосіб, як що зробити. Пор. пісню:

Співала бим співаночку, та коби то вдати,

Бо то чужа стороночка, будут сі сьміяти. (Наг.)

4. Оттак удай, будь мудрий! (Наг.)

Говорять заздро, коли комусь щось незвичайно поцастило ся, коли швидко заботатів або мудро зробив.

5. Як ся вдасть, то в ніх, а як нії, то в сьміх. (Луч.)

Знач. як удасть ся вирости, то сховай, а як не вдасть ся, спостережуть, то оберни на жарт.

Вдирати. 1. А то вдирає, що духу має. (Наг.)

Віжить що сили, тіваючи від якоїсь небезпеки.

2. Буде відти вдирати і свої сліди забирати. (Наг.)

Говорять, коли хтось іде в якесь ляке місце, прим. на службу або на заробіток. В таких значіню й пісня:

Ой піду я з того села тай заберу сліди,
Бо вже я сі й-а в тім селі навиділа біди. (Наг.)

3. Вдирав, аж мало п'ятів не погубив. (Виня.)

Утівав що сили.

4. Вдирас, аж ся п'ятами в с—ку бє. (Збар.)

Згідно про трусливого чоловіка, що тівав від небезпеки.

5. Вдирас, аж язик вивалив. (Наг.)

Коли хтось біжить з напруженням усіх сил; звичайно про собаку, згідно також про чоловіка.

Вдова. 1. Вдовин плач, а циганський лай, то всьо на єдно. (Лім.)

Вдова плаче, а Циган лаєть ся за що будь, за найменшу дрібницю.

2. Вдовиче серце як весною сонце: хотя ясно гріє, амен вітер віє. (Гнідк.)

Осторога парубкови, щоб не брав удови. Властиво виривок із пісні.

3. Приставав парубок до вдови тай таке їй заповідав: „Дров носити не будеш, бо за тобов до хижі намечу; хижі не будеш замітати, бо тобов замету; води не будеш носити, бо ся вниєш сльозами. (Мшан.)

Властиво анекдота, але вживаєть ся як приповідка — осторога вдові, щоб не йшла за молодого парубка, який збридивши собі її буде нею помітувати або й зб'ятувати ся над нею.

4. У вдови хліб готовий, але не всякому здоровий. (Ільк.)

Осторога такому, що хоче сватати вдову на тій підставі, що у неї, мовляв, готове господарство. Те саме Adalb. Wdowa; Wand. V, 320 (Witwe 6).

5. У вдовиці жених на полиці. (Залісє)

Знач. вдова, особливо молода, легко знайде собі жениха. Пор. Wand. V, 321 (Witwe 32).

6. У вдовиці хліб в полиці. (Гнідк.)

У вдови готове господарство, не потрібно старати всього на ново, так як коли побере ся парубок в дівчиною. Пор. Wand. V, 320 (Witwe 12, 31).

7. У вдовиці чари на полиці. (Коб.)

Загальне віруванє, що молода вдова вмє причаровувати до себе парубків або чоловіків, збудити до себе дяку пристрасть. Про сю тему в нашій усній словесности див. Драгоманов, Розвідки II, 182—196.

8. Як я була сім літ вдова, не чулаи землі під собою; а як пішлаєє нечестивого сина, пропала моя худібонька і моя сила. (Залісє)

Жалує ся вдова, що вийшла в друге замуж.

Людська будущина, а особливо смерть невідома людям на перед. Пор. Adalb. Zgadnac 4.

5. Хто би то вгадав! (Наг.)

Вислов здивованя над якоюсь подією, якої ніхто не надіяв ся. Пор. Adalb. Zgadnac 1; Wand. I, 846 (Ergathen 4).

6. Хто вгадає, той буде вїйтом. (Наг.)

Говорять, коли домашні розглядають річчї куплені на ярмарку і вгадують їх ціну.

Вдарити. 1. А вдарило би на тебе з ясного сонця! (Лол.)

Прокляте в відповідь на чийсь удар, якого вдарений не може віддати. Знач. щоб на тебе вдарив грїм при зовсім безхмарному небі.

2. Ану вдар по селах, по містах! (Наг.)

Вдарити тут у значіню: кинутись, побігти. Так радили чоловікови, у якого вкрадено коні з возом.

3. Вдарив сї по полах руками. (Наг.)

Звичайний знак неприємного, болючого здивованя, коли чоловік одержить відомість про якесь несподіване нещастє.

4. Вдарило би ти на здоров'ї! (Наг.)

Прокляте, відповідь слабосилого на удар сильнішого. „Вдарило“ тут у переноснім значіню, про хворобу, яку уявлено якоюсь посторонньою, демонською силою.

5. Волів би мї вдарити, ніж ми нав таке сказати. (Наг.)

Говорять про якесь надто прикре, вразливе слово.

6. Де вдарит, там трава не ростє. (Крех.)

Про сильний удар.

7. Раз ударив, а пїтьє знаків зробив. (Наг.)

Говорять про сильний удар в лице, так що від кожного пальця видно синєць Пор. вєше Божий 30.

8. Хто хоче вдарити, знайде чим. (Петр.)

Образово: хто хоче зробити якесь діло, все знайде способи, або тамож: хто хоче усправедливити зроблене поганє діло, все знайде якусь вимівку.

9. Що вдарит, то знак зробит. (Цен.)

Жартливо про слабосилого робітника, у якого по кожнім ударі (прим. довбнею, сокирою) лєдво видно знак, де би мали бути якісь значійші результати.

10. Як ті вдару, аж сам впаду. (Наг.)

Жартливо відповідають на погрозу слабосилого чоловіка.

Вдати. 1. А то вдав, як Циган в мєдом! (Кол.)

Знач. попал у якийсь клопіт, сам собі напукав біди. Натяк на оповіданє про Цигана, що ходив красти мід і полусаний бжолами в додатку впав із дерева. Пор. Етн. 36 VI, 566.

2. Вдало му сї, як старі бабі дїгина. (Наг.) ...лихо. (Льв.)

Знач. зробив щось зовсім невдатне, убрзв ся не до лица, сказав не до ладу.

3. Коби то вдати! (Наг.)

Знач. коби то вгадати пору або спосіб, як що зробити. Пор. пісню:

Співала бим співаночку, та коби то вдати,

Бо то чужа стороночка, будут сї сьміяти. (Наг.)

4. Оттак удай, будь мудрий! (Наг.)

Говорять завро, коли комусь щось незвичайно пощастило ся, коли швидко забогатів або мудро зробив.

5. Як ся вдасть, то в міх, а як ні, то в сьміх. (Луч.)

Знач. як удасть ся вирости, то сховай, а як не вдасть ся, спостережуть, то оберни на жарт.

Вдирати. 1. А то вдирає, що духу має. (Наг.)

Віжить що сили, тікаючи від якоїсь небезпеки.

2. Буде відти вдирати і свої сліди забирати. (Наг.)

Говорять, коли хтось іде в якийсь лихе місце, прим. на службу або на заробіток. В таких значіно й пісня:

Ой піду я в того села тай заберу сліди,
Бо вже я сі й-а в тім селі навідла біди. (Наг.)

3. Вдирав, аж мало притів не погубив. (Винн.)

Утівав що сили.

4. Вдирас, аж ся пятами в с—ку бє. (Збар.)

Згідно про трусливого чоловіка, що тікає від небезпеки.

5. Вдирас, аж язик вивалив. (Наг.)

Коли хтось біжить з напруженем усіх сил; звичайно про собаку, згідно також про чоловіка.

Вдова. 1. Вдовин плач, а циганський лай, то всьо на одно. (Лів.)

Вдова плаче, а Циган лаєть ся за що будь, за найменшу дрібницю.

2. Вдовиче серце як весною сонце: хотя ясно гріє, аиже вітер віє. (Гнідк.)

Осторога парубкови, щоб не брав удови. Властиво виривок із пісні.

3. Приставав парубок до вдови тай таке їй заповідав: „Дров носити не будеш, бо за тобов до хижі намечу; хижі не будеш замітати, бо тобов замету; води не будеш носити, бо ся вмийш сльозами. (Мшан.)

Властиво анекдота, але вживаєть ся як приповідка — осторога вдові, щоб не йшла за молодого парубка, який збридивши собі її буде нею помітувати або й збиткувати ся над нею.

4. У вдови хліб готовий, але не всякому здоровий. (Гльк.)

Осторога такому, що хоче сватати вдову на тій підставі, що у неї, мовляв, готове господарство. Те саме Adalb. Wdowa; Wand. V, 320 (Witwe 6).

5. У вдовиці жених на полиці. (Залісе)

Знач. вдова, особливо молода, легко знайде собі жениха. Пор. Wand. V, 321 (Witwe 32).

6. У вдовиці хліб в полиці. (Гнідк.)

У вдови готове господарство, не потрібно старати всього на ново, так як коли побере ся парубок з дівчиною. Пор. Wand. V, 320 (Witwe 12, 31).

7. У вдовиці чари на полиці. (Коб.)

Загальне віруванє, що молода вдова зміє причаровувати до себе парубків або чоловіків, збудити до себе дяку пристрасть. Про сю тему в нашій устній словесности див. Драгоманов, Розвідки II, 182—196.

8. Як я була сім літ вдова, не чула землі під собою; а як пішлає нечестивого сина, пропала моя худібонька і моя сила. (Залісе)

Жалує ся вдова, що вийшла в друге замуж.

Вдяка. 1. Одна вдяка чи за рибу, чи за рака. (Ком.)

Очевидно, що тому, хто дав рибу, кривда. Значить — вислов докору, коли хтось однаково віддячує ся за зовсім неоднакові добродійства або услуги.

Везти. 1. Як тижке везе сі, то любить сі звернути і колесо впасти. (Берез.)

Образово: коли на що покладають багато надії, то се дуже часто не вдає ся.

Великдень. 1. Буде Великдень без гречаної паски. (Гнідк.)

Паска на Великдень повинна бути пшенична, знач. гречана паска на Великдень не до речі, тай жалувати за нею нема що. Поговорка значить: обійде ся без якоїсь марниці або без якогось непожданого чоловіка.

2. Великдень уже би й конеш не здогонив, так борзо минув. (Кольб.)

Говорять звичайно кілька день по святах, споминаючи, як забавляли ся, яких приємностей завнали підчас свят.

3. Де вовк на Великдень зачує голос датовів, там буде цілий рік крутити ся. (Мшан.)

Віруване, задля якого декуди в горах не велять на Великдень весь день двонити, як се діє ся на Підгір'ю.

4. На Великдень перший крайчик св'яченої паски треба викинути псу крізь вікно; то як сі, борони Боже, стече, то сі гет потече. (Наг.)

Господарське правило, основане на віруванку про чудесну силу св'яченої паски.

5. На кінський Великдень. (Ільк.)

Жартливо зам. ніколи, бо коні не справляють Великодня.

6. Не зійде сі Великдень з Рівлвзм. (Кольб.)

Знач. два противенства, дві суперечности, два вороги не погодять ся з собою.

7. Не щодень Великдень. (Ільк.)

Знач. не щодня трапляє ся яєсь добро, якась незвичайна радість. Пор. Adalb. Wielkanoc 4

8. Тогди у сироти Великдень, як сорочка біла. (Лев.)

Знач. сироті рідко трапляє ся мати білу сорочку і се у неї вже незвичайна радість. Так характеризують безрадісне, оплакане жите сироти.

9. Як на Великдень у день спит господар, то вильиже пшениці, а як спит господині, то вильиже льон. (Наг.)

Жартлива поговорка. Коли лихий господар густо посіяв збіжжя або лен і молоді рослини виляжуть, то сусіди вляють собі: „О, певно господар або господиня спали на Великдень!“ Звичайно на Великдень по обіді сплять усі старші, натомлені попередньою роботою та постом.

Великий. 1. Великая руська мати. (Ільк.)

Поговорка маб. книжного походження, знач. руського народа багато, Русини — сила.

2. Велике, а дурне. (Бар.)

Говорять і про скотину і про людину, у якої розум не йде в парі зі зростом. Пор. лат. *Amens longus* і покревні *Wand. II, 147* (Gross 50).

3. Великий, а дикий. (Коб.)

Знач. хоч виріс, а не привик до товариських звичаїв, не вмів поводити ся між людьми і для того втікає від них.

4. Великий дідя. (Терн.)

Діда в дїтськїм жаргонї велитень. Слово діда те саме, що болгарське жід, сербське джїда, джїдовїна, див. про се М. Халанскїй, Великорусскїя былины Киевскаго цикла 229.

5. Великий дуб, та дупловатий. (Ільк.)

Те що показане на погляд, буває в сути нікчемне, зопсоване, неутрібне.

6. Великий єм ти в очо! (Кути)

Коли хтось дивує ся або насмїхає ся: „А, то-с великий вирїс!“ то сей другий, мабуть первїсно бачи ся урокив, відповїдає сею поговїркою, мовляв: твої очі бачуть мене таким великим, тож нехай на ті очі спаде все лихе, яке через се могло б спасти на мене.

7. Великий попів Іван, а дурний. (Мінч., Гол., Петр.)

Жартують із чоловіка, що вирїс великий, а при тім не набрав розуму, непроворний і недотепний.

8. Великий татарський кїнь, а дурний. (Ільк.) ...кїнь турецький.. (Наг.)

Відповїдають звичайно, коли хтось захвалює якусь річ тим, що вона велика.

9. Великий як сьвіт, а дурний як сак. (Лучак.) ...як кіт. (Замул.) ...як чп. (Наг.)

Жартують із чоловіка великого ростом. Пор. Adalb. Wielki 9.

10. Великий як сьвіт, а слова в нього ніт. (Мшан.)

Покірний, тихий, а може й обмежений розумом та невдарний.

11. Не велика обрадованна. (Наг.)

Обрадованна в значїнку радїсть, пожиток, користь, пор. висше Анна 1.

12. Не великий спасибїг. (Лучак.)

Знач. нема за що дуже дякувати, не великий дарунок, не велике добродїйство. „Спасибїг“ — звичайна (первїсно жебрацька) формула подяки за одержаний дар.

13. Не одно велике, а дурне, а инше мале, та на весь сьвіт удале. (Комар.)

В загальній формї висловлена і ще й а contrario скріплена та сама думка, що висше ч. 9. Пор. Adalb. Wielki 3.

14. Хто більший, той не менчий. (Наг.)

Знач. хто старший, поважнїйший, того не слід рівняти з меншим. Осторога молодшому, підвладному, щоб не пхав ся рівняти ся зі старшим. Пор. Нос. 457.

15. Щось там певне велике в лісі здохло! (Наг.)

Говорять почувши якусь несподївану новину або бачучи у себе рїдких, несподіваних гостей. Пор. Дик. 1451.

16. Який за великий, такий за розумний. (Кольб.)

Знач. він ще малий і нерозумний; який його зріст, які літа, такий розум.

Величати ся. 1. Величає ся, як (вїбачте) свиня в дощ. (Ільк.)

Насмїх над чваньковатим чоловіком, що гордить ся не маючи до того ніякої підстави. Свиня дощу не любить і тікає до хлїва, отже й порівнанє вьяте тут якомсь в родї *lucus a non lucendo*.

2. Величає ся, як Жид пархами. (Гнідк.)

Знач. величає ся таким, чого б властиво повинен соромити ся.

3. Величьеє сі тим, як Гриць портками. (Наг.)

Насмїх, коли хтось гордить ся або величає ся якоюсь пустою або зовсім звичайною річю.

Вдяка. 1. Одна вдяка чи за рибу, чи за рака. (Ком.)

Очевидно, що тому, хто дав рибу, кривда. Значить — вислов докору, коли хтось однаково віддячує ся за зовсім неоднакові добродійства або услуги.

Везти. 1. Як тьжже веє сї, то любит сї звернути і колесо впасти. (Берез.)

Образово: коли на що покладають багато надії, то се дуже часто не вдає ся.

Великдень. 1. Буде Великдень без гречаної паски. (Гнідк.)

Паска на Великдень повинна бути пшенична, знач. гречана паска на Великдень не до речі, тай жадувати за нею нема що. Поговірка значить: обійде ся без якоїсь марниці або без якогось непожаданого чоловіка.

2. Великдень уже би й конем не здогонив, так борао минув. (Кольб.)

Говорять звичайно кілька день по святах, споминаючи, як забавляли ся, яких приємностей завнали підчас свята.

3. Де вовк на Великдень зачує голос дзвонів, там буде цілий рік крутити ся. (Мшан.)

Віруване, задля якого дехуди в горах не велять на Великдень весь день дзвонити, як се діє ся на Підгір'ю.

4. На Великдень перший крайчик св'яченої паски треба викинути псу крізь вікно; то як сї, борони Боже, стече, то сї гет потече. (Наг.)

Господарське правило, основане на віруваню про чудесну силу св'яченої паски.

5. На кінський Великдень. (Ільк.)

Жартливо зам. ніколи, бо коні не справляють Великодня.

6. Не віде сї Великдень з Різдвом. (Кольб.)

Знач. два противенства, дві суперечности, два вороги не погодять ся з собою.

7. Не щодень Великдень. (Ільк.)

Знач. не щодня трапляє ся якась добро, якась незвичайна радість. Пор. Adalb. Wielkanoc 4

8. Тогди у сироти Великдень, як сорочка біла. (Лев.)

Знач. сироті рідко трапляє ся мати білу сорочку і се у неї вже незвичайна радість. Так характеризують безрадісне, оплакане жите сироти.

9. Як на Великдень у день спит господар, то вильиже пшениці, а як спит господині, то вильиже льон. (Наг.)

Жартлива поговірка. Коли лихий господар густо посіяв збіже або лен і молоді ростани виляжуть, то сусіди вплять собі: „О, певно господар або господиня спали на Великдень!“ Звичайно на Великдень по обіді сплять усі старші, натомлені попередньою роботою та постом.

Великий. 1. Великая руська мати. (Ільк.)

Поговірка маб. книжного походження, знач. руського народа багато, Русини — сила.

2. Велике, а дурне. (Бар.)

Говорять і про скотину і про людину, у якої розум не йде в парі зі зростом. Пор. лат. *Amens longus* і покрєвні Wand. II, 147 (Gross 50).

3. Великий, а дикий. (Коб.)

Знач. хоч виріс, а не привик до товариських звичаїв, не вмів поводити ся між людьми і ддя того втікає від них.

4. Великий дідя. (Терн.)

Діда в дїтськїм жаргонї величень. Слово діда те саме, що болгарське жід, сербське джіда, джідовіна, див. про се М. Халанскій, Великорусскія былины Київскаго цикла 229.

5. Великий дуб, та дупловатий. (Ільк.)

Те що показне на погляд, буває в сути нікчемне, зопсоване, ненотрібне.

6. Великий єм ти в очох! (Кути)

Коли хтось давує ся або насміхає ся: „А, то-с великий виріс!“ то сей другий, мабуть первісно бачи ся уроків, відповідає сею поговіркою, мовляв: твої очі бачуть мене таким великим, тож нехай на ті очі спаде все лихе, яке через се могло б спасти на мене.

7. Великий попів Іван, а дурний. (Мінч., Гол., Петр.)

Жартують із чоловіка, що виріс великий, а при тім не набрав розуму, непроворний і недотепний.

8. Великий татарський кінь, а дурний. (Ільк.) ...кінь турецький.. (Наг.)

Відповідають звичайно, коли хтось захвалює якусь річ тим, що вона велика.

9. Великий як сьвіт, а дурний як сак. (Лучак.) ...як кіт. (Замул.) ...як чіп. (Наг.)

Жартують із чоловіка великого ростом. Пор. Adalb. Wielki 9.

10. Великий як сьвіт, а слова в нього ніт. (Мшан.)

Покірний, тихий, а може й обмежений розумом та невдарний.

11. Не велика обрадованна. (Наг.)

Обрадованна в значіно радість, пожиток, користь, пор. висше Анна 1.

12. Не великий спасибіг. (Лучак.)

Знач. нема за що дуже дякувати, не великий дарунок, не велике добродійство.

„Спасибіг“ — звичайна (первісно жebraцька) формула подяки за одержаний дар.

13. Не одно велике, а дурне, а инше мале, та на весь сьвіт удале. (Комар.)

В загальній формі висловлена і ще й а contrario скріплена та сама думка, що висше ч. 9. Пор. Adalb. Wielki 3.

14. Хто більший, той не менчий. (Наг.)

Знач. хто старший, поважнійший, того не слід рівняти з меншим. Осторога молодшому, підвладному, щоб не пхав ся рівняти ся зі старшим. Пор. Нос. 457.

15. Щось там певне велике в лісі здохло! (Наг.)

Говорять почувши якусь несподівану новину або бачучи у себе рідних, несподіваних гостей. Пор. Дик. 1451.

16. Який за великий, такий за розумний. (Кольб.)

Знач. він ще малий і нерозумний; який його зріст, які літа, такий розум.

Величати ся. 1. Величає ся, як (вибачте) свиня в дощ. (Ільк.)

Насміх над чваньковатим чоловіком, що гордить ся не маючи до того ніякої підстави. Свиня дощу не любить і тікає до хліва, отже й порівняне вьяте тут якось в роді *lucus a non lucendo*.

2. Величає ся, як Жид пархами. (Гнідк.)

Знач. величає ся таким, чого б властиво повинен соромити ся.

3. Величье сі тим, як Гриць портками. (Наг.)

Насміх, коли хтось гордить ся або величає ся якоюсь пустою або зовсім звичайною річю.

4. Величье сї, як Хома в церкві. (Наг.)

В Нагуевичах сею приповідкою натякали на якогось Хому, бідного господаря, що в своїй обдертій гунї завжди ставав у першій рядї, між чільними господарями.

5. Не чим то її так величають: зазуля, зазуля! (Ільк.)

Значіне сеї приповідки для мене неясне.

Вельбити. 1. Вельбит сї тим, як дівка цицьками. (Наг.)

Насьміх, коли хтось надто гордить ся чимсь вовсім звичайним. Вельбити — польське *wielbić*.

Верба. 1. Верба пожиточнійша від яблінки. (Збар.)

„Бо а верби маю і пліт і опал, верба росте де будь і не вимагає заходу, а яблінку щепи, поли, обивай, від гусільниць оббирай, тай то вона вродить, коли їй ся хоче,“ — так пояснював один господарь.

2. Де верба, там і вода. (Ільк.)

Верба росте на мокрих, вохких місцях. Шукаючи місця, де би копати криницю, дивлять ся по вербах: де верби мають найбільше листя, там копають і надіють ся докопати ся води.

3. На вербі грушки му показує. (Наг.)

Знач. обіцює щось небувале, неможливе, плете вісенітницї. Пор. Нос. 349.

4. Учїпи ся сухої верби, а не мене. (Лучак.)

Місце, де навіть верба не може рости, але всхне, очевидно погане, нечисто. От тим то й сама суха верба, що стоїть на такім місці, вважає ся осідком нечистого духа. Вліпати ся сухої верби знач. віддати ся демонови, який живе в тій вербі, а може й повісити ся на ній.

5. Вербові дрова, а за Орьового жонá, в Старої Соли корова, то біда готова. (Мшан.)

Орьове — гора на північний схід від Мшанця, а за горою села Нанчівка горішня й долишня, Тиха, Потік, Лїнина, Лаврів, Лїнина, Тернів. В Мшанці жони самі тчуть полотно, а за Орьовим ні, несуть до твача, понайбільше до Мадзурів у Стрільковичах під Самбором. (Пояснене о. М. Зубрицького).

Веред. 1. Вєред, веред, дїдько впєред. (Наг.)

Сільські діти люблять ходити купою. Коли лучить ся їм іти гусакон, то зараз задні починають кричати: „Веред, веред“ і т. д., на що передні відповідають криком: „Гаду, гаду, дїдько з заду“, а сї й ті додають: „Динї, динї, дїдько в серединї!“ І так кричать, доки всі не порівняють ся і не зібьоть ся в купу.

Вередити. 1. Вередїт сї, мало не трїсне. (Наг.)

Знач. кричить що сили, сердить ся, сварить.

Веремя. 1. Веремї, аж сї серце радує. (Наг.)

Говорять про гарну погоду.

2. По слотї веремя. (Гнідк.)

Образово: по бідї наступає добро.

3. Чне веремне, того й погода. (Ільк.)

Значіне не ясне, бож веремя і погода — все одно.

Вереск. 1. Вереск у хатї, що би й птах на ківлиньи не сїв. (Наг.)

Говорять про сильний плач, коли сію постигне ягесь нещастє або коли сварять ся та бьоть ся.

Верета. 1. Верета воробців у просї. (Наг.)

Верета в значіно купа, громада. Летячи купою воробці виглядають мов широкє рядно, розпростерте в повітрі.

Веретено. 1. Веретено як копач. (Наг.)

Знач. незграбне, непридатне до роботи.

2. В мене веретено, що три квартали точено. (Бібр.)

Тавими і подібними зворотами цинічного характеру допікають парубки дівчатам підчас приденя на вечерицях.

3. Най сі веретено встидає, що годе ходит. (Наг.)

Говорять недбала господиня, коли їй дорікають, що у неї діти голі. Знач. нема кому напярсти.

Веречи. 1. Бодай ті вергло в горьичку! (Наг.)

Проклятьє. Горьичка увлєна тут як якась яма, калюжа чи безодня, в яку таємна демонська сила кидає чоловіка.

2. Верг му як псу в зуби! (Наг.)

Згїрдно, зам. віддав або дарував щось.

Верещати. 1. Верещить як дїдько. (Ільк.)

Порівнанє не зовсім ясне. Як верещить дїдько, сього мабуть ніхто не чув.

Вернути. 1. А вернув би-с того, що-с у мене звів! (Наг.)

Проклятьє. Вернути тут у значіно worse. Коли хтось погостивши ся в чийм домі починає сварку з господарем і ще й грозить, що „вже більше не верну сюди.“

2. Вернуло би го з тамтого сьвіта! (Наг.)

Проклятьє, щоб чоловік умер і знов ожив. Таким людям приписують надзвичайну силу, найчастійше се „двудушники“, ушірі, слуги і запроданці злого духа.

Вертати ся. 1. Аж му сі з горла вертає, так сі наїв. (Наг.)

Наїв ся до несхочу, до пересяту.

2. Вертає ся, як пес на блювотини. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що сам розголошує, розмазує своє поганє діло, або братає ся з тим, кому вперед закидає якісь погані та нечесні справи. Приповідка взята з Письма сьв.

Вертіти. 1. Вертит ми сі на язиці. (Наг.)

Коли хтось хотів щось сказати і моментально забув навву або місцевість та не може в тій хвилі нагадати її, хоч тамить, що перед тим знав.

2. Вертит му діру в животі. (Льв.)

Говорять про балакучого чоловіка, що любить другому довго і нудно викладати свої пляни, переконувати його в чимось, не пускаючи його від себе.

3. Вертит сі, як курка з їйцем. (Кольб.)

Сьміють ся з чоловіка, що бігає скривь з якоюсь маловажною і нецікавою новиною.

4. Вертит ся, як швець в ярмарок. (Ільк.)

Давнійше шевці в ярмарок не сидїли в своїх підсінях або склецах ждучи купця, але набравши чобіт на дрючок ходили по торговцях поміж вози викрикуючи та захвалуючи свій товар.

5. Куда верти, туда верти, та треба вмєрти. (Петр.) Верти не верти... (Кол.)

Говорять брехунови, крutarєви, якого нарешті приперто до стїни так, що мусить признати ся до поповнєних злих учинків.

4. Величчяє сї, як Хома в церкві. (Наг.)

В Нагуєвичах сею приповідкою натякали на якогось Хому, бідного господаря, що в своїй обдертій гуні завжди ставав у першій радї, між чільними господарями.

5. Не чим то її так величають: зазуля, зазуля! (Ільк.)

Значіне сеї приповідки для мене неясне.

Вельбити. 1. Вельбіт сї тим, як дівка цицьками. (Наг.)

Насьміх, коли хтось надто гордить ся чимсь новім звичайним. Вельбити — польське *wielbić*.

Верба. 1. Верба пожиточнійша від яблінки. (Збар.)

„Бо з верби маю і пліт і опал, верба росте де будь і не вимагає заходу, а яблінку щепи, поли, обивай, від гусільниць оббирай, тай то вона вродить, коли їй ся хоче,“ — так пояснював один господарь.

2. Де верба, там і вода. (Ільк.)

Верба росте на мокрих, вохких місцях. Шукаючи місця, де би копати криницю, дивлять ся по вербах: де верби мають найбільше листя, там копають і надіють ся докопати ся води.

3. На вербі грушки му показує. (Наг.)

Знач. обіцює щось небувале, неможливе, плете вісенітницї. Пор. Нос. 349.

4. Учпні ся сухої верби, а не мене. (Лучак.)

Місце, де навіть верба не може рости, але всхне, очевидно погане, нечисто. От тим то й сама суха верба, що стоїть на таким місці, вважає ся осідном нечистого духа. Учпнати ся сухої верби знач. віддати ся демонови, який живе в тій вербі, а може й повісити ся на ній.

5. Вербові дрова, а за Орьового жонá, в Старої Соли корова, то біда готова. (Мшан.)

Орьове — гора на північний схід від Мшанця, а за горою села Нанчівка горішня й долішня, Тиха, Потік, Лінина, Лаврів, Лінина, Тершів. В Мшанці жони самі тчуть пологно, а за Орьовим ні, несуть до твача, понайбільше до Мадзурів у Стрільковичах під Самбором. (Пояснене о. М. Зубрицького).

Веред. 1. Вéред, веред, ділько вперед. (Наг.)

Сільські діти люблять ходити купою. Коли лучить ся їм іти гусаком, то зарав задні починають кричати: „Веред, веред“ і т. д., на що передні відповідають криком: „Гаду, гаду, дідько з заду“, а сї й ті додають: „Дині, дині, дідько в середині!“ І так кричать, доки всі не порівняють ся і не зібьють ся в купу.

Вередити. 1. Вередит сї, мало не трісне. (Наг.)

Знач. кричить що сили, сердять ся, сварить.

Веремя. 1. Веремји, аж сї серце радує. (Наг.)

Говорять про гарну погоду.

2. По слоті веремя. (Гнідк.)

Образово: по біді наступає добро.

3. Чяє веремне, того й погода. (Ільк.)

Значіне не ясне, бож веремя і погода — все одно.

Вереск. 1. Вереск у хаті, що би й птах на кіялиньи не сів. (Наг.)

Говорять про сильний плач, коли сію постигне якась нещастя або коли сварять ся та бють ся.

Верета. 1. Верета воробців у просі. (Наг.)

Верета в значіно купа, громада. Летячи купою воробці виглядають мов широке рядно, розпростерте в повітрі.

Веретено. 1. Веретено як копач. (Наг.)

Знач. незграбне, непридатне до роботи.

2. В мене веретено, що три квартали точено. (Бібр.)

Такими і подібними зворотами цвічного характеру допікають парубки дівчатам підчас приденя на вечерницях.

3. Най сі веретено встидає, що годе ходит. (Наг.)

Говорять недбала господиня, коли їй допікають, що у неї діти голі. Знач. нема кому напярсти.

Веречи. 1. Бодай ті вергло в горьичку! (Наг.)

Прокляте. Горьичка уввлена тут як янась яма, калюжа чи безодня, в яку таємна демонська сила кдає чоловіка.

2. Верг му як псу в зуби! (Наг.)

Згідно, зам. віддав або дарував щось.

Верещати. 1. Верещить як дідько. (Ільк.)

Порівнянє не зовсім ясне. Як верещить дідько, сього мабуть ніхто не чув.

Вернути. 1. А вернув би-с того, що-с у мене зівів! (Наг.)

Прокляте. Вернути тут у значіно вомеє. Коли хтось погостивши ся в чийм домі починає сварку з господарем і ще й грозить, що „вже більше не верну сюди.“

2. Вернуло би го з тамтого сьвіта! (Наг.)

Прокляте, щоб чоловік умер і знов ожив. Таким людям приписують надзвичайну силу, найчастійше се „дводушники“, упірі, слуги і запроданці злого духа.

Вертати ся. 1. Аж му сі з горла вертає, так сі наїв. (Наг.)

Наїв ся до несходу, до переситу.

2. Вертає ся, як пес на блювотини. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що сам розголошує, розмавує своє погане діло, або братає ся з тим, кому вперед закидав якісь погані та нечесні справи. Приповідка взята з Письма сьв.

Вертіти. 1. Вертит ми сі на язиці. (Наг.)

Коли хтось хотів щось сказати і моментально забув назву або місцевість та не може в тій хвилі нагадати її, хоч тямить, що перед тим знав.

2. Вертит му діру в животі. (Льв.)

Говорять про балакучого чоловіка, що любить другому довго і нудно викладати свої пляни, пережонувати його в чимось, не пускаючи його від себе.

3. Вертит сі, як курка з їйцем. (Кольб.)

Сміють ся з чоловіка, що бігає скрізь з якоюсь маловажною і нецікавою новиною.

4. Вертять ся, як швець в ярмарок. (Ільк.)

Давнійше шевці в ярмарок не сиділи в своїх підснях або склепах ждучи купця, але набравши чобіт на дрючок ходили по торговцях поміж вози ви-крикуючи та захвалюючи свій товар.

5. Куда верти, тудя верти, та треба вверти. (Петр.) Верти не верти... (Кол.)

Говорять брехунови, крutarеви, якого нарешті прицерто до стіни так, що мусять признати ся до поповнєних злих учинків.

6. Хто хотів, той вертїв. (Рогат.)

Говорять про річ полишену без довору: хто хоче, може нею користувати ся. Первісно мабуть про колоду, яка звичайно лежить коло кузнї по селях і на якій пробують новозмайстрованї сверлики, так що вона вся повна дїр.

Верх. 1. Аби моє на верха було! (Наг.)

Говорять про чоловіка, що в кождім товаристві хоче бути перший, в кождій розмові хоче мати остатнє слово, в кождій суперечці хоче мати рацію.

2. Аж через верх іде. (Наг.) ...сі лє. (Наг.)

Говорять, коли чогось за багато, більше ніж було треба.

3. Верх землі святої зогниєш. (Лол.)

Грозять злому чоловікови, що, мовляв, земля тебе не прийме або ніхто не схоче тебе поховати.

4. Верх дном поставити. (Наг.)

Перевернути, перемінити первісний порядок, зовсім на ні нащо звести, прим. господарство, хату і т. и.

5. Верхом на палици поїдеш. (Наг.)

Значїне двоєке: 1) не маючи коня візьмеш у руки палицю тай підеш пішки (образ узятий із дїтської забави — їхати на вербових конях); 2) коли будеш направити ся їхати (мова про дїтей), то візьму палицю і побю.

6. Він уже по верха читає. (Наг.)

Знач. читає плавно, не розділяючи складів. Говорить ся також образово про такого, що привчив ся до якогось, звичайно менше реального діла, прим. до зноси в дівчатами, до ходжена по коршмах і т. д.

7. Далї верх із хати внесеш. (Наг.)

Говорять до збиточного, марнотратного чоловіка.

8. З верха в голову бий. (Яс. С.)

Се вважають за найтяжший найнебезпечнійший спосіб битя, бо від него чоловік не тільки від разу тратить притомність, але робить ся глухий, тумановатий на весь вік.

9. Ти на мні верхом не поїдеш. (Кол.)

Знач. не будеш верховодити надї мною.

10. У верхї ти дорога! (Лол.)

Говорять лихому, напасливому чоловікови, мовляв, відчепи ся, йди на верхи та на гори, куди відсилають злих духів.

11. Хто має верх у хатї, жінка ци чоловік? (Наг.)

Так сварив чоловік на жінку, що верховодила над ним, очевидно вважаючи зовсім прядродним те, що верх — його.

12. Хто на верха, того бють. (Гнідк.)

Коли два борють ся і один другого кине на землю та приляже, то присутні розборонюють їх і при тїм трафить ся, що й побють верхнього, коли сей не хоче пустити свого противника. Загальне значїне: хто дужчий і перемагає та кривдить слабшого, проти того звертає ся громада.

13. Ще я йому верха втру. (Цен.)

Знач. приломаю верха, образово зам. зїбу з нього пиху, покажу йому свою вишїсть, упокою його.

Верхівка. 1. Верхівка — не риба, а тріска. (Любша)

Верхівка або укля — дуже жуда риба, через що рибали не люблять її й брати.

Верховий. 1. Верхове галузя вітри ломят. (Гнідк.)

Образово: хто підносять ся високо по над громаду, на того найборше і найтяжше спадає громадське нещасте.

Верша. 1. Насьмівалась верша з болота, коли оглядять ся, аж сама в болоті. (Ільк.)

Остерігають, коли хтось кпить собі в пригоди або клопоту другого, а сам може легко попасти в таку саму халепу.

Веселий. 1. Веселий, аж му очи промавляють. (Наг.)

Про чоловіка з ясними, виразними очима. Пор. Zátur. IV, 310.

2. З веселими не жбиль сї й повеселити. (Наг.)

Приговорюють у веселій компанії.

Веселити ся. 1. Водку сї веселити, ніж смутити. (Голоб.)

Говорять при охоті, немов усправедливляючи радісний настрій так рідкий у селянському житю. Пор. німецьке: Hochzeit haben ist besser als Todte begraben, Wand. II, 696 (Hochzeit 24).

2. Дай Боже нам сї повеселити, а вам сї подивити. (Голоб.)

Говорять жаргуючи завидливому або такому, що докоряє веселим, підійтим людям їх забавою.

3. Нині сї весели, а завтра заплачеш. (Наг.)

Говорять до гуляки або п'яниці, якого жде пужда.

Веселиця. 1. Веселиці воду пє. (Наг.)

Народ уявляє собі веселку як якусь істоту, що випиває воду з якихсь певних криниць, ставів і т. и., а иноді з водою випиває й жаби та риби, які пізнійше при великих тучах спадають із неба геть далеко від того місця, де були висані в повітря. Пор. Adalb. Tęcza 1.

2. Веселиця каже: „Аби ти такий довгий був, як я!“ (Кол.)

Перед веселою почувають наші люде забобонний страх; їй приписують силу змінити пол чоловіка, який стане там, де вона пє воду, і загалом причинювати йому різне лихо.

Веселість. 1. Веселість, то половина здоровля. (Замул.)

Погляд, як бачимо, зовсім не аскетичний. Пор: Wand. I, 1218 (Fröhlichkeit 10, 13, 14).

2. По веселости плач наступає. (Наг.)

Характеризуєть ся зміна людської долі, в якій чергують ся приємні й неприємні пригоди. Пор. Adalb. Wesele 11; Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 16, 18).

Весело. 1. Вєсело, вєсело, подарунки носемо. (Калуш)

Примовляють в часі весіля, коли поїзд з музиками наближає ся до дому.

2. Весело ми на серці. (Наг.) ...на души. (Наг.)

Говорять чоловік у радіснім настрою.

3. Весело му сї діє. (Наг.)

Знач. він веселий, тішать ся.

4. Весело сї дивит. (Наг.)

Говорять про чоловіка з веселою, отвертою фізіономією.

6. Хто хотів, той вертів. (Рогат.)

Говорять про річ полишену без довору: хто хоче, може нею користувати ся. Первісно мабуть про колоду, яка звичайно лежить коло кузні по селах і на якій пробують новозмайстровані сверлики, так що вона вся повна дір.

Верх. 1. Аби мое на верха було! (Наг.)

Говорять про чоловіка, що в кождім товаристві хоче бути перший, в кождій розмові хоче мати остатнє слово, в кождій суперечці хоче мати рацію.

2. Аж через верх іде. (Наг.) ...сі лєв. (Наг.)

Говорять, коли чогось за багато, більше ніж було треба.

3. Верх землі сьвятої зогниш. (Лол.)

Грозять злому чоловікови, що, мовляв, земля тебе не прийме або ніхто не схоче тебе поховати.

4. Верх дном поставити. (Наг.)

Перевернути, перемінити первісний порядок, зовсім на ні нащо звести, прим. господарство, хату і т. и.

5. Верхом на палици поїдеш. (Наг.)

Значіве двоє: 1) не маючи коня візьмеш у руки палицю та й підеш пішки (образ узятий із дїтської забави — їхати на вербових конях); 2) коли будеш напирати ся їхати (мова про дітей), то візьму палицю і побю.

6. Він уже по верха читає. (Наг.)

Знач. читає плавно, не розділяючи складів. Говорить ся також образово про такого, що привчив ся до якогось, звичайно менше реального діла, прим. до зносин з дівчатами, до ходження по коршмах і т. д.

7. Далі верх із хати знесеш. (Наг.)

Говорять до збиточного, марнотратного чоловіка.

8. З верха в голову бий. (Яс. С.)

Се вважають за найтяжший найнебезпечніший спосіб битя, бо від него чоловік не тільки від разу втрачає притомність, але робить ся глухий, тумановатий на весь вік.

9. Ти на мні верхом не поїдеш. (Кол.)

Знач. не будеш верховодити наді мною.

10. У верхі ти дорога! (Лол.)

Говорять лихому, напасливому чоловікови, мовляв, відчепи ся, йди на верхи та на гори, куди відсилають злих духів.

11. Хто має верх у хаті, жінка ци чоловік? (Наг.)

Так сварав чоловік на жінку, що верховодила над ним, очевидно вважаючи зовсім природним те, що верх — його.

12. Хто на верха, того бють. (Глїдк.)

Коли два борють ся і один другого кине на землю та приляже, то присутні розборюють їх і при тім трафять ся, що й побють верхнього, коли сей не хоче пустити свого протавника. Загальне значіне: хто дужчий і перемагає та кривдить слабшого, проти того звертає ся громада.

13. Ще я йому верха втру. (Цен.)

Знач. приємлю верха, образово зам. зібю з нього пиху, покажу йому свою висність, упокорю його.

Верхівка. 1. Верхівка — не риба, а тріска. (Любша)

Верхівка або укля — дуже жуда риба, через що рибак не люблять її й брати.

Верховий. 1. Верхове галузя вітри ломят. (Гнідк.)

Образово: хто підносить ся високо по над громаду, на того найбогше і найтяжше спадає громадське нещастя.

Верша. 1. Насьмівалась верша з болота, коли оглядить ся, аж сама в болоті. (Ільк.)

Остерігають, коли хтось пить собі з пригоди або клопоту другого, а сам може легко попасти в таку саму халецу.

Веселий. 1. Веселий, аж му очи промавілют. (Наг.)

Про чоловіка з ясними, виразними очима. Пор. Zátur. IV, 310.

2. З веселими не жбиль сі й повеселити. (Наг.)

Пряговорюють у веселій компанії.

Веселити ся. 1. Водю сі веселити, ніж смутити. (Голоб.)

Говорять при охоті, немов усправедливлюючи радісний настрій так рідкий у селянському житю. Пор. німецьке: Hochzeit haben ist besser als Todte begraben, Wand. II, 696 (Hochzeit 24).

2. Дай Боже нам сі повеселити, а вам сі подивити. (Голоб.)

Говорять жартуючи завидливому або такому, що докоряє веселим, піднятим людям їх забавою.

3. Нині сі весели, а завтра заплачеш. (Наг.)

Говорять до гуляки або пияниці, якого жде пужда.

Веселиця. 1. Веселиці воду пе. (Наг.)

Народ уявляє собі веселку як якусь істоту, що випиває воду з якихсь певних криниць, ставів і т. и., а вноді з водою випиває й жаби та риби. які пізніше при великих тучах спадають із неба геть далеко від того місця, де були виссані в повітря. Пор. Adalb. Tęcza 1.

2. Веселиця каже: „Аби ти такий довгий був, як я!“ (Кол.)

Перед веселкою почувують наші люде забобонний страх; їй приписують силу змінити пол чоловіка, який стане там, де вона пе воду, і загалом причиновати йому різне лихо.

Веселість. 1. Веселість, то половина здоровля. (Замул.)

Погляд, як бачимо, зовсім не аскетичний. Пор. Wand. I, 1218 (Fröhlichkeit 10, 13, 14).

2. По веселости илч наступає. (Наг.)

Характеризуєть ся зміна людської долі, в якій чергують ся приємні й неприємні пригоди. Пор. Adalb. Wesele 11; Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 16, 18).

Весело. 1. Вєсело, вєсело, подарунки носело. (Калуш)

Прямовляють в часі весіля, коли поїзд з музиками наближає ся до дому

2. Весело ми на серци. (Наг.) ...на души. (Наг.)

Говорить чоловік у радіснім настрою.

3. Весело му сі діє. (Наг.)

Знач. він веселий, тішить ся.

4. Весело сі дивит. (Наг.)

Говорять про чоловіка з веселою, отвертою фізіономією.

5. Кому дуже весело, той певно незадовго буде плакати. (Наг.)

Є таке вірування, що коли чоловіка має спіткати якесь велике нещастя, то швидко перед тим йому без причини робить ся дуже весело, збирає ся на сьміх.
Пор. Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 18).

6. Як весело, то най же буде на все село! (Цен.)

Окривгуляючого чоловіка, що рад би бачити все село в такім самім всесімнастрою.

Весіле. 1. Будем мати весіле: тато маму видає. (Ільк.) Весіле, весіле...
(Явор.) ...віддає. (Наг.)

Жартливо, коли тато з мамою сварить ся або б'ють ся або коли тато маму виганяє з хати

2. Весіля година, а біди до смерти. (Пост.) .. біди вік. (Пост.) ...на годину... (Завул.) Година весіля... (Коб.)

Говорить чоловік, що дістав недобру, лївину або сварливу жінку. Пор. Adalb. Wesele 5; Wand. I, 185 (Augenblick 2).

3. Весіля — курам смерть. (Гнід.)

Бо на весіле переважно ріжуть курей, мб. відгомін давнього поганського культу, де курка була ритуальною жертвою при шлюбі (див. А. А. Котляревській, О погребальнихъ обычаяхъ языческихъ Славянъ, ст. 85 (вказівка проф. М. Грушевського). Говорять також образowo, прим. про панів, що бавлять ся коштом мужицької праці, музи й нужди.

4. Дай Боже на весілю віддячитись. (Сор.)

Коли молодий парубок або дівчина зробить старшому якусь невеличку прислугу, прим. подадуть води або огню до люльки.

5. Доки сі весіле скоїт, то сі загоїт. (Колом.)

Говорить жартливо до дівчини або парубка, що жалують ся на якусь болячку, терплять від рани або мають якусь гризоту. Пор. Adalb. Wesele 1; Дик. 1605.

6. Же б не ти та не я, не було би весіля. (Сор.)

Жартливо, буцим то говорить сі слова придурковата молода або такий же молодий. Приповідки вживають також для характеристики якоїсь спілки зліпленої з трудом і не піддержаної ширши загалом; мовляв, таке тото, як весіля зложено тільки в двох осіб. Пор. польське Wesele potrzebuje wielu (Adalb. Wesele 17).

7. Колись я тобі на твоїм весілю води подам. (Наг.)

Говорять до хлопця або дівчини, навіть малих, коли яке з них подасть старшому води. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 69).

8. Кому весіля, а курці смерть. (Петр.) ..весіле... (Ільк.)

Говорить меланхолійно невдачливий, що з усякої, навіть найприємнішої для вньших нагоди, надіє ся для себе не добра, а лиха. Пор. висше ч. 3.

9. Кругле весіля кому справити. (Гнідк.)

Знач. набити його круглим буком.

10. На весілю всі свати, на хрестинах усі куми. (Ільк.)

Сватами властиво називають ся лиш ті, яких діти побрали ся, а кумами лиш ті, що разом держали одну дитину до хресту. Та при веселій нагоді сю титулятуру розширюють на всіх присутних.

11. На день весіля, а до віку клопоту. (Лучак.)

Значіне таке саме, як висше ч. 2.

12. Ни на кождім весілю плещут. (Кольб.)

Значіне неясне. Плєскати — тут очевидно в значіно: балакати дурницї або неправду. Значило би, що не на кождім весілю говорять неправду. Мабуть попована приповідка: Не все то правда, що на весілю плєщуть, див. далї Правда і Свальба.

13. Обїйде ся циганське весіле без марципана. (Ільк.) ...марципанів. (Наг.)
Марципани — якесь делікатне печиво. Циган звичайно найбіднійший у селї. Знач. обїйде ся бідний без панських вибагів, — але також, коли циганське весіле брати в згіднім значіно, в такім равї значіне буде: таке ледаче діло, ледача компанія обїйде ся без присутности якогось шановного чоловіка або загалом без церемоній.

14. Перед весілем пси трублять, а кури сумують. (Гнідк.)
Пси трублять — тішуть ся, що їм дістануть ся бодай кости до гризєня, а кури сумують, бо їм жеде смерть.

15. Разом весіле й хрестини. (Кол.)
Боли молодї перед весілем мали зносити з собою. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 68). Вандер додає невїрне поясненє: Um eine Überfülle der Freude zu bezeichnen.

16. Справю я ти весілля! (Наг.)
Погроза, зам. побю, нароблю клопоту. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 61).

17. Я тобі за то на весілю решетом води подам. (Сор.)
Жартливо дякують за дрібну услугу, пор. висше ч. 7.

Весло. 1. Від весла до кресла. (Гнідк.)
Говорять про чоловіка, що нагло забогатїв, зробив карієру, дословно: з весляри вийшов на радника чи загалом на пана.

2. То так як би веслом по водї вдарив. (Цен.)
Звач. нема слїду, не робить ніякого впливу. Говорять про якісь марні зусилля, про упімненя зверненї до упертого чоловіка.

Весна. 1. Весна раз красна. (Ільк.) Раз весна... (Гнідк.)
Знач. раз у році, а потім минє. Образово про молодість, якої радість і принада цвєте раз у житю, а потім не вертає.

2. Весною сїй, осїню збереш. (Гнідк.)
Знач. за молоду працю та дбай, а на старість будеш користувати ся.

3. Зелена весна чорне сїно з'їдає. (Гнідк.)
Не маючи досить сьвіжої пашї худоба весною з'їдає й те найгірше сїно, якого не хотїла їсти в зимї. Чорне сїно, таке що гнило на слогї.

4. На весні корець дожджу а лижка болота, а в осени лижка дожджу, а корець болота. (Наг.)
На весні йде все до тепла, повітря сухїше і все швидше висихає, а в осени навпаки. Те саме у Поляків Adalb. Wiosna 2; у Білорусів Нос. 269; у Словаків Zátur. XIV, 1.

5. На весну чміль, у осени пчола женит ся. (Гнідк.)
На весні джміль перший вихапує ся з зимівки і брєнить весело, а в осени він гине, а бжола брєнить весело, бо має запас меду. Про джмєльовї зальоти до бжолї на весні див. оповіданє Вінок II, 395.

6. Прийшла весна, замуж не йшла; прийшло сї осїнь, замуж не йшло сї: прийшли мїсницї, таки сидит сї. (Явор.)
Жартують з дївчи, що засидїла ся в дївках, хоч її ровесницї повиходили з

5. Кому дуже весело, той певно незадовго буде плакати. (Наг.)
 Б таке віруване, що коли чоловіка має спіткати яесь велике щастя, то швидко перед тим йому без причини робить ся дуже весело, збирає ся на сьміх. Пор. Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 18).
6. Як весело, то най же буде на все село! (Цен.)
 Окрик гуляючого чоловіка, що рад би бачити все село в такім самім веселім настрою.
- Весіле.** 1. Будем мати весіле: тато маму видає. (Ільк.) Весіле, весіле... (Явор.) ...відає. (Наг.)
 Жартливо, коли тато з мамою сварить ся або б'ють ся або коли тато маму виганяє з хати
2. Весіля година, а біди до смерти. (Пост.) .. біди вік. (Пост.) ...на годину... (Завул.) Година весіля... (Коб.)
 Говорить чоловік, що дістав недобру, лївину або сварливу жінку. Пор. Adalb. Wesele 5; Wand. I, 185 (Augenblick 2).
3. Весіля — курам смерть. (Гнід.)
 Бо на весіле переважно ріжуть курей, мб. відгомін давнього поганського культу, де курка була ритуальною жертвою при шлюбі (див. А. А. Котляревській, О погребальнихъ обычаяхъ языческихъ Славянъ, ст. 85 (вказівка проф. М. Грушевського). Говорять також образowo, прим. про павів, що бавлять ся коштом мужицької праці, муки й нужди.
4. Дай Боже на весілю віддячитись. (Сор.)
 Коли молодий парубок або дівчина зроблять старшому якусь невеличку прислугу, прим. подадуть води або огню до люльки.
5. Доки сі весіле скоїт, то сі загоїт. (Колом.)
 Говорять жартливо до дівчини або парубка, що жалують ся на якусь болячку, терплять від рани або мають якусь гризоту. Пор. Adalb. Wesele 1; Дик. 1605.
6. Же б не ти та не я, не було би весіля. (Сор.)
 Жартливо, буцім то говорить сі слова придурковата молода або такий же молодий. Приповідки вживають також для характеристики якоїсь спілки змішленої з трудом і не піддержаної ширшим загалом; мовляв, таке тото, як весіля зложено тільки в двох осіб. Пор. польське Wesele potrzebuje wielu (Adalb. Wesele 17).
7. Колись я тобі на твоїм весілю води подам. (Наг.)
 Говорять до хлопця або дівчини, навіть малих, коли яке з них подасть старшому води. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 69).
8. Кому весіля, а курці смерть. (Петр.) ..весіле... (Ільк.)
 Говорить меланхолійно невдачник, що з усякої, навіть найприємнішої для вьнших нагоди, надїє ся для себе не добра, а лиха. Пор. висше ч. 3.
9. Кругле весіля кому справити. (Гнідк.)
 Знач. набити його круглим буюм.
10. На весілю всі свати, на хрестинах усі куми. (Ільк.)
 Сватами властиво називають ся лиш ті, яких діти побрали ся, а кумами лиш ті, що разом держали одну дитину до хресту. Та при веселій нагоді сю титулятуру розширюють на всіх присутних.
11. На день весіля, а до віку клопоту. (Лучак.)
 Значіне таке саме, як висше ч. 2.
12. Ни на кождім весілю плешут. (Кольб.)

Значіне неясне. Плеснати — тут очевидно в значіно: балакати дурниці або неправду. Значило би, що не на кождім весілю говорять неправду. Мабуть поповсана приповідка: Не все то правда, що на весілю плещуть, див. далі Правда і Свальба.

13. Обійде ся циганське весіле без марципана. (Ільк.) ...марципанів. (Наг.)
Марципани — якесь делікатне печиво. Циган звичайно найбіднійший у селі. Знач. обійде ся бідний без панських вибагів, — але також, коли циганське весіле брати в згіднім значіно, в таким разі значіне буде: таке ледаче діло, ледача компанія обійде ся без присутности якогось шановного чоловіка або загалом без церемоній.
14. Перед весілем пси трубят, а кури сумують. (Гнідк.)
Пси трублять — тішуть ся, що їм дістануть ся бодай кости до гризена, а кури сумують, бо їх же смерть.
15. Разом весіле й хрестини. (Кол.)
Коли молоді перед весілем мали зносити в собою. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 68). Вандер додає невірне поясненя: Um eine Überfülle der Freude zu bezeichnen.
16. Справю я ти весілля! (Наг.)
Погроза, зам. побю, нароблю клопоту. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 61).
17. Я тобі за то на весілю решетом води подам. (Сор.)
Жартливо дакують за дрібну услугу, пор. више ч. 7.

Весло. 1. Від весла до кресла. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що нагло забогатів, зробив карієру, дословно: з весляря вийшов на радника чи загалом на пана.

2. То так як би веслом по воді вдарив. (Цен.)

Знач. нема сліду, не робить ніякого впливу. Говорять про якісь марні зусилля, про упімненя звернені до упертого чоловіка.

— Весна. 1. Весна раз красна. (Ільк.) Раз весна... (Гнідк.)

Знач. раз у році, а потім мине. Образово про молодість, якої радість і принада цвие раз у житю, а потім не вертає.

2. Весною сій, осіню збереш. (Гнідк.)

Знач. за молоду працію та дбай, а на старість будеш користувати ся.

3. Зелена весна чорне сіно з'їдає. (Гнідк.)

Не маючи досить сьвіжої паші худоба весною з'їдає й те найгірше сіно, якого не хотіла їсти в зимі. Чорне сіно, таке що гнило на слоті.

4. На весні корець дожджу а ложка болота, а в осени ложка дожджу, а корець болота. (Наг.)

На весні йде все до тепла, повітре сухійше і все швидше висихає, а в осени навпаки. Те саме у Поляків Adalb. Wiosna 2; у Білорусів Нос. 269; у Словаків Zátur. XIV, 1.

5. На весну чміль, у осени пчола женит ся. (Гнідк.)

На весні джміль перший вихапує ся з зимівки і брениє весело, а в осени він гине, а бжола брениє весело, бо має запас меду. Про джмельові зальоти до бжолы на весні див. оповіданя Вінок II, 395.

6. Прийшла весна, замуж не йшла; прийшло сі осінь, замуж не йшло сі; прийшли місяці, таки сидит сі. (Явор.)

Жартують з діви, що засиділа ся в діваках, хоч її ровесниці повиходили заміж

7. Рана весна, рана зима. (Берез.)

Господарська ворожба. У Німців: Später Frühling, früher Winter, Wand. I, 1238 (Frühling 15).

Веснувати. 1. Дай Боже веснувати, лиш не переднівкувати. (Голоб.)
Файно... коби лиш... (Лол.)

Веснувати — робити весняну роботу в полі та огороді. На жаль, весною аж надто часто, особливо у бідніших селян, трапляють ся голодні переднівки.

Вести (ся). 1. Веде му сі як з води. (Наг.)

Щось веде ся — першю про домашню худобу, знач. плодить ся і виховує ся; переносно: щастить ся. Порівнане „як з води“ натикає на плодющу силу води.

2. Ведут го як вола за роги. (Наг.)

Знач. тягнуть не зважаючи на опір. Говорять ся звичайно про п'яного чоловіка, що на підпитку любить шукати собі сварки або брати ся до бійки, так що треба на силу втихомирювати його і відводити до дому. Пор. Adalb. Wiesć 3.

3. Доти сі веде, доки не переведе. (Наг.)

Дотеп лежать у анаколоті: доти чоловікови щастить ся, доки не змарнує свого добра. Подібно збудоване, хоч з відмінним значенням, польське: Wiedzie się, wiedzie, aż się poneszcie zwiedzie (Adalb. Wiesć się 7), де в другій половині треба дорозуміти ся підмета: szczęście.

4. Коли сі веде, то сі й згублене найде. (Наг.)

Знач. коли чоловік має щастє.

5. Кому ся веде, тому ся і когут несе. (Залісе)

Жартливо, коли хтось має надзвичайне щастє. Пор. Adalb. Wiesć się 3; Дик. 1323; Wahl II, 26.

6. Що сі не веде, то сі не веде. (Наг.)

Говорять в резигнацію чоловік при невдачі якогось трудного діла.

7. Як ся кому веде, то й ліпше краде. (Пост.) ...й дньом украде. (Цен.)

До всього треба мати щастє, а до крадіжки ще й поготів.

8. Як сі веде, то й дівка хлопця приведе. (Кол.)

Жартливо або іронічно; знач. коли на чоловіка спадають усілякі лиха, то ще й таке спаде на нього в додатку.

9. Як сі веде, то сі веде. (Наг.)

Говорять про такого, що йому все щастить ся.

Весь, вся, все. 1. Вже по всьому. (Наг.)

Знач. уже все минуло, справа скінчила ся, хорий умер і т. п.

2. Він до всього! (Наг.)

Знач. готов, бере ся, все вмів. Пор. в-рус. На всь руки мастеръ (Дик. 3421).

3. Все в своїм чысі. (Наг.)

Scil. треба зробити. Пор. французьке Chaque chose a son temps і под. Wand. I. 46 (Alles 4).

4. Все з Богом! (Наг.)

Scil. зачинай, роби, жий і т. д. Пор. Wand. I, 46 (Alles 15).

5. Все мине, гріх сі лиши́т. (Наг.)

Говорять моралісти на тій основі, що зле довше памятаєть ся, ніж добре. Зовсім навпаки у Німців: Alles vergeht, Tugend besteht, Wand. I, 47 (Alles 38).

6. Всі на мене, всі на мене : агі на мене ! (Ценів.)

З розпучкою, звичайно гумористичною, скрикує чоловік, до якого з різних боків рівночасно пристають люди з докорами, завидами або непрямими запитаннями.

7. Всі-смо свої тут. (Наг.)

Не конче значить: свояки, але звич. люди знайомі, причасні до якогось спільного діла.

8. Всього на-всього тільки маю. (Наг.)

Знач. лише стілько, а більше ні. Пор. нім. Alles in Allem

9. Всьому кінець буде. (Наг.)

Знач. мине ся добро й лихо. Пор. Wand. I, 46 (Alles 20).

10. Всьо пуста. (Кол.)

Поговірка при якійсь малій страті, яку легко переболіти. Пор. Wand. I, 46 (Alles 8).

11. На все свій час. (Наг.)

На кожду річ приходить відповідна пора. Пор. нім. Alles hat seine Zeit і под. Wand. I, 46 (Alles 4).

12. На все час буде. (Кол.)

Знач. усе поробить ся, часу вистане на все, нема чого надто квапитись.

13. На всьо плюну. (Наг.)

Знач. усього зречу ся, все покину.

14. Ни всі на него : Агій на него ! (Кольб.)

Хтось один упоминає ся за чоловіка, на якого накидають ся всі інші: та й той, що упоминаєть ся, не дуже то любить напастованого. Пор. висше ч. 6.

15. По нім сі всього надій. (Наг.)

Говорять про непевного або злого чоловіка, від якого можна надіятися і найгіршого лиха.

16. То всьо байка. (Наг.) ...байки. (Наг.) ...фрешка. (Наг.)

Знач. пуста, неважна річ.

17. Ци вся ци не вся, я втяв гопки тай пішов. (Наг.)

Передражняють Бойків. Поговірка основана на анекдоті про Бойка, що зайшовши до костела, при музиці органів почав танцювати. Поляки упоминають його: Сіcho, Војку, bo to msza! А він відповів: „Ци вся, ци не вся“ і т. д. Див. Етн. Зб. VI, 166.

Вечеря. 1. Вечеря з обідом. (Льв.)

Говорять, коли хтось вечеряє не обідавши. Пор. пісню:

Ой на-ж тобі, наймитоньку, вечерю з обідом,

А як тобі буде мало, то докладай хлібом. (Наг.)

2. Вечеря коротка, але за то ніч довга. (Кол.)

Жартують з того, що ляг спати скупо повечерявши або не вечерявши зовсім

7. Рана весна, рана зима. (Берез.)

Господарська ворожба. У Німців: Später Frühling, früher Winter, Wand. I, 1238 (Frühling 15).

Веснувати. 1. Дай Боже веснувати, лиш не переднівкувати. (Голоб.)
Файно... коби лиш... (Лол.)

Веснувати — робити весняну роботу в полі та огороді. На жаль, весною аж надто часто, особливо у бідніших селян, трапляють ся голодні переднівки.

Вести (ся). 1. Веде му сі як з води. (Наг.)

Щось веде ся — первісно про домашню худобу, знач. плодить ся і виховує ся; переносно: щастить ся. Порівняне „як з води“ натякає на плодющу силу води.

2. Ведут го як вола за роги. (Наг.)

Знач. тягнуть не зважаючи на опір. Говорить ся звичайно про п'яного чоловіка, що на підпитку любить шукати собі сварки або брати ся до бійки, так що треба на силу втихомирювати його і відводити до дому. Пор. Adalb. Wiesz 3.

3. Доти сі веде, доки не переведе. (Наг.)

Дотеп лежить у анаколоті: доти чоловікові щастить ся, доки не змарнує свого добра. Подібно збудоване, хоч з відмінним значінням, польське: Wiedzie się, wiedzie, aż się narezście zwiedzie (Adalb. Wiesz się 7), де в другій половині треба дорозуміти ся підмета: szczęście.

4. Коли сі веде, то сі й згублене найде. (Наг.)

Знач. коли чоловік має щастя.

5. Кому ся веде, тому ся і когут несе. (Залісе)

Жартливо, коли хтось має надзвичайне щастя. Пор. Adalb. Wiesz się 3; Дик. 1323; Wahl II, 26.

6. Що сі не веде, то сі не веде. (Наг.)

Говорить з резигнацією чоловік при невдачі якогось трудного діла.

7. Як ся кому веде, то й ліпше краде. (Пост.) ...й дньом украде. (Цен.)

До всього треба мати щастя, а до крадіжки ще й поготів.

8. Як сі веде, то й дівка хлопця приведе. (Кол.)

Жартливо або іронічно; знач. коли на чоловіка спадають усні лиха, то ще й таке спаде на нього в додатку.

9. Як сі веде, то сі веде. (Наг.)

Говорять про такого, що йому все щастить ся.

Весь, вся, все. 1. Вже по всьому. (Наг.)

Знач. уже все минуло, справа скінчила ся, хорий умер і т. п.

2. Він до всього! (Наг.)

Знач. готов, бере ся, все вмів. Пор. в-рус. На всё руки мастеръ (Дик. 3421).

3. Все в своїм чьисі. (Наг.)

Scil. треба зробити. Пор. французьке Chaque chose a son temps і под. Wand. I. 46 (Alles 4).

4. Все з Богом! (Наг.)

Scil. зачинай, роби, живй і т. д. Пор. Wand. I, 46 (Alles 15).

5. Все мине, гріх сі лиши́т. (Наг.)

Говорять моралісти на тій основі, що зле довше памятаєть ся, ніж добре. Зовсім навпаки у Німців: Alles vergeht, Tugend besteht, Wand. I, 47 (Alles 38).

6. Всі на мене, всі на мене : агі на мене! (Ценів.)

З розпучкою, звичайно гумористичною, скрикує чоловік, до якого з різних боків рівночасно пристають люди з докорами, закидами або неприємними запитаннями.

7. Всі-смо свої тут. (Наг.)

Не конче значить: свояки, але звич. люди знайомі, причасні до якогось спільного діла.

8. Всього на-всього тільки маю. (Наг.)

Знач. лише стільки, а більше ні. Пор. нім. Alles in Allem

9. Всьому кінець буде. (Наг.)

Знач. мине ся добро й лихо. Пор. Wand. I, 46 (Alles 20).

10. Всьо пуста. (Кол.)

Поговірка при якійсь малій страті, яку легко переболіти. Пор. Wand. I, 46 (Alles 8).

11. На все свій час. (Наг.)

На кожду річ приходить відповідна пора. Пор. нім. Alles hat seine Zeit і под. Wand. I, 46 (Alles 4).

12. На все час буде. (Кол.)

Знач. усе поробить ся, часу вистане на все, нема чого надто квапитись.

13. На всьо плюю. (Наг.)

Знач. усього зречу ся, все покину.

14. Ни всі на него : Агій на него! (Кольб.)

Хтось один упоминає ся за чоловіка, на якого накидають ся всі інші: та й той, що впоминаєть ся, не дуже то любить напастованого. Пор. висше ч. 6.

15. По нім сі всього надій. (Наг.)

Говорять про непевного або злого чоловіка, від якого можна надіятися і найгіршого лиха.

16. То всьо байка. (Наг.) ..байки. (Наг.) ...фрешка. (Наг.)

Знач. пуста, неважна річ.

17. Ци вся ци не вся, я втяв гопки тай пішов. (Наг.)

Передражнюють Бойків. Поговірка основана на анекдоті про Бойка, що зайшовши до костела, при музиці органів почав танцювати. Поляки упоминають його: Сішо, Војку, бо то мза! А він відповів: „Ци вся, ци не вся“ і т. д. Див. Етн. Зб. VI, 166.

Вечера. 1. Вечера з обідом. (Льв.)

Говорять, коли хтось вечерає не обідавши. Пор. пісню:

Ой на-ж тобі, наймитоньку, вечерю з обідом,

А як тобі буде мало, то докладай хлібом. (Наг.)

2. Вечера коротка, але за то ніч довга. (Кол.)

Жартують з такого, що ляг спати скупо повечерявши або не вечерявши зовсім

і через те не міг спати в ночі. Інакше у Словаків: Večera krátka, poľ ľahká. (Záštug. V, 257); Wand. I, 8 (Abendbrot 1, 4); подібає до нашого Wand. I, 9 (Abends 11).

3. Суху вечерю дати. (Кол.)

Образово: набити, насварити.

4. „Що буде на вечерю?“ — „Г—о.“ — „Добре, прошу панї, а для челяди що?“ (Явор.)

Оповідують про скупу паню і кухарку.

Вечеряти. 1. Вечерїйте з Богом свїтити, най Бог благословит!

Відповідь прихожого, що ввійшовши в хату застане домашніх при вечері і його просять також звичайною формулою: „Просім до вечері.“

Вечір. 1. Добрий вечір, хто-сте в хаті! (Наг.)

Привітання чоловіка, що входить вечером у хату, де не свїтить ся і він не може бачити, хто є в хаті.

2. З вечера пів години тай до білої днини. (Снят.)

Жарливо про дівчину або парубка, що не почували дома, гулявшн всю ніч. Пор. пісню:

Ох тільки-ж то було
Гуляньчкка мого:
З вечера година
Аж до дня білого. (Наг.)

3. Чечір-чечір, ци борзо вечір? (Наг.)

Кричать пастухи на толоці, бажаючи чим скорше гнати худобу до дому. Слова „чечір-чечір“ не мають мб. ніякого значіння, а скомпоновані лише „для притока“.

4. Як вечером жаби квакают, то буде погода. (Кол.)

Господарська ворожба. Пор. Wand. I, 7 (Abend 35).

5. Як вечером небо червоне, то буде вітер. (Наг.)

Господарська ворожба. Інакше у Німців, пор. Wand. I, 7 (Abend 37, 38).

Взяти. 1. А взяла би ті сї хороба! (Наг.)

Прокляте: А щоб ти захорував.

2. А взяло би ті з мене миру християнського! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер, щез. Смерть уявлена в видї демона, що бере чоловіка з ряду його товаришів.

3. Взяв го на бас. (Льв.)

Знач. одурив, викинув. Пор. висше Бас 3.

4. Взявши за уз не кажи, що-сь недуж. (Гнідк.)

Знач. увзявши ся за якесь діло не вимовляй ся сим-тим, але доведь його до кінця. Пор. Нос. 270; Дик. 899.

5. Взяв як своє. (Збар.)

Говорять про злодія, що врав щось у білий день, при людях, з невинною подобою. Пор. Дик. 898.

6. Взяв би, видіш, аби на нім гадина сичьила. (Наг.)

Про злодія, якого не спинить ніяка завада. Річ, на якій лежить гадина, вважаєть ся нечистою, зачарованою і тим страшніше її брати. Поляк каже: Wziął by z ołtarza (Adalb. Wziął 13).

7. Взяв вісьта тай заїхав до міста. (Наг.)

Ваяти вісьма знач. повернути шнїьми на лїво. Поговірка значить, що взявши ся відповідно до діла зробиш його, дійдеш до мети.

8. Взяв го в кліщі. (Наг.)

Знач. узяв його в свою власть, ковервує ним як хоче.

9. Взяв го в танець. (Дрог.)

Знач. припер його до стїни питаннями, заставив признати ся до чогось, загалом увів його в тяжке, клопотливе положенє.

10. Взяв го на єден палець. (Дрог.)

Знач. поборов, кинув його на землю без найменшої трудности.

11. Взяв го сі лїк. (Наг.)

Зам. перелякав ся. Лїк уявлено як якогось демона, що незримо причепив ся до чоловіка.

12. Взяв го твердо в руки. (Наг.)

Знач. узяв його під острый догляд, не дає йому волї. У Словаків *Vzal ho na tvrdo* (*Zátař. VIII, 833*).

13. Взяв за старий довг. (Наг.)

Говорять про злодія, що вкрав якусь маловарту, дрібну або зопсовану річ, якої не варто було й красти.

14. Взяв на будущий вік. (Наг.)

Взяв з наміром віддати на будущий вік, тоб-то в загробному житю, знач. не віддати ніколи, запропастив.

15. Взяв на вічне відданє. (Наг.)

Украв або позичив з тим наміром, щоб більше не віддати.

16. Взяв на нього півьму. (Кривор.)

Знач. завзяв ся на нього, має на нього злість.

17. Взяв не питавши, пішов не дькувавши. (Наг.)

Говорять про злодія.

18. Взяв с—ку в жменю. (Дрог.)

Жартують із такого, що набравши буків та скуливши ся з болю пішов геть. Пор. *Wand. I, 147* (*Arsch 58*). Поясненє у *Вандера хибне*.

19. Взяв сі до нього грубшим кінцьом. (Наг.)

Знач. кинув ся його бити або загалом узяв його під острый догляд, не дає йому волї, держить під погрозою.

20. Взяв, що не положив. (Наг.)

Про злодія, пор. висше Брати ч. 7.

21. Взяли би ті на мари! (Наг.)

Прокляте, коли один бере щось у другого, а сей не хоче дати. Знач. щоб ти вмер і щоб тебе несли на кладовище.

22. Взяли го люде на зуби. (Наг.)

Знач. пустили на нього обмову, виговорюють на нього по за очі всьні негарні річи.

23. Взяло го сі нещїстьи. (Наг.)

Знач. нещастє переслїдує його, йому не щастить ся.

24. Взяла би ті сі фрибра! (Наг.) ...колотьба! (Берез.)

Хороби уявленї в видї демонів, що чіпають ся чоловіка. Прокляте.

25. Взяла го сі побліка. (Наг.)
Впав на нього сором, або звязав ся з якоюсь людиною, з якою товаришуване приносить йому сором.
26. Де-с увбив, там назад положи! (Наг.)
Говорять особливо про річи знайдені на „нечистих“ місцях, яких не слід рушати. До таких річей належать усякі шматки завішені на деревах або інші річи не згублені, а підкиннені навмисне в якесь незвичайне місце (на межу, під угод дому, під поріг) з метою — наслати чару, хоробу то що на того, хто візьме сю річ. Те саме у Поляків Adalb. Wziąć 3.
27. Куди ви сі взяли! (Наг.)
Знач. не добре вгадуєте, ваші здогади зовсім хибні. Дословно: ви заїхали на злу дорогу.
28. На перебесаги взьити. (Наг.)
Знач. узяти на плечі перевішуючи один кінець на плечі а другий на груди. Бисаги, з лат. bisaccium — підвійний мішок з розпором на середині, приладжений до такого ношеня.
29. Не взяв го кат. (Коб.)
Говорять про здорового, сильного, моторного, вродливого чоловіка. Яка психічна асоціація між тими прикметами і ватом — не знаю.
30. Не взяв ані тільки, аби раз палець обвинути. (Наг.)
Знач ані маленького шматочка полотна, загалом нічогосінько.
31. Не взяв ем і тільки, як того чорного за ніхтьом. (Наг.)
Жалував ся приймич, якого по кільканацятьох роках праці прогнав названий батько, не давши йому нічого.
32. Не взяв ем нічого за мак-верно. (Наг.)
Знач. ані найдрібнішої річи. Пор. Adalb. Wziąć 10.
33. Ова! Возьме ми сокиру з за лави. (Наг.)
Вислов легковаження чийоїсь погрози; мовляв: адже до мене до хати не прийде і сокири з за лави не візьме, тоб-то: чую себе в своїй хаті, чи загалом у своїм праві безпечним. Сокира в хаті звичайно застромлена в шпару між лавою і стіною межі вікнами.
34. По собі кого взяти. (Гнідь.)
Знач. судити, цїнити когось по собі.
35. Тре сі взьити і за горьиче і за больиче. (Сор.)
Говорять до слуги або до молоді невістки, яка у-перве приходить на господарство. Зворотом „горьиче і больиче“ характеризує ся вся жіноча робота.
36. Що возьмеш, то не положиш. (Сор.)
Знач. беручи а не докладаючи мусиш вичерпати запас.
- Вобаги.** 1. На всі вобаги стане! (Наг.)
Буде досить, щоб заспокоїти всякі бажаня.
2. Що там за вобаги в тебе! (Наг.)
Знач. чого тобі зачочує ся, які в тебе претензії.
- Вибалушити.** 1. Вибалушив очи як баньки. (Кол.)
Згїрдно: видивив ся, витріщив очи.

- Вибачити.** 1. Вибачте ми сесе слово. (Ільк.) ...на тім слові. (Наг.)
Звичайна формула перепросин, коли чоловік хоче сказати якесь неподобне, грубе слово.
2. Вибачьїйте, що так скажу. (Наг.)
Формула перепросин, див. поперед.
3. Вибачьїйте яко грєчнї! (Наг.)
Формула перепросин, як поперед.
- Вибачний.** 1. Будьте вибачні, що сї так стало. (Наг.)
Формула перепросин, коли чоловік не зробив чогось, що мав зробити, не додержав слова, то-що.
- Вибір.** 1. На вибір, Господи! (Ільк.)
Значїне поговірки не ясне менї. Вона мусить ґрунтувати ся на якїмсь оповїданю, якого я не знаю.
- Вибрати.** 1. Виберїт ми очи, ци можу си пригадати! (Наг.)
Говорить чоловік не можучи пїзнати когось, що признаєсь до знайомости з ним.
2. Вибирає ся, як за море стрїляти. (Ільк.)
Знач. вибирає ся пиняно, робить великі приготованя для річи, що не стобїть того. Пор. Adalb. Wybierać się 7.
3. Вибрав му пса. (Льв.)
Знач. вилаяв, наганьбив.
4. Вибрав сї як за море с—тв. (Наг.)
Коли хтось з великою парадєю, з великими претензиями бере ся до дрібного, нікчемного дїла.
- Вибубнити.** 1. Дай то вибубнити! (Дрог.)
Іронїчно до балакучого чоловіка, що оповїдає якїсь сплїтки, які повинен був заховати в тайні.
2. Ще того не вибубнювали на містї. (Дрог.)
Знач. я сього не знаю, се ще не закон, не обовязкова річ. Натяк на давній звичай оголошувати новї закони та розпорядженя по мїських вулицях і площах переднародом зваблєним гуркотом барабанів. Пор. Wand. I, 209, (Austromeln 1)
- Вибути.** 1. Вибув си своє. (Наг.)
Знач. відслужив службу, вислужив у війську або загалом сповнив якийсь не-легкий обовязок.
- Вибуюти.** 1. Вибуюв як верба. (Наг.)
Знач. вирїс високо і швидко.
- Вивалити.** 1. Вивалив очи як баран. (Наг.)
Витріщив очи, видивив ся. Пор. висше Бойко 4.
2. Вивалив суму не знати за що. (Наг.)
Знач. видав багато грошей за якусь непотрібну, маловарту річ.
3. Вивалив язик як гінчий пес. (Наг.)
Висолопив, прим. біжучи надто швидко.
- Виварачати.** 1. Виварачьє, як свиньї при коритї. (Наг.)
Знач. кривдує собі, дорїкає, дословно перевертає, пор. польське wuwgasa і врусь. переворачиваеть.
- Виварити.** 1. Виварив як з гармати. (Наг.)

Знач. вистрілив, гукнув, ударив. Пор. старосл. варити — *currege* або *pellere* (див. Памятки I, 384).

Вивецувати. 1. Вивецуєш ти мене на всі боки. (Наг.)

Знач. вимучиш, ватомиш роботою. Вивецувати від нім. *wetzen* — острити.

Вивіжати. 1 Вивіжбив го наскрізь. (Наг.)

Знач. визнав, вислідив.

Вивчити ся. 1. Хто сі ни вівчит, ни буде уміти. (Кольб.)

До всякого діла потрібна наука. Пор. нім. *Lerne was, so kannst du was*, *Wand. III, 38 (Lernen 37)*.

Вигад. 1. На всі вигадид досить. (Наг.)

Знач. хоч сяк або так мірнуй, а зього досить. Пор. висше Буги 3; Вибати 1.

Вигадати. 1. Ци не вигадали би ви ми пару грейцарів? (Наг.)

Первісно: чи не вадумали б, відки їх дістати, а тепер звичайно: чи не позичили б?

Виганьбити. 1. Виганьбив го як пса. (Наг.)

Порівняне кульгаве, бо пса ніхто не ганьбить, а основане хіба на тім згіднім погляді на пса, що характеризує устну традицію майже всіх народів.

2. Виганьбив на фунти. (Дрог.)

Знач. відмірив йому лайки добру порцію, вилаяв здорово.

3. Нема го кому виганьбити порьидно. (Наг.)

Говорять про зухвалого, напасливого чоловіка, якого ніхто не важить ся присоромити.

Вигатити. 1. Вигатив го, що сі влізло. (Дрог.) Вигаратав... (Наг.)

Знач. набив сильно.

Виглядати. 1. Виглядає, як би чоловіка з'їсти хотів. (Збар.)

Знач. грізний, жорстокий, з виразом повним ненависти. Пор. *Wand. I, 197 (Aussehen 19)*.

2. Виглядає як з хреста знятий. (Збар.)

Такий змучений, нещасний, марний. Пор. нім. *Er sieht aus, als hätt' er drei Tage im Grabe gelegen* і под. *Wand. I, 197 (Aussehen 24, 25, 26)*; *Adalb. Wygladać 81*.

3. Виглядає як кані дощу. (Сор.)

Поговірка основана на нар. віруванню, що каня (*Milvus regalis*) не сьміє пити води з ріки або жерела, а тільки ту, яку собі в повітрі зловить підчас дощу, і для того підчас довгої погоди літає жалібно кевкаючи, бо її мучать опрага. Пор. *Етн. 36. V, ст. 81*; *Adalb. Wygladać 26*.

4. Виглядає як коменяр. (Кол.)

Такий чорний, замураваний. Пор. *Wand. I, 203 (Aussehen 182)*.

5. Виглядає як кров з молоком. (Вікно)

Знач. гарний, вродливий сьвіжий. Пор. *Wand. I, 203 (Aussehen 181)*; *Adalb. Wygladać 33*.

6. Виглядає як мара. (Терноп.)

Знач. страшний, нужденний, худий. Пор. *Wand. I, 202 (Aussehen 129)*; *Adalb. Wygladać 37*.

7. Виглядає як місяць у повні. (Бібр.)

- Знач. повновидий, товстий, круглий. Пор. Wand. I, 201 (Aussehen 105); Adalb. Wyglądać 34.
8. Виглядає як мокра курка. (Дол.)
Знач. скумений, опущений, нещасний. Те саме у Німців Wand. I, 201 (Aussehen 115).
9. Виглядає як слотаве літо. (Збар.)
Знач. не то добродушний, не то сердитий. Пор. нім. Er sieht aus, wie drei Tage Regenwetter und der vierte noch nicht hübsch, Wand. I, 201 (Aussehen 113).
10. Виглядає як смерть. (Кол.)
Знач. страшний, блідий, худий, схорований. Пор. Wand. I, 200 (Aussehen 94).
11. Виглядає як холера. (Льв.)
Страшний, нелюдяний.
12. Виглядає як „що ми зробиш?“ (Печен.)
Говорять про чоловіка, що вдає дуже сьмілого, бутного, завадянку.
13. Виглядає, як би сі з шибениці урвав. (Наг.)
Говорять про непевного чоловіка, волоцюгу, обдертого або подряпаного та покровавленого. Пор. Wand. I, 196 (Aussehen 3, 48).
14. Виглядає, як Михайлове чудо. (Наг.)
Є в календарі таке свято (д. 6 вересня), та в нар. мові чудо значить також поганий, огидливий чоловік, пор. початок пісні: „Угу на тя, чудне чудо, угу на тя, угу!“ (Дол.)
15. Виглядає як миш у пастиці. (Дрог.)
Такий переляканий, безрадий. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 165).
16. Виглядає як оґер. (Наг.)
Про здорового, сильного, повнокровного чоловіка. Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 145).
17. Виглядає як опуд. (Наг.)
Про брудного, нечесаного, неопрятного чоловіка. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 170); Adalb. Wyglądać 62.
18. Виглядає як пацюк годований. (Наг.)
Знач. товстий, гладкий, Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 145).
19. Виглядає, як пацьи за сороківцьи. (Наг.)
Знач. непоказний, сьмішно малий та нечепурний. Сороковець — срібна австр. монета 40 кр. віденської валюти або 24 конвенційної вал. Пор. нім. Er sieht aus wie ein Groschenferkel, Wand. I, 197 (Aussehen 15).
20. Виглядає як півтора нещістьи. (Наг.)
Знач. дуже пригноблений, обдертий, опущений. Пор. Adalb. Wyglądać 52.
21. Виглядає як сам не свій. (Наг.)
Переляканий, безтямний.
22. Виглядає як сова. (Наг.)
Знач. понурий, набуздочений, маломовний. Те саме Wand. I, 203 (Aussehen 175); Adalb. Wyglądać 35.
23. Виглядає як три дні не ївши. (Наг.)
Знач. такий нужденний, вимарнілий, збідований. Те саме у Німців Wand. I, 197 (Aussehen 18).

24. Вигльидає як труп. (Наг.)

Такий блідий, жовтий, без виразу на лиці, схорований. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 172); Adalb. Wyglądać 70.

25. Вигльидає як заяць у ступі. (Снят.) ...у вершці. (Кол.)

Такий переляканий, скулений, безрадний, несмілий. У Поляків: Wygląda jak złoty zając (Adalb. Wyglądać 57). Натяк на анекдоту про слизькоязику жінку, якій чоловік показував зайця в верші, див. Етн. Зб. VI, ч. 13, 14.

26. Так вигльидавш, як небіжка с—а. (Цеп.)

Жартливо говорять до чоловіка засумованого, знеохоченого, обезсиленого перед часом. Німці кажуть про побитого, струповатого: Er sieht aus wie ein geklatschter Bauernarsch, Wand. I, 202 (Aussehen 130).

Виглянути. 1. Виглянув, як медвідь з гаври. (Лол.)

Про неопратного, лінивого чоловіка, що ледви-ледви рушать ся зі своєї хати.

2. Вигльинув, як щур з муки. (Наг.)

Про чоловіка, що боязливо визирне зі своєї схованки або з хати і зараз знов сховає ся. Пор. Adalb. Wyglądać 1.

Вигнати. 1. Вигнав, як верба. (Наг.)

Знач. виріс швидко і високо, звич. про молодого парубка. Пор. Вибуяти 1.

2. Вигнало му в його шибирі оттакий больик! (Наг.)

Знач. викинуло, набрало, вчинив ся.

3. Вижену я в тебе тоту погану пару. (Наг.)

Значіне сеї погрози двоєнке: 1) вбю тебе, вижену з тебе душу, 2) відучу тебе від поганих порівів, немов: вижену з тебе лихого демона.

4. Вижену я тобі мухи з носа. (Наг.)

Знач. збю з тебе пиху, відучу тебе від поганих привичок.

5. Не виганьий пари з тіла! (Наг.)

Жартливо: не бий, не вбивай на смерть — звісно, коли на се зовсім не заносить ся, напр. коли два пастухи борють ся і один намагає ся кинути другого на землю.

6. От лише вигнали пару. (Наг.)

Говорять про худу, мізерну або хору скотину, яку зарізали на мясо, коли вже не могла робити або коли без того й сама була би швидко здохла.

7. Що-ж вигнав, то назад жену. (Наг.)

Жартує бідний чоловік, вертаючи ні з чим із ярмарку.

Вигнути. 1. Тут треба вигнути коліно. (Наг.)

Говорять про дорогу, що викручує ся великим закрутом, кривулею.

Вигода. 1. Зроби їй вигоду, то піде по воду. (Наг.)

Жартливо про непокірну, неслухняну жінку. „Зробити їй вигоду“ — догодити їй у однім спеціальнім значіню.

2. Маю свою вигоду. (Наг.)

Маю те, що заспокоює мою потребу, маю щось для себе самого.

Вигодити. 1. Коби Бог вигодив! (Наг.)

Знач. Коби Бог дав гарну погоду.

2. Ци не вигодив бис ми яким грейцаром? (Наг.)

Знач. чи не позичив би, чи не вчинив би вигоди?

Виграти. 1. Або віграю, або пріграю. (Печен.)

Вислов альтернативи у чоловіка, що зважаєть ся на яєсь діло.

2. А то виграв! (Наг.)

Іронічно, про чоловіка, що самохіть убрив у якусь біду або своїм зухвальством напичав собі клопоту.

3. „А що, виграли тато справу?“ „Та виграли.“ „А деж сут?“ — „Та зараз прийдуть, ще лиш мают дістати 25 буків.“ (Наг.)

Жартлива поговорка про нещасного процесовича, тай загалом про такого, що замість користи доправував ся чи загалом доборов ся до шкоди.

4. Виграв з паном справу. (Кол.)

Іронічно зам. дістав буки, набрав ся лиха.

5. Виграв на гельбе-цвельбе. (Яс. С.)

Первісно говорило ся про якусь гру, імпортовану з Німеччини, в паристе або непаристе число очок (eif-zwölf); тепер уживають у значіню якогось дуже некорисного діла, страти, скандалу.

6. Виграв як на льотерію. (Наг.)

Знач. його стріло надзвичайне, несподіване щастя.

7. Виграв, як тато справу. (Наг.)

Жартливо про такого, що замість сподіваної користи здобув шкоду. Натяк на поговорку подану више ч. 3. Німець каже: Er gewinnt über den Rücken, Wand. I, 1663 (Gewinnen 124).

8. Виграй же ту з ним! (Наг.)

Говорять про крутара, що вміє висмигнути ся з кожного неприємного положення, а також про мудрого чоловіка, що вміє переперти противника своїми доказами.

9. Виграє на кони як пан. (Наг.)

Знач. бучно їде, басує, їде гуляючи, для забави.

10. З ним не вигравш справи. (Дрог.)

Знач. не дійдеш до ладу, але також: його не обдуриш, не висискавш. Пор. Wand. I, 1663 (Gewinnen 119).

11. Ні виграв, ні програв, при своїм ся обстав. (Свят.)

Говорять про діло, що не принесло ані особливих користей, ані шкоди. Пор. долішньо-німецьке: Ik hewwet nit wunnen, ik hewwet nit spunnen, et heat mi kein Geld kostet, Wand. I, 1664 (Gewinnen 135).

12. Раз виграв, раз пріграв. (Дрог.)

Характеризують зміну щастя в людському житю, не конче при грі, пор. више 1.

13. Раз віграєш, а десіть раз пріграєш. (Пен.)

Остерігають чоловіка, що любить грати в карти.

14. То не виграна справа. (Дрог.)

Знач. справа, яку тяжко або неможливо виграти, некорисна.

15. Хто в разу виграє, той на кінци не має що ставити. (Ільк.)

Кому в разу щастить, того на кінці щастє покине. Те саме у Поляків Adalb. Wygrać 3; Wand. I, 1662 (Gewinnen 110, 117).

16. Хто раз виграв, той ще раз хоче. (Дрог.) ...того ще кортит. (Голоб.)
Така характеризують зріст у чоловіка пристраси до гри в карти або в лотерію.
- Вигребти.** 1. Вигріб як умерлого з гробу. (Береа.)
Пригадав не до речі явусь давно забуту, а неприємну справу.
2. Не вигрібай мерцьї з гробу! (Снят.)
Не згадуй про давні сварї або кривди. Пор. жидівське *A Tojten trugt men nit zuruck, Wand. IV, 1253 (Der Todte 2); Adalb. Umarly 11.*
- Вигризти.** 1. Вигризли го з помеже себе. (Наг.)
Знач. не дали йому жити між собою, змусили до уступлення (про спільників, сусїдів і т. п.)
- Вигрожувати ся.** 1. Не вигрожуї сї, бо тї сї не бою! (Наг.)
Звычайна відповідь на чїсь погрози, прим. у сварці.
- Вигарбувати.** 1. Вигарбую я тобі скиру. (Наг.)
Погроза, знач. набю.
- Вид.** 1. Видом видати, слихом слухати. (Снят.)
Радїсний окрик при привитаню з якимсь любим, давно не баченим гостем. Пор. Дик. 910.
2. Глянь на вид, о здоровє не питаї! (Луч.)
Знач. по виду, по лицї, чи воно сьвіже чи змарнїле, пізнавш, чи я здоров, чи нї.
3. З виду бим му й триїцїтьох лїт не дав. (Наг.)
Знач. дивлячись на нього мїг би подумати, що йому нема й 30 лїт, хоча на дїлі він старший.
4. На його видї дїдько горох молотив. (Ілк.)
Говорять про дзюбатога, вісповатога чоловіка. Пор. *Wand. I, 198 (Aussehen 50).*
5. Яким видом тото робиш? (Лім.)
Знач. на основї якого права, на якїї підставї?
- Виданий.** 1. То невидана річ! (Наг.)
Знач. такого ще ніхто не бачав, звычайно в злім значїню: се така погань, така підлота, таке нещастє.
- Видати.** 1. Видав війну, як пес вовкови, а кїт мишом. (Наг.)
Жартливо про двох ворогів, що де тїлько стрїнуть ся, мусять посварити ся або побити ся.
2. Видав го на покаяннє. (Наг.)
Знач. наробив йому скандалу і сорому перед людьми.
3. Видав ем сї до греїцарика. (Наг.)
Знач. видав усї гроші, які мав.
4. Видав му дрібними. (Кол.)
Знач. почастував його стусанами та позаушниками.
5. Видав му в пїткї. (Наг.)
Знач. ударив його долонею (п'ятїрнею) в лице.
6. Видати хтобудь потрафит. (Наг.)
Знач. видати, витратити легко, але тяжше здобути, заробити.
7. Доки чоловік жиє, доти видає. (Цен.)
Людське житє — нерозривний ланцюх видатків і доходів. Відповідають, коли хто жадує ся на ненастанні видатки в господарствї.

8. Лекше видати, як заробити. (Наг.)

Загальніше сказано те саме, що вище ч. 5. Пор. Wand. I, 190 (Ausgeben 13).

9. Не видам, то до дому понесу. (Наг.)

Говорить ощадний чоловік, перемагаючи свою охоту купити щось не зовсім конче потрібне.

10. Не видаш — не купиш. (Дрог.)

Говорить продавець до покупця, який вагаєть ся в купні, шкодуючи грошей.

11. Не штука видати, штука потім здібати. (Кол.)

В иньшій формі та сама думка, що вище ч. 5 і 7.

12. Поки видасть грейцар, то го двадцїть раз оберне в жмени. (Наг.)

Говорять про скупого.

13. Щом видав, то ми сі вернуло. (Наг.)

Говорять про не дуже корисну покупку, що не дала ніякого зиску.

14. Що нині не видаш, то завтра в ремени найдеш. (Урич)

В реміннім чересї носять гроші.

Видатний. 1. Хоць дрібне, але видатне. (Цен.)

Говорять про збіже не велике ростом, але добре на зерно; жартливо також про ріжні дрібні прикраси, що можуть чоловікови остогидити житє.

Видаток. 1. Без видатку сі в містї не обийдеш. (Наг.)

Не тільки в містї, але й усюди чоловік мусить раз у раз робити видатки. Пор. вище Видати 7.

2. Видаток сі все найде. (Наг.)

Скорочено зам. усе знайде ся нагода, щоб щось видати, або: коли прийде ся видати, то все знайдеш.

3. Найстаршій видаток — цісарський податок. (Лім.)

Бо той не чекає, його не можна відложити на потому ані зменьшити.

Видерти. 1. Видер як псу з горла. (Наг.)

Знач. відібрав з трудом, хоч він не хтів віддати.

2. Він би ми очи видер. (Наг.)

Образово зам. наробив би крику, розсердивсь би на мене за щось.

Видзьобати. 1. Видзьобали якісь пташки. (Наг.)

Коли щось було десь зложене (в коморі, в стові або що) і потім без відома властивци пропало або поменьшало; викрали, вивозили якісь невідомі, звичайно такі свої хатні злудюжки. Пор. далі Випташити.

Видивити. 1. Видивив свої очи за ним. (Наг.)

Знач. визирав його довго, стужив ся за ним.

2. Видивив сі на нього, як би го звісти хотїв. (Наг.)

Говорять про ненависний, злюбний погляд одного чоловіка на другого.

3. Видивив сі на нього, як тельц на нові ворота. (Наг.)

Говорять про такого, що зачудувавши ся витріщив на другого очи.

Видимий. 1. Видїма річ! (Збар.)

Зам. се очевидно, се дійсна правда.

2. Таж то видьоба смерть! (Наг.)

Знач. очевидна, явна. Говорять про дуже небезпечне діло, що грозить чоловікови загиблю.

Видіти. 1. А бим мере видів, то бим не сказав. (Наг.)

Говорить добродушний чоловік, покриваючи прогіржі свого ближнього. Мере — дійсно.

2. А видиш, крутиш! (Кол.)

Коли когось перековано, що бреше, викручує ся.

3. А видів ти кармазин? — Ого, я вже їв. — Таж то сукно. — Ага, зелене. (Бар.)

Насьміх над легкودушним брехуном, що не надумуючись усюди вставити своє слово і все не до ладу.

4. А видів ти форс на біле коня? (Дрог.)

Жартують передразнюючи Німця, коли хтось шукає чогось загубленого та досягуєсь сього й того: чи не видів ти сеї річи? .

5. А виділа сова сьвіт? (Наг.)

Іронічне питанє в відповідь на инше питанє в роді: чи, коли, де я се побачу? в значіно: не побачиш так як сова не бачить сьвіта. Пор. польське: *Tyle widzi, co sowa we dnie* (Adalb. *Widziec* 18).

6. А виділи би ті на шибеници! (Наг.)

Клинуть такого, що твердить або свідчить у суді, буцім видів щось таке, чого на ділі не видів.

7. А не видів бис сьвіта божого! (Наг.)

Прокляте, в відповідь на те, коли хтось питає другого, чи видів якусь річ, якої шукає першій, а другий каже, що не видів, хоч міг або й повинен був видіти її.

8. Близько видіти, далеко дибати. (Наг.) ...видати... (Яс. С.)

Говорять у відповідь на те, коли хто про віддалене одного місця від другого каже: „О, то близенько, онде видно“ і т. и. Образово також про трудности всякого діла, що з далека видає ся легким, а на ділі вимагає більшої вмілости і терпливости. Пор. Adalb. *Widać* 1; Нос. 261.

9. Бодай бим ті тогди видів, як свою першу сорочку! (Город.)

Жартливе прокляте. Своєї першої сорочки чоловік ніколи не побачить.

10. Бодай ем ті тогди видів, як на мої долони волосє виросте. (Наг.)

Прокляте, зам. щоб я тебе ніколи не видів. Зворот про волосє на долоні див. висше Бути ч. 24.

11. Бодай есь багато видів, а не мав за що купити! (Ільк.)

Жартливе прокляте, яке поясняють психологічною увагою, що, мовляв, нема нічого прикрийшого, як бачити якусь річ, що тобі подобає, ся і не могли купити її. У Поляків: *Widzieć, a nie zużyć, to wielka obraza* (Adalb. *Widziec* 19).

12. Бодай ес так видів сонце, а я нє! (Наг.)

Так божить ся чоловік у відповідь на закид, що, мовляв, я сам видів, як ти зробив се й те.

13. Виджу лиш ось як крізь сито. (Наг.)

Говорить чоловік старий або хорий на очи. У Поляків: *Widzi jak przez mgłę* (Adalb. *Widziec* 20).

14. Видит ми сї, що буду битий. (Наг.)

Знач. здасть ся, прочуваю. Пор. пісню:

Гонят мамко на сторожу

Шд Чорний ліс на могилу;

Видит ми ся, моя мамко,
Щод відав я там загибу. (Ант. і Драг. І, 134.)

15. Видиш, не видиш — мовчи. (Залісе)
Остерігають такого, що пориваєть ся присьвідчити якусь річ, яку він сам бачив. Таке правило життявої мудрости сьвідчить про невисоко розвинену потребу — говорити правду і давати сьвідочтво правді. Див. такого рода приповідки далі під словом Сьвідок. Пор. польське: Widz nie widzząc, słysz nie słysząc (Adalb. Widzieć 23); те саме у Чехів (Čelak. 77), у Німців Wand. IV, 503 (Sehen 68).
16. Видиш тепер на власні очі. (Наг.)
Знач. переконай ся про те, чому вперед не хотів вяти віри.
17. Видів — оближи х — Жидів. (Наг.)
Мудроване до слова „видів“.
18. Виділи очі, що купували. (Наг.)
Відповідь на жалі чоловіка, що купив якусь лиху річ замість доброї або переплатив її. Натяк на звісну анекдоту про дурня, що купив хрін замість ласощів і потім плакав ідчяи його. Німець каже: Jedermann sehe, wofür er sein Geld gibt, Wand. IV, 503 (Sehen 57).
19. Він сидит, як трава росте. (Дрог.)
Знач. дуже видючий, догадливий, хитрий. Пор. Wand. IV, 512 (Sehen 304).
20. Волів бим видіти дідька лабатого, як його. (Наг.)
Говорять про ненависного, лихого чоловіка.
21. Дай сі видіти! (Дрог.)
Знач. покажи ся особисто або покажи свою здібність, силу чи вмiість. Пор. нім. Lass sehen, was du kannst! Wand. IV, 512 (Sehen 292).
22. Дасть ся то видіти. (Льв.)
Фраза, якою потішають чоловіка, що просить чогось, а прошений не може обіцяти йому на певно, та не може й рішучо відмовити йому.
23. Кождий своє видит. (Наг.)
Знач. кождий дбає про свою користь, а байдуже йому до чужої шкоди. Пор. Wand. IV, 502 (Sehen 26).
24. Меш видіти на жидівське пуціньи. (Снят.)
У Жидів пуцання нема, знач. не побачиш ніколи.
25. Меш видіти тогди, коли своє вухо. (Снят.)
Знач. не побачиш ніколи. Пор. висше Бути 25; Adalb. Widzieć 1.
26. Меш видіти, як сі вода горі ріков оберне. (Снят.)
Знач. не побачиш ніколи.
27. Ми сі рідко видимо, а за то сі навидимо. (Яс. С.)
Говорять про себе свояки або приятелі, що живуть далеко один від одного і через те не мають нагоди сварити ся. Навпаки в Поляків: Nie częste widanie — gotowe nieznanie (Adalb. Widanie 1; Widzieć 15).
28. Навідів сі лихої години. (Наг.)
Навідів ся в знач. бачив багато лиха. Про чоловіка, що багато перебідував.
29. Най виджу, з ким сиджу. (Кол.)
Окрив рішучости, домагання — сказати всю правду про якогось чоловіка, щоб і другий знав, з ким має діло.

30. Най му сі видит, що на його стало. (Наг.)
Знач. нехай йому здає ся. Уступка зроблена дурному, варозумілому чоловікови.
31. Най ті не виджу! (Наг.)
Говорять у пересердю, знач. іди геть, забирай ся від мене.
32. Не виджу за макове зерно. (Наг.)
Говорять чоловік у пітьмі або хорий на очи або сліпий.
33. Не виджу, хоць ми очи вибери. (Наг.)
Говорять чоловік у пітьмі або не можучи добачити того, що показує йому хтось иньший.
34. Не видит дальше свого носа. (Льв.)
Говорять про духово обмеженого, недогадливого чоловіка. Пор. Adalb. Widzieć 12; Wand. IV, 510 (Sehen 237).
35. Не видит, як сліпий плота. (Наг.)
Про бідного, що не має ліпшої страви або одежі, а також про нетямучого, що поступає на вмани не знаючи, що робить і по що, звичайно собі на шкоду.
36. Не видит, як я свого тата не виджу. (Наг.)
Сей. який умер. Говорять ся про якусь згублену річ або про чоловіка, що живє в недостатку і не має ніяких засобів до життя.
37. Не видів Гриць воза тай зробив собі сани. (Лучак.)
Говорять про недотепу, що бере ся майструвати не вміючи.
38. Не видів єм — не скажу. (Наг.)
Відповідь на питанє: чи не видів ти того й того (загубленої річи або чоловіка, за яким хтось шукає).
39. Не видів єм того, як живу. (Наг.)
Говорять про якесь нове, незвичайне явище.
40. Не видів єс тата на мамі? (Явор.)
Жартливо-циничне гулюканє, коли хтось надто цікаво придивляє ся якісь річи або в великім зачудуваню витріщає очи на неї.
41. Не виділа Василиха цьвочка. (Кол.)
Жартують, коли хтось давує ся якісь звичайній річи. Цьвочок — гвіздок.
42. Не виділа п—а звозда тай гадає, що то х—. (Наг.)
Цинічний насміх, коли хтось давує ся якісь звичайній річи. Звїзд—гвіздь.
43. Ну, ци видів хто таке на божім сьвітї! (Наг.)
Окрик обуреня і зачудуваня при видї якогось незвичайного злочину, якогось підлого, бессоромного вчинка.
44. От не видів, тай очи витріщив. (Бір.)
Говорять про селяха, що прибувши у-перве до міста дивує ся всьому. Пор. польське: Kto czego nie widział, dziwuje się (Adalb, Widzieć 9).
45. Тогда бим тя видів, як свою потилицю! (Ільк.)
Проклятьє, знач. щоб я не бачив тебе ніколи!
46. Тогда го будеш видів, як свого вітця з тамтого сьвіта. (Наг.)
Знач. не побачиш ніколи. Докладнійше висловлена та сама думка, що висше ч. 36.
47. Увидимо сі на Сафатові долині. (Наг.)
Говорять розстаючи ся з кимось на завсїгди, без надїї побачити ся ще в житю. Йосафатова долина — легендарне місце страшного суду.

48. Увидимо сі на тамтїм сьвітї. (Наг.)

Говорять розстаючись або в сварці, зарікаючись не сходити ся більше.

49. Хоць єс видїв, тихо будь! (Наг.)

Не викидай ся на сьвідка, бо наживеш клопоту, тяганини по судах, пор. висше ч. 15.

50. Хтїв бим то видіти! (Льв.)

Scil. щоб ти сього не зробив, або щоб ти се зробив. В тїй формї висловлює ся переконана, що щось стане ся конче так, як хоче бесідник. Пор. Wand. IV, 501 (Sehen 12).

51. Хто не видит, той не завидит. (Кол.)

От тям то селяне силкують ся як мога більше річей і вчинків скривати від завидючого ока, яке по їх думці може наслати лихо. Пор. Adalb. Wdziec 4.

52. Хто того не видит, най му очи вилізут! (Наг.)

Сердята реплїва на неоправданї сумніви або заперечуваня. Пор. німецьке: Wer das nicht sieht, hat keine Augen. Wand. IV, 513 (Sehen 323)

53. Хто того не видїв, той би не повірив. (Збар.)

Говорять про якусь давню пригоду.

54. Чи видиш, чи не видиш, то мовчи. (Мінч.) Ци... (Льк.)

Відміна приповідки поданої і поясненої висше ч. 15 і 49.

55. Чогом не видїв, того не скажу. (Наг.)

Говорить сумлінний сьвідок. Та сама думка в иньшій формї в лат. Audita parvo — не бачив, а оповідаю, очевидно не ручаючись за вірність того, що менї оповіли иньші. Пор. польське: Com widział, to powiadam (Adalb. Wdziec 3); Wand. IV, 512 (Sehen 284).

56. Чого не виджу, того не зьблюю. (Дрог.)

Найбільше болюча та страта, яку чоловік бачить на власні очи. Троха відмінно у Поляків: Szego się nie widzi, tego się nie śledzi (Adalb. Wdziec 5); згідно з нашим Wand. IV, 506 (Sehen 133) і непоміщене у Вандера: Was ich nicht seh', thut mir nicht weh.

57. Що ввидит, то його. (Наг.)

Говорять про злодія, грабівника.

58. Що видит, того прагне. (Наг.)

Говорять про дитину, про п'яного або захланного чоловіка. Словак остерігає: Co vidíš, ne musíš mať (Zatur. X, 735); в такім же значіню, як у нас, говорять Німець: Alles, was ich sehe, das will ich, див. Wand. IV, 501 (Sehen 2); Adalb. Ujrzeć. 1; Čelak. 123.

59. Щось ми сі так видит. (Наг.)

Знач. так менї здасть ся, пор. висше 14.

60. Як бим не видїв, то бим сам не вірив. (Кол.)

Говорять про янесь неймовірне, незвичайне діло, пор. висше ч. 51. У Німців: Man muss es sehen, um's zu glauben, Wand. IV, 512 (Sehen 294).

61. Як ті виджу, так ті пишу. (Кольб.)

Знач. по твоему виду, по зверхньому вигляду цїнять і поважають тебе (дословно: записують до певного стану, до певної верстви). Пор. Adalb. Wdziec 7; Čelak 267; Wand. IV, 508 (Sehen 174).

62. Як тя видять, так тя пишуть. (Ільк.)

Те саме, що й попередня. Дословно згідне з польським Adalb. Widzieć 6.

Видно. 1. Видко сї пішов, коли го нема. (Дрог.)

„Видко ся“ в значіно: здаєть ся, напевно. Жартують, коли шукаючи когось не застануть його дома або на умовленім місці.

2. Не видко му ся. (Гнідк.)

Іронічний вислов, знач. він не може добачити чогось, хоч там зовсім не темно; не може догадати ся, хоч натякають виразно.

Видно. 1. Видно го наскривь. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого вдачу легко пізнати, про простодушного, боязливого і т. н.

2. Видно му по носі, що бреше. (Наг.)

Знач. по виду, по тоні пізнати. Те саме у Німців Wand. IV, 512 (Sehen 301)

3. Видно сї як у день. (Наг.)

Говорять про ясну, місячну ніч.

4. Видно сї, хоць ігли збирай. (Кол.)

Про ясну ніч або про велику пожежу. Пор. Adalb. Widno 1.

5. Видно, що не сповний розуму. (Борис.)

Дословно: божевільний. Говорять, коли чоловік задумує або робить щось незвичайне, небезпечне або погане.

6. Видно як на долони. (Наг.)

Говорять про віддалений предмет, прим. сусіднє село, гору, а також іронічно про справу не дуже то ясну, яку бесідник силкуєть ся розтолкувати і пояснити по своєму. Пор. Adalb. Widać 2; Дик. 915; нім. Klar wie Schuhwachs.

7. Видно як на тарели. (Наг.)

Про село або поле, що лежить на рівнім місці.

8. Зараз видно, що в кім кіпит. (Наг.)

Знач. якої хто вдачі, чого можна надіятись від нього. Пор. Wand. IV, 503 (Sehen 72, 73, 76).

9. Кому видно, тому й свічки не треба. (Кол.)

Знач. хто розумів якусь річ, тому не треба її пояснювати ані доказувати.

10. Ледво го видно від землі. (Наг.)

Говорять про малу дитину або загалом про чоловіка малого росту.

11. Най ми сї видно буде! (Дрог.)

Образово зам. хочу вияснити сю справу, хочу мати певність.

12. Не видно відти там. (Наг.)

Жартливо про якусь далеку (фізично), трудну, недосяжну річ.

13. То видно й без свічки. (Кол.)

Говорять про очевидну, безсумнівну річ. Пор. Wand. IV, 209 (Sehen 190).

14. Що видно, то видно, того не сховаєш. (Кол.)

Говорять про якусь очевидну, всім відому річ.

Видок. 2. Ані видком не видати, ані чутком не чувати. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що пропав десь, не дає про себе чуток, також про приятеля, з яким давно не видались. Пор. висше Вид ч. 1, а також Нос. 381.

2. На видоці хата стоїт. (Наг.)

Знач. на видному місці, на сугорбі, не заслонена будинками ані деревами.

3. На моїм видоці сі то стало. (Наг.)

Знач. я сам бачив, як се стало ся.

Видовище. 1. А видовище би в тебе було! (Наг.)

Прокляте: щоб тобі стало ся таке лихо, щоб люде збігали ся дивитись на нього.

2. Збігайте сі, люде, на видовище! (Наг.)

Знач. давита ся на якусь пригоду, на нещастя або на погань. Сердитий окрик у сварці.

Видрулити. 1. Видрулю ті на вломану голову в хати. (Наг.)

Погроза: витручу так сильно, що зломаш голову.

Видужати. 1. Видужьив на другий бік. (Наг.)

Іронічно зам. умер, коли мова про лікаря, чи поміг хорому видужати.

Видурити. 1. Видурив би в дідька гроші. (Наг.)

Говорять про зручного дурицьвіта.

Видусити. 1. Видусив го як цитрину. (Льв.)

Знач. витягнув із него всю можливу користь, зужив, виекспльовував його.
Пор. Wand. I, 188 (Ausdrücken 1)

2. Не видусиш з нього ані слова. (Наг.)

Говорять про маломовного або сердитого чоловіка, що мовчить уперто.

Видушити. 1, Видушив як лис кури. (Наг.)

Сказано про вбійцю, що помордував цілю сімю людей у сні.

2. Видушило би вас до лаби! (Наг.)

Прокляте: щоб ви всі до одного погибли як кури, яких душать лис.

3. Видушу я в тебе остатний олій. (Кол.)

Знач. таки прислаю тебе віддати те, що винен, доведу тебе до бідности.

4. Не видушиш у нього ні шелюга. (Наг.)

Знач. не видобудеш, не витягнеш, бо бідний.

Вижерти. 1. Вижерли го в села. (Скал.)

Змусили своїми обмовами, погрозами та збитками забрати ся геть.

Виздоровіти. 1. Виздоровів на другий бік. (Скал.)

Зам. умер, пор. висше Видужати 1.

Визнати ся. 1. А хто ся в тім годен визнати? (Льв.)

Знач. годі зрозуміти сю справу, дійти з нею до ладу, розібрати ся в заплутаних дрібницях. Пор. Wand. I, 191 (Auskennen 1).

Виймити. 1. Вийнив го від смерти. (Дрог.)

Знач. вилічив. Уявлено смерть як якусь безодню.

2. Вийми з мене душу, бо більше не маю нічого свого! (Сквар.)

Говорить неоплатний довжник або загалом бідний чоловік, від якого домагають ся якогось датку.

3. Він би вийнив око за кавалок хліба. (Наг.)

Говорять про скупого, захланного і немилосердного чоловіка. Натяк на широко розповсюджену казку про брата або товариша, що в дорозі вийнив око брату за шматок хліба, пор. Етн. Зб. I, 79.

4. Зарав му вийми тай положи! (Кол.)

Знач. давай в тій хвили, звичайно щось таке, чого чоловік не може дати.
Говорять про вередивого, вибагливого чоловіка.

5. Чень то нас іще вийме Пан Біг із того нещастя. (Крех.)

Знач. виратув, дасть перебути те нещастя.

Вийськнати. 1. Вийськав го, як пса до сонця. (Кол.)

Виганьбив, докучив йому. Блохи від сонця вискакують, тікають геть; знач. осьвітив, розібрав його погані діла.

Вийти. 1. А що, не вийшло на мов? (Кол.)

Знач. чи не стало ся так, як я говорив? Пор. W and. II, 1475 (Kommen 243).

2. Вийде ти того очима. (Кол.)

Знач. виплачеш, будеш жалувати.

3. Вийду з ним на своє. (Отин.)

Знач. дійду з ним до ладу, погоджу ся з ним корисно для себе.

4. Вийшла би з тебе пара! (Наг.)

Прокляте; „пара“ згідно зам. душа. „Пара“ по народньому віруванню тільки у звіврів, які не мають душі такої, як чоловік.

5. Вийшло ми з пам'яті. (Наг.)

Знач. забув.

6. Вийшло ми з рахуби. (Дрог.)

Знач. я заведбав рахунок, не числив сего, не тямлю числа.

7. Вийшло ми то ва добро. (Дрог.)

Знач. я скористав на тім.

8. Вийшло на мов. (Наг.)

Знач. стало ся так, як я говорив. Пор. Zátur. VII, 1267.

9. Вийшло шите на пробите. (Дар.)

Знач. з тяжкою бідою ватушковано яесь лихо.

10. Вийшов з літ. (Наг.)

Знач. постарів ся, його молодість минула, прим. йому вже за пізно женити ся.

11. Вийшов із кляс. (Наг.)

Говорять про парубка, що відбув приписані три кляси військового побору.

12. Вийшов му чьис. (Наг.)

Знач. сповнив ся реченець, скінчила ся його служба.

13. Вийшов на своє. (Бібр.)

Знач. не стратив на підприємстві або добив ся свого права.

14. Вийшов на тім, як Заблотний на милі. (Яс. С.)

Властиво польська приповідка про якогось Заблоцкого, що віз мило човном і щоб не платити мита, прив'язав мило в споді під човном, а воно й розплило ся. Знач. стратив, ошукав ся на якимсь підприємстві. Пор. Adal b. Zabłocki 1

15. Вийшов цілий із того. (Дрог.)

Знач. вийшов без шкоди з небезпеки.

16. Все на едно виходит. (Наг.)

Вийшов ризикнаці! ніщо не pomoже, нема ніякої ради. Пор. нім. Es kommt auf eins hinaus. W and. II, 661 (Hinauskommen 2).

17. На того воно й виходить! (Дрог.)
Знач. так справді діє ся або так справді мушу зробити.
18. Не вийде ти то на сухо. (Наг.)
Знач. не обійде ся та справа без клопоту, без непрямности, будеш мати за се біду.
19. Не вийдеш ми живий із рук. (Наг.)
Погроза: вбю на смерть, або загалом буду бити сильно.
20. Так уже виходит. (Дрог.)
Знач. таке належить ся, або: таке замклене треба зробити в певних преміс.
21. То вже у нас вийшло в повики. (Тяглів)
Знач. нема такого звичаю, перевів ся такий звичай.
22. Ще ми з того вийдемо. (Наг.)
Знач. перебудемо се — про якусь біду або нещастя.
23. Що ти з того вийде? (Мост.)
Знач. яка тобі користь із того?
24. Як не вийде, то чень хоць вистане. (Наг.)
Жартливо; дотеп у тім, що вийде і вистане мають тут однакове значіння. Говорить ся про полотно, або сукно, чи буде його досить на одержу, або про живність, „чи вийдемо з нею до весни“ і т. и.

Війсти. 1. Ану виїдаймо сі! (Наг.)

Жартливо: йдім у перегони в їді, пробуймо, хто борше і більше з'їсть.

2. Вийв би, аби му цілий горнець поставив. (Наг.)

Говорять про ненажерливого.

3. Вийв би хлань. (Наг.)

Такий ненажерливий. Хлань, пор. польське *ot-chłan* і *ro-chłonać*, див. також Желех. II, 1039.

4. Вийв-ес ми серце. (Наг.)

Говорять до когось, що наробив бесідникови багато гризоти, клопоту, що часто сварить ся з ним або загалом докучає йому.

5. Вийв і миску вилизав. (Наг.)

Жартливо, знач. не лишив нічого.

6. Вийв, коби вдоров! (Наг.)

Первісно серіозно, про дитяну, яку при кождім її вчинку такими зворотами, як „жоби здоров“, „нівроку“ і т. и. старають ся охоронити від уроків, лихих очей і иньших чарів. Говорять також іронічно про лїнивого, що їсть добре, але до роботи не дуже квапить ся.

7. Вийв, хоць не припрошували. (Наг.)

Жартують із голодного, що напрацювавши ся їсть не дбаючи ні на які церемонії.

8. Вийв, ще й облизав сі. (Наг.) ...і не... (Наг.)

Говорять про голодного або про чоловіка з добрим апетитом.

9. Вийли, й раз полизати не лишили. (Наг.)

Вийли й горшки повишпробували.

10. Виїли, лиш лижками покатали. (Наг.)
Знач. швидко, до чиста виїли.
11. Виїли, як вивели. (Наг.)
Знач. виїли до чиста, не лишили нічого.
12. Він ми виїсть очи за тото. (Наг.)
Знач. буде лаятись, допикати, соромити мене.
13. На, виїдж, абис тріс! (Наг.)
Говорять сердито, даючи їсти якомусь ненажері, а також говорячи комусь не-
нависному якусь прикру для нього новину.
14. Не виїш, хоць розпережи сї. (Наг.)
Говорять захланному, що наїв перед собою багато страв.
15. Хто виїв, най здоров відихає, а хто не їв, буде млів. (Цен.)
Говорять такому, хто розсердивши ся не їв обїду.
16. Що не виїв, бух до помів. (Голоб.)
Про сердитого, завидливого чоловіка, що не дбає про те, чи їли иньші або чи
не схочуть їсти пізайше.
17. Як усьо виїм, тогди подькиую. (Наг.)
Жартують із таких, що дякують перед їдою, коли їх припрошують до їди.
- Виїхати.** 1. Виїдь, виїдь крілю на червонім коню! Твої сини порубані,
по під мости пометані! (Наг.)
Приговорюють діти при забаві, яка полягає в тім, що ключечку утворену
з зіпненого стебла запускають слиною так, що в ній із слини робить ся
„шибка“, а по тім сю шибку запускають краплиною з соку „песього молока“.
Тоді на шибці з слини, досі зовім безбарвній і прозїрачній, виступають ріж-
нобарвні а остаточно червоняві пасма.
2. Виїжджєне з тим, як баба з ступернаком. (Наг.)
Підносить у розмові зовсім непотрібну річ, вириває ся з дурницею. Натяг на
оповідає про бабу (дурня) що носила ся зі ступернаком, який завіщав їй
дід, пор. Етн. Зб. VIII, ст. 80—85.
3. Виїхав вєрхом на палици. (Наг.)
Значєне двоєке: 1) виїшов пішки, або 2) його вигнали буюм.
4. Виїхав колїсницєв на храм. (Лод.)
Колїсниця — підтога з колесами, отже половина воза, телюжкі. Значєне по-
говїрки: зробив щось не до ладу, сказав дурницю при людях, набрав ся
сорому.
5. Виїхав на трох колєсах. (Наг.)
Говорять про недбального чоловіка, що не пильнує порядку, запізнає ся або по-
гано робить своє діло.
6. Ти з тим не виїжджїий при людьох! (Наг.)
Знач. не виривай ся з тим, не розголошуй сего.
- Викалатати.** 1. Лєдво-м викалатав у нього, що ми сї належьило. (Наг.)
Знач. лєдво випросив, виходив, видобув. Мабуть натяг на давній звичай ка-
латати, робити стукїт та крик перед домом неоплатного довжника, доки не від-
дасть довгу. На подібний звичай натякаєть ся в апокрифічній Дїянїю ап. Томи
(див. Памятки III, 109).
- Викапаній.** 1. Викапаній тато! (Наг.)

Говорять про дитину в значіно: вовсім подібне до батька (або до кого там), мб. таке подібне, як одна капка води до другої.

Викапати. 1. А викапали би ти очи! (Наг.)

Прокляте: щоб виплили очи! (Наг.)

2. Ци ти очи викапили, що не видиш? (Наг.)

З пересердем: чи ти осліп?

3. Як би му з ока викапав. (Наг.)

Такий подібний. Мабуть у таким значіно: немов би викапав з ока той відбиток („чоловічок“), який видно в людському оці. Пор. Adalb. Око 21.

Викинути. 1. Викинуло би го з гробу! (Цен.) Вивергло... (Наг.)

Прокляте, основане на віруваню, що дуже грішних, проклятих людей не приймає земля і викидає з гробу їх тіло.

2. Викинуло ми з пам'яті. (Кол.)

Знач. забув до разу.

3. Викинь го дверми, він вікном улізе. (Збар.)

Говорять про впертого, властивого чоловіка. Те саме у Полянків Adalb. Wuzsica 3.

4. Коли не викинув, то випхав. (Город.)

Жартують із чоловіка, якого викинули віджись, а він до сього не хоче признати ся.

Викоріцмати ся. 1. Ледво-м сі викоріцмав в тої біди. (Наг.)

Знач. з тяжким трудом видобув ся з біди. Словак каже: Vychrámat' sa z čoho (Z á t u r. VI, 531).

2. Яюсь сі викоріцмав із хороби. (Наг.)

Знач. видужав по довгім хорованю.

Викрасти. 1. Викрало би з тебе душу! (Наг.)

Проклинають злодія, знач. щоб ти вмер несподівано.

Викресати. 1. Викрешу я ти огню з г—ці. (Наг.)

Знач. набю. Грозять неслухняним дітям. Пор. Z á t u r. VII. 148.

Викривити. 1. Викривив писок, як від полину. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що кривдує собі з чогось, невдоволений чимось, а не хоче сказати сього.

2. Викривило би ти писок до самої потилиці! (Наг.)

Прокляте. Мабуть натяк на казку про чудесне перекривлене голови лицем до плечей за якісь великі гріхи, пор. Біртерову баладу „Der wilde Jäger“.

Викришити. 1. Викришило би вас до лаби! (Наг.)

Прокляте, знач. щоб ви ви всі погибли. Смерть уявлено в виді якогось різника, що ріже всю отару до остаточної штуки. У Словаків: Vymreti po kolena (Z á t u r. VI, 658).

Викрут. 1. Пішов на викрути. (Наг.)

Знач. почав вибріхувати ся.

2. Хто має викрути, не піде в рекрути. (Ільк.)

Знач. хто зміє вибрехати ся; але іронічно також: хто має чим викупити ся, підплатити кого треба.

Викрутити. 1. Викрутив би ші, такий см мокрий. (Наг.)

Говорить чоловік, що змок на дощи або впрів при роботі.

2. Викрутив сі в біди. (Наг.)

- Знач. вибрежав ся, видобув ся з біди якимсь не конче чесним способом. Пор. Zátur. V, 108.
3. Викрутив сі з рук як слиж. (Наг.) ...як пискир. (Наг.)
Вирвав ся, про проворного, зручного або брехливого та хитрого чоловіка.
- Вилапати.** 1. Вилапав го на горячій учинку. (Збар.)
Знач. зловив при злочині, пор. латинський правний термін: *carere in flagrante*, певно первісно про палія, якого зловлено на місці пожежі. !
- Викурити.** 1. Викурив го як лиса з ями. (Наг.)
Знач. вигнав, вистрашив. Натяк на звичайний мисливський спосіб виганяти лиса з ями димом. Те саме *Adalb. Wykurzyć 1.*
- Вилабудати ся.** 1. Ще я сі вилабудую з біди. (Наг.)
Знач. хоч не легко, але видобуду ся з лиха, доброблю ся чогось.
- Вилет.** 1. На вилеті бути. (Гнідк.)
Знач. ось-ось відійду, ось-ось мене відпустять або проженуть із місця.
- Вилетіти.** 1. Вилетит воробцем, не спіймавш червінцем. (Кол.)
Лише слово, сказане в гніві та пересердю, не вернеш пізнійше, хоч і як його жалувш.
2. Вилетит як шпак, люде зробит як сак. (Наг.)
Про людське слово, поговор, що розходяться чим раз далі росте, набирає дивовижних розмірів. Пор. лат. *Fama crescit eundo.*
3. Вилетіло ми з пам'яті. (Наг.)
Знач. забув. Пор. висше *Виянути 2.*
4. Десь з тебе вилетіло так борво! (Наг.)
Облик здивовани, коли хтось пообідавши недавно заявляє, що вже знов голоден.
- Вили.** 1. Вильми молоко їли! (Рава Р.)
Жарглива характеристика самохваляка, що величає ся своїми достатками.
2. То би на вили взяти тай ще підтрісти. (Наг.)
Образ узятий із молоченя: змервлену вимолочену солому беруть на вили і потрясають („підтрісають“), щоб із неї висипало ся все зерно. Говорять про трудну, замотану справу, в якій треба добре намучити ся, поки дійде ся ладу.
3. То ще вилами на воді писано. (Наг.)
Знач. хто знає ще, як то буде, се справа зовсім непевна, нема що покладати на неї надію. Пор. грец. *καθ' ἄδρατος ὑράφειν*, лат. *in vento et aqua scribere* E. Rot. 321).
4. Як вилами сьвіт пхати. (Гнідк.)
Знач. жити в біді, в тяжкій праці і клопотах.
- Вилиця.** 1. Вилиці лупають від зимна. (Бор.)
Говорить ся про почуте сильного холоду на зубах.
- Вилізти.** 1. Вилівла би з тебе кила! (Наг.)
Прокляте. Кила—*Bruch*, пропуклина.
2. Вилізли би ти очі з голови! (Наг.)
Прокляте, знач. бодай ти осліп.
3. Вилівало шило з мішка. (Кол.)
Знач. правда таки виявила ся. Пор. польське *Wyszły szydła z motowidła* (*Adalb. Szydło 9*).
- Вилічити.** 1. На другий бік вилічити. (Гнідк.)

Знач. ліками довести чоловіка до смерті. Пор. нім. Richtig kurirt, Arm und Bein entzwei gebrochen. Wand. II, 1728 (Kuriren 8)

Вилки. 1. На вилки ставити. (Гнідк.)

Значіня для мене неясне. Може те саме, що ставити на вістрю меча?

Вилупити. 1. Вилупи з коліна, а дай му! (Наг.)

Знач. візьми відки хочеш. Натяк на дитячу забавку, при якій щільно до купи стуленими обома долонями б'ють по коліні і вивняють, що там бряжчать гроші.

2. Ледво сі вилупило, а вже яке мудре! (Наг.)

Говорять про молоду скотину, пташеня, а також про дитину.

3. Тадже ти не видупю з коліна! (Наг.)

Знач. не дам, бо не маю відки взяти. Пор. висше 1.

Вилляти. 1. Як би вилляв. (Гнідк.)

Знач. такий подібний, такий гладкий, гарний.

Вимести. 1. Вимету ним хату, як ми ще раз прийде. (Наг.)

Образово: буду ним кидати, волочити по хаті як мітлою, буду бити, викину з хати.

Вимівка. 1. Вимівку легко найти. (Наг.)

Легко витолкувати, оправдати те, що вже зроблено або чого чоловік не хоче зробити. Те саме Adalb. Wymówka 8; Wand. I, 189 (Ausflucht 1); Zá-tur. V, 121.

2. Найде вимівку, як миш дїрку. (Льв.)

Про балакучого, брехливого чоловіка, який уміє збрехати не надумуючись. Пор. Wand. V, 866 (Ausrede 13).

3. Перша вимівка: всьому винна дівка. (Вік.)

Очевидно натяк на звисну recherche de la paternité. Жартують із чоловіка, що оправдує ся якимись недоладними або очевидно видуманими аргументами.

Вимовити. 1. Вимовив ся того при згоді. (Наг.)

Знач. поглав таке усліве, жадав того. Жартливо, коли хтось пристав на згоду і потім показало ся, що його обдурили.

2. Вимовив ся нехотячи. (Шуж.)

Сказав те, чого не повинен був або не бажав сказати, вирвалось йому слово.

3. Вимовиш слово, нещістья готово. (Наг.)

Нераз одним словом чоловік може наробити собі багато лиха.

4. Не вимовит ані слова. (Наг.)

Про чоловіка, що розсердивши ся мовчить ушерто.

Винен. 1. Бодай той здоров був, що міні винен! (Городен.)

Жартливо про довжника, що не квапиться віддавати довг. Scil. як буде здоров, то мені віддасть.

2. Винен ци не винен, а терпіти повинен. (Наг.)

Говорять при всяких громадських нещастях, пожежах, повенях, які не перебирають винуватих чи невинуватих.

3. Винен Богу душу. (Наг.)

- Говорять про чоловіка простого, недогадливого і незачіпливого, який нікому не робить кривди, инколи з іронічним відтінком, бо, мовляв, завдатко гупий на се. Пор. Wand. IV, 372 (Schuldig 9, 38).
4. Винного двома батогами не бють. (Ільк.)
Висловлено старий юридичний принцип, що за одну провину не слід карати два рази. Пор. у Німців: Der Schuldige muss oft doppelt bezahlen. Wand. IV, 374 (Schuldig 21).
5. Він хіба плотам не винен. (Лімна)
Знач. усюди задовжений, кожному сусіді винен. Поляк каже: On tylko figurze nie winien (Adalb. Winny 8); пор. Wand. IV, 373 (Schuldig 29, 32).
6. Даю ся винним. (Збараж.) Кладу ся... (Колом.)
Знач. признаю ся до вини. Пор. латинське Mea culpa.
7. За єдного винного сто невинних гине. (Мінч., Петр.)
В жттю аж надто часто невинуваті відповідають за чужу провину. Говорять головню про війну. У Поляків: Przy winnym i niewinnemu się dostanie (Adalb. Winny 9).
8. На винного шию брати. (Гнідк.)
Значіве не зовсім ясне. Мб. брати знач. брати горівку, напивати на кошт винуватого. Але слово „шия“ натякає на давні карні звороти: „дати шию“, „сварати на горлі“, якими означувано кару смерті. А в таким разі який ідейний підклад поговірки?
9. Нічого собі не винні сьмо, йно добре слово. (Ільк.)
Говорять противники при перепросинах, залагодивши вже суперечку між собою і приступаючи до могорича, без якого й „добре слово“ не скажеть ся. Пор. Wand. IV, 373 (Schuldig 37).
10. Сам собі винен. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що самохіть попав у біду або ввагає про такого, якому не спочувають у нещастю. Пор. Wand. IV, 371 (Schuldig 4).
11. Та кобим хоць що винен був! (Наг.)
Нарікає чоловік, що потерпів не за свою вину.
12. Той винен, кого тут нема. (Збар.)
На несприсутного найлекше зложити вину, бо він не може боронити ся. Те саме Adalb. Winny 11.
13. Хто винен, віддати повинен. (Залісе)
Затягнений довг треба сплатити. Те саме Adalb. Winny 2; пор. Wand. IV, 364 (Schuld 1).
14. Чи я тому винна, що перина зимна? Як би було Петра, вона б була тепла. (Сор.)
Жартливо відповідає чоловік, якого винуватять за якусь справу, в якій він зовсім не винуватий.
15. Що я тому винна, що Господь язик без кістки сотворив? (Кал.)
Огриває ся жінка, якій докоряють за балакучість або за ширене сльоток. Язык без кістки див. Adalb. Język 8, 12, 64; Zátur. V, 247 і далі у нас Язык.
16. Як я що винен, най перед вашими очима як віск скапаю. (Корч.)
Кашане воску зі свьічки в церкві „на винуватого“ грає визначну ролю в юридичних поглядах нашого народа, пор. Етн. Зб. V, 194..
17. Я не винен, вуйна винна, вуйна дати не повинна. (Наг.)

Звиняє ся жартливо парубок, коли йому дорікають зносинами з замужною жінкою.

18. Я не винен за макове зерно. (Наг.)

Знач. не винен ані крихітку. Макове зерно як символъ найменшої дрібниці пор. висше Видіти 32.

19. Я тому не винен, так міні Бог дав. (Наг.)

Говорять каліка, але також жартуючи лінивий, якому докоряють, що не хоче робити або за мало робить.

Винести. 1. Винесли би ті на окопище! (Наг.)

Проявляє. Окопище — жидівське кладовище або місце, де закопують падлину. Знач. щоб тебе признали негідним християнського похорону, а поховали разом з Жидами.

2. Не виноси сьмітьби з хати! (Наг.)

Не розголошуй того, що діє ся в хаті, прим. коли твої хатні сварять ся або бють ся. Пор. Adalb. Śmiecie 5; Wand. II, 1236 Kehrcht 1).

3. Так ся виніс, як би го хто вимів. (Луч.) ...як непішний. (Наг.)

Забрав ся, пішов мовчки або поспішно, боячись чогось.

Вино. 1. Дав на вино, на ладан, на церковні витребеньки. (Дар.)

Жартують із чоловіка, що справляє часто молебні та церковні відправи.

2. Мені склянка вина, а тобі гак і драбина. (Залісе)

Відповідь сердитого п'яниці на докори, що не багато і марнує добро.

Винуватий. 1. Двома бичами винуватого не бють. (Гнідк.)

Пор. висше Винен ч. 4.

Винюхати. 1. Винюхав би земне серце. (Наг.)

Знач. вислідив би річ навіть заховану в землі. Земне серце, рід труфлі, росте инколи до половини або й цілком у землі. Деякі селяне мають такий нюх, що знаходять місце в дісі, де находять ся земні серця і випорнують їх із землі.

2. Десь він то винюхав. (Наг.)

Знач. десь вислідив, винайшов. Пор. Zátur. VI, 574.

Виобертати. 1. Виобертав го на всі боки. (Наг.)

Знач. вибив або вимучив, ганяючи ним на всі боки при роботі.

Виопалати. 1. Виопалав нев, аж п'яти просила. (Голоб.)

Говорять про дівчину, яку парубок натамив у танци. Опалати — підкидати в гору на решеті або в коритці зерно, щоб вичистити його від грудок і трини.

Виостегати. 1. Виостыгав го, що сі влізло. (Наг.)

Набив прутом або палкою, пор. рос. стегать.

Випадає. 1. Випадає ци не випадає, а як треба, то мус. (Наг.)

Знач. супроти невідхильної конечности мусять уступати на бік огляди на чемність, на конвенціональні форми.

2. Як не випадає, то не роби. (Наг.)

Не випадає — es geziemt sich nicht, з огляду на загальну опінію, а не з огляду на саму суть діла. Говорять іронічно такому, що заслонює ся від якогось діла оглядами на конвенціональну чемність.

3. Що не випадає, то не випадає. (Наг.) ...то не подоба. (Кол.) ...то сі не годит. (Яс. С.)

Властиво тавтологія, для скріплення одної думки, що щось не слід, не прилично робити або мовити.

Випадок. 1. Без випадку сі не обійдеш. (Наг.) ...чоловік не прожів. (Кол.)

Випадок тут у значіню лихої пригоди, нещастя.

2. Борони Боже від випадку! (Наг.)

Додають як формулу благословенства говорячи про новий дім, про гарне збіже, то-що, де можна думати, що хтось позавидує або нашле шкоду.

3. Випадок ми сі став. (Наг.)

Знач. мене спіткала несподівана, звичайно немила пригода.

4. За випадок не ручу. (Наг.)

Знач. за несподіваний, непередвиджений зустріт обставин, які можуть зробити неможливим додержане слова, сповнене обіцянка.

5. На випадок, чого не дай Боже. (Наг.)

Говорять допускаючи хож на хвилю якусь нещасливу евентуальність.

Випаздерити. 1. Випаздерив го, аж дрантїя летіло. (Наг.)

Знач. набив сильно. Паздерити, віпаздерити — тіпати так як коноплі, щоб очистити їх від паздіря, пор. Желех. II, 596, з кепським наголосом.

Випазолити. 1. Випазолю ти очи, як ще раз до мене прийдеш. (Наг.)

Грозила жінка безсоромному сусідови, що не давав їй спокою своїм залищанем. Віпазолити — випарити окропом, у Желех. нема.

Випалити. 1. Випалив як з фузії. (Наг.)

Вдарив з лускотом, образово: сказав якусь несподівану, прикру або добру повину.

Випарити. 1. Випарив го як у лазни. (Дрог.)

Знач. набив або налякав, видержав у тривозі, так, що той аж потом обливав ся.

2. Випару, аж на ню не зможеш сісти. (Наг.)

Наблю по заді прутом, висічу.

3. Випарю, аж г—ця огню дасть. (Збар.)

Наблю сильно. Образ узятий із кременя, по якому бючи добувають іскри.

4. Так ті випару, аж буде с—а горіти. (Наг.)

Знач. наблю; грозять особливо малим дітям.

Випантрити. 1. Випантрив би і під землев. (Снят.) Випанітрував... (Наг.)

Про догадливого, бистрозорого, такого, що любить усюди нишпорити, всього дошукувати ся. Пантрити, панітрувати, чи не з лат. penetrare?

Випас. 1. На випас го дав. (Наг.)

Іронічно про батька, що дав свою дитину в найми. Підгірські селяне, хто держать вівці, дають їх на літо в гори на випас.

2. На добрім випасі був. (Лім.)

На добрій паші, на добрім стравунку, знач. добре годований, гладкий.

Випасти. 1. Випав би ти зад! (Наг.)

Значіне двојне: 1) щоб тебе висікли різками, так щоб тобі шкіра облізла з заду; 2) гумористичне кравецьке прокляте: щоб у тебе подерли ся штани і ти мусів купувати нові, пор. виспе Бог ч. 172.

2. Випав му з ласки. (Наг.)

Знач. стратив ласку в нього. Пор. Adalb. Wyrasć 4.

3. Випаде колись чоловікови меже людий піти. (Голоб.)

Прийде потреба забавити ся з людьми, піти до коршми або в гостину.

4. Випаде ще такий чьис! (Наг.)

Знач. прийде пора відповідна для якогось діла.

5. Випала ми дорога. (Наг.)

Знач. зайшла конечна потреба рушати в дорогу. Пор. пісню:

Ой бувай же ми, Ганусуню, здорова,
Бо ми випала на Україну дорога. (Наг.)

6. Випала ми нагла потреба. (Наг.)

Знач. прийшла несподівано.

7. Випало ми з тьмки. (Наг.)

Знач. забув. Память увялена як якась посудина, решето, пор. Wand. I, 1392 (Gedächtniss 1) і далі Память.

8. Випало ти з кишки. (Наг.)

Знач. ти зголоднів. Звичайно згідно до ненажера.

9. Гет ми випали підшви. (Наг.)

Знач. 1) подерли ся чоботи; 2) натомив ноги, ходячи довго а безхосенно за якимсь ділом.

10. Я не випав нікому з під фоста. (Наг.)

Знач. я не такий остатній, я також щось варт. Пор. Adalb. Wyrasć 1.

Випасти ся. 1. Випас сі на нашій праці. (Наг.)

Вигодував ся, а далі розбогатів із чужої праці.

2. Випас сі як пацюк. (Наг.) ...як бик. (Наг.)

Про грубого, товстого чоловіка. Пор. Adalb. Wyrasć się 5.

3. Випас черево як нецки. (Наг.)

Вигодував, виситив. Говорять про товстого, лінивого чоловіка.

Виперти ся. 1. А випер би сі тебе Пан Біг на страшнім суді! (Наг.)

Прокляте, про чоловіка, який прим. у суді заперечує річ, що сам бачив, або зробив.

2. Випер би сі Бога. (Наг.)

Про брехливого чоловіка, який готов заперечити найбільш очевидну річ.

3. Виперло би з тебе дух! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер серед тяжкої муки.

4. Випер сі в живі очи. (Кол.)

Заперечив таку річ, яку люде бачили на власні очи.

Виписати. 1. Виписав му аз і буки. (Кол.)

Знач. набив буком.

2. Випишу я ти на тій карті, що ї до люстра читают. (Льв.)

Знач. набю по задку.

Випити. 1. А то випив гіркої! (Кол.)

Зазнав прикрости, натерпів ся нужди.

2. А що, випив єс там добре? (Наг.)
Жартом, знач. набили порядно? насварили?
3. Випив, ані сі скривив. (Наг.)
Коли хтось випив міцної горівки, не даючи пізнати по собі, що його запекла.
4. Випив би, видійш, цілу бочку, як би перед нього поставити. (Наг.)
Про пияницю.
5. Випив дві тай то не повні. (Терн.)
Жартують із чоловіка, якого в гостині набили або наганьбили.
6. Випив тай не захлиснув сі. (Наг.)
Коли малий дівчак випе повну чарку, а також коли хтось не на чужу кривду, при якійсь справі.
7. Випий Іванку бляшанку, а за дві заплати. (Ур.)
Жартують із пиянці, якому звичайно приходиться платити далеко більше, ніж випив сам.
8. Випиймо, аби сі дома жінки не нудили! (Наг.) ...не журили (Яс. С.)
Приговорюють пиянці заохочуючи один одного до пия.
9. Випийте й закусіт, а на завтра до себе просіт. (Наг.)
Говорить жартливо господарь, запросивши до себе сусідів на почастунок.
10. Випийте, най вам дармо не стоїт. (Наг.)
Жартливо, коли хтось при почастунку дає стояти повній чарці.
11. Випили й закусили, а на більше не просили. (Голоб.)
Жартуючи говорять про коротку гостину.
12. Випити а не закусити, то гріх. (Дрог.)
Жартують при гостині, домагаючись закуски після чарки. Пор. Wand. IV, 1310 (Trinken 69).
13. Випити би сі випило, звісти би сі звіло; коби ще потому полежкити дали, тож то би добрі були! (Голоб.)
Так передразнював господарь лінивого слугу.
14. Випити дали, а затички не дали. (Наг.)
Жартливо домагають ся закуски по чарці.
15. Він би випив море! (Наг.)
Про непросиного пияницю.
16. От там то я випивала по дві неповні! (Коб.)
Знач. там то завнала біди та недостатку.
17. Такої-м там випив, аж ми сі світ закрутив. (Наг.)
Був у якісь пригрім положеню, завнав біди. Лихо уявлено в виді міцного, п'яного напою
18. Хто не випе до дна, той не зичить добра. (Ільк.)
Таж заохочують пиянці один одного при почастунку. Подібне у Німців: Trink aus bis auf den Grund, das ist dem Leib gesund, Wand. V, 880 (Austrinken 6, 5).
19. Що не випю, тобі лишу. (Наг.)
Відповідає чоловік-пияниця жінці, що лає його за пиянство. Пор. пияницьку пісню:
Здоров, здоров, товаришу!
Що не випю, тобі лишу. (Кол.)
20. Як випеш а не заткаєш, то горівка вдарит до голова. (Цен.)
Заткати — закусити.

Випімнути. 1. Випігне ми кожний кусник хліба. (Наг.)

Про скупого, завидючого чоловіка, що любить докоряти чи то служі, чи своїй сім'ї, що їдять за багато.

2. Випімнув му весь рід до дев'ятого покоління, до десятого почи-
танья. (Наг.)

Коли хтось у сварці чіпає та проклинає не лише присутнього противника, але його рідню живу і мертву.

Виплакати. 1. Виплакалам очи за ним. (Наг.)

Знач. ослабла від плачу, образиво: плачу раз у раз, не бачучи світла за сльозами.

2. Виплач сі, лекше серцю стане. (Дрог.) ...на серци ти лекше... (Наг.)

Загально звiсна поява, що сльози влагоджують нервову зворушену. Пор. Čelak. 195; Wand. V, 880 (Ausweinen 1).

Виплата. 1. Буде колись виплата меже нами! (Наг.)

Погроза: буде обрахунок взаїмних кривд, буде кара, пімста.

2. Буде тобі в ката виплата. (Кол.)

Знач. попадеш ся в катові руки, згинеш не своєю смертю, а на шибениці. Пор. Wand. II, 508 (Henker 30).

3. Станемо на єдній виплаті, ци бідні ци багаті. (Яс. С.)

Знач. станемо однаково на божім суді, де всякому буде віддано по справедливості.

4. То всьо прийде до виплати. (Дрог.)

Знач. за всяке зле діло буде кара, ніщо не буде подароване.

Виплатити. 1. Виплатив му до грейпарья. (Наг.)

Знач. усе, що був винен. Пор. Wand. I, 187 (Ausbezahlen 1).

2. Виплатит вам Пан Біг ласков своїов. (Наг.)

Говорить бідний чоловік, що не має чим віддячитись за одержане добродійство.

3. Виплачу я сі тобі ще з процентом. (Наг.) ...з лифов. (Косс.)

Знач. помщу ся за свою кривду, за твоє зло віддам тобі ще гіршим.

4. Не виплачу сі з того довгу до смерти. (Наг.)

Не конче про грошеву сплату, але також про велику вдячність

5. То ми сі в дубельт виплатит. (Наг.)

Знач. се мені принесе подвійну або загалом велику користь. Дубельт — з нім. doppelt.

Виплекази. 1. Виплеказ, як баба дівку. (Голоб.)

З насміхом говорять про щось ненормально розвите, прим. якийсь член тіла або худобину.

2. Виплекалам дитину, та в лиху годину. (Наг.)

Говорить мати про невдалу, ледачу дитину, або таку, що вмерла передчасно.

Виплести. 1. Ану виплети з г—а батіг! (Цен.)

З недалого матеріалу не зробиш нічого придатного.

2. Не виплете з г—а батога. (Ком.)

Значіне те саме, що й попередня.

Виплисти. 1. Аж он де вплив! (Дрог.)

Говорять про чоловіка, що віддалив ся геть і десь далеко дав про себе знати. Уявлено його як нурця, що тут пронер у воду, а виринув геть десь далек

2. Виплив би ти й той розум, що го не маєш! (Наг.)

Прокляте, знач. щоб ти здурів, хоч і без того дурний. Розум уявлений тут як якийсь плин розлитий у людським тілі.

3. Виплило ми з гадки. (Голоб.)

Знач. забув, перестав думати про се, позбув ся турботи.

Виплодити. 1. Виплодив караху! (Наг.)

Про батька, у якого багато дрібних дітей, а також про чоловіка, якого при- сіли воши.

Виплюнути. 1. Виплюнь і ногов затри! (Наг.)

Говорять чоловікови, що журить ся якоюсь марницею або якимсь поганим ді- лом, негідним його турботи; мовляв: покинь про се думати!

Виповісти. 2. Виповів ми службу. (Наг.)

Знач. заявив, що далі не потребує моєї служби. Жартливо говорять також про бездушні річи, прим. про одешину, що подерла ся, або про хліб, що минув ся.

2. Виповів, що мав на серци. (Дрог.)

Признав ся до всього, висловив свій жаль або причини свого невдоволення.

3. Виповів, як з книжки вичитав. (Наг.)

Виклав якусь річ ясно і гладко, або сердито.

4. Не виповів би моєї біди й за три дни. (Наг.)

Жалує ся чоловік прибитий різнородним лихом.

Виполошити. 1. Виполошив го, як заяцьи з капусти. (Цен.)

Вистрашив, вигнав із криївки.

Випостити ся. 1. Випостив єм сі, що й сьвіта не виджу. (Наг.)

Після великого посту у наших селян справді буває тзв. куряча сліпота.

2. Випостив сі, як миш у церкві. (Наг.)

В церкві миш не має що їсти.

3. Випостив сі як на пуци. (Дрог.)

Довго постив, жив не доїдаючи, мов пустинник у пустині. Німець каже: Wer nicht fasten will, muss nicht in die Wüste gehen, Wand. I, 937 (Fasten 23).

4. Хто сі випостит, той сі вичистит. (Цен.)

Вичистить мб. у двоякм значіню: 1) виголодніє ся і 2) у плього манє ся злість, завзяте, ворогованє, грішні думки. Пор. німецьке: Man lass einen ein Zeitlang fasten, so vergeht ihm das Tanzen, пор. Wand. I, 937 (Fasten 16, 17).

5. Хто сі випостит, тому всьо смакує. (Наг.)

Пор. німецьке: Wer lange gefastet hat, dem sind rohe Bohnen süß. Wand. I, 937 (Fasten 21).

Випотрошити. 1. Випотрошу з тебе кишки! (Наг.)

Погроза в сварці. Знач. убу на місці, розідру.

Виправити. 1. А то виправлений язик, як юхтова скира! (Наг.)

Говорять про язикатого, брехливого чоловіка, що любить обмовляти иньших.

2. Виправив би з дїтька довг. (Дол.)

Про впертого, безличного, енергічного чоловіка. Натяк на казку про міцного наймита, що ходив до чорта впомянати ся господаревого довгу, пор. Етн. Зб. I, 73 (вказана література в ноті).

3. Виправив го за море с—ти. (Наг.)

Вислав десь далеко по якусь марну річ або просто для жарту.

4. Виправив го на тамтой сьвіт. (Наг.)

Знач. убив, замучив на смерть або довів до смерті ліченням.

5. Виправив сі на вівсі. (Наг.)

Первісно про коня, що їдючи овес виглядає гарно; образowo і з насміхом про чоловіка, що здоров і виглядає добре не вважаючи на пісну і погану (вівсяну) їду. Часто жартують так із Бойків, що живуть переважно вівсьним хлібом.

Випрати. 1. Виправ го, аж луск ішов. (Наг.)

Знач. набив; порівняне взяте з прана білизни, при чому йде лускіт від праників.

Випровадити. 1. Випроваджу я тебе с псами. (Наг.)

Знач. вижену, ще й псами затрваю.

2. Випровадив го в поле. (Дрог.)

Знач. одурав, ошукав; поле тут рівнозначно з бездоріжжям.

3. Випровадив го з парадов. (Наг.)

Іронічно, знач. в лайкою і побоями.

4. Випровадив сі на Поталове. (Дрог.)

Знач. умер. У Дрогобичі був колись міщанин Потала, якого грутт закуплено під міське кладовище. Та в приповідці є й гра слів, бо Потала зближується з потанути — пропасти, щевнути, вмерти.

5. Випровадив ся до Закопаного. (Черт.)

Знач. умер. Приповідка мб. новітньої формації, коли польська місцевість Закопане зробила ся звісною і в східній Галичині і дала привід до сеї гри слів (Закопане — могила, в яку закопують покійника).

6. Випровадив ся своїм власним коштом. (Льв.)

Знач. забрав ся геть, виніс ся зо скандалом, не сьміючи протестувати.

7. Випровадит він тебе по за хрест. (Вік.)

Знач. одурить, отуманить. Хрести поставлені на роздорожях на Поділку, особливо зимою — одині знаки, що показують, куди йде дорога. Випровадити по за хрест значить стільки, що звести з дороги на манівці.

Випроси. 1. Пішов на випроси. (Лол.)

Знач. на жєбри, у старці.

Випросити. 1. Ані випросити, ані вимолити. (Наг.)

Про твердосердного, немилосерного чоловіка, у якого годі добити ся ласки.

2. Борше би випросив у пса кість, як у скупого кусник хліба. (Наг.)

Пес глоджучи кість дуже сердатий і не любить випустити її з зубів.

3. Випросив го в хати. (Льв.)

Чемно або й не дуже чемно повбув ся його, прогнав із своєї хати.

4. Випрошу я в Бога на тебе тьжже безголовї. (Наг.)

Говорять покривджений чоловік кривдникови.

5. Ледвом сі випросив від тої ласки. (Наг.)

Ласка тут іронічно, в значіню якогось клопітливого обовязку або порученя.

6. Так у нього випресиш, як у бика молока. (Наг.)
Говорять про скупаря, у якого годі випросити що небудь.
7. Чого не випрошу, то й так озьму. (Голоб.) ...то видру. (Наг.)
Говорять про злодійкуватого або напастливого чоловіка. Навпаки у Поляків: *Czego nie wyprosisz, nie wydrzesz.* (A d alb. *Wyprosić.*)
8. Ще я си випрошу кусень хліба. (Наг.)
Говорять казіка, німечий чоловік, що не може вже заробляти на хліб.
9. Як не випросит, то вигрозит. (Лол.)
Знач. добуде коли не просьбою, то погрозою.
- Випсыкати.** 1. Випсыкав го, як ката. (Наг.)
Відстрашив від чогось самими словами, лайкою або погрозами.
2. Ого, мене не выпсыкаеш! (Наг.)
Знач. мене не залякаеш, я не бою ся марної погрози.
- Випташити.** 1. Випташив зерно з сусіка. (Наг.)
Про домашнього злодія, що по троха, непомірено випорожнив сусік, немов птах видьобав зерно по верну. Пор. више *Видьобати* 1.
- Випулити.** 1. Випулил очи як цибулі. (Лол.) ...як индик. (Лол.)
Про чоловіка з витріщеними очима або про такого, що вдивляє ся в щось сильно, дивує ся чомусь.
- Випустити.** 1. Випустив дух як обух. (Збар.)
Говорять, коли хтось у компанії наробив смроду, так що аж у ніс ударило.
2. Випустив сі в далеку дорогу. (Наг.)
Знач. вибрав ся, з відтінком того значіня, що не приготував ся добре або що се дорога небезпечна.
3. Випустив таке, чого не міг здержати. (Збар.)
Жартують, коли хтось у товаристві голосно випустить газ, або скаже якусь дурницю.
4. Випустиш слово, то вже не спіймаеш. (Кол.)
Про необережне, сердите слово, яке сказати легко, але годі зміркувати і відвернути його наслідки. Пор. *Wand. V, 402 (Wort 117); Čelak. 79.*
5. Зараз тут з тебе випущу кишки! (Наг.)
Знач. убу, проколю.
6. Не випущу ті з рук живого! (Наг.)
Погроза: вбу на смерть.
7. Що раз випустиш, то вже не ззімаеш. (Наг.)
Говорять рибаки про рибу, яку часом беручи з сіти випустять дехто з рук і вона втече; загалом: що не вдало ся від першого разу, сього не зробиш добре.
- Випуцувати.** 1. Випуцував го, як цісарську ремунду. (Наг.)
Знач. вилаяв на всі заставки. Ремунда, з французького *remonte* (військовий термін) — кінь, шкапа.
- Випчихати ся.** 1. Випчихай сі, поки то зробиш. (Наг.)
Знач. не зробиш того, не твоя сила, не зумієш.
2. Треба сі випчихати, поки відти виїхати. (Дрог.)

Мовив візник, заїхавши в невиланне болото.

Випхати. 1. Випхали дурного на божу дорогу. (Кол.)

Знач. обдерли (своєми чи сусідами), обграбували, зруйнували і пустили в старці за зебраним хлібом.

2. Випхали ї за нього, як у болото. (Наг.)

Знач. присилували її вийти заміж за нелюбого чоловіка.

3. Дай ся випхати! (Льв.)

Знач. ти такий дурний, непотрібний, що слід би тебе випхати мов заграничну звірину і показувати за гроші як куріоз.

Випхнути. 1. Випхнули го за двері, аж носом землю запоров. (Наг.)

Пхнули, аж упав. викинули.

Випяти. 1. Випїив за нього г—ю. (Дрог.)

Знач. відвернув ся від него, покинув його в біді, показав ся невдячним.

2. Він ще колись на тебе с—ку випне. (Кол.)

Знач. відплатить невдячністю за твоє добро, покине тебе в біді.

Вир. 1. В сам вир попав. (Кол.)

Знач. у найнебезпечніше місце, в сімю де повно неагоди, сварки, грізні, в товарство, де бють ся.

2. Хіба виру шукати, де найглібше. (Снят.)

Вислов розпуки: хіба втопити ся.

3. Як у вирі вода, так мінї голова сі крутит. (Наг.)

Говорить чоловік у великій турботі, не бачучи виходу зі свого лаха.

Вирабляти. 1. Таке в ним вирабїїє, мало на голові не ходит. (Наг.)

Знач. тїшить ся, жартує, бавить ся, або також: сварить ся, бє ся.

2. Що ти вирабїїєш та витворуєш? (Наг.)

Окрик досади: які збиття, жарти, непотрібні річи ти робиш!

Виратувати. 1. Виратував го, як кота від сала. (Наг.)

Жартливо: повбавив його якоїсь потрібної, любної річи, довів до бідности.

Вирахованє. 1. Ніц вирахованїи не маєш. (Наг.)

Говорять до легкомисного, добродушного чоловіка, що тратать свої засоби не питаючи, що лишать ся йому самому.

Вирахуваний. 1. Вирахуваний як Жид. (Льв.)

Знач. чоловік, що вміє числити ся зі своїми засобами, егоїст, скупий.

Вирахувати. 1. Вирахував на пальцьох. (Наг.)

Вичислив, висловив усі свої жаданя або кривди.

2. Вирахую ти сі з кожного грейцарика. (Наг.)

Знач. виважу, куди я що видав.

Вирвати. 1. Аби йому вирвало, що йому наймиліше, як він мінї вирвав мою працю. (Залїщ.)

Прокляте. Вирвало тут у значіно: аби якийсь демон ухопив. Натяк на жидівського ангела смерти, який буцім то що року в судний день „вириває“ одного Жида, знач. забирає його з тілом таж, що ніхто не знає, де він подів ся.

2. Бодай ті вирвало та вихопило з межі миру хрещеного! (Наг.)

Прокляте: щоб ти згинув нагло. Див. увагу до ч. 1.

3. Вирвав ся як гола з колопень. (Войн.)

Знач вискочив з несподіваним дотепом, з недорічною увагою. Беруча конопці жінки задля задухи роздягають ся не раз до сорочки. У Поляків: Wygwał się jak Filip z kopory. (A d a l b. W y g u w a ć się 3).

4. Вирвало би ті, як Жида в судний день! (Наг.)

Прокляте: щоб ти нагло згинув, пор. висше ч. 1.

Виренти. 1. Виречу сі всього, аби тебе не видів. (Наг.)

Вислов знеохоти, омерзівя: покину діло розпочате спільно, дім, сімю і т. и.

2. Він би сі вирік Бога за трейцар. (Кол.)

Говорять про захланного, ненаситного чоловіка.

3. Не вирче й слова, так сі завзьив. (Кривор.)

Коли селянин загніває ся на кого, то не говорить до него, не витає ся, не товаришує не раз цілими роками.

4. Хто сі вирече роду, того сі рід вирече. (Наг.)

Виректи ся свого роду вважає ся у селян тяжким гріхом, знаком великої бесердечности.

5. Що вирчеш, того не злижеш. (Кривор.)

Знач даного слова не вернеш; коли скажеш комусь лихе слово або пообіцяєш щось, то вже поноси й наслідки. Пор. польське: Kto na kogo wygryzu, tego mu Pan Bóg styczy. (A d a l b. W y g r y z u ć (?) 1).

6. Як я би сі вирік тата-мама, то мене би сі Бог вирік. (Наг.)

Виректи ся, заведбати батька-матір'я — найтяжший гріх, за який Бог немилує покарає.

Вирискати ся. 1. От то ми ся вирискав приятіль! (Дол.)

Іронічно: знайшов ся приятіль, що замість помогти та ще шкодить.

Вирихтувати. 1. А то-и сі вирихтував, аж ми в пїити пішло! (Наг.)

Знач сам собі наробив біди, накликав клопоту. Від нім. richten — кермувати, давати напрям. Слова зложеної в richten мають найріжнійше значіне.

2. Вирихтував го нам глуш. (Кол.) ... на ікс. (Льв.) ... на пшик. (Наг.)

Знач зробив йому якусь велику пакість, звів його пляни ні на що.

3. Вирихтую я тебе, що попаньяташ! (Наг.)

Погроза: дам ся тобі в знаки, докучу тобі, помщусь на тобі.

4. Вирихтував го на гоц. (Кривор.)

Дословно: накермував його, себ то його дарабу, на водопад, на небезпечну бистрину; далі: обдурив, ошукав його, наробив йому шкоди, клопоту.

Вирівнати. 1. Вже я вам вирівнаю вашу шкоду. (Дрог.)

Знач заплачу, відроблю за шкоду.

2. Вирівнає ще Пан Біг гори з долинами. (Наг.)

Знач прийде ще однакова справедливість для бідних і богатих; доведєсь іще гордому впасти, усмирити ся.

Вирід. 1. А то яки-сь вирід, не дітина! (Наг.)

Про лиху, непосидючу дитину.

Вирізати. 1. Виріж ним до землі, аби сі аж ногами накрив! (Наг.)

Вирівав... аж сі... (Наг.)

Знач. вийшло сильно, удар ним до землі. Накрити ся ногами — задерти в гору ноги, упавши на землю плечима.

2. Вирівав будинки на ціле село. (Наг.)

Знач. вибудував високі, гарні, показні будинки.

3. Вирівав му межé-очи. (Наг.)

Знач. ударив у лице.

4. Вирівав прут, а самого ним б'ют. (Наг.)

Про чоловіка, що заваривши якусь колотначу сам у ній потерпів найбільше, що сам дав ворогам спосіб, як йому пошкодити.

Виробити. 1. Виробив свою силу на дідьчу маму. (Рог.)

Говорять наймит або приймич, що стратив молоді літа працюючи на чужих людей. Порівняй пісню:

Бідаж тому наймитови старому, малому,

Що виробив свою силу сам не знає кому. (Рог.)

Виродити ся. 1. Десь сі таке виродит, ні в вітцьи ні в маму. (Наг.)

Про невдатну, негарну, неадібну або злу дитину.

Вирости. 1. Виріс до неба, а дурний як треба. (Ком.)

Про великого а дурного чоловіка

2. Виростеш із того, не бій сі! (Наг.)

Знач. мине ся се лихо, перебудеш його; жартливо також про добро, мовляв: не тіш ся надто, вийдеш і ти ще на біду.

3. І я не в лісі виріс, а меже людьми. (Наг.)

Говорять чоловік, якого занедбують у товаристві, обминають чаркою, — мовляв: і я варт того-ж, що й інші люди.

4. Не виросте грушка на вербі. (Наг.)

Образово: з поганого роду, з лихого виховання не вийде добрий чоловік.

Вирунтати. 1. Вірунтав го в місцьи. (Дрог.)

Випхав, вигнав із якоїсь посади або з дому.

Вирушити. 1. Вирушив як на войну. (Наг.)

Коли хтось вибрав ся до якогось діла з великими приготуваннями.

Вирядити. 1. Вирядив го на тамтой сьвіт. (Наг.)

Знач. виправив, вислав, тоб то вбив або через занедбане, морене голодом довів до смерті.

Висадити. 1. Висадили мене аж на понівське місце. (Луч.)

Жартує підчас гостини той, кого посадять на чільнім місці (на покуті) за столом, де звичайно саджають попа.

2. Іване, висади кіт на під, блохи попутай тай сьидь собі! (Орт.)

Жартують із жидівського наймита, коли сей жалує ся, що має багато роботи.

Висипати. 1. Висипав кости з воза. (Наг.)

Знач. випав із воза, коли віз перевернув ся, потовк ся сильно.

2. Висипав му вікна. (Наг.)

Значіне двоєма: 1) вибив вікна; 2) повибивав або попідбивав очи.

Вісїти. 1. Вісїт ти вуйко в носа. (Наг.)

Говорять до дітей упоминаючи їх, щоб обтирали собі носа; іронічно також до молодика, що мішає ся в розмову старших, мовляв: ти ще дитина.

2. Маю висїти за одну ногу, волю за обі. (Мінч. Петр.)

Знач. маю відповідати або терпіти кару за дрібну річ, волю за велику. Пор. Leriej za obie podze wisieć (Adalb. Wisieć 4).

3. Ще на мні висїт довжок. (Наг.)

Знач. іще й доси залигаю в довгом, доси він не сплачений.

4. Що має висїти, то не втоне. (Ільк. Петр.) ...то сї ни утопит. (Кольб.)

Про злого чоловіка, якому, мовляв. не страшна ніяка пригода, бо йому призначено висїти на шибениці. Те саме у Поляків, Adalb. Wisieć 3, 6; Wand. II, 347 (Hängen 2); II, 350 (Hängen 50).

5. Як за одну ногу висїти, так за дві. (Яс. С.)

Значіве те саме, що й висше ч. 2.

Висканати. 1. Я собі це не вискавав, так мні Бог дав. (Цен.)

Знач. се (якесь казїцтво, лихо або якась добра примета) прийшло мені не з жарту, не з власної волі, а я з тим уродив ся, або в загалі се прийшло на мене з божого допущу.

Вискочити. 1. Вискочив, як козак в маку. (Кол.)

Вирвав ся не в пору з якимсь дотепом. Те саме у Поляків Adalb. Wy-skoczyć 2.

2. Вискочив як Сень з колопеня. (Наг.)

Вирвав ся з чимось не до ладу, вийшов між людей голий або обдертий. Пор-висше Вирватись ч. 3.

3. Вискочило би ти око! (Наг.)

Промяте, коли хтось скаче або бігає на пережїр або на шкоду другому, пр. по траві, або де иньші коплять.

Виславити. 1. Виставили мї на все село, шо-м богач. (Наг.)

Розголосили. пустяки поголоску, розуміє ся, безпідставу.

2. Не дармо то люде виславїють. (Наг.)

Знач. оповідають про когось дивні, не киче похвальні річі.

Вислуга. 1. Я вже на вислуві. (Наг.)

Знач. уже дослугую свого реченця у господаря, добуваю реченця карі ітд.

Вислужити. 1. Вислужив дві капїтуляції. (Наг.)

Про наймита, що служив довго в однім місці. Первісно про військову службу, в якій одна капїтуляція числила колись 12 літ.

2. Вислужив сї в мамі тай пішов до яни. (Яс. С.)

Про сина, що вмер дитиною або молодим парубком. Датина поки мала, вва-жає маминною власністю і служкою, тільки пізнійше переходять під батькову руку.

Вислухати. 1. Вислухав ще Господь мою молитву. (Кол.)

Говорять у сварці, просячи в Бога всякого лиха на противника.

Вислухач. 1. Будь добрим вислухачом, будеш добрим повідачом. (Ільк.

Петр.)

Хто вміє добре вислухати, той зуміє добре оповісти. У Білорусів: Будь перше вислухачимъ, а потымъ повѣдачимъ (Нос. 265); у Німців троха в иньшїм значїню: Wie der Hörer, so der Lehrer. Wand. II, 782 (Hörer 7).

Висмаркати ся. 1. Висмаркай сі вперед, а потім ставай во мнов до розмови (Наг.).

Говорять старий молодшому, коли сей бере ся в чім будь перечити йому.

Висмарувати. 1. Висмарую с—ку, аж ти спухне. (Наг.)

Знач. набю, висічу.

Високий. 1. Високий як драбина (Наг.)

Про високого а худотілого чоловіка.

2. Високий як дуб. (Наг.)

Про високого, статного, огрядного чоловіка. Те саме Adalb. Wysoki 2.

3. Високий як дуга. (Ільк.)

Про чоловіка високого а тонкого, згорбленого.

4. Високий як оборожина. (Наг.)

Оборожина — високий, сильно в землю вкопаний дрюк; на чотирьох таких дрюках держить ся, піднімає ся в гору або спускає ся в няз обориг.

5. Високий як тика. (Дрог.)

Про високого а тонкого чоловіка. Те саме у Поляків Adalb. Wysoki 1.

6. Високий як тополі. (Наг.)

Про чоловіка високого а тонкого.

7. Високі пороги на наші ноги. (Ільк.)

Знач. се заванадто великі пани, щоб ми могли з ними товаришувати Пор. Adalb. Próg 3.

Високо. 1. Високо голову носит. (Наг.)

Знач. гордує нами, не добавчає нас. Те саме у Німців Wand. II, 1522 (Korf 540).

2. Високо ся дивити. (Гнідк.) ...носити. (Гнідк.)

Про чоловіка з надто великими претензіями, з високими намірами. Пор. вел. рус. Онъ високо мѣтитъ.

3. Висше носа писок задирати. (Гнідк.)

Іронічно про надмірно гордого, претенсіонального чоловіка.

4. Не с—и висше, ніж с—ка виросла. (Льв.)

Знач. не вдавай надто великого пана, не пишай ся своєю силою ані своїм богатством по над міру того, що маєш дійсно.

5. То для мене за високо. (Яс. С.)

Ся розмова занадто мудра для мене, а сього не розумію. Те саме у Німців Wand. II, 690 (Hoch 61).

6. Хто високо літає, тот низко сїдає. (Ільк.)

Хто має занадто великі претензії, кладе собі ціли висші по над свої сили, той кінчить звичайно чимось дрібним і буденним. Загально розповсюджена приповідка. Пор. Adalb. Latač 2; Гильф. 2897; Wand. II, 690 (Hoch 63), Haller I, 13; Osm. Spr. 65; Wahl II, 45.

Висохнути. 1. Висох як на грядях. (Наг.)

Гряди — два грубі дрюки в селянській хаті, укріплені між двома стінами понад пічю. Сюди кладуть сушити різні річи: дрова, коноплі, шматє.

2. Висох як шкіна. (Наг.)

Про худого, вигодоного чоловіка. Скіпка робила давніше з сухої березини Польське: Wyszły jak trzaska (A d a l b. Wyszły 3).

Виспати ся. 1. Виспав сі як повх. (Наг.) ...як борсук у ямі. (Яс. С.)

Знач. спав довго й твердо. Повх — зв'їрка *Myoxus glis*.

2. Виспит сі й на камені. (Наг.)

Про молодого, якому не треба вигідного ліжка, васне дебудь. Те саме у Словаків (Záur. VI, 440).

3. Виспиш сі як сорока на плоті. (Наг.)

Знач. не будеш мав коли спати, бо згонять до роботи (мова про наймита, невістку). Пор. польське: Wyspał się by mysz na rudle (A d a l b. Wypać się 3).

4. Висплю сі й на кудалі. (Наг.)

Знач. без постелі, без вигоди, буду спати де будь

5. Та ци виспиш ти сі коли в своїм житю? (Наг.)

Говорять з докором до такого, що любить довго спати.

Виспівати. 1. Виспівав усе як канарок. (Льв.)

Про злочинця, що признав ся до всього в слідстві. Первісно про такого, що признав ся на тортурі, кричачи „співаючи“ на муках.

Висповідати. 1. Висповідав гз, як у великий піст. (Наг.)

Знач. наганьбив, присоромив впоминаючи його погані вчинки.

2. Висповідав я тебе без попа. (Цен.)

Знач. наганьблю, присоромлю перед людьми, наблю.

Вистава. 1. Таке би лиш де на виставу післати. (Льв.)

Говорять про всяку незвичайну річ, але також про всяку комічну або дивовижну сцену, сварку або бійку.

Виставити. 1. Вівстав зробити. (Льв.)

У жаргоні львівських вуличників „вівстав“ знач. утімай; вистав зробити — втекти; ся фраза перейшла і в околичні села.

2. Виставив на нього с—ку. (Наг.)

Знач. відплатив ся йому невдякою, занедбав його, покинув його. Пор. Випати 1.

3. Виставив палець із вятіра тай каже: „Ов, слота!“ (Цен.)

Жартливо про лінвого, який терпить через своє лінвство, та приймає се лихо з певним гумором. Натяк на анекдоту про Цагана у вятіри, пор. Етн. 36. VI, 545.

4. Вистав ніс на двір тай назад на піч. (Наг.)

Говорять до дітей у зимі, які напірають ся, щоб їх пустили на двір із хати.

5. Виставила каплицю. (Дрог.)

Про жінку, що зробила цинічний жест або про таку, що спить гола. Натяк на анекдотичне казане якогось попа, що посвячуючи каплицю говорив з патосом: „Наша пані виставила! Але не гадайте, що щось там таке! Виставила каплицю, де приходите Богу молити ся“. Каплиця в значіно звісного жіночого органа також у пісні:

Ой сідла на порозі тай підняла ногу,

А дід мовив, що каплиці, тай сі молив Богу. (Наг.)

Вистати. 1. Вистало на рибу, вистане й на юшку. (Дрог.)

Образово: вистало кошту, заходу на більшу річ, то вистане й на меншу.

2. Вистане до самої смерти. (Наг.)

Кажуть про нову хату, до якої спроваджують ся, а також про якесь тяжке лихо, мовляв: досить мені сего до самої смерти, не треба, щоб ще повторило ся.

3. Вистане до страшного суду. (Наг.)

Кажуть про труну або про одягу, в яку одягають мерця.

4. На то би й мене цілого не вистало. (Наг.)

Про якийсь надто великий видаток, мовляв: на се не вистало б, як би й мене самого і все мое добро продати.

5. Не вистане мене на такі видатки. (Наг.)

Знач. мої засоби, мої сили за малі на се.

6. Не вистане скирка за виправку. (Наг.)

Знач. приготована до якогось діла довші, коштовніші, ніж сама та річ, про яку ходять. Пор. Adalb. Skórka 13.

Вистояти. 1. Вистояв єм увалу божу, най буде Богу невимівно. (Наг.)

Знач. вислухав служби божої. Про „най буде Богу невимівно“ див. висше Бог 251. Вислухане служби божої селянин уважав добрим і спасенним ділом, певного рода заслугою перед Богом.

2. Вистояв перед дверима. (Цен.)

Про чоловіка, що довго і надаремно ждав на щось, просив чогось у пана чи у власти.

3. Іди гет, не вистоюй місце! (Наг.)

До уприкреного чоловіка, що просячи чогось стоїть довго на однім місці.

4. Ледво-м вистояв на ногах. (Ниг.)

Знач. мало не впав з ослабленя, але також: мало не кинув ся на когось з лютоги.

5. Таки вистою свою чергу. (Кол.)

Знач. стоятиму доти, доки не прийде черга на мене; дїждусь своєї черги, дібюсь свого права.

6. Чого тут вистоюєш? (Наг.)

Знач. чого дожидаєш, стоїш так довго?

Вистрілити. 1. Вистріль му в лоб, ци що знає. (Наг.)

Дословно: не розумітиме навіть тоді, коли будеш стріляти на нього, вовсім дурний, тумановатий.

2. Вистрілив на вітер. (Наг.)

Дословно: вистрілив не міряючи нікуди, на дармо; образово: сказав, обіцяв погрозив, а не сповнив того.

3. Вистріль му на віват! (Кривор.)

Жартливо: дай йому добре по за вуха, вдар сильно.

Вистроєний. 1. Вистроєна як ляльба. (Дрог.)

Про гарно одягнену дівчину. Те саме Adalb. Wystrojony 1.

Вистроїти. 1. Вистроїв му збитка. (Наг.)

Зробив пакість, жарт, прикрість.

2. Вистроїв ся як панна до сльобу. (Льв.)

Про гарно одягненого чоловіка, але також гумористично про обдертого, обшарпаного. Пор. Adalb. Wystroić się 4.

Вистругати. 1. Вистругав хлопця як ляльку. (Голоб.)

Сьміє ся парубок з обдуреної дівчини.

Виступити. 1. Виступай на пляц! (Кол.)

Знач. ставай до бійки, а також: скажи рішуче слово.

2. Виступила му юха з носа. (Крех.)

Побали його так, що бризнула кров із носа.

3. Виступили му сльози на очох. (Наг.)

Знач. закрутили ся, показали ся сльози, заплакав.

4. Виступит ти кров з поза ніхтів, як сі с тобов привитаю. (Голоб.)

Погроза. Привитаю ся, знач. візьму тебе в свої руки і здушу, аж кров виступить.

Висунути. 1. Висунуло сі, як з коньї п — енї. (Наг.)

Говорять про чоловіка на вид доброго, чемного й чесного, коли почують про нього якусь дуже лиху відомість, що він зробив якесь погане діло.

Висушити. 1. Висушив би голову, аби не знати яку. (Наг.) ...хоць би й кінську. (Орт.)

Знач. вивів би всякого з терпцю, завдав би грижі, довів би до розпуки Кінська голова — велика, знач. може стерпіти багато Див. далі Кубила.

Висуятити. 1. Висуятив ем сі цілу ніч. (Наг.)

Знач. не міг спати, вимучив ся.

Витати. 1. Витаємо, витаємо! Гості до нас! (Дрог.)

Формула привітання, якою відзиває ся господарь, коли в його хату входять гості або й чужі люде.

2. Витаєте, Витку! Скидайте свитку! (Дрог.)

Жартують витаючи несподіваного або непожданого гостя. Значіне другої половини приказки двоєке: або розгостіть ся, або скиньте свитку, яку ми заберемо від вас за якийсь довг. Щось подібне, іронічне проти новоприхожого у Словаків: *Vitaj prišiel, skogo pojdeš?* (Záur. XVI, 160).

3. Витали, а за здорове не питали. (Цен.)

Знач. не дуже то щиро й витали, бо в формулах привітання власне питане про здоровле стоїть на першим місці.

4. Витали, але сідати не просили. (Наг.)

Оповідують про неприємну гостину, коли хтось увійшов у хату і зарав вийшов не зорудувавши нічого.

5. Витають як доброго, а женут з хати як пса. (Кол.)

При вступі в хату не півнати, з якими намірами входить чоловік, а як пізнають, що злий, то й гонять геть. Я чув сю приказку від жebraка, який характеризував нею деяких богачів-міщан, мовляв: з разу чемненькі, а коли треба щось дати, то гонять із хати.

Виткнути. 1. Виткнув му так, як пальцєм у око. (Цен.)

Виткнути образою: упімнути, лагідно накартати. Поговірка іронічна, про невручного, брутального проповідника, що замість лагідного упімнення накидає ся на чоловіка з лайкою.

2. Виток єм палець, робити не можу. (Наг.)

Знач. вивихнув палець. Насміх над неробою, що задля якоїсь марниці не хоче робити.

Витратити ся. 1. Витратив єм сі до феника. (Наг.)

Знач. видав усі гроші, зубожів.

Витребеньки. 1. На витребеньки то ти є, а до роботи тебе нема. (Батят.)

Говорять легбодухам, що люблять жартувати і робити пакости, але не працювати. Пор. пісню:

Ой на деньки роботици, на деньки, на деньки:
Нема тебе до роботи, лиш на витребеньки. (Батят.)

Витримати. 1. Дай Боже витримати! (Кол.)

Потішають себе в біді, жартуючи з неї.

2. Кобим тото витримав, то ще бим довго жив. (Стрий)

Говорить чоловік у великій біді, якої, здаєть ся йому, він не переживе.

3. Не можеш витримати, то кинь. (Голоб.)

Жартлива порада, коли хтось жалує ся: таку, мовляв, біду маю, що не можу витримати. Пор. нім. *Wirf ab, was zu schwer ist.* *Wand. I, 19* (Abwerfen 1).

Витріщити. 1. Витріщив очи як бачки. (Наг.) ...як цибулі. (Наг.)

Знач. видивив ся цікаво, з зачудуванєм, з тупим виразом. Пор. *Zatur. XV, 189.*

2. Витріщив ся на милю, а не видит на пядь. (Гнідк.)

Про короткогорого, що витріщав очи, а проте не бачить добре.

3. Витріщ очи, як серед ночі! (Дрог.)

Образою: до недогадливого, тумановатого чоловіка, який не бачить, що коло него дієть ся, як його ошуякують.

Витягачка. 1. На мене витягачка, а на тебе сїм літ с—чка. (Яс. С.)

Коли один витягає ся (зоставши з постелі), а другий докоряє йому тим, гонить до роботи, то перший так відповідає на його докори.

Витягти. 1. А хто витяг ковбасу з борщу? (Наг.)

Жартливо допікають такому, що був підозрений у якісь дрібнім хатнім злочинстві, але не признав ся і уйшов кари. Натяк на анекдоту про сліпого діда, якому поводитатор украв шматок ковбаси з борщу, та сей занюхавши її побив поводитатора за ту ковбасу, якої не бачив. Пор. *Етн. Зб. VI, 221.*

2. Витяг бис си зуб! (Наг.)

Клинуть злодія, що прим. витяг щось із воза в часі ярмарку. Пор. *Wand. V, 489* (Zahn 136).

3. Витяг го за язик. (Наг.)

Знач. вивідав, хитро підійшов і заставив виговорити ся. Пор. *Wand. V, 642* (Zunge 263).

4. Витяг єм сі до остатного. (Наг.)

Дословно: тягнучи натомив ся до крайнього занепаду сил; образою: винищив ся надсильними видатками (прим. на удержанє сина в школах, на викуп сина від військової служби і т. н.)

5. Витыг ем ті в болота. (Наг.)

Знач. видобув із біди, в поганого товариства Пор. висше Болото 11.

6. Витыг в нього всі секрети. (Дрог.)

Знач. вивідав, випитав.

7. Витыгли би ті гаками на окопище! (Наг.)

Прокляте. Колись в часі страшних пошестей мерців тягли гаками до ям, щоб не доторкатись їх.

8. Витыгло би в тебе душу! (Наг.)

Прокляте: щоб ти помер. Душа уявлена тут як щось, що ставить опір, прим. як риба, яку треба тягти з води. Пор. евангельське: сію пощ душу твою истяжу от тебе. Лук. XII, 20.

9. Витыгни го на розмову! (Наг.)

Застав його говорити, введи в такий настрій, щоб виговорив ся.

10. Витыгнув з мене всі цімоги. (Наг.)

Знач. вимучив мене, витягнув усі засоби, всі мої сили. Походжене слова цімоги мені неясне; значіне його на підставі отсеї поговірки подав я Желехівському: вутро, кишки, жили, пор. Желех. II, 1057.

11. Витыгнув мі в хати, хоць ем мере не хотів. (Наг.)

Витягнув значить часто: намовив, упросив вийти, морально спонукав.

12. Не витыгне й кінь по над силу. (Наг.)

Знач. тим менше чоловік може витерпіти або працювати по над силу. Пор. Adalb. Кош³⁸.

13. Той би витыг усі жили в чоловіка. (Дрог.)

Про докучливого, пакістливого чоловіка, лихваря, або завзятого процесовича. Натик на давню кару смерти задавану через вицягане жил із поломаних членів.

Витякати. 1. Коби то чоловіка вітыкало! (Кривор.)

Знач. коби то людська (спец. моя) змога, достатки, час! А то нема.

2. Не вітыкає мене на такі відатки. (Кривор.)

Знач. не вистарчає моя заможність, мій масток.

Вифиркувати. 1. Е, він он тепер вифиркує. (Наг.)

Знач. здоров (у відповідь на питанє про когось, що недавно нездужав), веселий, не журить ся.

2. Побіг вифиркуючи (Наг.)

Знач. побіг у дуже веселім настрою, як кінь, що зірвав ся з припону.

Вифирци. 1. Вифирци біжит. (Наг.)

Знач. чвалає, біжить фиркуючи, про молоду, бутну худобину, теля або коника.

Вифорувати. 1. Вифорували го з рідного дому. (Дрог.)

Вигнали, дословно: викинули за двері (з лат. foras) при помочи уряду.

Вифурувати. 1. Вифурують му кости з гробу. (Рогат.)

Поганого чоловіка по смерті проклинають люде і тим немов викидають із гробу його кости. Пор. Етн. Зб. VI, 8.

Вихід. 1. Вже йому виходу не буде. (Наг.)

Знач. не вудужав з недуги, не вийде в вязниці або з біди.

2. З тобов ні виходу ні посіджінья. (Наг.)

Знач. нестерпний, невірлий. Пор. словацьке Nie vyvod ani rozvod (Zá-tur V, 719).

3. Не виджу виходу з тої справи. (Наг.)

Справа така трудна та замотана, що не знаю, як виплутатись із неї.

Виховати ся. 1. Де ти сі виховав, ци в лісах, ци в дебрах? (Наг.)

Гсзорять до чоловіка, що не знає звичаю, товариських форм.

2. Не виховавш сі, колис такий мудрий. (Наг.)

Сердито до молодого чоловіка, коли сварить ся зі старшими, лає їх або виказує їх нерозум.

3. Тут ем сі виховав від малої дїтини. (Наг.)

Знач. тут виріс, вигодував ся.

Виховок. 1. Віддав на виховок. (Дрог.)

Первісно: на виховане, про батька або матір, що не можучи самі згодувати своїх дїтей віддають їх чужим людям на виховане; в переноснім, жартливім значіню: віддав у застав, заставив або продав якусь річ.

Виходити. 1. Виходив ем сі, аж си ніг не чую. (Наг.)

Ходив так багато, що ноги болять дуже.

2. Виходив не єдні чоботи. (Наг.)

Знач. старий, бувалий чоловік, первісно мб. ходок, що ходив у громадських справах до різних далєних властей.

3. Виходив сі в тої слабости. (Наг.)

Знач. перебув слабість ходачи, не злягши в постіль.

4. Не виходит ми до ладу. (Льв.)

Знач. не можу звести кінців до купи, не можу справдити рахунків, не можу потрафити в пору.

5. Так виходит, хто борзо ходит. (Гнідк.)

Знач. той користає, бо все прийде на час, а хто спізнить ся, той прогавить нагоду.

6. Таки виходив своє право. (Наг.)

Знач. добив ся права. Давнійша процедура вимагала частого і довголітнього ходженя по різних судах, заки чоловік міг добити ся своєї права.

7. Таки виходит на моє. (Наг.)

Знач. діє ся так, як я заповідав, моя правда.

Вихопити. 1. Бодай ті вихопило з мене миру хрещеного! (Наг.)

Знач. щоб ти пропав безслідно. Пор. висше Вирвати ч. 2.

2. Вихопив му з рук. (Наг.)

Знач. перебив уже готовий інтерес, позбавив користи.

3. Вихопив сі з матні. (Наг.)

Виратувавсь із великої бїди, з небезпечного положеня.

4. Вихопив сі з мене них, як з мене псів. (Наг.)

Знач. вирвав ся з сварливої, незгідливої компанїї, з посеред злющих ворогів.

5. Вихопив сі як з огню. (Наг.)

Знач. уйшов із великої небезпеки.

6. Вихопив сі, як Циган з пасїки. (Наг.)

Знач. вибїг вагло, пережиданий і змішаний. Натяк на анекдоту про Цигана, що ходив до пасїки красти мід і був покусаний пчолами (Етн. Зб. VI, 566).

7. Вихопило ми сі слово. (Наг.)

Вимовив слово нехотячи, необережно.

8. Бй, як вихоплю бучок! (Кол.) ...ків із плота! (Наг.)

Погрова, scil. набу дуже. Пор. пісню:

Як вихоплю буківий бук,
Убу тебе, мила, ось тут. (Кол.)

9. Ледво сі з душєв вихопив. (Наг.)

Про погорільця, якого пожежа захопила в хаті і який через те стратив усе і сам ледво втік живий.

10. Не вихопит ті, можеш зачекати. (Наг.)

Знач. не вхопить тебе ніякий біс. Коли хтось дуже нетерпливить ся дожидаючи чогось.

Вихор. 1. Вихор аж землю рве. (Наг.)

Говорять про дуже сильний вихор.

2. Лети з усіми вихрами! (Голоб.)

Прокляте, основане мб. на віруваню, що дуже сильний вітер, то демон, який може вхопити чоловіка і запроторити його так, що не знайдуть його сліду.

3. На три вихри, на четвертий шум! (Кол.)

Прокляте, scil. лети, забирай ся, пропадай!

Вихрапати ся. 1. Вихрапав сі на пана. (Наг.)

Знач. доробив ся маєтку, добив ся по різних пригодах доброго місця.

2. Яюсь я сі ще вихрапаю з тої біди. (Наг.)

Знач. видобуду ся, хоч і з трудом.

Вихроватий. 1. Вихровата голова. (Льв.)

Говорять про чоловіка непостійної вдачі, у якого сьогодні се на думці, завтра щось иньше, який часто міняє плани й погляди.

Вицицькати. 1. Вицицькав го до чиста. (Бібр.) Видојав... (Наг.)

Образово: вибрав у нього по трохи все добро, всі гроші, зруйнував його позичками або иньшим хитрим способом.

Вицьвари. 1. За вицьвारी Пан Біг каре. (Явор.)

Вицьвारी — збитки, прости, кпини (з польського wytwarzać, диалект. wycwagać — витворяти). Дуже близьке у Словаків Boh kára za figlia (Z & t u r. I, 99); пор. далі Кенкарь.

Вичиняти ся. 1. Він лишень так вичиняє ся. (Лол.)

Знач. удав, строїть комедию, жартує.

Виштифтувати. 1. Виштифтував ся на остатній гудзик. (Льв.)

Знач. убрав ся парадно, явив ся в повній параді, від нім. stiften — фундувати, давати кошт на щось. Та тут звязок дальший. Stift-ами звались у Галичині в першій половині XIX-го віку спеціально військові школи кадетів; виштифтуваний — убраний так гарно і парадно, як „штифт“, тоб то ученик такої школи.

Вишуміти. 1. Вишумит сі, добрий буде. (Наг.)

Про молодого парубка, коли гуляє, бе ся, робить пакости. Пор. нім. Jugend muss sich austoben (Simr. 5279).

2. Міні тото давно вишуміло з голови. (Наг.)

Знач. я давно се забув, перестав думати про се.

3. Поки сі не вишумит, поти сі не встаткує. (Наг.)

Про молодого парубка, пор. висше ч. 1; Adalb. Wyszalec 1.

Вищати. 1. Так вищій, аж ми сі крізь вуха прохапує. (Наг.)

Верещать, аж вуха ріже. Вищати — в. русь. вьзжать.

Віват. 1. Віват на посторонку! (Цен.)

Жарливе прокляте, мовляв: щоб тебе вели віщати, а народ щоб дивив ся на се як на параду, при якій кричить ся віват.

2. Дай му на віват! (Льв.)

Знач. трісни його в лице, набий.

3. На віват стрільяти. (Кривор.)

Стрільяти для паради, прим. підчас свят або празників.

4. Там такі вівати, аж на все село чути. (Наг.)

Знач. у якійсь хаті кричать та голосно співають гості.

Вівкати. 1. Вівкає, аж хата ходит. (Наг.)

Знач. кричить, співає, аж у хаті весело.

2. Вівкає як на весілю. (Наг.)

Знач. кричить радісно, викрикує поодинокі слова.

3. Вівкни си, най ти сі видит, що сі жениш. (Наг.)

Жартливо потішають засумованого, мовчазного чоловіка, заохочують до співу.

4. Вівкни си, най ти сі не кучит. (Дрог.)

Знач. заспівай собі, крикни весело, щоб тобі не було вчучно.

5. Як ти вівкну, то аж оглухнеш. (Наг.)

Знач. крикну голосно, вилаю.

Віволаник. 1. То якіс віволаники, ни сусіди. (Косс.)

Знач. поганці, влочинці, дословно: такі, яких з уряду оголошено (виволано) яко безчесних (infames).

Вівсик. 1. Дрібне як вівсик. (Наг.)

Про дрібну рибу або про дрібних дітей.

Вівсяний. 1. Вівсяний хліб, вербові дрова — готова біда. (Наг.)

На Підгір'ю, де головна страва — житній хліб, поява вівсяного хліба на столі значить наступлене передівку і недостатку.

Вівсяник. 1. І вівсяник гладко ся їсть, коли колача нема. (Гнідк.)

У горах їдять переважно вівсяні коржі. Хто не звик до такого хліба, може їсти його лише в крайнім недостатку. Пор. німецьке: Besser Haferbrot, als Hungernoth, Wand. II, 257 (Haferbrot 1.)

Вістар. 1. Від вістарья відступив. (Дрог.)

Про парубка, що покинув свою наречену в сам момент перед шлюбом. У Полькві: I od oltarza się rozchodzą (Adalb. Oltarz 2); пор. Wand. I, 54 (Altar 15).

2. Волю то на вістар положити. (Наг.)

Знач. волю офірувати Богу, дати на церков, ніж тобі.

3. До вістарья пристуває, а дідьчу гадку має. (Наг.)

Про лихого попа, а також про такого, що женить ся, щоб потім покинути або збиткувати жінку.

4. На вістар з ходаками не лізь! (Дуліби)

Образово: не погань святых річей, чистої справи брудними підозреними або ділами. Пор. латинське: Ne misceantur sacra profanis (Czap. 310).

5. Перед вістаром присьигну. (Наг.)

Знач. присягну в найбільше торжественній формі, scil. що се правда.

6. Хто вівторови служит, той з вівторьби жити мусит. (Наг.)

Говорять про себе съвщеники, мотивуючи тим konieczність побирати jura stolae. Речене ап. Павла (I. Кор. 18, 13), що вийшло також у канонічне право і в уста різних народів, див. лат. Qui servit altari, ex altari vivat; (Czap. 410); нім. Wand. I, 53 (Altar 1. 8); Adalb. Oltarz 4.

7. Як перед вівтором ти кажу. (Наг.)

Як під присягою, як перед Богом, знач. щиру правду тобі говорю.

Вівторок. 1. Буде тобі обливаний вівторок! (Наг.)

Знач. будуть бити, обилеш ся словами. Звичайно говорять про обливаний понеділок, — так називає ся другий день Великодних свят, у який парубки й дівчата обливають одні одних. Але в Нагуевичах у Великодний понеділок у селі храм, сходять ся багато чужосільних людей, і для того звичаєве обливане перенесли на вівторок, який і називає ся обливаням.

2. Вівторок — поцюлой бабів сорок. (Яс. С.)

Мудроване до слова „вівторок“.

3. Вівторок — поцюлой бабу в подолок. (Наг.)

Мудроване до слова „вівторок“.

4. У вівторок вижни снопів сорок. (Цен.)

Жартують із недбамої господині, що зачинає живо не в понеділок, а в вівторок, і протягом дня не нажне ані копи (60 снопів). Та сама іронія і в пісні:
Я в неділю танцювала, в понедінок спала,
А в вівторок снопів сорок пшениці нажала. (Кол.)

Вівця. 1. Без пастуха вівці не стадо. (Гнідк.)

Образово: громада стає громадою тільки тоді, коли в ній є порядок, лад, начальство. Пор. старохорв. Овца безъ пастира нейма мліка ни сира (Гильф. 2170); ще ближше до нашого чеське: Ovce bez pastyře nečini stado. (Čelak. 318) і нім. Wand. IV, 63 (Schaf 211).

2. Біда вівцям, де вовк пастушит. (Гнідк.)

Біда громаді з ялим, грабівницьким начальством. Пор. Wand. IV, 56 (Schaf 67, 138. 139) і чеське Běda ovčím, kde vlk soudcem (Čelak. 362).

3. Блудна вівця — вовча вечеря. (Уриче)

Таку вівцю, що відблукала ся від отари, найшвидше хапає вовк. У Чехів Svěhlavá ovce vlku kořist (Čelak. 117); пор. Wand. IV, 58 (Schaf 103, 107, 233); Zátur. VIII, 432.

4. Блудьит, як вівці без пастуха. (Дрог.)

Про людей, що ходять безрадні, прим. у чужому місті, не знаючи де подіти ся. Пор. нім. Es sind Schafe ohne Hirten, Wand. IV, 69 (Schaf 365).

5. Борше отій вівци до розуму примовиш, як йому. (Наг.)

Про обмеженого, а при тім упертого чоловіка, що не слухає ніяких доказів.

6. Вівця божа худоба, а коза дитьця. (Лол.)

Первісно дійсне віруване, один із слідів давнього дуалізму. Тепер говорять у такім значінню, що вівця тиха, послужна і держить ся купи, а коза уперта, збиточна і любить ходити самопас.

7. Відросте, як на вівци вовна. (Наг.)

Образово, коли когось скривдили, обдерли, довели до бідности; мовляв: доробиш ся знов, надолужиш сю страту.

8. Дурна як вівця. (Наг.)

Говорять про дівчину, яка дає над собою коверзувати або дає себе без власної волі віддати за муж. Пор. нім. *Dumm wie das Schaf*, *Wand. IV, 68* (*Schaf 328, 361*).

9. Вівцю скубуть, а козам на віжки дають. (Ільк.)

Одного карають для приміру, для постраху иншим. Давнійше мабуть не стригли овець, а скубли з них вовну. Пор. Нос. 389.

10. Єдна вівця паршива всю череду заразить. (Ільк. Петр.)

Один лихий чоловік зопсує ціле товариство, розстроїть сумирне житє. Приповідка давня і загально розповсюджена. Пор. старор. С. м. II, 529: білор. Нос. 391; *Adalb. Owca 4*; *Čelak. 40*; *Zátur. VIII, 439*; *Wahl II, 24*; *Krumb. 74*; *Wand. IV, 54* (*Schaf 1, 84 92, 93, 99*).

11. За вівцями пішов. (Наг.)

Знач. пішов пасти вівці, также образowo: пішов у гори, пішов блукати без мети. Пор. пісню:

Ой заграй ми музиченько білими пальцями,
Най я собі потанцюю, бо йду за вівцями. (Наг.)

12. За вівцю розуму не має. (Наг.)

Про тупоумного та при тім добродушного чоловіка.

13. За єднов вівцев ціле стадо біжить. (Уриче)

Така вже овеча натура, що ходять купою. Пор. латинське: *Nic primam reliquaе comitantur oves et ubique*, і покр. *Wand. IV, 66* (*Schaf 278, 279, 315*).

14. За паршиву вівцю мя мають. (Лол.)

Знач. оминають мене, гордують мною. Пор. *Zátur. II, 334*.

15. І пораховану вівцю вовк їсть. (Наг.)

Само почислена, то ще не обережність; усякої річи треба пильнувати ненастанно. Пор. лат. *Lupus oves etiam numeratas devorat* і покр. *Web. 315*; *Дик. 991*; *Гильф. 607*; *Нос. 271*; *С. м. 1411*; *Wand. IV, 54* (*Schaf 14, 45, 150, 229*).

16. Коли вівцю скубут, козі на розум дають. (Гнідк.)

Думка та сама, що висше ч. 9. З порівнянн бачимо, що „на віжки давати“ = давати на розум, на згоад. У Поляків: *Kiedy owce strzygą, na baranie skóra drży* (*Adalb. Owca 5*); у Чехів *Ovečku stříhou, a druhá téhož čekaј* (*Čelak. 250*); пор. *Wand. IV, 65* (*Schaf 276*).

17. Котру вівцю вовк назначив, тоту мусит і звісти. (Лол.)

Знач. яка була вже раз у його пазурах, яку скалічив. Загальнійша думка: що кому призначено, те його не мине. Той сам образ у старохорв. *Овцу, кою има вукъ изъвести, треба да є изіє* (*Гильф. 2173*). У Поляків *Owca ozioпiona* (надихана вовком) *za wilkiem do lasa bieży* (*Adalb. Owca 10*); *Wand. IV, 55* (*Schaf 33, 102*).

18. Крутить ся, як дурна вівця. (Ільк.)

Про безрадного чоловіка, що бігає сюди й туди не вмючи помогти собі. Натяк на овечу хоробу — крутець.

19. Кручену вівцю вовк не бере. (Гнідк.)

Мабуть таке завважали пастухи, що вовк не бере вівці хорої на крутець.

20. Куди баран, туди й вівці. (Уриче)

Образowo: де муж, там і жінка, або де начальник, там і громада.

21. Обсмушив го як вівцю. (Наг.)

Дословно: зняв смух, обстриг, обголив, образowo: обідрав, довів до бідности.

22. Пішов до Бога вівці пасти. (Довгоп.)
Знач. умер. Інтересний об'яв вірування в те, що загробне житє — продовжене сьогосьвітаого в усім його заняттями. Див. про се також Федькович, Писаня I, 416.
23. Румеґає, як тотя вівцьи. (Наг.)
Про такого, що їсть помалу, жве дуже довго, маючи слабі зуби або не маючи зубів.
24. Сивій як вівцьи, не йди за вдівцьи. (Сор.)
Говорять дівці, що хоче йти замуж за вдівця.
25. Укажи ся вівцею, а вовки готові. (Гнідк.)
Знач. покажи ся слабим, дурним, то зараз найдуть ся такі, що готові тебе скривдити, зруйнувати. Пор. Adalb. Owca 1.
26. Ходить як блудная вівця. (Ільк.)
Знач. ходить блудом, сюди й туди, без пляну, як вівця, що відбила ся від отари. Пор. Zatur. II, 334, а також пісню:
Ані родини, ані дружини,
Ані рідного вівця, —
Ой хожу-блуджу по Україні,
Як та блудная вівця. (Наг.)
27. Ходит, як вівцьи замотилечена. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить похнюплений, заклопотаний, мовчазний, без ніякого діла.
28. Хто стає ся вівцею, того вовк в'їсть. (Ільк.)
Значить те саме, що виспе ч. 25. Пор. Zatur. VIII, 254, 246; Wand. IV, 62 (Schaf 174, 175, 308).
29. Цілу вівцю на голові носит. (Наг.)
Сьміють ся із старосьвітської овечої кучми, яку ще доси носять декуди старі люде і на яку, мовляв, треба було смуха в цілої вівці.
30. Чия вівця, того й вовна. (Дол.)
Образово й про иньші форми власности, прим. чия земля, того й ліс, того звіже або трава. Пор. Wand. IV, 66 (Schaf 289).
31. Як на вівци скири не стане, то на чім вовна виросте? (Топільн.)
Образово про всяких здириців, особливо панів; мовляв: коли чоловіка доведуть до повної бідности, то ні відій буде тягти доходу. Пор. байку Данкевича, де вівця овиваєть ся до господаря, що стрижуци втяв їй шматок шкіри:
Не муч же мя так без міри,
Тому, що-м бидля просте:
Як не стане на мні шкіри,
На чім вовна поросте?
- Відай.** 1. Відай, відай! Украв єс, то віддай! (Цен.) Відай, не відай, щос украв... (Кол.)
Сердито або жарливо до підозреного в крадіжці, який вибріхує ся звертаючи підозріне на иньших („відай той або відай сей“). Відай — мабуть.
- Відати.** 1. Відай ся з такими, як єс сам. (Крех.)
Знач. знай ся, порозумівай ся з рівними собі.

ETHNOGRAPHISCHES Sammelwerk, herausgegeben von der Ethnogr. Commission der Ševčenko-Gesellschaft der Wiss. Bde. I—X	29.—	Kr.
ETHNOGRAPHISCHE Karte der Ukraine, kleine Ausg.	—40	"
„ grosse Ausg.	7.—	"
FED'DKIV KONST. , Ruthenisches Gesangbuch (Auswahl beliebtester Volkslieder)	1.—	"
FRANKO IVAN , Als noch die Thiere redeten (schönste Thiermärchen, für die Jugend bearb.)	—80	"
„ Abu-Kassim's Babuschen, ein arabisches Märchen, metrisch bearb.	—40	"
„ Bassim der Schmied, ein arabisches Märchen, metrisch bearb.	1 80	"
„ Barlaam und Joasaph (Abhandl. über den weltbekannten geistl. Rom.)	4.—	"
„ Frauensklaverei in ruth. Volksliedern	—70	"
„ Beschwörungen bei den Huzulen (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
„ Der Volksglaube bei galiz. Ruthenen (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
„ Reineke Fuchs, metrisch bearbeitet, 3 Ausg.	1 40	"
„ Unsere Weihnachtslieder (Abhandl.)	—40	"
GEBRÜDER GRIMM , Volksmärchen, für die Jugend ausgewählt und bearb.	—70	"
HNATIUK VLAD. Die Anekdoten der galiz. Ruthenen (Ethnogr. Sammelw. Bd. VI)	4.—	"
„ Ungaro-Ruthenica	—90	"
„ Legenden aus einer Chitarer Handschrift	—35	"
„ Die Lefermänner in Ostgalizien und ihre Lieder	1.—	"
„ Die Kürschnerei in Ostgalizien (Materialien zur ukr. Ethnol. Bd. 1)		"
„ Die Weberei in Ostgalizien (ibid.)		"
„ Ethnographische Materialien aus Ungarisch-Ruthenien, 3 Bde (Ethnogr. Sammelw. Bd. III, IV und IX, enth. Legenden, Novellen, Märchen, Thierfabeln, Sagen, Anekdoten, Volkslieder usw.)	9.—	"
„ Die Ruthenen der Eperies-er Diöcese	—70	"
„ Der slovakische Räuber Janošik in der Volkstradition	—50	"
„ Slovaken oder Ruthenen? (Eine linguistisch-ethnographische Streitfrage)	—80	"
„ Die Volksküche in Ostgalizien (Materialien zur ukr. Ethnol. Bd. I)	—.—	"
HORBAČEVŠKYJ Prof. Dr. Die Volksernährung in Ostgalizien	—30	"
HRUŠEVŠKYJ M. Prof. Geschichte der Ukraine, Bde I—IV (behandelt		
„ viele Details der alten Ethnographie	18.—	"
„ auf besserem Papier, geb. in 3 Bden	20 20	"
„ Abhandlungen und Materialien zur ukr. Geschichte, 2 Bde (u. A. alte Kirchenlieder)	4.—	"
„ Excerpte aus den Quellen zur Geschichte der Ukraine (vornehmlich alte Schilderungen von Land und Leuten aus dem VIII—XII Jahrh.)	2.—	"
HRUŠA , Hochzeit im Hadjačer Bez. in der Ukraine	—40	"
JENDYK M. Volkstradition über die Frohnarbeit (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
KAINDL Prof. Dr. R. Beiträge zum Folklore der galiz. Ruthenen (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
KOLESSA PHILARET , Volksglaube aus dem Dorfe Chodovyči (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
KORDUBA Dr. M. Gemalte Ostereier in Ostgalizien (mit einem Atlas)	1 80	"
LEVIČKYJ IVAN , Die Weltanschauung des ukr. Volkes (Skizze einer Volksmythologie)	—60	"

12-00

160750

NOVA-BARTOŠ. Hochzeitsgebräuche und Ceremonien im Dorfe Zemljanka, Hlučover Bez. in der Ukraine	1—	Kr.
MATERIALIEN zur Ethnologie des ukr. Volkes, Bde I—IV	22—	"
MITTHEILUNGEN der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften Bde I—XLIV	132—	"
53 (Jeder Band enthält auch ethnographische Materialien oder Recensionen über Werke, welche die ukrainische Volkskunde betreffen)		
MOHYLČENKO, Die Töpferei in Olešnia, Černihover Bez.	—40	"
" Die Baufertigkeit im Černihover Bez. (Mater. zur ukr. Ethnol. Bd. I)	—	"
MYKOLAJEVYČ, Beschreibung des Kamenka'er Bezirkes	2—	"
NAVROČKYJ VLAD., Kleine Schriften, Bd. I. (durchwegs die gal. ruth. Volkskunde betreffend)	240	"
OCHRIMOVYČ VL. Überreste des alten Communismus bei den Bojken	—30	"
OHONOVŠKYJ EM. Prof., Geschichte der ruth. Litteratur, Theil IV (Biographien ukrainischer Ethnographen)	2—	"
PAČOVŠKYJ Dr. M. Das Kosakenepos (Text mit Erklärungen, pädagogische Ausgabe)	—64	"
" Einiges über russische Bylinen und Kosakengesänge	—30	"
PAVLYK M. Über ukr. Volkslesehallen (Skizze der Entwicklung des ruth. Volksthum's im XIX Jahrh.)	1—	"
ROZDOŁŠKYJ JOŠ., Galizische Volksmärchen aus dem Dorfe Berlyn bei Brody, 2 Theile	3—	"
Galizische Volksnovellen	2—	"
RUDANSKYJ STEPHAN, Gesammelte Werke, 5 Bände (Eine reiche Sammlung ukr. Volkssagen, Anekdoten und Märchen in metrischer Bearb.)	5—	"
STUDYNŠKYJ CYR. Dr. Gal. Leiermänner und ihr Argöt	—40	"
TOMAŠIVŠKYJ ST., Marusia Bohuslavka in der ukr. Litteratur (behandelt das Thema einer bekannten Duma)	—80	"
TYMČENKO, Kalevala, ein finnisches Volksepos, übers. und eingeleitet	3—	"
ŠYMČENKO, Volksanekdoten aus der Ukraine (Ethnogr. Sammelw. Bd. I.)	—	"
ŠUCHEVYČ VLAD. Huzulien, Land und Leute, mit zahlreichen Illustrationen, bis jetzt 2 Bde	10—	"
VERCHRATŠKYJ IVAN, Materialien zur ungarisch-ruth. Dialektologie Bd. I (Mit zahlreichen Legenden, Liedern, Märchen usw.)	2—	"
" Die Doly-Dialekte	1—	"
VERETELNYK ANDR., Das Fällen und Bearbeiten des Holzes	—06	"
VOVK TH., Die ukr. Fischerei in der Dobrudža	—50	"
ZUBRYČKYJ M., Die Hungerjahre (Volkstraditionen und Dokumente)	—30	"
" Der Volkskalender bei den Bojken	—30	"
" Das Rekrutenwesen (Volkstraditionen und Dokumente)	—18	"
ŽATKOVYČ GEORG, Beiträge zur ung.-ruth. Ethnographie (Ethnogr. Sammelw. Bd. II)	—	"
ŽYTIE I SLOVO (Leben und Wort), Monatschrift für Litteratur, Geschichte und Volkskunde. 4 Bde (soviel erschienen)	20—	"

Ціна цього тома 3 коп. — Preis dieses Bandes 3 Kr.

GN

1

E92

v. 9-10

1960-1970

DATE DUE

DATE DUE			

